

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հրատարակչությունը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի համացանցային կայքերում ներկայացնում է իր հայագիտական հրատարակությունները: Գիրքը այլ համացանցային կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ հրատարակչության համապատասխան թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Ձ. ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵՁՎԻ ԵՎ
ԽՈՍՔԻ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ՁԵՌՆԱՐԿ

ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ- 2009

ՀՏԴ 809.198.1 (07)
ԳՄԴ 81.2Հ 973
Ա 458

**Գիրքը հրատարակման է երաշխավորվել
ԵՊՀ բանասիրության ֆակուլտետի
խորհրդի որոշմամբ**

Աղաջանյան Ջ. Խ.
Ա 458 Հայոց լեզվի և խոսքի մշակույթի հիմունքների գործնական
աշխատանքների ձեռնարկ

**Խմբագիր՝ Ս. Գալստյան
բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր**

Գործնական աշխատանքների այս ձեռնարկը նախատեսված է բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների համար: Ընդգրկում է հայոց լեզվի բուհական դասընթացի բոլոր բաժինների վերաբերող առաջադրանքներ, հավելված է տեքստառճական վարժությունների շարքով: Նպատակաուղղված է գրավոր և բանավոր խոսքի մշակմանն ու կատարելագործմանը:

ԳՄԴ 81.2Հ 973

ISBN 978-5-8084-1080-0

© ԵՊՀ հրատարակչություն
© Ջ. Աղաջանյան

- ⌘ - նորմատիվ քերականություններում սահմանված կանոններ, որոնց իմացությունն անհրաժեշտ է
- ☒ - վարժություններ, առաջադրանքներ
- ☑ - ամփոփիչ աշխատանքներ
- ☐ - բաց թողնված տառեր, տառակապակցություններ
- - բաց թողնված բառեր
- □ - բաց թողնված բառակապակցություններ
- - Բաց թողնված նախադասություններ /բաղադրիչ նախադասություններ/
- ? - լեզվամիավորների ընտրություն
- ▲▼ - մեկը ճիշտ է, մյուսը՝ սխալ
- ◆ - դարձվածքներ, դարձվածային արտահայտություններ
- ✓ - առածներ, ասացվածքներ, թևավոր խոսքեր, որոնց իմացությունը ցանկալի է
- ◆ - ոճական առաջադրանքներ
- ☒ - տեքստային առաջադրանքներ
- ⊗ - համեմատաբար բարդ վարժություններ
- ↑↓ - նախադասությունների տրամաբանական հաջորդականության կարգավորում
- ↔ - նախադասության բաղադրիչ մասերի ճիշտ դասավորում

ԴՈՒ ՊԻՏԻ ՀՆՉԵՄ, ՀՆՉԵՄ...

ԻՄ ՀԻՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒ՝ ՔԱՂՅՐ ՈՒ ՍՐՏԱԲՈՒՆ:
/ԱՎ ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ/

1. Ա. Ի՞նչ բաժիններից է կազմված լեզվի մասին գիտությունը, և ի՞նչ է ուսումնասիրում նրա յուրաքանչյուր բաժինը:
 Բ. Ո՞ր բաժինն է ձեզ առավելապես հետաքրքրում. ինչո՞ւ:
 Գ. Ո՞ր բաժինն է դժվարություն ներկայացնում. ինչո՞ւ:
 Դ. Օրինակներով ցույց տալ բաժինների փոխկապվածությունը և լեզվի միասնական համակարգ լինելը:

2. Ա. Լրացնել աղյուսակը:

Լեզվական միավոր	Լեզվաբանության բաժին
Հնչույթ	
Հնչյուն	
Տառ	
Չևույթ	
Ածանց	
Բառահարաբերական մասնիկ	
Բառ	
Դարձվածք	
Խոսքի մաս	
Բառակապակցություն	
Ազատ բառակապակցություն	
Նախադասության անդամ	
Նախադասության հարակից միավորներ	
Բառաձև	
Նախադասություն	
Տեքստ	

- Բ. Լեզվական ո՞ր միավորների քանակն է սահմանափակ. ինչո՞ւ:
 Գ. Լեզվական ո՞ր միավորները հնարավոր չէ հաշվել:

- Հ-1. Չախ մասում մեծատառերով տրված է հնչյունաբանության բաժինը, աջ մասում՝ նրա ուսումնասիրության առարկան, բայց ոչ ճիշտ տեղում: Ուղղել սխալը:
 ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ← → ուղիղ կամ ճիշտ խոսելու, նաև գրվածը ճիշտ կարդալու կանոնների ամբողջությունն է:
 ՀՆՉՅՈՒՆԱՓՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ← → ճիշտ գրելու կանոնների ամբողջությունն է:
 ՈՒՂՂԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ← → տառերի և հնչույթների /հնչյունների/ հարաբերակցության համակարգն է:
 ԳՐԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ← → որևէ ձայնավորի կամ երկհնչյունի, նաև բաղաձայնի փոփոխությունն է կամ սղումը:

Հ-2. Հայերեն տառադարձել ներքոհիշյալ անձնանուններն ու աշխարհագրական անունները: Առանձնացնել գրության և արտասանության տարբերակային ձևեր ունեցողները:

Азия	Алеппо	Афины	Багдат
Болгария	Тегеран	Голландия	Египет
Женева	Иерусалим	Ирак	Эфес
Кипр	Нил	Китай	Олимп
Персия	Шуша	Авгий	Аристотель
Архимед	Ахилл /Ахиллес/	Гегель	Лука
Бетховен	Брут	Галлей	Гамлет
Гомер	Михаил	Дон Кихот	Еврипид
Захария	Пифагор	Иракл	Семирамида

Հ-3. Կարդալ և ընդգծել արտասանական այն տարբերակը, որը գրական է: Առանձնացնել այն բառերը,

ա/ որոնցում ճիշտ է գրային արտասանությունը, բ/ որոնք ունեն արտասանական զուգահեռություններ:

- շտապել → [շըտապել] և [ըշտապել]
- ամենաոտրակյալ → [ամենավորակյալ] և [ամենաօրակյալ]
- սկսել → [ըսկըսել] և [սըկըսել]
- արջաորս → [արչաօրս] և [արչավօրս] և [արջավօրս]
- արտերկիր → [արտերկիր] և [արտյերկիր]
- ամերևակայելի → [ամերեվակայելի] և [ամյերեվակայելի]
- գտնվել → [գըտընվել] և [գըտընվել]
- անորակ → [անվօրակ] և [անօրակ]
- ուր → [ուր] և [ուրը]
- կիսաեփ → [կիսայեփ] և [կիսաեփ]
- ձեռնբաց → [ձեռընբաց] և [ձեռնըբաց]

աներես → [անյերես] և [աներես]
ընկճվել → [ընկճովել] և [ընկճովել]
տասներեք → [տասներեք] և [տասներեք]
մաև → [մատվ] և [մայտվ]

կորոշի → [կրվորոշի] և [կրորոշի]
ուղղել → [ուղղել] և [ուղղել]
չեղծել → [չրեղծել] և [չրեղծել]
որևիցե → [վորեվիցե] և [վորեվիցե]
կորսա → [կրորսա] և [կրվորսա]

● կերպի → [կերքի] և [կյերքի] և [կյերպի]
չողջունել → [չրվոխչունել] և [չրոխչունել] և [չվոջունել]
կերպի → [կյերպի] և [կերպի]
չորոնի → [չրորոնի] և [չրվորոնի]
ճառագայթ → [ճառագայտ] և [ճառագայթ]
արձան → [արձան] և [արցան]
մերթող → [մերթող] և [մերթիող]
համերգ → [համերք] և [համերգ]
մարգագետին → [մարքագետին] և [մարգագետին]
մրջյուն → [մրքյուն] և [մրբյուն]

● երջանիկ → [երշանիկ] և [երբանիկ]
չղջիկ → [չրխչիկ] և [չրղջիկ] և [չրխջիկ]
փայծաղ → [փայծաղ] և [փայծախ]
գղալ → [գրղալ] և [գրթալ]
արջածառ → [արշածառ] և [արբածառ]
աճուրդ → [աճուրթ] և [աճուրղ]
գմբեթարդ → [գմբեթարղ] և [գմբեթարթ]
Տրդատ → [Տրթատ] և [Տրղատ] և [Տրթատթ]
գրաբար → [գրափար] և [գրաբար]
թագուհի → [թագուհի] և [թաքուհի]

■ Հ-4. Ոչ թե ..., այլ...

● 1. ոչ թե [ավելնորդ], այլ → ...	9. ոչ թե [քարձրունք], այլ → ...
2. ոչ թե [տաս], այլ → ...	10. ոչ թե [խաթթակ], այլ → ...
3. ոչ թե [դրավմամբ], այլ → ...	11. ոչ թե [մեծամասամբ], այլ → ...
4. ոչ թե [աղյուսյակ], այլ → ...	12. ոչ թե [սյունյակ], այլ → ...
5. ոչ թե [անբարիչ], այլ → ...	13. ոչ թե [որտև], այլ → ...
6. ոչ թե [պտի], այլ → ...	14. ոչ թե [լինելիություն], այլ → ...
7. ոչ թե [ջղայն], այլ → ...	15. ոչ թե [ութանասում], այլ → ...
8. ոչ թե [քաջ ատուցություն], այլ → ...	16. ոչ թե [կոկոմ], այլ → ...

● 1. ոչ թե [բախշել], այլ → ...	8. ոչ թե [ներեղություն], այլ → ...
2. ոչ թե [բալանի], այլ → ...	9. ոչ թե [հարաֆ], այլ → ...
3. ոչ թե [վարաքել], այլ → ...	10. ոչ թե [ապռել], այլ → ...
4. ոչ թե [դրկտղը], այլ → ...	11. ոչ թե [ասեկոս+ներ], այլ → ...
5. ոչ թե [պատճե + ն], այլ → ...	12. ոչ թե [տրամվա + ն], այլ → ...
6. ոչ թե [մախագա + ն], այլ → ...	13. ոչ թե [ռեկտղը], այլ → ...
7. ոչ թե [արցյունք], այլ → ...	14. ոչ թե [նորարկավորություն], այլ → ...

■ Հ-5. Կարդալ հետևյալ բառերը /բառաձևերը/ և դրոշել հնչյունների քանակը:
Տեսաերիզ, մեներգ, Երևան, ոսոխ, կկորչեինք, ոսկեվարս, անակնկալ, բովառ, համբույր, վերեք, ութոտունկ, կորոշի, սարդոստայն, սիրերգակ, ռնգեղջյուր, չոչնչացնել, խաղաոճ, տասներեք, զարկերակ, ամենաերջանիկ, ձեռնտու, դոմփակ, ձկնկիթ, խնդրագիրք, սկսել, գգոյշ, շտապել, երևալ, երկրենրկիր, արջաորս, կցկտուր, նրբերշիկ, փայլիլել, կեք, արևայրուք:

■ Հ-6. Գրել հայերենի՝
ա/ տառային գրանշանները /այբուբենը, տառերի անվանումները, նրանց թվային կամ թվային կարգի արժեքը, մաև հավելյալ տառերը/
բ/ ոչ տառային գրանշանները և նրանց անվանումները /օր. /:/ - վերջակետ/:

■ Հ-7. Ա. Ֆրանսիացի լեզվաբան Անտուան Մեյեն գրել է. «Հայտնի է, որ հայ այբուբենը մի գլուխգործոց է, ... որ պահպանվում է մինչև այսօր առանց փոփոխություն կրելու... Այդ լեզվի ճոխությունն ու ճկունությունն ուժ են եղել հայ ազգի համար»: Կարդալ Պ. Մևակի «Եւ այր մի Մաշտոց անունով» պոեմը և բնութագրել Մաշտոցի կատարած գործը՝ մե՛ր՝ հայ՝ այբուբենը՝ համեմատելով ռուս կամ օտար լեզուների այբուբենների հետ:
Բ. Մաշտոցյան ժամանակներից ի վեր տառային և նրանց թվային արժեքների համակարգում ի՞նչ փոփոխություններ են կատարվել:

■ Հ-8. Կարդալ հատվածը և մանորինակ կապակցված խոսք գրել այն մասին, թե ձե՛զ ի՞նչ են պատմում հայոց տառերը:
Մասնորեն գիծը խորացրեց: - Առվակ է ու ոչ դաշտի առվակ, սարից իջվարող առվակ է՝ շիտակ ու բարակ ու գուլալ: Մեկ ուրիշ մանաատիպ առվակ կողքն ի հետ կիջվարե՛ շիտակ ու բարակ ու գուլալ: Ու էս ջուխտակ գուլալ առվակներն սարից կիջվարեն ու կհանդիպեն ու կմիանան մեկ ավելի պստիկ առվակի՝ լանջն ի հետ գնացող: Էս է: Մասնորեն ճիպտով գուգահեռ առվակները միացրեց: - Միացա՞նք. թե միացան, թե առվակները զարկվան իրար, ուրեմն ջուրն կշատանա, ուրեմն առվակները կլցվեն ափեափ, ուրեմն հարկ է, որ մի տեղից ջուրը ճոթ տա... Էս էղավ, ուրեմն, սուրբ Մաշտոցի առաջին տառն ու մեծ տառը՝ Ա... Մեկ-երկուսն էլ կան, որ ... որ, մեղա՛, մեղա՛, սուրբ Մաշտոց... Էդ մեկ-երկուսն, Խաչո, իմ սրտին դուր չեն գա:
Եվ գծեց Թ-ն ու կտիչը կտրեց:

-Կտիչ է, օձի կտիչ է, ու իմ սրտին դուր չի գա:
Այս մեկ: Մյուսը: Եվ զձեզ Զ-ն: - Այ, մեծ առու է: Առու է, թե գետ, մեծ է, քանզի մի տեղ լիճ է կազմել: Ապա մի առվակ գալիս է, թափով գալիս-գարկում-կտրում է այդ մեծ առուն... Իմ կարճ խելքով, Խաչո, էն առվակն, էն գետակն, որ մեծ առու ու գետ կկտրի, էդ առվակի ճամփեն հարկ է, որ էղնի երկար ու երկար...

-Սակայն տարօրինակն ու զարմանալին, անշափ զարմանալի հայոց գրերից վերջին գիրն է՝ Ֆ-ն. մեկ գետակ, մեկ առվակ է՝ ուղիղ կիջնի ու... ու, սուրբ Մարաթուկ, ու մեկ վիշապ, էսպես. փաթաթվել է սարից իջվարող գուլալ ու շիտակ գետակին... Էսպես փաթաթվել ու կֆշշա, կֆշշա: Ֆ... Վայ թե... սուրբ Մաշտոցն իր արարած տառերի ճակատագիրն է գուշակե... Սուրբ Մաշտոցը դողացել է նոր-նոր նոր լուսաշխարհի բերած իր գրերի ճակատագրի համար, և դրա համար էլ նախավերջին տառը իր օ-ն է. զարմանք ու ցավով բացված շուրթերի պատկեր ունի՝ Օ:

-Մարաթուկ վկա, էդպես է էղե, Խաչո: Եվ Մամփրենն զուլալ գետակին փաթաթված վիշապը ջնջեց...

Ա չ-9. Ընտրել այն բառաշարքը, որի մեջ մտնող բառերում ո տառը՝

Ա. [օ] հնչույթի գրային նշանն է՝

1. գոգ, նորոգել, ամենաորակյալ, որևէ, ոզնի, գողտրիկ, գոհարազարդ
2. հոգեվարք, ով, անորոշ, անոթ, անողնաշար, անորասլի, գագաթոսկր
3. գոնջածագ, գողաորջ, արջաորս, ողկույզ, եռոտամի, ծխափող, ինչ-որ

Բ. [վօ] հնչույթակապակցության գրային նշանն է՝

1. չարախոս, որոտընդոստ, անոտ, ոտնափայտ, վերաորակավորում
2. որևիցե, ոսկեփռչի, ողբանվագ, անողնաշար, ողնոսկր, ողորմածորեն
3. ոչ ոք, որսընկեր, հակաորովանային, ոչինչ, լեզվաոճական

Ա չ-10. Ընտրել այն բառաշարքը, որի բառերում ե տառը՝

Ա. [է] հնչույթի գրային նշանն է՝

1. եկեղեցի, ելևէջել, հորեղբայր, ամենաեղկելի, գարկերակ, եղեգ
2. եսամուլ, երբեմն-երբեմն, ոսկեղեղձան, երջանիկ, ամենաեռանդուն
3. սգերգ, անենթակա, մարգարե, հուր-հրեղեն, միջաստեղային, անշեղ

Բ. [լէ] հնչույթակապակցության գրային նշանն է՝

1. անեզակի, անելանելի, եղջյուրահարել, ուղեծիր, ապերջանիկ, երգեհոն
2. համաերկրացի, երգիչ-երգչուհի, ամենաերկար, ինքնաեռ, համաերևանյան
3. եղևնափուռ, եղերեբու, բարեժպիտ, պոեն, չերգել, տրամբերես. եղեգ

Ա չ-11. Լրացնել բաց թողնված տառերը. դրանք ի՞նչ հնչույթի /հնչույթների կամ հնչույթակապակցության/ գրային նշան են. բացատրել ուղղախոսությունը:

● Այժմ **Ա**կան, ամեն**Ա**կան, ան**Ա**րևոյթ, ան**Ա**կան, աշտ**Ա**, գետ**Ա**գր, ան**Ա**րկբա, բազկ**Ա**րակ, ան**Ա**րկյուղ, դող**Ա**րոցք, ան**Ա**րևակայելի, ինչևից**Ա**, երբև**Ա**, առ**Ա**րես, առ**Ա**րևական, երբևից**Ա**, առ**Ա**ջ, երփն**Ա**րանգ.

բազմ**Ա**րանգ, **Ա**կան, **Ա**լեկտրա**Ա**նեբգիա, ինչև**Ա**, գարկ**Ա**րակ, գրում **Ա**ն, լայն**Ա**գր, հն**Ա**բամ, միջ**Ա**որ**Ա**, որև**Ա**, չ**Ա**ի գնացել լայն**Ա**կրան, մանր**Ա**, նոր**Ա**կ, ստոր**Ա**րկրյա, վայր**Ա**ջք, ողբ**Ա**րգակ, լուս**Ա**ղջյուր, պարզ**Ա**րես, Վարդ**Ա**ս, վեր**Ա**լք, վեր**Ա**րկրյա, տի**Ա**գերք, գայ**Ա**րգ, տասն**Ա**րեք, հոր**Ա**ղբայր, **Ա**րգ, **Ա**ռօրյա, համ**Ա**րևանյան, մարգար**Ա**, հյու**Ա**:

● Աման**Ա**ր, ականջ**Ա**ղ, **Ա**ղկույզ, անդ**Ա**րր, ան**Ա**թի, ան**Ա**թևան, ան**Ա**րեն, ան**Ա**րինակ, տրտմ**Ա**րոր, փղ**Ա**կր, **Ա**ղորկ, առ**Ա**րյա, **Ա**թյակ, ապ**Ա**րինի, բար**Ա**րուբյուն, բն**Ա**րրան, գիշերու**Ա**ր, եղբոր**Ա**րդի, բաց**Ա**թյա, գանգ**Ա**սկր, երկվ**Ա**րյակ, տն**Ա**րեն, ընդ**Ա**րինակել, թռչն**Ա**րս, սարդ**Ա**ստայն, թիկն**Ա**րոց, հայ**Ա**րդի, ան**Ա**րակ, միկր**Ա**շխարհ, հանապազ**Ա**րյա, հանազապ**Ա**րդ, հանր**Ա**գուտ, հատ**Ա**րյակ, հ**Ա**գուղ, հ**Ա**գուտ, հողմակ**Ա**ծ, հ**Ա**տնկայս, հ**Ա**ղս /սղնել/, մեղմ**Ա**րեն, մեղմ**Ա**րոր. նախ**Ա**րե, շոր**Ա**րալ, շտապ**Ա**գնություն, **Ա**թել, **Ա**սկեզօծ, **Ա**վքեր, **Ա**րբանոց, ջր**Ա**րինեք, վաղ**Ա**րդյան, տար**Ա**րոշվել:

Ա չ-12. Ըստ անհրաժեշտության գրել ո տառը և լրացնել աղյուսակը:

Բառեր, որոնցում ը հնչույթն ունի իր համապատասխան գրային նշանը	Բառեր, որոնցում ը հնչույթը չունի իր համապատասխան գրային նշանը
--	---

Այլ**Ա**նտրանք, ամեն**Ա**ն**Ա**նտիր, առ**Ա**ն**Ա**թեր, ակ**Ա**ն**Ա**բախ, կոր**Ա**ն**Ա**թարդ, ան**Ա**ն**Ա**րնելի, արագ**Ա**ն**Ա**բաց, ակ**Ա**ն**Ա**ղետ, ան**Ա**ն**Ա**ղիատ, հետ**Ա**ն**Ա**գետե, գահ**Ա**ն**Ա**-կեց, գիրկ**Ա**ն**Ա**ղխառն, գործ**Ա**ն**Ա**կեր, ձկ**Ա**ն**Ա**կիթ, դյուր**Ա**ն**Ա**բոնելի, երկ**Ա**ն**Ա**նտրանք, անակ**Ա**ն**Ա**կալ, գուգ**Ա**ն**Ա**բաց, հյուր**Ա**ն**Ա**կալ, մթ**Ա**ն**Ա**կա, մակ**Ա**ն**Ա**թացություն, օր**Ա**ստօրե, առ**Ա**ն**Ա**վչել, ճեպ**Ա**ն**Ա**բաց, մթ**Ա**ն**Ա**շաղ, դյուր**Ա**ն**Ա**կալելի, մեկ**Ա**ն**Ա**ղմեջ, գույն**Ա**գույն, խոյ**Ա**ն**Ա**թաց, նախ**Ա**ն**Ա**նտրել, լուս**Ա**ն**Ա**կա, մերթ**Ա**ն**Ա**ղմերթ, վեր**Ա**ն**Ա**նժուղվել, ս**Ա**րտաբաց, շնորհ**Ա**ն**Ա**կալ, ջ**Ա**րժաղիկ, չ**Ա**ն**Ա**ղունել, հ**Ա**րաշեկ, չ**Ա**ն**Ա**նել, վեր**Ա**ն**Ա**թաց, մ**Ա**ղձավանջ, ն**Ա**րբորեն, չ**Ա**ղատել:

Ա չ-13. Արտագրել՝ լրացնելով երկհնչյունները:

Ատ**Ա**ն, ն**Ա**րդ, Ջաբար**Ա**, Արփ**Ա**ր, եղ**Ա**ն, նգով**Ա**լ, անց**Ա**լ, հեծ**Ա**լ, ընկ**Ա**զ, անդամալ**Ա**ծ, հեզահամբ**Ա**ր, ողկ**Ա**զ, աղմկահ**Ա**զ, ճովող**Ա**ն, շափ**Ա**ղյա, մրջ**Ա**ն, եղջ**Ա**ր, եղեգնահ**Ա**ս, եղբ**Ա**ր, ն**Ա**ել, թ**Ա**ել, գ**Ա**թել, ս**Ա**թաթել, մենակ**Ա**ց, հ**Ա**ր, գ**Ա**անալ, խ**Ա**անալ, երեկ**Ա**թ, կ**Ա**նք, մատ**Ա**ն, **Ա**թ. արդ**Ա**թ, աստղալ**Ա**ս, կապ**Ա**տ, դ**Ա**րըմբոնելի, սառ**Ա**ց, ար**Ա**ն, առաք**Ա**լ, դաստ**Ա**րակել, հեթ**Ա**թ, օվկ**Ա**նոս, հր**Ա**, քվ**Ա**րկել, Երեմ**Ա**, Մարի**Ա**մ, Անգլ**Ա**, Աս**Ա**, դղրդ**Ա**ն:

Ա չ-14. Շարունակել:

- Թույր – թյուր
հյուս --
- --
- --

15. Առանձնացնել այն բառերը, որոնցում հ-ն «համր» տառ է:

Օրհներգ, օրհասական, շնորհ, ողջախոհ, ամիրաժեշտ, տարաշխարհիկ, քարհանք, արհամարհել, ապաշնորհ, միրհավ, աշխարհ, չնաշխարհիկ, հեղհեղուկ, հոգեհմա, հրահրել, ընդհուպ, խորհուրդ, Հովհաննես, զարհուրելի, միրհել, ճանապարհ, արհավիրք, ճանապարհորդ, մեղմասահ, ընդհակառակ, միրհել, ճանապարհ, արհավիրք, ճանապարհորդ, փորձանք, արջաբույն, թրջոց, մրջյուն, որջ, վերջակետ, տարեվերջ:

16. Գրել 5-ական բառեր, որոնց մեջ և տառը՝ ա/ [յեվ] հնչյութակապակցության գրային նշանն է ք/ [եվ] հնչյութակապակցության գրային նշանն է

17. Արտագրել տրված բառերը՝ վանդակների փոխարեն լրացնելով և կամ եվ:
Կարճոր, համաճրոպական, հասապառ, ոսկորված, սեռուն, իսկույն ճեթ, ճրամիություն, օթան, ալճետ, ալճոր, արճմտաճրոպական, բճետ, գոտճորել, դափնճարդ, երբճե, թեթճամիտ, կարճեր, ոսկճարս, հոգճարք, Երճան, սճակնած, սեթճեթել, սերկճիլ, հոգճիճակ, հճիհճ, տարճերջ, ուղճար, առճտուր, գինճետ:

18. Գրել բառեր, որոնցում՝
● Բ տառը
ա/ [բ] հնչյութի գրային նշանն է /բակ.../
ա/ [փ] հնչյութի գրային նշանն է /փարել.../
ք/ [ա] հնչյութի գրային նշանն է /աղբ.../
● Գ տառը
ա/ [գ] հնչյութի գրային նշանն է /համերգ.../
ք/ [ք] հնչյութի գրային նշանն է /երգել.../
● Զ տառը
ա/ [ջ] հնչյութի գրային նշանն է /ջնջոց.../
ք/ [չ] հնչյութի գրային նշանն է /աղջիկ.../
● Դ տառը
ա/ [դ] հնչյութի գրային նշանն է /սարդոստայն.../
ք/ [տ] հնչյութի գրային նշանն է /գիրք.../
զ/ [թ] հնչյութի գրային նշանն է /երգվել.../
● Ղ տառը
ա/ [ղ] հնչյութի գրային նշանն է /աղահանք.../
ք/ [խ] հնչյութի գրային նշանն է /մաղթել.../
● Ճ տառը
ա/ [ձ] հնչյութի գրային նշանն է /կաղկանձ.../
ք/ [ց] հնչյութի գրային նշանն է /դարձյալ.../

19. Հետևյալ բառախմբերում ի՞նչ հնչյութակապակցություններով են արտահայտվում հետևյալ տառակապակցությունները:

Ա. դբ, դգ, դձ, դջ, դթ, դտ, դց, դճ, դձ
Աղբակույտ, աղբյուր, եղբայր, շեղք, ողբաձայն, ողբասաց, աղտոտ, եղծապիղծ, հեղգ /ժույլ/, շաղգամ, գաղթական, գաղթօջախ, գաղտնանկար, գեղձ, դեղձան, դեղձենի, հեղձուցիչ, փղձկալ, բաղձալի, բաղկվեղ, բաղցր, բաղցրահնչյուն, անղատել, գղջալ, շեղջ, ողջագուրվել, ողջույն, շղջիկ, եղջերու:
Բ. քբ, քդ, քգ, քձ, քջ
Արբենակ, արբշիտ, գինարբուք, երբևէ, երեսարբիչ, հարբուխ, ձերբակալել, ներբող, նրբագեղ, նրբին, նրբաճաշակ, ջրարբի, սրբապատկեր, օրիորդ,

դափնեվարդ, հորեղբորորդի, աճուրդ, անձրևորդ, անջրդի, արդարացի, արդարև, արդուզարդ, վարդաստան, դրվագագարդ, լաջվարդ, խորիւորդ, կորնթարդ, հորդահոս, նյարդայնանալ, ջարդոյխուրդ, անարգանք, անկարգ, բարեկարգ, եղերերգ, երգարան, կարգապահ, մարգարտահոտ, պարգևատրել, վարգ, օրակարգ, բարձրահասակ, բարձիթողի, բարձրուղեջ, դարձվածք, լայնարձակ, հանդերձանք, հանդերձյալ, հորձանուտ, որձաքար, փորձանք, արջաբույն, թրջոց, մրջյուն, որջ, վերջակետ, տարեվերջ:

20. Կարդալ հետևյալ բառերը և որոշել, թե ընդգծված տառերը ո՞ր հնչյութների գրանշաններն են:

Խուրձ, ուղտափուշ, աղքանոց, աղբյուր, ամենասուրջ, անօքևան, անխաք, արբշիտ, դարբին, արթուն, դափնեպսակ, երփնագույն, թանգարան, երդիկ, երբևիցե, կարգապահ, անձրևորդ, ընքոշխմել, հոգեհմա, գարդատուփ, արձան, խաքկանք, խալալ, կմախք, հափշտակել, ճրագալույց, խայթել, քախանձել, խորդուբորդ, խոտհունձ, միգապատ, կորնթարդ, ուղղաձիգ, ականակիտ, մահճակալ, ձախորդ, ջրահեղձ, ոսկրախտ, ասֆալտ, աղջամուղջ, ախտագերծել, հարավ, սանդուղք, հովտաշուշան, բաղձալի, նավթավառ, գուժկան, թրջել, բքախեղդ, արևակեզ, դժբախտ, խրճիթ, երկնասույգ, կարիճ, դժխեմ, հետգիտետ, վայրէջք, որպեսզի, բրբիջ, վզկապ:

21. Տրված բառերում ը-ից, դ-ից և ձայնավորներից հետո գ, դ, ձ, ջ տառերն ունեն երկակի արտասանություն. ո՞րն է նախընտրելի տարբերակն ըստ ուղղագրական-ուղղախոսական կանոնի:

Արբել, ջրարբի, ձերբակալել, ներբողել, արգելել, մեներգ, մարգագետին, միրգ, մրգաշատ, մրգանուշ, արդի, աճուրդ, ապարդյուն, գմբեթարդ, երիտասարդ, խորանարդ, կախարդ, հարդարել, մակարդ, արձան, արձանագրություն, արվարձան, արջասպ, երջանկություն, մրջնաթթու, քրջիկ, քուրջ, քրջահավաք, արեգակ, գոգավոր, գոգնոց, երկրպագել, գուզվել, գուզրնթաց, թագուհի, հեգ, մոգական, մվագարան, վարագույր, վառող, աջակցել, իջնել, իջևանատուն, հաջողություն, անմիջական, միջադեպ, միջանցք, միջև, ընդմիջում, անընդմեջ:

22. Գրել բառեր, որոնք ունեն՝
ա/ կրկնակ բաղաձայններ /տոննա.../
ք/ կրկնակ ձայնավորներ /Հաագա.../:

23. Ա. Տրված բառերում /բառաձևերում/ առանձնացնել նրանք, որոնցում՝
ա/ անփոփոխ, արմատական ձևում կան կրկնակ բաղաձայններ /բերրի/
ք/ բաղաձայնը կրկնվում է հնչյունափոխության հետևանքով /ուղղել/
զ/ նոր բառ կազմելիս 2 տարբեր բաղադրիչների նույն բաղաձայնները ընկնում են կողք կողքի /երկկենցաղ/:

Աբբահայր, այբբենարան, աքքադական, անդորրավետ, արճճե, բզզալ, բնօրրան, դոճմապուր, դզզոց, երրորդ, զզվանք, գզվանք, գննել, ընդդիմախոս,

թքենի, դղում, թթխմոր, խխունջ, ծծան, ծծումբ, կկու, ընդդիմություն, թշշալ, իննական, լլկել, խշշյուն, կեցցե, կծծի, կտտանք, հովվերգություն, ճռռալ, մրրկածեծ, նոյյան, չարածճի, սովալլուկ, տարրալուծել, տզզոց, ցցված, ուղղափառ, ուղղընթաց, փթթել, քննել, օրրան, խճճել, մկկալ, շշուկ, թթու, տտիպ, ննջել, շշնջալ, ցցել, աննման, երեսարբիչ, պտտահողմ, գերաններ, գամմա, սեղմման, աննշմար, Երևաննախագիծ, տոննա, բջջակորիզ, հոլով-վել, կկանգնի, լույսս, հույսս:

Բ. Ըստ «երկար» /կամ տևական բաղաձայն/ և «բաղաձայն + գաղտնավանկ ը + բաղաձայն» հնչույթախմբային կաղապարների դաս-դասել վերևում տրված կրկնվող բաղաձայններ ունեցող բառերը:

Ա Հ-24. Յուրաքանչյուր շարքի համար ձևակերպել ուղղագրական և ուղղախոսական այն կանոնը, որի համաձայն գրվում և արտասանվում են ընդգրկված բառերը: Շարունակել լրացնել մի քանի օրինակով:

1. անէանալ, վայրէջք, ինչևէ, մանրէաբան...
2. գործընկեր, արագընթաց, խոյընթաց, հյուրընկալ, անընթեռնելի...
3. ապօրինի, բնօրրան, ոսկեզօծ, անօթևան...
4. Վուգա, վոլեյբոլ, վոլտ...
5. դարբին, շաբաթ, համբույր, սրբել, հարբել...
6. անգամ, ավագ, գուգվել, մարգարիտ, պարգև...
7. արդարամիտ, դադար, ընդունարան, խորդուբորդ, վրդովել, երկրորդ...
8. հանդերձյալ, փորձություն, օձանման, դեղձանիկ, դաղձ, ընդարձակ...
9. աղջիկ, առաջ, առաջին, վայրէջք, թրջել...
10. հարավ, նավթ, ավտոմեքենա, նավթավառ...
11. գմբեթ, ամբարտավան, ըմբռնել, ամբաստանել...
12. աշխարհ, խոմարհ, ճանապարհ, շնորհ...
13. բվվոց, մրրիկ, ուղղակի, հովվական, երեսարբիչ, իննական...
14. գզվել, թթվաջուր, խխունջ, լլկել, ննջել...
15. արքայական, մնայուն, տղայի, խաղայինք, երեկոյի, նոյնմբեր...
16. հարսնացուի, միջօրեական, որդիական, միասին, մարգարեանալ...
17. դաստիարակ, հեքիաթ, օվկիանոս, Սուքիաս, Իտալիա...
18. առօրեական, քվեաբերթիկ, հրեա, Անդրեսա...
19. ամբիոն, միլիոն, շենպիոն, օրիորդ...

Ա Հ-25. Ա. Կարդալ, գտնել ձևափոխված բառերը և գրել նրանց ուղիղ ձևերը:
Բ. Բառերը դասավորել այբբենական կարգով /կրկնվող բառերը չկրկնել/: Յուրաքանչյուրում համեմատել տառերի և հնչյունների քանակը.
Ի՞նչ է՝ ա/ տառը ք/ հնչյունը գ/ հնչույթը:

Գ. Նշել, թե ո՞չ տառային ի՞նչ նշաններ են օգտագործված:
 Հերցի նոր հայտնագործությունը ցնցեց ամբողջ գիտական աշխարհը:
 «Հերցի ալիքների» էությունը հասկանալի դարձավ շատերին: Աշխարհի տարբեր ծայրերից եկող մամակները մի բան էին ասում միայն. արդյոք

հնարավոր չէ ստեղծել կապի նոր համակարգ՝ առանց սյունների, առանց հաղորդալարերի: Մեծ գիտնականը հայտարարեց.

- Ո՛չ... Ռ-ադիոալիքների հետագա հետազոտությունները ոչ մի օգուտ չեն կարող տալ...

Ի՞նչ կարող ես անել. Մաքսվելը կանխագուշակեց, ինքը հայտնագործեց, բայց կիրառության մեջ դրեց մեկ ուրիշը: Հերցը եզրափակեց Ֆարադեյի սկսած գործը: Եթե Մաքսվելը Ֆարադեյի գաղափարներին տվեց մաթեմատիկական ձևակերպում, ապա Հերցն այդ գաղափարները դարձրեց «տեսանելի» և «լսելի» էլեկտրամագնիսական տատանումներ:

Ա Հ-26. Գրել 10-ական բառեր, որոնցում՝
 ա/ հնչույթների թիվը հավասար է նրանց գրային նշանների թվին
 ք/ հնչույթներն ավելի են գրային նշաններից:

Ա Հ-27. Որոշել տրված բառերի տառերի և հնչյունների քանակը:
 Աստղ, գլխազարդ, որևէ, հոգևոր, գամմա, գնդաձևություն, սկզբունք, ան-հետևողականություն, խճանկար:

Ա Հ-28. Հետևյալ զույգ բառերի շարքում առանձնացնել՝
 ա/ տարբեր հնչյունակազմ ունեցող բառազույգերը.
 ք/ նույն հնչյունակազմը, բայց հակադիր դասավորություն ունեցողները.
 գ/ միայն մի հնչույթով տարբերակվող բառազույգերը.
 Թուկ + կոթ, այրի – վայրի, նյութ – թույն, ծառ – ծառս /լինել/, առնել – խառնել, այծ – կայծ, թիվ – վիր, լերկ – կրել, պես – սեպ, լուր – լուրթ, գեր – գերի, առած – ծառա, շուն – նուշ, տող – հուն, կար – թակ, սար – կետ, թաս – սաթ, նուռ – ցող, խոփ – փոխ, հող – գիր, պատ – տապ, քիթ – գոգ, ծեծ – ցեց:

Ա Հ-29. Ա. Հնչարտաբերական գործարաններն են
Բ. Նկարագրել հնչարտաբերական գործարանների աշխատանքը ա, գ, ֆ, մ, հ, ու, ք հնչույթներն արտաբերելիս:

Ա Հ-30. Գրել 2-ական բառազույգեր, որոնցում հակադրական հնչույթներ են՝
 ● ա/ ա-ե ք/ ա-ի գ/ ա -օ/ո/ դ/ ա-ու ե/ ու-ի գ/ ու-ե է/ ի-ե
 ● ա/ գ-կ ք/ բ-պ գ/ ճ-չ դ/ կ-ք ե/ դ-տ գ/ գ-ս է/ դ-խ

Ա Հ-31. Դասակարգել գրական հայերենի ձայնավորները՝ ի, է /ե/, ը, ու, օ /ո/, ա՝
 ա/ ըստ լեզվի գրված դիրքի
 ք/ ըստ լեզվի բարձրացման աստիճանի
 գ/ ըստ շրթունքների մասնակցության աստիճանի

Ⓜ 42. & Ա. Տրված բնութագրմամբ անվանել բաղաձայնները:

Բ. Այդ հնչյուններով սկսվող, բառամիջում գտնվող, դրանցով վերջացող 2-ական բառեր գրել և բացատրել յուրաքանչյուրի ուղղախոսության օրինաչափությունը:

- ա/ Չայնեղ, պայթական, առաջնալեզվային, պարզ.
- բ/ ձայնեղ, պայթական, երկշրթնային, պարզ.
- գ/ խուլ /շնչեղ/, պայթական, ետնալեզվային, բարդ.
- դ/ ձայնեղ, պայթաշփական, առաջնալեզվային, բարդ.
- ե/ ձայնեղ, ետնալեզվային, շփական, պարզ.
- զ/ խուլ /պարզ/, շփական, հագագային, պարզ.
- է/ ձայնորդ, շփական, երկշրթնային /հպական/, պարզ:

Ⓜ 43. Ա. Կարդալ և լրացնել բաց թողնված բաղաձայնները:

Բ. Չեր լրացրած բաղաձայններից առանձնացնել նրանք, որոնք՝
ա/ ձայնորդ են.բ/ ունեն իրենց համապատասխան պարզ խուլները.գ/ կազմությամբ բարդ են.դ/ նույն են արտաբերության տեղով.ե/ չունեն իրենց շնչեղ խուլները:

Ցանկանում են, թե ոչ, ընՊունում են, թե ոչ, գիտնականներն անվերադաճանալիորեն, անտեսանելիորեն կապված են մարդկության բաղաքական և ռազմական պատմության հետ: Մեծն Արքիմեդը գենք ստեղծեց՝ իր հայրենի քաՊարը Սիրակուզան, հռոՊեացիներից պաՊտպանելու համար, բայց պաՊտվեցին, և Արքիմեդն սպանվեց: Գերորգ Բրանդոլդ ստեղՊեց քոՊիորը: ԵրեՊ հարյուր տարի անց նրա քաղաքն այրվեց հրավառվող ռումՊերից, որոնք գոՊություն չէին ունենա առանց նրա հայտնագործման: Անտուան Լորան Լաուագեն առաՊինը համարՊակվեց հասկանալ Պրոմեթեայան պարՊևը, ֆրանսիական հեղափոխությունից հետո մահվան դատապարտվեց: «Ֆրանսիային գիտնականներ պետք չեն», - եզրակացվեց դատարանում: Հենրի Մոլլիին, որն առաջինը առաՊ քաչեց ատոմի միՊուկի գաղաՊարը, թույլ տվեցին կովել և մեռնել խրամատներում: Անգլիային ևս գիտնականՊեր պետք չէին: Գիտնականներ պետք չէին մաս Գերմանիային: Ամերիկայի ՍիացՊալ Նահանգները ևս ետ չմնաց. որպես բրիտանական լրտես երկրիՊ վտարվեց Գրա.ֆ Ռումֆորդը, և հրապարակայնորեն խայտառաՊվեց Օպայենգեյմերը: Գիտնականներն են աշխարՊին տվել ատոմային ռումբը. Օտտո Հանը ատոմային միջուկի տրոՊումը հայտնաբերեց, Էնրիկո Ֆերմին պատրաստեց աՊաջին միջուկային ռեակտորը, Ալբերտ Էյնշտեյնը ստեղծեց իր հանրահայտ հարաբերականության տեսությունը և հոՊակվեց իր ոչ պակաս հանրահայտ նամակով...
Այնպես, ինչպես մերենայի ու հեծանվի հայտնագորՊողներն են պատասխանատու իրենց հայտնագործած ապրանքի համար, այնպես էլ գիտնականները պատասխանատու են իրենց հայտնագործումՊյունների համար:

/Ըստ Շ. Լ. Գլեշոուի/

Ⓜ 44. Հետևյալ երկանդամ հակադրություններում որոշել իմաստատարբերակիչ հնչյունները և բնութագրել նրանց հատկանիշները:

- կտրել – կտրել, հղել – հեղել, հարել-հրել, ուրու – ուր, մատնել – մտնել, կանչ – կանաչ, երկ – երեկ, սիրել – սրել
- հարթ – հարդ, բար – պար, գայլ – քայլ, վանկ – վանք, երգ – երկ, ձյուն – սյուն, ձող – դող, ձախ – ցախ, այծ – այց, վաղ – վախ, աճ – աջ, հոսել – խոսել, կտրիչ – կտրիճ, արու – առու, ճիգ – ձիգ

Ⓜ 45. ❖ Ա. «Հնչյունները տրամադրություն են ստեղծում, - գրում է Հ. Հարությունյանը- գետի կամ աշման տերևների խշռոցի մեջ՝ շ-ն, տերևների տառափի մեջ՝ ս-ն, կենդանիների ձայների մեջ՝ հ, մ, ֆ, դ, ծիտիկի ծվլոցի մեջ՝ ծ, ճ»: Գեղարվեստական գրականությունից համապատասխան օրինակներ բերել:

❖ Բ. «Ձարմանալի՝ երկիր է Հայաստանը /Հայկական լեռնաշխարհը/, զարմանալի՝ լեզու է հայերենը /լեզուների լեզուն/... Հապա Մայի՛ր, սիրելի՛ ընթերցող, թե ի՛նչ երաշք է ծիր բառը ու մի հագագով /միավանկ շնչով/ ինչպես է ծուլում միմյանց երկինք ու երկիր, պտտոլ ու ձայն... Ծիր, այսինքն եզերք, ոլորտ, տիեզերքի, երկնքի և՛ ամբողջությունը, և՛ նրա մի մասը: Եվ անսահմանության իր զգացողությամբ որքա՛ն համահունչ է ծով բառին, որը ոչ միայն ջրային եսկա տարածություն, այլև լիություն է նշանակում և իր ծ հնչյունով... իր ծ-ով վերստին մեր ունկը շոյում և հուշում է կրկին ու դարձյալ. ինչպես մեր ծ-ն, իր ակնհայտ արմատական նշանակությամբ, այնպես էլ մեր լեզվի մյուս հնչյունները, բառերն ու մեր մայրենին՝ ամբողջությամբ, ունեն բանական /աստվածային/ ծագում...» /Ըստ «Իրություն» շաբաթաբերթի, թիվ 28, 09. 07. 2008 թ./: Ուրեմն՝ փորձեք մտածել, թե մեր լեզվի հնչյուններն իմաստային ի՛նչ նշանակություններ կարող են ունենալ և ինչպիսի տրամադրություններ, ի՛նչ զգացմունքներ ու խոհեր են առաջացնում ձեր մեջ...

Ⓜ 46. Ա. Կարդալ Նարեկացու «Մատյան ողբերգության» պոեմի աշխարհաբար փոխադրությունից քաղված հատվածները, հաշվել ձայնավոր ու բաղաձայն հնչյունները և ըստ դրա կազմել հնչյունների հաճախականության աղյուսակը.

- ա/ ո՞ր ձայնավորն է ամենից շատ օգտագործվել. բնութագրել այն.
- բ/ ո՞ր բաղաձայնն է ամենից շատ օգտագործվել. բնութագրել այն.
- գ/ ո՞ր ձայնավորն է ամենից քիչ գործածվել. բնութագրել այն.
- դ/ ո՞ր բաղաձայնն է ամենից քիչ գործածվել. բնութագրել այն:
- Նորակերտ մատյանն այս ողբերգության, Հաստատված բոլոր բանականներին, Որ պատկերված են նշավակվելով Ամենատարբեր կրքերն ամենքի, Իքոլ ամենայն վիշտ ու ցավերի Մասնակից, հաղողոջ, մեծապես գիտակ Ու ճշմարտացի մի պատվեր, ավանդ, Հանձնարարվում է այս երկրի վրա
- Հաստատված բոլոր բանականներին, Համայնատարած քրիստոնյաների Տիեզերագունար ամբողջ բազմության, Նրանց, որ նոր են միայն կյանք մտնում, Որոնք հասել են աղոթն արթունքի, Որ սպասում են վախճանի օրվան անկար ծերությունը... /Գ. Բ/

● Դու լույս ես ու հույս,
Իսկ ես՝ խավար ու խենթ.
Դու՝ ի բնե բարի ու գովելի,
Իսկ ես՝ չար համակ ու այսիկանք.
Դու՝ տեր համորեն երկնի ու երկրի,

Իսկ ես չեմ իշխում շնչիս ու հոգուս.
Դու՝ քարոզչական ազատ՝ կարիքներից զեռծ.
Իսկ ես՝ ենթակա տաժանքի, վշտի.
Դու՝ վեր երկրային բոլոր կրքերից,
Իսկ ես՝ կալ անարգ ու գարշելի... /ՉԳ.Բ/

Բ. Ընդգծված բառերում հնչյունական վերլուծություն կատարել:

◆ Գ. Կարող է նույն ձայնավորի կամ բաղաձայնի կուտակումը ոճական արժեք ունենալ:

Հ Ն Չ Յ ՈՒ Ն Ա Փ Ո Խ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

■ Հ-47. Կազմել միավանկ, փակ վանկում ի ունեցող հետևյալ բառերի եզակի սեռականը, առանձնացնել հնչյունափոխվածները և բացատրել կատարված հնչյունափոխությունը:

Գիրք, փիղ, քիթ, միտք, շիշ, սիրտ, կիրճ, վիշտ, միրգ, միս, լիճ, լիցք, միգ, միշ, տիղմ, թիզ, բիծ, գիծ, գինդ, թիվ, ծիւ, կիրք, վիհ, քիվ:

■ Հ-48. Ա. Վերականգնել տրված բառերի անհնչյունափոխ արմատները և բացատրել ի ձայնավորի հնչյունափոխության դեպքերը՝ դրանք խմբավորելով ըստ տրված կետերի՝

- Ճ 1. միավանկ բառերի փակ վանկի ի-ն դարձել է ը, որը գրվում է.
- Ճ 2. միավանկ բառերի փակ վանկի ի-ն դարձել է ը, որը չի գրվում.
- Ճ 3. բազմավանկ բառերի վերջին փակ վանկի ի-ն սղվել է.
- Ճ 4. բազմավանկ բառերի վերջին փակ վանկի ի-ն դարձել է ը, որը չի գրվում.
- Ճ 5. բազմավանկ բառերի վերջին բաց վանկի ի-ն ձայնավորից առաջ սղվել է.
- Ճ 6. բազմավանկ բառերի վերջին բաց վանկի ի-ն -ակ ածանցից առաջ դարձել է յ.
- Ճ 7. բազմավանկ բառերի վերջին բաց վանկի ի-ն, միանալով ա հոդակապին, դարձել է ե:

Բ. Ընդգծել այն բառերը, որոնցում ի-ն չի հնչյունափոխվել:
Հոգեկան, եկեղեցական, որդիական, կատաղություն, փոշիանալ, ընծառյուծ, կղզյակ, ոսկեգօծ, շոգենավ, տարեմուտ, ազնվական, ընծուղտ, խղճուկ, գոտեպղծվել, փոշոտ, պատանեկան, աղավճյակ, ոսկեգույն, ուղեմիշ, փոշեծածկ, քշնամություն, որդյակ, բարեկամ, քաղաքացիական, ճահճուտ, կանաչություն, ապակեգործ, ընչագուրկ, թվանշան, այգեգործ, ուղեգիր, գեղեցկանալ, սրտաբուխ, տարեդարձ, բարություն, նկարչական, քմահաճ, մտաբերել, աղավմատում, մարմնագույն, նախագծային, քախծալի, ծաղկաթերթ, մրրկաշառաշ, փոթորկահույզ:

■ Հ-49. Վերականգնել տրված բառերի անհնչյունափոխ արմատները և բացատրել ու ձայնավորի հնչյունափոխության դեպքերը:

- Ճ 1. Ընդդեմ, ըմպելիք, ընչացք, ընկալել...
- Ճ 2. Սրապատյան, բրդատու, նոնենի, հրկեզ, կրծուկ, սրբազան, ստախոս...
- Ճ 3. Ամրանալ, երեսնամյա, մածոնաբրդոշ, փետրագարդ, դալկանալ...

- Ճ 4. Փախստական, մրմնջալ, շնջալ, անրջանալ...
- Ճ 5. Թթվել, լեզվական, ձվածեղ, չվերթ, ուրվական...

■ Հ-50. Հետևյալ բառերով /կամ արմատներով/ 2-ական բառեր կազմել՝ դրանք դարձնելով մեկ սկզբնաբաղադրիչ, մեկ վերջնաբաղադրիչ: Ընդգծել հնչյունափոխվածները և բացատրել կատարված հնչյունափոխությունը: Կեզ, գեմ/ք/, գետ, հրավեր, վեր/ք/, անեծ/ք/, սեր, էջ, վեճ, դեմ/ք/, օրեմ/ք/:

■ Հ-51. Վերականգնել հետևյալ բառերի հնչյունափոխված բաղադրիչների չհնչյունափոխված ձևերը և բնութագրել երկհնչյունների հնչյունափոխությունը:

Ստորոգելի, արմաքամ, սառցալեռ, բնավեր, մատենադարան, ալրաթաթախ, հուլառատ, խուլարկություն, ծուլանալ, ձմադիկ, ատենակալ, առաքելություն, կենսագիր, կապտականաչ, արմաշաղախ, հուլումնալից, փութկոտ, ընկուզենի, եղջերավոր, ճղափայտ, գունավոր, պտուտակ, բուժել, լծկան, բուսականություն, գեկուցագիր, հուսախաբ, ժանեկագարդ, արմանման, ալրաղաց, վայրկենաբար, մատենագիր, ցուցամոլ, աշխուժանալ, համբուրել:

■ Հ-52. Հետևյալ բառերից /կամ արմատներից/ բայեր կազմել և բացատրել կատարված հնչյունափոխությունը:

- Հույզ, բույժ-, գույն, աղմուկ, անեծ/ք/, սույզ-, բուրդ, իղձ, խույզ-, թախիծ, խիղճ, ծիւ, թույն, կողոպուտ, հուշ, լույս, հրապույր, ճիգ, համբույր:
- Օույն, հույս, ումպ, հումձ, քրքիջ, էջ, ծուփ, ծույլ, թոխ/ք/, լույն-, պատում, բույս, հրավեր, ձիգ, մրմունջ, կապույտ, վեճ, փղճուկ, մանր, սանր, փթիթ-, քնին-:

■ Հ-53. Ընդգծել տրված բառերի արմատները և վերականգնել անհնչյունափոխ ձևերը՝ բացատրելով կատարված հնչյունափոխությունը:

Շուկել, մատղաշ, արքունի, առջև, երեքշաբթի, օրրան, որկրամոլ, ավել, ցամաք, մժղուկ, քաղքենի, արմտիք, բերնեբերան, շինծու, անդադրում, դրկից, բարբառ, ձերբազատել:

■ Հ-54. Ընդգծել հետևյալ բառերի վերջնաբաղադրիչը, դրանք դարձնել սկզբնաբաղադրիչ՝ կազմելով նոր բառեր. համեմատել հնչյունափոխված և անհնչյունափոխ տարբերակները:

Տանջալույս, ձկնկիթ, մանրախնդիր, գարնամամուտ, մանրագին, աշխարհասփյուռ, բանտախուց, սեղանակից, աշխարհացունց, չարագույժ, խելամիտ, սրտաբուխ, ծանրաշունչ, մեծահարուստ, ծաղկահովիտ, գետնամուկ, առանձնատուն, ծաղկափիթ, մահաբրքիջ:

■ Հ-55. Գրել 3-ական բառեր, որոնցում կատարված լինի հետևյալ հնչյունափոխությունը՝

ա/ ի-ն դարձել է ը	դ/ ի-ն սղվել է	է/ ու-ն դարձել է ը
բ/ է-ն դարձել է ի	ե/ ույ-ը դարձել է ու	ը/ ույ-ը սղվել է
գ/ յու-ն սղվել է	զ/ յա-ն դարձել է ե	թ/ ու-ն սղվել է

Ա Հ-56. Կազմել 1-ական բառեր, որոնցում տրված արմատները և բառերը՝ ա/ հնչյունափոխված են.
բ/ հնչյունափոխված չեն:

Օրոր, կիպ, եղջյուր, նուշ, խարխուլ, -պիշ, սիրտ, -ազուն, գութ, շուք, -խիլ, -ցիր, աստղ, հրավեր, -մետ, բույր, -պուրծ, գուրկ, նուրբ, -զնիմ, -մուխ, -տու, ամիս, երկու, ձյուն, -փթիթ, -ցունց, -սուն, միշ, որդի, կզվի, ծիլ, մատույց, -դետ, փշուր:

Ա Հ-57. Ոչ թե ..., այլ...

1. ոչ թե գույնավոր, այլ →...	9. ոչ թե գույզընկեր, այլ →...
2. ոչ թե դաշտյանահարել, այլ →...	10. ոչ թե ծուլանալ, այլ →...
3. ոչ թե կույրացուցիչ, այլ →...	11. ոչ թե համբույրվել, այլ →...
4. ոչ թե ողջույնել, այլ →...	12. ոչ թե օրացույցային, այլ →...
5. ոչ թե մշակութային, այլ →...	13. ոչ թե ընտանեական, այլ →...
6. ոչ թե հիսնական, այլ →...	14. ոչ թե վայրկյանական, այլ →...
7. ոչ թե գեղանալ, այլ →...	15. ոչ թե ընկույզենի, այլ →...
8. ոչ թե հարսանեական, այլ →...	16. ոչ թե գրույցասեր, այլ →...

Ա Հ-58. Բացատրել հետևյալ բառերում կատարված շեշտափոխական հնչյունափոխությունը. վերականգնել հնչյունափոխված բաղադրիչների անհնչյունափոխ ձևերը:

● Ոսկեգօծ, ուղենշան, մեղվաբույծ, ընպանակ, եկեղեցական, ուրվական, անասնաշենք, թշնամական, ուրվակար, գլխակեր, ընդեղեն, գարնանամուտ, սիգապանծ, գիտնական, լուսապայծառ, ընչացք, մրրկահույզ, լեզվաբան, ընձուղտ, ձնծաղիկ, արաղաց, գուժկան, թթենի, քնքշօրոր, նարնջագույն, որդյակ, հրավիրատոմս, իշայծյամ, իջնել, կիզակետ, իզական, ձնաբուք, օրինագիծ, կիսակառույց, թզենի, աղեկտուր, անիծել, առվակ:

● Բծավոր, բրգածև, դարչնագույն, դիտարան, երկրամերձ, երդմնագանց, գրուցասեր, իշախոտ, թռչուն, սրճաման, վիմագիր, փղձկոց, գինետուն, բունավոր, լկել, լուսնաժայիտ, լուսնագնաց, լրահավաք, վիպասան, վրիժառու, փոթորկալից, գիսաստղ, խղճմտանք, կապուտաշյա, կրթօջախ, կկվականչ, հանդիպակաց, հրապուրանք, ձվածև, ճմարտություն, տրտմաշուք, բրբջալ, մանկություն, մատենագիր, մեղվապահ, մրրկաշառաչ, ջլապինդ, սիգանեն, քրմապետ, օգտակար:

● Միջամտել, մարդկայնություն, անասնաբուժական, գնացուցակ, հնագիտություն, չվացուցակ, տնօրինություն, բնօրրան, հայրենասիրական, մեղվաբուծություն, տեղեկատվություն, սննդամթերք, հրաձգարան, երգչախմբային, հոգեբուժարան:

Ա Հ-59. Տրված բառերը բաժանել երեք խմբի՝ ա/ բառեր, որոնցում արմատն է հնչյունափոխված. բ/ բառեր, որոնցում ամացն է հնչյունափոխված. գ/բառեր, որոնց մեջ հնչյունափոխություն չկա:

Կծվահամ, նյարդայնանալ, խճանկար, կովարար, հովառաշուշան, միջնադարյան, վիպագիր, սառցաբեկոր, փետրագարդ, ընդգծում, քմահաճ, հատկանիշ, ոճրագործ, մթամած, սարդոստայն, փոշեխառն, հնձան, հպանցիկ, նշածև, շրջադարձ, հնչուն, ատենադպիր, կապտականաչ, վարչական, տավղահար, ծածկամիտ, խուռներամ, հրավերք, մկրատել, արձակագիր, շքեղ, մկնդեղ, լուսնագնաց, հրթիռ, դեղնագօծ, պղծել, հանգուցալուծում, վերջալույս, արնավառ, սյունագարդ, սառցահատ, ճահճապատ, հացթուխ, կատակերգակ, մաքրամաքուր, զուգալող, կամրջակ, բարձրարվեստ, վարչապետ, ուղղագրություն, ուղեցույց, տեսչական:

Ա Հ-60. Համեմատել բերված բառազույգերը և բացատրել կատարված հնչյունափոխությունը /փոխադրեցական, պատմական/:

- Ճ իջանել→իջնել, սպանանել→սպանել, գտանել→գտնել
- Ճ մեծացուցանել→մեծացնել, մատուցանել→մատուցել
- Ճ քոյր→քույր, բոյր→բույր, հաճոյք→հաճույք
- Ճ ամ→օձ, ար→օր
- Ճ աղբիւր→աղբյուր, առիւծ → առյուծ, գիւղ→գյուղ
- Ճ յատուկ→հատուկ, յունուար → հունվար, յիշել→հիշել
- Ճ շղթայ→շղթա, ծառայ→ծառա, երեկոյ→երեկո
- Ճ դժուար→դժվար, նուագ→նվագ
- Ճ աղուէս→աղվես
- Ճ մանեակ→մանյակ, կեանք→կյանք, վայրկեան→վայրկյան
- Ճ դուռն→դուռ, մուկն→մուկ, թոռն → թոռ
- Ճ գիտության+ք → գիտությամք, անձան+ք→անձամք
- Ճ բոկիկ→բոքիկ
- Ճ ընդթոնել→ընթոնել, ընդկեր→ընկեր, ընդկնել-ընկնել
- Ճ գփոփել→սփոփել
- Ճ բող+բող→բողբոջ, դող+դող→դողդոջ, կաչ+կաչ→կարկաչ
- Ճ աշխարհահայացք → աշխարհայացք, հասարակակարգ→հասարակարգ
- Ճ կրուկն→կրունկ, կապերտ → կարպետ, խստոր→սխտոր
- Ճ տարգալ→տրգալ→տգալ→գղալ:

Ա Հ-61. Գրել գրաբարում և վերջնահնչյունն ունեցող բառեր և, նրանցից ընտրելով 3-ը, կազմել բառային զույգեր, որոնցից մեկում ընտրված բառը հանդես է գալիս և վերջնահնչյութով, մյուսում՝ ոչ. օր.

- շուրթ - 1. շրթնատամնային
2. շրթներկ:

❏ Հ-62. Կարդալ և դուրս գրել հնչյունափոխված բառերը:

Պրոֆեսորի պաշտոնը Ռենտգենը պետք է ստանար 1872 թ., երբ նրա քեկնածությունն առաջարկեց Ավգուստ Կունդտը նրա ուսուցիչը: Բայց գերմանական հնագույն համալսարանը, որի հիմնադրումը հաշվվում է 1402թ-ից, չցանկացավ հարգել Ռենտգենի ուսուցչի խնդրանքը, չցանկացան միջնակարգ կրթություն չունեցող պրոֆեսոր ընդունել: Այո՛, այո՛, Ռենտգենը՝ հռչակավոր կրթություն, որի անունը գիտի երկրագնդի վրա ապրող յուրաքանչյուր մարդ, Ռենտգենը, որի անունը գիտի երկրագնդի վրա ապրող յուրաքանչյուր մարդ, գիտնական, որն առաջինն ստացավ ֆիզիկայի գծով առաջին Նոբելյան մրցանակը, միջնակարգ դպրոցի ավարտական վկայական չունե: Գիտնական, որը հրաժարվեց Գիտությունների ակադեմիայում պատվավոր պաշտոն կրելուց, հրաժարվեց նաև ազնվականական տիտղոսից...

Նա սովորում էր և ուզում էր ավարտել բայց տիպի միջադեպի պատճառով նրան դպրոցից հեռացրին: Աշակերտներից մեկը գրատախտակին ուսուցչի ծաղրանկարն էր նկարել, իսկ ուսուցիչը մտածել էր, որ Ռենտգենն է արել, և Վիլի մտքով էլ չանցավ արդարանալ: Եվ ահա արդյունքը՝ հանդգնության համար հատուցել: Սկզբում Վիլին վշտացավ, հետո մի քիչ հանգստացավ, հիմնավորապես ամեն ինչ մշակեց ըստ ծրագրի և եկավ քննության՝ վստահ իր գիտելիքների վրա: Քննությունից հեռացավ՝ դարձյալ իր գիտելիքների վրա վստահ, բայց առանց վկայականի: Քննողը նույն ուսուցիչն էր, որի ծաղրանկարը նկարել էին:

ՇԵՇՏ, ՎԱՆԿ, ՏՈՂԱԴԱՐՉ

❏ Հ-63. Շեշտադրել հետևյալ բառերն ու բառաձևերը. բացատրել հայերենի շեշտադրության ընդհանուր օրինաչափությունից կատարված շեղումները:

- 1. Աստղ, կայսր, դուստր, արկղ, դառը, սառը, մեղր, կարծր, մանր, փոքր, բանձր, ծանր, բարձր, խառը, գիշանգո, վեհանձն, ամենափոքր:
- 2. Միրտս, միտքս, գիրքդ, եղբայրս, անունդ, քաղաքը, լույսը, ծառերը, ծաղիկը:
- 3. Գոնե, գուցե, գրեթե, միթե, մույնպես, մանավանդ, մամանավանդ, մի-գուցե, մույնիսկ, բացի, նաև, իհարկե:
- 4. Քարշ գալ, ման գալ, շուտ գալ, մեղք գալ, ուժ տալ, դուրս գալ:
- 5. Չեմ գա, չեմ տա, մի տար, մի տուր, մի բեր, երագելու եմ, գրում եմ, լսել էի:
- 6. Որեորդ, քանիեորդ, որտեղ, որևէ, ովևէ, ուրևէ, տասնմեկերորդ, վեցերորդ:
- 7. Որպեսզի, ըստ էության, առ այսօր, այնպես որ, կարծես թե, հենց որ, ասես թե, միայն թե, հազիվ թե, քանի որ:
- 8. Լերմոնտով /լերմոնտովյան/, Պուշկին /Պուշկինից/, Ասիա /ասիական/, Ամերիկա /ամերիկացի/, Անգլիա /անգլիացի/, Իսպանիա /իսպաներեն/:

❏ Հ-64. Ոչ թե ..., այլ...

- 1. ոչ թե մույնիսկ, այլ → մույնիսկ
- 2. ոչ թե ինչևիցե, այլ →
- 3. ոչ թե ինչ ո՞ր է, այլ →
- 4. ոչ թե ինչևէ, այլ →
- 5. ոչ թե որտեղ ո՞ր է, այլ →
- 6. ոչ թե ուր ո՞ր է, այլ →

- 7. ոչ թե միգուցե՛, այլ →
- 8. ոչ թե գուցե՛, այլ →
- 9. ոչ թե թեև՛, այլ →
- 10. ոչ թե մանավանդ, այլ →
- 11. ոչ թե ոչ ո՞ք, այլ →
- 12. ոչ թե փոքր-ի՞նչ, այլ →
- 13. ոչ թե միթե՞, այլ →
- 14. ոչ թե մամանավանդ, այլ →

❏ Հ-65. Ա. Տրված բառաշարքում առանձնացնել այն բառերը, որոնք ունեն հետևյալ մասնակադասարանները՝

- ա/ բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ
- բ/ փակ վանկ + փակ վանկ
- գ/ բաց վանկ + բաց վանկ + փակ վանկ
- դ/ փակ վանկ + բաց վանկ + փակ վանկ
- ե/ փակ վանկ + փակ վանկ + փակ վանկ
- զ/ բաց վանկ + փակ վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ + փակ վանկ
- է/ բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ + փակ վանկ
- ը/ բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ

Մենապարուհի, մեքենայաբար, միառժամանակ, նահատակություն, նարնջավաճառ, նորաբանություն, ուսանողուհի, փայտափորագրություն, մատենագիտություն, կաղամբաթիթեռ, ճամփորդ, ճամապարհ, ճաշկերույթ, ճգնաժամ, մագաղաթ, մածնախոտ, առու, ծառա, ձիարշավարան, ճակնդեղագործ, ներդաշնակ, հանդերձանք, ժանգախամ, ծանրաբայլ, զինվոր, արեղա, աստղիկ, հացթուխ, ծովախոտ, կիսաբաց, շինություն, կոշկակար, գեղանի, նախօրե, պողոտա, կատու, ծովահողմ, օրուգիշերահավասար, բացակա, սպակի, կատարածու, օղաջեռուցիչ, օրինակելի, օրհներգել, օրորոցային:

Բ. Կազմել մնացած բառերի վանկակադասարանները:

❏ Հ-66. Ա. Տողադարձել տրված բառերը և եզրակացությունների ձևով սահմանել տողադարձի գործող կանոնները. տողադարձը հիմնականում ի՞նչ սկզբունքով է կատարվում:

Բ. Յուրաքանչյուր կետում ավելացնել 3-4 օրինակ և:

Գ. Առանձնացնել տողադարձի երկակիություն ունեցող բառերը:

- 1. դասարան, կատու, բերան, հեքիաթ...
- 2. ամրոց, արձան, արդեն, թարգման, երկդիմի ...
- 3. գոջալ, կրկին, զնդան, դպրոց, մկրատ, թմբկահար, դրդյուն, կոնչալ, մշտնջենական, տրտմջալ, բոնցքամարտ, հանդգնել...
- 4. անկյուն, ուրախություն, սենյակ, մատյան, Հակոբյան...
- 5. Երևան, բարևել, սևագույն, տերևաթափ, անձրևել...
- 6. խնդրել, կազմվել, աղջկա, կարմրել, մարմնի, թոցնել, խաղացնել...
- 7. Էմմա, Հովհաննես, բերրի, գերաններ, տարրական, զննել, փթթել, արձնի, մրկկաթեր...
- 8. զբաղվել, շտապել, զգույշ, սպասել, սկիզբ, ստանալ...
- 9. Ստեփան, Սպարտակ, Ստրասբուրգ, Ստամբուլ...
- 10. անօգուտ, նախադրյալ, անապահով...

Ճ 11. գերխնդիր, վայրէջք, երկնասլաց, ձեռնտու, ունկնդրել, արևմտյան...

Ճ 12. դռնբաց, ձկնկուլ, մթնկա, մկնդեղ, ճոճոց, բրբիռ...

☞ Հ-67. Ուշադիր նայել տողադարձված բառերը և հիշել համապատասխան կանոնները:

● Ան-վնաս, բաշ-բշե, ակն-կալել, փայլ-փլել, վառ-վռուն, վագ-վզել, չարա-ճճի, շարա-դրել, փոխ-գնդապետ, հեծ-կլտոց, ակն-դետ, համա-կրանք, լեռնա-բնակ, հոտն-կայս, երկնա-սլաց, կարգա-դրել, դարա-գլուխ, ձեռն-տու, բացա-տրական, ունկն-դրել, գրա-բննիչ: Ճ

● Թղր-թիռ, մըր-մուտ, մթըն-կա, ձկըն-կուլ, գըռ-գռալ, դըրն-բաց, մկըն-դեղ, ճըռ-ճոց: Ճ

● Գերբ-նական, համալ-սարան, մասնակ-ցություն, գայթակ-ղել: Ճ

● Ջը-նը-նել // զըն-նել, խը-ճը-ճել // խըճ-ճել, պը-տը-տել // պըտ-տել, քը-նը-նել // քըն-նել, մը-րը-րիկ // մըր-րիկ, խըր-տը-նել // խըրտ-նել, աղջը- կա // աղջ-կա, ար-ճը-ճի // արճ-ճի, խըն-դը-րել // խընդ-րել, կարմը-րել // կարմ-րել, բըռ-ցը-նել // բըռց-նել, մոտեցը-նել // մոտեց-նել, կազմը-վել // կազմ-վել: Ճ

☞ Հ-68. Ա. Կարդալ, ընդգծել այն բառերը, որոնք ձեր կարծիքով տրամաբանական շեշտ են կրում:

Բ. Վանկատել ընդգծված բառերը և բացատրել վանկատման սկզբունքներն ու օրինաչափությունները:

Տարիներն անցնում են, տարիների հետ կուտակվում են և հոգսերը: Նրա հակառակորդները հասան այն բանին, որ նա կանգնի ինկվիզիցիայի ամենաբարձր ատլանի առջև ու պատասխան տա իր հերետիկոսությունների համար: Սպառնալիքը լուրջ էր. ընդամենը երեսուն տարի էլ չէր անցել այն օրվանից, երբ այստեղ՝ Հոռնում, խարույկի վրա սառն անտարբերությամբ այրեցին իր փայլուն նախորդին՝ Ջորդանո Բրունոյին, այն բանի համար, որ, ի տարբերություն մյուսների, չհրաժարվեց Տիեզերքի անսահմանության ու աշխարհների բազմազանության վերաբերյալ իր ուսմունքից: Գալիլեյը մեկուսացվեց. նույնիսկ արգելեցին զբաղվել գիտությամբ... Եվ այս ամենը՝ քայքայված առողջությամբ, օրեցօր վատթարացող տեսողությամբ, իսկ կյանքի վերջին չորս տարին՝ լռիկ կուրացած:

Բայց ոգին... Մոլեգնող հանճարը գործող իրաքելի է նման. ջրով չի մարի: Նրա մեջ Տիեզերքի կտորն է դրված՝ անհագուրդ, անվերջ որոնող: Եարժում... Իր ողջ կյանքում հանգիստ չի ունեցել այդ հարցից. ի՞նչ է շարժումը: Նրան միշտ էլ զարմանք է պատճառել շարժման արհատոտեյան բնորոշման հարակեցությունը՝ գրեթե 2000 տարի, բնորոշում, որը ոչ միայն չի լուծում նույնիսկ պարզագույն խնդիրներ, այլև պատմեշի նման կանգնած խանգարում է մտքի առաջընթացին: Պետք է քանդել այդ ամենը... Եվ նա սկսեց. դրեց ամենախաղաղ որձաքարերն այն հիմքի, որի վրա շատ չանցած հանճարեղ Նյուտոնը կբարձրացնի նրա երազած վիթխարի շենքը՝ ճակատին գրված՝ Մեխանիկայի և Դինամիկայի օրենքներ, և որի վրա կկանգնի գալիք քաղաքա-կրթությունը:
/Ըստ գիտական աղբյուրների/

Գ. Տեքստից դուրս գրել՝
ա/ եռավանկ բառերը, վանկատել և նրանցում ընդգծել՝

1. բաց վանկերը՝ մեկ գծով.

2. փակ վանկերը՝ երկու գծով՝ նշելով բառի մեջ նրանց գրված դիրքը /սկզբնավանկ, միջնավանկ, վերջնավանկ/.

3. շեշտակիր վանկերը՝ առնելով շրջանակի մեջ.

բ/ այն բառերը, որոնք ունեն վանկակազմական հետևյալ կաղապարը՝

1. բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ + փակ վանկ.

2. բաց վանկ + բաց վանկ + բաց վանկ + փակ վանկ + բաց վանկ + փակ վանկ:

Դ. Առաջին պարբերությունից դուրս գրել գաղտնավանկ ունեցող բոլոր բառերը և տողադարձել:

Ե. Երկրորդ պարբերությունից դուրս գրել բոլոր միավանկ բառերը:

Չ. Գտնել ամենակարճ բառերը՝ միահնչյուն բառերը

Է. Արտագրել այն բառերը, որոնք հայերենի շեշտադրության ընդհանուր օրինաչափությունից շեղվում են:

**Բ Ա Ռ Ա Գ Ի Տ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն
ԲԱՌԱՊԱՇԱՐ ԵՎ ԻՄԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**

Ա-1. Օգտվելով բացատրական բառարաններից՝ գրել 5-ական մեմինաստ և 20-ից ավելի իմաստներ ունեցող բազմիմաստ բառեր:

Ա-2. Գտնել փոխաբերաբար գործածված բառերը:

Երկրագունդը պտույտ է անում, և աշխարհը պտույտ է անում ու գալիս կանգնում Հայի դռանն ու ասում.

-Շնորհավորում եմ քեզ, որ մի տարի էլ ավելացրիր քո հավերժական գոյությանը:

Հայը սեղմում է Երկրագնդի ձեռքը, գրկում է աշխարհը, թփթփացնում մեջքին ու հուզված պատասխանում.

- Շնորհակալ եմ Արարչին, որ ինձ աշխարհը գրկելու շնորհ է տվել:

Պտտվում են օրերը, պտտվում են տարիները, դարերն ու հազարամյակները, գալիս ու իրենց խոնարհումն են տալիս հավերժական Հային, իրենց ժամանակն են ընծայում, ներկա ստանում ու հեռանում առհավետ...

/Վաչագան Ա Սարգսյան/

Ա-3. Ա. Դուրս գրել փոխաբերական իմաստներով գործածված բառերը. դրանց բուն իմաստներով կազմել նախադասություններ:

● Առավոտ էր: Բնությունն ապաքինված հիվանդի պես նայում էր թախծախառն զգայնիկ ժպիտով: Չմեռը նոր էր թողել նրան. նա դեռ թույլ էր ու դյուրաբեկ: Գարունը նոր էր լցվում նրա երակների մեջ, անրջում էր՝ աչքերը տամկությանբ լի, և հետո էր անհագ կարոտից: Հողն անհագ շնչում էր: Արդեն արևկող տեղերում զարմացած ու միամիտ նայում էր ուշացած ձնծաղիկը: Դեռատի, անփորձ գարունը տեղ-տեղ վախով ասեղնագործում էր գետնի գորգը: Վարդագույն վանքը ձորափին լռել էր ինքնամփոփ:

/Մ. Գալստյան/

- Անտառի սրտից արցունք է ծորում, Եվ կամաց-կամաց շնչող անտառի Ջարափից թռավ, փշովեց քարին Ըուրթերի վրա շշուկներ դարձան:
- Հուզմունքից շիկնած ջրվեժը ծորում, Ամպը որոտաց... գարուն է կրկին,
- Միրո սարսուռից հովերն արթնացան Դողում են հողի թարթիչները թաց:

/Հ. Մահյան/

Բ. Ի՞նչ եք հասկանում «փոխաբերաբար գործածված բառ», «փոխաբերություն», «փոխաբերական իմաստ» ասելով:

Ա-4. Ստորև բերված կապակցություններում բառերն ուղիղ իմաստով են գործածված: 2-ական բառակապակցություններ կազմել՝ նույն բառերը փոխաբերական իմաստներով գործածելով, օր.՝ կապույտ ծով - կապույտ հեքիաթ - հուշերի ծով:

Մաքուր ձեռք, բարձր սար, երկաթե դուռ, բաժակը կոտրել, գետը հոսում է, ծառը ծաղկում է, սենյակը մթնեց, զուլալ աղբյուր:

Ա-5. Ա. Տվյալ կապակցություններում դրոշել տուն բառի նշանակությունները:

- 1. Քաղաքի տները
- 2. Տնից դուրս գալ
- 3. Բանակից տուն վերադառնալ
- 4. Տան միակ նեցուկը
- 5. Տան հոգսեր
- 6. Նկարիչների տուն
- 7. Առևտրի տուն
- 8. Նախարարական տուն
- 9. Թագավորական տուն
- 10. Բանաստեղծական տուն
- 11. Քաղաքամայր տուն
- 12. Խելքի տուն:

Բ. Նույն բառով դարձվածքներ գրել և բացատրել նրանց նշանակությունը:

Ա-6. Է. Աղայանի բառարանից դուրս գրել՝ ա/ սեղմել և ցրել բառերի բոլոր նշանակությունները.

բ/ ուժեղ բառի բուն նշանակությունները.

գ/ թև բառի փոխաբերական նշանակությունները.

դ/ ցուրտ բառի դարձվածային նշանակությունները:¹

Ա-7. Ա. Նախադասություններ կազմել հետևյալ բառերի բուն և փոխաբերական իմաստներով /ընդգծված բառերի կողքին փակագծերում առկա բլբերից առաջինը բառի իմաստների քանակի ցուցիչն է, երկրորդը՝ բուն իմաստների, երրորդը՝ փոխաբերական, իսկ չորրորդը՝ դարձվածաբանական/:

ա/ Արև, բառամել, լալ, թռչել, կծել /9- 4+5/, երկար, սեղան, քաղ /11- ? + ? /, լեզու /18- ? + ? / և 68/

բ/ Կծու, կրակ /15-7+8 և 41/, դառն, երգել, մթնել, գարթնել, ժպտալ /9- ? + ? /:

Ա-8. Կարդալ և բացատրական բառարանների օգնությամբ դրոշել ընդգծված բառերի իմաստները. ո՞ր դեպքում են դրանք ուղիղ /բուն/ իմաստով գործածվել, ո՞ր դեպքում՝ փոխաբերական:

● 1. Փողոցներում հիմա հանկարծ վարթնած քամին խաղում է խենթացած /ՊՄ/: 2. Արևը խաղում էր մայրամուտի ամպերի մեջ /ԱԲ/: 3. Խաղում են անհոգ ալիքը գետի /ՀՀ/: 4. Բայց հավքերն էլի հարավ կչվեն, Մանկիկներն էլի կխաղան քակում /ՀՄ/:

● 1. Լաչակը հիմա այդ խակ այրերի գլուխն է այրում /ՊՄ/: 2. Սիրուց այրվում է սաստիկ /ՀԹ/: 3. Այրվում էին տները, այրվում էին ծառերը. այրվում էր գյուղը: 4. Այրված է սիրտս, այրված են հուշերը և այն բոլոր մանակները, որ գրել ենք միմյանց: 5. Թվաց, թե ներսն այրվում է, ու հիշեց ձորակում վագող վճիտ ջրերի ալիքները: 6. Արևի բարկ ճառագայթները այրել էին ամեն կանաչ ու թուփ:

● 1. Երկինքը հազար աչքով ժպտում է /ՀԹ/: 2. Սենյակի ծաղիկների թերթիկները ժպտում են մոռյլ ճերմակությամբ: 3. Տարեց մարդը ժպտաց իր հուշերին, անցած օրերին: 4. Վերադարձավ ու նայեց մարմարակերտ գեղուհուն, Վերադարձավ ու տեսավ՝ ժպտում էր նա հերարձակ /ԳՍ/: Մարեր ու ձորեր իրար երեսին նայում են, ժպտում ամպի մշուշով /ՎՄ/:

¹ Բառարանում դարձվածաբանությունը բերվում է բառահոգվածի վերջում՝ նոր տողից, արամյան տառերով, սկզբից դրված գծիկով: Ներառում է կայուն բառակապակցությունները, հարադիր բայերը և առանձնահատուկ արտահայտությունները:

● 1. Բերդապարսպի բարե հեղեղը ընդմիշտ փակել էր դուռը: 2. Երբ հեղեղը դադարեց, Նոյը հասկացավ, որ պահպանվել է մի հողակտոր-կղզյակ: 3. Կրակոտ երիտասարդի շուրթերից բառերի հեղեղ էր թափվում: 4. Արցունքի հեղեղն ավելոծել էր նրա դեմքը:

■ **Բ-9.** Խավար, աշխարհ, ակոս, ծաղիկ, քար, սպիտակ, ծով բառերը փոխաբերական իմաստներով գործածել բառակապակցությունների մեջ:

■ **Բ-10.** Ի՞նչ տեսակ իմաստափոխություն է կատարվել հետևյալ բառախմբերում. շարունակել՝ ավելացնելով 5-6 օրինակ և:

- Գոհար, Արշալույս, Արևիկ, Շուշան, Կորյուն...
- Վոլտ, ամպեր, դիզել, մեկենաս, փանոս, ռենտգեն...

■ **Բ-11.** Գրել ձեռք ընտրած մասնագիտությանը վերաբերող 30-40 գիտաբառեր՝ տերմիններ /եզրեր/:

■ **Բ-12.** Գիտության ո՞ր ճյուղերին են հատուկ հետևյալ գիտաբառերը: Ավելացնել նորերը /3-4 բառ/:

- ա/ տիեզերակայան, աստղանավորող, տիեզերափոշի, լուսնահեռ...
- բ/ արագացում, դիմադրություն, հոսանքաչափ, կիսահաղորդիչ...
- գ/ հնչույթ, շեշտ, շարույթ, ստորոգյալ, պայթաշփական, մաքրամոլություն...
- դ/ օբյեկտ, դատողություն, տրամաբան...
- ե/ արմատ, ածանցյալ, կոտորակ, հավասարում, բուրգ, շրջանագիծ...
- զ/ աղաթթու, քլոր, էթիլեն, կալցիում...
- է/ վերջնարկ, ոլորասահք, վազբուղի, օլիմպիադա, գեղասահք...
- ը/ գործարար, ներդրում, տնտեսաշփարկ...
- թ/ մատերիալիստական, նատուրալիզմ, հակաիդեալիստական, կեցություն...
- ժ/ համագումար, ավագանի, սահմանադրություն, կուսակցություն...
- ժա/ կազմախոսություն, այրվածքաբանություն, բացիլակիր, արմենիկում...

■ **Բ-13.** Հետևյալ բառերը խմբավորել ըստ գործածության տարրեր ոլորտների:

Զվարկ, քվադրանտ, լողորդ, բազմապատկիչ, գալակտիկա, պրոտոն, հերթագայություն, ձերբակալել, պարագա, դատավճիռ, քրեածին, ծանրամարտիկ, գավաթակիր, ախտածին, կամխարգելիչ, նեյտրոն, տեմոր, բարիտոն, դատապաշտպան, շարույթ, կիսորդ, դարձվածք, շախմատ, քանոթ, պատմավեպ, վնասվածքաբանություն, հանելի, հակազդում, ասպիրին, արսենիում, ծծումբ, ազդուկր, գանգ, ստորակետ, չափածո, հնչույթ, օրենսգիրք, ողնուղեղ, մանրէ, դեղահաբ, վիրահատություն, համույթ, գրաքննադատ, քորեյ, ամբաստանյալ, քննիչ, համանվագ /սիմֆոնիա/, էստրադա, դիֆտերիա, հարբուխ, տիֆ, մեներգ, տաղաչափություն:

■ **Բ-14.** Գրել 5 տերմին, որոնք գործածական են մեկից ավելի գիտա-ճյուղերում /օր. արմատ → լեզվաբանություն, կազմախոսություն, բուսաբանություն, մաթեմատիկա/:

■ **Բ-15.** Չեզոք, դրական, տրոհել տերմինները գործածական են և՛ ֆիզիկայում, և՛ լեզվաբանության մեջ: Կազմել համապատասխան նախադասություններ և բացատրել նրանց իմաստները:

■ **Բ-16.** -ություն և -ական ածանցներով տարբեր գիտություններում ներառվող տերմիններ գրել և բացատրել նրանց իմաստները:

■ **Բ-17.** Ա. Է. Աղայանի բառարանից դուրս գրել ֆոտո-, ավտո-, գազ-, ավիա-, ուլտրա-, մակրո-, միկրո-, ռադիո, էլեկտր/ա/- միջազգային տերմինակազմիչներով սկսվող բառեր:

✎ **Բ. Ս. Էդրյանի «Արդի հայերենի նորաբանությունների բառարանից»** օգտվելով՝ շարունակել լրացնել նույնասկիզբ բառերի ցանկը:

■ **Բ-18.** Աստղ, լուսին, ջերմ/ա/, ատոմ, լույս, լիցք, ինքն/ա/- բաղադրիչներով բաղադրյալ տերմիններ կազմել և նշել նրանց գործածության ոլորտը:

■ **Բ-19.** Որևէ օրաթերթի ցանկացած էջից դուրս գրել տերմիններ /միջազգային, քաղաքական, տնտեսագիտական, սպորտային.../:

■ **Բ-20.** Ընտրել ճիշտ ձևակերպումները: Բառապաշարը՝

- ▲▼ լեզվի բոլոր բառերի ամբողջությունն է:
- ▲▼ օգտագործվող բառերի ամբողջությունն է:
- ▲▼ բաց համակարգ է:
- ▲▼ փակ համակարգ է:
- ▲▼ մեկընդմիշտ տրված, կայուն կարգ է:
- ▲▼ շարունակ փոփոխվող, վարպացող իրողություն է:

■ **Բ-21.** Ի՞նչ պետք է եզրակացնել, երբ ասում ենք՝ Նոր Հայկազյան բառարանը պարունակում է 50 000 բառ, Ստ. Մալխասյանցի բառարանը՝ 120 000 բառ և դարձվածային միավոր, Է. Աղայանի բառարանը՝ 135 600 բառ և 11 000 դարձվածային միավոր:

■ **Բ-22.** Բացատրել բառային կազմ, բառային հիմնական ֆունդ կամ բառապաշարի միջուկ հասկացությունները: Որի՞ն են բնորոշ հետևյալ հատկանիշները՝ կայունությունը, ոչ մեծ ծավալը, գործածության տևականությունը:

Ա-23. & Համեմատել տարբերակները և փորձել բացատրել բառընտրությունը հեղինակային խմբագրության ժամանակ: Նշել այլ կարգի փոփոխություններ և /ուղղագրական, կետադրական, շարադասական, հնչերանգային, ոճական/:

● ա/ Մեր գյուղն այն է, որ հպարտ, Լեռների մեջ միգապատ, Խոր ձորերի քարափին, Չեռքը դրած ճակատին Մտածում է տխրադեմ. Ի՞նչ է ուզում, չըգիտեմ....

● ա/ Իսկ Չորագետից այբեր են թռչում... Եվ ալիքները փրփրադեզ ուռչում, Մռայի միջից ծփում են կայտառ,- «Բռնեցե՛ք, փախա՛վ Սաքոն խելազար...»

● ա/ Նրանց ոտքերում պոչն ոլորելով Սուրում է, սողում Դ-և Բեթը մոլի, Հին-հին ափերը միտքը բերելով, Ափսոսում են լավ օրերն անցյալի Ու գոռում գիծ-գիծ.

- Վա՛շ-վի՛ 22... վա՛շ-վի՛ 22...

գ/ Նրանց ոտքերում գազազած գալի՝ Գալարվում է գիծ Դ-և-Բեդը մոլի, Խելագար թռչում քարերի գլխով, Փղրփուր է թըլում անգուսպ երախով Թքում ու զարկում ժեռուտ ափերին, Փնտրում է ծաղկած ափերը հին-հին, Ու գոռում գիծ-գիծ.

- Վա՛շ-վի՛ 22, վա՛շ-վի՛ 22... /Հ. Թումանյան/

Ա-24. Կետերի փոխարեն գրել փակագծերում տրվածներից այն բառը /բառերը/, որը /որոնք/ համապատասխանում է /են/ նախադասության մտքին:

Մարդը ... /հայտնագործել է, գտել է, բացահայտել է, ի հայտ է բերել, փնտրել է, մտածել է/ բառեր այն ամենի համար, ինչ շրջապատում է իրեն ... /աշխարհում, երկրի վրա, տիեզերքում, երկրագնդում, հողագնդի վրա/: Բայց դա քիչ է. նա ... /անվանել է, բացատրել է, հայտնաբերել է, որոշել է, ցույց է տվել/ նաև շարժումներն ու դրությունները, ... /անվանել է, կոչել է, որակել է, արտահայտել է/ բառերով այն բոլոր հատկանիշներն ու առանձնահատկությունները, որոնք շրջապատում են իրեն: Բառարանը /պարունակում է, ներառում է, ընդգրկում է, արտացոլում է, արձագանքում է, քովանդակում է, ամփոփում է, պարփակում է, մատնանշում է/ այն բոլոր փոփոխությունները, որոնք ... /կատարվում են, կատարվելու են, գոյություն ունեն, իրագործվում են/ աշխարհում: Այն /պահում է, պաշտպանում է, պահպանում է, արտացոլում է/ դարերի ... /փորձ, փորձարկությունը,

բ/ Մեր գյուղն էն է, որ հըպարտ, Լեռների մեջ միգապատ, Խոր ձորերի քարափին՝ Չեռը տըլած ճակատին՝ Միտք է անում տխրադեմ. Ի՞նչ է ուզում՝ չգիտեմ... /ՀԹ/

բ/ Այնինչ Դեբեդից այբեր են թռչում, Ալիքներ ելնում, ալիքներ ուռչում, Խավարի միջից ծըփում են կայտառ՝ Բռնեցե՛ք, փախա՛վ Սաքոն խելազար: ք/ Նրանց ոտքերում վերևից գալի, Սուրում է սողում Դ-և-Բեթը մոլի. Ով գիտի ինչեր միտքը բերելով Ափսոսում իրեն գործքերն անցյալի Ու գոռում գիծ-գիծ.

- Վա՛շ-վի՛ 22 ... Վաշ-վի՛ 22...

փորձարկությունը/ և /իմաստությունը, իմաստությունը, ողջախոհությունը՝ ետ չնմալով ժամանակակից /կյանքից, առաջընթացից, զարգացումից, տեխնիկայից, գիտությունից, արվեստից/:

Ա-25. Ռ. Ղազարյանի և Տ. Ավետիսյանի «Միջին հայերենի բառարանից» դուրս գրել 10 բառ՝ իրենց բացատրություններով:

Ա-26. Էդ. Աղայանի «Արդի հայերենի բացատրական բառարանից» /կամ այլ բառարաններից/ դուրս գրել 10-ական այնպիսի բառեր, որոնք ունեն ժղ. /ծողովորդախոսակցական/, գվռ. /գավառական/ և բրբռ. /բարբառային/ նշումները:

Ա-27. Կողք կողքի գրել գրական լեզվի տարբերակային /արևմտահայերեն և արևելահայերեն/ բառերը:

Մանչ, ժամանակ, աղվոր, սուղ, ճատրակ, հարևան, հեռախոս, ձու, հյուլե, քարյուղ, մեխ, քաղցած, ակադեմիկոս, գոց, հոն, հոս, անանկ, վայրկյան, զինով, առտու, տանկ, տուրիստ, գնացք, տղա, ատեն, գեղեցիկ, դրացի, թանկ, շախմատ, հեռաձայն, հավկիթ, գամ, ամոթի, կաճառորդ, կնախտաբան, ատուր, նավթ, փակ, ժյուրի, կոմպոզիտոր, կինո, ռադիո, պետմիշ, մրցատյան, երգահան, շարժանկար, այնտեղ, այստեղ, մոտ, ազեվազ, ափսե, բաղրիջան, բանվոր, բանտ, գազար, ձայնասփյուռ, հրասայլ, գրոսաշրջիկ, կառախումբ, քով, այնպիսի, թուպե, հարբած, առավոտյան, կենգուրու, պնակ, սմբուկ, գործավոր, բռնատուն, ստեպղին, դեղարան, դեղատուն, զինեկուղոգ, գեբբ:

Ա-28. Ռ. Սարապետոյանի «Արևմտահայերեն-արևելահայերեն ուղղախոսական բացատրական բառարանից» դուրս գրել բառեր /5-10/, որոնք՝ ա/ հնչյունափոխական-ուղղագրական տարբերակներ են /անբիծ-ամբիծ, բոբիկ-բոպիկ, թողել-թողուլ.../

բ/ բառակազմական տարբերակներ են /բոնցքամարտ-կոփամարտ, հեռուստացույց-հեռացույց/.

գ/ զուտ արևմտահայերեն են /այսինքն գործածական են միայն արևմտահայերենում/ /աղվոր, քով, պլլվիլ.../

դ/ գործածական են և՛ արևմտահայերենում, և՛ արևելահայերենում /պնակ, գամ.../ ե/ երկու տարբերակներում ունեն ձևային ընդհանրություն, բայց արտահայտում են տարբեր իմաստներ /կամ նրանց իմաստային դաշտերը մասամբ են համընկնում /վայրկյան՝ «րուպե» և «1/60 թուպե», հոտել՝ «բուրել» և «նելել»/:

& Բ. Հիշյալ բառարանից ընտրել որևէ բառահոլված, համեմատել արևելահայերենի բառարաններից որևէ մեկի հետ և դուրս գրել այն բառերը, որոնք կան արևելահայերենում, սակայն չկան արևմտահայերենում:

Ա-29. Բառարանի օգնությամբ գրել քննաձայնական բառեր /ըստ Աճառյանի տվյալների՝ դրանց թիվը 150-ից անցնում է/:

Ա Բ-30. Ա. Ի՞նչ են ցանկացել ասել մեր լեզվի մահապետները, երբ գրել են. «Եվ միշտ ավելի լավ է չունեցած բառը փոխառնել, քան ճգնել անպատճառ ստեղծել կամ թարգմանել ու ֆրակը շինել պոչազգեստ, կոտլետը՝ կողիկներ կամ ռահատ լոխունը՝ հանգստապատառ: Անճիշտ կամ անշնորհք թարգմանություններն ավելի շատ են վնասում լեզուն, քան ուղղակի փոխառությունը» /Հ. Թումանյան/: «Ծայրահեղ մաքրասիրությունը օտարամոլության չափ արհամարհելի է» /Ղ. Աղայան/:

Բ. Ե՞րբ է փոխառությունը «օտարաբանություն» որակվում:

Ա Բ-31. Ա. Կարդալ Պ. Սևակի «Պահպանենք և հարստացնենք մայրենին» հոդվածից ընտրված հատվածը և եզրակացնել, թե ինչպես պետք է պահպանել և հարստացնել մայրենին:

Բ. Կետերի փոխարեն լրացնել հայերեն համարժեքները:

...Համեմատենք, դիցուք, «ռուսոյցիան» «հեղափոխության» հետ: Նախ և առաջ «Ռուսոյցիան» «հեղափոխությանը» զիջում է ստուգաբանորեն: Նրա լատինական արմատը նշանակում է «Շուռ գալ, դարձնել» /մաև՝ «ետ շուռ գալ, ետ դարձնել»/: Հայերեն բառը, պարունակելով այս առումը, ունի մաև ավելի լայն իմաստ, քանի որ «հեղել» /«յեղուլ»/ բայը նշանակում է ոչ միայն «շրջել», «շուռ տալ», ոչ միայն «փոխել, փոփոխել», այլև «դարձնել, վերածել մի այլ բանի, մի որակից մի այլ բան ստեղծել»:

Օտար բառ գործածելը դարձել է մի տեսակ կիրք լինելու, զարգացածության, խելքի նշան, կարծես թե թասակի տեղ՝ գլխարկ, գլխարկի տեղ շլապա դնելով պիտի փոխվի գլուխը կամ նրա պարունակությունը... Գեղազիտական և գրականագիտական բազմաթիվ գրքեր ու հոդվածներ են լույս տեսնում, որոնց հեղինակները միամտություն ունեն կարծելու, թե խելքի տպավորություն կթողնեն, եթե փոխարեն ասեն էսբետիկա, փոխարեն՝ լիրիկա: Այդպես էլ՝ ոչ թե ու, այլ պրոզա և պրոզայիկ, ոչ թե ու, այլ դրամատուրգիա և դրամատուրգ, ոչ թե և, այլ մոնոլոգ ու դիալոգ, ոչ թե , այլ էմոցիա, ոչ թե, այլ կարդիմալ, ոչ թե, այլ պրինցիպ, ոչ թե և, այլ պրոգրեսիվ և կոնսերվատիվ, ոչ թե կամ, այլ ժուռնալ, ոչ թե ու, այլ իդեա ու իդեոլոգիա, ոչ թե ու, այլ սատիրա ու սատիրիկ...:

Ականջդ կանչի, Պարոնյան: Հիշու՞մ եք, թե մա ինչպես է բնորոշել Գր. Արծրունուն. «Ինդուկտիվ խմբագիր դեդուկտիվ «Մշակի»:

.... Այս դատապարտելի վիճակին ենք հասել, կրկնում ենք, որովհետև օտար բառերի գործածությունը դարձել է մի տեսակ կիրք լինելու, զարգացածության, խելքի նշան, մինչդեռ դա պիտի ընկալվի իբրև ազդեցություն, կիսագրագիտություն, մտավոր խեղճություն...:

Չենք կարծում, թե կգտնվեն «ջուր պղտորողներ» և կաշխատեն «ձուկ որսալ»՝ մեզ հասկանալով այնպես, թե մենք ընդհանրապես դեմ ենք օտար բառի ընդունմանն ու գործածությանը: Մենք հայոց լեզվի պատմությունից տեղյակ ենք գոնե այնքան, որ գիտենք փոխառությունների չափը մեր լեզվի ընդհանուր կշռի մեջ: Բայց մեր լեզվին կշիռ է պետք և ոչ թե բեռ:

... Մոռացած, որ հույն փիլիսոփայության կորած շատ երկեր այսօր համաշխարհային գիտությանը հայտնի են միայն հայերեն թարգմանություններ, մեր որոշ վայ-փիլիսոփաների թեթև ձեռքով՝ «....», օրինակ, «լրզիկա» է հնչում. ճիշտ այդպես Ու. Դիսենյի անունից + անվ. լենդ/լանդ/ հող, երկիր/ 3. «գոլոլոգիա», և, նույնիսկ բանասերների բերանում էլ, «....»՝ «ֆիլոլոգիա»:

Բ. «Ոչ թե ... , այլ » կադապարը լրացնել այլևայլ օրինակներով:

Ձ Գ. Ի՞նչ են ցանկացել ասել ռուս գրողները. «Ռուսերեն խոսելով՝ ֆրանսերեն են զկրտում» /Ֆոնվիզին/: «Ռուսաց լեզուն հարուստ ու ճկուն է այնպես, որ մենք բան չունենք վերցնելու նրանցից, ովքեր մեզնից աղքատ են» /Տուրգենև/:

Ա Բ-32. Ա. Օտար տերմինները փոխարինել ստորև բերված հայերեն համարժեքներով և նշել գործածության ոլորտը: Օր.՝ 1. դեզինֆորմացիա / դեզ - ֆոր. մախաժանց/ + ինֆորմ /անգլ./ - ապատեղեկատվություն 2. դիսնեյթնոլ - /ամերիկյան կինոռեժիսոր Ու. Դիսնեյի անունից + անվ. լենդ/լանդ/ հող, երկիր/ 3. ակցիա /ֆր./ - ա /ֆին./ բաժնետոմս, արժեթուղթ ք/դվնգ/ գործողություն:

արզաց /գերմ./ -	գեյզեր /իսլանդերեն/-	թալիսման /արաբ./ -
թեզ /հուն./ -	լաբիրինթոս /հուն./ -	կարատ /իտալ./ -
մելոդիա /հուն./ -	ադրենալին /լատ./ -	ցիկլ /հուն./ -
մենյու /ֆր./ -	ամնիստիա /հուն./ -	դիագնոստիկա /հուն./ -
աստերոիդներ /հուն./ -	միլիցիոներ /լատ./ -	ակվարիում /լատ./ -
մոդել /լատ./ -	ռեքվիզիտ /լատ./ -	շոու /անգլ./ -
/կոմպյուտեր /լատ./ -	տենդեր /անգլ./ -	մետապրակտիկա /հուն./
ադմիրալ /արաբ./ -	բիզնես /անգլ./ -	անթրոպոլոգիա /հուն./ -

(1. ճաշացուցակ, 2. աստղակերպներ, 3. գալակտիկաների համակարգ, 4. պարթերոյթ /պարթերություն/, 5. ծովակալ, 6. ծաղկաբաղ /հատընտիր, ժողովածու/, 7. հանքային աղբյուր, 8. հուռուք /հմայիլ/, 9. առևտրամրցույթ /մրցադր/, 10. գործարարություն, 11. համակարգիչ, 12. սգերգ /եկեղեցական հոգեհանգիստ/, 13. քանկագին քարերի կշռաքար, 14. ախտորոշաբանություն, 15. հորմոն /մակերիկամային ռեգուլյոր շերտի/, 16. պարթերաշրջան, 17. համաներում, 18. ռադիկան, 19. ջրավազան, 20. նմուշ, 21. բեմական շքեղ տեսարան, 22. բավիղ /մաև կզմի.՝ ներքին ականջ/, 23. երգ, 24. ատենախոսություն):

Ձ Բ. Բուհական դասագրքերից դուրս գրել մի քանի տասնյակ օտար տերմիններ և փոխարինել հայերեն համարժեքներով: Կա՞ն օտար տերմիններ, որոնց հայերեն համարժեքները, ձեր կարծիքով, լիովին չեն ներկայացնում բուն նշանակությունը: Եվ կա՞ն այնպիսիները, որոնք դեռևս չունեն իրենց հայերեն համարժեքները:

Ա Բ-33. Տրված միջազգային բառակազմական բաղադրիչներով բառեր գրել՝ օգտվելով տարբեր բառարաններից:

ավիա- /լատ.՝ բռչում/	հեմ /ո/- /հուն.՝ արյուն/	մոն/ո/- /հուն.՝ մեկ/
ավտո- /հուն.՝ ինքն/	պոլի- /հուն.՝ բազում/	կրատ - /հուն.՝ իշխանություն/
ակվա- /լատ.՝ ջուր/	մեո- /հուն.՝ մոր/	դեմ/ո/- /հուն.՝ ժողովուրդ/
անտի- /հուն.՝ հակա/	միկր/ո/- /հուն.՝ փոքր/	

Ա-34. «Գիտունները առհասարակ զբաղուել են ուսումնասիրելով հայերեմի ծագումը, զարգացումը և նրա կրած ազդեցությունը օտարներից: Ոչ մեկը չի հետաքրքրուած, թե հայերենն էլ ուրիշների վրայ ի՞նչ ազդեցութիւն է գործել...»,- գրում է Աճառյանը: Այսինքն՝ հայերենը ոչ միայն փոխառու, այլև փոխառու լեզու է: Նման բառերը Հր. Աճառյանի «Հայերեն արմատական բառարանում» նշված են ՓՈՒՅ. համառոտագրությամբ. բառարանից /բառահողվածների 5-րդ բաժնից/ դուրս գրել մնան նշանացույց ունեցող 5-10 բառ՝ նշելով փոխառու լեզուն, օր.՝ վրացերենը, մակ քրդերենը հայերենից փոխառել են ասպարեզ բառը, պարսկերենը՝ ավաղ-ը, քրդերենը՝ ավետարանիչ-ը և այլն:

Ա-35. Գրել ընդգծված բառերի հայերեն համարժեքները՝ ընտրելով ոչ ընդգծվածներից:

● Արիտյութեամբ, մարկա, ֆոյե, համակարգ, խնդիր /գերխնդիր/, փոխգիշում, քվանտոմետր, դիմորդ, մակնիշ, էնցիկլոպեդիա, լրատվամիջոց, ռակետա, մարզադաշտ, աստերոիդ, ճառագայթում, սիմպոզիում, ճեմասրահ, մարշրուտ, ռեյս, համալիր, տարածք, սիստեմ, հրթիռ, տուրիստ, մագնիտ, ալեհավաք, պրոբլեմ, երթուղի, ուղերթ, ավանդույթ, մեդիա, աստղակերպ, կոմպրոմիս, Լուսնթագ, հանրագիտարան, ստադիոն, գործողություն, մանրադիտակ, իմիջ, քվանտաչափ, զբոսաշրջիկ, Ֆորում, Յուպիտեր, աշխարհաժողով, կոմպլեքս, տերիտորիա, գիտաժողով, խնջույք, մագնիս, միկրոսկոպ, տեղեկացիա, ակտ, բանկետ, կերպար, ռադիացիա, անտենա:

● Աֆտոռեֆերատ, ընտրանի /վերնախավ/, դիպլոմ, նախահարձակում, ատեստատ, դիսերտացիա, էքսպերտիզա, գործարար, կոնսուլտանտ, օպոնենտ, ճեպագրույց, դեկլարացիա, հոշակագիր, էլիտա, փորձաքննություն, բռնաշորթում, ռեյտինգ, վարկանիշ, բրիֆինգ, կանխարգելում, ազդեցիկ, պրոֆիլակտիկա, լրագրող, ռեկետ, կոլեկցիոներ, կարգավար, պարտավորագիր, բազմակիություն /բազմակարծություն/, պլուրալիզմ, սեղմագիր, վճարագիր, ժուռնալիստ, քսերոքս, խորհրդատու, պրինտեր, դիսկետ, մենեջմենտ, կառավարում, դիսպետչեր, արժույթ, սակարան, ներդրում, դեֆիցիտ, համաձայնագիր, գործարարություն, հայեցակարգ, կոնցեպցիա, պրեզենտացիա, պատճենահան, պակասուրդ, գրավատուն, առևտրային, կոմտրակտ, վկայագիր, կոմվենցիա, շնորհանդես, բիզնես, հավաքորդ, բիզնեսմեն, բոքսա /բիրժա/, ինվեստիցիա, չեկ, տպիչ, վկայական, ատենախոս, պնակիտ, վալյուտա, ընդդիմախոս, լոմբարդ, կոմերցիոն:

Ա-36. Բացատրել հետևյալ հնարանությունների իմաստները: Ինչո՞ւ են հնանում բառերը:

ա/ գահնամակ	գ/ զորանամակ	ե/ բղեշխ	է/ կուսակալ
բ/ սենեկապետ	դ/ ուտանիկ	զ/ մարդպետ	ը/ սպարապետ

Ա-37. Հնարանությունների տրված բառաշարքում առանձնացնել հնարաններն ու պատմաբանները: Բացատրել բառախմբերի նմանություններն ու տարբերությունները:

Հանապազ, հուսկ, վաղվադակի, մարմարիոն, կառուցանել, շարչի, կուլակ, քոխվա, հանգույն, կոռ, աշտե, մոգպետ, կարի, զի, այրուծի, բերթող, վասն, մետասան, արեզակն, ծառայեցուցանել, սյավ, նոքա, զարդմանակ /սաղավարտի զարդ/, պայազատ, հրապարակավ, սաղավարտ, պարսատիկ, տցբջիջ, աղբատկոմ, գայխոն, կապարճ, կուլակ, ազնաուր, աթաթեկ, կուսակալ, գավառ, գգիր, վարժապետ, կապարճակիր:

Ա-38. Ստ. Մալխասյանցն իր բառարանում հին բառի կամ հնացած իմաստի /իմաստների/ համար ունի հետևյալ նշանը՝ ©, իսկ ակադեմիական և է. Աղայանի բացատրական բառարաններում նույն իրողությունն ունի հետևյալ նշանը՝ հնց. բառարաններից որևէ մեկում 4-5 էջի սահմաններում գտնել և դուրս գրել հիշյալ նշանով ունեցող բառերը:

Ա-39. Ա. Է. Աղայանի «Արդի հայերենի բացատրական բառարանից» որևէ բառահողված ընտրել և դուրս գրել բառեր, որոնք ունեն նոր. և նոր. նշանները /առաջինը ցույց է տալիս, որ բառը թեև նորակերտ է կամ նորամուտ, բայց արդեն լայն գործածություն ունի, իսկ երկրորդը՝ ոչ:

Ք. Զեր ընտրածներում առանձնացնել այն նորաբանությունները, որոնք՝ ա/ մեր օրերում արդեն սովորական գործածության բառեր են /եթ կան/, բ/ դուրս են եկել գործածությունից՝ իրենց տեղը զիջելով ավելի կենսունակ բառերի /եթ կան/:

Գ. Նույն բառարանից դուրս գրել լուսին, երկիր գլխաբաներով բաղադրվածները և ընդգծել նրանք, որոնք շարունակում են նորաբանություն մնալ: Դ. Նոր բառերն ավելի երկար են. ինչո՞ւ:

Ա-40. Շարունակել՝ գրելով առնվազն 3 նորաբանություն՝

- առոմ - առոմակայան, առոմամիջուկ, առոմամոլ, առոմանավ...
- արբանյակ - արբանյակակիր, արբանյականավ...
- տիեզերք/ - տիեզերագիտություն, տիեզերափոշի, տիեզերահրթիռ...
- ռադիո - ռադիոաստղագետ, ռադիոարատադիտում, ռադիոաստղ...
- աստղ - աստղամերձ, աստղանավորող...
- լուսին - լուսնափոշի, լուսնագրոսանք, լուսնէջք...

Ա-41. Համեմատել և մատնանշել կատարված փոփոխությունները:

1. Ստ. Մալխասյանցի բառարանում անցնել բայն ունի հետևյալ իմաստները՝ հետևյալ նշաններով՝
անցնել /անց կենալ/ չք. 1. Շարժվել՝ գնալ մի տեղից ուրիշ տեղ: 2. Գնալ որոշ ուղղությամբ: 3. Ավելի առաջ գնալ, զերազանցել: 4. Փոխադրվել մի տեղից մյուս տեղ, մեկից մյուսին: 5. Գնալով հեռանալ՝ զատվել /ժամանակով/: 6. Հնամալ, ժամանակին չհամապատասխանել: 7. Նեղ տեղով կամ արգելի միջով այն կողմը

դուրս գալ: 8. Խորը գնալ՝ սուզվել: 9. Գնալ-վերջանալ, սպառվել: 10. Վրա գալ, տեղի ունենալ, պատահել: 11. Թողնել հեռանալ, հրաժարվել, ձեռք քաշել: 12. Առաջ գնալ, արժեք՝ հարգ ունենալ: 13. Հաջողվել, ընտրությամբ ընդունվել: +14. Մեռնել: +15. Նիհարել: նր. 16. Որոշ տարածությամբ տեղ կտրել-անցնել: 17. Ուսումնասիրել որևէ առարկա: +18. Ներել:

2. Է. Աղայանի բառարանում նույն բառն ունի հետևյալ իմաստներով՝ հետևյալ նշումներով՝

անցնել - չք. 1. Ըարժվել, գնալ մի տեղից մի այլ տեղ: 2. Գնալ որոշ ուղղությամբ: 3. Գնալով հեռանալ, հեռու գնալ: 4. Ուղքով զբոսնել, ման գալ: 5. Գերազանցել: 6. Փոխադրվել, գնալ տեղից տեղ՝ մեկից մյուսին՝ հաջորդին: 7. Գնալով վերջանալ, ավարտվել, վախճանին հասնել: 8. Ըստ ժամանակի հեռանալ, անցյալ դառնալ: 9. Հնանալ, ժամանակին չհամապատասխանել: 10. Մեկից առաջ ընկնել, առաջը կտրել: 11. Որևէ բանի մի կողմից մյուսը գնալ՝ փոխադրվել: 12. Մի բանի վրայով մի կողմից մյուսը ցատկել: 13. Նեղ տեղով՝ անցքով ևն մի տեղից մյուսը գնալ՝ դուրս գալ: 14. Խոսակցության՝ քննության նյութը փոխել, ուրիշ հարց շոշափել: 15. Տեղի ունենալ, կատարվել, պատահել: 16. Զգվել, տարածվել, ընկած լինել: 17. Թողնել-հեռանալ, հրաժարվել, ձեռք քաշել: 18. Խորը գնալ, մտնել: 19. Արժեք՝ հարգ ունենալ: 20. Քվեարկությամբ կամ քննարկությամբ ընդունվել՝ ընտրվել: 21. Չանց ամեն, անտեսել: 22. /ժղ./ Մարել, հանգչել: 23. Ավելանալ, գերազանցել: 24. Հանդիպել, այցելել: 25. Թափանցել, մի բանի միջով մի կողմից մտնելով մյուսից դուրս գալ: 26. Անցողիկ կերպով երևալ, երևալ ու չքանալ, ցոլալ: 27. Հոսել: 28. Նր. Որոշ տարածությամբ ճանապարհ կտրել, որոշ տարածություն գնալ: 29. Ուսումնասիրել, սովորել: 30. Ներել:

Ա Բ-42. Ա. Է. Աղայանի բառարանի «Առաջաբանում» մի քանի բառերի նշանակությունների «համեմատական տախտակ» է գետեղված, որից մի քանիսը տրված են ստորև՝

Բ Ա Ռ Ե Ր	Ն Ը Ա Ն Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն Ն Ե Ր		
	«Հայերենի բացատրական բառարան» /Մայխասյանց/	«Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան» /ԳԱ/	«Արդի հայերենի բացատրական բառարան» /Է. Աղայան/
ԹՈՒԹԼ	5	39	33
ԽՈՍԵԼ	13	32	33
ՀՆՆԵԼ	41	26	40
ՆՍՏԵԼ	15	-	31
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ	9	-	18
ՊԱՏՐԱՄՏԵԼ	9	-	24
ՎԵՐՑՆԵԼ	10	-	34
ՕՂԱԿ	5	-	29

Ընտրել մեկը և, իմաստային նշանակությունները գրելով, համեմատություն կատարել:

Ք Բ. «Համեմատական տախտակը» լրացնել 3-5 բառերով:

Ա Բ-43. Ա. Ստ. Մալխասյանցի բառարանում անձրև սկզբնաբաղադրիչով ներկայացված են հետևյալ բառերը /43/՝

անձրևաբախ, անձրևաբուխ, անձրևաթանալ /անձրևից թրջվել/, անձրևաթաց, անձրևաթափ, անձրևալի, անձրևախառն, անձրևախափան, անձրևածին, անձրևածնություն, անձրևածումն, անձրևածք, անձրևակ, անձրևակաթք, անձրևակալ, անձրևական, անձրևալույ /անձրևակույր/, անձրևահար, անձրևահոս, անձրևահրահեղեղ, անձրևածև, անձրևածիր /անձրև շնորհող/, անձրևալին, անձրևասույզ, անձրևանալ, անձրևանման, անձրևանոց, անձրևաշատ, անձրևաշար, անձրևաշիթ, անձրևաչափ, անձրևապես, անձրևաջուր, անձրևասաստ, անձրևասնունդ, անձրևել, անձրևիկ, անձրևոտ, անձրևոտել, անձրևոց, անձրևուկ, անձրևվաթ /վարդավառի տոնի ժամանակ իրար վրա ջուր վաթելը՝ թափելը/, անձրևորեն:

Է. Աղայանի բառարանում դրանց թիվը հասնում է 50-ի: Գրել այդ բառերը և համեմատություն կատարելով՝ եզրակացնել՝ որոնք են հնարանություն դարձել /չկան/ կամ իրենց կողքին ունեն հնց. նշումը, որոնք են նորակազմություններ:

Ք Բ. Նմանատիպ աշխատանք կատարել՝ ընտրելով այլ գլխաբառ /կամ գլխածանց/, օրինակ՝ գույն-, ջր-, հայր-, մայր-, լեզու- /ենթա/ - /նախածանց/ /Գրվելիք բառերի կողքին եղած նշումները չմտառալ/:

Գ. Որոշել դրանց կազմության եղանակները:

Ա Բ-44. Ա. Գտնել դիպվածային բառերը և բացատրել կազմությունը: Ընդգծել այն բաղադրիչները, որոնցով պայմանավորված է «դիպվածայնությունը»:

1. Նա, ով չի ուզում զավակ ունենալ, արևասպան ու լեզվասպան է: 2. Իսկ հիմա, խնդրեն, ռուսամոլությանը համաքայլ ներխուժել է անգլերենամոլությունը: 3. Բիրյիական հիշատակությունն ընկալման և մեկնաբանման ինչպիսի հեղեղատներ է անցել՝ զարկվելով մեկ զուտ մտացածին առասպելաստանի, մեկ հնագիտական փաստաքննության նյութաստանի արհեստի: 4. «Ջորակոչ» բառի ուղղագրությունը «վերանվանվել» է: Այսուհետև պետք է կարդալ՝ «գոռակոչ»: 5. Հաստատվեց ներքոհիշյալ դուլերի ցանկը՝ հացադուլ, գագադուլ, լույսադուլ, մածնադուլ, երգադուլ, փոխադրադուլ...: 6. Միգուցե միասին կարողանանք գտնել կիլոգրամին, լիտրին փոխարինող պատշաճ անուններ, ասենք «հայքաչ», «հայկիլո», «հայլիտր»: 7. Մեմինարի առաջին մասում ելույթ ունեցավ հակափողերի վացման տեսչության պետ Պամելա Ջոնսոնը: 8. Ես չեմ եղել, սիրտ, Բայց այս ամենը արդեն եղել է. - Այս մաղա՛ցը, Այս ... մտքաղա՛ցը... /ԳԷ/:

Բ. Փորձեք ընդգծվածներով նոր դիպվածային բառեր գրել:

Ա Բ-45. Մեղա Էլոյանի «Արդի հայերենի նորաբանությունների բառարանից» դուրս գրել ա/ ձեր մասնագիտությանը վերաբերող նորաբանությունները / ձեզ հետաքրքիր թվացող բառեր:

Ա-46. Մերօրյա հայերենում բառային կազմի /բառապաշարի/ և դարձվա-
ծարանության, ինչպես նաև իմաստաբանության բնագավառներում կա-
տարված փոփոխություններ և տեղաշարժեր նկատվո՞ւմ են: Ձեր կարծիքով
այսօր կա՞ն բառեր, բառերի նոր իմաստներ, դարձվածքներ, որոնք դեռևս
բառարաններում չեն արձանագրվել:

Ա-47. Գտնել հոմանիշները և հոմանշային շարք կազմելով՝ բացատրել
իմաստային-ճակատային տարբերությունները:

● Ես նա եմ նաև, Այլ տարբերել սուտը կեղծիքից,
Որ տարբերում եմ պաշտ համբույրից, Ճիշտը՝ ճշմարտից և ճշգրիտից:
Ինչպես սիրողին՝ սիրահարվածից, Գուրք՝ խղճալուց...
Եվ մահացումը մեռնելուց: ... Ես տարբերում եմ մուժը մշուշից
Իրոք. Ու մառախուղից մեզն եմ տարբերում,
Ի՞նչ է իմ գործը, Տարբերում եմ նաև
Եթե ոչ ջոկել Բախտավորություն ու երջանկություն,
Ոչ թե կեղծիքը ճշմարտությունից, Ռճիր ու հանցանք: /Պ. Մևակ/
● 1. Այդ ո՞վ է ասել՝ նորից եմ սիրում. Նորից չեմ սիրում, սիրում եմ կրկին
/ՊՄ/: 2. Եվ չափազանց զգու՛յշ եմ ես, Նույնիսկ վախկոտ. Անջատումից եմ
վախենում, Երկյուղում եմ տվայտանքից չվտարվող, Կարոտի սև արյունու-
մից եմ սարսափում /Ձ/: 3. Ա՛խ, այդ քարերը, Ծամր քարերը... Ամռան արևից
շիկացել, կիզվել. Մի կաթիլ ջրի տենչից այրվել եմ /ԼԴ/:

Ա-48. Պ. Մևակի «Անլուծելի զանգակատուն» պոեմի «Լողանց մթագնումի»
դրվագից դուրս գրել «Դե ե՛կ, Վարդապետ, Եկ ու մի՛ գժվիր» կառույցի
տարբերակները և կազմել գժվել բայի հոմանշային շարքը իմաստի
սաստկացման հիմունքով:

Ա-49. Տրված կապակցությունները փոխարինել հոմանիշներով՝
ա/ աղջկա մազ, ձիու մազ, երկար մազ, խոզի մազ, ոչխարի մազ...
բ/ սև ձի, ծիրանագույն ձի, սպիտակ ձի, բեռնակիր ձի, էգ ձի, մոխրագույն
ձի, ընտիր ձի...
գ/ երկար մազե թելերից բաղկացած պոչ, բրդով պատած պոչ, մարմնի
անբաժան շարունակությունը կազմող փշից կամ ոսկորից պոչ, պարարտ
ավելամիս կազմող պոչ...

Ա-50. Գրել Նոր տարի, Արուսյակ, ֆոսֆոր, պլատին, Ծիր կաթին /Ծիր
Կաթին/ բառերի հոմանիշները:

Ա-51. Հոմանշային շարքերից ընտրել և հատվածում տեղադրել ընդգծված
բառերի ամենամոտ հոմանիշները. որո՞նք չեք կարող տեղադրել և ինչո՞ւ:
Ամառային պարզկա, վառվում առավոտ էր՝ լի թռչունների ճովողությունով:
Մառախուղը քացել էր: Արևի երկչոտ ճառագայթները ժպտում էին
աշխարհին: Կապույտ երկինքը միանգամից պայծառ դեմք ընդունեց, քերքի

դաշտերը արթնացան, և քնքուշ ծաղիկները բացեցին իրենց մաքուր
աչիկները: Պարզ երևում էր գետի ուրը-մուրը երիզը:

ճովողուն ► շրշում, սվավոց, ձայն, մոնչում, դայլայլ, կլանջոց
արև ► արեգակ, արփի, տվեջան լուսատու
մառախուղ ► մեզ, մշուշ, մուժ
առավոտ ► ծեզ, այգ, ցայգ, այգաբաց, արշալույս, լուսաբաց, արևազալ
ժպտալ ► ծիծաղել, խնդալ, հեռալ, քրքջալ, քմծիծաղել, կչկչալ
կապույտ ► երկնագույն, բիլ, մով, լուրթ
պայծառ ► լուսավոր, փայլուն, վառվում
բերրի ► արգավանդ, ջրառատ, հուռթի
քնքուշ ► նուրբ, փափկասուն, փափուկ
մաքուր ► հստակ, պարզ, զուլալ, ջինջ, վճիտ, ակամակիտ, անապական, անարատ
դաշտ ► հանդ, անդաստան, տափաստան
ուրը-մուրը ► կեռ, ծուռ, ծուռամուռ, զիզգազ
երիզ ► ժապավեն, եզր:

Ա-52. Բացատրել հետևյալ հոմանշային բառերի իմաստային, գործա-
ռական-ճակատային առանձնահատկությունները, փոխադարձ փոխարինելու-
թյան հնարավորությունը:

ա/ մազ – հեր, վարս – գես – ծամ – բուրդ – գեղմ – ձար – ստև
բ/ բույս – ծառ – թուփ – կիսաթուփ – խոտ – բանջար
գ/ գեփյուտ – քամի – հողմ – փոթորիկ – մրրիկ – պտտահողմ – սամում
դ/ դուրեկան – սիրուն – գեղեցիկ – գրավիչ – հմայիչ – հրապուրիչ – կախար-
դիչ – զզվիչ
ը/ նկարիչ – ծովանկարիչ – բնանկարիչ – դիմանկարիչ
ե/ մտածել – դատել – խորհել – կշռադատել – մտմտալ – ծանր ու թեթև անել
զ/ պատմել – ասել – հաղորդել – հայտնել
է/ նայել – դիտել – դիտարկել – հայել
ը/ խժռել – ուտել – լափել
թ/ խմել – կոնծել – լակել – ըմպել

Ա-53. Ա. Կարդալ և գրել մեռնել հիմնարաֆի հոմանշային շարքը՝ նրա-
նում ընդգծելով դարձվածքները. ցույց տալ այդ երևույթի նկատմամբ մեր
սուբյեկտիվ վերաբերմունքի շնորհիվ բառերի մեջ առաջացած հուզական-
արտահայտչական զանազան երանգները:

Բ. Թումանյանի «Անուշ»-ից հիշեցեք Մարոյի մոր ողբը և լրացրեք այս
շարքը: Այս իմաստով ուրիշ հոմանիշներ գիտե՞ք, եթե այո՝ գրեք դրանք ևս:
Ո՛վ ինչպես է մեռնում. մեր հեռավոր ապուլապներից սկսած, մարդու
դժբախտ վախճանին ի տես, մի արտահայտություն եմ արտասանել՝
մեռա՛լ: Հետո էլ, փիլիսոփայական մտածմունքի մեջ ընկնելով, գլուխները
ցավագին օրորելով, հարել են՝ «ունայնություն ունայնությանց /այսինքն թե՛
ամեն ինչ դատարկ է, փուշ է»/:
Մահանալ բայը, ի տարբերություն մեռնել-ի, նշանակում է «դանդաղ
մահով մեռնել», ոչ միանգամից...

Կրոնական գաղափարախոսության բազմադարյան տիրապետության շրջանում մարդիկ իրենց նմանի մասին ասում էին՝ երկինք գնաց կամ համբարձավ, աննացավ, Աստված իր մոտ կանչեց, Աստված իր մոտ տարավ, հոգին /Աստծուն/ ավանդեց, աստված հոգին առավ. եթե նգովյալ մարդ էր՝ սատանան կամ գրողը հոգին առավ, դժոխքի բաժին դառավ, այս անցավոր աշխարհը բողեց, այս աշխարհից հեռացավ /մեկնեց/, այն աշխարհը գնաց, հող էր՝ հող դարձավ, աշխարհի հետ հաշիվները մաքրեց, անեության սնդուկը մտավ:

Եվ քանի որ թաղման ծիսակատարությունների ժամանակ հոգևորականները երգում էին «Ի վերին Երուսաղեմ» տողերով շարականը, որի մեջ կար և «հոգուց հանգուցելոց» կապակցությունը, ուստի ասում էին նաև՝ ի վերին Երուսաղեմ գնաց, ժողովրդի մեջ՝ հոգուց հանգուցելոց եղավ...

Եթե ուզում էին պատկերավոր խոսել, ասում էին՝ իր մահկանացուն կնքեց, մահվան /անգութ, անողորմ/ գերանդին հնձեց: Որովհետև հնոց երևակայության մեջ մահը պատկերանում էր կմախքի տեսքով՝ ձեռքին գերանդի կամ մանգաղ, որով իր անողորմ հունձն էր անում: Պատկերավոր ասում էին նաև՝ արևը խավարեց:

Երբ խոսքը վերաբերում է համընդհանուր հարգանքի արժանացած մարդուն, ասում են՝ վախճանվեց, հանգավ, սրբերի կարգը դասվեց, աստղը մարեց /հանգավ/, իսկ հակառակ դեպքում՝ սատկեց կամ շանսատակ եղավ, գրողի ծոցը գնաց, ոտները ձգեց, ոտները տնկեց /չոքեց/, նալերը տնկեց: Այդպես էլ հոգևոր անձը /ույս/ գերեզման է իջնում, իսկ արգահատելին գոռ է գնում:

Երբ ուզում են հումորով խոսել, ասում են՝ գնաց խառնվեց հազար տարվա մեռելներին, փասափուսան հավարեց, իսկ երբ արհամարհանքով ու ծաղրով՝ ոտքերը տնկեց:

Մեր վաղեմի նախնիները այնպես էին կարծում, թե մեռնող արարածի ապրած օրերը մնում են ողջերին: Դրա համար է, որ ասում էին նաև՝ օր ու արևը կամ կյանքն ու արևը բաշխեց ապրողներին:

Հիշենք նաև «կյանքի թելը» կտրվել»-ը. ըստ հին հունական առասպելաբանության՝ պարկյան բույրերը՝ երեք աստվածուհիներ, մարդու ծննդյան օրից հյուսում են նրա կյանքի թելը /նրանցից մեկը բռնում է աղեկատը, երկրորդը՝ մանում, իսկ երրորդը՝ աշխատում այն կտրել/: Ո՛ր պահին էլ թելը կտրվում է, մարդը շունչը փչում է:

Այս բոլորի մեջ, սակայն, ամենից հիմը, թերևս մեռնել ու մահանալ բառերից էլ հիմը, հավանաբար մի հասարակ արտահայտություն էր՝ շունչը ... փչեց: /Ըստ Պ. Բեդիրյանի/

Ա-54. Տրված համանունները բաժանել երեք խմբի՝

- ա/ բառային
- բ/ բառաքերականական
- գ/ քերականական

Բ. Յուրաքանչյուր խմբից ընտրել մեկը, բացատրել իմաստային, նաև քերականական տարբերությունները և նախադասություններ կազմել:

● Հոտ-հոտ	● մարտ-մարտ	● անել-անել
աղայի-աղայի	հացի-հացի	բարակ-բարակ
տալ-տալ	հարկ-հարկ	աղաց-աղաց
արի-արի	դարման-դարման	ծրագրում-ծրագրում
ջրի-ջրի	անցավ-անցավ	բռնի-բռնի
թվային-թվային	ամարգել-ամարգել	այր-այր
գրի-գրի	ծորան-ծորան	կոկոսան-կոկոսան
անվանի-անվանի	յուղում-յուղում	բարդ-բարդ

Ա-55. Գրել համանունական շարքի երկրորդ քաղաղրիչի իմաստը՝

ա/ այր /տղամարդ/ - այր /.../	գ/ արի /բաջ/ - արի /.../
բ/ քեռ /մեխ, գամ/ - քեռ /.../	ե/ վարկ /հեղինակություն/ - վարկ /.../
զ/ ոգնի /կենդանի/-ոգնի/.../	ը/ օղի /օղ բառի սեռ. հոլով/ - օղի /.../
դ/ ամպեր /ամպ-ի հոգնակի ձևը /.../	թ/ ամարգել /առանց արգելքների/-ամարգել /.../
ն/ վայել /պատշաճ/ - վայել /.../	ժ/ դատել /դատապարտել/- դատել /.../

Ա-56. Առանձնացնել բուն համանունները համագիրներից /նույնագիրներից/ և համահունչներից:

Բուն համանուններ /նույնական են և՛ գրությամբ, և՛ արտասանությամբ/	Համագիրներ /նույնական են գրությամբ, տարբեր՝ արտասանությամբ/	Համահունչներ /նույնական են արտասանությամբ/
բարակ-բարակ	բարդ-բարդ	անօղ-անոթ
Ուղտ-ուխտ, պարս-պարս, սարդ-սարդ, անջինջ-անջինջ, անհատ-անհատ, բուն-բուն, կար-կար, կեր-կեր, մուգ-մուկ, բարակ-բարաք, զինաբրուկ-զինաբրուք, փոկ-փոկ, բուն-բուն, սիրելիս-սիրելիս, վանեցի-վանեցի, առ-առ, մեղք-մեղկ, հորդ-հորթ, վայել-վայել, այդ-այտ, դուր-դուռ, լուր-լուտ, ծաղկել-ծաղկել, կտրիճ-կտրիչ, վաղ-վախ, աճ-աջ, այց-այծ, երկե-երեք, պայթել - պայտել, յոդ-յոթ, գավաթ-կավատ, անուշ-անհուշ, առաջ-հառաչ, մեզ-մեկ, վանկ-վանք:		

Ա-57. Գրել այնպիսի համանուններ, որի բառերից մեկը՝

- ա/ բույսի անուն է.
- բ/ նվագարանի անուն է.
- գ/ թռչունի կամ կենդանու անուն է.
- դ/ զիտական բառ է կամ տեղմին:

Ա-58. Բացատրել տրված բառազույգերի իմաստային տարբերությունները և նրանցով նախադասություններ կազմել:

- ա/ հասկացություն և հասկացողություն
- բ/ հրատարակություն և հրատարակչություն

զ/ պատրաստակամություն և պատրաստակամություն
դ/ խոստանալ և խոստովանել
ե/ պաշտոնական և պաշտոնեական
զ/ ցուցում և ցուցմունք
է/ պահպանել և պաշտպանել
ը/ ջերմուկ և ջրմուկ
թ/ իմաստություն և իմաստություն
ծ/ հնաբանություն և հնէաբանություն

Ա-59. Կարդալ և դուրս գրել համանուն բառերը:

1. Ես՝ աղա, դու՝ աղա, բա մեր աղունն ո՞վ աղա: 2. Բորբորում էր օջախն իր հին, Ծխում էր ծուխը ծիրանի /ՀՄ/: 3. Մի վիթխարի ծիրանի փող առանց հին ահի ու նոր խնդության հնչեցնում է մեր արդար երգերը /ԱԲ/: 4. Մի քանի վայրկյան անց երևաց արքան՝ ծիրանին ուսերին: 5. Աղոտ լույսի տակ ծերունին դժվարությամբ ճանաչեց մոտեցող երիտասարդին: 6. Ծովի ալիքները հառաչանքով զարկվում են աղոտ ժայռերին: 7. Գարունը անցավ, ես քեզ չտեսա... /ՊՄ/: 8. Մարդ էլ անցավ գլուխը դնի ցավի տակ: 9. Կաթի սերը քաշել եմ... /ԱԻ/: 10. Սերը հաճախ վերցնում է խելքը նրանից, ով դա ունի և տալիս նրան, ով չունի /Դիդոն/: 11. Հրդեհը մարեց ու հողմը անցավ, Արդեն նայում ես դու ցավին անցավ /ՄՄ/: 12. Ինչ ես տանջում, կամ բու՞յլ եղիր կամ արի, Կամ հեռացի՞ր ընդմիջտ գնա, կամ արի... /ՊՄ/:

Ա-60. Տրված բառազույգերում առանձնացնել հակառակ զույգերը:

աճել-ընդաճել	ազուցել-տարանջատել
ազդել-հակազդել	եռանկյունի-քառանկյունի
ճապաղ-սեղմ	ականակիտ-պղտոր
երեսով-ամերես	կիսաբաղջ-կիսակուշտ
աղի-անաղի	աղջամուղջ-լուսաբաց
ամեն-ոչ մի	դիմակայել-ընդդիմակայել
հանգույց-լուծում	անթաքույց-սքողված
այրել-չիջել	ստորգետնյա-ընդգետնյա
ամուրի-կնամբի	գժդմներ-հաշտվել
այլ-նույն	ականապատել-ականագերծել
մեջ-ընդմեջ	այլազան-միատեսակ
ունակ-ընդունակ	կիսանինջ-կիսաարթուն
նոսր-անոսր	կիսախակ-կիսահաս
ձախ-ախակ	անվավեր-անօրինական
ամոք-ամանոք	կիսաբաց-կիսափակ
ապա-նախ	բարեբանել-չարաբանել
երանի-վայ	հանելուկ-գուշակում
խոտոր-ծուռ	փոսել-ընդփոսել

Ա-61. Կազմել հակառակ զույգեր՝
ա/ միևնույն երևույթի, առարկայի, հատկանիշի հակադիր աստիճաններով և չափով /ցուրտ - շոգ .../
բ/ միևնույն առարկայի, երևույթի, հատկանիշի բացառումով /գեղեցիկ - տգեղ.../:

Ա-62. Իմաստային յուրաքանչյուր շարքը լրացնել 5 զույգով:

ա/ տեղի և տարածական՝ վերև-ներքև...
բ/ ժամանակային՝ վաղուց-այժմ...
գ/ չափի՝ լիվ-կիսատ...
դ/ ծավալային՝ լայն-մեղ...
ե/ առարկաների արտաքին ձևական հատկանիշներ՝ մաքուր-կեղտոտ...
զ/ առարկաների ներքին որակական հատկանիշներ՝ աղի -անաղի...
է/ մարդկային հոգեկան, ֆիզիկական, բնավորության և այլ հատկանիշներ՝ հասուն-տհաս...
ը/ մարդկային կյանքի, գործունեության հետ կապված հակադիր երևույթներ՝ ժխտել-հաստատել...
թ/ բնության հակադիր երևույթների հատկանիշներ՝ ամպել-արևել...:

Ա-63. Կարդալ տրված բառախմբերը, լրացնել 3-ական օրինակով և բացատրել հակառակ զույգերի կառուցվածքային օրինաչափությունները:

ա/ արդար - մեղավոր, վնաս - օգուտ, կողմ - դեմ...
բ/ կայուն - անկայուն, կեղծ - անկեղծ, պատեհ - անպատեհ...
գ/ շնչավոր - անշունչ, պոչատ - անպոչ, գեղեցիկ - տգեղ...
դ/ արտագաղթել - ներգաղթել, ներկա - բացակա, համանիշ - հականիշ...
ե/ մարդասեր - մարդատյաց, կիսակառույց - կիսաբանդ, բազմաբջիջ - միաբջիջ...:

Ա-64. Կռահել բառակազմական օրինաչափությունը և օրինակի հետևողությամբ լրացնել: Որոշել յուրաքանչյուրի խոսքիմասային պատկանելությունը. կարո՞ղ եմ տարարժույթային /տարբեր խոսքի մասերի պատկանող/ միավորները հակառակ զույգ կազմել. եթե՞ ոչ, ապա՞ ինչու՞:

ա/ գովք - պարսավանք → գովելի - պարսավելի → գովել - պարսավել
բ/ բարի - չար → ... դ/ աղքատ - հարուստ → ... գ/ մեծ - փոքր → ...
գ/ տաքանալ - սառչել → ... ե/ հնություն - նորություն → ... է/ լավ - վատ → ...:

Ա-65. ♦ Հիշել մի քանի առած-ասացվածքներ, որոնց արտահայտչականությունը պայմանավորված է հակառակ բառերի գործածությամբ:

Ա-66. Հետևյալ առածներում կետերի փոխարեն լրացնել ներքևում տրված հակառակ զույգերը:

✓ 1. ...ը ոսկի է, ...ը՝ արծաթ: ✓ 2. ... հաց, ... կաց: ✓ 3. ...ը ...ին մանր կբրդի:
✓ 4. ...ը մի քար ... ծովը, հազար ... չկարողացան ...: ✓ 5. ... տվին, ... ուզեց:

✓6. ...ը ... է արել, ...ը` ...: ✓7. ...ն ու ...ը ախպեր են: ✓8. ...ից ... չկա: ✓9. Քանու ...ը քամին ...: ✓10. Ճամփորդի ...ն իր ձեռքին է, ...ը՝ Աստծո: /սև-սպիտակ, ներս-դուրս, սիրել-ատել, առաջ-հետո, քերել-տանել, գնալ-դառնալ, լաց-ծիծաղ, գիծ-խելոք, երես-ատառ, քանկ-էժան, գցել-հանել, սոված-կուշտ, լռել-խոսել/:

Ա-67. Գրել տրված բառերի նույնարմատ /համարմատ/ և տարարմատ հականիշները, ինչպես օրինակ՝ երերուն -աներեր, հաստատուն: Խելոք, համարձակ, անկեղծ, չար, իսկական, կենդանի, վախկոտ, գեղեցիկ, աչառու, շքեղ, ուժեղ, աշխատասեր, արդար, անխոս, անգոր, անվախ:

Ա-68. Հիշել Հ. Շիրազի «Մայրս» /Մեր հույսի դուռն է մայրս.../ բանաստեղծությունը և դուրս գրել հականշային զույգեր:

Ա-69. Կարդալ բառային շարքերը. նրանցում ո՞ր բառերն են հականիշներ. հիմնավորեք ձեր ընտրությունը: ա/ սպիտակ, սպիտակավուն, սև, մուգ
բ/ մոտ, հեռու, մոտիկ, հեռվում, հեռավոր, մերձակա
գ/ հավատարմություն, դավաճանություն, նվիրվածություն
դ/ բոլորը, ոչ մեկը, մի քանիսը, ոմանք
ե/ խոսել, շշմջալ, գոռալ, լռել
զ/ ցերեկ, գիշեր, առավոտյան, վաղորդայն, վաղորդյան, երեկոյան
է/ շոգ, ցուրտ, սառնամանիք, սառնաշունչ
ը/ ուժեղ, կորովի, եռանդուն, անկայուն, վախկոտ

Ա-70. Ընդգծված բառերի յուրաքանչյուր նշանակության համար ընտրել հոմանիշներ և հականիշներ: ա/ առողջ մարդ, առողջ դատողություն, առողջ հատիկներ
բ/ կոշտ խոսք, կոշտ զանգված, կոշտ հողակտոր, կոշտ նայվածք, կոշտ մագեր
գ/ ուրախ տեսք, ուրախ ներկայացում, ուրախ գրույց, ուրախ ճանապարհ
դ/ հարթ ճանապարհ, հարթ տարածություն
ե/ դառը համ, դառը ճակատագիր, դառը պարտականություն, դառը խոսք
զ/ խոը գետ, խոը հայացք, խոը զգացմունք
է/ տաք ջուր, տաք բնավորություն, տաք գոտի, տաք խոսք
ը/ քարի մարդ, քարի գործեր, քարի գիշեր
թ/ քթու խնձոր, քթու խոսք, քթու նայվածք
ժ/ ամուր կտոր, ամուր բարեկամություն, ամուր մարմին, ամուր ընտանիք
ժա/ փափուկ հաց, փափուկ կահույք, փափուկ սիրտ, փափուկ ձյուն
ժբ/ քույլ լույս, քույլ մարմին, քույլ բնավորություն
ժգ/ խիստ հայացք, խիստ մարդ, խիստ ձմեռ, խիստ վերաբերմունք, խիստ խոսք

Ա-71. ♦ Բացատրել տրված հականշային կապակցությունների ոճական-արտահայտչական արժեքը: ա/ ամենդ մեղավոր գ/ խոսուն լռություն ժ/ անասոված աստված
բ/ սուրբ անսուրբ է/ անօրենք օրենք ժա/ հայտնի անհայտ
գ/ քաղցր դառնություն ը/ կենդանի դիակ ժբ/ ժամոք անժամոք
դ/ բախտավոր անբախտ թ/ խելոք հիմար ժգ/ երիտասարդ ծերություն
ե/ ակնբարթային հավիտենականություն ժդ/ անմահացած մահկանացու

Ա-72. ♦ Գտնել և կազմել հականշային զույգեր, բացատրել նրանց ոճական արժեքը գեղարվեստական խոսքում:

1. Անց ենք կենում... միայն անմահ Գործն է խոսվում լավ ու վատ... /ՀԹ/: 2. Ոչ ոք չի լսել սկիզբը նրա և չի լսելու վախճանը նրա, Ամեն հնչյունը դարեր է ապրում, ամեն հնչյունին վերջ, սկիզբ չկա /ԱԻ/: 3. Մարդկանց մոտ պետք է աչալուրջ լինես, միշտ ոտքի վրա և սուրը ձեռքիդ, Որ քեզ չլկեն, քեզ չհռչոտեն քե՛ բարեկամըդ և քե՛ քննամիդ /Ա/: 4. Ի՞նչ է օրենքը... Անգորի գլխին կախված հավիտյան, խեղճին խողխողող, հզորին պաշտպան /Ա/: 5. Ապիրա՛տ աշխարհ, ուր հզոր ոսկին դարձնում է գողին ազնիվ, բարեհույս, Ապուշին՝ հանճար, վախկոտին՝ կտրիճ, տգեղին՝ չքմաղ և պոռնիկին՝ կույս /Ա/: 6. Այս հավատով ու հույսով է, բարեկամս, Որ աշխարհում մերպեսները ամեն գիշեր Աղբատ քնում ու գարթնում են հարստացած /ՊՍ/: 7. Եվ աչից նայում՝ տեսնում են հրդեհ, Չախից են նայում, Տեսնում են մոխիր... Ճակատագրի բերումով դաժան Ճակատող հիմա՛ փոքրի՛ց էլ փոքրիկ, Մինչդեռ ճակատիդ գիրը՝ մեծից մե՛ծ... /Ա/: 8. Հույսն ու անհույսը՝ խինդն ու վիշտը ոգու հիմն են իմ հոգում, կերթան, կուզան և մշտավեհ ճղճին են իմ հոգում, Խինդը սրտիս մի աչքի մեջ, մյուսի մեջ վիշտն է միշտ, Իրար բախվող կյանքն ու մահը մտերիմ են իմ հոգում /ՀԸ/: 9. Սիրե՛ց հարուստը աղքատին, Իմաստունը՝ ապիրատին, Կարմիր երեսը՝ գունատին, Լավը՝ գեշին, Ոսկին՝ ժանգոտ, սև գրոշին /ԳԷ/: 10. Ականջ է անում ամեն հարցումի, հրճվում բոլորի առած-տվածով՝ Վերջին ծիծաղով առաջին ձյունի Ու վերջին ձյունի առաջին լացով /ՀՄ/: 11. Ջուրն ու կրակը իրար հետ ու նույն դեմքին՝ ո՞վ է տեսել, Մութ գիշերը հյուսված լույսին ու ցերեկին՝ ո՞վ է տեսել, Անմեղությունն ընդելուզված կուպրով մեղքի՛ ո՞վ է տեսել, Հավատը և անհավատը իրար կողքի՛ ո՞վ է տեսել /Օնտրի/:

Բ Ա Ռ Ա Կ Ա Ջ Մ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

Ա-73. Ըարունակել: Ա. Բառակազմությունն ուսումնասիրում է
Բ. Չևույթաբանությունն ուսումնասիրում է ...
Գ. Ստուգաբանությունն ուսումնասիրում է ...
Դ. Բառակազմական վերլուծության նպատակն է...
Ե. Չևույթաբանական վերլուծության նպատակն է ...
Զ. Ստուգաբանական վերլուծության նպատակն է...

Ա-74. Այսօրվա շատ և շատ արձատական բառեր անցյալում քաղաղրյալ են եղել, օրինակ՝ զարեռել =զ/աստկական/ + արի/վախ, սարսափ/ + արի /ուրի - ա-ն դարձել է ու/ +ել. 2. կրկին = կր /շրջված ձևը երկ-ի, ուր ե-ն հավելված է / + կին /պատիկ/: Ստուգարանական վերլուծություն կատարել՝ օգտվելով Հր. Աճառյանի «Արձատական բառարանից»:

հնոց = հուն /կրակ/ + ոց	մրրիկ = ... + ... + ...	փոթորիկ = փոթ/ծալք, ոլորք/ + ... + ...
հրդեհ = ... + ...	լուցկի = ... + ...	անդունդ = ... + դունդ /հատակ/
խարույկ = /խար/ + ույկ	արահետ = ... + ...	խաճկոք = խոճ /խոգ/ + կոք /ծագ/
այժմ = ... + ...	եզոր = ... + ...	պղտոր = պիղտ /պիղծ/ + որ
ընկեր = ... + ...	դարբին = դարբ + ին	արմատ = արմ/արմն/ + ատ
ծիծաղ = ... + ...	կասկած = ... + ...	արեզակ = ... + ...
փոփոք = ... + ...	սառչ = ... + ...	դեղձան = դեղ /դեղին/ + ձ/անական/ + ...
փնթի = փին /աղբ/+ փի	կսկիծ = ... + ...	կաշաղակ = կաշ /բնածայն./ + ...

Ա-75. Տրված բառերը խմբավորել ըստ ստորև բերված աղյուսակի՝

պարզ կամ արձատական	ածանցավոր	բարդ
--------------------	-----------	------

Թուխայ, երկնականար, քաղաքակրթություն, անգոր, ձյունապատ, մայրամուտ, խստություն, թրթիռ, սառույց, զբոսանք, սառնաշունչ, քաղցրահնչյուն, ելևէջ, անդորր, լռություն, ատամնածև, անուշաձայն, թախծոտ, լույս, ալիքային, նրբագույն, հազարաթույր, կապույտ, քնքշորեն, ատոմ, անսանձ, մեղմահնչյուն, փոխհրաձգություն, հսկայական, արևադարձային, ձգողականություն, կղզի, եղեգնուտ, ափամերձ, ֆիզիկոս, ահասարսուռ, խառնաշփոթություն, նրբանուրբ, գեղզեղանք:

Ա-76. Տրված բառերում ընդգծել ածանցները և բացատրել նրանց բառակազմական, ձևակազմական արժեքը՝ չմոռանալով, որ ածանցները բառաստեղծական ձևայիններ են՝ ա/ իմաստափոխական-բառակազմական /փոխվում է հինք միավորի բառական իմաստը, բայց չի փոխվում խոսքիմասային ընդհանուր իմաստը՝ հուշ – հուշարար/ . բ/ իմաստահավելական /իմաստային նոր երանգ են հաղորդում չփոխելով հինք-միավորի բառական և խոսքիմասային ընդհանուր իմաստը՝ գետ-գետակ/ . գ/ իմաստական-փոխանցական /փոխում են հինք միավորի և՛ բառական, և՛ խոսքիմասային ընդհանուր իմաստը՝ լավ-լավություն/:

Արծաթ–արծաթեղեն, գործ–գործողություն, տուն–տնակ, գառ–գառնուկ, մութ–մթին, Երևան–երևանյան, հերոս–հերոսաբար, աշակերտ–աշակերտական, տուն–անտուն, մաս–մասնիկ, ձև–ձևավոր, արքա–արքայական, արքոր–արքորյալ, կանաչ–կանաչավուն, բախտ–դժբախտ, ուսանող–ուսանողություն, գիր–գրիչ, տարր–տարրական, օթևան–ամօթևան, ձիգ–ձգողություն, դանդաղ–դանդաղկոտ, երեք–երրորդ, ժողով–համաժողով, ծաղիկ–ծաղկաստան:

Ա-77. Բացատրել նախածանց, վերջածանց և ներածանց տերմինների իմաստը և 3-ական օրինակներ բերել:

Ա-78. Տրված բառերը ենթարկել բառակազմական վերլուծության՝ ընդգծելով ածանցները:

Մեխանիկական, գիսավոր, հարաբերականություն, ընդունակություն, անընթեմիություն, կարողականություն, աստղագիտական, տևողություն, արտերկրային, առեղծվածային, պտտաշրջան, ետվերածնունդ, քսանհինգամյա, քարեբախտաբար, ընդարձակություն, քաղաքակրթություն, անտիպրոտոն, ճոճանակավոր, միզանածություն, դժբախտություն, տրամաբանական, ճառագայթում, ձգողականություն, օրինաչափություն, հարատևորեն:

Ա-79. Տրված բառերում ընդգծել ածանցները:

Անդարձ, թագուհի, աստղանավորը, անհիշաչարություն, ապաժամ, թգենի, ապօրինաբար, արքայական, գերիշխել, դերանվանական, ենթադաս, ներհակական, թշնոց, ընդարձակ, ցավագին, վերածնունդ, անբաղձալի, վերադառնալ, անհնչյուն, արևադիտակ, մակրայ, անօգնական, համաժողով, գծագրային, անմիջապես, գեհեմային, շիկավուն, ամառանոց, երկունք, կանացի, փեսացու, վերաքննիչ, առածանի, լուսեղ, լուսե, անընթեռնելի, չխոսկան, արբեցուցիչ, վախկոտ, եղեգնյա, տձև, տարաշխարհիկ, շառաչուն, կառուցվածք, միջնադարյան, համաստեղություն, անկշռելիություն, տիեզերագիտություն:

Ա-80. 5-ական այնպիսի բառազույգեր գրել, որոնք ունեն նույն արմատը, տարբեր ածանցներ, բայց՝

- ա/ նախածանցը հոմանիշ է նախածանցին / օր.՝ ան+բախտ և դժ+բախտ/ .
- բ/ նախածանցը հոմանիշ է վերջածանցին / օր.՝ անպոչ և պոչ+ատ/
- գ/ վերջածանցը հոմանիշ է վերջածանցին / օր.՝ տնական-տն+ային/

Ա-81. Նույնարմատ բառեր կազմել տրված ածանցազույգերով:

● ա/ ան- / ապ -	գ/ ան- / տ-	ժա/ -/ա/բար /-որեն
բ/ -/ա/վոր /-ել	է/ -ային / -ելեն	ժբ/ -մունք /-ում
գ/ -մունք /-ք	ը/ -անք / -ք	ժգ/ -ություն / -անք
դ/ -ավոր / -ուն	թ/ -ական / -ային	ժդ/ -ական /-յան
ե/ -ական / -ենի	ժ/ -ային / -ավոր	ժե/ - /ա/վետ / - ուտ
● ա/ համ/ա/ / տար/ա/-	գ/ ներ- / բաց-	ե/ ստոր- / վեր-
բ/ -ավոր / ան-	դ/ ավետ / ան-	զ/ արտ - / ներ-

Ա-82. Կազմել բառազույգեր փակագծերում տրված բառակազմական հիմքերով /հնչալես օրինակ՝ քաղաք /ական, ային/ → քաղաքային և քաղաքական/ և բացատրել իմաստային կամ նրբիմաստային տարբերությունները:

- ական // -ային → { անասուն-, դրամ-, տուն-, գիր-, տարած - }
- ական // -իչ → { դյուր-, ցույց-, բույժ-, կախարդ-, լուսավոր- }
- ական // -յալ → { արքոր-, հավել-, պաշտպան-, մեղադր- }
- ական // -ուն → { զգայ-, տարած-, շարժ-, գործ- }

Ա **Բ-95.** Որոշել, թե ընդգծված հնչյունախմբերը ո՞ր դեպքում են ածանց, ո՞ր դեպքում՝ արմատ: Ածանցներն են ավելի շատ մասնակցում բառակազմությանը, թե՞ նրանց համապատասխան բառերը:

- ա/ մակույկ, մակբայ, մակագրել
- ա/ պես-պես, որպես, մեծապես
- բ/ շաղել, շաղկապ, շաղոտ
- բ/ բարք, հիմարաբար
- գ/ պարուրել, պարփակել, պարբերությ
- գ/ ղերակատար, ղերանուն
- դ/ հարել, ապշահար
- դ/ բազիչ, բագրերան, բագասել
- ե/ մածուն, մածուցիկ, ամպամած, սթամած
- ե/ անցնել, անցկացնել, սրտանց
- զ/ նավթագործ, գործիչ, գործադիր, պանրագործ, ասեղնագործ
- զ/ գնահատել, գնել, քանկագին, սրտագին, գիրուկ, գերադաս
- կ/ մանուշակագույն, մարնջագույն, մեծագույն, ակնվագույն
- կ/ փոխանակ, փոխհատուցել
- կ/ առարիչ, կազմարար, ներարկել, առարկել, ձեռնարկ, մեկնարկ, արդուկ
- կ/ հարողարանք, կորնթարդ, պարագիծ, պարփակել, պարուրաթել, պարույկ

Ա **Բ-96.** Առանձնացնել այն բառերը, որոնցում՝ ներ-ը, շար-ը, ստոր-ը ածանցներ չեն:

- Ներկա, ներշնչել, ներույթ, ներգաղթ, ներուստ, ներս, ներուժ, ներհուն, ներունակ, ներքին, ներգաղթել, ներարկել, ներդրում, ներածություն:
- Շարահյուսություն, շարունակ, շարական, շարասյուն, շարակցել, շարույթ, շարք, շարել, շարադրել:
- Ստորակետ, ստորագրել, ստորաստիճան, ստորանալ, ստորաբաժանում, ստորաքարշ, ստորոգի, ստորագրահավաք, ստորաշունչ, ստորոտ, ստորին:

Ա **Բ-97.** Տրված բառերից առանձնացնել –յուն ածանցն ունեցողները:
Դոփյուն, ուրախություն, ձյուն, շաշյուն, մոնչյուն, տխրահնչյուն, տրոփյուն, երջանկություն, արյուն, տխրություն, մայուն, անկյուն, սյուն, մթություն, կայուն, պայթյուն, ճովողյուն, կափկափյուն:

Ա **Բ-98.** Որոշել, թե ո՞ր բառերում է ց-ն նախածանց, և ի՞նչ նրբիմաստ է հավելում այն:

Ցայսօր, ցնցուղ, ցողաթաթախ, ցայգ, ցերեկ, ցուցահանդես, ցայգաթիթեռ, ցարդ, ցամաք, ցուցակ, ցայգանդորր, ցպահանջ, ցմրուր, ցնցոտի, ցտեսություն, ցմահ, ցին, ցավագար, ցել, ցուպ, ցցասյուն, ցկյանս, ցուցափայտ, ցայգաշուշան, ցայժմ, ցայտ, ցանցածև, ցանցկեն, ցավալլուկ, ցցել, ցատկ, ցնծալ, ցնցել, ցայգերգ, ցածրորակ, ցախուտ, ցայգաբաց:

Ա **Բ-99.** -իկ, -իչ, -ատ, -ական, -ային, -յա, -ող, -որդ, -ու, -ուն ածանցներով կազմել և՛ գոյականներ, և՛ ածականներ:

Ա **Բ-100.** Առանձնացնել այն բառերը, որոնք ժխտական նախածանց ունեն:
● Անագաթիթեղ, անամպ, անանձնական, անանուխ, անապական, անասնաբույժ, անբասիր, անգամ, անգայթ, անգղաբույն, անգո, անդամալույծ,

անորորություն, աներկբա, անթացուպավոր, անթևուկ /պինզվին/, անիծյալ, անկյունադարձ, անմոռուկ, անոթ, անսայթաք, անվահետք, անվանացուցակ, անտառազուրկ, անրջելի, անցաթուղք, անքննելի, անօդ, անոդ:

- Ապակեթել, ապակողմնորոշվել, ապահով, ապաշխարանք, ապաշնորհ, ապառաժ, ապարդյուն, ապերասան, ապիկար, ապշահար, ապտակ, ապրանքամիշ, ապրելածև, ապրիլմեկյան, ապուխտ, ապառիկ, ապօրհինի:
- Դժբախտ, դժգոհ, դժգունել, դժխեմ, դժկամություն, դժմատեսիլ, դժպատեն, դժոխք, դժոխալուր, դժվարարահան, դժվարվերծանելի:
- Զքմեղ, չաստված, չարահամբույր, չարքաշ, չափագրել, չերություն, չեչաքար, չեկան, չինարեն, չրապուր, չկամ, չխոսկան, չղջիկ, չիավան, չորսդարյա, չորել, չվացուցակ, չուզում, չունևոր:
- Տագնապախոտվ, տգետ, տաղասաց, տամկանալ, տարագնաց, տարամերժ, տերևազուրկ, տխրահոշակ, տհաճություն, տձևանալ, տղմուտ, տհաս, տնանկ, տրտմօրոր, տզեղ, տողադարձ, տկար, տհալ:

Ա **Բ-101.** Բացատրել բառերի կազմությունը և բառաշարքերը լրացնել 4-5-ական օրինակներով:

- ա/ Սեղմել, տխրել, հուզել, վայել ...
- ե/ անցնել, իջնել...
- բ/ մտցնել, փախցնել...
- ը/ կարդալ, հոգալ, թշալ...
- գ/ դիպչել, կպչել...
- թ/ գրվել, մանուշակվել...
- դ/ լեռնանալ, դառնամալ, այլանալ...
- ժ/ հեռացնել, խաղացնել...
- ե/ հեռացվել, հզորացվել...
- ժա/ հագնել, վախենալ...
- զ/ մոտեցնել, կանգնեցնել
- ժբ/ կոտրատել, փշրտել...

Ա **Բ-102.** Առանձնացնել այն բայերը, որոնցում ց-ն և չ-ն հիմքի մեջ դրվող ածանցներ՝ ներածանցներ են:

Հազնել, կանգնել, փախչել, ընկնել, կանչել, մտնել, կանաչել, տանել, կպչել, չտեսնել, գետնել, փչել, գտնել, ճչալ, զբոսնել, չիանգչել, չերել, մեղանչել, հնչել, չալանալ, չակերտել, չամչանալ, չարագնել, շնչել, դիպչել, սառչել, թողնել, չզոյանալ, կորչել, ուռչել, թռչել, մարտնչել, մեռնել, դեղնել:

Ա **Բ-103.** Կազմել 3-ական ածանցավոր բառեր հետևյալ մասնակադասարաններով՝
ա/ գոյականական հիմք ու գոյականակերտ ածանց /տն/տուն/+/ակ.../
բ/ գոյականական հիմք + ածականակերտ ածանց /հայր+/ական.../
գ/ գոյականական հիմք + մակբայակերտ ածանց /երեխա/+/աբար.../
դ/ ածականական հիմք + գոյականակերտ ածանց /բար/ի+/ություն.../
ե/ ածականական հիմք + ածականակերտ ածանց /խոր/ին.../
զ/ ածականական հիմք + մակբայակերտ ածանց /տրտմ/տրտում/+/ազին.../
է/ թվականական հիմք + մակբայակերտ ածանց /եռ+/ակի.../
ը/ մակբայական հիմք + ածականակերտ ածանց /մշտ/միշտ/ + ական.../
թ/ մակբայական հիմք + մակբայակերտ ածանց /դանդաղ+/որեն.../
ժ/ բայահիմք + գոյականակերտ ածանց /հան + ածո.../
ժա/ բայահիմք + ածականակերտ ածանց /հմա/յ/իչ.../

Ա-104. Բուհական մասնագիտական դասագրքերից ընտրել 1 էջի չափով որևէ հատված, գտնել ածանցավոր բառերը, կազմել հաճախականության աղյուսակը:

Ա-105. Հետևյալ բառերում ընդգծել ածանցները, հնչյունափոխվածները՝ մեկ գծով, չհնչյունափոխվածները՝ երկու: Վերականգնել հնչյունափոխվածների անհնչյունափոխ տարրերակերպը:

Մերձդակից, ուսուցչանոց, փորձնական, անասնապահ, խորհրդաժողով, մանրանկարչություն, ջղայնություն, սառցաշխարհ, վայելչագարդ, վարչապետ, վերջնակետ, շահութաբեր, գիտնական, գրչատուփ, առօրյա, մարդկային, կառուցապատել, գործունեություն, մոլեգնաբար, թուլանք, սառույց, փախստական, լեզվամտածողություն, ահագնամալ, կանգնել, մշակութային, առօրեական, ծննդավայր, զեկուցագիր, զեղչական, վերստին, գրչակ, սննդարար, թռչնանոց:

Ա-106. Ա. Տրված տեքստում գտնել ածանցավոր բառերը, կազմել բառակազմական կադապարները:

Բ. Նույն կադապարներով այլ բառեր կազմել:
Կյանքը տիեզերքում... Ոմանք այն համարում են տիեզերական օրինաչափություն, մյուսները՝ պատահականության արդյունք: Ոմանք էլ տիեզերքի ծերացման նախանշան են համարում, տիեզերական հիվանդություն, որը կարող է քայքայել, հյուծել նրա սրբազան «առողջությունը»: Հնարավոր է պատկերացնել տիեզերքն առանց մարդու: «Եթե մարդը հանկարծ վերանա, տիեզերքն քան մը կպակսի՞», - հարցրեց մի անգամ Վիլյամ Մարոյանը: Այո՞, կպակսի... Մարդը տիեզերական մարմին է, ուստի նրա վերանալով կամ չլինելով ինչ-որ բան տիեզերքից, անկասկած, կպակսասի... Իրավացի է Նարեկացին. «Ոչ նման ունեն, ոչ էլ օրինակ...»:

... Եթե գոյություն ունենար Արարիչը և երբևիցե հարկ լիներ նրան հաշիվ ներկայացնել տիեզերքի անցուղարձից, ապա բավական կլիներ Արարչին լսել տալ Շուբերտի «Ավե՛ Մարիան», ցույց տալ Պիկասոյի մի նկարը և կամ նրա առաջ դնել Պարթենոնի մակետը, և Արարիչը կհասկանար, որ այդ ամենը ժամանակից ու տարածությունից դուրս երևույթներ են, որ դրանք ստեղծողը՝ մարդը, իրոք, եզակի է. իր առաջ մարդ-տիեզերական մարմինն է: Դժբախտաբար նա կհասկանար նաև, թե ինչ է մարդը, եթե նրա առջև դրվեր մի կեռ դաշույն, Օսվենցիմի մակետը...

Այո՞, մարդ-տիեզերական մարմինը մի եզակի ու անկրկնելի երևույթ է տիեզերքում, իր մենության ու միայնության մեջ ապշեցուցիչ մի առեղծված: Ու, թերևս, տիեզերական «Կարմիր գրքում» գրանցվելիք մի արժեք՝ ինքնառչնացման եզր հասցված...
/Գ. Գուրգադյան/

Ա-107. Ժամանակակից հայերենում բառակերտական ակտիվ միավորներից են հեռ /հեռու/, լույս, լեռ, արյուն, հուր, արև, աստղ /սրանք՝ բառակերտում/, զերծ, մերձ, կիր, վար, տար /սրանք էլ՝ բառավերջում/ բառերն ու արմատները. օգտվելով բառարաններից՝ գրել սրանցով քաղաղրված բառեր:

Ա-108. Ա. Հինհայերենյան հեռուստ բառով /որը մակրայ է և նշանակում է «հեռվից»/ սկսած հայերենի ամենավաղ շրջանից մինչև անցյալ դարի կեսերը, ոչ մի քաղաղրյալ բառ չի կազմվել: Մերօրյա բացատրական և ուղղագրական բառարաններից դուրս գրել «հեռուստ» զլխաբառի տակ եղածները և բացատրել այս բառի բառաստեղծական դերի աշխուժացման պատճառը:

Բ. Գիտատեխնիկական, հասարակական-քաղաքական տեղաշարժերն ի՞նչ չափով են բառապաշարային փոփոխությունների պատճառ դառնում:

Գ. Տիեզերքի նվաճումը, հրթիռների օգնությամբ տիեզերք բարձրանալը, Լուսնի վրա սև բծեր տեսնելը, Մարսի վրա մարդկային ուրվագծեր նկատելը ի՞նչ նոր բառերի ստեղծման պատճառ են դարձել և դառնում. նշել բառակերտության միջոցները:

Դ. Սպորտի զարգացման և մասսայականացման հետ կապված նորաստեղծ բառեր գրել:

Ա-109. Նոր բառեր կազմել ախտ և աղտ արմատական բառերով:

Ա-110. Կետերի փոխարեն մի արմատ գրել և երկու բարդ բառ կազմել, օր.՝ դեմք/ ... գրել — դիմամկար, նկարագիր/:

ա/ զայլ..... կուլ	ե/ մեծ շատ	թ/ ոսկի արծակ
բ/ անձրև հարս	զ/ գրոս/նել/ գործ	ժ/ ռադիո ձև
գ/ ընկեր առատ	է/ այգ շաղախ	ժա/ ձյուն..... հեր
դ/ քնքուշ տրոփ	ը/ լուսինշղթա	ժբ/ սառն թրթիռ

Ա-111. Կարդալ, առանձնացնել պարզ և քաղաղրյալ բառերը. վերջիններս էլ խմբավորել ըստ տրված աղյուսակի:

Բ Ա Ղ Ա Դ Բ Յ Ա Լ Բ Ա Ռ Ե Բ		
ԱՄՆԱՅՎՈՐ ԲԱՌԵՐ /ընդգծել բառակազմական երկրորդական ձևայինները/	ԲԱՌԱՇԵՎԵՐ /ընդգծել բառահարաբերական երկրորդական ձևայինները/	ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ
		ՀԱՄԱԴՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ

Ժողովուրդ կոչվածը, ինչ խոսք, կույր չէ, բայց նաև ինքնատես չէ ու չի կարող լինել, քանի որ ժողովուրդը մի անձ չէ, որ կանգնի հայելու առաջ ու տեսնի իր կամ ու չկան: Ժողովուրդն ինքն իրեն տեսնում է՝ նայելով իր այն գավակներին, որ սերել են նրա ոսկրից ու ծուծից, կադապարվել ըստ նրա

հավաքական կերպարի ու ժառանգել ամենայն հայրականը: Ժողովուրդն է ստեղծում նրանց՝ ի մի հավաքելով իր ամբողջ ցանուցիք բազմամիստությունը, բայց հենց որ ծնեց, ինքը ժողովուրդն էլ լուսավորվում է այդ բազմամիստի ներքին ճառագումից: Այս վերառումով էլ՝ ոչ միայն ժողովուրդն է նրանց ծնում, այլև նրանք են ժողովուրդ վերածնում: Կոմիտասն այդպիսի ծնունդ էր, և նրա պարզևած լույսը դեռ երկար պիտի անդրադառնա պարզևողի դեմքին ու արտացոլվի նրա հոգու մեջ... Պատմում են, որ «երբ իր /Կոմիտասի/ ներկայությունն ընդունած հայրենակից մը բաժանվելու ատեն փափագ կըհայտնե՝ կրկին այցելեցեք, այն կըհարե սրտառույ կերպով. «Վերադարձին ինձ այլևս չեք գտներ, ես ճամբորդ եմ»:

Ե՛վ սխալվում էր հիվանդ Կոմիտասը, և՛ իրավ էր:

Սխալվում էր, թե իրեն երբեք կարելի է «հոս չգտնել» - նա հավերժական ներկայություն է:

Իրավ էր, թե «ճամբորդ եմ»: Իրոք որ նա ճամբորդ էր, մի ճամբորդ մշտնջենական, որ եկել է դարերից ու դեպի դարերն է գնում: Կոմիտասները ծնունդ են հազարամյակների: Նրանց դիմաքանդակը կերտում է Ժամանակն ինքը, կերտում է դանդաղ ու անշտապ, ու դեռ վար չի դրել իր մուրճն ու տաշիչը:

/Պ. Սևակ/

Ա-112. Տրված բաղադրյալ բառերը ենթարկել բառակազմական վերլուծության, ընդգծել արմատական հիմքերը՝ բառային ինքնուրույն գործածություն ունեցողները՝ մեկ գծով, բառային ինքնուրույն գործածություն չունեցողները՝ երկու գծով:

Քարային, կարդալ, երջանկաբույր, լեռնային, ապրել, վազը, հայելի, անձառ, ատել, սրտմաշուկ, սիրակարոտ, պատմահայր, աստվածամայր, ամաչկոտ, տանջալլուկ, երփներանգ, կարծիք, բաղյրահնչյուն, ցատկոտել, արևագոծ, գուժկան, բժշկական, աղոտ, խորաքնին, մանրագին:

Ա-113. Ա. Տրված բաղադրյալ բառերը ենթարկել ձևաբանական վերլուծության /փակագծերում նշել ձևաբանական բաղադրիչները/ ա/ հիմնական ձևաբանական նշանով բ/ երկրորդական բառակազմական ձևաբանական նշանով գ/ երկրորդական բառահարաբերական /ձևակազմական/ ձևաբանական նշանով:

Բ. Առանձնացնել այն բառերը, որոնցում կան և՛ բառակազմական, և՛ բառահարաբերական երկրորդական ձևաբանական: Կազմել ձևաբանական կաղապարներն ըստ տրված նշանների: Օր.՝

գնդառանցքակազմերին = ■+▲+■+▲+■+▼+▼+▼:

Մարդկություն, ներքնաշխարհ, գեղանկարչություն, ճառագայթատարալուծում, լուսավորված, մոլորակներից, ժամանակակից, աստղադիտարանից, տարօրինակությամբ, մանրամասնություններ, ոսկեգույն, ճառագայթման, ռադիոազդանշանների, ջերմամիջուկային, ամենահեռավոր, անմախաղեպ, հեռուստացույց, լուսնափոշի, աստղաբանություն, լուսազգայունություն, տիեզերա-

նավից, իջնելու, լուսնագնացները, անվայրէջք, օդանավակայանում, նեյտրոնային, բրոնզից, դիմադրություն, բևեռամիտություն, գնդառանցքակազմերին, բևեռաչափ, լուսնախցիկ, հնչյունահաղորդություն, հակամասնիկ, տարրագատում, ռենտգենագնում, անթափանցելիություն:

Ա-114. Կապակցությունների իմաստն արտահայտել մեկ բառով՝ բացատրելով կազմությունը և նշելով կատարված հնչյունափոխությունը:

Փոքր առու, լույս տվող, գրույց անել, մեղու բուժող, նուշի ծառ, ընկույզի ծառ, փոքրիկ շուն, սուտ ասել, ձուկ վաճառող, հոգի խռովող, էշի տեր, վեպ գրող, միտք անել, բարի սիրտ ունեցող, լուր բերող, գույժ հաղորդող, խորհուրդ տվող, գինի վաճառող, բույնը ավերված, բույր ունեցող:

Ա-115. Գրել հետևյալ բառերի կրկնավորները և բացատրել կատարված հնչյունափոխությունը՝ առանձնացնելով՝

ա/ կրկնավորներ, որոնցում երկրորդ բաղադրիչի սկզբի բաղաձայնը փոխվել է /հաց-մաց/.

բ/ բարդության երկրորդ բաղադրիչի սկզբում բաղաձայն է ավելացել /աման-չաման/.

գ/ բարդության առաջին բաղադրիչի բաղաձայնն ընկել է /ակաս-պակաս/.

դ/ բարդության առաջին բաղադրիչի որևէ ձայնավորը երկրորդում դարձել է ու /մարդ-մուրդ/:

Փառք, քափալ, զիզի, թռի, խուճիկ, ծակ, ծուռտիկ, կոկիկ, հագուստ, փայլուն, պակաս, բարակ, թելիկ, նոր, շախով, շլիկ, լակոտ, չալիկ, հեզիկ, չեմ, հին, ձայն, մանր, սուտ, փոքր, քիչ, թալան, հաց, կլոր, պարապ, ոլոր, քաղցր, սևիկ, սուսիկ, սուս, փալաս, աղքատ, ցախ:

Ա-116. Հետևյալ բառերից յուրահատուկ հնչյունափոխությամբ կրկնավորներ կազմել /օր.՝ շիտակ - շիփ-շիտակ/:

ա/ լեցուն	գ/ կարմիր	ե/ նոր	է/ սև	թ/ դեղին
բ/ դատարկ	դ/ ճերմակ	զ/ մեմակ	ը/ կանաչ	ժ/ կապույտ

Ա-117. Ա. Պ. Սևակի ներքոբերյալ բանաստեղծական տողերից դուրս գրել կրկնավոր բարդությունները՝ դրանք բաժանելով 3 խմբի՝ ա/ անփոփոխ կրկնությամբ կազմվածներ բ/ հնչյունափոխությամբ կազմվածներ. գ/ շաղկապով կամ մախդիրով կապակցված կրկնավորներ:

Բ. Բացատրել կրկնության պատճառով կատարված իմաստային հավելումները-փոփոխությունները և պարզել խոսքիմասային անցումները:

1. Կարմիր-կարմիր բշտիկներով Մենք պատած ենք ներսից այնպես, Ինչպես հոնի աշնանային ծառը դրսից: 2. Եվ հիմա մենք ինքներըս Պիտի բացենք հոժարական, Բացենք շերտ-շերտ, փաթե՛ք-փաթե՛ք... Պիտի բացվենք հոժարական փաթե՛ք-փաթե՛ք ու շերտ առ շերտ... 3. Եվ մեր քիթ ու մոքից քմծիձաղ է կաթում, Ինչպես ամեն ծառից կենտ-կենտ տերև: 4. Կեղևահան այս ծառի վրա մնում են հիմա Քիչ թե շատ առողջ այս քո աչքերը՝

Լեցուն, լեփ-լեցուն անորոշությամբ... 5. Ես իմ մթի՛ն-մթի՛ն կարոտն այնպես գիտեմ, Ինչպես կույրը գիտի բնակարանն իր հին: 6. Ասում են, թե մի բան կա լոկ, Որ առանձնապես ու մեմ-մեմակ են սովորում՝ Գիտությունը տառապանքի: 7. Մենք դուրս ենք եկել մութ քարանձավից Միլիոն ու միլիոն տարիներ առաջ: 8. Չմեռան նրանք, այլ սպանվեցին լեզեռն առ լեզեռն, փաղանգ առ փաղանգ: 9. Հետո կանացի լաչակներ պես-պես Կսարքեն մի ճոխ պարահանդես: 10. Քամին փոշուց ծուխ է սարքում, Ծուխ անկրակ, Ու տարածում պուրա՛կ-պուրակ: 11. Կարծես լեռներն անգամ շուռ-մուռ են գալիս իրենց ստվերներով... 12. Ես նայում եմ իմ ձեռքերին... Ես նայում եմ նայում եմ տալիս... 13. ...Եվ մոլեգին շոշափումով կարծես նրանց վրայից Ջնջում եմ իմ «հարկավոր չէ»-ն տառ առ տառ: 14. Սկսվում է մի նոր գարուն անհատա՛կ-անհատա՛կ: 15. Խեղճ պատշգամբը ողջունում է ինձ Եվ տեղն ու տեղն էլ հրաժեշտ տալիս: 19. Պարաշրջանն է լայնանում, Եվ փոխնիփոխ՝ հանգույց-հանգույց, օղակ-օղակ Երգ են կապում աղջիկ-տղա:

Ա-118. Ա. Տրված կրկնավոր հիմքերով քայերը խմբավորել ըստ հետևյալ խմբերի՝

ա/ անփոփոխ հիմքով կրկնվածներ.

բ/ փոփոխված հիմքով կրկնվածներ:

Բ. Վերականգնել հնչյունափոխված /կամ հնչույթ կորցրած/ արմատները:

Գրգռել, կարկառել, հեծեծալ, շոշափել, քրքրել, փորփորել, ձգձգել, գլզլալ, քրթալ, քաթախել, մրմռալ, փոփոխել, փաթաթել, խլխլել, վազվզել, բարախել, այլալել, ծածմանել, փրփրել, հեկեկալ, հոտոտել, թոթովել, տատանել, թոթափել, կաղկանձել, կաշկանդել, բարբառել, հայթայթել, խշխշալ, ֆսֆսալ, շխշխկալ, դողդողալ, չարչարել, ծակծկել, փայլփլել, թրթռացնել, հեծեծել, թափթփել, գեղգեղել, ծռռռել, խազխազել:

Ա-119. Ի՞նչ խոսքի մասերից են հարադրված հետևյալ հարադրական բարդությունները:

Շարունակել լրացնել:

ա/ ցուցահանդես-վաճառք, աղբյուր-հուշարձան ե/ լավ-վատ, կանաչ-կարմիր ...
 բ/ հինգ-վեց, տասներկու-տասներեք ... գ/ դուրս գալ, վրա տալ, առաջ նայել...
 զ/ կրակն ընկնել, թոզ փչել, մարդ լինել ... է/ կարդալ տալ, պարել տալ ...
 ի/ ախ բաշել, վայ անել...

Ա-120. Հարադրական բարդություններ կազմել՝ հարադրելով Ա և Բ խմբի գոյականները:

Ա. Տուն, ուսանող, մտուր, կիլովատտ, ձյուն, աղբյուր, աղմուկ, զենք, թև, նետ, դեղ, շաշյուն, երկինք, սար:
 Բ. Թանգարան, ժամ, հուշարձան, թիկունք, գետին, ձոր, աղաղակ, գրահ, մանկապարտեզ, ձմեռ, ուսանողուհի, աղեղ, դարձան, շառաշյուն:

Ա-121. Տրված բարդությունները դասդասել ըստ իմաստային տարբերությունների՝

ա/ բարդություններ, որոնց բաղադրիչներն իմաստով խիստ մոտ են և մերձավոր հասկացություն են արտահայտում.

բ/ բարդություններ, որոնց մեջ բաղադրիչները հեռավոր կապի մեջ են գտնվում և երկրորդ բաղադրիչի դրսևորած իմաստը գերադասություն ունի առաջինի նկատմամբ.

գ/ բարդություններ, որոնց մեջ առաջին բաղադրիչի արտահայտած իմաստը գուցակցվում է երկրորդի դրսևորած իմաստին.

Դիմում-գանձատ, խորհրդակցություն-սեմինար, ցուցահանդես-տոնավաճառ, համերգ-դասախոսություն, հրթիռա-միջուկային, մարդ-մեքենա, տիեզերագնաց-օդաչու, գրադարան-ընթերցարան, մտուր-մանկապարտեզ, տուն-թանգարան, մրցանակ-գավաթ, աղբյուր-հուշարձան, ցուցահանդես-դասախոսություն, լիտր-վայրկյան, մարդ-ժամ, դիմում-նամակ:

Ա-122. Բայական հարադրական բարդություններ կազմել՝ հարադրելով Ա և Բ խմբի բառերը:

- Ա. Միտք, սիրտ, աշխարհ, առու, աչք, մարդ, խելք, քիթ, կոփ, քնով:
 Բ. Չլինել, դառնալ, մատնել, ընկնել, գալ, բերել, տալ, հասնել, դնել, մտնել:
- Ա. Ասել, առնել, գնալ, կարդալ, անել, աղաչել, մեռնել, քշել, թռչել, գրկել, գուգվել, ուտել, չափել, պահել, ծլել:
 Բ. Պահպանել, փախչել, պրծնել, ծաղկել, զարդարել, համբուրել, գալ, խոսել, պաղատել, տալ, խմել, տանել, ձևել, դնել, հեռանալ:
- Ա. Արժանի, կանաչ, սև, անպատիվ, թևաթափ:
 Բ. Չլինել, լինել, բերել, անել, կապել:
- Ա. Ներս, դեմ, դեմ, դուրս, մեջ, շուռ, վրա, տեղ/ը/, մոտ, տակ/ը/:
 Բ. Դնել, գալ, նետել, ընկնել, բերել, գնալ, տալ, հասնել, զցել, անել, մտնել:
- Ա. Ախ, հեյ, վայ, վա՛շ-վա՛շ, վա՛յ-վու՛յ:
 Բ. Գցել, կանչել, քաշել, տալ, անել:
- Ա. Ծանրութեթև, ջարդուխորդ, վեր-վեր, գլուխկոնձի, ախ ու վախ, խուն-չիկ-մուկնչիկ, լացուկոծ, քարուքանդ, դեղ ու դարձան:
 Բ. Թռչել, քաշել, գալ, սարքել, անել, լինել, տալ, չլինել, դնել:

Ա-123. Ա. Տրված բառերով /անհրաժեշտ ձևափոխություններով/ կազմել հարադրական բարդություն-դարձվածքներ՝ օգտագործելով փակագծերում տրված բառերը:

Ջ Բ. Բացատրել դարձվածքների և հարադրական քայերի տարբերությունները և նմանությունները:

- Երես / պնդացնել, առնել, դարձնել, տալ/.
- Չեռք / մեկնել, տալ, առնել, խնդրել, բարձրացնել/.
- Աչք / բանալ, տալ, ունենալ, հանել/.
- Գլուխ / տալ, բերել, ընկնել, կախել, պահել, ծռել, ուտել, յուղել/.

Ք Գ. Չեր կարծիքով՝ լեզվական ո՞ր միավորն է ավելի շուտ ձևավորվել՝ բա՞ռը, հարադրակա՞ն բարդությունը, թե՞ դարձվածքը:

Ա Բ-124. Լրացնել հարադրական բարդություն–տերմինների շարքը առնվազն 10-ով՝ օգտվելով բուհական տարրեր դասագրքերից/ օր.՝ գամմա-բվանտ, բետտա-մասնիկ, բվարկ-ադյուններ, որոշիչ-որոշյալ.../:

Ա Բ-125. Գտնել հարադրական բարդությունները:

● Գիտնականները, ինչպես բոլոր այլ բնագավառների մարդիկ, տարբեր վարքի, խառնվածքի և բնավորության տեր են: Կան գիտնական-ճգնա-վորներ և գիտնական-կենսասերներ, գիտնական-տեսաբաններ և գիտ-նական-ուղղափառներ, գիտնական-որոնողներ, գիտնական-նստակյացներ և գիտնական-ճանապարհորդներ, գիտնական-սակավախոսներ և գիտնա-կան-ճարտասաններ... /Գ. Ջահուկյան/

● 1. Անվերժանելի փարավոնների այդ անապատ-երկրի մասին Ալեքսանդր Մակեդոնացին լսել էր իր ուսուցչից՝ Արիստոտելից: 2. Գալիլեյը, լինելով մտածող-տեսաբան և միաժամանակ՝ ստեղծող ինժեներ, մտածում էր աստղադիտակ ստեղծել: 3. Գիտնականները համոզված են, որ նոր հատկություններով տեղակայված-պատվաստված գենը ժառանգաբար կանցնի և հաջորդ սերունդներին: 4. Գալիլեյը ցույց տվեց, որ Վեներան Լուսնի նման պինդ, սեփական լույս չունեցող մարմին է: 5. Գիտության պատմությունը թերևս Հալլեյին պետք է երախտապարտ լինի, որ շնորհիվ նրա հորդորանքների ու անօրինակ համառության՝ Նյուտոնը ձեռնամուխ եղավ հրատարակելու այդ ամենը: 6. Դրանից հետո նա խնդիր դրեց պարզել, թե ի՞նչ ուղեծրեր են հնարավոր՝ էլիպսից բացի... «Երեք դիտումների մեթոդը» հնարավորություն տվեց ոչ միայն իսկական ուղեծրերը որոշելու, այլև վերականգնելու լուսատուի շարժման ամբողջ անցյալը: 7. Լեժանտելի բախտը չի բերում, և երբ նա վերջապես տեղ է հասնում, արդեն ուշ է լինում. Վեներայի անցումն Արեգակի վրայով արդեն տեղի էր ունեցել: 8. Խոր ծերության շրջանում Էրաստոսթենեսին ծանր դժբախտություն է հասնում. նա կուրանում է: Երկու աչքից: Ընդմիջտ: Եվ, բաց անելով երակը, վերջ է տալիս կյանքին: Նա աշխարհ էր եկել, որպեսզի տեսներ արևը: 9. Գալիլեյը նկատում է, որ թեպետ ջահի շարժումը կամաց-կամաց մարում է, և ճոճման թափը՝ նվազում, բայց և այնպես մեկ ճոճման, ծանրոց-ջահի մեկ գնալ-գալու վրա ծախսված ժամանակը գրեթե չի փոխվում: 10. Լսվեց խրտնած ձիերի սմբակների դոփյուն և խրխնջյուն՝ միախառնված թուրքերի գոռում-գոչյունի, աղմուկ-աղաղակի, գենքերի՝ ականջ խլացնող շայուն-շառայունի հետ:

Ա Բ-126. Հետևյալ բառերը դարձնել բարդության առաջին բաղադրիչ և կազմել բաղադրական հարադրական բարդություններ՝ հարց, հայր, քիթ, փառք, լաց, գիշեր, դեղ, ժամ, սար, դարդ, դատ, խոսք, ամառ:

Ա Բ-127. Կազմել 3-ական բաղադրական բարդություններ հետևյալ կաղապարներով՝

ա/ միավանկ բառ + ու + միավանկ բառ /օր.՝ հալ ու մաշ/
բ/ միավանկ բառ + ու + երկվանկ բառ /օր.՝ դուռ ու դրկից/
գ/ միավանկ բառ + ու + եռավանկ, քառավանկ ... բառ /օր.՝ խաղը ու խայտառակ, խելք ու բանականություն/
դ/ երկվանկ բառ + ու + միավանկ բառ /օր.՝ արոտ ու քար/
ե/ երկվանկ բառ + ու + երկվանկ բառ /օր.՝ աղի ու լեղի/
զ/ երկվանկ բառ + ու + եռավանկ ... բառ /օր.՝ զուգված ու զարդարված/:

Ա Բ-128. Ընդգծել բաղադրական բարդությունները: Որոշել բաղադրիչ-ների իմաստային հարաբերությունը՝ հակիմաստ, թե՞ հոմանիշ կամ իմաստով մոտ բաղադրիչներով են կազմվել:

1. Ամոք քեզ, Մոսի, թուք ու նախատիք... /ՀԹ/: 2. Հազար տարվա փորձ ու գործ Սկսվում է ամեն օր /Ն/: 3. Անուշ նիքիցին ծով, անտառ ու լեռ, Ննջեցին անուշ երկինք ու երկիր... /ՎՏ/: 4. Մտածումներս քախսծ ու թույն են... /Ն/: 4. Ինձ թաղեք, երբ կարմիր վերջալույսն է մարում... Երբ մթնում կորչում են ծով ու հող... Ինձ թաղեք, երբ կարմիր վերջալույսն է իջնում... Երբ մթնում կորչում են լեռ ու արտ /Ն/: 5. Ա՛խ, մեր սիրտը լիքը դարդ, ցավ, Օր ու արև չտեսանք... /ԱԻ/: 6. Յարս նստե վանքի դռան, Նուռ ու խնձոր կծախե. Հարս ու աղջիկ քովը կուզան /Ն/: 7. Յածում բախվում են օրոցք ու շիրիմ, Բացվում են հավերժ հաշտ ու դիտերիմ, Անհայտից հսկում՝ սգում է աստված /ՀԸ/: 8. Երնեկ արև ու լուսին լինեինք, Որ իրար երբեք չհանդիպեինք /Ն/: 9. Ինձ թվում է, թե նա իր թաթերով Լույսն ու մութն է կշռում ազնվորեն /ՊՄ/: 10. Ու նահանջի ճանապարհին Մինչև անգամ Թուփ ու ծառին վարակում է Ծաղիկ կոչված հիվանդությամբ /Ն/: 11. Բոլորի պես Նրանք նույնպես Անկարող են ապրել առանց հաց ու ջրի, Սակայն նրանք Չեն էլ կարող ապրել միայն հաց ու ջրով /Ն/: 12. Սակայն պատիվ ու փառք նրա՛ն, Ով կարող է հոգի վառել.../Ն/:

Ա Բ-129. Տրված բաղադրական բարդություններից կազմել կցական բարդություններ՝ բացատրելով նրանց իմաստային և գործառական տարբերությունները:

Ետ ու առաջ, աղ ու հաց, լուռ ու մունջ, քիթ ու մուտք, հաց ու ջուր, սար ու ձոր, վար ու ցանք, դես ու դեն, կեր ու խում, լաց ու կոծ, այր ու ձի:

Ա Բ-130. Գրել 10 կցական բարդություն, որոնք քարացած քերականական ձևեր են, ինչպես օրինակ՝ այնուամենայնիվ, բերանքսիվայր....

Ա Բ-131. Տրված բառերով կազմել բարդություններ՝

ա/ հողակապով բ/ առանց հողակապի, օր.՝ ջուր -ա/ ջրառատ, ջրախառն բ/ ջրկիր, ջրմուղ:
Նուրբ, դուռ, գետ, ջուր, քար, մատյան, զրույց, զույգ, ժպիտ, ձուկ, լայն, ծով, ձեռն/ն/, դուռ/ն/:

Ա-132. & Բերված կցական բարդությունները բաժանել հետևյալ խմբերի՝ ա/ բարդություններ, որոնք հարադրական բառերի բաղադրիչների կցումով են առաջացել.

բ/ բարդություններ, որոնք առ, գ, ընդ, ց, ըստ նախդիրների կցումով են առաջացել.

գ/ բարդություններ, որոնք բաղադրիչներն արտահայտում են ենթակատորոգյալ, որոշիչ-որոշյալ, հատկացուցիչ-հատկացյալ, ստորոգյալ-պարագա հարաբերություններ.

դ/ բարդություններ, որոնք բաղադրիչները կապակցված են համադասական հարաբերությամբ.

ե/ բարդություններ, որոնք առաջացել են քարացած քերականական ձևերից:

Ակնածել, մերթընդմերթ, այսօր, տղամարդ, մայրցամաք, քարեդար, գործածել, գույնզգույն, ովևե, օրըստօրե, մորեղբայր, վերլուծել, տանտիկին, այնուամենայնիվ, այսուհետև, հինավուրց, Էջմիածին, ծաղկապսակ, գլուխգործոց, քեռակին, իմիջիայլոց, պատվոգիր, վերջիվերջո, ինքնըստինքյան, աղուհաց, համենայնդեպս, առևտուր, տարեցտարի, դրովհետև, երբևիցե, ելևէջ, տերողորմյա, տանտեր, վայրիվերո, գառիվեր, վագելագ, այրուձի, ժամեժամ, ճրագվառոց:

Ա-133. Կազմել 3-ական իսկական բարդություններ հետևյալ կաղապարներով՝
ա/ գոյական + գոյական /ժողկաման/ է/ գոյական + քայարմատ /ժողկարբաղ/
բ/ գոյական + ածական /քայլամոլոր/ լ/ քայարմատ + գոյական /լսավող/
գ/ անորոշ դերբայ + գոյական /վարվելած/ թ/ ածական + գոյական /ներբիրան/
դ/ ածական + քայարմատ /ներբանկատ/ ծ/ ածական + ածական /դեղնակարմիր/
ե/ մակերայ + քայարմատ /դանդաղաշարժ/ ժա/ բխական + գոյական /հազարագանձ/
զ/ դերանուն + գոյական /նույնանուն/

Ա-134. Բարդություններից յուրաքանչյուրի դիմաց հնչյունափոխված բաղադրիչի անհնչյունափոխ տարբերակը գրել, օր.՝ մամռապատ – մամուռ:

Կենսաբեր, նվիրաբերել, կենսագիր, սրտամոտ, կենսախիմի, գծապատկեր, օրենսգետ, շիկահեր, ծխամորձ, գլխահակ, կրծոսկր, մատենագիր, հուգառատ, մշտաժպիտ, հրագեն, օրինագիծ, ձվածև, հուսավառ, այրաթաթախ, ձմեմարդ, ընձուղտ, սրընթաց, գունամկար, արնագույն, կարմրադեղին, կապտականաչ, մթնշաղ, կիսագունդ, բքախեղդ:

Ա-135. Մենյակ, խնդիր, ամիս, նվեր, թուղթ, դուռ/ն/, նուռ/ն/, կես, հույս, սիրտ, կրակ, կարմիր, տուն, ամուր, հուր, գիր, թիռ, թուխ, գույն, զենք/ք/, լույս, ձյուն բառերով կազմել իսկական բարդություններ՝ քացատրելով կատարված հնչյունափոխությունը:

Ա-136. Տրված օրինակի հետևողությամբ հետևյալ բառերի բաղադրիչ մասերն առանձնացնել՝ արքայորդի - արքա + յ + որդի /յ-ն հիմքակազմիչ մասնիկ է/:

Հանճյառես, կենսաբույս, վարվելակերպ, գարնանացան, աշնանավերջ, գարնանամուտ, մեղսագործ, մեղսածին, հանդակատար, կողմնապահ, շնորհաշուք, աչագեղ, կառամատույց, աչքաբաց, աչալուրջ, խելամիտ, պարտքատեր, խոսելառճ, պարտամուրհակ, կենսուրախ, կենսագիր, պատմելածև:

Ա-137. Բացատրական բառարաններից դուրս գրել մեծ, գույն, ինքն, լուսին, աստղ առաջին բաղադրիչ ունեցող բառերը և առանձնացնել բարդ և բարդ ածանցավորները:

Ա-138. Ա. Մասնագիտական աղբյուրներից որևէ փոքրածավալ բաժին /գլուխ, ենթագլուխ, մաս/ ընտրել և դուրս գրել բարդածանցավոր բառերը՝ դատաստելով ըստ տրված բառակազմական կաղապարների՝
ա/ արմատ + արմատ + վերջածանց /գուգահեռաբար/
բ/ արմատ + արմատ + վերջածանց + վերջածանց /ցրտակայունություն/
գ/ արմատ + արմատ + արմատ + վերջածանց /ինքնաքննադատություն/
դ/ արմատ + արմատ + արմատ + վերջածանց + վերջածանց /լեզվամտածողություն/
ե/ արմատ + ածանց + արմատ /հեռուստացույց/
զ/ արմատ + ածանց + արմատ + ածանց /ձևաբանական/
է/ արմատ + ածանց + արմատ + ածանց + ածանց /դպրոցաշինարարություն/
ը/ նախածանց + արմատ + արմատ /շարահյուսագետ/
թ/ նախածանց + արմատ + արմատ + վերջածանց /անհավասարակշռություն/
& Բ. Եթե հանդիպեք առավել բարդ կառույցների, դուրս գրեք և կազմեք բառակազմական կաղապարները:

Ա-139. & Ա. Ընդգծել տրված բառերի բառակազմական հիմքերը, որոշել նրանց խոսքիմասային պատկանելությունը:¹

Բ. Առանձնացնել այն բաղադրյալ բառերը, որոնք՝
ա/ կարող են երկու բառակազմական հիմք ենթադրել /օր.՝ անագնվություն - անագնիվ + ություն և ան + ազնվություն/.

բ/ ունեն ոչ իմաստակիր բաղադրիչ. ընդգծել այն /օր.՝ արքայադուստր - արքա + յ + ա + դուստր/:

& Գ. Ընտրել 5 բառ և ներկայացնել բառակազմական քայլերը:
Աստղագիտություն, գրքանկարչություն, դժխոյապատում, ենթակառուցվածքային, ժողովրդահայրենասիրական, կանխագայնություն, լեզվա-

¹ /«Բառակազմական հիմքը տվյալ լեզվական բաղադրյալ միավորի մի մասն է, լեզվական ցանկացած մակարդակի բաղադրյալ միավորի այն հատվածը, որը մնում է, երբ նրանից անջատում ենք այդ միավորի կազմության վերջին քայլում ավելացած բաղադրիչը...» /Մ. Գալստյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի գործնական աշխատանքների ձեռնարկ, էջ 107/:

ծայնալարային, չմակդիրավորվող, բժշկածագումնաբանական, դրամահավաքչություն, կարծուերկարվել, ջրօրհներ, կենսագրական, գերհզորություն, նույնանալ, ձևահնչույթաբանություն, երրորդել, աստղադիտակ, ակնաբուժարան, վայել, սեծովյան, անհիշաչարություն, չկայություն, ռուսալրատվագործակալություն, սահմանադրափոխություն, տրամաբանափիլիսոփայական, ուլտրաազգայնամոլական, փոխհակադրվածություն, քաջնագարավարի, ապաբարոյականացվել, կարոտաբաղձություն, հեռախոսահաղորդակցային, հեռուստաբարոզարշավ, շեքսպիրագիտություն, դյուցազներգություն, տիեզերագնացություն, համահայաստանյան, աշնանային, ռադիոընդունիչ, նախաթիչքային, հաճոյախոսություն, ուրվականանալ, ոչնչանալ, անկյունագծածև, հեռախոսագրույց:

Ա-140. & Ա. Տրված բառերով կազմել նորերը՝ դրանք դարձնելով մեկ սերող, մեկ բաղադրող հիմքեր /օր.՝ օրեն/բ/ - տմօրեն, օրինագիծ/:

ա/ Կեզ, գետ, վեճ, գեն/բ/, վեպ, մեջ, կողմ, ձուկ, մուկ, դուռ, բեռ, գագաթ, հայր, քույր, մայր, երջանիկ:

բ/ Հույզ, բազուկ, դեմ/բ/, տեր, ծափ, խիճդ, սուր, կես, բույժ, գրույց:

Բ. Ըստ հայերենի բառակազմական օրինաչափությունների՝ բառակազմական ո՞ր հիմքն է սովորաբար առաջադաս լինում՝ սերո՞ղը, թե՞ բաղադրողը:

Ա-141. & Հետևյալ բարդությունները վերածել բառակապակցությունների՝ որոշելով, թե ո՞ր հիմքն է իմաստային կենտրոնը՝ սերո՞ղը, թե՞ բաղադրողը:

Աշխարհացունց, բառանիստ, սանձարձակ, ժամանակաչափ, խնկաբույր, արեգակնահար, ամրապինդ, լուսնագօծ, նրբերանգ, մայրաքաղաք, քաղաքամայր, աստղաֆիզիկա, վիթխարահասակ, ձյունածածկ, աստվածագարն, արձակագիր, շրթայակապ, լուսնածաղիկ, ատոմագետ, հրածին, ծաղկաշրթա, ուշահաս, ջրաղաց, քաղաքաբերդ, բոսորակապույտ, ծովաշուշան, լուսապատկեր, անկյունագիծ, դանդաղընթաց, սրճաղաց, հրապարակախոս, արագընթաց, ամրապինդ, գյուղաբնակ, ազգատյաց, եռակողմ, արագավազ, խաղասաց, եսասեր, հեքիաթասաց, դյուրագգաց, շրթայածև, կիսակառույց, նավամատույց:

Ա-142. Կռահել բառակազմական միջոցը և լրացնել: Բացատրել բաղադրյալ բառազույգերի /դիրքային կամ փոխատեղական տարբերակների/ իմաստային տարբերությունները՝ օգտվելով որևէ բացատրական բառարանից /օր.՝ փայտաշեն /փայտից շինված/ - շինամիայտ /շինանյութ/

- Միջագետ - գետամեջ
- պատվարժան - արժանապատիվ
- քաղաքամայր - →
- երթուղի →
- ← սիրախաղ
- գեղահրաշ →
- ← գիշերալուսին
- փայտաշեն →
- ← ծաղկազարդ
- խաղասկիզբ →
- կարմրադեղին →
- աստղալույս →

- ← փորձագետ
- ← բարածայր
- ← եղրածաղիկ
- առատածյուն →
- բերանբաց →
- թթվակաղամբ →

Ա-143. & Կազմել իսկական բարդություններ հետևյալ մասնակաղապարներով՝

- ա/ սերող հիմք + բաղադրող հիմք /ծովափ.../
- բ/ սերող հիմք + ա + բաղադրող հիմք /լուսապսակ.../
- գ/ սերող հիմք + ե /ե- ի + ա/ + բաղադրող հիմք /ոսկեթև.../
- դ/ սերող հիմք + յ + բաղադրող հիմք /արքայորդի.../
- ե/ սերող հիմք + յ + ա + բաղադրող հիմք /արքայադուստր.../
- զ/ սերող հիմք + ն + բաղադրող հիմք /մկնդեղ.../
- է/ սերող հիմք + ն + ա + բաղադրող հիմք /նոնաբար.../:

Ա-144. Դուրս գրել իսկական բարդությունները:

Ամբողջ 20 տարի Կոմիտասն անցկացրեց Փարիզի հոգեբուժարանում: Այժմ նա 66-ամյա ծերունի էր՝ ալեգարդ, փոս ընկած ակնակապիճներով, մագաղաթյա թափանցիկ մաշկով, ցցված այտուկներով, կմախքացած մարմնով: Հնար ինը հարյուր երեսունհինգ թվականի հոկտեմբերի քսաներկուսն էր՝ Կոմիտասի կյանքի վերջին օրը: Վայրկյան առ վայրկյան լքում էին ուժերը, բայց մթագնած ուղեղը պայծառացել էր: Ու նա տեսավ հրաշալի մի երազ... Իբր դեղձան ծաղիկների վրա մեղմօրոր թրթռում էր քաղցրահնչյուն մի երգ, ու մեղմորեն ծփում էր ակնակապ լիճը: Լճափին ... մարդիկ են հավաքվել: Ինքն առողջ է, աշխույժ և կանգնած գանգաման լեռնալանջի արփագծ կատարին՝ ոգեշնչված երգում է. «Հայաստան, երկիր դրախտավա՛յր...»: Եվ երկնամերձ բարձունքից լավ է երևում Արարատյան դաշտը, ուր կիսաշրջանաձև կանգնած է երգչախումբը: Մեկ շունչ, մեկ հոգի՝ երգում է խումբը հափշտակված, խրոխտածայն, և երգի աստվածային ելևէջները սփռվում են երեկոյացող օրվա անդրրում:

- Մենք արևորդիներ ենք, հեթանոս արևորդինե՛ր,- գոչում է խմբավարը... /Ըստ Վ. Վարդանյանի/

& Բ. Տարբեր բառարաններից օգտվելով՝ կազմել տուն, լույս բառերի բառակազմական փնջերը:¹

Ա-145. Ա. Վերլուծել տրված բաղադրյալ բառերը:

& Բ. Առանձնացնել ածանցավոր բառերը և որոշել, թե ածանցները ո՞ր հիմքի մեջ են մտնում՝ սերո՞ղ, թե՞ բաղադրող:

Ռադիոլուսանկարում, տեսահեռախոս, ռադիոհեռագիր, աստղասպեկտրագիր, տիեզերանավակայան, աստղադիտակաշինություն, աստղա-

¹ «Նույնարմատ բաղադրյալ բառերի ամբողջությունն է, ընդհանուր արմատ ունեցող բոլոր բառակազմական շարքերը միասին» /Ս. Գալստյան, նույն տեղում/:

լուսաչափ, լուսահրթիռ, օտարամոլորակաբնակ, ռադիոալեհավաք, ռադիոազդականչ, ռադիոլուսանկար, ռադիոասուլիս, երկրաշարժականխազուշակում, ծառափիտեսակ, հատակագծաճարտարապետական, հեռուստաբոլորություն, հյուսվածքանախշ, վերահանդերձավորել, ռադիոհեռուստակառավարում, աստղաֆիզիկա, աստղաբուսաբանություն, ֆինանսատնտեսագիտական, ռադիոաստղագիտություն:

⚡ **Գ. Ընդգծվածների բառակազմական քայլերի թիվը որոշել:**

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

Ա-146. Ա. Հնում մագաղաթի և թղթի պակասը ստիպել են մարդուն բառերը կրճատելու ելք որոնել. նրանք կրճատել են ամենագործածական բառերը /Աստված -ԱՃ, սուրբ - սբ. .../: Մեր օրերում նաև ժամանակի խնայողության պահանջով են կրճատվում բառերը. ձեր լսած դասախոսությունները գրառելու համար ինչպիսի՞ բառակրճատումներ, համառոտագրություններ եք անում:

Բ. Հիշյալ պահանջումների դրսևորում են նաև հապավումները. նո՞ւյնն են հապավումներն ու համառոտագրությունները: Ինչո՞ւ:

Ա-147. Արտագրել՝ համառոտագրված բառերը լրիվ գրելով: Բացատրել համառոտագրման սկզբունքները:

Անհատական-ոճական նորաբանությունների մեջ մենք տարբերակել ենք՝ ա/ դիպվ. և բ/ հեղ. տեսակները: Նորագույն դրձ. ևս տեղ են գտել բառարանում: Բառագիտական նշումները լինում են՝ գործառական /բառի, տերմինի, պատկանելությունը լեզվի գործառության որևէ ոլորտին. օր.՝ բժ. բսբ., գիտ., գանա., հանքբ., տնտգ., տեխ., քրք., աշխրգր., առևտր., դվնգ., եկեղեց., երաժշտ., երկրբ., իրվբ., լեզվբ., կենդ., կենս., կզմխս., կրոն., ճրտրպ., մանգ., շախմ., շին., տպգր., փիլ., քիմ., ֆիզ., ֆին./, սոցիալական /խսկց., քրքռ., ժրգ., ծծկլ., հսրկբ., մնկ., արհմրհ., գոեհկ., գող., ժող., հեզն., փորք. քնքշ. և այլն/, նորմավորող՝ անհնճնր., անհեջդ., սխ. և այլն:

Նորագույն դարձվածքները բերված են դրձ. համառոտագրված նշումով, փոխաբերական իմաստով գործածվածները՝ փխբ.:

Բառերի բերականական բնութագրման համար սկզբնապես տրվում է նրանց խոսքիմասային պատկանելության համառոտագրված նշումը՝ գ., ած., դեր., դերբ. բ., մկբ., ձ. ևն. այնուհետև՝ նբ., չբ., կբ. և չբ., հբ., ևն:

Լրագրերի անվանումները, եթե մեկ բառով են արտահայտված, բերում ենք լրիվ, իսկ եթե կապակցաբար են՝ հապավված ձևով՝ ԳԹ, ԵԵ, ՀՀ ևն:

/Ըստ Ս. Էլոյանի/

Ա-148. Ա. Հետևյալ բառաշարքում առանձնացնել հապավական բարդությունները:

Ձինամթերք, ուստարի, պետապահովագրություն, շինանյութ, գյուղաշատ, արտգործնախարար, գյուղատնտես, գիտաշխատող, պետական, զին-

դեկ, շրջկենտրոն, բնակվարչություն, աշխօր, բուժարան, շրջապատ, գյուղ-թղթակից, աշխատակազմ, արտաքննապես, խնայքանկ, բնակարանամուտ, բուժօգնություն, ուսումնատենչ, անխնա:

Բ. Հապավումները կազմվում են բաղադրության հիմունքով և դասվում են բաղադրյալ բառերի շարքը, բայց բառակազմական ի՞նչ յուրահատկություն ունեն:

Գ. Հապավումները ո՞ր խոսքի մասի բառակազմ են լրացնում:

Ա-149. Տրված բառակապակցությունները վերածել հապավական բարդությունների:

Բնակարանային վարձ, գիտական աշխատող, խնայողական բանկ, զինվորական ուժ, ժողովրդական թատրոն, զինվորական կոմիսար, հրամանատարական կազմ, արտաքին գործերի նախարար, սոցիալական ապահովագրություն, բուժական անձնակազմ, քաղաքական բանտարկյալ, պետական ապահովագրություն, ջերմային էլեկտրական կայան, ատոմային էլեկտրական կայան:

Ա-150. Կյանքի հասարակական-քաղաքական, տնտեսական, մշակութային, կրթական, ռազմական, գիտատեխնիկական ոլորտները ներկայացնող տառային հապավումներ գրել /3-10 օրինակ/:

Ա-151. Օգտվելով «Հայերենի տառային հապավումների բառարան-տեղեկատուից» /Դ. Գյուրջիյան, Ն. Հեքեքյան, 2000թ/ տառային հապավումների հետևյալ խմբերը լրացնել 3-5 օրինակով:

ա/ Հայերեն հապավումներ /ԱԳՆ -Արտաքին գործերի նախարարություն.../ բ/ Հայագիր փոխառյալ հապավումներ /ՖԻՖԱ /ֆր./ - Ֆուտբոլի միջազգային ֆեդերացիա. FIFA /ֆհ./ -Federation Internationale de Football Association/

գ/ Օտարագիր փոխառյալ հապավումներ /ACVA /անգլ/- Agricultural Cooperative Bank of Armenia /

Ա-152. Գրել 5-ական հին և նորաստեղծ հապավումներ:

Ա-153. Հետևյալ հապավումները խմբավորել ըստ կազմության՝ ա/ վանկային բ/ տառային գ/ վանկաբառային դ/ խառն

Գիտաշխատող, դասղեկ, ժողկրթբաժին, աշխղեկ, արտգործնախարար, բնակվարձ, ՆԱՏՈ, Հայֆիլմ, պետխնայքանկ, ՆԳՆ, զինկոմ, շրջկենտրոն, Հայգազշին, ԱԷԿ, ՄԱԿ, ՀԷԿ, հրամկազմ, պետապ, բուժօգնություն, ԷՀՄ, ՀՀ, սանհանգույց, գիտխորհուրդ, ԱԻՄ, բուհ, ԱՊՀ, ՋԷԿ, ՌԴ, ԱԳՆ:

Ա-154. Տրված հապավումները վերածել բառակապակցությունների՝ ա/ ԳԴՀ, ԵԱՀԿ, ՀՀ ԳԱԱ, ՓԲԸ, ԶԻԱՀ, ԱՊՀ, ՌԴ, ԼԴՀ, ՆԱՏՕ.

բ/ ուխտորհուրդ, ֆինբաժին, զինղեկ, արհմիություն, արտգործնախարար, Հայգազշին:

❑ **Բ-155.** Հայկական որևէ օրաթերթից դուրս գրել հապավումներ, որոշել տեսակը և ներկայացնել ամբողջական տեսքով:

❑ **Բ-156.** Ա. Կարդալ բանաստեղծությունը և բառակազմական վերլուծություն կատարել:

Բ. Ընտրել մի բառատող և ենթարկել հնչյունաբանական վերլուծության:

Գ. Դուրս գրել հնչյունափոխված բառերը և բացատրել կատարված հնչյունափոխությունը:

Դ. Գրել ընդգծված բառերի հոմանիշները:

Ես ճամփա ընկա, որ այս տանջալի կասկածը մարեմ,
Որ ապավինեմ ապառաժներիդ անխախտ հավատին,
Որ ջրերիդ հետ քարեքար ընկած անփույթ թափառեմ,
Քամիների մեջ խշխշամ, ինչպես արծաթե բարդին:
Մայրամուտ եղավ ... թվաց՝ ուր որ է կգարկվի ժայռին,
Ու կզրնգա անդունդից ելնող լրած լուսնկան.

...Եվ հրաբուխի հոտ էի առնում ես քո քարերից,
Եվ ջրհեղեղի հոտ էի առնում կավից քո տուչոր,
Ինչ-որ ամենկին շշուկ էր գալիս մթին այրերից,
Ինչ-որ բան էին շշուկում իրար մացառները չոր...

Ու ես չիմացա՝ զնո՞րք էր, տեսի՞լք,

Եվ սակայն հանկարծ

Դարեր թաքնված Հեթանոսները դուրս եկան ալոհից:

Աստվածների պես կիսամերկ էին ու կարծրամկան,

Ու գրաբարյան պղինձն էր զնգում նրանց բարբառից: /Վ. Դավթյան/

ԴԱՐՉՎԱՏՄԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

❑ **Բ-157.** Ըստ Պ. Պողոսյանի՝ «գլուխ» բառով կա մոտավորապես 650 դարձվածք, «այք»-ով՝ 600, «ձեռք»-ով՝ 350, «տուք»-ով՝ 336, «քերան»-ով՝ 260, «երես»-ով՝ 180, «լեզու»-ով՝ 175, «քիթ»-ով՝ 158, «ականջ»-ով՝ 150: Վերո-հիշյալ բառերից ընտրել մեկը, նախ գրել նրանով կազմված ձեր իմացած դարձվածքները, ապա լրացնել շարքը՝ օգտվելով բառարաններից:

❑ **Բ-158.** Կարդալ Ա կետի դարձվածքները և նրանց կողքին գրել Բ կետից ընտրված նրանց նշանակությունները:

Ա. ♦Գլխի տակ փափուկ բարձ դնել ♦աղի արտասուք թափել ♦այրված սրտին տաքդեղ լցնել ♦աշխարհը ոտքի տակ առնել ♦աչքի լույսը չխնայել ♦առակ դառնալ ♦աստեղային ժամ ♦ավազի վրա տուն շինել ♦ավետյաց երկիր ♦գլխին ձյուն մաղել ♦բոստանը քար գցել ♦բաքոսյան խնջույք ♦քմբուլները քամուն տալ ♦թուր կամուրջները այրել:

Բ. ?Սանձարձակ խրախճանք ?խիստ քննադատել ?նահանգի ճանապարհ չունենալ ?ոչ ուղղակի ճանապարհով մեկի հասցեին շարախոսել ?մեծ աղետի ենթարկվել ?բաղձալի ու ցանկալի երկիր

?անհիմն գործ բռնել ? որևէ անձի համար ամենանշանակալոր ու հիշարժան ժամանակը ? ծաղրի առարկա դառնալ ? մեկին շատ նվիրվել ? շատ ման գալ ? եղած վշտին նոր վիշտ ավելացնել ? աղերսել ? սուտ խոստումներով հանգստացնել:

❑ **Բ-159.** Ո՞ւմ նկատի ունի ժողովուրդը, երբ ասում է՝

♦առյուծի սիրտ կերած	♦աղոթած էշ	♦անմեղ գառ
♦անջուր ջրաղաց	♦գրպանը ծակ	♦անառակ որդի
♦ասեղ մաշկող	♦բարի քեռի	♦երկու տիրոջ ծառա
♦վերնատունը դատարկ	♦անհավատ Թովմաս	♦աչքի սուրմա թոցնող
♦անդուռ բերան	♦գայի բերանն ընկած գառ	♦անպոչ գդալ
♦դրում գլուխ	♦գառան մորթի հագած գայլ	♦ցամաք ձորի աղվես

❑ **Բ-160.** Տրված դարձվածքներում կետերի փոխարեն գրել կենդանիների անուններ: Բացատրել նրանց իմաստները:

♦... գատկին ♦թրջված ... դառնալ ♦լեռը երկնեց՝ ... ծնեց ♦իր ... քշել
♦... ճրագու հանել ♦... գլուխը խալուն չի մնա ♦... առաջ մարգարիտ լցնել
♦քաղցր լեզուն ... բնից կհանի ♦կաղ ... քարավան մտնել ♦... վազքը մինչև մարագն է ♦կարասն ընկած ... ♦... ծակին հազար թուման տվող ♦... օրն ընկնել ♦աղոթած ... ♦... բանջարանոցը թողնել ♦անաղուհաց քրդի ... ♦... բաժին ♦արանքներով սև ... անցնել ♦... քուն մտնել ♦... ծառայություն, ♦... գլխին ավետարան կարդալ, ♦... հետ ուտել, տիրոջ հետ վայ կանչել ♦երբ ... ծառը բարձրանա ♦... ցեխից հանել, ♦... ականջում քնել:

❑ **Բ-161.** Յուրաքանչյուր բառի իմաստն արտահայտել մեկական դարձվածքով՝
ա/ վախենալ գ/ կաշառել ե/ մահանալ է/ անպատվել
բ/ շարչարվել դ/ սովորել զ/ ուրախանալ ը/ սպասել

❑ **Բ-162.** Բացատրել լեզու բառով կազմված հետևյալ դարձվածքների իմաստները: Ընտրել 5-ը և կազմել նախադասություններ:

♦Երկար լեզու ♦չար լեզու ♦լեզուն շաղ տալ ♦ընդհանուր լեզու գտնել
♦լեզուն պտտվել ♦լեզուն կուլ տալ ♦լեզուն քոր գալ ♦լեզուն կախ գցել ♦լեզվի կապերն արձակել ♦լեզու չգտնել ♦եզոպոսյան լեզու ♦տարբեր լեզուներով խոսել ♦լեզուն կծել ♦լեզուն կապ ընկնել ♦լեզու առնել ♦լեզվի ծայրին ♦լեզվով ճնճողիկ բռնել ♦լեզու թափել ♦լեզու թաթախել ♦լեզուն շներին տալ ♦լեզուն բերանում թաղիք դառնալ:

❑ **Բ-163.** Ա. Կարդալ և դուրս գրել ոտք բառով կազմված դարձվածքները: Բ. Դուրս գրել մնացած դարձվածքները: Բացատրել նրանց արտահայտած իմաստները:

Կարելի է շատ բան հաշվել, բայց ոչ «ոտք» բառով կազմված դարձվածքները: Ոտք դնե՞լ, թե՞ չդնել այդ հետաքրքիր աշխարհը: Գլուխդ

պտույտ է գալիս վերջիններիս շատությունից: Կարծես թե ոտք դնելու տեղ էլ չկա, ու սկսում են միայն մի ոտքի տեղ փնտրել: Խոսքը կտուրը չզցնենք...

Ոտքը կարող է բացվել, կոտրվել, գետնից կտրվել: Կարելի է ոտքը գետնին խփել, ոտքը կտրել ու կապել, կախ գցել, բայց և ոտքը պաշել, ոտքերն ընկնել:

Ուզում ես օրդ հաջող անցնի՝ հեռու մնա այն վարդույց, որ առավոտյան ձախ ոտքի վրա է արքնացել:

Ուզում ես վերադասը բարեհա՞ճ լինի քո հանդեպ՝ պետք չէ ոտ ու ձեռ ընկնել ու նրա ոտքերի տակ հայտնվել: Մի՛ թույլ տուր ոտնակոխ անեն քեզ ու ոտնատակ տան: Ոտքդ քարին կառնի, ոտքերիդ տակ հողը կայրվի, թե որ ուրիշի ոտքերի տակ փոս փորես:

Եթե ուզում ես ոտքերիդ տակ հողը չերեքա, ոտքդ վերնակիդ չա՛փ մեկնիր և ինքդ փորձիր ոտքի կանգնել: Թե՛ ամուր ես կանգնել հողի վրա, փորձիր ընկերոջդ էլ ոտքի կանգնեցնել:

Ոտք չդնես նրա տունը, ով ոտքերիդ առաջ քար կգցի: Ականջիդ օ՞ղ արա՝ երկու ոտքով թակարդը կընկնես, թե որ խելքդ գլուխդ չհավաքես, ոտքիդ տակից հողը կփախչի, թե որ անունդ մրոտվի: Ոտքից գլուխ կկորչես, թե որ սրտումդ կրակ չվառես: Սրտիցդ քար կընկնի, թե ոտից՝ ձեռից ընկած ծնողիդ հասնես...

Ոտքն էլ ձեռքի մման կարող է տարբեր քաշային կարգեր ունենալ. կարող է ծանր լինել ու թեթև, կարող է խեղդով լինել ու «բեխեր»...

164. Ընտրել բերան, գլուխ, ձեռք, քիթ, ականջ, սիրտ բառերից մեկը և Խ. Բաղիկյանի «Ուսումնական դարձվածքանական բառարանից» դուրս գրել նրանով կազմված դարձվածքները՝ վերը բերվածի մասնողությամբ կազմել կապակցված խոսք:

165. Բացատրել հետևյալ դարձվածքների իմաստները և նրանցով մեկական նախադասություններ կազմել:

- ♦ արևը խավարել ♦ արև առնել ♦ արևը բաշխել
- ♦ արևիդ մեռնեն ♦ արևս վկա ♦ արևի վրա բծեր տեսնել
- ♦ արևով երդվել ♦ կարմիր արևից ընկնել ♦ արևը մեռնել

166. Դարձվածքով ինչպե՞ս կարելի է ասել՝

- ա/ գայրանալ է/ շատ մեծ բազմություն կար
- բ/ խիստ զբաղված լինել ը/ հանդիմանել, նախատել
- գ/ հին, հինավուրց թ/ շատ աղաչել
- դ/ չափազանց ազահ, ժլատ ժ/ զարմանալ
- ե/ վճռական քայլ կատարել ժա/ ծանր վիճակից դուրս գալ
- զ/ մոտենալ ծերությանը ժբ/ չխոսել, պապանձվել
- ա/ աննշան բանից մեծ աղմուկ սարքել
- բ/ իզուր, անարդյունք աշխատանք կատարել
- գ/ անազնիվ, խարդախ մարդուն ինչ-որ բան վստահել

դ/ հիմնական հարցը դեռ չլուծած՝ դրա օգուտից խոսել
ե/ որևէ մեկի վերջին, սովորաբար ավելի նշանակալից գործը
զ/ մի գործ կատարելու համար ծայրահեղ ջանք թափել, ճգնել
է/ մի բանի երկար սպասել այն դեպքում, երբ այնևս օգուտ չի լինի
ը/ խոսակցության թեման հարկադրաբար, մտածված կերպով փոխել

167. Պատասխանել տրված հարցերին՝ որպես պատասխան ընտրելով դարձվածքներ կամ դարձվածային արտահայտություններ: Ի՞նչ են ասում կամ ի՞նչ կարելի է ասել՝

- այն մարդու մասին,
 - ա/ որը արագ և շատ հաճախ փոխում է իր որոշումները, բ/ որը եկել է ոչ ճիշտ ժամանակին, գ/ որը շատ համառ է, դ/ որը շատ է խոսում, ե/ որը անհետ կորել է, զ/ որը ամոթի զգացում է ապրում, է/ որը չգիտե արդեն բոլորին հայտնի դարձած իրողության մասին:
 - Այն դեպքում՝
 - ա/ երբ վտանգը սպառնում է չորս կողմից, բ/ երբ շատ ձանձրալի է, գ/ ինչ-որ երևույթ ոչ սովորական է, անհավատալի, դ/ խառնիճաղանջ, խառնաշփոթ իրավիճակ է:

168. Ա. Տրված բառային կապակցությունները նախադասություններում գործածել մեկ իրենց բուն իմաստներով, մեկ՝ այլաբերական-փոխաբերական՝ դարձվածային նշանակությամբ:

Բ. Առաջին դեպքում բաղադրիչների շարահյուսական հարաբերությունը պարզել, երկրորդ դեպքում՝ նրա նշանակությունը:

- ♦ Գլուխը պահել ♦ աչք մտնել ♦ կոկորդից բռնել ♦ ալֆա և բետա ♦ խփել գլխին
- ♦ սառույցը շարժվել ♦ թրջված հավ ♦ ջրի երես դուրս գալ ♦ ծայրը ծայրին հասցնել
- ♦ ձեռքերի վրա պահել ♦ բերանը ջուր առնել ♦ արգելված պտուղ
- ♦ գլուխը կորցնել ♦ բաբելոնյան աշտարակաշինություն ♦ լեզուն կծել ♦ աչքից ընկնել
- ♦ կրակի մեջ ընկնել ♦ ատամները հաշվել ♦ քար կտրել ♦ կրակը գցել
- ♦ ձեռքերը լվանալ ♦ գլխին նստել ♦ գլուխը սապոնել ♦ աչքը բացել:

169. Զևային և իմաստային ինչպիսի՞ տարբերություններ կան դարձվածային հետևյալ գույգերի միջև՝

Ա աչքի ընկնել	և	աչքին ընկնել	Բ սիրտ առնել	և	սիրտն առնել
ձեռք տալ	և	ձեռքը տալ	հոգի տալ	և	հոգին տալ
գլուխ տալ	և	գլուխը տալ	գլուխ պահել	և	գլուխը պահել
աչք գցել	և	աչքը գցել	սիրտ տալ	և	սիրտը տալ
արև առնել	և	արևն առնել	գլուխ դնել	և	գլուխը դնել
գլուխ գալ	և	գլուխը գալ	աչք բացել	և	աչքը բացել

Ա-170. Նշել տրված դարձվածային տարբերակների տարբերությունները /հնչյունական, քերականական, բառական, ոճական/:

♦Ճանապարհը ծռել // ճամփան ծռել ♦այն աշխարհը գնալ // էն աշխարհը գնալ ♦ձեռը բաց // ձեռքը բաց ♦խոսքը մեկ անել // խոսքը մին անել // խոսքները մեկ անել ♦սատանայի բաժին դառնալ // սատանի բաժին դառնալ ♦ոտերը մեկնել // ոտքերը մեկնել ♦աշխարհին հրաժեշտ տալ // աշխարհքին հրաժեշտ տալ ♦ղես-ղեն ընկնել // ղես ու ղեն ընկնել ♦աչքերը լայն բացել // աչքերը լայն բաց անել ♦վիզը ծռել // շլինքը ծռել ♦Քաբելոնի աշտարակաշինություն // բաբելոնյան աշտարակաշինություն ♦աստված չանի // աստված ոչ անի ♦բերանի ջուրը գնալ // բերնի ջրերը գնալ ♦հացը կտրել // հացից կտրել ♦գլուխը քարին տալ // գլուխը քարով տալ ♦ձվում մազ որոնել // ձվի մեջ մազ որոնել ♦կրակի հետ խաղալ // կրակի հետ խաղ անել ♦օրը սևացնել // օրը սև անել ♦կյանքի և մահվան խնդիր // կենաց և մահու խնդիր ♦կենաց ծառ // կյանքի ծառ:

Ա-171. Մասնագիտական ո՞ր միջավայրում են ծնունդ առել հետևյալ դարձվածքներն ու դարձվածային արտահայտությունները:

ա/ ♦Ականջը բաղմանշու ականջ շինել ♦փետուրը փոխած հավ դառնալ ♦խոփը քարին դեմ առնել ♦համ նալին խփել համ մեխին ♦ձվից նոր դուրս եկած:
բ/ ♦Սիրտը ճաքել ♦լեղին պատռել ♦խեղամաղ լինել:
գ/ ♦Բացարձակ գրո ♦քառակուսի աստիճան բարձրացնել ♦մեռյալ կետից շարժվել ♦հավասարության նշան դնել ♦փակագծերը բացել ♦հակադարձ համեմատական լինել ♦մի հայտարարի բերել:
դ/ ♦Դիտողի դերում լինել ♦դիմակը նետել ♦բեմից հեռանալ ♦վարագույրը բարձրացնել ♦կուլիսների ետևում:
ե/ ♦Հասարակ անուն դառնալ ♦վերջակետ դնել ♦մեծատառով մարդ ♦այբ-ից մինչև ֆե:
զ/ ♦Ձեռքը ցած դնել ♦վառողը չոր պահել ♦ծանր հրետանի ♦սվիններով դիմավորել:
է/ ♦Աստղաբաշխական թիվ ♦արև ու լուսին դառնալ ♦հակադիր բեռներում գտնվել ♦առանցքի շուրջը պտտվել ♦գիսաստղի պես երևալ:

Ա-172. Նշել հետևյալ դարձվածքների առաջացման աղբյուրները և բացատրել նրանց աղբյուրական-փոխարեքական նշանակությունը: Շարունակել շարքերը 3-ական դարձվածքներով:

Ա. ♦Սրբության սրբոց ♦անառակ որդի ♦բաբելոնյան աշտարակաշինություն ♦արգելված պտուղ ♦Հնդկայի համբույր ♦Նոյի ագռավ ♦քավության նոխազ ♦Սողոմոնի դատ ♦երկնային մամանա...

Բ. ♦Մեծ պաս շինել ♦վանքի հավերը ուտել ♦բախտավոր աստղի տակ ծնվել ♦երեսի մեռնը թափվել...

Գ. ♦Նազարի բախտ ♦Տեր Թողիկի դպրոց ♦Աբու Հասանի մաշիկներ ♦մեծապատիվ մուրացկաններ ♦հողմադացների դեմ կռվել ♦արջի ծառայու-

բյուն մատուցել ♦դառը դատել, դատարկ նստել ♦պարապ վախտի խաղալիք ♦բալը բանկ ա...

Դ. ♦Աքիլլեսյան գարշապար ♦դանայան տակառ ♦տրոյական ձի ♦Ռուբիկոնն անցնել...

Ա-173. Ա. Առանձնացնել դարձվածքներ, որոնք արտահայտված են՝ ա/ մեկ լինաստ և մեկ սպասարկու բառերով.

բ/ 2, 3, 4 լինաստ բառերով.

գ/ նախադասությամբ:

Բ. Յուրաքանչյուր կետ լրացնել 5-10 դարձվածք-օրինակով:

♦Լքի տակ ♦ալֆա և օմեգա ♦քթի առջև ♦Ակոն տանը չէ ♦արևո թաղեն ♦աչքիս վրա ♦բերնում լոբի չի թրջվի ♦անադուհաց քրդի շուն ♦աչքի փուշ ♦պապը միշտ գաթա չի ուտի ♦գլխիս վրա ♦սսեղի ծակով անցնել ♦աստղերից իջնել ♦լեզուն չլինի՝ ազոպներն աչքերը կհանեն ♦իրերն իրենց անուններով կոչել ♦ականջը կախ ♦լեզվով ճնճողուկ բռնել ♦հոգին գրպանը դնել ♦կոշտը նստել, քարի դարդն է լալիս ♦լեռը երկնեց՝ մուկ ծնեց ♦ներքին այրման շարժիչ ♦վրա տալ ♦շան բերանն ընկած շաքար ♦ոտքի վրա ♦սիրտը տեղից դուրս թռչել ♦փակագծերի մեջ ♦ականջի տակ ♦թրի պես ♦տկլոր ջանին կատու շալակել ♦թրի տակ ♦փայտի նման ♦աշխարհով մեկ լինել ♦սրտին մոտ ♦թուրը ճանապարհները տանում են Հոռմ:

Ա-174. Տրված դարձվածքների շարքում առանձնացնել՝

ա/ ժողովրդախոսակցականները

բ/ բարբառայինները

գ/ գոեհկարաբանությունները

դ/ գրքայինները /բարձր ոճի/:

♦Աղվես նալող ♦աչքը շոռ ♦աչքերը չռել ♦ամակը ջուրն ընկնել ♦Կայենի սերունդ ♦Պեգասի թռիչք ♦աչքի թարթիչներով հավաքել ♦ծառերի ետևում անտառը չտեսնել ♦առաջին ջութակ ♦բերանը շաղ տալ ♦բերանը բանալ ♦բերնի ջրերը գնալ ♦գրի սևն ու սպիտակը չջրկել ♦աստեղային ժամ ♦առաջին ծիծեռնակ ♦երկնքից կրակ թափվել ♦ավուր հացի կարոտ ♦գյամը քաշել ♦բարքայան խնջույք ♦էշ ուտել, էշ մեծանալ ♦ ձձում հեծնող պառավ ♦սսեղ կերած շուն ♦էշը ուտել, պոչից խռովել ♦դառնության բաժակը ճաշակել ♦և դո՞ւ, Բրուտոս ♦շուն քերթել ♦լու մաշկել ♦թուրք ու գիր անել ♦ճիպոտը քոլից կտրել ♦ոտքերը տնկել ♦ծալը պակաս ♦երկնքից աստղեր ցած բերել ♦քամու բերած, քամու տարած ♦ամեռության սնդուկը մտնել ♦ջանը դուրս գալ:

Ա-175. Առանձնացնել հնացած և նորաստեղծ դարձվածքները:

Աղբատ Ղազարոս ♦երեսուն արծաթ ♦խաղից դուրս գալ ♦թոնիր անես՝ մշահոտ չի գա ♦երկրորդ շնչառություն բացել ♦խոտորնակին խոտորնակ ♦խունկ ծխել ♦կամերն առնել, չուերն ընկնել ♦կառքի հինգերորդ անիվ ♦ձայն բարբառո հանապատի ♦աչքի սուրմա թոցնող ♦մատների միսն ուտել ♦վերջին ջութակ ♦սայի հովին պառկել ♦սատանի բուրվառ ♦հացն ու գինին, տեր կենդանին ♦ յուղոտ աթոռ ♦աստված մի՛ արասցե ♦աթոռը կթել ♦երթալ առ ոտս ♦ակն ընդ ական ♦բազկաթոռը մաշել:

Ա-176. Բացատրել նորաստեղծ դարձվածքների իմաստները:

Ա. ♦Աշուն հագնել ♦խաղեր տալ ♦գարուն ընկնել ♦գործին խփել ♦խաղ գնալ ♦գործի դուրս գալ ♦ժողովուրդ-ժողովուրդ խաղալ ♦գործ սարքել ♦լեզվից խոռվել ♦գումարներ պտտել /ֆոցնել/ ♦թաղի տղերք /թաղի տղա/ ♦ուղեղների վնասում ♦փողերը վանալ ♦քայլեր ձեռնարկել ♦քայլ գցել ♦քայլ պահել ♦քանդող բրիգադ ♦քար դնել խղճին ♦ական նախապատրաստել /ական դնել/ ♦աշխարհամեջ հանել ♦խաղի մեջ մտնել ♦թափանցիկ ընտրություն:

Բ. Կարո՞ղ եք դարձվածքներ ասել, որոնք, ձեր կարծիքով, մեր օրերում են ստեղծվել և բառարաններում դեռևս չեն արձանագրվել /օր. տիեզերական խալիզամություն /Ասել են ամերիկացիները, երբ 2006 թ. Չինաստանի Կառավարությունը ոչնչացրել է անկառավարելի արբանյակը/, լողացող փոխարժեք:

Ա-177. Կարդալ և ներքևում տրված դարձվածք-արտահայտություններից մեկը /կամ մի քանիսը/ ընտրելով՝ գրել որպես պատասխան:

Երկու արաբ՝ մեկը՝ իմաստուն, մյուսը՝ հիմար, գնացել էին սար՝ արջ որսալու:

-Ես արդեն ծախեցի իմ արջի մորթին, և ընտանիքս ձեռքս ասպառակված է,- ասաց հիմարը: - Իսկ դո՞ւ...

-Դեռ ոչ,- պատասխանեց իմաստունը:- Մորթին կծախեմ, երբ արջին սպանած լինեմ:

Ընկերները գնացին տարբեր ուղղություններով: Հիմարը, որն արդեն ընկել էր արջի հետքի վրա, գգույշ առաջ էր գնում... Նույն պահին քարաժայռի հետևից անսպասելիորեն հայտնվեց մի աժդահա արջ: Հիմարը մեռած ձևացավ: Արջը ճոռեցավ, հոտոտեց, հոտոտեց ու թողեց հեռացավ:

Խելացի ընկերը քմիծաղ տալով հարցրեց.

-Հը՞, արջն ի՞նչ ասաց քեզ:

Հիմարը, որ արդեն խրատվել էր, պատասխանեց.

-Արջն ասաց.... /Ըստ Վ. Սարոյանի/

1. Ձիքս քրոնելու ժամանակ չունեմ	5. Չունեղ ջրում բազար մի՛ ամի
2. Ջուրը չտեսած՝ մի՛ բոբկացիր	6. Էն օրը կզցեմ, որ շունը ձեռքից հաց չի վերցնի
3. Էշ, մի՛ սասկիր, գարուն կգա	7. Չիմ յառած՝ մտոր մի՛ կասիր
4. Գետն ամեն անգամ գերան չի քերի	8. Արջը չսպանած՝ մորթին մի՛ ծախիր

Ա-178. Հետևյալ դարձվածքների իմաստները բացատրել քառային հոմանիշներով՝

ա/ ընտրելով փակագծերում տրվածներից.

♦քիթը կախ ♦սիրտը դող ընկնել ♦փորը լիքը սատանա ♦թոկից փախած ♦աղ ու հաց ուտել ♦գլուխը կորցնել ♦հոգին ազատել ♦քար կտրել ♦լեզուն կծել ♦երես առնել ♦երես ծռել ♦գլուխ տալ ♦գլուխը տալ ♦սատանի ճուտ ♦ճնճուղիկի սիրտ ♦քթի ծակ ♦ակամջին օղ անել ♦քթի մազ ♦կարմիր-կանաչը կապել ♦ետևից կարմիր խնձոր ուղարկել ♦կտուցը մեղդ քսել:

/Կաշառել, լռել, զարմանալ, հրավիրել, խնդրել, վտիմանալ, բժախնդիր, գոհվել, բարևել, հիշել, փրկվել, շփոթվել, բարեկամանալ, սանձարձակ, խարդախ, տխուր, ամուսնացնել, բանականություն, վախկոտ, խորամանկ/

բ/ ինքնուրույնաբար գրելով.

♦ ուղտի ականջում քնած ♦կզակը թույլ ♦էշի գատկին ♦ձեռ ու ոտ ընկնել ♦ցամաք հացի կարոտ ♦ցամաք ձորի աղվես ♦անկտրել ձմերուկ ♦աշխարհի գալ ♦գլխին վալ տալ ♦գույնը գցել ♦խելքը հացի հետ ուտել ♦մինչև ուղն ու ծուծը ♦հոգին հանել ♦աղոթած էշ ♦այն աշխարհը գնալ ♦կրիայի քայլերով ♦սիրտը թունդ առնել:

Ա-179. Գտնել և կողք կողքի գրել հոմանիշ դարձվածքները:

♦Գույանը դատարկ ♦սիրտը վախ ընկնել ♦կրակը գնացել է, մնացել է մոխիրը ♦գրպանում մկներ են խաղում ♦աղվեսին հավանոցի պահակ կարգել ♦կողի ընկնել ♦լեղին ջուր կտրել ♦բարև տաս՝ բարեկենդանին կզա ♦մկները գրպանում ծափ են տալիս ♦հին դարձանը քամում տալ ♦հայհայը գնացել է, մնացել է վայվայը ♦երկու ոտքը մի մաշկիկ մեջ դնել ♦մի ծաղկով գարուն չի գա ♦մի ձեռքը ծափ չի տա ♦ակամջները թափահարել ♦քմբուլները քամում տալ ♦քարը քարին չթողնել ♦գլխին քար աղալ ♦գլուխ չհանել ♦վից ճրագու հանող ♦այծը ոչխարից չջոկել ♦գլխին պուպը կտրել ♦ցեխին հավասարեցնել ♦հավկիթ կշռող ♦ա՞ջ ես, թե՞ ձախ ♦տղա՞ ես, թե՞ աղջիկ ♦շուն ու կատու դառնալ ♦երես տաս՝ աստառ կուզի ♦ձու մաշկող ♦օձ խուզող ♦հերվա աղունը աղալ ♦թացը չորի հետ վառել ♦աչքերին թոզ փչել ♦հերն էլ անիծած ♦գլուխը յուղել ♦ասեղ մաշկող ♦գլուխը քարը ♦իրար կոկորդ կրծել:

Ա-180. Դարձվածաբանական քառարաններից ընտրել և գրել 5-6 հոմանշային դարձվածային փնջեր:

Ա-181. Փոխադրել հատվածը՝ ընդգծվածները փոխարինելով փակագծերում տրված դարձվածքներով. համեմատել հատվածները:

Ամբողջ գիշեր ջընեց: Ընտանեկան երջանկությունը վտանգված էր: Մինչև հիմա իրեն թվացել էր, թե ինքը երջանիկ է, սակայն երեկ հանկարծ իմացավ, որ իրեն հիմարացրել են: Տարիներով փայփայած երազանքները մի օրում անէպալս, մարդը, որին ինքը սիրում էր, որն իրեն ոսկե սարեր էր խոստանում, դարձավ ատելի: Չարմանում էր, թե ինչպես է խաբվել, չի կարողացել հասկանալ: Ու հիմա խեղդվողի նման էլք էր որոնում: /♦ձեռքը փրփուրներին գցել ♦թացը չորից չջոկել ♦մեկի համար գլուխը կորցնել ♦աչքի գողը դառնալ ♦աչքերին թոզ փչել ♦մազից կախված լինել ♦աչք չկապնել ♦գրռի հավասարվել ♦քախտավոր աստղի տակ ծնվել/

Ա-182. Ընդգծել դարձվածքները և փոխարինել վերջում տրվածներով:

1. Երիտասարդի բախտի դռները բացվել էին. մայրն աշխարհով մեկ էր եղել:
2. Տերն ափերից դուրս էր եկել, սպասավորների գլխին կարկուտ էր թափում, իսկ նրանք թրջված հավի պես կանգնել ու ձայն չէին հանում:
3. Անառակ որդին վատնում էր ծնողների կուտակած հարստությունը, շուն ու գելի բաժին դարձնում: Մայրը հաճախ էր հանդիմանում նրան, գլխին թուք ու մուր թափում:

/Քախտը ժպտալ ♦ լեզունքը կուլ տալ ♦ կրակի տակ առնել ♦ վախից քար կտրել
♦ լեզունքը քերամում չորանալ ♦ աղոթած էջ ♦ գելի գլխին ավետարան կարդալ
Քամուն տալ ♦ քմբուլները քամուն տալ ♦ կարասն ընկած մուկ ♦ փետրած հավ ♦ շան
օրը գցել ♦ շան լափ թափել գլխին ♦ կրակե շապիկ հագցնել ♦ մութը քթի ծակերից
հանել ♦ կրակի տակ առնել ♦ քամու քերանը գցել ♦ քոռ ու փուչ անել ♦ կրակ կտրել
♦ գործերը աջ գնալ ♦ քախտը քացվել ♦ ուրախությունից պար գալ ♦ աշխարհն իրեն
տալ ♦ ռոտքերը երկինք հասնել/

Ա-183. Նախադասությունների ո՞ր հատվածները կարելի է փոխարինել ստորև տրված դարձվածքներով:

1. Հանցագործությունը միշտ էլ բացահայտվում է. հնարավոր չէ թաքցնել:
2. Խաղամուրթությունը նրա խոցելի տեղն է: 3. Տղան կարողանում էր մարդկային ուժերից վեր գործեր կատարել, անհնարինը հնարավոր դարձնել:
4. Ամեն մարդ իր հնարավորություններին համապատասխան պիտի ապրի:
5. Եղբայրները սիրով էին, բայց կանայք անհաշտ էին:
/Չուն ու կատու ♦ ռոտքը վերմակի չափով մեկնել ♦ լեռներ շարժել ♦ աքիլիսյան գառնապար ♦ գողացած արթրի պոչը փեշի տակից երևալ/

Ա-184. Խմբավորել հակամիշ դարձվածքները, ինչպես օրինակ՝ մինչև ականջները կարմրել - երեսի կաշին պատռել:

● ♦ Աչքը կուշտ ♦ առյուծի կաթ խմել ♦ աստծո կրակ ♦ աստծո գառ ♦ ավգյան ախոռ ♦ աչքը ծակ ♦ քախտի քնահաճույքին թողնել ♦ քերանը ջուր առնել ♦ յուրը թափես՝ կհավաքվի ♦ շալվարը ոտներն ընկնել ♦ գլխից մեծ գործ բռնել ♦ գրպանի մեջ մկներ խաղալ ♦ ռոտքը վերմակի չափով մեկնել ♦ լեզվի կապերն արձակել ♦ սարի մման թիկունքին կանգնել:

● ♦ Երկինք հանել ♦ լվից ճրագու հանել ♦ լեզուն ատամների տակ պահել ♦ խելքի շտեմարան ♦ կաշին ու ոսկորը մնալ ♦ ձեռքերից մեկը յուրում, մյուսը՝ մեղրում ♦ սև հացի կարոտ ♦ ձեռքը բաց լինել ♦ հողին հավասարեցնել ♦ լեզվի կապերն արձակել ♦ խելքը գլուխը հավաքել ♦ խելքը քամուն տալ ♦ գլխում մի այք չկա ♦ առյուծի կաթ կերած ♦ խոզ կտրել ♦ մկան ծակին հազար թուման տվող:

● ♦ Յոթ սարի հետևում ♦ օգնության ձեռք մեկնել ♦ քթի տակ ♦ ջրի գին ունենալ ♦ կրակի գին ունենալ ♦ քսակի քերանը բանալ ♦ խոսքը գլխից բարձր բռնել ♦ ցեխի մեջ ընկածին տրորել ♦ պատիվը պահել ♦ փափախը գետնովը տալ ♦ խոսքը գետնովը տալ ♦ քոռ կոպեկ չտալ:

Ա-185. Տրված դարձվածքներին հակամիշ դարձվածքներ գրել:

ա/ դժոխքի բաժին դառնալ	ը/ աչքը բացել
բ/ լվից ճրագու հանել	թ/ յոթ սարի հետևում
գ/ աչքի լույս	ժ/ աստծու կրակ
դ/ խելքը գլուխը հավաքել	ժա/ մկան ծակին հազար թուման տվող
ե/ քերանը ջուր առնել	ժբ/ կրակի գին ունենալ
զ/ քիթ-մոտքը կախել	ժգ/ լեզուն երկար
է/ կրակի վրա ջուր լցնել	ժդ/ հողին հավասարեցնել

Ա-186. ♦ Բացատրել՝

ա/ Եզոպոսյան առակն ասում է. «Մի ծիծեռնակով գարուն չի գա»:

բ/ Հայկական առածն ասում է. «Մի ծաղկով գարուն չի գա»;

գ/ Ռոմանտիկ գրող Մուրացյանը հավատացնում է. «Մի ծաղկով գարուն կգա»:

դ/ Մեծ սիրերգակ Հովհ. Շիրազը գրում է.

Թե մի ծաղկով գարուն չի գա, բայց մեկով է սերը գալիս,

Հազար ծաղկից մեկն է քոնը, մի ծաղկով է սերը գալիս...

Մի ծաղկով է սիրո գարունն աշխարհ գալիս այս աշխարհում:

Ա-187. Ա. Վերնիչեկ և գրել առածներ հետևյալ դարձվածքներով՝ ♦ պղտոր ջրում ձուկ բռնել ♦ գալի գլխին ավետարան կարդալ ♦ ձեռքը փոփոխներին գցել ♦ տունը քանդել ♦ շան օրը գցել ♦ իշի մարտիրոսություն ♦ արյունն աչքի տակ առնել ♦ եղը երդիկից հանել ♦ երկու ռոտով թակարդն ընկնել ♦ օձը բնից հանել ♦ հոգին կորցնել ♦ անունը դուրս գալ ♦ փորագավ ունենալ ♦ քար քաշել:

☑ Ա. Հորինել առակաման մի պատմություն, որ ավարտվի վերոբերյալ դարձվածային արտահայտություններից որևէ մեկով:

Ա-188. ♦ Բացատրել, թե ո՞րն է արտահայտչական ինչպիսի՞ հմարներ են օգտագործվել հետևյալ դարձվածքների կազմության համար /փոխաբերություն, համեմատություն, փոխանունություն, չափազանցություն, պարադոքս կամ հակադրություն, կրկնություն, հոմանիշների գործածություն, հանգավորում/:

♦ Ջրից չոր դուրս գալ ♦ անձյուն ձմեռ ♦ անջուր ջրաղաց ♦ անտակ տակառ ♦ գլուխն աղալ ♦ լեզուն փորն ընկնել ♦ լեռը երկնեց, մուկ ծնեց ♦ կենդանի դիակ ♦ անդանակ մորթել ♦ ուղտին գոլալով ջրել ♦ խուլի ականջին քարոզ կարդալ ♦ աշխարհով մեկ լինել ♦ կաշի ու ոսկոր դառնալ ♦ մազե կամուրջ անցնել ♦ սարեր շուռ տալ ♦ հազար մաղով անցկացնել ♦ հարյուր կտոր դառնալ ♦ մեծ կտորը ակամջը թողնել ♦ մսի ու եղունգի արանքը մտնել ♦ մազից կախված լինել ♦ մկան ծակը հազար թումանով առնել ♦ քար ուտել ♦ աքլորի բեռ ♦ եղունգի չափ ♦ մազի կամուրջ ♦ կարմիր թելի պես ♦ ջրի պես գնալ, ավազի պես մնալ ♦ կատվի մման մեջքին չընկնել ♦ ձկան պես լուռ ♦ անունը մրոտել ♦ օգոստոսի աղվես ♦ լուռ ուղտ շինել ♦ կրունկները ցույց տալ ♦ գրպանում մկներ խաղալ ♦ ձեռքը փակ ♦ խելք խելքի տալ ♦ ճակատ ճակատի տալ ♦ մատը մատին չխփել ♦ քիթ քթի տալ ♦ քարը քարին դնել ♦ քեֆին քեֆ չի հասնի ♦ թել ու դերձան դառնալ ♦ թուրք ու գիր անել ♦ իզն ու թոզը կորցնել ♦ լաց ու կոծ անել ♦ կուժն ու կուլան մեկի գլխին ջարդել ♦ քթից ու պնչից հանել ♦ քար քաղել ♦ ավազ մաղել ♦ կամ աղն է պակաս, կամ մաղը:

Ա-189. Ա. Դուրս գրել դարձվածքները, բացատրել նրանց իմաստները:

Մխրանք, որ չիմացավ աշխարհը...

Մի գիշեր ֆիրմայի տնօրեն Գզիրյանի խիղճն անսպասելիորեն արթնացավ: Փորձեց քնեցնել, բայց ասպարդյուն: Անկողնում երկար շուռուճուռ գալուց հետո սրտնեղած վեր կացավ ու նստեց գրասեղանի մոտ: Խորհեց,

մտորեց, ծանր ու թեթև արեց, խելքը գլուխը հավաքեց, հետո՝ խղճի ձայնին ունկնդիր՝ վճռական շարժումով վերցրեց գրիչն ու շարադրեց.

«Հարգելի՛ մինիստր:

Շուրջ տասը տարի է, ինչ ղեկավարում եմ «Համբույր» ֆիրման: Լսել եմ, որ Դուք մտադիր եք ինձ առաջ քաշել և վստահել տեղակալի պաշտոնը. գործից գլուխ կհանեմ, բայց արդյոք արժանի՞ եմ այդ պատվին: Ավա՛ղ, ոչ: Համեստությամբ չեմ ամուսնացել, հարգարժան մինիստր, այլ գրում եմ այն, ինչ թելադրում է արթնացած խիղճս: Կբե՛լ եմ ու մաշել եմ հինգ բազկաթոռ, ջարդել եմ վեց ավտոմեքենա, փոխել եմ յոթ քարտուղարուհի, բայց չեմ լուծել ոչ մի հարց՝ չհաշված իմ անձնական հարցերը: Երեսիս կաշին հաստացրած, ամոթս կորցրած՝ տարիներ շարունակ տարել-բերել եմ մարդկանց, խաբել եմ շատերին, շատերի աչքերը կապել, շատերի գլխին յուղ քսել, շատերի ոտքերի տակ փոս եմ փորել, շատերի տունն եմ քանդել:

... Դուք սարի պես կանգնած եք եղել իմ մեջքին, թե ու թիկունք դարձել: Միայն մի բանից եմ միշտ դողացել. հանկարծ, աստված չանի, Չեր պոչը խուզեմ...

Քանի որ հաստատ վճռել եմ հրաժարվել տնօրենի պաշտոնից, այն էլ ասեմ, մեծարգո մինիստր, որ ես երբեք չեմ հարգել Ձեզ: Պարզապես հաճոյացել եմ ու քծնել, աչք մտել, վերաբերմունք ցույց տվել՝ աթոռս պահելու համար: Մի խոսքով՝ Ձեր ծոցում օձ եք տաքացրել: Գրողը տանի, ես մոռացել եմ մասնագիտությունս, հավասարվել գրոյի»:

Գգիրյանը թեթևացած շունչ քաշեց, ասես մի ծանր բեռ ընկավ ուսերից. մտավ անկողին և Մորփեոսի գիրկն ընկավ:

Առավոտյան արթնացավ սովորական տրամադրությամբ... Աչքն ընկավ քղթին: Չեռագիրն իրենն էր: Կարդաց՝ «Հարգելի՛ մինիստր...»: Ապշեց, գույն տվեց, գույն առավ: Հանկարծ երագի նման հիշեց գիշերվա մեկ ակնթարթը, ժպտաց. «Խելքս հացի հետ եմ կերել, Աստված վկա»: Կրկին կարդաց իր դիմում-խոստովանությունը: Հետո ինքն իրեն հավաքեց, վերցրեց կարմիր մատիտն ու մակագրեց. «Ավանակ»: Շունչը տեղն ընկավ. մարդ իր աչքը քո՞ն կուզի, մարդ իր բախտին քա՞ր կզցի:

/Ըստ Է. Սարգսյանի/

Բ. Որոշել դարձվածքների ձևաբանական կառուցվածքը՝ մատնանշելով՝ ա/ դարձվածակազմից բաղադրիչների խոսքիմասային պատկանելությունը. բ/ դարձվածքի խոսքիմասային պատկանելությունը:

ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԲԱՌԱՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

«Բառարանը տիեզերքն է՝ այբբենական կարգով դասավորված»:
/Ամատուլ Ֆրանս/

Ա Բ-190. Ի՞նչ են ցանկանում ասել մեր մեծերը՝

1. Բառարանների կողմից մեր բախտը բերել է - հարուստ ենք բառարաններով... /Պ. Սեակ/ 2. Մաքուր, լվացված, սանրված բառերն ապրում են արմատական բառարանների տաք մեջասենյակներում... Հարկավոր է խուսափել ցեղֆոնով փաթաթված բառերից, որոնք չեն տաքացնում, չեն մրսեցնում, և որոնց մեջ դալկանում, մեռնում է կենդանի լեզուն: /Վ. Պետրոսյան/

Ա Բ-191. Ա. Բառարանների ինչպիսի՞ տեսակներ գիտեք: Ի՞նչ նպատակներ են հետապնդում դրանք:

Բ. Բառարանը կարո՞ղ է կատարյալ լինել՝ ամբողջությամբ ընդգրկել կենդանի լեզվի բառերը: Ի՞նչո՞ւ:

Գ. Ի՞նչ է գլխաբառը. ի՞նչ է բառահողվածը:

Ա Բ-192. Լեզվաբանական-միալեզվյան բառարանները լինում են՝ բացատրական, ստուգաբանական, պատմական, բարբառային կամ գավառական, համանունների, հոմանիշների, հակամունների, հապավումների, ուղղագրական, ուղղախոսական, տերմինաբանական-մասնագիտական, հեղինակային /համաբարբառային/, շրջուն կամ հակադարձ /հանգաքառարաններ/, հաճախականության, դարձվածաբանական, շրջատությունների, դիցաբանական, թևավոր խոսքերի և այլն: Բացատրել յուրաքանչյուրի կազմության նպատակն ու խնդիրները՝ բերելով 1-ական բառարան-օրինակներ:

Ա Բ-193. Կարդալ «Հայկական սովետական հանրագիտարանի» ներածական մասը՝ առաջաբանը, և բնութագրել այն՝ հաշվի առնելով՝ ա/ քանի՞ հատորով է հրատարակվել, բ/ քանի՞ տերմինահողված է ընդգրկում, գ/ յուրաքանչյուր հատոր քանի՞ պատկեր, քարտեզ, դիագրամ է պարունակում, դ/ ինչպիսի՞ տեղեկություններ կարելի է քաղել, ե/ բառարանի մշակութային, գիտական-քաղաքական նշանակությունը:

Ա Բ-194. Ա. Բնութագրել Հր. Աճառյանի «Հայոց անձնանունների բառարանը», որը ոչ միայն լեզվաբանական-ստուգաբանական, այլև պատմական-հանրագիտական և աղբյուրագիտական-մատենագիտական տեղեկատու ձեռնարկ է.

ա/ քանի՞ հատորով է հրատարակվել, բ/ ի՞նչ սկզբունքներով է կազմվել, գ/ ո՞րն է եղել հեղինակի նպատակը, դ/ ո՞ր ժամանակաշրջանի անձնանուններն է ընդգրկում:

Բ. Դուրս գրել 10-15 անձնանուն իրենց բացատրություններով /ստուգաբանությամբ/:

Ա-195. Բնութագրել դարձվածաբանական որևէ բառարան՝ ընտրելով նշվածներից մեկը /1. Պ. Բեդիրյան, «Դարձվածաբանական բացատրական բառարան» /1971թ./ 2. Ա. Մուքիսայան, Ս. Գալստյան «Հայոց լեզվի դարձվածաբանական բառարան» /1975թ./ 3. Խ. Բաղիկյան, «Ուսումնական դարձվածաբանական բառարան» /2002թ. /:

Ա-196. Ա. Բնութագրել Ա. Մուքիսայանի «Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարանի» կառուցվածքը:

Բ. Գտնել և գրել սահմուկել, սրդողել, ընդարմանալ, մթնշաղ բառերի հոմանիշները:

Ա-197. Բացատրել Հ. Բաբադյանի «Հայերեն ուղղագրական, ուղղախոսական, տերմինաբանական բառարանի» կազմության հիմնական սկզբունքները:

Ա-198. Տրված բառարանների շարքից ընտրել մեկը, համառոտակի ներկայացնել առաջարանը, բնութագրել կազմության սկզբունքները և գործածված պայմանական նշանները:

1. «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի» /1979-1981 թ.թ./
2. Ստ. Մախասեանց - «Հայերեն բացատրական բառարան» /1944-1945 թ.թ./
3. Հր. Աճառյան «Հայերեն արմատական բառարան» /1-4 հատոր/ /1971-1980 թ.թ./
4. «Հայոց լեզվի բացատրական բառարան» /ՀՄՄՀ ԳԱ Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, 1969-1980/
5. Էդ. Աղայան - «Արդի հայերենի բացատրական բառարան» /1976/

Ա-199. Բացատրել թարգմանական բառարանների գործնական նշանակությունը: Ո՞ր բառարանը կարելի է անվանել «թարգմանակալան»:

Ա-200. Ա. Չեր ընտրած մասնագիտությանը վերաբերող բուռնական դասագրքերից ընտրել որևէ հատված /1-2 էջի չափով/ և բառակազմը ներկայացնել բառարանի տեսքով՝ այբբենական կարգով դասակարգված:

Բ. Առանձնացնել տերմինները /գիտաբառերը, եզրերը/ և կազմել տերմինաբանական «բառարանիկ»:

Գ. Բնութագրել ձեռքի տակ գտնվող տերմինաբանական-մասնագիտական բառարան/ները /հայերեն կամ այլալեզու/:

Ա-201. Բնութագրել Պ. Բեդիրյանի շրջատությունների /«Շրջատությունների բառարան»/ և թևավոր խոսքերի /«Հայերեն թևավոր խոսքեր»/ բառարանները:

Ա-202. Ինչպիսի՞ և ո՞ր բառարանները կցանկանաք ունենալ ձեր գրադարակում:

Չ Ե Վ Ա Բ Ա Ն ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Չ-1. Բացատրել տրված շարքերի բառային և քերականական իմաստները:

- Գիրք – գիրքը, տուն – տունը, աստղ – աստղը, արցունքներ – արցունքները
- Տուն – տներ, աշխարհ – աշխարհներ, մարդ – մարդիկ, գիրք – գրքեր
- Ձև – ձևեր, ձևավոր – ձևավորված, ձևավորում – ձևավորել, խոսք – խոսքի – խոսքից – խոսքով – խոսքում
- Տեսա – տեսար – տեսավ – տեսանք – տեսաք – տեսան, պիտի գնամ – պիտի գնաս – պիտի գնա – պիտի գնանք – պիտի գնաք – պիտի գնան
- Չեմ հեռանա – չես հեռանա – չի հեռանա – չենք հեռանա – չեք հեռանա – չեն հեռանա
- Գրելու եմ – գրելու ես – գրելու է – գրելու ենք – գրելու եք – գրելու են
- Լավ – ավելի լավ – ամենալավ /լավագույն/:

Չ-2. Կազմել տուն, լույս բառերի և՛ բառակազմական շարքը /բառարաններից օգտվելով/, և՛ բառաձևային՝ ձևաբանական շարքը /հարա-ցույցը/: Այսպես օրինակ՝ նկար – երանգանկար – երանգանկարիչ – երանգանկարչություն և նկար/ը – նկարի/ն/ – նկարից – նկարով – նկարում. նկար /ը/ -նկարներ/ը/...:

Չ-3. Քերականագիտական տարբեր աղբյուրներից օգտվելով /Մ. Ասատրյան, Ժամանակակից հայոց լեզու. Ալ. Մարգարյան, Հայոց լեզվի քերականություն. Լ. Եզեկյան, Հայոց լեզու. Ս. Աբրահամյան, Պառնասյան, Օհանյան, Ժամանակակից հայոց լեզու .../ ավարտել ներքոբերյալ քերականական կանոնները:

- Չ 1. Լեզվի ձևաբանական նկարագրում միավորները կոչվում են :
- Չ 2. Այն բառերը, որոնք կազմված են մեկ հիմնական ձևից, կոչվում են.....:
- Չ 3. Մեկից ավելի հիմնական ձևերից կազմված բառերը կոչվում են
- Չ 4. Մեկ կամ ավելի հիմնական և մեկ կամ ավելի բառակազմական ձևերից կազմված բառերը կոչվում են.....:
- Չ 5. Բառերի այն խումբը, որը գործածվում է առանց որևէ ձևաբանական փոփոխության, կոչվում է...:
- Չ 6. Բառերի այն խումբը, որը ոչ միայն ուղիղ, այլև փոփոխված ձևով է գործածվում, կոչվում է ...:
- Չ 7. Անփոփոխ ձևով գործածվող բառը կոչվում է ... :
- Չ 8. Հիմնական ձևերը, որն արտահայտում է բառի նյութական իմաստը, կոչվում է ...:
- Չ 9. Անկախ կամ ինքնիշխան գործածվող արմատը /հիմնական ձևեր/ կոչվում է ... :
- Չ 10. Հնչյունական փոփոխություններ կրած արմատները /հնչյունափոխության ենթարկված հիմնական ձևեր/ կոչվում են ...:
- Չ 11. Հնչյունական փոփոխություններ կրած ածանցները /կամ՝ հնչյունափոխության ենթարկված բառակազմական երկրորդական ձևեր/ կոչվում են.....:
- Չ 12. Ի տարբերություն բառի ուղիղ՝ բառային ձևերի, նրա փոփոխված ձևերը, որոնք միավորված լինելով մույն բառիմաստի տակ, չտարբերվելով կոմպոնետ

նյութական նշանակությամբ, իրարից տարբերվում են սոսկ քերականական-վերաբերական իմաստով, կոչվում են

Ա 2-4. Ա. Տրված գծապատկերում անճշտություններ կան: Վերագծել այն՝ ճշտորեն ներկայացնելով վերլուծական և համադրական եղանակների արտահայտությունը ժամանակակից հայերենում:

Բ. Յուրաքանչյուրի համար 2 օրինակ գրել:

ՋԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՆԵՐԻ ԱՐՏԱՀԱՅՏԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ	
ՀԱՍՏԴՐԱԿԱՆ ՀԱՍՏԴՐԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ԱՐՏԱՀԱՅՏՎՈՒՄՆ	ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ԱՐՏԱՀԱՅՏՎՈՒՄՆ
1. Գոյականի քացատական հոլովը	1. Սահմ. եղանակի ապակատարներկան, անցյալը
2. Սահմ. եղանակի վաղակատարներկան, անցյալը	2. Գոյականի հոգնակի թիվը
3. Պայմանական եղանակի ապառնին	3. Սահմ. եղանակի անցյալ կատարյալը
4. Որակական ածականների քաղա-տական աստիճանը	4. Պայմանական եղանակի անցյալի ապառնին
5. Գոյականի գործիական հոլովը	5. Հարկադր. եղանակի ապառնին և անցյալի ապառնին
6. Հրամայական եղանակի արգելա-կանը	6. Որակական ածականների գերա-դրական աստիճանը
7. Ըղծական եղանակի ապառնին և անցյալի ապառնին	7. Գոյականների տրական հոլովը
8. Հարկադրական եղանակի անցյալի ապառնին	8. Բուն հրամայական եղանակը
9. Գոյականի մի հոլով անորոշ առումը	9. Սահմ. եղանակի անկատար ներկան և անցյալը
10. Երկրորդական քայական քաղա-դրյալ ժամանակները	10. Գոյականի ուղղական հոլովը
11. Ենթադրական եղանակի ժխտականը	11. Գոյականի ներգոյական հոլովը
12. Սահմ. եղանակի անցյալ կատար-յալի ժխտականը	12. Անորոշ դերբայի և տալ բայի հարադրությամբ պատճառական ձևերը

Ա 2-5. Տրված բառաձևերը տարբերակել ըստ քերականական իմաստների արտահայտման եղանակի /վերլուծակա՞ն, թե՞ համադրական/:

Նամակներս, ծառ ու ծաղկով, եզան լեզվով, լռել էր, խաղաղության, լռի՛ր, մի՛ հեռացիր, մոլորակներ, երկրագնդից, ամառվա, աստղեր, վերադարձիր, ուրախությամբ, պիտի երագեն, աշյան, գրել տալ, աղ ու հացով, մայր ու աղջիկ, գիտեր, չքնաղ, աղոթք էր կարդում, ամենալավ, ամենից լավ, պարապելիս էր լինում, կզմամ, տեսնում են, չեն տեսնի, եղբայրներ, մի՛ գնա, հայրենների, անթեղված, ջերմացնում է, գրելով, տանջանքի, չպիտի գրել, գիտությանը, չեն հնանում, չպատկերեց, կոչվելու է, օրվանից, լուսնի, չանցներ, ծննդյան, պիտի ցույց տանք:

Ա 2-6. Ա. Ներդրոքերյալ հատվածի բառաձևերում առանձնացնել հիմքերն ու վերջավորությունները տրված պայմանական նշաններով՝ հիմքը՝

/Վ/ նշանով, վերջավորությունը՝ /Ս/ նշանով:

Բ. Դուրս գրել բաղադրյալ բառերը և նշել բառակազմական հիմքերը: Բացատրել ձևակազմական և բառակազմական հիմքերի տարբերությունը: Մեր հոյակապ հին վանքերի մութ խուցերում՝ մենության մեջ, Պատմիչները մեր վշտահար, մեղմ կանթեղի լույսով անշեջ, Մի նշխարով, մի կում ջրով և ճգնությամբ գիշերն անքուն, Պատմությունը մեր գրեցին մագաղաթի վրա դժգույն՝ Եղեռնները, նախճիրները հորդաների արյունը ռուշտ, Փլուզումը հայրենիքի և ոսոխի սուրը անկուշտ: Եվ ողբացին լալահառաչ դժխեսն բախտը Հայաստանի եվ հուսացին արդարության մի խուլ Աստծու դատաստանի...

/Ավ. Իսահակյան/

Ա 2-7. Հետևյալ բառերն ու բառաձևերը տարրալուծել ձևաիմաստային միազգազույն միավորների՝ ձևույթների՝ լրացնելով տրված աղյուսակը՝

Չ Ե Վ ՈՒ Ց Թ Ն Ե Ր		
ՀԻՄՆԱԿԱՆ	ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ	
1. գին /զեն/	բառակազմական /բառաստեղծական /	բառահարաբերական /ձևակազմական, բառափոխական /
	-վոր	ա/ ներ բ/ ը

Ձինվորները, իջնել, հրահրել, հրիրել, տխրությամբ, ծաղիկներից, մեղքիդ, սիրո, քարհատ, քարահատ, անտես, երիտասարդական, անողնա-շարավոր, ցեխտուել, կրքոտ, հարձակվելով, նմուշները, հրձիգ, հրաձիգ, հիշո-ղությունը, սրբություններ, հյուսվածք, փաթաթված, բառակազմություն, քան-վոր, քանավոր, համրագիտարան, երգերիցս, թռիչք, անհյուրընկալ, ծովին, հնչյունական, ջրաբաժան, ջրբաժան:

Ա 2-8. -ել, -ալ ձևույթները մի դեպքում բառակազմական են, մյուս դեպքում՝ ձևակազմական: Ինչո՞ւ:

Ա 2-9. /Ա/ պայմանական նշանով առանձնացնել այն մտքերը, որոնք բնորոշ են հիմնական ձևույթին, /Վ/ նշանով՝ երկրորդական ձևույթներին բնորոշները:

▲ Նյութական իմաստ ունեն:

▲ Չուրկ են նյութական բովանդակությունից:

▲ Արձատներ են:

▲ Ածանցներ են:

▲ Ընդհանուր ձևով արտահայտում են աշխարհի երևույթները, իրողու-թյունները, հատկանիշները:

▲ Հոգնակիակերտ մասնիկներ են:

- ▲ Վ Բառի ձևաբանական կառուցվածքի հիմնախարհիսն են /կամ հիմնական մասը/:
- ▲ Վ Հոլովական և խոնարհման վերջավորություններ են:
- ▲ Վ Առանց նրա բառ չկա և չի կարող լինել:
- ▲ Վ Նյութական իմաստից զուրկ բառեր են:
- ▲ Վ Հոդեր են:
- ▲ Վ Արտահայտում են արտաքին աշխարհի զանազան իրողությունների, երևույթների միջև եղած հարաբերությունները:
- ▲ Վ Կարող են գործածվել որպես ինքնուրույն բառեր:
- ▲ Վ Լինում են բառակազմական և բառահարաբերական /քերականական/:

❑ 2-10. Ա. Տրված հատվածն արտագրել՝ բառերն ու բառաձևերը ներկայացնելով ձևաբանական գումարի տեսքով /օր.՝ Եվ եթե մարդ+կ/իկ/ություն+ը սպասում է հար+ության+ը Զրիստոս+ի.../:

Գրվում է «Մատյանը»: Եվ սպառվել է մոնը կանթեղի մեջ: Եվ սպառվել է արևը՝ արևմուտքում: Եվ հունական Պառնասը տեղափոխվել է Նարեկ, և լազուր երկնքում անընդհատ, անկանգ սավառում են մուսաները... «Մատյանի» թերթերը դարսվում են միմյանց վրա: «Մատյանը» գորանում է: Վերադիրների, մակդիրների, փոխաբերությունների, հարասությունների, դիմառությունների հորձանքը, ոճական այլալուծները, համանիշային և հոմանշային կուտակումները, տարափոխումների և պեսպեսությունների հորձանապատույտները ոճական զարդեղենի համճարեղ զգեստ են «Մատյանին»...

«Մատյանը» շուտով պետք է ավարտվեր: Արդյոք զգում էր Գրիգորը, որ «Մատյանի» ավարտումով պետք է ավարտվեր իր կյանքը մոմի մման... Սպառվում էր, բայց ոչ մոմի մման, այլ արևի, որ սպառում չունի, մահ չունի, այլ վերածնվում է ամեն առավոտ լուստ...

Եվ շառաչեց «Մատյանը»՝ ջրվեժի ուժգնությամբ նետվելով մարդկային հոգու խորխորատները: Եվ ընդվզեց «Մատյանը»՝ մարդկային հոգու բարձունքներից երկինք նետվող հրաբուխի մման:

... Եվ եթե մարդկությունը սպասում է հարությանը Զրիստոսի, ապա «Մատյանի» հեղինակը հարության կարիք չունի, որովհետև.....

/Ըստ Մ. Սարգսյանի/

☑ Բ. Շարունակել՝ Որովհետև...

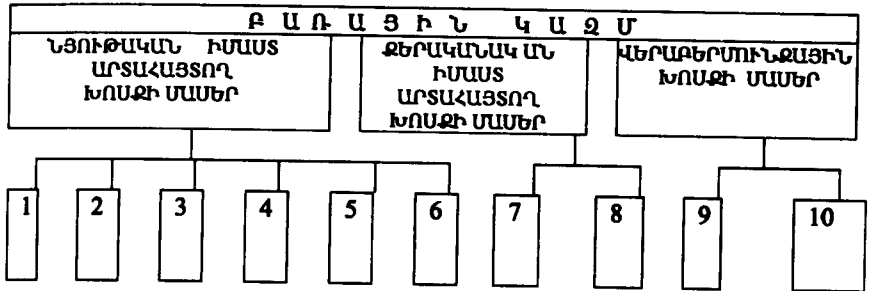
❑ 2-11. Տրված բառազույգերում առանձնացնել ձևաբանական տարբերակները՝ հիմնական ձևաբանական տարբերակները գրելով մեծատառերով, իսկ բառակազմական ձևաբանական տարբերակները՝ փոքրատառերով, օր.՝ անջուր // ջրկիր - ՋՈՒՐ // ՋՐ և երգիչ // երգչախումբ - իչ // չ:

Ծնունդ // ծննդյան, զգայուն // զգայնություն, հարսնաբար // նորահարս, ձկնորս // գայլաձուկ, գրավատուն // տնային, հրաշապատում // պատմողական, լիսսիրտ // սրտոտ, ամենագետ // գիտելիք, աստղաբույլ // աստեղածիմ, եզրագիծ // եզերանիստ, կայսերապաշտ // կայսրընտիր, իմաստակիր // իմաստություն, հայալեզու // լեզվագետ, մատյան //

մատենագիր, բարձրագագաթ // զագաթնակետ, անժպիտ // ժպտաղեն, տխուրայա // տխրագին, ուսուցիչ // ուսուցչանոց, ահագին // ահագնամալ, առաքյալ // առաքելական, գիտուն // գիտնական, անհույս // հուսալից:

❑ 2-12. Ա. Լրացնել աղյուսակը՝ ընդհանուր իմաստ ունեցող յուրաքանչյուր խումբը ներկայացնելով 5 օրինակով: Բացատրել, թե դրանք իմաստային, ձևաբանական ու շարահյուսական ի՞նչ յուրահատկություններ ունեն:

Բ. Խոսքիմասային համակարգում առանձնացնել այն խոսքի մասերը, որոնք ընդհանրապես կամ մասամբ ձևաբանական փոփոխության են ենթարկվում:

❑ 2-13. Հետևյալ բառերն ու բառաձևերը դասակարգել ըստ իրենց արտահայտած ընդհանուր՝ քերականական իմաստների:

Դու, մշուշում, ես, ինչ-որ, նորից, լույս, չկա, անհամազուտություն, անցած, սպասիր, կրկին, սիրտս, պաղ, դանդաղ, անձրև, կյանքի, է, կյանքն, անձև, հոգու, ոսկե, ցուրտ, աշուն, ցավում է, իմ, աղմկահեր, հոգին, նայիր, լույսերից, ինչու, այն, հիշում ես, տառապել էիր, այնտեղ, տեսիլներ, նա, հեռացած, տեսել ես, միապաղաղ, ու, տանջում է, ընկեր, համար, դողում են, մոռացած, ստվերներն, անուրախ, հիվանդ, լսիր, հույզերից, անուրջներ, չեմ կամենում, ա՛խ, արշալույս:

❑ 2-14. Ա. Որոշել, թե հետևյալ բառերն ի՞նչ խոսքիմասային իմաստներ կարող են համատեղել. յուրաքանչյուրի համար բերել համապատասխան օրինակներ՝ նշելով տարարժեքությունը:

Խավար /2/, թշվառ /2/, հանցագործ /2/, հանրապետական /2/, առաջ /3/, անդրոր /3/, սխալ /3/, տխուր /2/, գիտնական /2/, այլ /2/, կարծես /2/, սուտ /3/, դուրս /3/, հետո /2/, աղքատ /2/, ապագա /2/, ընկած /2/, քնքուշ /2/, նույնիսկ /2/, անգլերեն /3/, հանգուցյալ /2/, երիտասարդ /2/, թիկնապահ /2/, երջանիկ /2/, ժամանակ /2/, չափ /2/, մման /2/, հակառակ /2/, նախքան /2/, գիժ /2/:

Բ. «Արդի հայերենի բացատրական բառարանից» ընտրել բառեր, որոնք համար երկու և ավելի խոսքիմասային արժեք է նշվում:

15. Տրված բառերը գործածել փոխանվանաբար և բացատրել փոխանունների իմաստային, ձևաբանական ու շարահյուսական առանձնահատկությունները:

Շատ, զարգացած, երագող, շքեղ, կանաչ, հինգ, հմայիչ, ծաղկած, շիկահեր, հազար, երկրորդ:

16. Կապույտ, երրորդ, սեփ-սև, սիրահարված, սև ու սպիտակ, չարչարող, գլուխ պահող բառերը գործածել փոխանվանական և ինքնանվանողական արժեքներով, բացատրել դրանց իմաստային տարբերությունները:

17. Տրված տեքստից դուրս գրել ինքնանվանողաբար կիրառված լեզվական միավորները և նշել ձևակազմությունը /հեղինակային տեքստից դիտավորյալ կերպով բաց ենք բռնել չակերտները « »/:

1. Ավելի՛ կարճ բա՛ռ,

Քան Ո՛չ-ն ու Այո՛-ն,

Չկա՛, չե՛ս գտնի աշխարհում արար,

Բայց հաճախ կյանքդ հերիք չի՛ անում

Մի Այո կամ Ոչ ասելու համար: /Գ. Էմին/

2. Տասնյակ բառեր ... սկսում են կոպիլ-ով, կոնսերվ-ով ու կոնտր-ով, կոնֆ-ով ու կոուպ-ով, կորդ-ով ու կոսմետ-ով, կվարտ-ով ու կվինտ-ով, ինչպես նաև՝ կորտեսներ, կրեատուրա... Էլ չեն խոսում կաթետերից, կալեյդոս-կոպից, կամերայից, կատառից ու կարամելից...

Այստեղ է, որ պիտի դիմեն ամենափրկիչ «և այլն, և այլն»-ին, որպեսզի խնայեն լրագրի սուղ սյունակները:

Կա նաև կանվա: Իսկ ո՞ր է հենք-ը: Ու եթե կա, ինչու՞՞ նա դուրս չի մղել կանվա-ին:

Կա կապիտել: Իսկ չի՞ ամաչել այդ կապիտել-ը մեր խոյակ-ից, ինչպես նաև վաչկատուն կառնիզ-ը՝ մեր մատակցաց քիվ-ից:

Կա կիոսք: Կ-ի փոխարեն ք գրելով՝ կիոսկ-ը կրպակ՞ կ դարձավ:

Կա կոնֆիցիենտ: Ե՛կ ու մի ճաքիր, խե՛ղճ գործակից:

Կա կոլոնիզատոր: Իսկ գաղութարար-ին ո՞ր կոլոնիա-ն ուղարկեմք:

Կա կոմպաս: Իսկ կողմնացույց-ն ի՞նչ հող տա իր գլխին:

Կա կոնտրաբանդիստ, և եթե համապատասխան տեղում գտնվի մաքսանենգ-ը, ապա նա կոնտրաբանդ-ով է բառարան մտել:

Կա նաև կվադրատ. թող քառակուսին չո՞րս տեղից պայթի...

Կա նաև կոշմա՛ր:

Իսկապե՛ս որ կոշմար:

Գոնե բերված /նաև բազմաթիվ չբերված/ բառերի հետ վարվեին այնպես, ինչպես կոշմար-ի հետ են վարվել՝ նշելով. «տես՝ մղձավանջ»: Այս դեպքում թերևս կոնսուլ-ը մեզ հասցնե՞ր հյուպատոսին, կոմպաս-ը՝ կողմնացույցին, կառնիզ-ը՝ քիվին, կապիտել-ը՝ խոյակին, գուցե և կլակյոր-ը՝ ծափորդին /թխված մի բառ.../:

Բայց վերոհիշյալ հայերեն բառերն անգամ չեն արժանացել նույնիսկ կոշմար-ի պատվին...

Երևակայո՞ւմ եք այն լեհի կամ չեխի «ուրախությունը», երբ այս բառարանը ծայրեծայր թերթելուց հետո տեսնի, որ «հայոց լեզվի» բառամթերքի կե՛սն արդեն գիտի՞ օտա՛ր լեզուներից /անտեղյակ, որ իրենք՝ հայերը, այդ «կեսը» չե՛ն հասկանում/...

Հ.Գ. Կարող է այն տպավորությունն ստացվել, թե «Հայ-ռուսերեն» բառարանում հայերեն բառեր ամենևին չկան:

Կա՛ն, իհարկե:

Ես գտա նույնիսկ պատասխանատվություն և խիղճ բառերը՝ ճիշտ բարգմանությամբ:

/Պ. Սևակ/

ԳՈՅԱԿԱՆ

18. Կարդալ բանաստեղծությունը, գտնել գոյականները, որոշել նրանց կազմությունը:

... Եղել է մի հին, մի հաշտ ժողովուրդ՝ Ծվարած հողում իր բիբլիական.

Քարի՛ց է քամել իր հացը ավուր,

Քարի՛ն է տվել ձիթերը իր բյուր,

Մեղմել մռայլը ժայռեղեն իր տան:

Եվ նվիրումով այրվող իր սրտի

Կանգնել է վեմե՛ր, սյունե՛ր, խոյակնե՛ր,

Իր քաղաքներն ու շենե՛րն է հիմնել,

Իր մեսրոպատառ գրերն է երկնել.

Տաղերգել վասն սիրո ու վարդի,

Հյուսել իր արդար վիպե՛րը Դավթի,

Եվ միշտ իր հոգով, իր հին վիպերգով,

Հանապազօրյա խոսք ու աղոթքով՝

Ապավինելով ճերմակ իր աստծուն՝

Խաղաղություն է երազել անսուտ

Աշխարհի՛ն, իրեն և ամենեցուն:

/Ս. Կապուսիկյան/

19. Ա. Առանձնացնել գոյականները՝ ա/ -ան վերջածանցն ունեցող բառերի շարքում.

տզգան, փական, ածան, կպչան, փչան, թովռան, խլվլան, ծծան, խցան, գլան, ծվվան, ճոճան, իշխան, խթան, ձգան, փաթաթան, ճարտասան.

բ/ -իչ վերջածանցն ունեցող բառերի շարքում.

արարիչ, բնակիչ, համոզիչ, քայքայիչ, թարգմանիչ, սպառիչ, հմայիչ, նկարիչ, բուժիչ, պատմիչ, դյուրիչ, փրկիչ, սրբագրիչ, խորտակիչ, քննիչ, հաշվիչ, կիզիչ, կախարդիչ, ջախջախիչ, տպավորիչ.

գ/ -ա/վոր վերջածանցն ունեցող բառերի շարքում.

թագավոր, ակնոցավոր, սևավոր, զինվոր, ձիավոր, թևավոր, ճգնավոր, վիրավոր, աշխատավոր, գիսավոր, կեղծավոր, ձևավոր, գլխավոր:

Բ. Առանձնացվածներում ընդգծել նրանք, որոնք հաղորդակցական գործընթացում նաև ածականներ են:

Ա 2-20. Տրված բառերից /կամ բառարմատներից/ ածանցների օգնությամբ կազմել տեղ ցույց տվող գոյականներ:

Հիվանդ, արհեստ, արգելել, արվեստ, բուժել, դպիր, ծաղիկ, դիտել, ճաշել, ննջել, մեղու, ամառ, բնակվել, դաս, դարբին, կույս, գործել, հյուր, դատ, ծեր, լող, բանջար, ձուլել:

Ա 2-21. Ա. Բացատրել -ուհի վերջածանցի բառակազմական նշանակությունը և կազմել 5-ական գոյականներ՝

ա/ զբաղմունք, մասնագիտություն ցույց տվող անձի հասարակ անուններից.
բ/ ժողովրդի կամ երկրների անուններից.
գ/ ածականներից.

դ/ արական սեռի հատուկ անուններից:

Ա 2-22. Բայերից տարբեր ածանցներով գոյականներ կազմել /օր.՝ անցնել - անց+ք, անց+ում, անց+ավոր, անց+որդ, անց+վոր/:

● Պահել, պատվիրել, հնչել, պտտել, երագել, արհամարհել, արարել, շվշվալ, վարել, հարցնել, աղոթել, գնալ, գովել, շարժել, սրբել, կցել:

● Բամբասել, զրկել, հարգել, բնակվել, գործել, թարգմանել, սվսվալ, լողալ, հաճախել, գրել, կերտել, ելնել, հանել, հմայել, պատմել, սուլել, քամել, վազել:

● Զննել, կշկշալ, ճանապարհել, հյուսել, մտնել, նզովել, գալվանագծել, մարգել, դողալ, բաժանել, մանել, նստել, սլանալ, վաճառել, վայելել, փրկել:

Ա 2-23. Կազմել գոյականներ տրված մասնակաղապարներով՝ նշելով ընտրված արմատների խոսքիմասային պատկանելությունը:

ա/ ան ... ություն	ե/ ան ... ում	թ/ ապ // ապա ... ում
բ/ մակ/ա/ ... ություն	զ/ արտա ... ում	ժ/ գեր ... ություն
գ/ արտա// արտ... ություն	է/ նախ/ա/ ... ություն	ժա/ վեր /ա/ ... ում
դ/ հակ /ա/ ... ություն	ը/ փոխ /ա/... ություն	ժբ/ նախ/ա/... ում

Ա 2-24. Բառարանների օգնությամբ գրել բույսերի /ծառերի, թփերի, ծաղիկների, խոտերի, սնկերի/ հայերեն անվանումներ, որոնց վերջնաբաղադրիչը հետևյալ բառերից է՝

ա/ ...ծաղիկ /նախանձածաղիկ.../	բ/ ...սունկ /արեթասունկ.../
գ/ ...վարդ /շքեղավարդ.../	դ/ ...խոտ /ատամնախոտ.../
ե/ ...մորի /ճահճամորի.../	զ/ ...փուռ /ազոնավափուռ.../
է/ ...շուշան /աստղաշուշան .../	ը/ ...հակա /թխակակա.../
թ/ ...ծառ /դրախտածառ.../	ժ/ ...ամվույտ /իշառվույտ.../

Ա 2-25. Կազմել նախադասություններ հետևյալ գոյականներով. բացատրել նրանց գործառական տարբերությունները:

ա/ ավանդություն - ավանդույթ	ե/ երախտիչ - երախտագիտություն
բ/ բարոություն - բարոույթ	զ/ գործառնություն - գործառություն
գ/ հասկացողություն - հասկացություն	է/ հրավեր - հրավերք

դ/ տարեդարձ - տարեկից
ը/ ցուցում - ցուցմունք
թ/ հրատարակություն - հրատարակչություն
ժ/պատրաստականություն - պատրաստականություն

Ա 2-26. Դարձվածաբանական բառարաններից օգտվելով՝ կենդանու անուն-բաղադրիչով դարձվածքներ գրել /Օր.՝ օձ -- ♦օձ խուզող ♦օձ հարթող ♦ օձը բնից հանել ♦ օձի հետ ջուր խմել ♦ օձի ձու ♦ օձի շապիկ ♦ օձի լեզու ունենալ ♦ օձի ծնունդ ♦ օձից յոթ կաշի քերթել ♦ օձին նայի, օձը կսատկի ♦ օձի բնին նստել ♦ օձի բերան քամես՝ կսատկի...:

Ա 2-27. Ո՞ւմ կամ ի՞նչ են անվանում հետևյալ արտահայտությունները՝ շրջասությունները /կամ շրջասույթները/:

● ազատության երգիչ	● կարմիր հունձ	● տրոյական պատերազմի երգիչ
Ավարայրի բլրու	գլխավոր ոգնի	առաջին հայ ուսուցիչ
երկնային դատավոր	խանդոտ մավր	էլեկտրականության Նյուտոն
անապատի մակույկ	Մեծ Լոռեցի	հայ քնարերգության Վահագն
Ավետյաց երկիր	բիրյիական լեռ	ծագող արևի երկիր
աստանի սյուն	վալսի արքա	ծաղրածու՝ աշունը սրտում
Սկյուտարի սոխակ	գույների կախարդ	տիեզերագնացության հայր

Ա 2-28. Ի՞նչ է կոչվում՝

ա/ Կենդանու արձակած ձայնը՝ 1. առյուծի 2. շան 3. արջի 4. հավի 5. ավանակի 6. այծի 7. ոչխարի 8. գառի 9. կատվի 10. թռչունի 11. գայլի 12. արագիլի 13. հորթի:

բ/ Խումբը՝ 1. կովերի 2. թռչունների 3. մեղուների 4. ձիերի 5. փղերի 6. նավերի 7. աստղերի 8. աղվեսների 9. ձկների 10. օձերի 11. կետերի և դելֆինների 12. խոզերի 13. կղզիների 14. ոչխարների և այծերի 15. գայլերի և շների 16. մարդկանց 17. զինվորների:

գ/ Չազը՝ 1. առյուծի 2. շան 3. արջի 4. հավի 5. ավանակի 6. ձիու 7. այծի 8. ոչխարի 9. կովի 10. խոզի:

Ա 2-29. Խմբավորել օրվա տարբեր պահեր անվանող գոյականներն ըստ առավոտ, կեսօր, երեկո, գիշեր հասկացությունների:

Այգ, իրիկուն, իրիկնապահ, միջօրե, ցայգ, այգաբաց, լուսաբաց, իրիկնադեմ, իրիկնաժամ, ճաշ /ճաշոց/, խավարակ, այգալույս, լուսայգ, արևամուտ, վերջալույս, ճաշածամ, աղամամութ, վաղորդայն, արշալույս, արևածագ, մթնշաղ, ճրագվառոց, աղջամուղջ, մթնալույս, մթացյալ, արևածայրք, արևագալ, աղամալույս, այգածագ, ծեգ, մայրամուտ, աղոթարան, իրիկնաշաղ:

Ձ 2-38. -Ություն, -եղեն, անի, -որայք, -ոտիք **ածանցներով կազմել հավաքական նշանակություն ունեցող բառեր. բացի հավաքականության իմաստից ուրիշ ի՞նչ իմաստներ կարող են դրսևորել:**

Ձ 2-39. **Բացատրել հետևյալ զուգամասնությունների արտահայտած հոգնակիության գաղափարի իմաստային և ոճական տարբերությունները:**

● նամակներ // նամականի	● ուսուցիչներ // ուսուցչություն
առածներ // առածանի	փորեր // փորոտիք
հոգևորականներ // հոգևորականություն	կոշիկներ // կոշկեղեն
մրգեր // մրգեղեն	դեղեր // դեղորայք
երիտասարդներ // երիտասարդություն	աստղեր // աստղունք

Ձ 2-40. **Տրված գոյականները խմբավորել ըստ թվի քերականական կարգի՝ ա/ գոյականներ, որոնք ունեն և՛ եզակի թիվ, և՛ հոգնակի թիվ. բ/ գոյականներ, որոնք սովորաբար գործածվում են միայն եզակի թվով. գ/ գոյականներ, որոնք սովորաբար հոգնակի թվով են գործածվում:**

Գարուն, ձոր, խելագարություն, բողբոջ, նոնենի, ամպ, արտասուք, քար, գեղեցկություն, երազանք, երգեցողություն, երկաթեղեն, շարժում, երիտասարդություն, մարդ, հուզում, զգացմունք, ոսկեղեն, մեղր, Արմեններ, ուսում, մանկություն, մաթեմատիկա, Կարպատներ, շախմատ, քրիստոնեություն, կաթ, ֆիզիկա, մածուկ, խնդիր, գինի, Վարդանանք, ֆուտբոլ, պլատոնականություն, Կարոյենք, պողպատ, օղակ, տրամաբանություն, տիեզերք, աշխարհայացք, մետաֆիզիկա, բառ, կայսր:

Բ. Խմբավորել դրանք ըստ իմաստային նշանակությունների և շարքերը լրացնել նմանատիպ 3-ական օրինակներով:

Ձ 2-41. Ա. Կազմել տիկին, պարոն, ոտ/ք/, ձեռ/ք/, ճամփա, քաղաքացի, գերմանացի, վանեցի, տեղացի, երևանցի, երեսա, տղա, անգղ, կայսր, արկղ բառերի հոգնակիի զուգահեռ ձևերը, ինչպես օրինակ՝

↗ մշեցիներ

մշեցի

↘ մշեցիք

Բ. Բացատրել դրանց կիրառական-ոճական տարբերությունները. նրանցից ո՞րը գործառական ի՞նչ ոճում է գործածվում:

Ձ 2-42. Դուրս գրել գոյականները, գրել նրանց թվականական հակադիր եզրերը և բացատրել հոգնակիականության օրինաչափությունները:

... Զաղաքն ունի Կույր փողոց, որ վերջանում է այգիների ճանապարհով. Տպագրիչների փողոց, որտեղ մեծ մասամբ ապրում են պղծագործ արհեստավորներ. Բաղնիքի փողոց...: Կամ փողոցներ, որոնց բնակիչները տառապում են հարատև հարբուխով, լրակյաց ու տխուր մարդիկ են, ինչպես գերեզմանավորները և ժամագործները: Կան զարմանալի փողոցներ, որոնք

ունեն ցածր դռնակներով պատեր և երգող ջրեր: Կանուխ է իջնում մութն այդ փողոցներում, և խավարն ավելի թանձր է, քան հարևան փողոցում...

Պատահել է մեզ տեսնել հին փողոցներ, որտեղ ամեն քայլափոխի մի բան գրավել է մեր անգրաղ ուշադրությունը: Մի տափակ կտուրով տան ամբողջ ճակատը զարդարված է գունազեղ աղյուսներով, որոնց համակարգության մեջ կա թաքնված իմաստ, մի ուրիշ տուն ունի երազային պատշգամբ կապույտ ճաղերով... Ահա մի ուրիշ փողոց, որի միջով գնում է բարակ գետը: Տները գետափին են, և շատ պատշգամբներ կախված են ջրերի վրա: Տնից տուն կամրջակներ են...

Բայց կան և լուրջ փողոցներ՝ քարակոփ տներ ու մայթերը սալահատակ: Այդ փողոցներով անշշուկ սուրում են շքեղ ավտոներ, այնտեղ ծառերն անգամ միահավասար և միանման են ու չեն շարժվի ամեն պատահական բամուց, մինչև շարժվի ծայրինը, և սոսափը որպես հրաման չանցնի սաղարթից սաղարթ... Բայց այդ փողոցներից և ոչ մեկը չի կազմում քաղաքի հպարտությունը: Ավելին, նրանք բոլորը փողոց են, հաղորդակցության անոթներ, և նրանցից ոչ մեկի անունը չի կապվում երազների, բամբասանքների, այլատեսակ շաղակրատությունների, դատարկապորտ թափառումների և ժամանակի վատնման հետ, ինչպես այս փողոցն է...

/Ա. Բակունց/

Ձ 2-43. Գրել 10-ական հասարակ և հատուկ անուններ. բացատրել նրանց իմաստային և քերականական տարբերությունները: Գրավոր խոսքում ինչպե՞ս է արտահայտվում հատուկ և հասարակ անունների տարբերությունը. բանավոր խոսքում դրանք տարբերակվու՞մ են:

Ձ 2-44. Անվան ընտրությունը երբեմն դառնում է նորաձևության ձգտման արտահայտություն. ձեր կարծիքով այսօր ո՞ր անձնանուններն են նորաձև:

Ձ 2-45. Ընտրել լրացնել նմանատիպ օրինակներով և բացատրել հատուկ անունների /պարզ կամ միաբառ և բաղադրյալ կամ բազմաբառ/ ուղղագրությունը:

- Ձ 1. Արմեն, Արևիկ...
- Ձ 2. Հայաստան, Թալին, Չանգու...
- Ձ 3. Բողար, Չալո...
- Ձ 4. Արեգակ, Վեներա...
- Ձ 5. Մարտիրոս Մարյան, Իսահակ Նյուտոն...
- Ձ 6. Լեոնարդո դա Վինչի, Անտուան դը սենտ Էքզյուպերի, Արդ Էլ Զերին, Անդրեաս դրյլա Ռոքիա...
- Ձ 7. Լա Պլատա, Լա Վալե Պուսեն Շառլ Ժան...
- Ձ 8. Մայնի Ֆրանկֆուրտ, Վոլգա-Դոն, Էլզաս-Լոթարինգիա...
- Ձ 9. Արևելյան Եփրատ, Մեծ Մասիս...
- Ձ 10. Հայաստանի Հանրապետություն, Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորություն...

- Ձ 11. Ծիր Կաթին, Փոքր Արջ /համաստեղություն/
- Ձ 12. Սուրբ Աստվածածին, Մաստարայի Սուրբ Հովհաննես /եկեղեցի/...
- Ձ 13. Արարատյան դաշտավայր, Աղթամար կղզի...
- Ձ 14. «Գրական թերթ», «Ազգային միասնություն»...
- Ձ 15. Նոբելյան մրցանակ, Հերոսուհի մայր...
- Ձ 16. Ազգային ժողով, Ներքին գործերի նախարարություն...
- Ձ 17. Ծննդյան տոներ, Երեխաների պաշտպանության միջազգային օր...

ԱՁ 2-46. Անհրաժեշտ տեղում բառերը գրել մեծատառով:

1. Հայ բանասիրության հսկաներ հրաշյա անառյանը, մանուկ արեղյանը, հակոբ մանանդյանը, ստեփանոս մայխասյանցը, գրիգոր դավանցյանը և շատ ուրիշներ բախտ ունեցան դառնալու մեր ակադեմիայի հիմնադիրներն ու առաջին իսկական անդամները /ԳԷ/: 2. 4-րդ դարի երկրորդ կեսին արշակ երկրորդ արքան այրարատ նահանգի կոգովիտ գավառում հիմնադրել է արշակավան քաղաքը: 3. Ժառանգորդության, ավանդներն անմահ պահելու ի՞նչ ջանքեր են թափել ամիի ու հաղպատի, սանահիմի դպրատներից, կիլիկյան հայքի վարդապետներից սովորած մխիթար գոշը նոր գետիկի իր հռչակավոր դպրոցում, գոշի իմաստուն աշակերտ հովհաննես տավուշեցին՝ վանական վարդապետը՝ խորանաչատի իր դպրոցում, և վանականի աշակերտ վարդան վարդապետ արևելցին էլ՝ իր հիմնադրած խոր վիրապի բարձր դպրոցում: 4. Դասագրքեր են ստեղծել պատմահայր մովսես խորենացին, նրա դասակիցն ու հարազատը՝ դավիթ անհաղթ փիլիսոփան, պետրոս քերթող սյունեցին, հանրագիտակ անանիա շիրակացին: 5. Ներսես երրորդ իշխանցի կաթողիկոսը հանդգնած էր, որ մասիսների համայնապատկերի վրա կառուցվելիք եկեղեցին առավել վսեմ ու պերճաշուք կլինի:

«1-ին երկրամասը բարձր հայքն է, այսինքն՝ կարնո երկիրը, - փարկուն է 7-րդ դարի մեծ աշխարհագրագետ անանիա շիրակացին /«աշխարհացոյց»/, - 2-րդը՝ չորրորդ հայքն է, այսինքն՝ ծովաց երկիրը, 3-րդը՝ աղձնիքը՝ տիգրիս գետի վրա, 4-րդը՝ տուրուբերանը, այսինքն՝ տարոնը, 5-րդը՝ մոկքը ասորեստանի մոտ, 6-րդը՝ կորճայք երկրամասը, 7-րդը՝ պարսկահայքը՝ ատրպատականի մոտ, 8-րդը՝ վասպուրականը, որ գտնվում է նրանից հյուսիս-արևմուտք, 9-րդը՝ սյունյաց երկրամասը, որ գտնվում է երասխ գետի մոտ, 10-րդը՝ արցախը, 11-րդը՝ փայտակարանը՝ համաճում քաղաքով, 12-րդ երկրամասը ուտիքն է, որ սահմանակից է աղվաճքին՝ կուր գետով, 13-րդը գուգարքն է՝ վրաստանի մոտ, 14-րդ երկրամասը տայքն է՝ եգերի մոտ, 15-րդ երկրամասը այրարատն է, որ գտնվում է նրանց մեջտեղում»:

ԱՁ 2-47. Ա. Շատ հին ժամանակներում երկնքում հեշտությամբ կողմնորոշվելու համար աստղերը խմբերի՝ համաստեղությունների են բաժանել. դրանց հայկական անվանումները լի են քնարականությամբ. Ա. և Բ. Սուքիասյանների «Արդի հայերենի ուղղագրական-ձևակազմական բառարանից» դուրս գրել աստղային համաստեղությունների անուններ և բացատրել ուղղագրությունը:

Բ. Ի՞նչ ավանդազրույցներ գիտեք՝ կապված դրանց հետ:

ԱՁ 2-48. Գրել՝

ա/ տիեզերական եզակի մարմինների և մոլորակների անունները՝ /մոլորակներից՝ նաև հայերեն անունները/
 բ/ հատուկ անուններից առաջացած հասարակ անուններ.
 գ/ հասարակ անուններից առաջացած հատուկ անուններ.
 դ/ 10 անվանի գիտնականի անուն և ազգանուն.
 ե/ անվանի արվեստագետների անուններ:

ԱՁ 2-49. Գրել՝

Ա. Բաղադրյալ կազմությամբ հարադրական անձնանուններ, որոնցում անձնանուն բաղադրիչը լրացմանը՝ ա/ հաջորդում է /Կարմիր Վարդան.../, բ/ նախորդում է /Տիգրան Մեծ/:

Բ. Բաղադրյալ կազմությամբ հարադրական տեղանուններ, որոնցում բաղադրիչներից մեկը՝ ա/ գունանուն է.

բ/ մեծ, փոքր, նոր, հին, հյուսիսային, հարավային, արևելյան կամ արևմտյան բառն է:

Գ. Հայոց մայրաքաղաքների անունները: Ի՞նչ է նշանակում Բափառող մայրաքաղաքների երկիր շրջաօրայինը:

Դ. Հայաստանի Հանրապետության արդի մարզերի անուններն իրենց կենտրոն-քաղաքներով և բացատրել նրանց կազմությունը:

Ե. Հայաստանի Հանրապետության պետական տոների և հիշատակի օրերը՝ ուշադրություն դարձնելով դրանց ուղղագրությանը:

ԱՁ 2-50. Բացատրել «Քևավոր խոսք» դարձած հետևյալ հատուկ անունների իմաստները /համանիշները/՝ հնարավորության դեպքում նշելով սկզբնաղբյուրը.

Օթելլո, Յագո, Դոն Կիխոտ, Դոն Ժուան, Յանուս, Նարգիզ /Նարցիս/, Հուդա, Քաջ Նազար, Չախորդ Փանոս, Անբան Հուռի:

ԿԱՐԳԱ՝ ԵՎ ՀԻՇԻՐ

Ինչպե՞ս մարդկանց անուններից ծնվեցին բառեր, կամ ինչպե՞ս անձնանունը կամ տեղանունը դարձավ «հասարակ» անուն:

Գերմանացի գյուտարար Դիզելը հորինեց ոչ բենզինով աշխատող շարժիչ, որը կոչվեց դիզել:

Իտալացի Ալեքսանդրո Վոլտան 1800 թ. հայտնաբերեց էլեկտրական լարվածության չափի միավորը, որը, ի պատիվ նրա, կոչվեց վոլտ:

Էլեկտրական հոսանքի ուժի միավորը ամպեր կոչվեց հայտնաբերողի՝ Անդրե Մարի Ամպերի անվամբ /1920թ./:

Էներգիայի և ջերմության միավորը 1848թ. սկսած կոչվում է այն հայտնաբերողի՝ անգլիացի ֆիզիկոս Ջեյմս Պրակոտ Ջոուլի անվամբ՝ ջոուլ:

Որպես ճնշման միավոր՝ ընդունված է տոր-ը. այդպես է անվանվել ի պատիվ իտալացի ֆիզիկոս և մաթեմատիկոս Էվանգելիստո Տորչելլիի:

Օհմ-ը շրջայի էլեկտրական լարվածության միավորն է, որն այդպես է կոչվել գերմ. ֆիզիկոս Օհմի անունով 1826 թ.:

Վատտ-ը Ջեյմս Ուատն է:

Կայսր և կեսար բառերը ծագում են միևնույն բառից, սակայն հայերենի բառապաշարի մեջ մուտք են գործել տարբեր լեզուների միջնորդությամբ և տարբեր ժամանակներում: Հիշենք աստվածաշնչյան հայտնի արտահայտությունը՝ Կեսարինը՝ Կեսարին, Աստուծունը՝ Աստուծոմ: Հայերենում ավելի շատ տարածված է կայսր ձևը:

Ողջ սփյուռքում օգտագործվում է սենդվիչ բառը, որը անգլերենում նշանակում է «բրդոճ»: Բառը ծագում է քմահաճ լորդ Մենդլիչի անունից, որի համար ուտելիքներ պետք է մատուցվեին խաղասեղանի վրա:

Գալիֆե-ն տղամարդու անդրավարտիքի մի տեսակ է, որը հետագայում դարձավ զինվորական համազգեստ. ծագում է ֆրանսիացի Գալիֆեի /1830-1903/ անունից, որը դաժանորեն ճնշեց Փարիզի կոմունան:

Ամերիկացի Չառլզ Լինչի անունից են ծագում լինչի դատաստան, լինչի դատաստանի ենթարկել արտահայտությունները, այն Լինչի, որը թույլ տվեց կիրառել նեգրերի հետ առանց դատի հաշվեհարդար տեսնելը:

Մանսարդ բառն առաջացել է ֆրանսիացի ճարտարապետ Ֆրանսուա Մանսարի անունից, որի նախագծած շենքերի տանիքները բնակության համար էին նախատեսած, իսկ մակիմոռ-ն առաջացել է շոտլանդացի քիմիագործ Մակիմոռչի անունից /1823 թ/:

1895 թ. ֆիզիկոս Կոնրադ Ռենտգենը հայտնաբերեց ռենտգենյան ճառագայթները:

Մեկենասը Հռոմի կայսր Օգոստոսի մտերիմներից էր և բանաստեղծների, արվեստագետների հովանավորն էր, և շուտով Մեկենասի անունը դարձավ հասարակ բառ՝ մեկենաս:

Բռայլան ալյուրենը կույրերի ալյուրենն է՝ 6 կետերի տարբեր զուգորդումներով կազմված մի համակարգ, որն ստեղծել է ֆրանսիացի հայտնի գիտնական Լուի Բռայլը:

Իսկ մի ուրիշ ֆրանսիացի՝ Գիյոտինը, իր անունն անմահացրեց հրեշավոր մի գյուտով. նա է հնարել գլխիտոն կոչված գլխատման դժոխային մեքենան, որն առաջին անգամ գործադրվել է 1792 թ. ապրիլի 15-ին Լյուդովիկոս Առաջինի կողմից: Սակայն ընդամենը մի տարի հետո գոռոզ արքան իր պարանոցին է փորձել նրա սրությունը:

Նորից մեկ այլ ֆրանսիացու՝ Պիեռ-Էմիլ Մարտենի անունից է ծագում մարտեն-ը: Մարտենը 30 տարի եղել է պողպատածուրակյան գործարանի տնօրեն, 1864 թ. մշակել է բոցավառարանում ձուլածո պողպատ ստանալու նոր եղանակ: Մեռել է ծերացած՝ աղքատության և անհայտության մեջ: Նրա գյուտից 30 տարի անց որոշվում է արժանը կանգնեցնել: Ու երբ այս առիթով նրա ծննդյան ու մահվան տարեթվերն են փնտրել, նոր միայն պարզվել է, որ ... դեռ ողջ է:

16-րդ դարում Ֆրանսիան Պորտուգալիայում դեսպանի պաշտոնով ներկայացնում է ոմն Ժան Նիկո: Նա այդպես էլ անհայտ կմնար, եթե նրա միջոցով Ֆրանսիայում, ապա ողջ Եվրոպայում չտարածվեր հետագայում նրա անունով կոչված նիկոտին թույնը: /Ըստ Պ. Բեդիրյանի և Ն. Մկրտչյանի/

❑ Զ-51. Կարդալ և յուրաքանչյուր դեպքում գրել այն անձնանունը կամ տեղանունը, որից ծնունդ է առել տվյալ բառը կամ բառակապակցությունը. նշել նրանց գործածության ոլորտները:

Հերմետիկ խցիկ, դիզելային վառելանյութ, վոլտմետր, ամպերմետր, ամպեր-փաթույթ, ամպեր-կշեռք, ջրույան օրենք, տորիչելյան դատարկություն, հեկտովատտ, կայսերական, օգոստոսափառ, ջազամուլություն, ջազմեն, խուլիզանություն, բոյկոտել, ռենտգենագնում, մեկենասություն անել, լինչի դատաստան, նեո Լենկ-Թեմուր, գլիոտինի սրությունը փորձել, բոայլյան ալյուրեն, մարտենյան հնոց, զինվորական գալիֆե, նիկոտինի արտադրություն, պանամա բացել, քաղցրահոտ օդեկոլոն, ժավելաջուր, կիսաշոր շամպայն, դառնահամ պորոտվեյն, ջերմուկախառն, դեմիրճյան խնձոր, բորո, նագանով զինված, նյուտոն, մաուզեր:

❑ Զ-52. Ա. Ինքնուրույնաբար կամ «Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարանից» օգտվելով՝ գրել կենդանու, բույսի /կամ այլ առարկայի/ անուն-բաղադրիչ ունեցող հայկական տեղանուններ /Արծվաբար, Խաշխաշի լեռ, Մազե կամուրջ/:

❖ Բ. Ի՞նչ եք հասկանում այս տողերը կարդալով՝ «Հայ ժողովուրդը դարերի ընթացքում բանաստեղծել է աշխարհագրական անուններ կերտելու իր ավանդույթը: Ազգային դիմագիծ ունեն գետերի, լեռների, լճերի, դաշտավայրերի, լեռնանցքների, լեռնագագաթների, քաղաքների, գյուղերի, նահանգների ... հայկական անվանումները»: Հիշեցեք բանաստեղծական տողեր, ավանդագրույցներ, որոնցում անձնավորվում են աշխարհագրական տեղանունները:

❑ Զ-53. Ա. Գրել բաղադրյալ հատուկ անուններ, որոնք կազմված են 3 և ավելի բաղադրիչներից:

Բ. Աշխարհագրական ի՞նչ հատուկ անուններ գիտեք, որ գործածվում են միայն հոգնակի թվով:

❑ Զ-54. Դուրս գրել հատուկ անունները և բացատրել դրանց կազմությունը:

Գիտության զարգացման «ադամանդյա դարը» դեռ առջևում է: Դա կլինի անշուշտ այն ժամանակ, երբ գիտության կազմակերպումը կդառնա համընդհանուր գործ: Հիշենք թեկուզ Պերիկլեսին և նրա ստեղծած Աթենական Հանրապետությունը մ. թ. ա. 5-րդ դարում: Հին Հունաստանի բարձրագույն ծագումը, նրա «տակեդարը» համընկնում է հենց Պերիկլեսի դարաշրջանին: Այդ ժամանակ են աշխատել ու ստեղծագործել փիլիսոփաներ Անաքսագորասը և Դեմոկրիտը, մաթեմատիկոս-աստղագետներ Էնոպիդը և Մետոն, բժշկության հայր Հիպոկրատը, քարտեզագետ Հեկատեյ Միլետացին, կենսաբան Էմպոկլեսը, պոետ-կոմեդիոգրաֆ Արիստոֆանեսը, Պարթենոնը ստեղծող ճարտարապետները՝ Կալիկրատը և Իտակինը՝ Էրեխտեյոնի ստեղծողը, նկարիչներ Պոլիգնոտը և Ապոլլոտորը, քանդակագործներ Միրոնը, Պոլիկետոն, Հելլադայի առաջին քանդակագործի տիտղոսը կրող Ֆիդիասը և շատ ուրիշներ: Հիշենք նաև

Նստում են գետի ափի: Գետի հատակի• ցից-ցից քարեր կան՝ մաշվում են, մաշվում ու չեն մաշվում, գետ• սարից բայց թողնված կծիկ• է, իսկ ջուր•՝ ճերմակ նծույզի՝ քամու• տված բաշ:

-Բոլոր գետեր•, նաև մեր Աղստև•, ժամանակ են քշում: Այս ալիքներից ամեն մեկ• մի վայրկյան է, մի րոպե, կամ...չգիտեմ, ինչ-որ ժամանակ,-ասում է Ջեմմա•:

Սեդա• չի պատասխանում:

-Եթե չիմանայի, որ մի տեղ, մի գետափի• այս ծառից ավելի նեղն ընկած ծառ կա, ես սրան կհամարեի ամենադժբախտ ծառ•: Բայց համոզված եմ, որ կա՝ թերվել է, ուր որ է շուտ կգա, և դրա համար էլ այս ծառի վիճակ• այնքան էլ սարսափելի չի թվում:

-Հա՛, գետ• կյանք• է, ծառեր• մարդիկ,- հասկացավ Սեդա•:

Էմմա• ժպտում էր, որ ասած• տեղ է հասել, ու մտածում, որ «Աշխարհի ամենադժբախտ մարդ• որոնում, չեղած տեղից մեկին գտնում է, որին ինքը պետք է կարեկցի, ու ...շարունակի ապրել»:

...Գետ• ու ճանապարհի• իրար փաթաթված գնում էին, գետ• զգզված, ճանապարհի• ...

Ուստա Թորոս• տրտմջում էր, իսկ Ջեմմա• Սեդայի• հիշեցնում. «Չմոռանաս, երբ ենթակա• փոխվում է, «և»-ից առաջ դրվում է ստորակետ»:
/Մ. Գալշոյան/

Ա 2-59. Ընդգծել հող ունեցող գոյականները, բացատրել հողերի արտահայտած իմաստները և դասարկել ըստ առկայացման /տարրորշման/ կարգի քերականական իմաստների՝ որոշյալություն, ստացականություն, դիմորդություն, ցուցականություն:

1. Անց կացա՛ն, Օրերս թռան, անց կացան.../ՀԹ/: 2. Ծիածանների լարերը վրան Ինձ քնար տվեց երկինքը մի օր, Որ երգեմ գովքը իմ մայր բնության Ու մեկ էլ երկրիս կյանքը լուսավոր: Բայց ես երգեցի աչքերդ միայն, Մեկ էլ՝ աչքերիդ երկինքները խոր, Բայց ես երգեցի հոնքերդ միայն, Մեկ էլ՝ հոնքերիդ կամարները վեհ, Բայց ես երգեցի մարմինդ միայն, Մեկ էլ քո մարմնի մարմարները հրե, Բայց ես երգեցի ոտքերդ միայն, Մեկ էլ ոտքերիդ հետքերն իմ սրտին. Ա՛խ, ես երգեցի քո սերը միայն, Սերդ, որ կամուրջ քանդեց իմ ճամփին.../ՀԸ/: 3. Լուսամուտդ փակես՝ մրրիկ կլինեմ, Հողմ կլինեմ ու կփշրեմ ապակիդ, Ու սենյակդ, ու աշխարհդ կխուժեմ, Ու կխառնեմ թղթերդ, կյանքդ, հոգի՛դ.../ՄԿ/: 4. Սեղավոր շուրթով նրմնջում եմ ես,- Ամենի համար, ինչ տվել ես դու՛ Այս դժվար սիրուս, այս խոռվքներիս, այս վերքիս համար, Վերացումներիս, վեհացումներիս ու փառքիս համար, Քեզ բյուր օրհնություն.../Ն/: 5. Ես՝ հողախախտով տառապողս ողջ կյանքում, Խոնավության քանտարկյալս ու գերիս, Տալիս եմ ձեզ իմ ցավզգա ոտքերիս Խորհուրդը խոր և հրամանն ահարկու.../ՊՄ/:

Ա 2-60. Կարդալ և առանձին-առանձին դուրս գրել իրանիչ ու անձնանիչ գոյականները:

«Բնությունը միակ գիրքն է, որի յուրաքանչյուր էջը լի է խոր իմաստով», - Գյոթեի այս խոսքերն ենք հիշում, երբ ծանոթանում ենք եղանակը, երկրաշարժը, հրաբուխը ու բնության մյուս արհավիրքները գուշակող կենդանիների ու բույսերի զարմանալի հատկություններին: Չարմանալ կարելի է, թե ինչպես է մեղուզան գգում երկրաշարժը, գորտը «կռահում» եղանակի փոփոխությունը, կամ թագավորական զարմանաժողովն ավետում մոտալուտ հրաբխի ժայթքումը: Մ. Լոմոնոսովը գրել է. «Մարդուն հարկ չէր լինի աստծուց որևէ բան պահանջել, եթե նա սովորեր ճիշտ կանխագուշակել եղանակը»... Հիանալի եղանակագետներ են թռչունները. փայտփորիկը եղանակը գգում է և դա ազդարարում է թմբկային հարվածներով: Ծիծեռնակը վատ եղանակին ցածր է թռչում, իսկ արևոտ, չոր եղանակին՝ բարձր: Իսկական «ծանրաչափ» է արտույտը. նրա երգը պարզ եղանակ է գուշակում: Մթնոլորտային ճնշման, օդի խոնավության, ջերմաստիճանի փոփոխությունների նկատմամբ շատ զգայուն է անտառի գեղեցկուհին՝ անտառահավը: Մթնոլորտային փոփոխությունների նկատմամբ շատ զգայուն են նաև ձկները: Ուշագրավ եղանակագետ են գորտերը, անձրևաորդերը:

Գերազանց «խոնավաչափեր» են ոչխարները: Պատմում են, որ մի անգամ պարզ, արևոտ եղանակին Ի. Նյուտոնը դուրս է եկել զբոսանքի և հանդիպել մի հովվի: Վերջինս նրան խորհուրդ է տվել տուն գնալ, եթե չի ուզում անձրևի տակ ընկնել: Նյուտոնը չի լսել, սակայն կես ժամ հետո հորդ անձրևը թրջել է նրան մինչև ոսկորները: Հովվի գուշակությանը օգնել էին ոչխարները:

Իսկ 1794 թ. աշմանը սարդերն «օգնեցին» Նապոլեոնին...

/Ըստ Պ. Շատուրյանի/

Ք Բ. Նույն գրքի կամ այլ աղբյուրների օգնությամբ պատմել, թե ինչպես՝ ա/ ոչխարներն օգնեցին հովվին. բ/ սարդերն օգնեցին Նապոլեոնին. գ/ սագերը փրկեցին Հռոմը:

Գ. Դուրս գրել կենդանական աշխարհի ներկայացուցիչների անունները: Կենդանիներ անվանող գոյականների իմաստային դաշտը բաժանել ենթադաշտերի՝ դրանք լրացնելով նաև ձեր օրինակներով:

Ա 2-61. Ա. Կարդալ հատվածը և բացատրել անձի և իրի առան քերականական կարգը:

Ճ Բ. Հայտնի է, որ անշունչ առարկաներին և կենդանիներին մարդկային հատկություններ վերագրելը կոչվում է անձնավորում: Հատկապես ո՞ր ստեղծագործություններին է այն բնորոշ. բերել օրինակներ: Իսկ եթե մարդու անունն է իրի առմամբ օգտագործվում, ի՞նչ է նշանակում:

Հայրս Սեն Բեռնարն էր, մայրս՝ Ջեյնը, իսկ ես՝ նրանց ձագուկը: Մայրս ասում էր, որ մենք՝ շներս, աշխարհ ենք եկել բարի ու լավ նպատակների համար: Ասում էր, որ մարդիկ էլ, եթե այդպես են ապրում, արժանիորեն

վարձատրվում են այնտեղ՝ երկնքում... Երբ ինձ վաճառեցին, ես և մայրս արտասովախառն աչքերով մեկ անգամ էլ նայեցինք միմյանց, և նա վերջին անգամ կրկնեց իր պատգամը. «Օգնիր՝ առանց մտածելու քո եսի մասին...»:

Իմ նոր տունը մեծ էր ու շքեղ: Բոլորն ինձ սիրում ու փայփայում էին և կանչում մորս կնքած անունով՝ Այլի... Երջանկությունս հազարապատկվեց, երբ մայր դարձա: Իմ ձագուկն ուներ քաղցր, անմեղ աշուկներ, անուշ մուրօ և քավշանման մորթ:

Մի օր ինչ-որ մարդիկ եկան և ձագուկիս իրենց հետ տարան: Վերադարձան և տիրոջս շնորհավորեցին ինչ-որ հայտնագործության համար: Ես վագեցի ձագուկիս մոտ, մոտեցրի դունչս իմ փոքրիկին: Նա արյունոտ էր: Սկսեցի լիզել վերքերը: Նա գլուխը դիպցրեց ինձ ու թույլ նվազ: Հետո թուլացած ընկավ: Թավշյա դնչիկն այլևս չչնչեց, և հանգավ: Տերս մի պահ դադարեցրեց քննարկումը, սպասավորին հրամայեց. «Դրան տար թաղիդ պարտեզի հեռավոր անկյունում»: Ես կաղալով վագեցի ծառայի հետևից՝ երջանիկ ու շնորհակալ, որ փոքրիկս այլևս ցավ չի գգում, խաղաղ քնած է: Սպասավորը փոս փորեց և ձագուկիս դրեց մեջը: Երջանիկ էի, որովհետև կարծում էի, թե նա աճելու է ու դուրս գալու հողի տակից: Դրա համար էլ ջանասիրաբար օգնում էի ծառայողին: Երբ նա գործը վերջացրեց, շուրջ գլուխս և արցունքոտ աչքերով շնջաց. «Իմ խեղճ շնիկ, իսկ դու փրկեցիր նրա երեխայի կյանքը»: Ուղիղ երկու շաբաթ հսկեցի, բայց ձագուկս դուրս չէր գալիս: Վերջին շաբաթը սիրտս ահ ընկավ: Ջգում էի, որ ինչ-որ սարսափելի բան է կատարվել: Վախից հիվանդացա: Իսկ այսօր արդեն ոտքի վրա կանգնել չեմ կարողանում: Գիտեմ, որ պիտի գնամ այնտեղ, ուր գնում են կենդանիները, երբ հեռանում են ա՛յս աշխարհից...

/Ըստ Մարթ Թվենի/

ՀՈՒՆՎ ԵՎ ՀՈՒՆՎՈՒՄ

❏ 2-62. Դուրս գրել հոլովված գոյականները, բացատրել կատարված ձևախմբատային փոփոխությունները:

Մի մարդ երազ տեսավ. նա քայլում էր անայի ավազուտներով, իսկ կողքին՝ Աստված: Ավազի վրա նա նկատեց ոտնահետքերի երկու շղթա. մեկն իրենը, մյուսը՝ Աստծունը: Մարդը երկրից երկինք էր նայում, ուր կինոժապավենի պես պատվում էին իր կյանքի պատկերները՝ տխուր և ուրախ: Երբ անհետացավ վերջին պատկերը, մարդը նորից նայեց ավազի վրայի ոտնահետքերին: Հանկարծ սարսափով նկատեց, որ հաճախ իր անցած ճանապարհին ձգվում էր ոտնահետքերի միայն մի շղթա: Նա նկատեց նաև, որ դրանք համընկնում են իր կյանքի ամենադժվար և ծանր օրերին:

Մարդը չափազանց տխրեց և հարցրեց Աստծուն.

- Տե՛ր Աստված, դու չէի՞ր ասում, որ եթե ես քո ճանապարհով գնամ, ինձ մենակ չես թողնի: Սակայն ես նկատեցի, որ իմ կյանքի ամենադժվար պահերին ավազուտներին միայն իմ ոտնահետքերն էին: Ինչո՞ւ դու ինձ մենակ թողեցիր հենց այ՛ն պահերին, երբ ես քո կարիքը զգում էի:

Աստված պատասխանեց.

- Իմ թանկագին զավակ, ես քեզ շա՛տ եմ սիրում և երբեք չեմ լքել քեզ: Երբ քո կյանքում եղել են դժբախտություն և փորձություններ, ավազների վրա, իրոք, ձգվում էր ոտնահետքերի մեկ շղթա: Սակայն քեզ համար դժվար օրերին ես ոչ միայն չեմ լքել քեզ, այլև քեզ իմ ձեռքերի վրա եմ տարել: Իսկ ոտնահետքերն իմն էին...
/Ջ. Գյուլամիրյանի «Խոսքի զարգացումից»/

❏ 2-63. Ա. Հոլովել գիրք, որդի, տղա, առու, արյուն, շարժում գոյականները:

Բ. Ընտրել դրանցից մեկը և յուրաքանչյուր հոլովաձևին քնորոշ շարահյուսական կիրառություններին համաձայն՝ կազմել մախադասություններ:

❏ 2-64. Հայերենի հոլովական ձևերը կազմվում են՝ ա/ բառի հիմքի վրա հոլովական վերջավորության ավելացմամբ /օր.՝ օր+վա-օրվա, ընկեր +ոջ -- ընկերոջ/. բ/ բառի վերջնահնչյունն ձայնավորի կամ բաղաձայնի փոփոխությամբ /օր.՝ գինի-գինու, Գրիգորենք-Գրիգորենց/. գ/ բառամիջի ձայնավորի կամ երկհնչյունի փոփոխությամբ՝ հերթագայությամբ /օր.՝ տուն-տան, ուրախություն - ուրախության/. դ/ միջանկյալ հիմքից /օր.՝ ընկերոջ +ից -- ընկերոջից/. Դուրս գրել գոյականները և բացատրել, թե ինչպես են կազմվել կամ կկազմվեն նրանց հոլովական ձևերը:

Աշխարհի շատ երկրների գիտնականներ՝ ֆիզիկոսներ, աստղագետներ ու տիեզերական ճառագայթների մասնագետներ, որոնք անձանոթ են Հայաստանին ու նրա աշխարհագրությանը, շատ լավ գիտեն Արագածի լանջերին գտնվող Բյուրական գյուղի ու Ամբերդ ամրոցի անունները, որտեղից նրանց են հասնում զայլակտիկաների ծագման ամենից հանդուգն ու հետաքրքրական գիտական վարկածները, և որտեղ նրանք հավաքվում են կարևոր գիտաժողովների:

Հենց Արագածի լանջերին էր, որ Ալիխանյան եղբայրները սանձեցին տիեզերական ճառագայթների կապույտը, և այնտեղ էր, որ մեր աստղերի պես ցրված ժողովրդի զավակ Վիկտոր Համբարձումյանը հավաստեց, թե աստղերն ու մոլորակները մեկընդմիջտ չեն ստեղծվել, այլ ստեղծվում ու ձևավորվում են անընդհատ...

Կան մարդիկ, որոնք իրենց կյանքով ու գործով դառնում են մի ամբողջ ժողովրդի «ազնվագարմության վկայականը», նրա խորհրդանիշն ու հարատևման խթանը: Այդպիսիներից է գիտնական-աստղագետ Վիկտոր Համբարձումյանը: ...Հեռավոր Ավստրալիայի գիտնական Հաքսլին բացականչել է. «Վիկտոր Համբարձումյանը փայլում է գիտության երկնակամարում որպես կարմիր գերիսկա աստղ...»: Այդ նրա՝ Վիկտոր Համբարձումյանի շնորհիվ է, որ համաշխարհային գիտության ոլորտներում քաղաքացիություն է ստացել հայերեն «աստղասփյուռ» բառը, իսկ հայոց լեռներում կորած անհայտ ու անշուք Բյուրական գյուղի անունը, այստեղ կառուցված աստղադիտարանի շնորհիվ, հայտնի դարձել ամբողջ աշխարհում...

... Պատահական չէ թերթերից մեկի խմբագրությունում ստացված այն նամակը, որի պատանի հեղինակները խնդրել են պատմել, թե որ դարում է

ապրել ու ստեղծագործել աստղագետ Վիկտոր Համբարձումյանը... Չէ՞ որ առասպելը տարիք չի ճանաչում. և նրա հերոսը հավասար իրավունքով կարող է գոյություն ունենալ և՛ 5-րդ դարում, և՛ 15-րդ դարում, և՛ նաև այսօր ու...վաղը...

/Գ. Էմին/

Ձ 2-65. Գրել հետևյալ գոյականների եզակի տրականը և բացատրել կազմության օրինաչափությունները՝ ելնելով նրանց ձևային և իմաստային ընդհանրություններից: Լրացնել բառաշարքերը 4-5 բառով:

- Ձ 1. Անտառ, գիրք, առու, միտք.....
- Ձ 2. Չի, ամուսին, գինի, այգի, անկողին.....
- Ձ 3. Չուկ, մանուկ, շարժում.....
- Ձ 4. Ընկեր, քույր, տեր, կին.....
- Ձ 5. Օր, ամիս, տարի.....
- Ձ 6. Քաջություն, ազնվություն, շուն, տուն.....
- Ձ 7. Նախահայր, հորեղբայր, մայր.....
- Ձ 8. Աղջիկ, գալուստ, սեր, մահ, դուստր.....

Ձ 2-66. Կազմել արքա, կատու, ձու, առու, Լուսինե, վերարկու, Կարինե, ափսե, ժողովածու, գինի, երեկո, այցելու, Մարո, լու, Կարո, մեղու, Մարո, տղա բառերի տրական հոլովը և բացատրել կազմության օրինաչափությունները:

Ձ 2-67. Կարդալ դուրս գրել տրական հոլովով դրված գոյականներն իրենց լրացյալների հետ՝ տարբերակելով 2 հիմնական կիրառություն՝ ա/ տրականը որպես գոյականի կամ գոյականաբար գործածված բառի լրացում, բ/ տրականը որպես բայի, բայանվան կամ ածականի լրացում:

Հին մատյանը մի ամբողջ աշխարհ է՝ խայտաբղետ գույներով, հնչյուններով, բուրմունքով լի: Երջում եք տաքացրած կաթի փոքր-ինչ դեղնավուն գույն ունեցող մագաղաթի թերթերը և ասես մեկնում եք մի հեռավոր ճանապարհորդության: Երջում եք թերթերը, և այդ տրամադրությունը չի լքում ձեզ: Յուրաքանչյուր գլուխ սկսվում է կիսախորանով՝ ճակատագրողով, գույների բարդ ու բազմազան անցումներով, գծերի գլխապատույտ հյուսվածքներով, ձևերի արտասովոր բազմազանությամբ՝ ամփոփված էջի վերին մասում... Հին մատյանները երաժշտություն են: Ամեն մատյան իր մեղեդին ունի... Մի զարմանալի կապ կա հին մատյանների երաժշտության և հայկական ժողովրդական մեղեդիների միջև՝ թախծալից ու ոգեշունչ, գեղեցկությամբ առիմբնող: Եթե հնար լիներ գտնել դրանց գունային համապատասխանությունը, կստանայինք խորանարդների, մանրանկարների և լուսացանցերի ձայնաշարեր: Երաժշտության լեզվով թարգմանելով հին ձեռագրերի անկրկնելի կոլորիտը՝ տառերի սևությունը, գլխատառերի փայլվուն ոսկին, լաջվարդը, փիրուզը և նկարի որդան կարմիրը՝ կծորան հայի սրտում ծնված լուսավոր ու ջինջ մեղեդիները:

/Ըստ Կ. Բակշի/

Ձ 2-68. Տրված բառաշարքում առանձնացնել բացառական հոլովով դրված գոյականները:

Հնուց, քաղաքից, հարգալից, սերնդակից, վաղուց, այգուց, հայելուց, սիրուց, ժամանակակից, հուզումնալից, մոլեկուլից, հարաբերակից, հատակից, հուզումից, մենախուց, ուղեկից, մետաղացից, ցանցից, նախամարդուց, ծաղկալից, ծաղկից, ճանաչուց, հովազակատվից, հանգամանալից, կուսակից, հեռվից, առվից, դրկից, ճայտկուց /խոտաբույս/, դեղնուց, մոխրափոշուց, սեռակից:

Ձ 2-69. Կազմել տրված գոյականների բացառական և գործիական հոլովները՝ ուշադրություն դարձնելով, թե ո՞ր հիմքով են կազմվում՝ ուղղականի՞, թե՞ տրականի: Բացատրել կատարված հնչյունափոխությունը:

Մատիտ, տետր, անտառ, ծով, դուռ, վիշտ, գիրք, տուն, անկողին, արյուն, գրիչ, սար, ձիավոր, քույր, ընկեր, հայր, մայր, եղբայր, հերոսություն, արիություն, շարժում, ընթացք, մանկատուն:

Ձ 2-70. Դուրս գրել գործիական հոլովով դրված գոյականները. կազմել մնացած գոյականների գործիական հոլովը:

...Եկել են դարեր, անցել են դարեր Քեզ մատնել սրի, ավերի, գաղթի: Բայց տիրացել ես այսօր մի բախտի, Որ մեծ է քո հին վշտերից անգամ, Եվ լավ է այնքան, ինչ քաղցր է գգայ, Որ այսօր, երբ որ աշխարհը համայն Կշեռքի երկու թափ է նման, Դու քո պատմության դասերով բոլոր, Քո երջանկությամբ ու բախտով քո նոր, Քո հին անունով, կյանքով դժվարին, Ծանր կանգնած ես այն մեծ նժարին,	Որ ծանր էր կշռում ոչ թե արկերով, Ոչ թե վառողի, գեների հակերով, Ոչ թե ավերված կրքով կատաղի, Ոչ թե մայրենի արցունքով աղի, Այլ երջանկության մշտավառ հրով, Խաղաղ ծերությամբ, շիկնանքով սիրո, Հպարտ մայրությամբ, ծիծաղով մանկան, Չեռքի սեղմումով բարեկամական... Այն մեծ նժարին, որտեղ ապագան Ու պատմությունն են դարձել կշռաբար... /Պ. Սևակ/
--	--

Ձ 2-71. Ընտրել այն գոյականները, որոնք ունեն ներգոյական հոլովաձև: Ո՞ր գոյականները չունեն այդ հոլովաձևը: Հնարավորության դեպքում վերջիններին համապատասխան քերականական իմաստն արտահայտել նկարագրական եղանակով /«տրական հոլով + մեջ կապը»/:

Ինքնաթիռ, գարուն, այգի, գիշեր, հունվար, ծղանավակայան, սենյակ, քաղաք, սլաք, մեխ, դրոշ, բշնամություն, կարմրություն, լավություն, տնօրեն, ճարտարապետ, տետր, տարի, հայրենիք, հայր, քույր, տեր, միտք:

Ձ 2-72. Դուրս գրել բացառական, գործիական, ներգոյական հոլովներով դրված գոյականները՝ նշելով՝ տրականի ձևի՞ց են կազմվել, թե՞ ուղղականի: Վերականգնել նրանց ուղիղ ձևերը:

1. Ասես հողից ես բարձրանում գոլորշու հետ, Ասես կաթում ես խաղողի լացող որթից, Ասես հյուսվում շաղից, շողից, առավոտից Ու ծառերին ասես ծաղկում ես քնքշաթերթ: 2. Ես վախենում եմ բացվել այստեղ, Ես վախենում եմ քնքուշ խոսքից, Քաշվում եմ լինել հորդ ու անկեղծ, Ամաչում եմ իմ

տառապանքից: Թե իմանայիք ի՞նչ անբռնելի Վայրկյանից է իմ երգը ծնվել, ի՞նչ անթևավոր հանդիպումներից Թևեր է առել ու հյուսվել է վեր: 3. Բողոքոցները ծաղկով են լցվել, տե՛ս, Բողոքոցները կյանքով են խլրտում: 4. Կանչում են քեզ ոչ գարնան ծառերի անմեղությամբ, Եվ ո՛չ անհոգությամբ գարնան առվակների, Կանչում են քեզ իմ աշունով, աշնան հասունությամբ, Թափվող տերևների տխրությունով անափ Եվ տագնապով ցամաքող գետերի: ...Արի՛, Քեզ կանչում են աշնան մվիրումով, աշնան շռայլությամբ, Քեզ կանչում են վերջին, վերջի՞ն իմ խեճություն, Վերջին իմ խեճություն, - Արի՛... 5. Շող ու շռայլ այս աշխարհում, Հրայրքներում, հմայքներում, Մրտիղ խորունկ խորքում ընկած՝ Քո Հայաստան աշխարհն են ես: 7. Հայաստան ասում, լեռներ են հիշում, Գագաթներ՝ կորած ձյուններում հավերժ, Չորեր՝ ընկղմված ամպի մշուշում: /Մ. Կապուտիկյան/

Ա 2-73. Տրված գոյականները դասդասել ըստ հոլովումների՝

ԱՐՏԱՔԻՆ ՀՈՒՆՎՈՒՄ						ՆԵՐՔԻՆ ՀՈՒՆՎՈՒՄ	
ի	ու	վա	ամ	ոջ	ց	ա	ո

Ծառ, արևածագ, սալորոդի, գառ, ամառ, քեռակին, լավություն, ոսկի, գրիչ, զբոսայգի, արքայագն, ռադիոտեխնիկա, մախահայր, պատանի, ծագում, գարուն, շարժում, Գրիգորենք, մորաքույր, մորթի, մանուկ, տարի, օր, դատասարահ, ալիք, մեխանիկա, տիեզերք, աստղ, լուսազղազիր, ծունկ, խնձորենի, գալակտիկա, Արամենք, սկեսուր, աշուն, մագնիսականություն, քաղաքացի, էլեկտրոն, արքայորդի, Լոռի, Բաֆֆի, վանահայր, մախամարդ, դասընկեր, էլեկտրականություն, կնքահայր, աստվածամայր, հաճախակա- նություն, ճնշում, Վարդանանք:

Ա 2-74. Դուրս գրել այն գոյականները, որոնք շեղվում են հոլովման ընդհանուր օրինաչափություններից, այսինքն՝ ունեն այլաձև հոլովում:

Հույս, փաղաքշամք, ուրվական, լույս, փաթիլ, ընկեր, ձյուն, աղջիկ, սեր, սուգ, կայսր, մախահայր, գեփյուռ, խնդրագիրք, կորուստ, դուստր, մատյան, գինի, այգի, գալուստ, ծնունդ, արևածագ, սառույց, Աստված, պատիվ, աղբյուր, հուր, փորձ, մահ, աչք, աստղ:

Ա 2-75. Հոլովել տրված բառերը և պատճառաբանել զուգաձևությունների գոյությունը: Ձուգահեռ ձևերից յուրաքանչյուրն առավելապես խոսքի ո՞ր ոճին է յուրահատուկ: /Փակագծերում նշված քիվը ցույց է տալիս զուգաձևերի հնարավոր դեպքերը/:

- Ծագում /2/
- ցասում /2/
- ամիս/2/
- Քրեո /2/
- ամկյուն /2/
- ծնունդ /2/
- լեռ /2/
- այրի /2
- տարի /2/
- հույս /2/
- կայսր /2/
- Լոռի /3/
- դար /3/
- սյուն /2/
- անուն /2/
- օր /2/
- լույս /2/
- Բաֆֆի /2/
- սուգ /2/
- թաքուստ /2/

- տալ /2/
- աներ /3/
- պատիվ /2/
- Աստված /3/
- տեգր /3/
- մահ /3/
- մամուլ /2/
- մատանի /2/
- ամառ /2/
- հանգիստ /2/
- գիշեր /2/
- առավոտ /2/
- շարժում /2/
- կորուստ /2/
- գալուստ/2/
- Գյունրի /3/

Ա 2-76. ❖ Շիրագի բանաստեղծական տողերում գտնել սեր բառի տրականի տարբեր ձևերը և փորձել պատճառաբանել հեղինակի մամն- օրինակ ընտրությունը:

● Դառն է սիրո պտուղը միշտ, բայց ոչ ոք չի կշտացել, Ով խնդացել է մի անգամ, հազար անգամ է լացել: ● Համբույրող հիշիր, սերը մայր է, ու մոր սիրով ինձ գթա, Թե ոչ մարդիկ, ապա աստղերն ինձ վկա են արցունքով, Որ գաղտնիք ես պահել սիրուս ծաղիկն անգութ քո թագով: ● Կույր են սերիս աչքերը, Ա՛խ, իմ գերի աչքերը...

Ա 2-77. Արտագրել՝ փակագծերում տրված գոյականները գործածելով համապատասխան հոլովաձևերով:

Մարդկությունը չի ուզում ապրել առանց մեծ /մարդ/. այն շաբաթ, երբ մահացավ /Միքելանջելո/, ծնվեց /Գալիլեո Գալիլեյ/: Երջանկությունը և դժբախտությունը շատ անհավասարաչափ են բաշխվել նրա /ճակատագիր/. հիրավի, ահագոյն է եղել նրա /կյանք/ /մայրամուտ/, իսկ /արշալույս/ /պատանեկություն/ /տարի/, կենսուրախ էր և հաջողակ: /Հայր/ երազում էր նրան բժիշկ տեսնել, սակայն Եվկլիդեսի և Արքիմեդի /գիրք/ /մագնիս/ պես դեպի իրենց էին ձգում /Գալիլեյ/...

1616թ. մարտի 5-ին Հռոմի սրբազան գրաքննչական /կոմիտե/ արգելում է /Կոպեռնիկոս/ և /Ռոսկարինի/ /գիրք/... Այս /արգելք/ ոչ միայն վրեժխնդրություն էր հանգուցյալ /Կոպեռնիկոս/, այլև սպառնալիք էր՝ ոտը ված իրեն՝ ողջ ու առողջ /Գալիլեյ/: Գալիլեյը չի էլ խանդավառվում /հույսեր/, երբ Հռոմ էր տանում իր «Երկխոսություն աշխարհի 2 զլխավոր /համակարգ/ մասին» /աշխատու- րյուն/... Վատիկանը /գայրույթ/ կատաղեց: Պապը վշտահար տեսք ունի: «Աստված թող ների նրան, որ սկսեց /դատողություն/ անել նոր /ուսմունք/ և սուրբ /գիրք/ վերաբերող բաների մասին...»:

Գալիլեյը ստիպված եղավ հրաժարվել /գիտնական/ ամենավեհ /համոզ- մունք/ և կրել տառապանքն այն /մարդ/, ով պարտվում է /տանջանք/ և /խարույկ/ /ահ/... Այն, որ Գալիլեյը, վեր կենալով /հատակ/, իբր թե բացականչել է՝ «Եվ այնուամենայնիվ նա պտտվում է», ավելի շատ առասպել է՝ ցանկալի, բայց՝ առասպել...

1979 թ. նոյեմբերին Վատիկանի /գիտությունների ակադեմիա/ տեղի էր ունենում /Աբեերտ Էյնշտեյն/ 100-ամյակին նվիրված /ժխակատարություն/: Ակադեմիայի /անդամ/ առջև ելույթ է ունենում /Հովհան-Պողոս Երկրորդ պապ/- «Գալիլեյ և Էյնշտեյն...Յուրաքանչյուրը ստեղծել է մի ամբողջ դարաշրջան»: Ի՞նչ է նշանակում այս /ճառ/: /Եկեղեցի/ կողմից «Ինկվիզիցիայի կալանավոր»/ արդարացու՞մ: Եթե այդպես է, ապա այն ուշացել էր 346 /տարի/:

❑ 2-78. Ա. Կարդայ և դուրս գրել գոյականները, որոշել նրանց բառա-քերականական հատկանիշները:

Բ. Ուշադրություն դարձնել ոչ գրական բառերին ու բառաձևերին և դրանք փոխարինել գրական համարժեքներով /ինչպես օրինակ՝ թախտեն – թախտից/:

Գ. Դուրս գրել հարադրական բարդությունները՝ առանձնացնելով գոյականները:

Դ. Գրել ընդգծված բառաձևերի ուղիղ ձևերը և կազմել գոյականական բառակապակցություններ, որոնցում ստորադաս եզրը հատկանիշ արտահայտող բառ է /ածական է/:

...Աստծու վրա հույս ունեցիր, բայց ինքդ մի՛ թերանա,
Աստղով ծնված ծուլի թախտն էլ անասող մթնում կմնա:
Լավ ականջ դիր՝ այս խոսքերը հայր կդառնան ջահելին,
Միշտ լավություն արա մարդուն՝ մարդն է մարդու հայելին:
...Անկնիկ տուն՝ անջուր ջաղաց,
Անկին մարդը իր սիրտն աղաց...
Սերն, իմացիր, սանդուղք է միշտ՝ ոտ առ ոտ ես ելնելու,
Մինչև ոտքը չհամբուրես, բերանին չես հասնելու...
...Հալալ մարդը մազ էլ դառնա, թրով էլ չի կտրվի,
Գերան դառնա հարամն անահ՝ մի օր պիտի կտրվի:
Ամեն մարդու պարտքն ու գործն է լավության դեմ՝ լավություն,
Բայց մարդ մարդու բանն է միայն՝ չարության դեմ՝ բարություն...
-Էլ ո՞րն ասեմ... Հավքն որ հավք է՝ էլի երկու թև ունի՝
Մեկն արհեստն է, մեկն՝ ուսումը, այս էլ մտքից մի՛ հանի:
Ո՛վ իմանա, մարդ ենք, էլի, միտքը մարդուն պետք կզա,
Ամենասև արհեստն անգամ քիլագուկ է միշտ ոսկյա: /Հ. Շիրազ/

❖ Ե. Շիրազի ո՞ր ստեղծագործությունից է. բնորոշել ոճական առանձնահատկությունները:

Ա Շ Ա Կ Ա Ն

❑ 2-79. Գտնել ածականները և դուրս գրել իրենց լրացյալների հետ որոշելով լրացյալների խոսքիմասային պատկանելությունը:

Խորհուրդ՝ հիասքանչ ու զարմանալի...
Ես գիշերային կիսաքնի մեջ
Վերձանում էի դարերով լած խազերը մեր հին,
Ու մեղեդին էր հնչում աշխարհում:
Նա զարմանաբեր հարավի հևոցն ու շունչն ուներ.
Եվ հունչն ուներ որձաքարերից բխող աղբյուրի...
Եվ հուշում էր նա,
Որ գեղեցկագույն դեմքը աշխարհում
Դա ազատության դեմքն է սրբազան,
Ամենամարդու ձեռքերն աշխարհում
Ձեռքերն են խղճի,
Եվ արարիչը ամենագործը
Քրտինքի ցողն է՝ փոքրիկ ու ցոլուն...
Խորհուրդ՝ հիասքանչ ու ցավո՛տ,
ցավո՛տ... /Կ. Դավթյան/

❑ 2-80. Պատասխանել /ինչքան հնարավոր է՝ շատ ածականներ ընտրելով՝ ուղիղ և փոխաբերական իմաստներով/՝ մարդը կարող է ունենալ ինչպիսի՞ ա/ քիթ բ/ շրթունքներ գ/ աչքեր դ/ մազեր ե/ հայացք

❑ 2-81. Յուրաքանչյուր նախադասության վերջում տրված ածականները դնել համապատասխան տեղերում:

1... արևը բարձրանում էր ... սարերից, և իբրև մի ... ու ... սափոր, շրջում էր իր բերանը և թափում ... զինին մեր ... արտերի վրա: /Նայրեմի, ոսկեհասկ, կարմիր, խակինթյա, վիթխարի, կապույտ, ոսկեգօծ/ 2. Հեռու՝ հեռու, ... սարերով և ... դաշտերով վազում և կարկաչում են ... առվակները. վազում ու զրնգում է և ... սիրտը՝ ... ու ... /ուաք, քյուրավոր, արյունալիքը, մարդկային, կապույտ, արծաթագույն, կանաչ/ 3. ... հովը օրորում է բարդիների ... կատարները, ... ոտիները կախել են իրենց ... գլուխները ... ու ... գետակի վրա, որ քարեքար զարկվելով, արծաթ է դարձել ու ... ծնծղա: /արծաթե, անուշ, փրկիքան, երկնամետ, գոչոչուն, երազում, ճյուղաշատ/

❑ 2-82. ❖ Արտագրել հատվածն առանց ածականների և համեմատելով՝ քացատրել ածականների արտահայտչական դերը:

Եթե ոսկեհանդերձ դաշտից շուրջդ նայես, նախ երևում են կանաչալանջ լեռները, որոնք կանաչել են կանաչ խոտից, ապա կապույտ-կապույտ լեռներ, որոնք կապտել են սպիտակակապտավուն ու կապտաերկնագույն մշուշի պատճառով, և ապա ավելի հեռվում՝ սպիտակ լեռներ, որոնք սպիտակել են սպիտակաթույր ձյունից: Կապույտ լեռների արևկող լանջերին երևում են վերջին գյուղերը: Կանաչազարդ գյուղերից վերև զրնգում ջրաղացներն են, որոնք թառել են բարձրաբերձ լեռներից իջնող գուլալ աղբյուրների վրա: Ջրաղացներից վերև ճերմակ-ճերմակ ամպերն են, հպարտ արծիվներն ու կուսական ձյունը: /Ըստ Գ. Էմինի/

❑ 2-83. Ա. Արտագրել հատվածը՝ կետերի փոխարեն ածականներ գրելով:
❖ Բ. Համեմատել երկու հատվածները և քացատրել ածականի ոճական արժեքը:

Օ՛, լազուր թագավորություն, օ՛ թագավորություն լազուրի, լույսի, երիտասարդության և երջանկության: Ես քեզ տեսա իմ ... երազում: Կարապի կրծքի նման ... առազաստն ուռչում էր ... ռազմադրոշների տակ: Շուրջս տեսնում էի միայն ... ծովը՝ ամբողջովին բռնված ..., ... ծիսանքով, իսկ գլխիս վերևը՝ նույնպիսի ծով, որի վրայով կարծես ծիծաղելով, քաջահաղթ լողում էր ... արեգակը: Թեթև սուզվելով ... ալիքների մեջ՝ լողում էր մեր ... նավակը: ... քամին չէր նրան տանողը: Նրան վարում էին մեր սեփական սրտերը՝ ..., ...: Ուր ուզում էինք, այն կողմն էլ նա սլանում էր հնազանդ: Մենք պատահում էինք կղզիների, ... կղզիների, որոնք շողշողում էին ... ակների, հակինթի ու զերուխտի նման: ... ափերից ... անուշահոտություն էր բուրում: Այս կղզիներից մի քանիսը ... վարդերի ու ... հովաշուշանների անձրև էին թափում մեզ վրա, մյուսներից հանկարծակի վեր էին սլանում ..., ... ու ... թռչունները: Թռչունները ճախրում էին

մեր վերևում, հովտաշուշաններն ու վարդերը հավում էին մեր նավակի հարթ կողմերից սահող ... փրփուրի մեջ: ... ծաղիկների ու ... թռչունների հետ միախառն մեզ էին հասնում հնչյուններ: ... Եվ ամեն ինչ շրջապատում' երկինքը, ... ծովը, բարձրում ծփացող ... առագաստը, դեկի ետևում քրքջացող ... ջուրը, այդ բոլորը սիրո մասին էին պատմում, ... դրախտի մասին:

/Ըստ Ի. Ս. Տարգենևի /

☒ Գ. Ըարունակել՝ պատմելով լագուր թագավորության սիրո մասին, դրախտի մասին... :

☒ Գ-84. ♦ Գոյականների՝ հոլովական ձևերի միջոցով արտահայտած հատկանիշները փոխարինել անականներով՝ նշելով իմաստառական տարբերությունները:

● լեռան ծաղիկ
զարնան անձրև
մոր քնքշամբ
Նորբլի մրցանակ
Ռեզերֆորդի մողել
գիտության աշխարհ | ● տիեզերքի ձգողություն
ոսկուց գրիչ
տիեզերքի մարմիններ
Լոմոնոսովի խնդիրներ
խոսքի արվեստ
Էլեկտրոնի թաղանթ | ● Եվրոպայի շուկա
հյուսիսի աստղ
մոլեկուլի տեսություն
բայի սեռ
լուսնի խավարում
երկնքի լուսատու |
|--|--|---|

☒ Գ-85. -Ան, -ացի, -իչ, -ուտ, -ենի, -/ա/վոր, -ուն, -եղեն անանցներով և՛ գոյականներ, և՛ անականներ կազմել:

☒ Գ-86. Կազմել անականներ՝
Ա. հետևյալ նախածանցներով՝ ան-, ապ-, դժ-, տ-, չ-, արտ-, գեր-, հակ-, ստոր-, տար-:

Բ. հետևյալ վերջածանցներով՝
ա/ -ան, -անի, -ատ, -ացի, -/ա/վետ, -ովի, գ/ -գին, -գույն, -ե//յա, -եյի//ալի, -/ա/վուն.
բ/ -եղ, -եղեն, -ի, -իկ, -ին, -ուն, -/ա/վոր. դ/ -իչ, -կոտ, -ոտ, -ուկ, -ական, -ային, -ու:

☒ Գ-87. Բնության մեջ եղած գույների բազմազան երանգներն արտահայտելու համար որպես բառակազմական սերող հիմքեր օգտագործվում են նաև որոշ առարկաների անուններ, և կազմվում են անականներ՝ «առարկայի անուն + գույն» կաղապարով /մանուշակ – մանուշակագույն/: Տրված են թակադապարներով կազմել 5-10 անականներ՝

- ա/ ծաղիկ, մրգի, բույսի անուն + գույն /նարնջագույն/
բ/ կենդանու անուն + գույն /մկնագույն/
գ/ թանկագին քար + գույն /զմբուխտագույն/
դ/ մետաղի անուն + գույն /արճնագույն/
ե/ բնության երևույթի, բնության իրերի անուն + գույն /ծովագույն/:

☒ Գ-88. Գրել արմատական գունանունները և դրանց օգնությամբ կազմել անանցավոր, բարդ, բարդ անանցավոր գունանուններ /հարկ եղած դեպքում օգտվել բառարաններից/, ինչպես օրինակ՝ դեղին – դեղնոտ, դեղնագորշ, դեղնավուն, դեղնագույն, դեղնամույն, դեղնադարչնագույն, դեղնաթուխ, դեղնաթույր, դեղնախառը/և/, դեղնակամաչ, դեղնականաչավուն, դեղնակապույտ, դեղնակապտավուն, դեղնակարմիր, դեղնակարմրավուն, դեղնակինամոնագույն, դեղնուկ, դեղինկեկ, դեղնամած, դեղնամարնջագույն, դեղնամարնջավուն, դեղնաշխետ, դեղնասպիտակ, դեղնաճերմակ, դեղնասպիտակագույն, դեղնավարդագույն, դեղնեղանգ:

☒ Գ-89. Ա. Բացատրել հետևյալ անականների կազմությունը:

- Բ. Առանձնացնել համադրական բարդ անականները և դաստասել ըստ տրված կաղապարների՝
ա/ անական + գոյական	դ/ թվական + գոյական
բ/ գոյական + գոյական	ե/ գոյական + բայաձև
գ/ անական կամ մակբայ + բայաձև	զ/ անական + անական

Ագատամիտ, խորախոր, խստապահանջ, վաղահաս, քառագագաթ, ծուռթաթ, նրբիրան, թեթևաշարժ, մեղմանուշ, արծվաքիթ, գմբեթաձև, աշխարհացունց, արագընթաց, երկծալ, երկնագույն, թխադեմ, առյուծասիրտ, հնգաթև, գործիմաց, վաղահաս, մարդատյաց, կաթնատու, շիկահեր, վաղամեռ, առյուծաձև, քնաբեր, մշտականաչ, ուղղաձիգ, սևաթույր, սահմանապահ, չարաչար, քսանմետրանոց, նավթագազային, արծաթաթույր, գինեգույն, ծով-ծիրանի, դժգույն, եռագույն, գույն-գույն, քնքշաթույր, նույնագույն, թխականաչ, փունջ-փունջ, կապտաժեռ, թթվաչ, կանաչավուն, շեկիկ, սև-սևենի, թուխ-թխենի, շեկիկ-մեկիկ, կապտակապույտ, կարմրոտ, դեղնադժգույն, սևիկ-մեկիկ, կապուտակ, սևուկ, կարմրածիրանագույն, ծովերանգ, նրբերանգ, յոթծալ, սև-սաթ, երեքգույն, խաժուժիկ, արծաթե, գունեղ, գունատ, ֆիզիկական, դեփ-դեղին, գաղափարական-քաղաքական, գիտաուսումնական, հունա-հռոմեական, անզլո-ամերիկյան:

☒ Գ-90. Տրված բառակապակցություններից կազմել անականներ և դրանցով կազմել գոյականական բառակապակցություններ /հյուր ընդունող – հյուրընկալ -- հյուրընկալ ժողովուրդ/:

● միշտ բխող
աղիքները խաշող
լուրջ մտածող
աշխարհով մեկ սիրված
գարդերով նախշված
երկինք մխրճված
պոչ չունեցող | ● բերք տվող
սիրտ կեղեքող
բարձր խոսող
մարդ հալածող
աշխարհ ցնցող
վեճ հարուցող
մոխրի գույն ունեցող | ● առյուծի սիրտ ունեցող
արագ ընթացող
բույնն ավերված
նոր տնկված
կենտրոնից խույս տվող
երեք դուռ ունեցող
սև աչքեր ունեցող |
|--|---|---|

Ա 2-91. Տրված բառակապակցությունները և նրանցից առաջացած անականները գործածել նախադասությունների մեջ՝ ցույց տալով կիրառական, քերականական տարբերությունները:

- բարձր որակ – բարձրորակ
- չար աչք – չարաչք
- ոսկե օղ – ոսկեօղ
- տաք արյուն – տաքարյուն
- բաց բերան – բացբերան
- բարձր աստիճան – բարձրաստիճան
- քար սիրտ – քարսիրտ
- երեք գույն – երեքգույն

Ա 2-92. Արտագրել հատվածը՝ փակագծերում տրված բառերից անանցման միջոցով անականներ կազմելով: Ուշադրություն դարձնել ուղղագրությանը:

/Խորհուրդ/ գիտնականների ստեղծած /ատոմ/ ռումբի /փորձ/ պայթյունը իրացվեց 1949 թ. օգոստոսին /Միջին Ասիա/ մի գյուղում: Նրանց /Վերջին/ նպատակը /ատոմ/ էներգիայի «խաղաղ» օգտագործումն էր... /Ատոմ/ գեները մարդու կողմից բնության անտեսանելի զարդանարանները բափանցելու արդյունքն էր: /Հավատ/ ջանքերի շնորհիվ, /ստեղծագործ/ անդուլ աշխատանքով, /հսկա/ լարվածությամբ է ստեղծվել այն. /ատոմ/ պայթյունը /մարդիկ/ բանականության բարձրագույն նվաճումն է և /մարդիկ/ հասարակության բարձրագույն խայտառակությունը: /Անգլիա/ /արքա/ ընկերության նիստի ժամանակ, դիմելով հրավիրվածների բարձր ժողովին, Կուրչատովն այն կարծիքն է հայտնել, որ /քար/ դարը չի սկսվել այն ժամանակ, երբ մեջքը նոր ուղղած /նախնադար/ մարդը հենց նոր սրած քարով սպանել է արյունակցին, և /բրոնզ/ դարն էլ չի սկսվել այն ժամանակ, երբ /բրոնզ/ նիզակից ընկել է առաջին զոհը: Այդպես էլ չի կարելի /ատոմ/ դարաշրջանի թվարկումը սկսել Հիրոսիմայից և Նագասակիից: Մի՞թե կարելի է /ատոմ/ դարն արարողների թվից բացառել /ռոչակ/ Բեկկերտիին ու Կյուրի անուսիներին, Ռեզերֆորդին՝ իր /տաղանդ/ աշակերտներով: Մի՞թե կարելի է մոռանալ, որ «ջարդված կճուճների մեծագույն հավաքածուից» շատերն իրենց իսկ ստեղծածի դեմ «խաչակիր/ արշավանքի» մասնակիցներ էին:

«Անհանդուրժելի է այն միտքը, թե կարող է սկսվել /ատոմ/ կամ /ջրածին/ պատերազմ. այն ժողովրդի համար /ողբերգ/ կլինի», - ասել է Ի. Վ. Կուրչատովը:

Ա 2-93. Ա. Կարդալ Վ. Մարոյանին բնութագրող տողերը:

Բ. Ընդգծել գոյականները և նրանց հիմքերից անականներ կազմել:

Գ. Գտնել անականները և նրանցից գոյականներ կազմել:

Դու այս աշխարհում քո բարության անհուն աշխարհն ես ստեղծել, և այդ աշխարհում ապրում են մարդիկ, որոնք ասես Սասնա ծռերի մասին հյուսված մեր էպոսից, մեր հեքիաթներից են դուրս եկել: Դու ինքդ էլ ասես այդ էպոսի հերոսներից մեկն ես, Փոքր Մեերն ես ասես, որովհետև թեև նրա մման հսկա ես ու բարի, բայց նրա մման չգիտես, թե ով է բարության թշնամին, որտեղից է գալիս հարվածը: Եվ գիտե՞մ՝ ներքուստ նրա մման մե՞նակ ու տխուր ես դու, քանի որ քո խղճի ու բարության ոտքերը խրվում են աշխարհի անարդարության ու չարիքի մեջ և չեն կարողանում ընթանալ դեպի քո երազի բարի ու արևոտ աշխարհը. քո երազած բարությունն անվերջ

կանչում է քեզ, և դու, չարիքի ու անարդարության մեջ խրվելով, ընթանում ես դեպի այդ աշխարհը:

ԿԼ. Դավթյան/

Ա 2-94. Տրված առածներում լրացնել անականները:

- ✓ 1. ...լեզուն օձը բնից կհանի:
- ✓ 4. ... հավը կչկչան կլինի:
- ✓ 2. ... ձուռն գատկին կսազի:
- ✓ 5. ... ծառին քար գցող չի լինի:
- ✓ 3. ... խոսքը հանաքով կասեն:
- ✓ 6. ... բերանի մեջ ճանճ չի մտնում:

Ա 2-95. Գրել առածներ՝ օգտագործելով հետևյալ անականական հակա-նշային գույգերը:

- ա/ գիտուն - անգետ
- գ/ երկար - կարճ
- ե/ հեռու - մոտիկ
- բ/ քիչ-շատ
- դ/ խելոք-գիժ
- զ/ քանկ - էժան:

Ա 2-96. Գաղթական, զինվորական, առևտրական, հոգևորական, օգնական, բափառական, դպրոցական բառերով 2-ական նախադասություն կազմել՝ մեկ գոյականական իմաստով, մեկ անականական:

Ա 2-97. Բացատրել գունանուն անականների իմաստները /օր.՝ ասմազուն - երկնագույն/:

Ավվան, աշխետ, ալ, արջն, մոռ, բիլ, լաջվարդ, պուրպուր, գորշ, շառ, թուխ, բոսոր, լուրթ, խած, խարտյաշ, դեղձան, ծավի, հիր, ճերմակ, մավի, կարմրկել:

Ա 2-98. Գունային հատկանիշի հիման վրա համեմատություն-բառակապակցություններ կազմել՝ նշելով գերադաս անդամի խոսքիմասային պատկանելությունը, ինչպես օրինակ՝ ձյան պես ճերմակ մշուշ /գոյական/:

Ա 2-99. Ածականներն ընդգծել: Բացատրել դարձվածքների իմաստները:

- ♦Բերանից պինդ ♦ձեռքը կարճ ♦սիրտը բարակ ♦դուռը բաց ♦վիզը ծուռ ♦աչքը ծակ ♦ձեռքը փակ ♦ճակատը պինդ ♦ճակատը բաց:
- ♦Անունը սև քարին գրել ♦սևը սպիտակից ջոկել ♦կարմիրը/ը/ կապել ♦կանաչ տերևից ընկած ♦ճերմակ ձեռնոց նետել ♦քաղցր աչքով նայել:

Ա 2-100. Տրված շրջապատություններում ընդգծել անականները. բացատրել նրանց իմաստը, ինչպես օրինակ՝ Լուսաշող հանճար – Մոցարտ, ղեղին ջարդ - մշակութային արժեքների վաճառելը:

- Մեծ իտալացի աստղային պատերազմ սև թուրք կանաչ դեղատոն կապույտ ածուխ
- արծաթե բոշուն դարչնագույն ոսկի երկնային դատավոր կանաչ ոսկի կարմիր հունձ
- արյունոտ պսակ երկաթե լեղի դեղին ջարդ սպիտակ արջերի երկիր հանճարեղ Լոռեցի

101. Բացատրել, թե ինչպիսի նշանակություն է ստանում ածականը, երբ քառակապակցություն է կազմում փակագծերի մեջ դրված գոյականների հետ:

- չոր /հաց, հող, ճանապարհ, օդ, ճյուղ, հագ, ծերունի, օրենք, խոսք, գլուխ, կոճղ, մարդ/
- ծանր /թեմ, քայլ, խնդիր, հայացք, գինի, բնավորություն, օդ, ականջ, գլուխ, խոսք, մարդ, ոտք, լեզու, մարմին, քար/
- ուրախ /ծախս, մարդ, ճանապարհ, աչքեր, տրամադրություն, հոգի, տխրություն/
- ճերմակ /ձյուն, մշուշ, հեքիաթ, աղջիկ, ջուր, փող, մազ, սար, անուրջ/

102. Ա. Ոսկին դրամ է և ունի դեղին գույն: Բայց մարդիկ նրան վերագրել են նաև ուրիշ գույներ: Ասում ենք սև ոսկի և հասկանում ենք նավթ, արճնագույն ոսկի՝ տորֆը, դարչնագույն ոսկին՝ այրվող թերթաքարն է, կարմիրը՝ տուֆը: Բամբակը համարում ենք սպիտակ ոսկի, ջուրը՝ էժան ոսկի, գազը՝ կապույտ ոսկի: Կան նաև փափուկ ոսկի /թանկարժեք մորթեղենը/ և կանաչ ոսկի /թեյը/: Իսկ ինչպիսի փոխաբերություններ ասես, որ ծայր չի տվել այն՝ ոսկե երազներ, ոսկյա հուշեր... Ըարունակել փոխաբերությունների շարքը և բացատրել նրանց արտահայտած իմաստները:

Բ. Վերոգրվածի նմանությամբ ածականներ ավելացնել և փոխաբերաբար օգտագործել տրված բառերից որևէ մեկը՝ երկաթ, արծաթ, ծով, աստղ:

103. Գ. Ա. Ընդգծել գունանուն ածականները և բացատրել նրանց ոճական արժեքը:

Բ. Դուրս գրել ոչ գունանուն ածականները և որոշել նրանց կազմությունը:

1. Կարմիր նմույսները թռչում են սրընթաց, Կարմիր նմույսները՝ բաշերը փրփուր... Վառվել է երկիրը կարմիր կրակով, Կարմիր նմույսները վառել են երկիրը /ԵԶ/: 2. Ինչպես պիտի արդյոք հնչեն, ա՛խ, այս երգերը իմ կարմիր, Իմ ավերակ, իմ որք երկրում /Ձ/: 3. Կարմիր էր ավազն ու ավազը՝ սև, Բոսոր էր ավազն ու ավազը՝ սև, Դեղին էր ավազն ու ավազը՝ սև, Ու խրվում էի ես դեղին ու սև Այդ հառաչի մեջ /ԿԴ/: 4. Անքնություն, Դեղին թախիծ... Ինչպես դարձար այսքան մոտիկ... /Ձ/: 5. Կապույտ պատարագ, կապույտ մոզու-թյուն, Չեր խորքերի մեջ կրակ է ու բոց. Դուք՝ բոցի կապույտ շարունակություն /Ձ/: 6. Այդ օրը վրաս սպիտակ սուգն էր ծաղկաթերթերի, Եվ արևն այնպես տխուր էր զանգում /Ձ/: 7. Ես ոճանց համար կարմիր գույն ունեմ, Նման եմ բոցի, Եվ ոճանց համար սև եմ ու տխուր, Որբության մման: Սակայն կա մեկը՝ Երագող մի խենթ, Ես նրա համար կապույտ եմ միայն /Ձ/: 8. Սև հագավ Սև-սար գյուղը մոր պես, Սև էին սարի ձյուններն էլ ասես, Սև էին հագել նոճիներն անթիվ՝ Կախաղան դառած ծառերն անհաշիվ, Սև էին լալիս ջրերն արցունքված՝ Իմ անմեղ հայոց արնից ակունքված... Սև էին անթիվ գյուղերն հրկիզված, Սև էին անգամ աստղերն էլ հուզված... /ՀԸ/: 9. Ջրնգում է կանաչ քամին՝ դաշտում լայնատարած, Իմ մանկության կանաչ երգը բերանացի արած... Որոտում է կարմիր քամին կարմիր կրակ հագած, Պատանության կարմիր երգը բերանացի արած... Խշշում է խարտյաշ քամին կիրճերի մեջ անանց, Իմ այրության խարտյաշ երգը բերանացի

արած: Հառաչում է ճերմակ քամին աչքն անհայտին հառած, Իմ ծերության ճերմակ երգը բերանացի արած /ՀՍ/:

104. Դուրս գրել ածականները և հաշվի առնելով հատկանիշը ինչպես՝ արտահայտելով՝ առանձնացնել որակական ու հարաբերական ածականները: Բացատրել նրանց բառակազմական, իմաստային, քերականական, շարահյուսական-կիրառական յուրահատկությունները, նմանություններն ու տարբերությունները:

Գարունը սովորաբար տարվա մեջ մի անգամ է գալիս, բայց լեռնոտ ու քարոտ իմ Հայաստանում ամեն տարի մի քանի գարուն է լինում: Երկնամուխ լեռն ի՞ր գարունն ունի, երփնածուփ դաշտավայրն՝ ի՞ր գարունը և այն էլ տարվա տարբեր եղանակներին:

Փոքր է Հայաստանի հողը, բայց բազմազան է ու բազմատեսակ: Այս մի բուռ հողում առկա են կլիմայական բոլոր գոտիները՝ ալպիական արոտավայրեր, արևահամ խաղողի այգիներ, մթին անտառներ ու խորշակահար դռեր, մշտական ձյուն ու արևադարձային պտուղներ:

... Երբ Արարատյան դաշտում աշնանամուտ է, և արդեն հասնում են արևալեցուն խաղողն ու կարմրաթուշ դեղձը, լեռների ստորոտում դեռևս ամառ է կամ ամռան սկիզբը. այնտեղ ցորենը նոր է սկսում դեղնել: Այդ նույն պահին լեռնալանջերի ալպիական արոտավայրերում աճում է փարթամ խոտը, ու ծաղկում են սևասիրտ ու կարմրազգեստ կակաչները:

Ավելի վերև ձյունը դեռ նո՛ր է սկսում հալվել, և երևում են առաջին ձյունե ծաղիկներն ու կապույտ մանուշակները, իսկ ամենից վերև՝ գագաթին, հավերժական ձյուն է, ձմեռ, սառնամանիք:

Ճիշտ նույն պահին Մեղրու կախաղաղական ձորում՝ տապից շիկացած քարերի արանքում, ճեղքվում է նուռը, և մեղրով են լցվում թուզն ու ճապոնական արմավը:

Արագածի գագաթին հալվող ձյուններից գոյացած վտակը մինչև Մայր Արաքս հասնելը նու՛յն օրն իր ճամփին կարող է տեսնել տարվա բոլոր չորս եղանակները՝ խստաշունչ ձմեռ, կենսատու գարուն, տոթակեզ ամառ, ոսկեգօծ աշուն: Հայաստանում վայրեր կան, որտեղ տարին ... երկու եղանակ ունի միայն՝ ձմեռ և գարուն: ... Երբեմն այնտեղ միայն վայրի յավշան էր բուսնում, որի գույնով այնքան էլ հեշտ չէր զանազանել տարվա եղանակները... Մե՛կ-մե՛կ էլ աճում էին դեղին ու կապույտ ծաղիկներ, որոնց «անթառամ ծաղիկ» էին ասում կամ «անմահական ծաղիկ»... /Ըստ Գ. Էմինի/

105. Կազմել գեղեցիկ, հին, բարի, երկար, նուրբ ածականների կ' առավելական, կ' նվազական, կ' հավասարական բաղդատականները /հնարավոր բոլոր տարբերակներով/:

12 2-106. Գտնել բաղդատական աստիճանով դրված ածականները և նրանց կազմության մի ձևը փոխարինել մյուսով:

● ✓ 1. Հին ծառն այրվում է ավելի լավ, ծեր ձիով գնալն ավելի անվտանգ է, հին գրքերի ընթերցումն ավելի հաճելի է, հին գինին խմելն ավելի դուրեկան է, հին ընկերներին կարելի է ամենից շատ վստահել /Ռայտ/: ✓ 2. Առողջ աղքատը հիվանդ թագավորից ավելի երջանիկ է: /Շոպենհաուեր/ ✓ 3. Ավելի լավ է լինել նախանձի առարկա, քան կարեկցանքի: /Հեյդոտ/

● Դեռևս մ. թ. ա. 434 թ. հույն գիտնական Անաքսագորասն ավելի խելացի ու ավելի ճիշտ մտքեր արտահայտեց, քան ժամանակի մեծանուն քրմերը. Արեգակը ոչ թե աստված է, այլ հսկայական շիկացած մարմին՝ շատ ավելի մեծ, քան քվում է: Արեգակի տրամագիծը /13920000 կմ/ 109 անգամ ավելի մեծ է, քան Երկրի տրամագիծը: Արեգակի ծավալը շատ ավելի մեծ է, քան 1200000 Երկրի չափ մոլորակները միասին: Իր հսկայական չափերի հետևանքով մինչև իսկ այդպիսի մեծ հեռավորության վրա Արեգակը երկնային մյուս լուսատուներից ավելի պայծառ է երևում. առանց սև ապակու կամ հատուկ ակնոցի նրան նայելը չափազանց վտանգավոր է: Այն շուրջ 10 մլն անգամ ավելի պայծառ է երևում, քան երկնքի ամենապայծառ աստղը՝ Սիրիուսը: Սակայն եթե Արեգակն ու Սիրիուսը գտնվեն Երկրից միևնույն հեռավորության վրա, ապա Արեգակի պայծառությունը 25 անգամ Սիրիուսից ավելի թույլ կլինի:

12 2-107. Դուրս գրել գերադրական աստիճանով դրված որակական ածականները, բացատրել կազմության ձևը:

● 1. Իմ արտի սերը ծաղիկն է նրանց՝ Բուսած ամենից բարձր կատարին... /ՀԸ/: 2. Չմեռ քնեի, զարթնեի գարուն, Կես դարս դառնար քսան տարեկան, Դառնայի պարման ամենասիրուն /Ձ/: 3. Ամենամուրբ, ամենատուրբ մայրն էիր Ամենաչար, ամենաքար վշտերի մեջ. Ամենից շատ, ամենից վատ տանջվեցիր, Դու, որ հազար անմեղ էիր, մայր իմ խեղճ /Ձ/: 4. Խոշորագույն հայտնագործությունները չեն կարող ծնվել առանց ուժեղ զգացմունքների: 5. Կարելի է չտարակուսել, որ առնվազն երեք կարևորագույն բնագավառ՝ աստղագիտական տիեզերքը, տարրական մասնիկների միկրոաշխարհը և օրգանական սիստեմները, կմնան որպես մարդկության հավերժական խնդիրներ: 6. Սիրիուսը ամենապայծառ աստղն է և՛ հյուսիսային, և՛ հարավային կիսագնդերի բոլոր երևացող աստղերի մեջ: 7. Մարդը ստեղծեց ամենահավոր բանը՝ ոսկու կուռքը՝ կատարյալ տիեզերական մի պատուհաս. «ոսկի», աստված չես, բայց պակաս էլ չես» ամենատարբեր ողբերգությունների, կրքերի, մտքի ու տիեզերական զարգացման, հենց իր՝ մարդու ամենակտիվ գործունեության ամենից ապշեցուցիչ, ամենից անսպառ աղբյուր: 8. Այսօրվա չափանիշներով բոլոր ժամանակների ամենաերջանիկ աստղագետին՝ Գալիլեյին պետք է շնորհվեր տասը Նոբելյան մրցանակ, երկուսը՝ աստղադիտակի համար:

● ✓ 1. Ամենից շատ մենք դժգոհում ենք այն ժամանակ, երբ դժգոհ ենք մեզանից: /Ամյել/

✓ 2. Չնայած իրենց բոլոր թերություններին՝ մարդիկ ամենից շատ արժանի են սիրո: ✓ Խելացի մարդիկ լավագույն հանրագիտարաններն են: ✓ Ամենածիծաղելի ցանկությունը բոլորին դուր գալու ցանկությունն է: /Գ. Մթե/

✓ 3. Խիղճն ամենալավ բարոյախոսական գիրքն է: Նրան պետք է հաճախակի նայել: /Պասկալ/

✓ 4. Բարի գործերի հիշատակը պահելու լավագույն ձևը դրանք կրկնելն է: /Բեկոն/

✓ 5. Սովորիր ավելի շատ ամաչել քեզնից, քան ուրիշներից: /Դեմոկրիտ/

✓ 6. Երաժշտությունը ամենալավ սփոփանքն է տխուր մարդու համար: /Լյութեր/

✓ 7. Ավելի շատ օգտվիր ականջներից, քան լեզվից: /Մենեկա Կրաստեր/

✓ 8. Չափից դուրս գեղեցիկ բառերը անվստահություն են առաջացնում: /Ֆենելոն/

✓ 9. Ամենախոր գետերը հոսում են նվազագույն աղմուկով: /Յուրգիտա/

☑ Գ. Վերոնիշյալ աֆորիզմներից մեկը դարձնել բնաբան և շարադրել մտքերը:

12 2-108. Գույն բաղադրիչն ունեցող հետևյալ բառերից առանձնացնել նրանք, որոնցում այն ածանց չէ՝ լավագույն, գերագույն, մարնջագույն, նորագույն, դարչնագույն, բարձրագույն, ծիրանագույն, խոշորագույն, հողագույն, ազնվագույն, մանուշակագույն, նվազագույն, աղյուսագույն:

12 2-109. Գրել 8-10 այնպիսի որակական ածականներ, որոնք համեմատության աստիճաններ չունեն:

12 2-110. Մեծ, երկար նեղ, կապույտ, մութ, խոր ածականների ցույց տված հատկանիշների որակային աստիճանավորումներն արտահայտել՝

- Ձ 1. չափ ու աստիճանի զանազան մակրայների միջոցով /չափազանց խոր.../.
- Ձ 2. կրկնության միջոցով /խոր-խոր.../.
- Ձ 3. աստղական և նվազական իմաստ ունեցող ածանցների միջոցով /խորին.../.
- Ձ 4. ածականի համեմատության աստիճանների միջոցով /ավելի խոր. ամենախոր.../.
- Ձ 5. շարահյուսական միջոցներով /ամենից խոր, խորից խոր.../:

12 2-111. Կարդալ: Գտնել հարաբերական ածականները: Որտեղ հնարավոր է, փոխարինել գոյականի թեքված ձևերով /կապերի հետ կամ առանց կապերի/: Բառարանների օգնությամբ բացատրել հարաբերական ածականների արտահայտած իմաստները:

Հիասքանչ արևի փառահեղ ու ոսկեգոծ ճաճանչների մեջ շողարձակում էր աշնանային գունավոր անտառակը՝ շշապակու գույնի երկու զմրուխտյա մոճի, որ ձևով մնան էին շշերի, երեք ոչ շատ բարձր շագանակենի, որոնց ծխախոտագույն տերևները՝ մարնջագույն երանգով, փսփսում էին անվերջ ու պատմում անտառային դյուփիչ հեքիաթը, մի կարմրածառ, որի օղակաձև

պասկը բաց կհտրոնագույն էր, բունը՝ մանուշակագույն, արնակարմիր ծիրանի և բոսոր սաղարթով երկու երազկոտ թուփ՝ առջևում մի քիչ ավագ արևալեցուն, արևացող կանաչ խոտ, և այս ամենի վերևում՝ կապու՜յտ-կապու՜յտ լուսեղեն երկինք՝ խորքերում ծծմբակհտրոնագույն հրեղեն մի գունդ: Վիճենքը քարացած մայում էր առեղծվածային նկարին: Աչքերի առջև ամեն ինչ մշուշվել էր... Նա չէր կռահում, որ այդ օրն ինքը հանդիպել էր ամենակարող ճակատագրին և լսել նրա մարգարեական կանխագուշակումները:

/Ըստ Իրվինգ Սթոունի/

Ձ-112. Հետևյալ բառակապակցություններում որոշել ընդգծված բառերի խոսքիմասային պատկանելությունը և համապատասխան եզրակացություններ կատարել:

Ամենավորձված որսորդը, ամենասիրված ուսանողը, ամենակատարելագործված մեքենան, ամենագարգազած երկիրը, ամենակարողագած ծերունին, ամենալարված աշակերտը, ամենամոռացված նամակը:

Ձ-113. Հիմք ընդունելով հարաբերական ածականների արտահայտած հատկանշային իմաստները՝ շարունակել՝ գրելով 5-ական բառեր.

- Ձ 1. տեղային-տարածական հատկանիշ /ցամաքային, ծովափնյա .../
- Ձ 2. ժամանակային հատկանիշ /սմառային, հնադարյան .../
- Ձ 3. կազմության կամ նյութի ինչից լինելը ցույց տվող հատկանիշ /ուսկյա, ձյունեղեն .../
- Ձ 4. հատկացական, պատկանելության կամ վերաբերության հատկանիշ /մարդկային, մայրական.../
- Ձ 5. ունենալու կամ չունենալու հատկանիշ /ակնոցավոր, անխելք.../
- Ձ 6. նմանության հատկանիշ /օձանման, աղվեսակերպ. .../:

Ձ-114. Առաջին կետում տրված հատուկ անուններից կազմել ածականներ և երկրորդից ընտրելով գոյականներ՝ գրել թևավոր խոսքեր /թե տարբերակային ձևեր կան, դրանք էլ գրել/, ինչպես օրինակ՝ Հոմերոս – քրքիչ → հոմերոսյան քրքիչ /հոմերոսյան քրքիչ/:

● /✓ 1. Հերկուլես	✓ 10. Հոմերոս	● 1. գինարբուք	10. գարշապար
✓ 2. Աքիլլես	✓ 11. Վեներա	2. ախոռ	11. աշտարակաշինություն
✓ 3. Բարոս	✓ 12. Տանտալոս	3. ուժ	12. պատգամախոս
✓ 4. Ավգիաս	✓ 13. Հաննիբալ	4. երդում	13. հանգույց
✓ 5. Դամոկլես	✓ 14. Բարբելոն	5. օրենք	14. աշխատանք
✓ 6. Գորդիոս	✓ 15. Տրոյա	6. սուր	15. տանջանք
✓ 7. Դանայոս	✓ 16. Սիզիփոս	7. ձի	16. խրախճանք
✓ 8. Դելփի	✓ 17. Լուկոլլոս	8. տակառ	17. քրքիչ
✓ 9. Դրակոն	✓ 18. Բարդուղիմեոս	9. գիշեր	18. հիվանդություն

◆ Բ. Մրանցից յուրաքանչյուրը որտեղի՞ց է «ծնունդ առել» և ի՞նչ նշանակությամբ է օգտագործվում:

Ձ-115. Առանձնացնել այն հարաբերական ածականները, որոնք ունեն համեմատության աստիճաններ: Ընտրել 3-ը և կազմել նրանց համեմատության աստիճանները, դրանցով էլ՝ բառակապակցություններ:

Անբարոյական, առածոական, բարեկամական, տարրական, տաղանդավոր, մեխանիկական, ալիքային, էլեկտրամագնիսական, կախարդական, արեգակնային, լուսային, կենսական, մխիթարական, ակնբարթային, կիսահաղորդային, մղձավանջային, մարդկային, ողբերգական, դժոխային, չորային, փողոցային, երկաթյա, ներվային, արծաթե:

Ձ-116. Հետևյալ բառակապակցություններում հատկանշային-որակական իմաստով գործածված ածականներն ընդգծել մեկ գծով, առարկայական-հարաբերության նշանակությամբ գործածվածները՝ երկու:

Արմատական փոփոխություններ և արմատական բառարան բանաստեղծական ոգի և բանաստեղծական ոտք տարրական քաղաքականություն և տարրական մասնիկներ մարդկային հասարակություն և մարդկային վերաբերմունք փողոցային երթևեկություն և փողոցային արտահայտություն օձային բնավորություն և օձային կաշի ներվային հիվանդություն և ներվային մարդ կատվային աչք և կատվային ցատկ քազավորական հանգիստ և թազավորական պալատ

Ձ-117. ♦ Բացատրել ածականների գործառական արժեքը նկարագրական խոսքում:

Քսանչորս տարեկանում Էյնշտեյնի հասակը 1,76մ էր: Նա լայնաթիկունք էր, փոքր-ինչ կորամեջք: Կարճ գանգը արտասովոր լայն էր թվում: Թուխ մաշկ ուներ, փղոսկրագույն: Մեծ, զգայուն բերանի վերևում փոքրիկ սև բեղեր ուներ: Քիթը՝ փոքր-ինչ արծվաքիթ: Մուգ շագանակագույն աչքեր, խորունկ հայացք՝ մեղմ ու ճառագող: Հաճելի ձայն ուներ՝ նման թավջութակի: Շատ բարձր էր ծիծաղում: Խիտ մազեր ուներ բարձր ճակատի վերևում, մազերը թեթևակի գանգուր էին և չոր, շատ սև և փոքր-ինչ ճեղքակալ: Մաքր Դիկարդը գրում է. «Էյնշտեյնը նմանվում է փոքր քաղաքում ապրող հնավաճառ պատկանելի կոշկակարի կամ ժամագործի: Յոթնասանամյա Էյնշտեյնի աչքերն օժտված էին մի այնպիսի մաքրությամբ, որ հազվադեպ էր բնորոշ մարդու հայացքին: Երեխայի՞ աչքեր: Ոչ մի դեպքում, որովհետև մանկական մաքրությունը բխում է որոշակի դատարկությունից, փորձի բացակայությունից: Իսկ Էյնշտեյնի մաքրությունը լիքն էր գիտելիքներով և փորձով: Դրա պատճառը ուժի և պարզության կատարյալ զուգակցումն էր, և դա հարուցում էր անսահման զարմանք, անպատմելի համակրանք ու հարգանք»: Իսկ կյանքի վերջին տարիներին նրա աչքերի բնական մաքրությունն էլ ավելի ուժեղացավ գորեղ ճակատի ձյունաճեղձակ փայլից:

Ձ 2-118. Ա. Զնրուշ, լուռ, քաղցր, գեղեցիկ, բարձր ածականներով կազմել և՛ գոյականական, և՛ բայական բառակապակցություններ և փորձել բացատրել գործածական տարբերությունները:

Բ. Նույն ածականներով կազմել մակբայով արտահայտված ստորադաս բաղադրիչ ունեցող ածականական բառակապակցություններ:

Ձ 2-119. Ընդգծել ածականները՝ գոյականական անդամի հետ գործածվածները՝ մեկ գծով, բայական անդամի հետ գործածվածները՝ երկու: Արդյո՞ք երկրորդ դեպքում «ածական - մակբայ» խոսքիմասային փոխանցում է կատարվում:

1. Դու այնպես դանդաղում ես, արև, Այնպես պաղ, դժկամ ես արևում: Հայտնվում ես տարտամ ու երեք, Ու նորից կորչում ես ամպերում /ՄԿ/:
2. Աստղերը օտար քեզ մրմնջացին, Զնի՛ր անուշ, անհո՛գ, անտարբե՛ր /Ա/:
3. Իզուր-իզուր շոյեցի նրա մազերը ոսկի, Իզուր սեղմած իմ կրծքին՝ հպարտ-հպարտ դուրս եկա /Ա/: 4. Դու, որ այդքան սեր խոստացար Հավերժակա՛ն, ամներժակա՛ն, Ինչու՞ այդպես ցամաքեցիր, Ինչու՞ դարձար թույլ ու անկամ /Ա/: 5. Իմ կյանքը փշուր-փշուր, Արցունք է փշուր-փշուր, Արցունքիս շիթի միջից Աշխարհքը՝ փշուր-փշուր /Ա/: 6. Ծարավ մարդուն ջուր տվողին Համարում ենք աստվածային /ՀՀ/:

Ձ 2-120. Փակագծերում տրված գոյական որոշյալները գործածել համապատասխան թվով և հիմնավորել ընտրությունը:

Սև-սև /աչք/, քաղցր-քաղցր /հուշ/, ճեփ-ճեփմակ /գագաթ/, մեմ-մեմակ /ուղևոր/, լեփ-լեցուն /դահլիճ/, կաս-կարմիր /դեմք/, զառ-վառ /ժաղիկ/, սեփ-սև /ճույղ/:

Ձ 2-121. Բանաստեղծական հատվածներում որոշել կապույտ ածականի ձևաբանական հատկանիշներն ու շարահյուսական կիրառությունները:

● 1. Կապույտը ծեփին աղոթքի կանչող Դողանջն է զանգի: Կապույտը-արցունք, կապույտը-ցող Հոգուս, երկնքի: Կապույտում անսուտ խոսքեր են հոսում Երկնքից երկինք: Հոգիս՝ կապույտի լաբիրինթոսում Սրբացած կնիք: 2. Եվ հոսում էր ոսկեծուփ կապույտից դեպի վար Արտերի գիրկը բերրի՝ մի հեշտություն հրավառ: 3. Կապույտից հետո և ոսկուց հետո, Զու՛յր, փովեց ահա իմ տրտմած հոգում ... Մի խամրած մշուշ մանուշակագույն... 4. Դու կապույտը սիրեցիր, չգտար... Կու՛յս աչքերից՝ աղոթքով, աղոթքով Մի քիչ կապույտ մուրացիր, չգտար: 5. Նույնն է երկինքը կապույտ ու լճակը ջինջ ... 6. Կապույտի՛ մեջ, կապույտի՛ մեջ արևի ոսկին: Զնի՛ր, քնի՛ր, կապույտ աղջիկ, որ չգարթնես ծեփին: /Ծ. Չարենց/

● 1. Կեսով կարմիր ես դու արևի մման և մյուս կեսով Կապույտ ես ու հիր՝ մման մորմոքի: 2. Սիրահարված եմ այս ցողին, շողին, կապույտին անհաս: 3. Հողմի մեջ բեկված ճառագայթ էի Ու թեթև-թեթև կապույտի քիթեռ: 4. Դու՛..... Լեռների վրա մի ալ հովատակ, Որ որոճում է կապույտ ու արև: 5. Ննջեի տաք մի Խուրձի՛ վրաս կապույտ ու բեհեզ: 6. Դու կարող ես ...

Այնպես անել, որ անգամ անձավներից այս քարե Կապույտների ու ոսկու առասպելներ հանեն: 7. Եվ կապույտ է ամեն ինչ, զարնան կապույտ առավոտ, Կապույտ ծուխ է ու մշուշ, կապույտ աստղ ու արցունք: 8. Գիշերն ամբողջ երևի զարնան անձրևը լացել, Հիմա հողի ծալքերից քնած կապույտն է հանում, Երմոնյա տատս ահա այգու դռնակը բացել, Անցորդներին ցողաթաթախ կապույտներ է բաժանում: 9. Ես պառկած էի սեգերին այդ բաց, Եվ իմն էր ամբողջ կապույտը վերին, Ու այդ կապույտով աչքերս փակած Հավատում եմ ես հրաշքներին: 10. Եվ ամենայն ինչ աշխարհում դեռ գաղտնիք լինել՝ Քարանձավների կապույտի մման: /Կ. Դավթյան/

● Ասում են իբր կապույտի վրա

Չեն նստում ճանճեր:

Լուս՛մ ես, Մարիամ,

Ինձ մերս ու դրսից կապույտ հագցրու: /Պ. Սևակ/

Ձ 2-122. Ա. Դուրս գրել փոխանվամբար կիրառված ածականները և նշել նրանց ձևաբանական, շարահյուսական առանձնահատկությունները:

Բ. Փոխանուն ածականները փոխարինել համապատասխան կապակցություններով, ինչպես օրինակ՝ դեղինը -- դեղին երանգը:

● 1. Ինչքան չարը գորանում է, Այնքան խեղճ է դառնում բարին /ՀՀ/: 2. Ու ես հիմա չեմ զարմանում, Որ քո մի թաս ջրի դիմաց Այնքան անկեղծ թույն ես խառնում Իմ մաքուրին ու պայծառին /Ա/: 3. Տե՛ր, հանի՛ր այսօր ունկերդ խցող ամպերն սպիտակ, Կապույտի փառքը ինձանից փակող մռայլը վանի՛ր /ՎԴ/: 4. Իմ հեռավորս, Կորածս, Հինս, Դու՛ող բաց /Ա/: 5. Ու հասկացած չարն ու բարին աշխարհի՛ Մայր, տխրում է սիրող սիրտս քեզ համար /ՄԿ/: 6. Օ՛, դու կարող ես ինձ դարձնել Ամենից լավը այս լուսնի տակ, Եվ գեղեցիկը՝ ամենքի մեջ, Եվ բախտավորը՝ ամենքից շատ /Ա/: 7. Թող կապույտը մանուշակին Ու կարմիրը վարդին մնա /Ա/: 8. Մարդը,- Ամենից հզորն աշխարհում, Բայց և ամենից անգո՛րն աշխարհում /ԳԷ/:

Ձ 2-123. Դուրս գրել ածական բաղադրիչ ունեցող ստորոգյալները:

● 1. -Մեղքի հասկացությունը պայմանական է, հարաբերական: Իմ արարմունքը մեկի համար լավն է, մյուսի համար՝ վատ: Բացի այդ, իմ մեծ մեղքը ես չեմ հիշում, իսկ քո չնչին զանցանքը չափազանցում եմ: Այսինքն՝ մեծը չնչին է դառնում, չնչինը՝ մեծ: ... Ես գիտեմ, որ անմեղներ չկան. ամեն մարդ ինչ-որ մեղք ունի: Ու եթե մենք հիշաչար լինենք, հասարակությունն անկում կապրի: Կյանքն առաջ տանողը բարին է: Բարին շատ է, չարը՝ քիչ: Բայց չարը կազմակերպվող, համախմբվող ուժ է, իսկ բարին՝ տարերային: Եվ վտանգ կա, որ չարը կարող է հաղթել բարուն, եթե մարդու մեջ չմշակվի ուրիշի նկատմամբ մեծահոգի ու ներող լինելու զգացում: /Ըստ Ռ. Չարյանի/

● Յուրաքանչյուր անհատի մեջ գոյություն ունի թեկուզ փոքր չափով չարություն: Չկա նաև մարդ, որ բարեգործություն արած չլինի... Հանգամանքները և մարդուն կարող են բարի կամ չար դարձնել: Չարը բնականոն երևույթ չէ, և չար մարդիկ, ըստ Ժ. Լաբրյուերի, մման են այն

ճանճերին, որոնք սողում են մարդու մարմնով և կանգ են առնում միայն վերքերի վրա... Ըստ Անահարսիսի՝ «չար մարդը նման է ածուխի. եթե չի այրում, ապա սևացնում է քեզ»...

♦ **Բ. Բացատրել «Անեղ դատաստան» քնավոր խոսքի իմաստը:**

▣ **Չ-124. ♦ Ա. Խորհիր այն մասին, որ մեր լույսն անգամ կարող է բարի լինել, և մենք՝ հայերս, դարեր շարունակ՝ առավոտները հանդիպելիս, «Բարի՛ լույս» ողջույն-մաղթանքն ենք կրկնում: Ողջունու՞մը խոսքային, բարոյագիտական-հաղորդակցական այն իրադրությունն է, երբ հանդիպողները ողջունում են իրար. ողջույնի ուրիշ ի՞նչ արտահայտություններ գիտես /ներառիր և հնարանությունները, և՛ օտարաբանությունները/. գրիր դրանք և բացատրիր յուրաքանչյուրի գործածությունը՝ ըստ գործառական ոլորտների /պաշտոնական, կրոնական, հասակային /տարիքային/, հարգական, խոսակցական, մտերմական-հարազատական, ոչ պաշտոնական, հասարակարանական-ծարգոնային, զգացմունքային-փառաբանական՝ /ինչպիսի՛ հանդիպում/ ուշադրություն դարձնելով օգտագործվող բառերի ձևակազմությանը և ենչերանգային-արտասանական յուրահատկություններին: Ողջույնին ուղեկցող ուրիշ ի՞նչ արտահայտություններ կարող են ասվել:**

Բ. Բարեմաղթական ինչպիսի թաքնված /խորքային/ իմաստներ ունեն դրանք՝ ծանոթներին /մտերիմներին, հարազատներին, ընկերներին.../ և անծանոթներին ուղղելիս: Ի՞նչ կարելի է եզրակացնել, երբ սպասված ողջույն-մաղթանքի խոսքը չի ասվում:

♦ **Գ. «Բարի՛ լույս» և «Բարի՛ առավոտ». նշել տարբերությունները:**

▣ **Չ-125. Ա. Կարդալ և կետադրել:**

Բ. Դուրս գրել ածականները՝ նշելով դրանց ձևաբանական հատկանիշները:

Գ. Բացատրել ածականի՝ իմաստային առանձնահատկություններից բխող շարահյուսական կիրառությունները:

Դ. Առանձնացնել ածականով արտահայտված ստորադաս եզր ունեցող գոյականական բառակապակցությունները և նշել գերադաս անդամի ձևաբանական հատկանիշները:

Լեռան ստորոտը ուր քաղաքից իջնելու համար միայն մի ճանապարհ կար ոլորապատույտ ու քարքարոտ նման երազներում բացված արահետների արահետներով էր բոլորած:

Այդ այգիները գոյություն են ունեցել բիրիական ժամանակներից: Եվ բիրիական ժամանակներից մինչև հիմա այդ այգիների խաղողի ողկույզը շողշողում է որպես հողի աստղաբույլ:

Այգիներից դենը ընդարձակ անհուն դաշտերում բամբակենին է ծաղկում և ծովի պես ծփում է արևագույն ցորենը: Դաշտից անցնում է աշխարհի ամենահին գետերից մեկը ամառը կապույտ և վետվետուն ձմեռը մթին և ահարկու գարնանը վարարում է և մոնչում առասպելական գագաճի նման:

Դաշտի ծիրանը լինում է բուռնցքի չափ տանձը ... քաղցր ու ջրոտ խնձորի բույրն ավելի զգլխիչ է քան արաբական ստաշխը մուշը լինում է

ավելի առատ քան հացը: Թուզը քաղցրանում է մեղրի պես վարդը մուգ կարմիր և բավշյա թերթերով վառվում է ճեղքված սրտի նման կեռասը կախվում է ինչպես արյան վիթխարի կաթիլ իսկ մեխակը հնձում են ինչպես խաղողը: Այս բոլորի վրա կախվում է արևի հնոցը որը մույնն է ինչպես անժամանակ թվականներում:

/Վ. Թորոլենց/

Թ Վ Ա Կ Ա Ն

▣ **Չ-126. Ա. Առանձնացնել թվականները և բացատրել նրանց իմաստաբանական, ձևաբանական տարբերությունները քանակային իմաստ ունեցող մնացած բառերից:**

Բ. Մնացյալներից առանձնացնել թվական բաղադրիչ ունեցող բառերը:

Գ. Բացատրել հնչյունափոխության դեպքերը:

Տասը, քառյակ, հարյուրավոր, շատ, այդչափ, բյուր, երրորդ, այսքան, տասնօրյակ, քանիցս, երեքական, երիցս, եռադողանջ, մեկ քառորդ, հնգապատիկ, միլիոնավոր, հազար, քիչ, քսանհինգերորդ, երկինչյուն, քառակողմ, քառատել, երրորդություն, հազարական, հինգ յոթերորդ, ութ-ութ, մեկ տասնորդական, եռամատնյա, վեցական, յոթերորդ, իննոց, հինգ հարյուր, ութսունուկ, երկակի, չորսական, երկրորդել, բյուրիազար, հազարամյա, չորս հարյուր քսանութ, երեքծալ, յոթնագույն, հարյուրամյակ, միլիոն, եռանկյունաձև, հազարամյա, եռագնբեթ, հազարերանգ, հարյուրակնյա, յոթնաստեղյան:

▣ **Չ-127. Գրել արմատական թվականները:**

▣ **Չ-128. ♦ Խորհրդավոր է մարդկային կյանքը: Բոլոր գիտությունները յուրովի փորձում են համակարգել նրա օրինաչափությունները և գտնել բանական բացատրություններ նրա առեղծվածներին, բայց այդ գարնանահրաշ երևույթը մնում է անսահմանելի: Առեղծվածային երևույթներից մեկն էլ, թերևս, որևէ թվի տևական ներգործությունն է մարդու կյանքի ընթացքի վրա՝ որպես ճակատագրի ազդանշան:**

Ամեն մարդ ունի իր սիրած թիվը, չգիտես թե ինչու, և ինքն էլ չի նկատում, թե ինչպես է իր խոսքով, արարքներով անվերջ պատվում հենց այդ թվի շուրջը /10 ժամ քեզ եմ սպասում, հազար անգամ գնացիր-եկար, միլիոն անգամ եմ ասել.../: Նույն երևույթի կրկնությունը կարող է զուգադիպություն համարվել, երրորդ անգամը՝ ուղղակի պատահականություն: Բայց երբ այն դառնում է կյանքի կշռույթ, այլևս անիմաստ է ապացուցելը, որ այն օրինաչափություն է՝ տիեզերական պարբերականության դրսևորում տիեզերքի մանրակերտում: Այս դեպքում՝ ո՞ր թվի /թվերի/ «շուրջն են պատվում» դու, որի՞ց ես վախենում, որի՞ց՝ խուսափում, որի՞ց՝ հաջողություն ակնկալում, որի՞ց ...

▣ **Չ-129. Գրել այն խորհրդավոր թվերը, որոնք սիրում է օգտագործել հայ ժողովուրդն իր հեքիաթներում, զրույցներում, առածներում, առօրյա խոսքում:**

Ա Զ-130. Կարդալ, ընդգծել թվականները, դուրս գրել նրանցով կազմված բառակապակցությունները և բացատրել դրանց իմաստային նրբերանգները:

● ա/ Հին աշխարհը ամեն օր
Հազար մարդ է մտնում նոր,
Հազար տարվա փորձ ու գործ
Սկսվում է ամեն օր: /ՀԹ/
բ/ Հազար ու մի գանձերով
պիտի փարվեն ոտքերիդ՝
Հազար ու մի գիշերներ
շնջալով ականջիդ՝
Ա՛խ, դուռդ բաց:/ՀԸ/

● ա/ Հարյուր անգամ կրկնում եմ, ինչ հարյուր տեղ է ասված՝
Սեր կոչվածը այս ի՞նչ ցավ է, ի՞նչ աղետ է, տե՛ր աստված: /Մատուց Սալման/
բ/ Ափսոս որ իմ ջահելության գիրքը թերթվե՛ց-վերջացա՛վ,

Եվ իմ կյանքը, հազա՛ր ափսոս, վաղ գարնան պես շուտ անցավ... /Օմար Խայամ/
● Հարյուր տարի հետո ... Մեզանից ոչ ոք մնացած չի լինի արևի լույսը վայելող...

Բայց հարյուր տարի հետո էլ արևը նորից այսօրվա պես թարմ ու մանուկ, պիտի գրկե իր զվարթ լույսերի մեջ աշխարհը, և լեռների ձյունը պիտի փայլե, և ջրվեժները պիտի շառաչեն, և թռչունները այնպես ուրախ պիտի երգեն, կարծես թե առաջին գարունն է, որ ծաղկել է երկրի վրա:

Եվ հարյուր տարի հետո ծնողների համար աշխարհը պիտի լինի երազների ուղի, իսկ հեռացողների համար՝ ունայնություն, պատրանք...

Բայց հարյուր և հազար տարի հետո, և հազար-հազար դարեր հետո երկինքը պիտի անծայրամա, և աստղերը պիտի սլանան հազարավոր մղոններ մի ժամի մեջ....

Հարյուր տարի հետո էլ մարդիկ ամնահուրյան պիտի տենչան, ինչպես առաջ, և պիտի փոշիանան-մոռացվեն:

Հարյուր տարի հետո էլ միտքը պիտի ճգնի ու տվայտի տիեզերքի իմաստը լուծելու համար...

Եվ հարյուր տարի հետո և հարյուր հազար տարիներ հետո հյուլեի մեջ պիտի գան մոլորակները արևի շուրջ....

Հարյուր տարի հետո և հազար տարիներ հետո ծովը պիտի ծփա և պիտի պատմի իր հավերժական գրույցը, ինչպես պատմել է հազար տարիներ առաջ նախամարդուն և իխտիոզավրին...

Հարյուր տարի հետո էլ մահկանացուն պիտի ցավագործն ձգտի անմահության, և օրհասականը պիտի սպասի հրաշքի՝ չհաշտվելով մահվանը:
/Ավ. Իսահակյան/ /կրճատումներով/:

Ա Զ-131. Ընտրել այն շարքը, որի թվականներն արտահայտում են առարկաների կոճկոտ թիվը, քանակը:

ա/ ինը, հարյուր, 2-ական, երրորդ, 2-2, միլիոնավոր, 1/7, քսանական
բ/ մեկ երկրորդ, չորս, 5-5, յոթ, երեք-երեք, հարյուր քսանհինգ, 1000
գ/ միլիարդ, 1, քսանչորս, 1 000 000, հազար հինգ, յոթ, քսան հազար մեկ

Ա Զ-132. Ա. Կարդալ չորս թվականով կազմված խոնախրատական հետևյալ մտքերը:

Բ. Մյուս արարչական թվերով բարոյախոսական խրատներ հիշել և մեկնաբանել նրանց նշանակությունը:

- ✓1. Չորս բան անգին եմ՝ գիտությունը, առողջությունը, ազատությունը և առաքինությունը:
- ✓2. Չորս բան արդարություն չեն ճանաչում՝ սերը, ատելությունը, վախը և շահը:
- ✓3. Չորս բան չի կարելի գողանալ՝ գիտությունը, կամքը, արհեստը և խելքը:
- ✓4. Չորս բան պետք է իմանալ ամեն մի ձեռնարկումից առաջ՝ հարկավո՞ր է, հաճելի՞ է, օգտակա՞ր է, ժամանակի՞ն կկատարվի:
- ✓5. Չորս ձևով պետք է ունկնդրել՝ համբերությամբ, լսածի մասին խոհեմությամբ դատելով, մտքի մեջ բարին ունենալով և ոչ պիտանին շուտափույթ մոռացության տալով:
- ✓6. Չորս բանի մարդը ձգտում է և չի հասնում՝ մեծ հարստության, կատարյալ գիտության, տևական հանգստության և տևական ուրախության:
- ✓7. Չորս խորհուրդ չպետք է մոռանալ՝ տե՛ս, լսի՛ր, լռի՛ր և համբերի՛ր:

Ա Զ-133. Ա. Հայտնի է, որ մինչև արարական թվանշանների՝ Հայաստան մուտք գործելը /16-17-րդ դդ./ մեր լեզվի տառերը գործածվել են մակնական և դասական թվականների արժեքով. գրել հայոց այբուբենի տառերը և նրանց համապատասխան թվային արժեքները:

Բ. Նշված թվային արժեքները ներկայացնել տառային արտահայտությամբ՝ 7777, 11, 34, 678, 5489:

Գ. Տրված թվերը փոխարինելով տառային համարժեքներով՝ կարդալ իմաստունի 5 խորհուրդները /բառերն սկսվում են այս նշանով՝ #/:

- ✓1. #70;1:3000;1;4000;1 #200;20;1;300;400, #1;700;9000;600;3000
 #4000;5;2000;1;50;20;4, #30;2000;5;30;600;3000 #1;2000;1;50;8 #60;5;2000;8
 #2000;7000;4000 7:
- ✓2. #30;5;1000;8 #3;600;3000;20;5000` #4;1;500;4000;7000;200 #200;400;1,
 #50;600;3000;8 #3;600;3000;20;5000` #6000;1;200;1;9000;7000;200
 #1;800;5000;20;5000, #1;200;7000;2000;400;7000;9;300;7000;400;8
 #3;600;3000;20;5000` #5;5000;60;5000;600;5000;4 #1;400;3;1;200 #200;20
 #1;200;7000;2000;400;1;6000;20;5000:
- ✓3. #7000;90;4000;1;800;1;400;20 #70;5;4000
 #2;1;5000;5;60;1;200;7000;9;300;7000;400 #1;400;600;90;8 #20;5000
 #4000;1;400; #4;7000;1000;8 #800;5;4000;9000 #7 #2;1;5000;80;5000
 #500;20;400;20:
- ✓4. #1;5000;4;1;5000 #3000;1;2000;4000;1;60;8 #200;1;6 #7;30
 #4;1;1000;400;1, #700;20 #60;4000;5000;3000;20, #70;1;5000;1;200;8
 #3;5;5000;1;400 #7;30 #4;1;1000;400;1` #60;60;4000;5000;3000;20:
- ✓5. #200;1;5000;4;7000 #8000;600;90;8 #600;5000 #500;1;4000;1;400;1,
 #4000;1;400 #2000;300;7000;400;5;5000;400 #1;700;9000;20;400
 #50;7000;1000 #60;5;5000;և;1;400:

Ձ 2-134. Կազմել բառակապակցություններ, որոնցում թվականը լրացում է՝
 ա/ ժամանակային չափի միավոր գոյականների /վայրկյան...../
 բ/ տարածական, ժավալի չափի միավոր գոյականների /մմ...../
 գ/ կշռի չափի միավոր գոյականների /կգ.../
 դ/ զննի, արժեքի միավոր գոյականների /դրամ.../
 ե/ հատահաշվային չափի միավոր գոյականների /գլուխ.../՝

Ձ 2-135. Ֆիրդուսու տողերից առաջինը և վերջինը արտահայտել թվային համարժեքներով:
 Ո՛վ բարեկամ, գիտությունը օվկիանոս է անսահման,
 Աշխարհն արար թեկուզ շրջես, ծարավ եղիր միշտ ուսման:
 Քեզ նախնական գիտելիքը ցույց կտա սուկ լույսի փայլ,
 Գիտությունը սահման չունի, դու ընթերցի՛ր քայլ առ քայլ:

¹ Ըստ Տերմինաբանական կոմիտեի որոշման՝ հանձնարարելի են ֆիզիկական մեծությունների չափման միջազգային համակարգի /ՄՀ/ միավորների հայերեն հետևյալ անվանումներն ու կրճատ նշանակումները /Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատու, Երևան, 2006, 170-180/

ՄԵԾՈՒԹՅԱՆ ԱՆՈՒՆԸ	ՄԻԱՎՈՐԻ ԱՆՈՒՆԸ	ՀԱՅԵՐԵՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ
Երկարություն	մետր	մ
Չանգված	կիլոգրամ	կգ
Ժամանակ	վայրկյան	վ
Էլեկտրական հոսանքի ուժ	ամպեր	Ա
Ջերմադինամիկական ջերմաստիճան	կելվին	Կ
Նյութի քանակ	մոլ	մոլ
Լույսի ուժ	կանդելա	կդ
Հարթ անկյուն	ռադիան	ռադ
Մարմնային անկյուն	ստեռադիան	ստ
Ուժ	նյուտոն	Ն
Ճնշում	պասկալ	Պ
Աշխատանք, էներգիա	ջոուլ	Ջ
Հզորություն	վատտ	Վտ
Հաճախականություն	հերց	Հց
Էլեկտրականության քանակ	կուլոն	Կլն
Էլեկտրական լարում	վոլտ	Վ
Էլեկտրաունակություն	ֆարադ	Ֆ
Էլեկտրական դիմադրություն	օհմ	Օհ
Էլեկտրահաղորդականություն	սիմենս	Ս
Մագնիսական հոսք	վեբեր	Վբ
Մագնիսական ինդուկցիա	տեսլա	Տ
Ինդուկտիվություն	հենրի	Հ
Լուսային հոսք	լյումեն	լմ
Լուսավորվածություն	լյուքս	լք
Ճառագայթման քանակ	գրեյ	Գր
Նուկլիդի ակտիվություն	բեքերել	Բբ

Ձ 2-136. /=/ - ներից աջ ընկած թվերն արտահայտել բառերով:
 ● (123456789 X 8) + 9 = 987654321 ● 33 X 3367 = 111111
 (12345678 X 8) + 8 = 98765432 66 X 3367 = 222222
 (1234567 X 8) + 7 = 9876543 99 X 3367 = 333333
 (123456 X 8) + 6 = 987654 132 X 3367 = 444444
 (12345 X 8) + 5 = 98765 165 X 3367 = 555555
 (1234 X 8) + 4 = 9876 198 X 3367 = 666666
 (123 X 8) + 3 = 987 231 X 3367 = 777777
 (12 X 8) + 2 = 98 264 X 3367 = 888888
 (1 X 8) + 1 = 9 297 X 3367 = 999999

Ձ 2-137. Տրված թվաշարը գրել բառերով և քաջատրել կազմությունը:
 9, 99, 999, 99 999, 999 999, 9 999 999, 999 999 999, 999 999 999 999:

Ձ 2-138. Ի՞նչ մեծ թվեր գիտես. վերջիններիս գրության ո՞ր ձևն է գերադասելի:

Ձ 2-139. Ա. Թվել աշխարհի յոթ հրաշալիքները և պատմել նրանցից մեկի մասին:
 Բ. Չեր կարծիքով ո՞րն է աշխարհի ութերորդ հրաշալիքը:
 Գ. Գրել Հայաստան աշխարհի «յոթ հրաշալիքների» մասին:

Ձ 2-140. Ընտրել այն բառաշարքը, որի կազմի մեջ մտնող բառերը ցույց են տալիս առարկայի թվային կարգը:
 ● մեկ, քսանհինգ, 7-րդ, վեցերորդ, V, միլիոնավոր, M, միջին, ԺԱ, բյուր, XLII, 2-2, վեց-վեց, հազարավոր
 ● երրորդ, XXII, քսաներորդ, 9-րդ, չորրորդ, DCC, հիսունհինգերորդ, VII, հազարերորդ, LXXX
 ● մեկ-մեկ, երկուական, IV, չորրորդ, երեք, մեկ ամբողջ հինգ տասնորդական, CM

Ձ 2-141. Դուրս գրել քանակական թվականները և դրանք դարձնել դասական՝ արտահայտելով՝
 ա/ բառերով.
 բ/ հռոմեական թվանշաններով.
 գ/ արաբական թվանշաններով.
 դ/ հայկական այբուբենի տառերով:

1. Ճառագայթային այս ախտը բնավ նո՛ր չէ, բարեկամ,- Նա նորածին չէ, Այլ առնվազն ութ հազար և ութ հարյուր տարեկան... Այս ախտը միայն նրանց է բռնում, Ովքեր յոթ հազար յոթ գույն են տեսնում ծիածանի մեջ...
 2. Քայց ամաչկո՛տ իմ սիրելի, ես քեզ գիտեմ Ու սիրում եմ առնվազն մի 40 կամ 4000 կարճիկ տարի: 3. Արդեն 10 տարի, 110 տարի, 1010 տարի ես վախենում եմ, Ծա՛տ եմ վախենում Բյուրավոր ու բութ հավատացյալից...
 4. 5 000 տարվա, 500 տարվա և 50 տարվա պատմություն ունի այս ջարդ-

սպանող, նախճիր-եղեռնը: 5. Մեզ համար միշտ էլ նահանջ էր տարին, ու փետրվարը՝ միշտ 28 օր... 6. Չեմ կարող ապրել Աստվածաշնչի հերոսների չափ Ո՛չ 300, ո՛չ 100 տարի: 7. Ծերանում ենք, Պարույր Սևակ, Ծերանում ենք, Սիրելիս, Մեկ օր խմում եմ երկու օր արդեն խումար ենք ընկնում, Մեկ ժամ քայլում եմ երկու ժամ խոսում դրա օգուտից: /Պ. Սևակ/

Ա 2-142. Կարդալ և ընդգծել դասական թվականները, որոշել նրանց իմաստային արտահայտությունը, գրության ձևը և շարահյուսական պաշտոնը:

● 1. Շատ են նման այն խեղճ մարդուն, Որ ծանրորեն հիվանդանում օրվա մի օր եմ իմացած երկրորդ լեզուն մոռանում է բոլորովին /ՊՍ/: 2. Կիսամերկ մի կին հինգերորդ հարկից նկատում է ինձ ու ետ է քաշվում... /Գ/: 3. ...Եվ հերքել ես մի բան, որ հաստատել է պետք. Այն, որ կա վեցերորդ զգայարան եմ որ Մարդկանց «սիրտը վկայում է» իրող... /Գ/: 4. Ա՛խ, չի կարող, ի՛ն սեր, զգվել ցնծագին Երկրորդ անգամ նույն ալիքը նույն ափին /ՀԸ/: 5. Դու զարնան ծիծեռնակի պես բույն դրիր իմ տանիքի տակ, Երգեցիր քո սերն առաջին, առաջին զարունը քո պերճ... Ու բուրեց համբույրն առաջին /Գ/: 6. Մի՞թե վերջինն ես, Քսաներորդ դար, Եվ ատոմահար Չպիտի՛ հասնես Քսանեկերորդին,- Քո հաջորդ դարին /ԳԷ/:

Ա 2-143. Կարդալ, գտնել թվականները, առանձնացնելով դասականները և բացատրել վերջիններիս կազմության յուրահատկությունը: Մնացած թվականների դասականը կազմել:

Մեր հեռավոր նախնիները, հռոմեացիներից ամսանունները վերցնելուց առաջ, անշուշտ, ունեցել են իրենց տարին և տարվա առաջին ամիսը, չէ՞ որ նրանք էլ, ելնելով Արևի և լուսնի դիտումներից, ժամանակը բաժանել են ըստ իրենց պատկերացումների: Ունեցել են Նոր տարի, ուրեմն և 1-ին ամսվա անունը՝ Նավասարդ: Հայոց Նավասարդը հին տոմարով սկսվել է ոչ թե ձմռանը, այլ օգոստոսին, համապատասխանել է մեր այժմյան օգոստոսի 11-ից մինչև սեպտեմբերի 9-ն ընկած ժամանակահատվածին:

Ո՛, տայր ինձ գծուխն ծխանի

Եւ գառաօտն Նաւասարդի:

Այս գողտրիկ պատառը մեզ է հասել XI դարի մատենագիր Գրիգոր Մագիստրոսի 33-րդ թղթով:

Նավասարդին հաջորդում է **հոռին**, որը երկրորդ ամսվա անունն էր. սկսվում է սեպտեմբերի 10-ին և տևում ուղիղ 30 օր:

Հին հայոց ամսանուններն ընդհանրապես բաժանվում էին 30-ական օրերի: 12 ամիսների 30-ական օրերը կազմում էին 360 օր:

Հայկական երրորդ ամսվա անունը **սահմի** էր: Հին տարեցույցում տարվա չորրորդ ամիսը, որ համապատասխանում էր նոյեմբերի 9-ից մինչև դեկտեմբերի 8-ը ընկած ժամանակահատվածը, կոչվում է **տրե**: Եթե Հին Հռոմում հինգերորդ ամիսը գարուն էր, ապա Հայաստանում՝ խոր ձմեռ /դեկտեմբերի 9-ից հունվարի 7-ը/ և կոչվում էր **քաղոց**: Վեցերորդ ամիսը կոչվում էր **արաց**, յոթերորդը՝ **մեհեկան**, ութերորդը՝ **արեգ**, իններորդ ամիսը

համապատասխանում էր այսօրվա ապրիլին և կոչվում էր **սեհեկան**: Տասներորդ ամսվա անունն էր **մարերի**: Տասնեկերորդ ամիսը կոչվում էր **մարգաց**, իսկ վերջին՝ տասներկուերորդ ամիսը՝ **հրոտից** կամ **հրորտից**:

Արեգակի շուրջը Երկրի մեկ լրիվ պտույտի վերջում ավելանում է 5 կամ 6 օր: Ահա հենց այդ օրերն են, որ իրանյան ցեղերի օրինակով հայերը ժամանակին կոչել են «ավելյաց» կամ «հավելյաց»:

Ա 2-144. Տրված թվաշարքերից առանձնացնել բաշխական թվականներից կազմվածը և բացատրել վերջիններիս արտահայտության ձևը:

ա/ 1, երեք չորրորդ, իննսունինը, երկուական, 2/3, երրորդ, 15.
բ/ 5-5, 10-ական, հարյուր-հարյուր, 10-10, քսանական, 50-ական, յոթ-յոթ.
գ/ երկու, 2-2, իններորդ, 2-րդ, երեք յոթերորդ, 0, 12, 451:

Ա 2-145. Կազմել մեկ թվականի բաշխական ձևերը, նրանցից կրկնությանը կազմվածը օգտագործել նախադասությունների մեջ՝ որպես՝ ա/ ձևի պարագա. բ/ ժամանակի պարագա. գ/ չափի պարագա:

Ա 2-146. Դուրս գրել կոտորակային թվականները, բացատրել նրանց կազմության յուրահատկությունը: Նշել իմաստային տարբերությունը մյուս տեսակներից: Ի՞նչ է ցույց տալիս նրա 1-ին մասը, ի՞նչ՝ 2-րդը:

Հնադարյան մարդն այնպիսի անշտապ կյանքով է ապրել, որ նրա արեգակնային, ջերմային, ավազի ժամացույցների վրա թույլների համար հատուկ բաժանումներ չկային: Միայն 18-րդ դարի սկզբից ժամացույցի թվատախտակի վրա սկսեց երևան գալ թույլի սլաքը, 19-րդ դարի սկզբին՝ նաև վայրկյանի սլաքը: Իսկ ի՞նչ կարող է կատարվել վայրկյանի 1/1000 ընթացքում: Շա՛տ բան: Գնացքը, ճիշտ է, կարող է այդ ժամանակամիջոցում տեղափոխվել ընդամենը 3 սմ, բայց ձայնը՝ արդեն 33սմ, ինքնաթիռը՝ 0,5 մ, Երկրագունդը Արեգակի շուրջը վայրկյանի ընթացքում կանցնի 30մ, իսկ լույսը՝ 300 կմ: Մեզ շրջապատող մանր էակները, եթե կարողանային դատել, ապա վայրկյանի 1/1000 մասը չնչին ժամանակամիջոց չէին համարի: Միջատների համար, օրինակ, այդ մեծությունը միանգամայն զգալի է: Մոծակը մեկ վայրկյանի ընթացքում կատարում է 500-600 թափահարում: Նշանակում է, որ 1/1000-ի ընթացքում նա հասցնում է դրանք բարձրացնել կամ իջեցնել:

Մարդու ամենաարագ շարժումը աչքերի թարթումն է կամ ակնբարբը: Ճշգրիտ չափումները բացահայտել են, որ «ակնբարբը» միջին հաշվով տևում է 2/5 վայրկյան, այսինքն՝ վայրկյանի 400 000-րդ մասը: Այն տրոհվում է հետևյալ փուլերի՝ կուպի իջեցում՝ վայրկյանի 75-90 հազարերորդ մաս. իջեցրած կուպի անշարժ վիճակ՝ 130-170 հազարերորդ մաս, կուպի բարձրացում՝ մոտ 170 հազարերորդ մաս... 20-րդ դարի սկզբին չափվող ամենափոքր ժամանակամիջոցը հավասար էր վայրկյանի 1/10 000 մասին, իսկ այժմ՝ վայրկյանի 1:1 000 000 000 000 մասին: Այդ ժամանակամիջոցը մոտավորապես այնքան անկասկած է փոքր վայրկյանից, ինչքան անգամ վայրկյանը՝ 300 տարուց: /Յու. Պերելման/

Ա Զ-147. Կարդալ թվական /կամ փոխանուն թվական/ բաղադրիչ ունեցող դարձվածքները, բացատրել նրանց իմաստները:

Ընտրել 5-ը և կազմել նախադասություններ:

- ♦Առաջին ծիծեռնակ ♦երկրորդ երիտասարդություն ♦երկու աչքիս վրա ♦կատրի/սայլ/ հինգերորդ անիվ ♦հազար սրբի տեղ մեկ աստծուն դիմել ♦մի բարձի ծերանալ ♦սատանայից յոթ օր առաջ ծնվել ♦յոթ սարից այն կողմ:
- ♦Առաջին ջութակ ♦երկրորդ շնչառություն բացել ♦երկու երես ունենալ ♦երրորդ աչք ♦բարով, հազար բարով գալ ♦հարյուր կտոր դառնալ ♦մի ձեռքով երկու ձմերուկ բռնել ♦յոթ կաշի մաշկել:
- ♦Առաջին քայլ ♦երկրորդ ջութակ նվագել ♦երկու տիրոջ ծառա ♦գրոյի հավասարեցնել ♦հազար բերան ♦յոթ դռան հաչող շուն ♦յոթերորդ երկինք ♦առաջին քայլ ♦երկու աչքով մայել ♦երկուսի ջուրը մի առվով չգնալ ♦թրի երկու կողմն էլ կտրել ♦հազար դուռ բախել:
- ♦Մեկը երկու անել ♦յոթ կողպեքի տակ պահել ♦մի մատ ♦հազար տաշտից հաց ուտել ♦մի աչք, մի ակամջ դառնալ ♦մի աքլորի բեռ ♦չորրորդ իշխանություն ♦խոսքը մեկ անել ♦աշխարհով մեկ լինել:

Ա Զ-148. Լրացնել համապատասխան թվականները /կամ փոխանուն թվականները/:

- ✓1. Ուզողի ... երեսն է սև, չտվողի` ...:
- ✓2.մատիցդ որը կտրես, արյուն դուրս կգա:
- ✓3. լավ է, բավ է, ցավ է:
- ✓4. Լավ է ... անգամ տեսնել, քան անգամ լսել:
- ✓5. Ավելի լավ է օր ապրել որպես աքաղաղ, քան տարի որպես հավ:
- ✓6. Լավ է ոչխար ունենալ առյուծի դեկավարությամբ, քան առյուծ` ոչխարի դեկավարությամբ:
- ✓7. թել քաշես, կարկատան կթափվի:
- 1. Ազատ անկման արագացումը հավասար է
- 2. Նյութումը օրեմը /ազդման և հակազդման օրեմը/ դինամիկայի հիմնական օրեմըն է:
- 3. Եռանկյան մերթին անկյունների գումարը հավասար է աստիճանի:
- 4. Ուղիղ անկյունը հավասար է աստիճանի:
- 5. Լույսի արագությունը է:
- 6. Մարդու կյանքի միջին տևողությունը ... է:

Ա Զ-149. Արտազդել փակագծերում տրված թվականներից ըստ անհրաժեշտության կազմելով դասական, բաշխական, մոտավորական թվականներ:

- /17/ դարի կեսերին Ռենդենսբուրգ քաղաքի բնակիչները և այնտեղ հավաքված կայսերական հավաքի անդամները` կայսր Ֆերդինանդ /3/ գլխավորությամբ, ներկա եղան մի ապշեցուցիչ տեսարանի. /16/ ձի ամբողջ ուժով ձգտում էին բաժանել իրար հաված /2/ պղնձե կիսագնդեր:
- Մ. թ. ա. /53/ թվականին Արտաշատում բեմադրվել է հայոց Տիգրան /2/ արքայից արքայի որդի Արտավազդ /2/ հունարեն մի ողբերգություն:

● Սրանից /2500/ տարի առաջ` մ. թ. ա. /4-5/ դարերում, հին բաբելոնացիները հնարեցին արևի ժամացույցը: /4-5/ երկրներում միաժամանակ` Եգիպտոսում, Բաբելոնում, Հունաստանում և այլ երկրներում մ. թ. ա. /3/ դարում դրանց փոխարինելու եկան ջրային ժամացույցները: Մեխանիկական ժամացույցների /1/ մնուշները երևան եկան մ. թ. /18/ դարում: /19-20/ դարերում ստեղծվեցին այլ տեսակներ: Ժամանակակից ժամացույցի նախատիպը ստեղծել է հոլանդացի մեխանիկ Ջրիստիան Հյուզենը /1656/ թվականներին: Անցյալ դարի /2/ կեսին` ժամացույցի գյուտից /200/ տարի անց Մոսկվայի նահանգներից մեկում ստեղծվեց ծանրակավոր ժամացույցների մի փոքրիկ ֆիրմա:

/1404/ թ. Մոսկվայում տեղակայվեց /1/ ժամացույցը:

Ա Զ-150. Փակագծերը հանել և գրել կամ միասին, կամ առանձին, կամ գծիկով:

Քառասուն/վեց/, վաթսուն/չորս/, հարյուր/երեսուն/, հինգ/հինգ/, հազար/յոթ/, յոթ/յոթ/, յոթանասուն/ինը/, երկու/երրորդ/, քսան/քսան/, երեք/հարյուրերորդ/, ութ/տասներեքերորդ, երեք/չորրորդ/, հինգ/վեց/, քսան/հինգերորդ/, յոթ/հարյուրերորդական/, տասը/տասը/, հարյուր/հարյուր/, հինգ/յոթերորդ/, տասնվեց/տասնյոթ/, քսան/մեկերորդ/, մեկ/քառորդ/, քսան/հինգական/, երեսուն/քառասուն/:

Ա Զ-151. Գրել /թվականները տառերով/ ե՞րբ և ու՞մ կողմից է պատրաստվել կամ ստեղծվել առաջին`

ա/ ջերմաչափը բ/ հեռադիտակը գ/ ճոճանակավոր ժամացույցը դ/ շոգեմեքենան ե/ էլեկտրական շիկացման լամպը զ/ էլեկտրական հաշվիչը է/ հեռախոսը ը/ գունավոր հեռուստացույցը:

Ա Զ-152. Փակագծերում տրված բառերը դնել անհրաժեշտ թվով /եզակի կամ հոգնակի/ և պատճառաբանել ընտրությունը. ոճական ինչպիսի՞ մկատառումներով են դրանք դրվում հոգնակի թվով:

1. Երեք /օր/ անընդհատ անձրև տեղաց, և այդ երեք /օր/ ընթացքում մարդիկ ձանձրությամբ սպասում էին եղանակի բացվելուն: 2. Ութ տարի բանտում մնաց Նոյացին` Ջորդանո Բրունոն, և այդ ութ /տարի/ ընթացքում սուրբ հայրերը շարունակեցին երազել, որ նա կապաշխարի: 3. Երբ Ալեքսանդր Մակեդոնացին մահացավ Բաբելոնում, նրա աճյունը 60 /ձի/ տեղափոխեցին Ալեքսանդրիա: 4. 75 000 գործարանային /ծխելույզ/ խեղդող ծուխը և 1,5 մլն /ավտոմեքենա/ արտածած գազը կեղտոտում են Տոկիոյի օդն ավելի շատ, քան աշխարհի մյուս քաղաքների: 5. Չինական մեծ հանրագիտարանը բաղկացած է 11 095 ձեռագիր /հատոր/, որոնցից 60 /հատոր/ /գրադեցնել/ միայն խոշոր հոդվածների ցանկը: 6. Հոմերոսի երկու /ստեղծագործություն/ «Իլիական»-ում և «Ոդիսական»-ում, հաշվվում են 9 000 տարբեր /բառ/, իսկ Շեքսպիրինը` 23 000 /բառ/: 7. Հայտնի է, որ Ռենդերանդը ունի 650 /կտավ/: Բայց պարզվել է, որ միայն ԱՄՆ-ում

պահպանվող ավելի քան 800 /դիմանկար/ /վերագրվել/ մեծ հուլանդացու վրձնին: 8. Տեխնիկական ժամացույցների առաջին /մուշ/ /ի հայտ գալ/ մեր թվարկության 13-րդ /դար/: 9. 2262 /տարի/ ընթացքում Արքիմեդի մասին պատմող առասպելները թերևս ավելի են շատացել, քան ճշմարտությունը: 10. 1922 թ աստղագիտական միջազգային կոնգրեսում ընդունված որոշմամբ երկնքի աստղերը բաժանվել են 88 /համաստեղություն/:

Ա 2-153. Հոլովել երեք, հինգ, ինը, առաջին, չորրորդ թվականները և նրանցից մեկի տարբեր հոլովածներով կազմել նախադասություններ:

Ա 2-154. Փոխանվանաբար կիրառված թվականները փոխարինել թվական քաղաղոյի ունեցող համապատասխան կապակցություններով և բացատրել նրանց կիրառական-շարահյուսական յուրահատկությունները:

1. Հազարի նման մի աղջիկ ես դու, Որ գտել եմ ես՝ մեկս հազարից /ՊՄ/: 2. Երեք աղջիկ թե հանդիպեն մի օր իրար, Պիտի խոսեն իրենց սիրուց իրավ, Որ չիմանան, որ սիրում են մեկին. Նրան, ով սիրել է իրենց մեկտեղ - Մեկին՝ իմ պես, Մեկին՝ ինձ պես, Իսկ երրորդին էլ՝ ինձ նման /Ձ/: 3. Մի աչքով ինձ կանչում ես, մի աչքով՝ վանում, Մեկով ինձնից դու փախչում ես, մեկով ինձ տուն տանում.. Մի աչքիդ մեջ ծովն է վաճա՜ իմ համբույրից խլված, Մեկդ ծովն է իմ Սևանա՜ հույսով իմ խարխլված /ՀԸ/: 4. Ո՛ր եք բաժանվում, տու՛ն դարձեք մարդիկ, Մեկի տեղ յոթը ծնեք ու սնեք /Ձ/: 5. Ուժի ազդեցության օրենքը մեխանիկայի հիմքում Նյուտոնի գրած 3 օրենքներից «երկրորդի» հետևանքն է: Առաջինը իներցիայի օրենքն է, երկրորդը՝ ազդեցության և հակազդեցության օրենքը: 6. Ոչ բոլոր ժողովուրդներն են հաշվի հիմքում «տասը» դրել: Չինացիները հաշվի հիմքում դրել են «հինգը». հաշվել են հնգյակներով: Հին Ռուսաստանում այն եղել է «քառասունը», Հռոմում՝ «տասներկուսը», Բաբելոնում՝ «վաթսուներ»: 7. «Գլխապտույտ տրյուկի» հաջող կատարման համար անհրաժեշտ է «աստանայի օղակն» այնպես կառուցել, որպեսզի ճանապարհի թեք մասի զագաթը վերին կետից ավելի բարձր լինի, քան օղակի շառավղի մեկ երրորդն է, իսկ այն կետը, որտեղից հեծանվորդն սկսում է իջնել, պետք է օղակի տրամագծի մեկ քառորդից ավելի բարձր լինի:

Ա 2-155. Ա. Դուրս գրելով քանակական և դասական թվականները՝ կազմել նրանց քաշխական տեսակը՝ թե՛ բառաբարդման, թե՛ ածանցման եղանակով. նշել, թե նրանցից յուրաքանչյուրը խոսքի ո՞ր ոճին է բնորոշ:

Բ. Գրել այնպիսի կոտորակային թվականներ, որոնցում մասն արտահայտված է դուրս գրված քանակական թվականներով, իսկ ամբողջը՝ դասականներով:

Չին կայսրը՝ Ծին Շե Հոանգ Թին ... վճռեց ամրախարհսխ, երկարածիզ պարիսպ քաշել Դեղին ծովից սկսած մինչև Գոբի անապատի դեղնածավալ ավազների մեջ... Կայսրը հրամայեց իր մեծածավալ պետության բոլոր ճարտարապետներին ու վարդապետներին՝ տասը տարվա մեջ կառուցել իր երևակայած ամծայրածիր պարիսպը, որը վիշապի ձև պիտի ունենար, իսկ

արու չինացիներից տասից մեկը բանվոր գնար պարիսպները շինելու: Երեք միլիոն բանվոր հավաքվեցին սահմանագլխի երկայնքին, և երեք միլիոն բանվոր տասը տարի անընդհատ լծվեցին տաժանելի ու հյուծիչ աշխատանքի: Դաժան կայսրը ... հրամայեց ճարտարապետներին, որ պատերի քարերն այնպես պիտի ազուցվեն իրար, որ անհնարին լինի երկու քարի միջև նույնիսկ մի ասեղ խրել:

Հինգ հարյուր հազար թշվառներ թաղվել են հիմքերի և որմերի մեջ, և Շանգ Շենգը իրավամբ կոչվել է «Աշխարհի ամենաերկար գերեզմանոցը»: Երեք միլիոն աշխատավորներ անհնարին տանջանքներով, իրենց արյունով, մկաններով և ոսկորներով շինեցին տիտանական Շանգ Շենգը՝ հաստախարխսի հիմքերով և ամեհի վեմերով. խոլական Շանգ Շենգը, որ ունի երեք հազար կմ երկարություն, տասնմեկ մետր բարձրություն... Այնքան քար ու աղյուս կա կիրարկված Շանգ Շենգը կառուցելու համար, որով կարելի է երկու անգամ քարահյուս գոտի կապել Երկրագնդի շուրջը:

Շանգ Շենգ վիշապը տասը տարի շարունակ – տառապանքների և տանջանքի մի ամբողջ հավիտենականություն – ծծեց ու քամեց չին ահագին ժողովրդի հոգեկան ու մարմնական ուժն ու գորությունը, նյութական բովանդակ միջոցները: Չին մեծ երկրի մեծ ժողովրդի սիրտը մղկտաց..., և նրանց անհուն վիշտն ու ցասումը մարմնավորվեց պարիսպների երգի մեջ.

«Գարնան առաջին ամիսն է մեղմ ու թարմաշունչ. շատերի ամուսինները տուն դարձան, բայց իմ ամուսինը դեռ աշխատում է Շանգ Շենգի վրա: Երկրորդ ամիսն է. շողշողում են դեղձի ծաղիկները...»

Չորրորդ և հինգերորդ ամիսներն են... Ավա՛ղ, իմ դաշտերը խոպան մնացին: Լացով ու վշտով անցան վեցերորդ և յոթերորդ ամիսները. եկավ ութերորդ ամիսը: Ծաղկեցին լոտոսները, և աղավնիները նամակներ բերեցին հեռավոր սիրելիներից: Բայց մենավոր կնոջ համար ոչ մի լուր խեղճ ամուսնուց... Իմներորդ ամսում ճամփա են ընկել ուխտավորները... Տասը և տասնմեկերորդ ամիսներում բուք է ու ցուրտ..., և թախծությամբ իջնում է ձյունը, ծածկում բոլոր ճանապարհները:

Տասներկուերորդ ամիսն է. բոլորը Նոր տարվա տոների համար են պատրաստվում, իսկ մենավոր կինը ... լաց է լինում, ...լաց է լինում այնքան դառնագին, որ նրա հզոր հառաչանքը հասնում է մինչև երկինքը, և նույնիսկ մեծ պարիսպները լսում են նրան ու խորտակվում...»:

Այդ դառն օրերից անցել է քսան և երեք դար, և չին աշխատավորը քսան և երեք դար երգում է հառաչանքով՝ մեծ պարիսպների այս անգարդ երգը:

/Ավ. Իսահակյան/

Գ Ե Ր Ա Ն ՈՒ Ն

Պ 2-156. Գտնել դերանունները և բացատրել նրանց իմաստային յուրահատկությունները. ինչո՞ւ են տարբերվում առարկա, հատկանիշ ցույց տվող մյուս խոսքի մասերից /գոյականից, ածականից, թվականից, մակբայից/:

Մի անգամ Էդիսոնը գանգատվեց Էյնշտեյնին.

-Ոչ մի կերպ չեմ կարողանում ինձ համար օգնական ընտրել: Ամեն օր ինձ մոտ են գալիս մի քանի երիտասարդներ, սակայն նրանցից ոչ մեկը գիտելիքներով չի համապատասխանում այդ պաշտոնին:

- Իսկ ինչպե՞ս եք Դուք դա որոշում,- հարցրեց Էյնշտեյնը:

- Այս հարցաթերթիկով,- պատասխանում է գլուտարարը:

Էյնշտեյնն աչքի անցկացրեց Էդիսոնի հարցերը:

«Քանի՞ մղոն է Նյու Յորքից մինչև Չիկագո», - կարդաց նա և ասաց.

- Պետք է նայել երկաթուղային տեղեկագրում:

«Ինչպե՞ս է ստացվում չժամգոտվող պողպատը»:

- Այս մասին պետք է կարդալ մետաղների ստացման տեղեկագրում:

«Իսկ որքա՞ն է վոլֆրամի տեսակարար կշիռը»:

- Ոչինչ չգիտեմ: Պետք է նայել մետաղների տեսակարար կշիռների աղյուսակը, որը սովորաբար գետեղված է լինում ֆիզիկայի դասագրքի վերջում, - պատասխանում է Էյնշտեյնը:

«Ե՞րբ»... «Ինչքա՞ն ժամանակ»... «Ինչո՞ւ»... «Ինչպիսի՞ն է»... «Ո՞վ և որտե՞ր»...

Այս ձևով նա կարդաց բոլոր հարցերը և կատակով նկատեց.

-Ես չեմ սպասում, որ Դուք մերժեք ինձ: Ես ինքս ետ եմ վերցնում իմ թեկնածությունը:

-Այնուամենայնիվ, ես Չեկ կընդունեի ինձ մոտ,- նույնպես կատակով պատասխանեց Էդիսոնը: -Դուք թեև չգիտեիք հարցերի պատասխանները, բայց գիտեիք, թե ինչպես կարելի է որևէ բան իմանալ, ուրեմն՝ Դուք այն գիտեք:

Պ 2-157. Գտնել դերանունները և որոշել նրանց տեսակը:

Հավատում էի ես, գիտեի հաստատ, որ այս աշխարհում

Դու ինչ-որ մի տեղ ապրում ես ու կաս,

Բայց չգիտեի, որ մոտ ես այդքան ու հենց այս գարուն

Հայտնվես պիտի ու գարնան հետ գաս:

Այդպես է հոգիս, ով հավատում է կյանքում հրաշքի,

Նրան է միայն հրաշքն այցելում...

...Եկել եմ ահա ու բերել նորից գաղտնիքն ու ցավը,

Որ գիտեն այնպես տրտմորեն լացել,

Եվ իմն է ասես լեռներում կորած այն քարանձավը,

Որի գաղտնիքը ոչ ոք չի բացել:

Իմն է հեքիաթի ցայգածաղիկը, այն ծաղիկը լուրթ,

Որի ծաղկումը չի տեսել ոչ ոք...

Իմն է ձնհալի այն վայրկյանը լույս, վայրկյանը բարի,

Որից գետերն են հանկարծ ցնորվում:

...Եկել, կախվել ես իմ բախտի վրա դու որպես ասուպ,

Ու որպես գաղտնիք, ու լույս, ու խավար:

/Վ. Դավթյան/

Պ 2-158. Դուրս գրել անձ ցույց տվող բառերը, առանձնացնել անձնական դերանունները և նշել նրանց իմաստային, ձևաբանական ու շարահյուսական-կիրառական առանձնահատկությունները:

Մանուկ հասակից Արքիմեդը բարեկամանում է գրքերի աշխարհի հետ և ամբողջ կյանքում չի դադարում հիանալ նրանց հավերժական օրենքների խստիվ տրամաբանությամբ, որոնց համեմատ մարդկային օրենքները անկատար են, սին ու անցողիկ: Սակայն Արքիմեդը լքեց Ալեքսանդրիան, ուր ամենագոր պտղոմեոսները, մի աստանդակական փիլիսոփայի խոսքերով ասած, «բոտում էին ձեռնաստուն գրքային որդերին», որոնք անվերջ անալիորեն վիճում էին «մուսանների թռչնանոցում», ուր «մեխանիկան արհեստավորական գործ էր և վայել ստրուկին»:

Սիրակուզայում չար լեզուներն ասում էին, որ Արքիմեդը մոռանում էր ուտել և գծագրում էր ամեն տեղ՝ մոխրի, ավազի, նույնիսկ իր մարմնի վրա, հազվադեպ էր լինում բաղնիքում... Բայց լոգանք ընդունելիս է նրա ուղեղում հանկարծ առկայծում հեղուկի մեջ ընկղմված մարմնի վրա ներգործող՝ դուրս հրող ուժի գաղափարը...

Այսօր ամհնարին է առանց հիացմունքի ու զարմանքի կարդալ Պլուտարքոսի այն տողերը, որոնք պատմում են հռոմեացի զորավար Մարցելիուսի կողմից Սիրակուզան պաշարելու մասին... «Ինչ արած, մենք ստիպված պիտի լինենք դադարեցնել պատերազմը երկրաչափի դեմ», - ոչ այնքան ուրախ սրամտել է Մարցելիուսը... Շատ տարիներ անց, նայելով Արքիմեդի՝ երկնային լուսատուների բարձրագույն մոդելին, Մարկոս Տուլիոս Ցիցերոնը կասի. «Այս սիցիլիացին օժտված էր մի հանճարով, որին, թվում է, մարդկությունը ի վիճակի չէր հասնելու»:

Արքիմեդը պատվիրել էր իր շիրմաքարին փորագրել երկրաչափական իր հայտնագործությունների խորհրդանիշները՝ գունդ և գլան: 137 տարի հետո նույն Ցիցերոնը Արքիմեդի դարպասի մոտ գտավ նրա շիրմաքարը... Հետո շիրիմը նորից մոռացվեց, և այս անգամ՝ ընդմիջտ: Սակայն Արքիմեդի անունը մնաց: Ու հարյուրամյակներ անց էլ սերունդները միշտ կլսեն նրա ցնծալից, հպարտ բացականչությունը՝ գիտության վսեմ մարտակոչը, նշանաբանը բոլոր նրանց, ովքեր որոնում են՝ «Է՞վրիկա»...

/Ըստ Յարոսլավ Գոլովանովի/

Պ 2-159. Մատնանշել այն շարքը, որի մեջ մտնող անձնական դերանուններն արտահայտում են՝

Ա. Խոսող.

1. ես, նրանցից, դուք, ձեր, մեզնով, քեզ
2. ես, ինձնից, ինձնով, ինքս, իմ, ինձ
3. նրանք, իրենք, մենք, ձեզ, ինձնից, քեզնով

Բ. Խոսակից և իրեն առնչվող անձեր՝

1. ես, մեզնով, նրանցից, իրեն, ձեր, իմ
2. դուք, ձեզանից, քո, ես, իր, քեզնով, յուր
3. դուք, ձեզանից, ձեր, ձեզնով, ինքներդ, ձեզ

Գ. Երրորդ անձ

1. մենք, դու, իրեն, նրանից, ձեզնով, ինձ
2. նրան, յուր, նրանից, իրենով, նա ինքը, իր
3. քեզանից, իրենք, մենք, քո, նրանցից, նրանցով

Ա Զ-160. Գրել՝

ա/ Խոսող նշանակող դերանվան քաջառական հոլովածևր.

բ/ Խոսակից և իրեն առնչվող անձեր նշանակող դերանվան տրական հոլովածևր.

գ/ Երրորդ անձ նշանակող դերանվան ուղիղ ձևը.

դ/ Խոսակից նշանակող դերանվան գործիական հոլովը.

ե/ Խոսող և իրեն առնչվող անձեր նշանակող դերանվան քեք ձևերը:

Ա Զ-161. Ա. Գտնել անձնական դերանունները, խմբավորել ըստ թվի և դեմքի: Որոշել նրանց շարահյուսական գործառույթը:

Բ. Խմբավորել ըստ հոլովման հատկանիշի՝ ա/ անվանական. բ/ դերանվանական. գ/ չհոլովվող:

1. Հավատում եմ քեզ, իմ հայ ժողովուրդը. - Ցեղեր են եկել, արշավել ցեղեր, Քո արդար ու հին արյունն են հեղել, Ասպատակել ու ջարդել են քեզ, Դարեր ու դարեր աղարտել են քեզ, Բայց դու Նարեկով ինքդ քեզ գտել, Քո սուրբ հարության հրաշքը գտել, Եվ քո վաստակով, քո կոթողներով, Քո մատյաններով, սիրո տողերով ... Հասել հողմերի այս ահեղ դարին /ՎԳ/:
2. Ամեն անգամ քեզ հանդիպելիս Ես թեթևակի բարև եմ տալիս - Ու անցորդներին այնպես է թվում, թե մենք հազիվ ենք իրար բարևում: Չգիտեն նրանք և ի՞նչ իմանան, Որ կանգ է առնում սիրտն իմ մի վայրկյան, Ու ես քայլերն եմ մի պահ շփոթում, Սոռանում աշխարհին, օդ փնտրում օդում. //6/:
3. Աշնան գիշերով այս խոնավ Քրքրում ես ինքդ քեզ ու ինքդ քեզ բզկտում //6/:
4. Այսօր նվում է իմ մեջ մի թախծալի մեղեդի. Ու տանջում է ինքն իրեն, որ գտնի խոսք ու բառեր //6/:
5. Հերի՛ք է, հերի՛ք է այս ցավը, Ինքս ինձնից պարպվել, Ինքս ինձնից փրկվել, Հեռանա՛լ, գնա՛լ, մեկնել եմ ուզում /ՄԿ/:
6. Եվ մենք հիմա մեզ ինքներս Պիտի բացենք հոժարական... Հիմա պիտի մենք ինքներս հանգիստ նստենք Հեռուստացույց-աշտարակի բարձր ցցին, Որպեսզի Մենք ինքներս ցցվենք-մնանք Ողջ մարդկության ականջներում ու աչքերում /ՊՄ/:
7. Խղճա ինձ և ինքդ էլ սաս. Սիրելի՛ս, քեզ բարի գիշեր...//6/:
8. Դիմավորեցեք ... կասկա՛ծը: Նա է թակում ձեր դուռը: Նա է, հենց «ինքը»: Դիմավորեցեք նրան ծիսաբար //6/:

Ա Զ-162. Ա. Բացատրել տրված հակադրական շարքերի միջև եղած իմաստային և լեզվա-ոճական տարբերությունները:

Բ. Ընտրել հակադրական մի շարք և յուրաքանչյուրով կազմել նախադասություն:

ես // ինքս // ես ինքս	մենք // ինքներս // մենք ինքներս
դու // ինքդ // դու ինքդ	դուք // ինքներդ // դուք ինքներդ
նա // ինքը // նա ինքը	նրանք // իրենք // նրանք իրենք /ինքները/

Ա Զ-163. Կարդալ և ուշադրություն դարձնել մարդկանց՝ միմյանց քաղաքավարի կերպով դիմելու դրսևորումներին: Բացատրել դրանց իմաստային-ոճական նշանակությունը և մատնանշել կիրառական ասանանները:՝

● Երբ Դուք ծխում եք Ձեր գլանակը, Թվում է՝ նրա կրակի մեջ Իմ եուրյունից ինչ-որ բան կա: 2. Երգս կանգնած է կես ճանապարհին Եվ Ձեր հնայքից մի պահ երկնջում, Սիրոսս օդի պես Ձեզ անհագ շնչում, Բայց չի նկատում՝ որտե՞ղ եք, Մարի՛. ...Թույլ տվեք Ձեզնով հիանալ անխոս, Սակայն Ձեզ չերգել... /Ս. Կապուտիկյան/

● Էյնջտեյնը շատ էր սիրում Չառլի Չապլինի կինոնկարները և մեծ հարգանք էր տածում նրա նկատմամբ: Մի անգամ նա այսպիսի մամակ գրեց Չապլինին. «Ձեր «Ոսկու տենդը» հասկանալի է աշխարհի բոլոր մարդկանց, և Դուք անպայման մեծ ու հռչակավոր մարդ կդառնաք»:

Ի պատասխան նրան՝ Չապլինը գրեց. «Ես Ձեզանով ավելի եմ հիանում. Ձեր հարաբերականության տեսությունը շատ քչերին է հասկանալի, բայց Դուք, այնուամենայնիվ, արդեն մեծ ու հռչակավոր մարդ եք»:

Ա Զ-164. Ըստ անհրաժեշտության լրացնել ես կամ մենք դերանունները:

1. նպատակ /.../ ունեցել բնական հայացքով դիտարկել մեր դարաշրջանի բոլոր «հրաշքները»՝ տխրահոշակ տիեզերական եկվորներից սկսած մինչև ձնե մարդը, Լոխ-Նես լճի հրեշը և այլն: 2.՝ ատոմային ենթրգիայի բնագավառում աշխատող գիտնականներս, ավելի քան որևէ մեկը, տեսնում /.../, որ ատոմային կամ ջրածնային զենքերի գործարկումը մարդկությանը կտանի դեպի անհամար բշվառություններ: 3. «... /գիտենալ/, որ ոչինչ չգիտեն», - ասել է հույն փիլիսոփան: 4. Այս գրքում ... պատմում /.../ գիտության մասին. ... պատմում /.../ նաև գիտության մարդու հոգու մասին: 5. Արքայի հրովարտակում հնչում էր. «Այսօրվանից ... մտածելու /.../ ժողովրդի մասին, հոգալու /.../ նրա հոգսերը, ... կիսելու /.../ նրա վիշտն ու

Մ. Քաղաքավարական հոգնակի ձևի սովորությունը գալիս է հռոմեական կայսրերից: Իբրև եռապետ՝ նրանք խոսում էին եռապետ/ների կամ ծերակույտի անունից և ասում էին՝ մենք... Նրանց էլ դիմում էին բնականաբար դուք-ով: Այսպես Դուք-ը դարձավ քաղաքավարական ձև, իսկ մենք-ը՝ ոճական յուրահատուկ միջոց է ես դերանվան իմաստով՝ մեկ խոսքին հանդիսավորություն տալու, մեկ էլ «սեփական եսը քաջանելու» նպատակով:

ուրախությունը: 6. «Երբ ... մտածում /.../ պրոֆեսոր Էյնշտեյնի մասին, գգում /./, որ ... արդեն մենակ /.../ այս աշխարհում»,- ասել է անօթևան մի ծերունի:

Ձ 2-165. Ինքն իրեն, ինքնիրեն և իրեն-իրեն բառերով նախադասություններ կազմել և բացատրել նրանց խոսքիմասային տարբերությունները:

Ձ 2-166. Ա. Հիմնավորել այն, որ անձնական դերանուններից ածանցմամբ կամ բառաբարդմամբ նոր բառեր չեն ստեղծվում:

Բ. Սուբիասյանների «Արդի հայերենի ուղղագրական-ձևակազմական բառարանից» /կամ ցանկացած բացատրական, ուղղագրական բառարանից/ դուրս գրել ես և ինքն /ինքը/ դերանուններով բաղադրված բառերի շարքը, բացատրել նրանց իմաստային յուրահատկությունը:

Ձ 2-167. Բնութագրիր ինքդ քեզ՝ «ես...»:

Ձ 2-168. Վերաշարադրել խոսակցի ամուսնից:

Ամառ էր: Մայրական գրկից, հայրական օջախից պոկված՝ ես գնում եմ մի հեռու՝ շատ հեռու՝ երկիր, ուր ամեն ինչ խորթ էր ինձ համար... Ահա հայրենիքիս կապույտ լեռները սևին են տալիս, և ես նրանց լռիկ ծոցում եմ... Եվ ծերուկ ժայռի ստվերում դողողաց դալուկ շուշանը. ես խոնարհվեցի, քնքշությամբ քաղեցի նրան, դրեցի բաբախող կրծքիս վրա: Անցա լեռները, անցա հայրենիքիս սահմանակալ հսկա պահնորդները՝ ինձ հետ տանելով հայրենի երկրի թանկագին հիշատակները՝ մի բուռ հող ու թոշնած շուշանը...

Օտար աշխարհի մի խուլ անկյունում եմ ապրում ես: Այնտեղ, ուր լարված մտքերով թաղված եմ գիտության անհունության մեջ, այնտեղ իմ առջև գրքերի միջից աչք է ծակում անշուք ծաղկամանը, նրա մեջ եմ լցրել հայրենիքիս մի բուռ հողը, որի մեջ թաղել եմ մի գունատ շուշանի սերմիկները և նվիրական փոշին ցողել եմ իմ կարոտավառ արցունքներով: Եվ այդ անքուն գիշերների մենակության և լռության մեջ:

Օրեր անցան: Ահա դուրս եկան հողի կրծքից մեռած շուշանի մատաղ ծիլերը, իմ շնչով, իմ արցունքով նրանք աճեցին և այժմ սպիտակափառ շուշաններ են, որոնց բողբոջից կուսական սրբությանբ փայլում են իրենց ջինջ աչիկները: Իմ անձուկ սեմյակը նրանք լցրել են անուշ ամբրոսով, և ես սուզված եմ այդ խնկարույր ծովում: /Ավ. Բասանյան/

Ձ 2-169. Տրված հատվածը սկիզբ դարձնելով՝ 3 կարճ պատմություն հորինել մեկը խոտորի ամուսնից, մյուսը՝ խոսակցի, երրորդը՝ մի երրորդ անձի:

Բակի կենտրոնում երևաց շուրջբուրդ լուսավորող կուրացուցիչ լույս: Այն շատ ավելի պայծառ էր լուսնի լույսից, և նրա ծագումը բացատրել հնարավոր չէր. գալիս էր ինչ-որ վերևից՝ ասես ցած ուղղված լուսարձակներից: Բայց երկնքում ոչինչ չէր երևում:

Լուսնի բիծը մոտեցավ պատուհանին. այն վառ կարմիր գույնի էր:

Համկարծ երևաց լույսի աղբյուրը. նա մեկ շարժվում էր, մեկ՝ անշարժանում...

Ձ 2-170. Հուլովել ես կամ նա դերանունը, հոլովածներով կազմել նախադասություններ և որոշել նրանց շարահյուսական պաշտոնը:

Ձ 2-171. Ա. Դուրս գրել կապերն իրենց կապի խնդիր-անձնական դերանունների հետ, որոշել վերջիններիս հոլովը:

1. Ախ, մայրիկ ջան, ոտքերս չէ, Սի՛րոտ է մրսում առանց քեզ /ՀԸ/: 2. Ախ, իմ ժողովուրդ, Ես դեռ չկայի, Որ քեզ պես ես էլ քեզ հետ տոկայի՝ Ծավվելու պատրաստ մեքքդ գրկելով /ՊՍ/: 3. Ու ես անվերջ Ինքս եմ խոսում իր փոխարեն և իմ տեղ՝ Այն մարդու պես, Որ ինքն իր հետ մենակ շախմատ է խաղում /Ն/: 4. Քեզցից հեռու ես ապրում էի Կարծես թե ինքս էլ ինձնից հեռու /Ն/: 5. Երեք աղջիկ թե հանդիպեմ մի օր իրար, Պիտի խոսեմ իրենց սիրուց իրավ, Որ չիմանամ, որ սիրում եմ մեկին. Նրան, ով սիրել է իրենց մեկտեղ- Մեկին՝ իմ պես, Մեկին՝ ինձ պես, Իսկ երրորդին էլ՝ ինձ նման /Ն/: 6. Եվ ու՛ր էլ քեզցից հեռանում, անգին, Բայլերս կրկին քեզ մոտ եմ քերում /ԳԷ/: 7. «Ես կերպեմ քեզ համար... քո մասին ..քո փոխարեն», - ասաց մտքում, և մատների տակից մի հնչյուն թև առավ /ՄԳ/:

Բ. Նորից կարդալ ընդգծված կապակցությունները և փորձել բացատրել հեղինակային նման օգտագործման նպատակը՝ սխալ ու միշտ ձևերի համադրման ոճական արժեքը:

Ձ 2-172. Գրել պահանջված հոլովածներով:

/Նա/ մոտ, /դու/ հետ, /նրանք/ մեջ, /նա/ կողքին, /ես/ համար, /դուք/ մասին, /մենք/ դեմ, բացի /դու/, /նա/ համար, /ես/ շնորհիվ, առանց /մենք/, /ես/ նկատմամբ, /ես/ պես, բացի /նրանք/, հանուն /դուք/, դեպի /դու/, /նա/ չափ, /ես/ վրա, /նրանք/ փոխարեն, /ինքը/ համար:

Ձ 2-173. Գտնել դերանվան և գոյականի այն կապակցությունները, որոնք կարելի է փոխարինել ս, դ հոդերն ունեցող գոյականներով, ինչպես օրինակ՝ իմ աչքերի - աչքերիս, և հակառակը՝ հողակիր բառերը փոխարինել «դերանուն + գոյական» կապակցություններով:

... Մոտենում է, քու՛յր իմ, ա՛խ, իրիկունս միգամած,

Ես ինչ անեմ, որ հոգիս չհեծկտա կարոտից,

Ինչպե՞ս, ինչպե՞ս ընդունեմ կյանքիս բաժակը քամած,

Որ ձեռքերս չդողան, որ օրերս ներեն ինձ:

Գուցե հանկարծ կասկածեմ, չհավատամ ինքս, ես,

Ու սուտ թվա իմ հոգուն քո կարոտը սրբազան...

Ինչ էլ լինի, քու՛յր իմ, քու՛յր, հեռանալիս չանիծե՛ս

Խեղճ կարոտը թևերիս, որ երբեք քեզ չհասան: /Ե. Չարենց/

Ա 2-174. Դերանվանական բառաշարքերում առանձնացնել այն շարքը, որը միայն ցուցական դերանուններ է ընդգրկում:

ա/ մենք, ոչինչ, ամենքը, այդպիսի, այնքան, նրանք, իրար, ուր
բ/ այդպիսի, այնքան, սա, այդտեղ, մյուս, այսպես, միևնույն, սույն
գ/ այդպիսի, դու, որքան, այդչափ, այնտեղ, միմյանց, նույն, նա

Ա 2-175. Ո՞ր խոսքի մասին է հարաբերակից ցուցական դերանունների շարքերից յուրաքանչյուրը: Բացատրել կազմությունը:

ա/ սա, դա, նա
բ, այս, այդ այն
գ/ սույն, նույն, միևնույն, մյուս
դ/ այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, նույնպիսի
ը/ այստեղ, այդտեղ, այնտեղ, նույնտեղ
ե/ այսպես, այդպես, այնպես, նույնպես
զ/ այսքան, այդքան, այնքան, նույնքան
է/ այսչափ, այդչափ, այնչափ, նույնչափ

Ա 2-176. Գտնել ցուցական դերանունները և նշել նրանց ձևաբանական-ձևակազմական հատկանիշները:

1. Մենք դուրս ենք եկել նույն քարանձավից Ամե՛ն ակնքարք: Նույն քարանձավն է մեզ հետապնդում Մեր ներսի՛ց արդեն /ՊՄ/: 2. Ասել-ասում են, թե լավ է այնտեղ, Որտեղ մենք չկանք: Իսկ ես պնդում եմ, որ լավ է այնտեղ, Որտեղ մենք չենք կարող չլինել ու կա՛նք /Գ/: 3. Դու այնքան քնքուշ ես նվագում, Եվ այնպես մեղմորեն հուզում ես, Ինձ մոտիկ է այնքան հուզումդ, Դու այնպես քնքուշ ես նվագում /ԳԷ/: 4. Դու նույն աղջիկն էիր, այնպես նուրբ ու բարակ, Անտե՛սե՛ս այնպես, այնպես բարի, Դու նույն աղջիկն էիր՝ մազերդ հյուս արած /ՎԴ/: 5. Այսպես մենակ, այսպես ոտի, Այսպես խոնարհ, այսպես ըմբոստ, Այսպես փխրուն, այսպես շիտակ, Այսպես խրթին ու այսպես պարզ Կանգնել է նա երկնքի տակ /Գ/:

Ա 2-177. Ա. Սա, դա, նա դերանունները գործածվում են թե՛ անձի, թե՛ իրի նշանակությամբ: Նման նշանակություններով գործածել նախադասությունների մեջ և բացատրել կիրառական-ոճական տարբերությունները:

Բ. Հոլովել վերջիններս թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի թվով:

Ա 2-178. Կազմել 2-ական նախադասություններ այս, այդ, այն ցուցական դերանուններով այնպես, որ մի դեպքում դրանք ունենան առարկայական իմաստ, մյուս դեպքում՝ հատկանշային:

Ա 2-179. Այս և այն դերանունները կապակցել և, ու, կամ շաղկապներով կամ առանց դրանց /գծիկով/ ու համապատասխան նախադասություններ կազմելով՝ ցույց տալ դրանց նոր՝ անորոշական իմաստ ձևերը:

Ա 2-180. Այսքան, այդքան, այնքան, նույնքան, այսչափ, այդչափ, այնչափ, նույնչափ ցուցականներն օգտագործել նախադասությունների մեջ այնպես, որ մի դեպքում առարկայի հատկանիշ ցույց տան, մյուս դեպքում՝ գործողության հատկանիշ, երրորդ դեպքում՝ հատկանիշի հատկանիշ:

Ա 2-181. Գտնել ցուցական դերանունները և որոշել նրանց շարահյուսական պաշտոնը:

Մի անգամ «ատոմային ումբի հայր» Ռոբերտ Օպենհայմերին խնդրեցին այնպիսի բան պատմել Էյնշտեյնի մասին, որն իրենց հայտնի չէ: Մի քիչ մտածելուց հետո նա ասաց.

- Այս դեպքը պատահել է Փրինսթոնի համալսարանում: Քննության նախօրյակին ես Էյնշտեյնին հարցրի, թե ի՞նչ հարցեր են լինելու քննաշրջանում:

- Ես պետք է նույն հարցերը տամ, ինչ որ անցյալ տարի:

- Այդ դեպքում Դուք կստանաք ճիշտ նույն պատասխանները:

- Այդպես մտածելով՝ Դուք սխալվում եք, սիրելիս: Միևնույն հարցերի պատասխանները չպետք է նույնը լինեն: Այս մեկ տարում գիտությունն այնքան շատ է փոխվել, այնպես է փոխվել, հարստացել այնպիսի՝ հայտնագործություններով ու դրույթներով, որոնք փոխել են այն ժամանակ տրված հարցերի այսօրվա պատասխանները:

Ա 2-182. Դերանվանական տրված շարքերից առանձնացնել միայն փոխադարձ դերանուններ ընդգրկող շարքը և բացատրել նրա բառամիավորների իմաստային յուրահատկությունը:

ա/ իրար, մեկմեկու, միմյանց, մեկմեկի

բ/ իրարից, ինչու՞, մեկն ու մեկը, ոչ մի, ամեն ոք

գ/ միմյանց, երբևիցե, մի քանիսը, ոչ մեկը

Ա 2-183. Գտնել փոխադարձ դերանունները, բացատրել նրանց իմաստային, ձևաբանական և շարահյուսական առանձնահատկությունները:

1. Այսպես, գնա՛ց Հայրիկը, նա էր ցրված հայերին մի տեղ ժողովել և այնպես բարձր կապերով կապել միմյանց, որ մեզ թվում էր, թե մենք բոլորս մի մեծ ընտանիքի զավակներ ենք /ԱԻ/: 2. Ցածում ելնում են օրոցքի հովտից, Իրար են գրկում ցածում մարդացած, Մեկմեկու համար մեռնում են վշտից, Վերևից մայում, ժպտում է աստված: Ցածում իրար են անհաշտ հոշոտում, Ցածում իմաստուն ու խելագարված, Իրար հոշոտում, իրար են ...պաշտում. Երկնքից տեսնում՝ ապշում է աստված /ՀԸ/: 3. Կանգնել են մայր ու որդի իրար դիմաց ու անբառ, Իրար դիմաց ու անշարժ, ասես գամված մեկմեկու /ՄԿ/:

Ա 2-184. Ա. Հոլովել փոխադարձ դերանունները և բացատրել նրանց ձևաբանական յուրահատկությունները: Ընտրել մեկը և նրա տարբեր հոլովածներով կազմել նախադասություններ՝ բացատրելով շարահյուսական յուրահատկությունները:

Ա 2-185. Փոխադարձ դերամուսններով կազմել կապական կառույցներ և օգտագործել նախադասությունների մեջ:

Ա 2-186. Առանձնացնել դերանվանական այն բառաշարքը, որի բոլոր միավորները հարցահարաբերական դերամուսններ են:

ա/ ով, այս, մենք, իրար, դուք, համայն, բոլորը, ոչ մի, մեկը, դու
բ/ ինչ, քանի, որքան, ինչպիսի, որտեղ, որպիսի, երբ, քանիտորոշ
գ/ քանիսը, որերորդ, նրանք, ոչինչ, այդքան, այնպիսի, միմյանց

Ա 2-187. Ա. Գրել այն հարցական դերամուսնները, որոնցով արտահայտված հարցումը վերաբերում է՝ ա/ անձի. բ/ իրի. գ/ առարկայի հատկանիշի. դ/ գործողության հատկանիշի:

Բ. Բացատրել նրանց կազմությունը:

Ա 2-188. Դուրս գրել հարցական դերամուսնները և դասդասել ըստ խոսքիմասային առնչությունների: Բացատրել նրանց յուրատիպությունը դերանվան մյուս տեսակների համեմատությամբ /թե՛ քանավոր խոսքում, թե՛ գրավոր/:

● 1. Ինչի՞ց, տե՛ր աստված, ինչի՞ց է, ինչո՞ւ, Որ ամենից շուտ և ամենից շատ Իրեն՝ մարդու մեջ հենց մարդն է կորչում... Ինչպե՞ս, տե՛ր աստված, Մենք ինչպե՛ս անենք, Որ չտապակվենք անարժեքությամբ /ՊՄ/ 2. Քանի՞ չասված 22ուկներ խեղդվեցին հողի տակ, Քանի՞ սիրող հայացքներ դեռ չբացված փակվեցին /ՄԿ/ 3. Իր ի՞նչ գործն է, թե կա սահման ու կա վեճ, Իր ի՞նչ գործն է, թե կան ռուսներ ու հրթիռ... /Ն/ 4. Ինչպե՞ս խեղդենք սև խոռվըր Սասնա տան, Ինչպե՞ս մարենք այսքան կարոտ, փառք ու կիրք, Այսքա՞ն երազ ինչպե՞ս թաղենք գետնի տակ... «Իմա՞լ կեղնի, իմա՞լ չէրթանք մըր էրգիր» /Ն/ 5. Ո՞վ է տվել նրան՝ այս ծերունուն վսեմ, Այս ժպիտը անշար, այս հայացքը վսեմ, Ո՞վ է տվել նրա երգին կախարդական Այս խոհերը խորունկ, իմաստությունն այս քինջ /ԳԷ/ 6. Ա՛խ, կարոտներս այս խենթ Ինչո՞ւ են սիրտն իմ տանջում, Ո՞ր են, ո՞ր են ինձ կանչում, Ո՞ր են տանում, չգիտեմ /ԿԴ/ 7. Երբ և որ ժամանակ, հայտնի չէ, բայց անհիշատակ դարերից սկսած մարդու էության մեջ տիեզերական գաղտնիքից մի հյուլե էր ընկել, որ անց... մեծացավ և անողորմության կանգնեցրեց մարդու կյանքի գնացքը և հարցրեց. «Ինչո՞ւ ես ապրում, ո՞ր ես գնում և ինչո՞ւ, ո՞վ մարդ» /ԱԲ/ 8. Ով գիտուններդ և իմաստուններդ, ասացե՛ք ինչի՞ համար է ապրում մարդը, ի՞նչն է կյանքի նպատակը, որտեղի՞ց ենք գալիս մենք, ո՞ր ենք գնում մենք, ի՞նչն է նյութը, ի՞նչն է ուժը, և ինչո՞ւ են դրանք, պատասխանեցե՛ք ինձ: Ասացե՛ք, ի՞նչ է տիեզերքը, ինչո՞ւ ստեղծվեց նա, ե՞րբ է նրա սկիզբն ու վախճանը, և, վերջապես, ի՞նչ է ժամանակն ու տարածությունը, ինչո՞ւ են դրանք... /Ն/

● Հույներն են դրել գիտության առաջին հիմնաքարերը... Ինչպես ամեն մի պատկեր, սա ևս կախված էր նրանից, թե որտեղ է գտնվում դիտողը, որտեղից է նայում աշխարհին և ինչպե՛ս է նայում: Իրոք, որտե՞ղ պետք է տեղադրել դիտողին, որ նա կառուցի աշխարհի իսկական պատկերը: Հին հույների համար

տիեզերքի կենտրոնը Երկիրն էր, որի շուրջը պտտվում էին բոլոր երկնային մարմինները: Սակայն Կոպեռնիկոսի «հրամանով» կանգ առավ Արեգակը, և սկսվեց շարժվել Երկիրը: Պարզ դարձավ, որ մարդը պետք է ավելի համեստ լինի իր հավակնությունների մեջ և իրեն ու իր օրրանը՝ Երկիրը, շիամարի աշխարհի կենտրոնը: Մշուշը հետագայում էլ ավելի է թանձրանում, երբ պարզվում է, որ Արեգակն էլ մի շարքային աստղ է, Տիեզերքի կենտրոնում չէ և ամենևին էլ անշարժ չէ: Մարդը վտարվեց նաև Արեգակի վրայից: Նա որտե՞ղ պետք է հանգրվանի, ե՞րբ պետք է գտնի հենման կետ, ո՞րն է այն: Ինչքա՞ն ժամանակ է անցել նրա ծնունդից, և դեռ ինչքա՞ն էլ մարդը պետք է իրեն միայնակ զգա Տիեզերքում: Որտեղի՞ց պետք է սկսի կառուցել աշխարհի իսկական պատկերը: Իսկ կա՞ արդյոք այն: Ինչո՞վ չափել ժամանակը, ի՞նչ միավոր ընտրել տարածության չափման համար: Ինչո՞ւ է երեքում գիտության ոտքի տակի հողը, ինչո՞ւ է խորտակվում աշխարհի հին պատկերը: ...Մի՞թե Խավարն է պատել Տիեզերքն այս մեծ... Բայց... «Եղիցի՛ լույս...» /Ըստ Ս. Ավետիսյանի/

Ա 2-189. Ընտրել այն շարքը, որի հարցական դերամուսնները հոլովվում են: ա/ ո՞վ, ինչպիսի՞, ինչքա՞ն, ինչո՞ւ, քանի՞երորդ
բ/ ինչպե՞ս, որքա՞ն, որպիսի՞, որչա՞փ, քանի՞
գ/ ո՞վ, ի՞նչ, ո՞ր, որտե՞ղ, քանի՞սը, ե՞րբ

Ա 2-190. Ինչպիսի՞, որքա՞ն, ի՞նչ, քանի՞, ո՞վ հարցական դերամուսններով նախադասություններ կազմել այնպես, որ դրանք մեկ հարցում արտահայտեն, մեկ՝ բացականչություն, մեկ էլ հրամայական երանգ ունենան:

Ա 2-191. Ընդգծել հարաբերական դերամուսնները՝ որոշելով խոսքի մեջ նրանց շարահյուսական-կիրառական առանձնահատկությունները:

«Հնազանդվելով իմ անհագուրդ ձգտմանը՝ մութ ժայռերի մեջ թափառելիս ես մոտեցա մի մեծ քարանձավի մուտքի, որտեղ մի վայրկյան մտախոհ կանգ առա... Հանկարծ իմ մեջ երկու զգացմունք արթնացան վախը և ցանկությունը», -այսպես է գրել Լեոնարդո դա Վինչին, այսպես է, երևի, նա մտածել այն չորս երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում, երբ աշխատել է Մոնա Լիզա Ջոկոնդայի դիմանկարի վրա, քանզի ամեն մի ձեռնահարվածը, որ կատարել է, նրա մեջ և՛ վախ է առաջացրել, և՛ նոր գաղտնիքներ հայտնաբերելու անսանձ կիրք:

Վազարին, որի շնորհիվ մենք քաջատեղյակ ենք Վերածննդի ժամանակաշրջանի շատ վարպետների կյանքի մանրամասնություններին, գրում է, որ երբ Լեոնարդոն հանձն է առնում Ֆրանչեսկո դել Ջոկոնդայի համար նրա կնոջ դիմանկարը, հրավիրում է երաժիշտների, որոնք նվագում են քնարի վրա և երգում, ծաղրածուների, որոնք մշտապես պահպանում էին այդ կնոջ լավ տրամադրությունը: Մի հանգամանք, որով և՛ պետք է բացատրել Ջոկոնդայի անկրկնելի ժպիտը:

20-րդ դարի սկզբներին «Ջոկոնդան» անհետացավ. կիսառզկորված մի իտալացի գողացավ դիմանկարը և տարավ այնտեղ, ուր իր կարծիքով ոչ ոք չէր գտնի այն...

1974թ. Տոկիոյում ցուցադրելու ժամանակ հերթական մի կիսախելագար կրակեց դիմանկարի վրա, սակայն Մոնա Լիզայի ժպիտը նորից փրկվեց:

Նախանձելի ճակատագրի տեր է այս լուսանկարը...

Ա Զ-192. Ով, որ, ինչ, որքան, երբ դերանունները նախադասությունների մեջ գործածել՝

ա/ որպես հարցում արտահայտող միավորներ

բ/ որպես նախադասությունների շաղկապող միավորներ:

Ա Զ-193. Որոշել ինչ դերանվան կամ ինչ բաղադրիչն ունեցող կազմությունների նշանակությունները:

● 1. Ի՞նչ լավ է գյուղում Կոմիտաս լսել /ՄԳ/: 2. Ասենք ազգը գորեց-անցավ, հետո ի՞նչ, Աշխարհի էլ տերը դարձավ, հետո ի՞նչ /ՄԿ/: 3. Իր ի՞նչ գործն է, թե կա սահման ու կա վեճ /Ն/: 4. Էլ ինչի՞ տքնեմ ու տոկամ, Ինչ է թե՛ պարտքս տամ գալիքին /Ն/: 5. Երազիս մեջ օձեր տեսա, -ի՞նչ երազ է, մայր իմ, ասա /ՀԸ/: 6. Այս ի՞նչ մուր է աշխարհին, աստված /Ն/:

● 1. Հեշտ է՝ կարծում ես, կասկածել, Ի՞նչ կասկածել, տեսնել աչքով... 2. Ի՞նչ, Քեզ պահում են ձեռքերի վրա՞, Եվ դու ուրա՞խ ես... 3. Ի՞նչ անեմ Ելենն ա՞յդ էլ իմանամ... 4. Թե ես մեռնեմ, Աշխարհին ի՞նչ, Նա միայն ի՞նչ կկորցնի... 5. Եվ, ի՞նչ որ ուներ, Եվ, ի՞նչ որ ունի, Ի՞նչ որ կունենա, - Իր բախտի ու կյանքի հետ միակ Ինձ գո՞հ է բերում... 6. Այս «ձգողական օրենքից» Ի՞նչ օրենք ասես՝ մեզ չպատահեց: 7. Աստված իմ, այս ի՞նչ հրաշք ես արել... 8. Բայց եթե սերը՝ սե՛ր է իսկական, Մատնու՛մ է իրեն՝ ի՞նչ էլ որ անես... 9. Ներշնչումն այն է, Երբ ի՞նչ ասում ես, Ի՞նչ մտածում ես, Ողջ աշխարհով մեկ Կարծես լավու՛մ է. Ինչին նայում ես՝ Քեզ հմայում է... Երբ ինչ անցել է Ու մոռացվե՛լ է, Հանկարծ շնչում ու Կենդանանու՛մ է. Երբ այն. ինչ ծա՛նր է... Կորչու՛մ է անդարձ... 10. Ի՞նչ եղավ դափին, Ո՞վ ծեծեց նրան, - Ոչ ոք չիմացավ... 11. Ի՞նչ անենք, որ ես ... ես պոե՛տ եմ ծնվել... Եվ ի՞նչ է պոե՛տն ու գո՛րծը նրա... 12. Ի՞նչ լավ է, որ սա արարն է վերջին, Եվ չի կրկնվի այս պատմությունը: 13. Ի՞նչ փույթ, թե նա իր բույնը չի՞ դառնա: 14. -Ի՞նչ ես անում... -Ես ի՞նչ գիտեմ՝ ի՞նչ եմ անում... 15. Ի՞նչ Ծամիրամ էլ որ խանդի, Լսու՞մ ես ինձ՝ -Երգահանի՞ր... /Գ. Էմին/

Ա Զ-194. Ամբողջացնել նախադասությունները:

ա/ ...նրան, ումից ...: ե/ ...այն ժամանակ, երբ ...: թ/ ...այն, ինչ ...:
բ/ ...այնպես, ինչպես...: գ/ ...այնքան, որքան ...: ժ/ ...այնտեղ, ուր ...:
զ/ ...նա, ում...: է/ ...այն օրից, երբ ...: ժա/ ...նրան, ում...:
դ/ ...նրան, ով...: ը/ ...այնպիսի, ինչպիսի...: ժբ/...այն, ինչով...:

Ա Զ-195. Անհրաժեշտաբար տեղադրել հարաբերական դերանուններն իրենց հարաբերյալներով:

● 1. Վեհանձն լեռները՝ ամպերում բաղված, հպարտ հայացքով նայում են վար՝ Օ ճոխ դաշտերին, Օ կույս դաշտերին, Օ վառ դալարում-փռվում էին անծայր: 2. Նա երգում էր Օ լեռնագագաթների լազուրի մասին, Օ գագաթից գահավիժել էր, Օ մռայլ ժայռերի մասին, Օ կուրծքը ծեծել էր, և Օ լեռնադաշտերի մասին, Օ ծաղկավառ սեզը համբուրել ու անցել էր: 3. Մի՛ լար, նագելիս, գիտեմ՝ դու վերհիշում ես Օ սուսկալի ժամանակը. Օ մի օր մենք գրոսնում էինք օվկիանոս: 4. Օ քնքուշ էր նվագում նա, Օ հեզ և եթերային, նուրբ, Օ մանուկների ստվերային բույրն էր: /Ավ. Իսահակյան/

● 1. Նրանք մանկության ընկերներ էին, և նրանց սերը ծնվել էր Օ աննկատ, Օ մի գիշերում բացվում է մուգ մանուշակը: 2. Թվում էր, թե այդ մի մոռացված անկյուն էր Օ օրերից, Օ դեռ մարդը չկար, և բրածո դիմոզավոր Օ ազատ էր գգում իրեն Օ, Օ արջը մեր օրերում: Գուցե այդպես է եղել աշխարհն Օ ժամանակ, Օ քարածխի հսկա շերտեր են գոյացել: /Ա. Բակունց/

Ա Զ-196. Դուրս գրել որոշյալ դերանունները և որոշել նրանց իմաստային, բառակազմական, ձևաբանական հատկանիշներն ու շարահյուսական կիրառությունները:

1. Տե՛ր, տու՛ր իրավունք, Որ Ամենեցուն ավետեմ այսօր, հուսացեք, մարդիկ /ՌԳ/: 2. Եվ անբառ էր ամեն ինչ, և ամեն ինչ անանուն, Ամեն ինչ գույն էր ու ձայն ու ամեն ինչ՝ մեղեդի /Ն/: 3. Ամեն մի հայ՝ լեռան մի ծերպ, Ամեն մի հայ՝ ուրույն մի կերպ, Ամեն մի հայ՝ մի Հայաստան՝ Բաժան-բաժան-Ամմիաբան /ԳԷ/: 4. Պարեց Սասունն, ու ողջ աշխարհը հիացա՛վ, Պարեց Սասունն, ու ողջ աշխարհը հասկացավ, Որ պար չէ՛ սա... /Ն/: 5. Մի՛ տա ամենքին, քո սերը, անգին /Ն/: 6. Ա՛խ, այդ Մասիսը, Որից փափկում են սրտերը բոլոր, Երբ ինքը ... քար է... Որ աշխարհներից հեռավոր-հեռու՝ Բոլոր հայերին այստեղ է բերում, Երբ ինքը ... այստե՛ղ չէ... /Ն/: 7. Սեղմիր ատամը, դու ամենքի մոտ բացեբաց լալու իրավունք չունես /ՀԸ/: 8. Սակայն ես այսօր և ամենայն օր մշտական վշտով նրանց եմ ողբում, Ովքեր չունեցան շիրմաքար-շիրիմ /ՊՍ/: 9. Հայկական հարցը մեջտեղ բերեցին. Քանզի տար էր դեռ՝ Եվ ամեն մեկը մատները վառեց: Բայց ամեն մեկը այնքան շատ ճառեց, Մինչև որ հարցը բավական սառեց /Ն/: 10. Յուրաքանչյուրը խփեց իր ծնկան, Ու բոլորը մեկ ձեռ ու ոտ ընկան /Ն/: 11. Ապա օտարը Ամենա՛յն սիրով, Ապա օտարը Խոսքերով, գրով, Թաքուն, բացահայտ մեզ է բանասրկում.../Ն/: 12. Բախտի ճամփեքը տարբեր են լինում, Բախտն ամեն մեկին տարբեր է սիրում /Ն/: 13. Եվ ամենքս ենք հիմա կիսով չափ մենակ, Եվ ամենքս ենք հիմա կիսով տխուր: 14. Թող անկարելին դառնա կարելի Աշխարհում համայն. Ամենքի՛ համար /Ն/:

Ա 2-197. Գրել հայերենի որոշյալ դերանունները և դրանք դաստասել ըստ իրենց ընդհանրական իմաստի դրսևորման տարբերությունների՝ լրացնելով աղյուսակը:

Տույց են տալիս առարկաների քանակային ամբողջությունը՝ չմշելով այդ ամբողջության մեջ մտնող առարկաներն առանձին-առանձին	Տույց են տալիս առարկաների կամ նրանց քանակային ամբողջությունը՝ շեղվելով ամբողջության մեջ մտնող առարկաներն առանձին-առանձին	Տույց են տալիս մի առանձին առարկայի ամբողջությունը
---	--	---

Ա 2-198. Ա. Ընդգծել ժխտական դերանունները և բացատրել նրանց կազմությունը:

Բ. Դուրս գրել դերանուններն իրենց կապակցվող բառերի հետ՝ ուշադրություն դարձնելով վերջիններիս ձևին:

1. Մարդիկ շատ են փոքրոգի, Հետներն անուշ եղիր միշտ, Որ քո դուռն էլ չչորի Ոչ մի սև ամպ, ոչ մի վիշտ /ՀԵ/: 2. Ես չեմ հյուսել քեզ հետ ոչ մի հույսի գարուն, Ոչ մի բախտ ու երազ չեմ հյուսել քեզ հետ /Ն/: 3. Թող էլ ոչ ոք ճիշտս ու շեղս չիմանար, Չփորփորեմ գույնս ու տեղս չիմանար: Թողնե՛ր ինձ՝ ինքս ինձ հետ ու երկնի, Հեռանայի, ոչ ոք տեղս չիմանար /ՄԿ/: 4. Ոչինչ չեմ ուզում այս տարեմուտից, Ո՛չ գանձ, ո՛չ նոր բախտ ու սեր /Ն/: 5. Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ ես չտեսա Ռիպտոյի կամուրջին, Ո՛չ մրահոն աղջիկ տեսա, ո՛չ ջրերը կապտաջիղ /Ն/: 6. Ծուխը՝ ոչինչ, քո առջևի Ծխվող խունկից վախեցիր. Դառը՝ ոչինչ, խոսքերի քաղցր տուրքից վախեցիր /Ն/: 7. Գողությունը տուն է քանդում, կյանքում ոչի՛նչ մի գողանա... Գևորգ Էմինն է խրատում՝ կյանքում ոչինչ մի՛ գողանա /ԳԷ/: 8. Լատ Մարգարը ոչ ոքի չասաց, թե ինչու արցունքներ երևացին աչքերին... /ԱԲ/: 9. Իսկ Դավոն ոչ մեկին չէր նայում. ոչինչ չէր տեսնում, շուկան տրորելով գնում էր /ՄԳ/:

Գ. Հնդվել ոչ մեկը ժխտական դերանունը և նրա հոլովաձևերով կազմել նախադասություններ:

Ա 2-199. Նախադասությունների իմաստից ելնելով՝ տեղադրել հակադրական զույգի բաղադրիչներից մեկը՝

ա/ ամեն ոք- ոչ ոք բ/ ամեն ինչ- ոչինչ գ/ ամեն մի- ոչ մի դ/ ամեն մեկը- ոչ մեկը:

1. Շուրջն ը այնքան հմայի՛չ էր թվում: Եվ ը՛ այնպես հե՛շտ ու թեթև /ԳԷ/: 2. Սու՛տ ու փու՛տ աշխարհ, Որ իմ մագերեն ես հանգուցել ամուր ը ծառիդ ու ամեն խոտիդ /ՊՄ/: 3. Իսկ նա իմ տանջանքից չի հասկանում ը Թող մթնի այնպես, Որ երևան երկնի բոլոր աստղերն անգամ /Ն/: 4. Մթնածոր տանող արահետը առաջին ձյունի հետ փակվում է, և մինչև զարուն ը մարդ ոտք չի դնում այնտեղ: Սակայն Մթնածորում այժմ էլ թավուտ անտառներ կան, ուր ը չի եղել /ԱԲ/: 5. Նրանցից ը ուրիշ ասելիք ունեք: Ուրիշ: Բայց ը մոտ ասելիքը հավաստի չէր, ը մոտ զգացումը խոսք չէր դառնում: 6. Նոր ալքիմիական հայտնագործությունների ժամանակներում ֆրանսիացի նշանավոր գիտնական Անրի Պուանկարեն գրել է. «...գիտե, որ գոյություն ունեն ուրանի և ռադիումի ճառագայթները, բայց ը չի

կարող պատկերացնել, թե նրանք հատկապես ինչպիսի՛ տեղ կբաղեցնեն գիտության աշխարհում»: 7. Երիտասարդ գիտնականներից ը չգիտեր, թե որտեղից է վերցվում այն էներգիան, որ արձակում է ուրանը. ը չգիտեր նաև այն, թե ի՛նչ են ուրանի ճառագայթները:

Ա 2-200. Դուրս գրել անորոշ դերանունները և խմբավորել՝
 ա/ եզակիի իմաստ ունեցողներ
 բ/ հոգնակիի իմաստ ունեցողներ

● 1. Ինչ-որ ժամանակ Մեզանից առաջ, մեզ անհայտ մարդիկ Նստել-մտածել և հորինել են զանազան բաներ /ՊՄ/: 2. Եվ գարունն այնտեղ Այլ փողոցների համեմատությամբ Ուշանում է քիչ: /Ն/: 3. Որովհետև իր անունը ... Ժայռ է, Ինքն էլ երբևէ Ոչ միայն կյանքում չի հիվանդանում, Այլև անմահ է /Ն/: 4. Կա անանուն մի կարոտ, անհասանելի ինչ-որ տեղ, Որ զարթնում է հանկարծ ու մորմորում հոգուդ մեջ /ՎԳ/: 5. Ինչ-որ մի տեղ շող է դիպել Ամպի բացված սրտին, Ինչ-որ մի տեղ ցող է կաթել Հոգնած ծաղկի թերթերին. Ինչ-որ մի խոսք մոմի մնան թրթռում է հոգում /ՄԿ/:

● 1. Սողոմոնի երգը նրանց բերում էր ուրիշ ձևի տխրություն՝ որքի տխրությունից տարբեր. դա անլաց տխրություն էր: 2. Վեհափառը պահանջել էր միայն մեկը՝ քեզ հետ Էջմիածին կբերես մի որքի՛ կընտրես ամենաձայնեղին: 3. Ոչ ոք այդ պահին իր խոսքը չէր գտել, չէր գտնելու, և մեկը կմկմաց. – Սողոմոն, գնալո՛ւ ես: 4. Կոմիտասի ծնկները դողում էին, էլի մի քանի քայլ փոխեց ու փռվեց ճամփապոնկի քարին: 5. Չմտան այդ օր ու ժամին աշխարհում մի մարդ, մեկը, միայն մեկը ձմեռնաշունչ փողոցում անձամոթի էր սպասում՝ վերադարձնելու նրա կորցրած տասը ֆրանկը: /Մ. Գալստյան/

Ա 2-201. Կազմել նախադասություններ այսինչ, այնինչ և այսինչ-այնինչ դերանուններով և ցույց տալ նրանց նրբիմաստային տարբերությունները:

Ա 2-202. Տրված դերանունները խմբավորել ըստ հոլովվելու հատկանիշի: Ընդգծել հոլովման պակասավոր հարացույց ունեցողները:

դերանվանական հոլովմամբ հոլովվող դերանուններ	անվանական հոլովմամբ հոլովվող դերանուններ	չհոլովվող դերանուններ	գոյականաբար գործածվելիս հոլովվող դերանուններ
---	--	-----------------------	--

Ես, իրար, սրանք, ոչ ոք, ինքը, ամենայն, ինչ-ինչ, ամեն ոք, դու, մինչանց, դրանք, ոչինչ, այն, որևէ, ինչ-որ, այսքան, մենք, մեկմեկու, ոմանք, այսպես, որևիցե, նա, ինքներս, ամենքը, այստեղ, այդպես, երբ, մի, այսչափ, ինքը, այս, ինչ, այնտեղ, այնպես, ում, յուրաքանչյուր, ամբողջ, դու, այդ, ամեն ինչ, ինքս, համայն, մի քանի, այնինչ, ով:

Չ-203. Անորոշ դերանուն բաղադրիչ ունեցող տրված կապակցություններում փակագծերի մեջ առնված գոյականները դնել համապատասխան թվով՝ եզակի, հոգնակի և թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի:

ա/ Ինչ-որ /մարդ/ ե/ ինչ-ինչ /պատճառ/ թ/ բոլոր /բարեգործ/
բ/ մի քանի /հատված/ գ/ ուրիշ /աշխարհ/ ժ/ այլ /երկիր/
զ/ այսինչ /հողված/ է/ այնինչ /օրենք/ ժա/ որոշ /քայլ/
ը/ որևէ /դասագիրք/ լ/ ոմն/բանաստեղծ/ ժբ/ այսինչ-այնինչ /վայր/:

Չ-204. Կետերի փոխարեն գրել համապատասխան գոյականներ՝

ա/ եզակի թվով
բ/ հոգնակի թվով
գ/ թե՛ հոգնակի, թե՛ եզակի, ինչպես օրինակ՝ մի քանի ---- մի քանի ուսանող, մի քանի ուսանողներ:

● ա/ ամեն մի ... ● ա/ ոչ մի ... ● ա/ որևէ ... ● ա/ մյուս
բ/ ինչ-որ ... բ/ ինչ-ինչ... բ/ ամբողջ ... բ/ ողջ ...
գ/ ո՞ր ... գ/ այդ... գ/ ամենայն ... գ/ բովանդակ ...
դ/ համայն ... դ/ նույն ... դ/ որոշ ... դ/ ամեն ...
ե/ այսինչ ... ե/ ուրիշ ... ե/ այսքան ... ե/ մեկնումեկը
զ/ յուրաքանչյուր ... զ/ այսպիսի ... զ/ բոլոր ... զ/ այլևայլ ...

Չ-205. Գտնել սխալները և ուղղել:

● ա/ իմ գիրքս ● ա/ իմ համար ● ա/ Նա ստացավ իրեն գրքերը:
բ/ այս վերջերս բ/ քո պես բ/ Տղաներից մի քանիսը հեռացավ:
գ/ քո ընկերդ. գ/ մեր նման գ/ Նրա մեջ մեռել էին ամեն ինչ:
դ/ իմ սիրելիս դ/ ինձ մասին դ/ Ինչ-ինչ պատճառ խանգարում էր:
ե/ իմ հայրս ե/ մեր վրա ե/ Զեզ մոտ գիրք կա:

● ա/ Այդ տղայի համար ոչ մի բարոյական օրենքներ չկան:
բ/ Կյանքի ամեն մի անկյուններում եղել էր:
գ/ Ներկաներից ոչ ոք չէին նկատում նրա հուզմունքը:
դ/ Յուրաքանչյուրը հեռանում էին ծանր տրամադրությամբ:
ե/ Ընկերը բերեց երկու գիրք, որից մեկն արկածային էր:
զ/ Հնչեցին նաև ժողովրդական երգեր, առանց որի համերգը ձանձրալի կլիներ:
է/ Տնօրենն իր մոտ է:

Չ-206. Ընդգծել բայերը և բացատրել, թե ինչու մնացածները, չմայած բառավերջի ձևային մնանությամբ, բայ չեն. բայն ի՞նչ հատկանիշներով է տարբերվում մյուս խոսքի մասերից:

Ահել, գալ, բալ, շահել, ավել, ցավել, գոլ, գթալ, գործակալ, ործկալ, կթել, գուլալ, մոտենալ, թել, ծալ, թևածել, դիակալ, իջնել, ջահել, վայել, վայելել, ցել, Կցել:

Չ-207. Է. Աղայանի «Արդի հայերենի բացատրական բառարանի» օգնությամբ գրել բռնել, ընկնել բայերի բոլոր իմաստները՝ ընդգծելով փոխաբերական իմաստները:

Չ-208. Տրված գոյականներից և ածականներից կազմել բայեր. բայակերտ ո՞ր ածանցներն են առավել կենսումնակ:

Հավատ, հիվանդ, սեր, բարձր, խոսք, կոպիտ, երգ, կարմիր, հունձ, բարբառ, ամպ, ձյուն, վիշտ, սոսափ, տագնապ, կապույտ, տխուր, վախ, գրգիռ, կողոպուտ, ձիգ, կասկած, օրոր, գեր, անձրև, տույժ, ցող, իղձ, խենթ, շող, փայլ, մուգ, ունպ, ուղիղ, կիպ:

Չ-209. Բայերից գործողության հետ կապված գործիքի, առարկայի անուններ կազմել:

Ջերել, գրել, թակել, ըմպել, խաղալ, ուտել, ձգել, փակել, ճոճել, գանձել, ծածկել, օրորել, բացել, գործել, խմել, հագնել, խթանել, փաթաթել, ջնջել:

Չ-210. Վեր/ա/-, արտ/ա/-, ներ-, շար/ա/-, ընդ-, ենթ/ա/-, ստոր/ա/- նախածանցներով կազմել նոր բայեր՝ ուշադրություն դարձնելով նրանց իմաստային տարբերություններին:

Միավորել, գրավել, գրկել, քննել, բերել, հանել, կցել, պատրաստել, մոծել, առնել, նկարել, հյուսել, նվաճել, գործել, գրել, հարել, տպել, խուժել, նորոգել, մարմնավորել, հոսել, գաղթել, շնչել, կառուցել, վաճառել, վերնա-գրել, գծել, արձակել, պատռել, դասել:

Չ-211. Ներկայացնել տրված բառերի ձևաբանական կառուցվածքը՝ դրանք ընդգրկելով երկու մեծ խմբի մեջ՝ համադրական և հարադրական կամ վերլուծական:

Օգնության գալ, սուզվել, անցնել, ժպտալ, նկարվել, կարոտել, չվել, համբուրել, վախենալ, հեռանալ, բափառել, ախ ու վախով խոսել, շողալ, սուզվել, կորչել, իջնել, գլխի ընկնել, անցնել-գնալ, սիրտ տալ, գրել տալ, տանել-բերել, թռչկոտել, զգալ, սառչել, տաքացնել, մոխիր դառնալ, խորրանալ, թրատել, հուսախաբ լինել, ծլել-ծաղկել, կանգ առնել:

❏ 2-212. Բայերի ձևաբանչյուր յուրաքանչյուր կաղապարը ներկայացնել 5 բայով:

- ❖ 1. բայարմատ + բայակերտ մասնիկ /բուժել, կարդալ.../
- ❖ 2. բայարմատ + բայածանց + բայակերտ մասնիկ /խոսեցնել.../
- ❖ 3. գոյական + բայակերտ մասնիկ /ներկել, ողբալ.../
- ❖ 4. գոյական + բայածանց + բայակերտ մասնիկ /մոխրանալ.../
- ❖ 5. ածական + բայակերտ մասնիկ /պարզել, դեղնել.../
- ❖ 6. ածական + բայածանց + բայակերտ մասնիկ /ճեծանալ, բանձրանալ.../
- ❖ 7. թվական + բայակերտ մասնիկ կամ թվական + բայածանց + բայակերտ մասնիկ /երկրորդել, երկուանալ.../
- ❖ 8. դերանուն + բայածանց + բայակերտ մասնիկ /ամբողջանալ.../
- ❖ 9. մակրայ + բայածանց + բայակերտ մասնիկ /արագանալ.../
- ❖ 10. ձայնարկություն + բայակերտ մասնիկ /ավաղել, դռալ.../

❏ 2-213. Ա. Տրված հարադրական բայերը դասդասել ըստ իրենց արտահայտած իմաստների և ձևաբանական կառուցվածքի՝ առանձին սյունակներում գրելով հարադիր, զուգադրական /զուգաբայական/ և պատճառական բայերը: Բացատրել կազմությունը և որոշել հարադիր բաղադրիչ արտահայտության ձևը:

Բ. Գտնել և դուրս գրել այն հարադրական բայերը, որոնք ունեն իրենց համարժեք համադրական ձևերը, ինչպես օրինակ՝ խույս տալ – խուսափել:

Գ. Առանձնացնել սեռային հակադրություն կազմող հարադրությունները, օր.՝ գլխի ընկնել – գլխի գցել:

Աչքով անել, ծանրութեթև անել, ման գալ, խելքահան անել, հարցուփորձ անել, դուրս անել, գլխի ընկնել, դեմ ընկնել, մեջ ընկնել, տաշել-տաշտոշել, ման տալ, ճամփա ընկնել, գնալ-կորչել, թրև գալ, թարգմանել տալ, կուշ գալ, քարշ գալ, լող տալ, մարդ դառնալ, խույս տալ, անց կենալ, զանց առնել, թավալ տալ, իմաց անել, երևան բերել, թիկն տալ, թռչել-գնալ, գոռալ-գոռոգոռալ, ծառս լինել, արև անել, ականջ դնել, թողնել-փախչել, երդում ուտել, գերի դառնալ, քար կտրել, գլխից հանել, ծաղիկ հանել /բժշկ. տարիքն առնել, մարդ դարձնել, արյունաքամ անել, ծեծ ուտել, լույս ընկնել, կարմրին տալ, խելք խելքի տալ, իջնել-բարձրանալ, սևին տալ, ձեռքից գնալ, ուժից ընկնել, տեղահան անել, հուսախաբ անել, խայտառակ անել, արյունաքամ լինել, առաջ քաշել, առաջ վազել, մոտ գալ, դուրս ընկնել, ներս գալ, ներս մտնել, վայր գցել, ախ անել, երանի տալ, հարայ կանչել:

❏ 2-214. Անել, ընկնել, լինել, գալ, տալ, բերել, գցել, առնել, դառնալ, կանչել բայերով հարադրական բայեր կազմել՝ որպես հարադիրներ օգտագործելով ներքևում տրված բառերը:

վ/ Աշխարհ, գլուխ, դարդ, երես, ճամփա, սիրտ, առաջ, դուրս, ներս, մեջ, վրա, ճիգ, ախ, վայ, երանի, հարայ, ծնունդ, լաց, աղաչանք, սիրտ, թև:
ք/ Աղաչանք-պաղատանք, երդում-կրակ, խայք-խայտառակ, ոչ ու փուչ, սուլ ու շիվան, ջարդ ու փշուր, արյուն-քրտինք, ձեռ ու ոտ, ծանր ու թեթև:

զ/ Հայ-հույ, ալան-թալան, վա՛յ-վա՛յ, կտոր-կտոր, վեց-վեց, խունջիկ-մունջիկ, չեմ ու չում, դես ու դեն, հալ ու մաշ:

❏ 2-215. Ընորհակալ լինել և շնորհակալություն հայտնել հարադրություններով նախադասություններ կազմել՝ ուշադրություն դարձնելով կապակցվող բառերի հոլովառությանը:

- ❏ 2-216. Լրացնել պահանջվող բառը:
1. թիկն տալ → -----	5. աղաչանք անել → ----	9. հարց տալ → -----
2. ----- ← վնասել	6. ----- ← շրջել	10. ----- ← մոտենալ
3. բաց անել → -----	7. մոտ գալ → -----	11. զրույց անել → -----
4. ----- ← խայտառակել	8. ----- ← բարևել	12. ----- ← քաշել

❏ 2-217. Բացատրել զույգ բայերի իմաստային տարբերությունը և շարունակել լրացնել 3-4 բայազույգով:

ա/ աչք փակել և աչքը փակել գ/ աչք բացել և աչքը բացել
բ/ գլուխ դնել և գլուխը դնել դ/ գլուխ պահել և գլուխը պահել

❏ 2-218. Գրել տրված հարադրությունների համադրական ձևերը և բացատրել իմաստային ու քերականական տարբերությունները:

- ա/ գլխի ընկնել → հասկանալ բ/ գլխի գցել → հասկացնել
- ա/ նեղն ընկնել → բ/ նեղը գցել →
- ա/ խայտառակ լինել → բ/ խայտառակ անել →
- ա/ ճանապարհ ընկնել → բ/ ճանապարհ գցել →
- ա/ առաջ բերել → բ/ առաջ գալ →
- ա/ սրտաճաք լինել → բ/ սրտաճաք անել →
- ա/ տակնուվրա անել → բ/ տակնուվրա լինել →
- ա/ հալից ընկնել → բ/ հալից գցել →
- ա/ ոտնակոխ լինել → բ/ ոտնակոխ անել →

❏ 2-219. Յուրաքանչյուր սյունակից մեկ բայ ընտրել և կազմել զուգաբայական հարադրություններ, օր.՝ անցնել-գնալ:

● ծլել	ձևել	● աղաչել	մտնել
անցնել	խմել	թռչնել	փշրել
եփել	գնալ	հարզել	բառամել
չափել	ծաղկել	ջարդել	պաղատել
ուտել	թափել	ելնել	պատվել

Ա 2-220. Ա. Գտնել հարադրական /հարադիր/ բայերը և ձևակազմությունը բացատրելով՝ խմբավորել ըստ բայական բաղադրիչների. դրանցով 5-ական այլ հարադրական բայեր կազմել:

Բ. Հնարավոր տեղերում դրանք փոխարինել համադրական ձևերով:

Ուշ երեկո էր արդեն, բայց ինչ-որ ներքին մղումով պրոֆեսորը, չնայած հոգնած լինելուն, ցամկություն հայտնեց մի քիչ էլ աշխատել: Նա ներս մտավ փորձասենյակ, աչքի տակով զննեց ամեն ինչ, հանգցրեց լույսը և արդեն ուզում էր դուրս գալ, երբ հանկարծ լիակատար մթության մեջ նրա հայացքը կանգ առավ մի տարօրինակ լուսավոր կետի: Ի՞նչ է դա: Մոտ եկավ, և ի՞նչ լույսը ծնունդ է առնում էկրանից: Չարմանալի է, չէ՞ որ լույսի աղբյուր չկա. արևը վաղուց մայր է մտել, էլեկտրական հոսանքը ճառագայթում չի առաջացնում, իսկ կատողային խողովակն անջատված է: Թվում էր, որ լույսի այլ աղբյուր գոյություն չունի: Բայց Ռենտգենը նկատեց, որ սև ստվարաթղթով ծածկված կատողային խողովակն անջատված չէ: Նա իրեն նախատեց այդ անուշադրության համար, սակայն շուտով գլխի ընկավ, որ իր այդ վրիպումը մարդկությանը տալու էր մի մեծ հայտնագործություն... Իր հայտնագործության մասին Ռենտգենն առաջինը հայտնեց կնոջը՝ Բերթային, որն էլ թույլ տվեց նկարել իր ձեռքը: Նկարում պարզորոշ երևում էր դաստակի կմախքը: Ռենտգենին շնորհեցին ֆիզիկայի առաջին Նոբելյան մրցանակը:

Ա 2-221. Գտնել բայական հոմանշային զույգերը և լրացնել /բառարանների օգնությամբ/:

1. Եվ ինչպե՞ս են հաճախ իջել-ստորացել՝ Բարկանալու և դատելու աստիճանի, Չարանալու և ատելու աստիճանի... 2. Ուզեցի, որ հավետ կապվեմք, Որ սիրով խայտանք ու ծփանք: 3. Նրանք ճայթում կամ պայթում են Այս օդահան զանգի ներքո: 4. Շա՛տ կուզեի... Ինձ կապել ու շաղկապել քեզ Այնպե՛ս, Որ մենք երկուսովս դառնանք անբակտերի՛ խաչքառի՛ պես: 5. Այն օրն են միայն բանաստեղծ դառնում, Երբ հասկանում են, Հանկարծ ըմբռնում... 6. Սակայն նրանք Ամեն վայրկյան մախ այրվում են անթրոպոիդ, Հետո միայն հրդեհվում են՝ քարածխի պես... 7. Դուք նախընտրում եք վիթխարի ուղտի՞ն: Իսկ ես լքջորեն նախապատվում եմ Նույնիսկ մկանը... 8. Եվ ինչպե՞ս կարող է նա այդ կռահել, նա, որ միայն ծեծվել է, բզկտվել, գերվել Որպես Հիուս մի բազմաչարչար: 9. Քիչ ենք թախծում մենք անատիթ, Շատ ենք տխրում առիթով: 10. Մի՞թե արդեն պարզ չէ և քեզ համար, Որ կարող է սերը վրեժխնդի՛ր լինել, Վրեժ լուծել... 11. Իմաստուն էր, բայց շատ ձգեց Ու քաշքշեց այս պարանը: 12. Եվ չափազանց զգու՛յշ եմ ես, Նույնիսկ վախկո՛տ. Անջատումից եմ վախենում. Երկյուղում եմ տվայտանքից չվտարվող, Կարոտի սև արյունումից եմ սարսափում: 13. Գունատվիր, ուրեմն, դակկացի, սողա՛ խլուրդի նման կամ ինչպես սողուն: 14. Կան խայտառակ ժամանակներ, Երբ մարդ եթե իր բերնին կապ չի դնում, Ապա նրա ձեռք ու ոտին Ուրիշներն են դնում կապանք: 15. Ինչ խեղեցին օտարները դարեդար՝ Դարմանեցիր ու դեղեցիր հրաշքով: 16. Եվ չի կարող չխոնարհվել, Ու չի կարող ծնկի չգալ՝ Ով ուզում է

նայել խորքը ջրհորների: 17. Նա պիտի հնչի՛ մեզնից էլ հետո Եվ այնպե՛ս հնչի, Որ մերպեսները Նույն փաղաքշանքից միշտ փշաքաղվեն, նույն նվաղումով սարսըռան տաքուկ: 18. Հոլանդացիք ծովից, ամենագո՛ր ծովից Հող են հափշտակում, Խլում պատա՛ռ-պատա՛ռ, նշխա՛ր-նշխա՛ր: 19. Դու ինձ չես մերժում: Դու աշխատում ես ժխտել ինքդ քեզ: 20. Եթե հարցնեն կատակասերին, Ճարպոտ կժպտա ու կիռհա: 21. Բթամատս նորից կոճակին են դնում՝ «Բորք»,- հնչում է անվերջ, դողանջում է կրկին: /Պ. Սևակ/

Ա 2-222. Գտնել հակառիչ բայերը:

1. Այս հավատով ու հույսով է, բարեկամս, Որ աշխարհում մերպեսները ամեն գիշեր Աղբատ քնում ու զարթնում են հարստացած: 2. Ուսուի ատում մի քիչ Ու սիրում՝ են նույնքան Օտա՛ր այդ աղջկան քո անունով: 3. Ես խռովել եմ նաև աշխարհից. Ե՛կ ու վերստին հաշտեցրո՛ւ՝ դու մեզ: 4. ... Եվ հերքել ես մի բան, որ հաստատել է պետք: 5. Շարժումը ձեռքիդ օդի ձևերը քանդեց ու սարքեց: 6. Եվ երկրի վրա շաղախված անցքից Գլխիվայր կախվի խենթ ուրախության ցայտուն շատրվա՛ն, Որին բացվել կա՛ և ... չկա փակվել: 7. Զարտեզի վրա գետերն են տխուր, Աճող ու փտող ծառերն են տխուր... 8. Թաց փայտի պես՝ Ո՛չ վառվում են, Ո՛չ էլ հանգչում: 9. Ես բռնել ուզեցի, Եվ դու պուկ տվիր, Ես արև ուզեցի, Եվ դու շուք տվեցիր: /Պ. Սևակ/

Ա 2-223. Ուրախանալ, արհամարել, գովաբանել բայերին հոմանիշ և հակառիչ 3-ական բառեր գրել:

Ա 2-224. Տարբեր նախադասություններ կազմել հետևյալ բայերով:

ա/ պահել և պահպանել	գ/ կասեցնել և կանգնեցնել
բ/ քննել և քննարկել	է/ ծրագրել և ծրագրավորել
զ/ փորձել և փորձարկել	ը/ վերաբերել և վերաբերվել
դ/ հաղթահարել և հաղթել	թ/ հրատարակել և հրապարակել
ե/ փոխել և փոխանակել	ժ/ դիտել և դիտարկել

Ա 2-225. Բացատրել մեղանչել և գոջալ բայերի իմաստային տարբերությունները:

Ա 2-226. Փակագծերի մեջ տրված բայերից ընտրել և գրել նախադասության մտքին հարմարը:

1. Բոլոր օրենքները նրա համար են լոկ. Որ /պահպանեն, պաշտպանեն կյանքում Մարդկայինը. Մարդուն: 2. Համբերությունն արդեն իսպառ հատած, /ապստամբում է, ամբաստանում է/ իմ դեմ. Իմ աչքերն է ճանկում: 3. ... Թեպետև բախտ մենք ենք փնտրում. Բայց բախտը. Բախտն է մեզ /շոկում, զատում, ընտրում, բաժանում: 4. Թե նեղեցին ու շեղեցին մեր ուղուց՝ Ու դիդ ճամփի դու /դրդեցիր, մղեցիր մեզ անվերջ: 5. Հայր Սուրբ. եթե մարդը հավատացալ չէ. Որտեղ պետք է նա իր մեղքը /խոստանա, խոստովանի/: 6. Ախ. սրտի տեղ եթե լինեք լեզու՛ն. Որ /խոստացավ, խոստովանեց/ հանգիստ քեզ չսիրել: 7. Դատափետում են քեզ Ու խոտրեն

կոսի ուսմունքից: «Հրաժարվի՞ր քո վտանգավոր մտքերից և ապաշխարի՞ր», - պահանջել էին սրբազնագույն և գերապատիվ կարդինալները:

Մեծ գիտնականը ծնկաչոք, մի շապկով, այսինքն ապաշխարող մեղավորի հագուստով, ձեռքը դրեց ավետարանին և բազմության առջև, որը հավաքվել էր եկեղեցու բակում, կարդաց ինկվիզիտորների շարադրած մեղայական ճառը, որի մեջ ասվում էր. «Ես՝ Գալիլեո Գալիլեյս, անձամբ ներկայանալով դատարան և ծունկ չոքելով ձեր առաջ, սրբազան և գերապատիվ կարդինալներ, երդվում եմ, որ առաջիկայում՝ գիտելիքների աշխարհում պրպտումներ կատարելիս, չեմ ասելու կամ պնդելու գրավոր կամ բանավոր այնպիսի բան, որն առաջ կրեի իմ նկատմամբ մեծանկատար... Ի հաստատումն որի՝ սեփական ձեռքով ստորագրեցի հրաժարականը և բառ առ բառ կարդացի Հռոմում՝ Միներվայի վանքում 1933 թ. հուլիսի 22-ին...»:

Ավանդությունն ասում է, որ իբր թե Գալիլեյն անսպասելիորեն կանգնել է և հայացքը դեպի երկինք հառած՝ բացականչել. «Այնուամենայնիվ այն /Երկիրը/ պտտվում է»:

Ա 2-232. Տրված բառերից թե՛ -ել և թե՛ -անալ բայակերտներով կազմել բայեր՝ ցույց տալով նրանց իմաստային և քերականական տարբերությունները, ինչպես օրինակ՝

- կարծել
- կարծ
- կարճանալ

Մաքուր, կոպիտ, բարդ, մանր, նեղ, չոր, դատարկ, գիշեր, հաճախ, քար, բարակ, պարզ, պինդ, դանդաղ:

Ա 2-233. Թվալ-թվել, ծխալ-ծխել, ծփալ-ծփել, ցողալ-ցողել բայազույգերը տարբերվում են լծորդությամբ, որից էլ բխում են իմաստային և քերականական տարբերություններ. կազմել մախադատություններ և համոզվել դրանում:

Ա 2-234. Առանձնացնել պարզ /աններածանց/ և ածանցավոր /ներածանցավոր/ բայերը՝ լրացնելով հետևյալ աղյուսակը:

ՊԱՐԶ	ԱԾԱՆԳԱՎՈՐ			
	ՍՈՍԿԱՄԱՆՑԱՎՈՐ	ԿՐՄՎՈՐԱՎՈՐ	ՊԱՏՃԱՍՏԱՎՈՐ	ԲԱԶՄԱՊԱՏԿԱՎՈՐ
մաքրել	բռնել	նկարվել	վազեցնել	բռնկոտել

Մեծանալ, ջարդոտել, հեռանալ, կտրատել, գրվել, աղմկել, ամպել, մխիթարել, հրճվել, կապտել, մոլեգնել, տառապել, թախծել, իջնել, տանել, մերժեմալ, վախենալ, դիպչել, մեծացնել, կորցնել, մորթոտել, փախչել, մոտեցնել, հազցնել, երգել, բռնոտել, կարդալ, հանգչել, ասեղնագործել, ցատկոտել, հիամալ, սառչել, ուռչել, ծխածանվել, պատառոտել, հեռացնել, ժպտալ, հեռացվել, պատմել, թռչել, փետրատել, ծոմոտալ, անցնել, երկնել, գտնել, թողնել, ժանգոտել, սիրվել, փայլատակել:

Ա 2-235. Կազմել տրված բայերի պատճառականը: Փայլել, վազել, սիրել, բերել, կարդալ, խաղալ, փախչել, զարդարել, մոտենալ, հանգստանալ, զգալ, հասկանալ, պայթել, նստել, խնել, հիշել, իջնել, ֆշշալ, մղկտալ, զբաղվել, կանգնել:

Ա 2-236. Հետևյալ բազմապատկական բայերում ընդգծել ներածանցները. ո՞ր ածանցներն են առավել գործուն:

Կտրտել, խոցոտել, հուրիբատել, փայլատակել, կոխկոտել, բոցկտալ, կրծոտել, փշրտել, փնտրտել, փետրատել, ցատկոտել, կապոտել, կայծկտալ, ջարդոտել, խառնչտորել, ճանկոտել, քաշկոտել, խառնչտել, պաշպչորել, բզկտել, մորթոտել, կոտրտել, ցատկոտել:

Ա 2-237. Ո՞ր բայերը բազմապատկական չեն:

Կրծոտել, ծակոտել, արյունոտել, ցատկոտել, թանաքոտել, ժանգոտել, սատկոտել, պատառոտել, կապոտել, կեղտոտել, կարոտել, հոշոտել, ձյունոտել, փոշոտել, ջրոտել, պոկոտել, ջարդոտել, յուղոտել, մորթոտել, մեղրոտել, խոցոտել:

Ա 2-238. Բազմապատկական բայեր կազմել՝

- Արմատի կրկնությամբ՝ դողալ, ծակել, չափել, վազել, ձգել, փայլել, տաշել, ծամել, շողալ, ծախել, ձևել, ծորալ, բախել, ճաքել, թափել, ծռել, զնգալ, քաշել, գոռալ, ճռալ, դռալ, ծալել, խշշալ, դողալ, փորել:
- Ածանցման միջոցով՝ /-առ-, -ու-, -կուտ-, -տ-, -կլուտ-, -կուտ-, -ռուտ-, -քուտ-, -շուտ/ բռնել, խոցել, կոխել, կապել, կրծել, մորթել, նստել, պատռել, ջարդել, զնջել, ցատկել, կծել, կտրել, կոտրել, քանդել, փնտրել, փշրել, թռչել, պոկել, գրել, փետրել, խառնել:

Ա 2-239. Բերված արտահայտությունները փոխարինել բազմապատկական բայերով՝

ա/ շատ կտորների վերածել	զ/ մի քանի տեղից պինդ կապել
բ/ մի քանի հոգով կողք կողքի նստել	է/ այս ու այն կողմ ծռել
գ/ վեր-վեր թռչել	ը/ այս ու այն կողմ վազել
դ/ այս ու այն կողմ քաշել	թ/ շատերին շատ անգամներ խաբել
ե/ սրի կամ սվինի հարվածներով սպանել	ժ/ այս ու այն կողմից կայծ տալ:

Ա 2-240. Ա. Ընդգծել այն կետերը, որոնք մատնանշում են բային բնորոշ քերականական կարգեր:

Բ. Չեր ընդգծածներից առանձնացնել նրանք, որոնք բնորոշ են բայի և՛ դիմավոր, և՛ անդեմ ձևերին:

ա/ սեռի	դ/ առկայացման	է/ անձի և ոչ անձի	ժ/ ժխտման
բ/ հոլովման	ե/ ստորոգման	ը/ դեմքի	ժա/ թվի
գ/ խոնարհման	զ/ խնդրառական	թ/ ժամանակի	ժբ/ եղանակի

Ա 2-241. Բ սյունակի բաղադրիչ-նախադասությունները Ա սյունակի նույն շարքի նախադասությունների տրամաբանական շարունակությունը չեն: Արտագրել՝ ճշտորեն ձևակերպելով բայասեռերի արտահայտած ընդհանուր իմաստները:

Ա.	Բ
Ներգործական սեռի բայերը ցույց են տալիս մի այնպիսի գործողություն,	որ խնդրից անցնում է ենթակային:
Կրավորական սեռի բայերը ցույց են տալիս մի այնպիսի գործողություն,	որի կատարման համար չի պահանջվում մի անմիջական առարկա՝ իբրև ուղիղ խնդիր:
Չեզոք սեռի բայերը ցույց են տալիս ենթակայի՝ տրամաբանական սուբյեկտի մի այնպիսի գործողություն,	որի ժամանակ տրամաբանական սուբյեկտի, քերականական ենթակայի կատարած գործողության համար պահանջվում է ուղիղ խնդիր լրացում:

Ա 2-242. Տրված բայերը խմբավորել ըստ սեռի՝ ներգործական, կրավորական, չեզոք. ի՞նչ է ցույց տալիս սեռի քերականական կարգը:

Վերանորոգել, կարդացվել, քայլել, բնակվել, գարդարել, վագել, գծվել, ջարդել, զնահատվել, աճել, զանգատվել, պղտորել, հրավիրվել, թռչել, հրաժարվել, արհամարհվել, լռել, խղճահարվել, կառուցվել, մեռնել, հուսահատվել, զվարճացնել, մեծանալ, մոայլվել, դիտել, սիրել, սիրվել, սիրահարվել, սևանալ, վիատվել, նկարել, գարդարվել, լսել, սափրվել, սպասել, ցնորվել, մոռանալ, շպարվել, դավաճանել, մեծացնել, օծվել, ամաչել, վախենալ, ողջագուրվել, դժգոհել, խուսափել:

Ա 2-243. Խմբավորել բայերն ըստ չեզոք սեռի իմաստային դրսևորումների:

Լվացվել, համբուրվել, գծվել, զբաղվել, զնայվել, սանրվել, պաշպչվել, խելագարվել, հարձակվել, բնակվել, ողջագուրվել, գուգվել, գարդարվել, հաշտվել, սխալվել, բախվել, հագնվել, զանգատվել, թաքնվել, հրաժարվել, զրկախառնվել, պատրաստվել, պաշտպանվել, սափրվել, համարձակվել, նմանվել, վիատվել, փաթաթվել, ասվել, յուղվել, օծվել, շպարվել, մաքրվել, շփվել, տեղափոխվել:

Ա 2-244. Հանձնվել, պատրաստվել, սկսվել, բաժանվել, շարժվել, փակվել, բացվել, տեղափոխվել, տանջվել, հուզվել, մաշվել, վառվել բայերը գործածել նախադասություններում՝ մեկ որպես կրավորական սեռի, մեկ որպես չեզոք սեռի բայեր:

Ա 2-245. Ա. Արտագրել՝ ներգործական կառուցվածքի նախադասությունները /կամ բաղադրիչ նախադասությունները/ փոխակերպելով կրավորական կառուցվածքի նախադասությունների և հակառակը՝ կրավորական կառուցվածքի նախադասությունները փոխակերպելով ներգործական կառուցվածքի:

Անգլիայի ճահճոտ մի հարթավայրում վեր են խոյանում վիթխարի քարեր, որոնք դասավորված են խիստ որոշակի կարգով: Այս արտասովոր

քարերը «աշխարհի ութերորդ հրաշալիքն» են՝ Սթունհենջը, որը կառուցվել է հունրոսյան Տրոյայի անկումից մի քանի հարյուրամյակ առաջ: Բազում առասպելներ է ծնել այս արտասովոր կառույցը. մեր օրերում հարյուրավոր գիտարշավախմբեր են հետազոտել այս ավերակները: Հուդարկավորման ժամանակ այրված մարդկանց աճյունների մնացորդների ռադիոակտիվ հետազոտությամբ պարզվեց շինության տարեթիվը՝ մ. թ. ա. 1900-1600 թթ.: Բոստոնի համալսարանի պրոֆեսոր Ջերալդ Հոքինսը կենդանացրեց մեռյալ, համր քարերը: Նրա կողմից բացվեց մարդկության պատմության առավել վաղ շրջանի էջերից մեկը: Պարզվեց, որ Սթունհենջը հնագույն աստղադիտարան է, որտեղ դրուիդ քրմերի կողմից զարմանալի ճշգրտությամբ նշվել են օրացույցային ժամանակը, որոշվել տարվա եղանակները և նույնիսկ կանխատեսվել Արևի և Լուսնի խավարումները. Հոքինսը ապացուցեց բազմատոնմանոց քարե կամարների դիտասևեռակ լինելը: Աստղադիտարանի գաղտնիքը բանավոր միմյանց էին փոխանցում դրուիդ քրմերը: Անթիվ նվաճողները չխնայեցին հնագույն մշակույթի այս օրրանը, և Սթունհենջը անհետացավ դարերի խորքում:

Իր Սթունհենջն ունի նաև Հայաստանը, միայն թե շատ ավելի «տարեց»: 1994 թ. ակադեմիկոս Պարիս Հեռունին ուսումնասիրեց Միսիան քաղաքից 3 կմ հեռավորության վրա գտնվող նախապատմական քարադիտողները, հայտնաբերեց աստղադիտարան և հեթանոսական տաճար/Սթունհենջից 3500 տարի առաջ/: Քարահունց աստղադիտարանում հայտնաբերվել են բազում աստղագիտական գործիքներ, որոնք ունեին զարմանալի ճշգրտություն. աստղադիտարանի գիտնականները քաջ գիտեին Արեգակի, Լուսնի, մոլորակների ու աստղերի շարժման օրենքները, Երկրի գնդաձև լինելը...

/Ըստ Մանկական հանրագիտարանի /«ՌՎ, ինչ, որտեղ»/

Ձ Բ. Նշել շարահյուսական համանիշների բովանդակային և կառուցվածքային տարբերությունները:

Ա 2-246. Ապրել, աշխատել, անցնել և նայել կրկնաձև բայերով կազմել նախադասություններ և՛ չեզոք, և՛ ներգործական նշանակություններով:

Ա 2-247. Կազմել բառակապակցություններ՝ պատասխանելով բայերին հաջորդող հարցերին:

- ' Գրել -- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/ ' խմեցնել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/
- ' քարգմանել --- ի՞նչ/ը/ ' նվիրել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/
- ' ուղարկել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/ ' կառուցել --- ի՞նչ/ը/
- ' կառուցել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/ ' մատուցել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/
- ' մատուցել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/ ' հիշեցնել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/
- ' նկարագարողել --- ի՞նչ/ը/ ' պատժել --- ո՞ւմ ' նախատել --- ո՞ւմ
- ' պատժել --- ո՞ւմ ' գրկել --- ո՞ւմ ' մոռանալ --- ո՞ւմ
- ' գրկել --- ո՞ւմ ' հարգել --- ո՞ւմ
- ' հարգել --- ո՞ւմ ' հանձնել --- ո՞ւմ --- ի՞նչ/ը/

Ա 2-255. Գրել Ա և Ե խոնարհման 5-ական անորոշ դերբայներ և կազմել նրանց վաղակատարի ձևերը՝ բացատրելով կազմության առանձնահատկությունները:

Ա 2-256. Ընդգծել վաղակատար և հարակատար դերբայները, բացատրել նրանց կազմությունը:

1. Ե՛ս եմ հեքիմը, Այս հողի պտղից, ծաղկից, խոտերից դեղանյութ քամող, Նախնյաց հավատով ցավը դարմանող, ծերուկ հեքիմը /ՄԿ/: 2. Իմ կիսված հայրենիք, գեղեցիկ՝ որպես սերը անհաս, Ավերված իմ եզերք, դու ցավո՛տ տապալված փառքի պես, Եվ կիջնի իմ հոգին Անիի սրբատաշ քարերին, Վիրավոր հավքի պես կճա՛ գիշերվա խավարում Ու կզգա նա իսկույն, որ կրակն անթեղված դարերի Կարոտից ծանրացած իր թևերն ու կործքն է այրում. Այդ այրված, այդ խանձված թևերի տխրագին շառաչով Կզա նա նորից չափելու սահմանները ցավի... /ՎԴ/: 3. «Գիտնական» բառը մեզ համար հավասարագոր է «ճշմարտություն որոնող» արտահայտությանը, այսինքն՝ գիտնականն անհայտը հայտնաբերած, անճանաչելի ճանաչած, անիմանալի ինացության վերածած, հայտնագործություն կատարած մարդն է:

Ա 2-257. Կազմել հետևյալ բայերի հարակատար դերբայը և առանձնացնել նրանք, որոնք կարող են ձևակազմիչ լինել, այսինքն՝ հանդես գալ դիմավոր ձևերի կազմության մեջ:

Ալելկոծվել, աղոթել, արհամարհել, հոգնել, կանգնել, բարկանալ, հավաքել, հրապուրել, հավաքվել, ալելկոծել, արհամարհվել, բանտարկել, բանտարկվել, դժգոհել, շիկնել, պարել, վախենալ, հագնել, հայտնել, հրապուրվել, ձուլել, ձուլվել, հնձել, վճռվել, ծաղկել, գծել, ծնվել, խնել, կեղծել, մտածել, վաճառվել, ապշել, ապրել, արարել, խորովել, նշանել, սիրահարվել, պառկել, սառչել, այրվել:

Ա 2-258. Գրող, ծառայող, ծաղկող, ասմունքող, մատուցող, ծնող, ընթերցող, վաճառող, քերթող, ուրացող, սիրող, ընտրող, արդյունաբերող, գուշակող բառերով կազմել 2-ական նախադասություններ, որոնցից առաջինում առավելապես բայական իմաստն է դրսևորվում, երկրորդում՝ առարկայական:

Ա 2-259. Կազմել գրել, կարդալ, փախչել, բարձրացնել, անցնել, իջնել, քայլել, գտնել, մատուցել, ընտրել բայերի համակատար դերբայը:

Ա 2-260. Որևէ հեքիաթ հորինել՝ որպես քաղաքայալ ժամանակների կազմիչ օգտագործելով համակատար դերբայը օր՝ գնալիս և լինում, տեսնելիս և լինում ...:

Ա 2-261. Բուհական մասնագիտական դասագրքերից ընտրել մի ենթավերնագիր /4-5 էջ/ և, դուրս գրելով անկախ դերբայները, կազմել նրանց հաճախականության աղյուսակը՝ թվերով արտահայտված:

Ա 2-262. Ա. Դուրս գրել անկախ դերբայները և որոշել նրանց ձևաբանական ու շարահյուսական առանձնահատկությունները:

Բ. Ընդգծել կախյալ դերբայները և նշել տեսակը:

Գ. Կազմել նրանց անորոշի և կատարյալի հիմքերը:

Գերմանացի մեծ ֆիզիկոս, ֆիզիկայի գծով Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Վիլիելմ Ռենտգենը մի անգամ իր աշխատասենյակում փորձեր կատարելիս նամակ է ստանում այսպիսի բովանդակությամբ. «Պարոն Ռենտգեն, խնդրում եմ Ձեր հայտնագործած ճառագայթներից մի քիչ ուղարկել իմ կրծքում մնացած ատրճանակի գնդակի դիրքը որոշելու համար: Ծատ զբաղված լինելու պատճառով ես չեմ կարող անձամբ գալ Ձեզ մոտ: Ընդունեցեք հարգանքներիս հավաստիքը»:

Չարմացած, մի քիչ էլ գայրաջած գիտնականը նրան պատասխանում է. «Հարգաբաժան պարոն, ցավում եմ, որ այժմ ինձ մոտ չկան մարդու օրգանիզմը լուսավորող այդ ճառագայթները: Բացի դրանից էլ ճառագայթներ ուղարկելը մի փոքր դժվարության հետ է կապված: Լավ կլիներ, որ Դուք գործը հեշտացնելու համար Ձեր կրծքավանդակը ուղարկեք փոստով: Խոստանում եմ այն ստանալուց հետո անմիջապես հետագոտել: Ընդունեցեք հարգանքներիս հավաստիքը: Վ. Կ. Ռենտգեն»:

Ա 2-263. Որոշել ընդգծված դերբայների տեսակը և բացատրել նրանց ձևաբանական-շարահյուսական-կիրառական տարբերությունները:

Եթե քարե կացիններ պատրաստող մարդուն հարցնելու լինեին, թե մարդն ապագայում ինչպիսի կացիններ է օգտագործելու և նրանցից ինչպես է օգտվելու, ապա այն ժամանակ կացնային գործի նույնիսկ ամենահմուտ վարպետն էլ հազիվ թե կարողանար պատմել շոգեմուրճի, հիդրավիլի մամլիչի և մեր ժամանակի ուրիշ մեքենա-գործիքների մասին, նրանց պատրաստելու, մշակելու և օգտագործելու մասին:

Մեր օրերում նույնպես մենք ինքներս մեզ կարող ենք հարցնել, թե կիրենոնետիկական մեքենաներն ի՞նչ կարող են տալ և ի՞նչ են տալու մեր սերունդներին: Եվ հարկավոր է առանց ամաչելու խոստովանել, որ այդ հարցին մենք հազիվ թե ավելի լավ պատասխանենք, քան քարանձավաբնակ վարպետը:

Այս բոլորն իմանալու միայն մի ճանապարհ կա, և այդ ճանապարհն անցնելու է կիրենոնետիկայի այսօրվա պրոբլեմների լուծման վրա անխոնջ և համառ աշխատելու միջով: /Ըստ Ի. Ա. Պոլետսկի/

Ա 2-264. Տրված բառերի շարքում ընդգծել անկատար դերբայը:

Ստուգվում, ցուցում, ռադիոընդունում, աղաչում, ռադիում, այգետնկում, հում-հում, վախենում, փոշիացնում, փոշիացում, անցում, հիանում, հիացում, խուսանվում, սառչում, ռադիոնկնդրում, առասպելացում, ավիանկարահանում, բոցավառում, զրուցում, բազմախոստում, սիցիլիում, գերշիկացում, ցնցվում, գոլորշացում, գոլորշիանում, խփվում, ինքնահարդարում, կայցիում:

2-265. Գրել այն 3 միավանկ բայերը, որոնք -ում վերջավորությամբ անկատար դերբայ չունեն:

2-266. Տրված բառերով կազմել 2-ական նախադասություններ՝ մեկ առարկայական նշանակությամբ /որպես գոյական/, մեկ բայական:

Շարժում, շերտահատում, առաքում, աստմազերծում, ներշնչում, լուծում, արտաբերում, նկարահանում, բունավորում, կանխագուշակում, կապարապատում, սահմանում, ուղղում:

2-267. Դուրս գրել այն դիմավոր բայերը, որոնց կազմում կա անկատար դերբայ:

«Ռոբոտ» բառը պատկանում է չեխ երգիծաբան-գրող և հրապարակախոս Յարել Չապեկին: Այն հաստատապես մտել է և շարունակում է մտնել շատ լեզուների մեջ: Չապեկի ռոբոտները՝ ինժեներ Ռոսսումի հնարած կենդանի ավտոմատները, կատարելապես հարմարեցված են բանվորների փոխարեն հաստոցների վրա աշխատելու համար: Նրանք մարդկային զգացմունքներով օժտված չեն և գրկված են մարդկային պահանջներից: Աստիճանաբար կատարելագործվելով՝ ռոբոտները դառնում են ինչ-որ այլ բան և դրամայի վերջում ոչնչացնում են իրենց տերերին, բայց ստիպված իրենք էլ են զոհվում, քանի որ միայն մարդիկ են տիրապետում ռոբոտների պատրաստման գաղտնիքին...

2-268. Գրել Ա և Ե խոնարհման 5-ական բայեր, կազմել նրանց ժխտական դերբայը և բացատրել կազմության ձևը:

2-269. Նշել, թե ո՞ր դերբայներով են ձևավորվել տրված դիմավոր ձևերը՝ գնում էր, հավատացել է, երգելու էր, երագում է, չեմ խաղա, խմելու էր, մոտեցել է, չէր գրի, գնացել էինք, չէինք խաղալու, թռչում ես:

2-270. Ա. Դուրս գրել բայի՝ ա/ անդեմ կամ դերբայական ձևերը. կազմել ինքնուրույն գործածություն չունեցող դերբայաձևերը:

բ/ դիմավոր կամ եղանակային ձևերը. կազմել ինքնուրույն գործածություն ունեցող դերբայաձևերը:

Բ. Բացատրել ա և Ե իմբերի բայերի ընդհանրություններն ու տարբերությունները:

Ավանդությունն ասում է, թե Աստված ցամաքն ստեղծելիս կանգնել է հայոց լեռների վրա և իր հունցած անորոշ զանգվածը հսկայական մաղով մաղելով՝ փափուկ հողը մի կողմ է լցրել, իսկ մաղի տակ մնացած մեծ-մեծ քարերը՝ այստեղ՝ Հայաստանի տեղը:

Թվում է, թե այստեղ, այս հողի վրա, քարե վիթխարի մի կոթող կամ արձան է եղել՝ Հայաստանի ու հայ ժողովրդի քարե կոթող-արձանը, որը

հետագայում ջարդել-ավերել են, և Հայաստանով մեկ սփռված քարերն այդ քանդված կոթողի բեկորներն են...

Երի՛ցս իրավացի էր Մարիետա Շահինյանը՝ հին Հայաստանը նմանեցնելով Լեռնոնտոպի նշանավոր բանաստեղծության այն աղքատին, որի պարզված ձեռքի ափի մեջ հացի փոխարեն քար են դրել: ... Այո՛, միայն քար և ամենից ավելի՝ քար, որովհետև ամեն ինչ քար է դառնում ավերումից ու տառապանքից հետո՝ շենք լինի, կոթող, ձեռագիր թե ... շատ տառապանքներ տեսած մարդկային սիրտ... Շա՛տ և ամեն տեսակ քար կա Հայաստանում, բայց այստեղ... անգրագետ քար համարյա չե՛ս գտնի:

Չգույշ քայլիդ այս հողի վրայով և զգույշ վարվիր ամեն մի քարի հետ, որն արտաքինից կոպիտ է, չեչոտ, չոր մամուռով ու քարաքոտով պատած...

Չգու՛յշ, որովհետև եթե եղունգով փոքր-ինչ մամուռը քերես, նրանցից մեկի վրա նախնադարյան մարդու գծանկար կտեսնես, նշանագրեր՝, արամեական, խուրիտական, աքքադական-ասորական սեպագիր արձանագրություններ, զարդ ու քանդակ...

Ոչ միայն գրագետ՝ ստորագրված են այս քարերը, մեր քարերն են...

Մեր ինքնուրույն քարե կնիքն են այս հողի վրա Հոփիսիմեն, Գեղարդը, Աղթամարը, Էջմիածինը, Կարմրավորը...

Պատահակա՞ն է արդյոք, որ ամեն բշնամի ու նվաճող աշխատել է առաջին հերթին ավերել մեր ճարտարապետական կոթողները, փշրել մեր խաչքարերը, այսինքն՝ ջնջել մեր ստորագրությունն այս հողի վրայից կամ քերել մեր ինքնուրույն կնիքը...

Հայաստան, քարերի՛ երկիր, քարաստան... /Գ. Էմին/

Գ. Գրել շարադրություն «Ինչի՞ մասին են վայում, ինչի՞ մասին են երգում հայոց քարերը» վերնագրով:

2-271. Ա. Ընդգծել բայերը: Դուրս գրել դիմավոր բայերը և խմբավորել ըստ եղանակի քերականական կարգի:

Բ. Ընտրել նրանցից մեկը և կազմել սահմանական եղանակի բոլոր ժամանակային ձևերը /7 գլխավոր և 21 երկրորդական կամ հարաբերական/:
Կինը աստվածի մնամ է, իրավ, Թեկուզ կրակվե՛ս՝ ձյան պես համբերիր, Բայց իր ետևից աշխարհներ տարավ, Չյուն եղիր, որ նա քեզ գարուն բերի: Այնքան չեմ նայել աստղերն աշխարհին, Թե չէ ինչքան շատ իր ոտքն ընկնես՝ Որքան ես՝ նրա աստղե աչքերին: Մերն էլ չի թողնի իր ոտքն էլ գրկես: Բայց ինչքան շատ եմ ես նրան՝ նայում, Քեզ կինն աստղի պես կմնա անհաս՝ Այնքան հայացքն է նա ինձ խնայում: Թեկուզ հանճարեղ աստղագետ դառնաս: -Էլ չի խնայի, թե էլ չնայես, ... Թեկուզ կնոջ մի եղնկաեղ Միրմինը տիրես Տիգրան Մեծի պես, Բայց լավ իմանաս՝ Չպիտի դառնաս Դու կնոջ ոգու աշխարհակալը,- Կինն է պարզեղ քեզ հավերժ լալը... /Հ. Շիրազ/

Ա 2-277. Ա. Դուրս գրել ենթադրական /պայմանական/ եղանակի բայաձևերը: Բացատրել Մ. Արեղյանի միտքը. «Իրենց հիմնական ժամանակային իմաստներից բացի ենթադրական եղանակի ապառնի՞ն և անցյալի ապառնի՞ն գործ են անվում մալ ֆ շարք երկրորդական նշանակություններով կամ այլ եղանակների ժամանակների իմաստով» /Մ. Արեղյան, Հայոց լեզվի տեսություն, էջ 583-586/:

Բ. Կազմել մնացած բայերի ենթադրականի և անցյալ ժամանակաձևերը:

Զվանտային մեխանիկայի ստեղծողներից մեկը՝ գերմանացի ֆիզիկոս, Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Մաքս Բոռնը /1882-1970/ դոկտորական ատենախոսություն պաշտպանելու համար, որպես բանավոր քննություն, ընտրեց աստղագիտությունը: Երբ նա եկավ հայտնի աստղագետ-ֆիզիկոս Եվարյշիլդի մոտ քննության, վերջինս նրան առաջարկեց հետևյալ հարցը.

-Ի՞նչ կանեիր Դուք, երբ ընկնող աստղ տեսնեիր:

Բոռնը գիտեր, որ դրան պետք էր պատասխանել այսպես. «Ես կնայեի ժամացույցիս, կնշեի ժամանակը, կորոշեի այն համաստեղությունը, որից նա հայտնվում է, կճշտեի շարժման ուղղությունը, կմտապահեի լուսավոր հետագծի ուղղությունը և հետո կհաշվեի նրա մոտավոր հետագիծը...», բայց չդիմացավ և պատասխանեց.

-Մտքումս մի ցանկություն կպահեի...

Չ Գ. Դուք ի՞նչ ցանկություն կպահեիր ընկնող աստղ տեսնելիս:

Ա 2-278. Ա. Դուրս գրել պայմանական եղանակի և ժամանակի բայաձևերը. ինչպիսի՞ գործողություն են ցույց տալիս:

Բ. Կազմել նույն բայերի պայմանականի անցյալի ձևերը:

Ան ինձ կեղևիդ մեջ	Ու հողմերը թե գամ՝	Կերթանք կամաց-կամաց,
Այս անծաղիկ դարում,	Ինձ խլեն քո ձեռքից,	Կելնենք բարուն-բարուն
Ես կձուլվեմ քեզ հետ՝	Ես կարթնանամ, ծա՛ն իմ,	Ու քնի մեջ նրան
Որպես փոքրիկ գարուն:	Կորոտանք մեկից:	Կդարձնենք անքուն...
Որպես թաքուն թախիծ	Ու մի թաքուն գիշեր,	Ես կձգվեմ քեզ հետ,
Տերևներիդ խորքում	Երբ բուրբը քնեն,	Ես կձկվեմ քեզ հետ
Ես կփայլեմ տխուր	Ես քեզ կախարդական	Ու հողմերի ձեռքից
Ու կմտնեմ խոր քուն:	Բառեր կկրկնեմ:	Ես կփրկվեմ քեզ հետ...

/Ռ. Դավոյան/

Ա 2-279. Ա. Դուրս գրել հարկադրական եղանակի բայերը և որոշել ձևաբանական հատկանիշները:

Բ. Կազմել մնացած բայերի հարկադրական անցյալի ձևերը:

Իրեն գիտությանը մվիրող երիտասարդը պետք է լինի պրպտող, անվերջ որոնող, նա պետք է հնարավորին չափ շուտ գտնի իր տեղը, իր ուղին, լինի բազմակողմանիորեն զարգացած, լավատեղյակ արվեստի, գրականության և մշակույթի պատմությանն ու ժամանակակից ընթացքին, ամուր սովորություն դարձնի իր վրա աշխատելը: Վերջապես, նա պետք է իր գործունեության մեջ ձգտի առավել ինքնուրույնության, և, իհարկե, չպետք է մոռանա Սենեկայի

իմաստուն խոսքերը. «Ուրիշի հետքերով գնացողը ոչինչ չի գտնում, որովհետև նա չի որոնում...»: Մեծ տեղ պետք է տալ աշխատասիրությանը. պետք է շատ աշխատել:

Եվ սա ոչ միայն այն դեպքում, երբ գիտական պրպտումների ավարտը փայլուն է, որոնելի՞ն՝ գտնված, բաղձալի՞ն՝ ձեռք բերված: Մագելանը և Ռոբերտ Սկոտը պիտի ամենաձախողակներից համարվեին մարդկային գործունեության ամբողջ պատմության մեջ. թե՛ մեկը, թե՛ մյուսը չտեսան այն, ինչին ձգտում էին և ինչի համար գոհեցին իրենց կյանքը...

Չգող ուժ պիտի լինի ոչ միայն նպատակը, այլև դրան հասնելու բուն ընթացքը, կամքն ու հաստատականությունը, միշտ լարված պահելու ունակությունը: Չպետք է մոռանանք, որ այն երջանկությունը, որը բաժին ընկավ Գազարիմի՞ն՝ առաջին մարդուն, որը բացեց տիեզերքի դռները, և Արմսթրոնգի՞ն, որն առաջինը ոտք դրեց Լուսնի վրա, շատ քչերին է վիճակվել. դա պետք է դիտենք ավելի շուտ որպես բացառություն, քան օրինաչափություն: Նրանց ուղին շատ էր ողորկ:

Երիցս երջանիկ է նա, ով փշոտ ճանապարհ մաքրելն է հանձն առնում:

Ա 2-280. Կազմել հետևյալ բայերի հրամայական եղանակի ձևերը և բացատրել դրանց կազմության օրինաչափությունները:

● Սիրել, գտնել, կարդալ, գրել, ուտել, փախչել, բարձրանալ, բարձրացնել, վախենալ, լինել, ելնել, թողնել, վեր կենալ, մոտեցնել:

● Հարգել, հավատալ, մնալ, իջնել, կորչել, ընկերանալ, հագնալ, հագցնել, լավացնել, կանգնեցնել, գալ, ասել, դնել, տալ, բերել, խոսել, լալ, կերցնել:

Ա 2-281. Ա. Կարդալ Հ. Հարությունյանի «Հետաքրքրաշարժ հայոց լեզու» գրքի «Մի քանի խորհուրդներից» մի քանիսը և դուրս գրել հրամայական եղանակի բայաձևերը՝ նշելով ձևաբանական հատկանիշները: Ո՞ր դեպքերում դրանք շեշտ չեն կրում...

Բ. Գրել դրանց՝ ա/ հոգնակիակազմական հակադիր եզրը. ք/ դրական ձևերի արգելականը. գ/ սկզբնաձևը:

Խոսքն ամենակարող է: Հիշեցե՛ք ժողովրդական առածները՝ «Անուշ լեզուն օձը բնից կհանն», «Լեզվի կծածին դեղ չկա»...

...Սովորի՛ր ասելիքդ արտահայտել հակիրճ ու հստակ, բայց առանց աղավաղելու:

Անընդհատ հարստացրու՛ բառապաշարդ, որի ամենալավ միջոցը ուշադիր ընթերցանությունն է:

Անժամոք բառ լսելիս կամ կարդալիս ...օգտվիր բացատրական բառարանից: Երբեք մի՛ գործածիր այն բառը, որի իմաստը չգիտես:

Աշխատիր խոսել մաքուր հայերենով. դրանով դու կպահպանես մայրենի լեզվի անաղարտությունն ու գեղեցկությունը:

Սովորի՛ր ուշադիր լսել դիմացիներին: Մինչև վերջ լսիր նրան, հետո՛ առարկիր...

... Ընդհանրապես քիչ խոսիր քո անձի մասին:

Մի՛ կրկնիր հարցը, եթե անհրաժեշտություն չկա:

Եթե մեկին գաղտնի բան ես ասելու, մի՛ շճջա նրա ականջին... Իսկ եթե խիստ անհրաժեշտ, անհետաձգելի բան ես ասելու, ներողություն խնդիր ներկաներից և առանձին ասա նրան, ում անհրաժեշտ է:

Խուսափի՛ր ավելորդ բառեր գործածելուց:

Որևէ մեկին դիմելիս ներողություն խնդիր, վերջում չմոռանա շնորհակալություն հայտնել:

Մի՛շտ հիշիր մեծ գրող Սերվանտեսի հետևյալ խոսքերը. «Առանց մտածելու խոսելը առանց նշանառության կրակել է»:

♦ **Գ. Խոսքային վարքի ուրիշ ի՞նչ կանոններ գիտեք. շարունակել՝ լրացնելով ձեր իմացածներին:**

Ա 2-282. Արտագրել տեքստը՝ հարկադրական եղանակի փոխարեն գրելով հրամայական եղանակի բայեր և բացատրել կատարված իմաստային փոփոխությունը:

-Որդյալ իմ Հելիոս, դու պետք է լսես իմ խոսքերը...

Լեզուդ փակի՛ տակ պետք է պահես:

Եթե մեկի բախտը բերում է, չպետք է նախանձես, այլ պիտի ուրախանաս նրա հետ, և նրա հաջողությունը բոնը կլինի...

Չպետք է ամաչես սովորելուց մաս հասուն տարիքում. լավ է սովորել ուշ, քան երբեք:

Պետք է ապրես նրանով, ինչ ունես, իսկ այսօրվա ավելցուկը պահես վաղվա օրվա համար. ավելի լավ է բարիքը թողնել թշնամուն, քան թե բարեկամներից ողորմություն մուրալ:

Ում հետ էլ ստիպված ես գործ ունենալ, պետք է զիջող լինես և հարգալից, չէ՞ որ շունն էլ շոյանք տեսնելիս պոչը խաղացնում է. մահակ տեսնելիս կծում է:

Պետք է աշխատես դառնալ խելացի և ոչ թե հարուստ. հարստությունից կարելի է զրկվել, իսկ խելքը միշտ քեզ հետ է:

Բամբասկոտին ու շողակրատին, եթե նույնիսկ հարազատ եղբայրդ է, փորձելուց հետո պետք է իսկույն վանես քեզանից...

Եթե փողդ շատ է, չպետք է ուրախանաս, եթե քիչ է, չպետք է տխրես:

Այսպես ասաց Եզոպոսը /Եզովպոսը/ և պատանուց բաժանվեց:

Ա 2-283. Ասել, բերել, զարկել, ուտել, անել, դնել, տանել, ելնել, առնել, տեսնել, թողնել, լինել, գալ, լալ, տալ, դառնալ, լվանալ, կենալ, բանալ, բառնալ բայերն ինչու՞ են անկանոն կոչվում: Դիմավոր և անդամ ո՞ր ձևերում են անկանոնություն դրսևորում: Եթե տարբերակային ձևեր կան, գրել դրանք:

Դ 2-284. Դուք գրել անկանոն բայերը և նշել ձևաբանական հատկանիշները:

1. Գարունը հայերեն է գալիս, Չյուները հայերեն են լալիս, Հայերեն են հորդում ջրերը /ԳԷ/: 2. Ջգու՛յշ խոսիք Հայաստանում, - Այստեղ ամեն գագաթ ու ձոր Արձագանք է տալիս հզոր Եվ քո խոսքը հեռու՛ տանում.../Մ/: 3. Դու,

որ աշխարհի մեղքերը բոլոր **Քո** ուսին առել, Այդ բեռից ծավլել, հալվել, ծավալվել Ու դարձել էիր ամենի մի ծով, Որ տառապանքի այլբախությամբ Ինքդ քեզ գտես, Դարձնես ցողի մաքուր ավազան, Դարձնես լույսի անբախիժ ծփանք.- Արդ սատար եղիր, Օգնական ինձ լեր, **Քանզի** դեռ պղտոր ալիքի մման **Ջարկվում** բարեբար Ու չեմ կարենում մաքրության հասնել /ՎԴ/: 4. Եկե՛ք, խնդրեմ, եկեք այսօր ու դարձեք ինձ սեղանակից, Օգտվելով իմ բարենպաստ եղանակից, Եկեք այսօր ուզածիս պես ուրախանանք, ուտենք-խմենք... /ՊՍ/: 5. Երբ իմ կարիքը չեմ գգում մարդիկ, մոտս չեմ գալիս, Չեմ խոսում, ես էլ իմ տենդի հետ եմ առնում ու տալիս, Երբ վերջին անգամ հոգիս ելնում է, բերանս հասնում, **Ջուր** սովող չկա, իմ հոգնած բիբեր, լոկ դու՛ք եք լալիս /Ռուդարի/:

Ա 2-285. & Դուք գրել պակասավոր բայերը և բացատրել, թե դրանց պակասավորությունը որտե՞ղ է դրսևորվում:

1. Ու ես աչքերս բացի, դու չկայիր մեր բակում, Այդ նշենին էր ծաղկած իմ լուսամուտը բակում /ՎԴ/: 2. Բայց դատ չունեմ ես քո դեմ ու դիս չունեմ ես բնավ, **Քանզի** տեսնում եմ ահա-վիրավոր ես ու տրտում, **Քանզի** գիտեմ, որ աշնան գիշերներն այս խոնավ **Քրքրում** ես ինքդ քեզ ու ինքդ քեզ բզկտում /Մ/: 3. Մենք կա՛նք-չկա՛նք, աշխարհը կա ու կմնա, Եվ մեզանից հետք ու անուն էլ չի մնա, Երբ չկայինք՝ աշխարհը բան չէր կորցրել, Երբ չլինեք, մա էլ նույնը կմնա /Օմար Խայամ/: 4. Գիտեմ՝ դու գիտես աստղերի լեզուն, Բայց ես չեմ փոխի քո ողջ աստղավետ Երկինքը երկրիս մի բուռ հողի հետ /ՀԸ/: 5. Սիրածներես ոչ մեկը Չարժեր ոչ մի արցունքիս, Եվ թխիկը, և՛ շեկը Ավերեցին բերդ հոգիս /Մ/:

Ա 2-286. & Նույն տեքստի Ա և Բ մասերի ժամանակային տարբերությունը վերացնել՝ ա/ Բ մասը ժամանակային առումով համապատասխանեցնելով Ա մասին, ք/ Ա մասը՝ Բ մասին:

Ա. Ես ուզում եմ խոսել քեզ հետ: Անսահման տարածություն է բաժանում մեզ իրարից: Բայց ես կխոսեմ: Ես պիտի խոսեմ, որպեսզի զբաղեցնեմ աչքերս, որ արցունքներս չհորդեն: Նայում եմ երկնքին ու մտածում, որ այս թուփին գուցե քո հայացքն էլ է դեզերում այնտեղ: Ինձ թվում է՝ եթե երկուսս էլ միաժամանակ նայեք երկնքին, ապա, անշուշտ, կտեսնենք իրար: Այս ի՞նչ է, աչքերս արցունքով են լցվում:

Բ. Օ՛, ոչ, երկնքից ձյուն էր մաղում: **Քո** գլխին էլ էր իջնում: Դու երևի ծիծաղեիր ճերմակած գլխիդ վրա ու քեզ մտովի «ծերուկ» անվանեիր: Իսկ իմ գլխի ձյունը հալվում էր, որովհետև «գլուխս տաքացած էր», ինչպես կասեիր դու: Չյունը արցունքի մման հոսում էր մազերիցս...

Արցունք, ո՛չ, ո՛չ... Սենյակում ծաղիկներ կային, թերթիկները թաց էին, իսկ իրենք ժպտում էին մոռալ ճերմակությամբ, ժպիտ արցունքների միջից...

Ապակիների եղյամը կհալվեր, ծորակը կաթիլ-կաթիլ արցունք կթափեր...

Չէ՛, ավելի լավ էր արտասվել... /Ըստ Հ. Դարյանի/

Ա 2-287. Արտագրել՝ ներկայի ժամանակաձևերով: Հիմնավորել կատարված փոփոխությունները:

Էվանջելիստա Տորիչելին Գալիլեյին հանդիպել էր բոլորովին վերջերս, բայց և այնպես հենց նրան՝ այդ կովարարին ու կնամուխն էր կտակել իր աշխատանքները մահացող Գալիլեյը, հենց նրա աչքերում էր տեսել տաղանդի բոցկլտումը: Տորիչելի... հիշեցի՞ր... Մնդիկով լի խողովակին նախորդել են դարեր: Մթնոլորտի մասին այնքա՛ն էին վիճել աշխարհի մեծագույն մտածողները՝ Արիստոտելն ու Դեմոկրիտը, Էպիկուրն ու Ալ Խալսամը: Մթնոլորտի գաղտնիքի լուծմանը բավականին շատ էր մոտեցել հանճարեղ Գալիլեյը: Նրան մնացել էր բառացիորեն ձեռք մեկնել դեպի սնդիկով խողովակը, բայց նա չհասցրեց անել դա: Տորիչելին մտահոգացավ փորձը, իսկ Վինչենցո Վիվանին առաջինը խողովակը շրջեց բաժակի մեջ...

Էվանջելիստա Տորիչելին՝ այդ կնամուխն ու Ֆլորենցիայի գինետների մշտական այցելուն, մեզ կտակել էր ոչ միայն «Տորիչելյան դատարկությունը», այլև անոթներից հեղուկի հոսելու արագության բանաձևը, պարբոլների քառակուսացման կանոնը:

Նա ապրում էր բուռն կյանքով, շռայլորեն ծախսում էր ինքն իրեն և՛ աշխատանքում, և՛ գվարճանալիս, ու մահացավ շատ երիտասարդ: Մահացավ և իր հետ գերեզման տարավ մի գաղտնիք, որի գոյության մասին մարդիկ իմացան բոլորովին վերջերս: Տորիչելիի մահից հետո նրա գաղտնիքի «բանալին» պահվում էր մի տուփի մեջ, որը երկար ժամանակ քոչում էր նրա մի բարեկամից մյուսի մոտ: Հետո այն կորցրին: Միայն 3 դար հետո հրատարակվեցին Տորիչելիի ձեռագրերը, բայց այն ձեռագիրը, որը պահված էր տուփի մեջ, անհետ կորել էր: Եվ մինչև հիմա ոչ ոք չգիտե, թե որտեղ է հանճարեղ ֆլորենցիացու գերեզմանը...

Ա 2-288. Կազմել տրված բայաձևերի ժխտականները:

Ջարմանում եմ, գալիս է, պիտի գրեն, հանդիպել էինք, նայեմ, ապրել, կխոսեն, հեռացիր, փախե՛ք, ցու՛յց տվեք, խոսի, պիտի նայի, անց է կենում, հույս ունեցիր, երգող, վերհիշում է, կարդաց, գրած, փրկել են, երանի եմ տալիս, կտեսնեի, քնած, գրվելու է, գնացող:

Ա 2-289. Դուրս գրել ժխտական խոնարհման բայերը և կազմել նրանց դրական ձևերը:

1. Երեք աղջիկ բնավ իրար չեն ճանաչում, Ես դրանից, անկեղծ ասած, չեմ ամաչում, Որովհետև ես չեմ խաբում և ո՛չ մեկին... Երեք աղջիկ երջանիկ են, ես՝ առավե՛լ, Ո՛չ մի անգամ ո՛չ մեկն ինձնից չի՛ խոռվել, Տառապանքից չի պառապել Ու կարոտից չի՛ խորովվել: 2. Դու մի՛ հարցրու. «Միրում ես ինձ»: Ինչպես կույրն իր ձեռնափայտն է միշտ հիշում, Դու էլ հիշի՛ր, Որ երբ իգուր հարց չեն տալիս՝ Մուտ պատասխան չե՛ն ստանում: Եվ դու բնավ իմ այս խոսքից մի՛ վշտանա: 3. ... Կյանքում կան բաներ, որոնք չեն քերվում, Ինչպես չի քերվում արյունը սրտից Կամ գույնը վարդից: Կյանքում կան բաներ, որոնք չեն ներվում Ինչպես դրացուն, այնպես էլ համայն մի

ծողովողի: Չի ներվում և այն, Ինչը կոչվում է առավելություն... 4. Այո՛, այստեղ էր՝ այս նույն Բեռլինում, Որ բարեխնամ մի Վեհաժողով Ռոռչում հանեց ... հայ հողագուրկին Չբավարարել վեց արշից հողով, Այլ – ընդամենը – չխենթացնել Մահվան ու ջարդի մշտական դողով... /Պ. Սևակ/

Ա 2-290. ❖ Արտագրել՝ ժխտական խոնարհման բայերը փոխարինելով դրականներով:

Երբ երևան եկավ այդ ստեղծագործությունը, մամուլում հանդես եկած գրախոսներից մեկը գրեց. «Բեթիովենը այդ սոմատի առաջին մասում նորից կախարդել է շար ոգիների... Եթե դուք չզգաք, թե ինչպես է այդ երաժշտությունը սրտից սիրտ անցնում, ուրեմն սիրտ չունենք»:

Միրտ: Միայն սիրտ չունեցող մարդը կարող է չզգալ «Ապասիոնատայի» գնայանքը: Մեծ է նրա սիրտը, ուր տարբեր ժամանակներում տեղ էին գտել Ջուլիետա Գվիչարդին, Թերեզա Բրունսվիկը, Ամայի Ջեբալդը, Ժոզեֆինա Դեյնը... Կարևոր չէ, թե նրանցից որին է ուղղված «Անմահ սիրեցյալին» նամակը, ինչպես նաև կարևոր չէ, թե ում է նվիրված «Լուսնի սոմատը»: Նույն ուժն է, նույն հոգին, նույն սիրտը: Ուզո՞ւմ եք մոտիկից զգալ այդ սրտի տրոփյունը, լսեցեք. «Ինչպե՞ս ապրեմ առանց քեզ... Մի վրդովվի՛ր... Մի վրդովվի՛ր, սիրի՛ր ինձ... Մնա բարո՛վ, օ՛, մի՛ դադարիր ինձ սիրելուց, մի՛ հրաժարվիր քո սիրեցյալի սրտից: Հավերժ բռնն եմ, դու ի՛մն ես հավերժ, մենք հավերժ պատկանում ենք իրար...»: /Շառ Վ. Բալայանի/

Ա 2-291. Ուղղել սխալները:

● Փախնել, կապնվել, դուրս գնալ դուրս, նորից կրկնել, թողել, զգացնել տալ, վազացնել, խոսա՛, ընձեռել, սպասեցնել տալ, ճշտգրտել, հոստոտել, հայրհայրել, գնհատել, ուտացնել, մի՛ք խանգարի, իջացնել, ասեց, նստացնել, վախում եմ, վերցրված:

● Ներս մտավ ներս, պայթացնել, խոստովանվել, իր մեջ ներառնել, վազեցնել տալ, սրտողդել, խոսեցնել տալ, շնչնկալ, հեկհեկալ, հայոյել, կպնելիս, խոսացնել, թոնել, նորից հետ վերադառնալ:

● Հարաբերվել, տուժվել, վիճվել, խնդրվել, կքվել, խաչակնքվել:

● Վեր է լուծում, գործ է ածում, անց է կացրել, վեր է ածում, ներ է դնում, առ է համարում:

● Մարդ չի, ուրախ չի, պարտադիր չի:

● Հանի, գրի, խմա, /հ/ելա, ասի, ասեցի, դառա, թափվավ, համաձայնվավ, հաջողվավ, համոզվավ, կայնեմ, պատկանա:

● Խոսեցրեցին, թոցրեցի, ջոկար, ուտել, լվում եմ, վեր մի՛ կաց, թողձող, դառավ, ասեցինք:

● Ասում ա, քայլում ա, երգում ա:

Ա 2-292. Փակագծերի մեջ տրված թվերի փոխարեն դնել ներքևում տրված քայերը՝ մատնանշված քերականական ձևերով:

Թե քեզ /1/ , ինձ /2/ գոնե	/10/ հոգուս մեջ,
Ու խոսքիս վերջին նվոցը /3/	Որ /11/ պատեր, որոնց դու /12/
Երբ որ աստղերը	/13/ հոգուս մեջ,
Արդեն /4/ անշարժությունից,	Ուր /14/ նաև մտովին,
Վերից իրենց /5/ ջուրը,	Ուր դու /15/ ու /16/ անգամ...
Երբ բարի քամին /6/ իրենց,	Ինքդ /17/
Դու,	Եվ ուրիշներին լավ /18/,
Որ /7/ քեզ պատեպատ /8/	Որ ոչի՛ն՝ ոչի՛ն՝ ոչի՛ն՝ /19/ չեմ կարող,
/9/,	Ես լոկ կարող եմ ձեզ /20/ ... այսքան:

/Պ. Սևակ/

- 1- **խոնավ**՝ սահմ. եղ., անկատար ներկա եզ., թիվ, երկրորդ դեմք, ժխտական խոնարհում
- 2- **խոնավ**՝ ղղձական եղանակ, ներկա ժամանակ, երրորդ դեմք, եզ., թիվ
- 3- **սուի**՝ հրամայական եղանակ, եզ. թիվ, դրական խոնարհում
- 4- **հոգնել**՝ սահմ., եղանակ, անկատար ներկա, երրորդ դեմք, հոգնակի թիվ, դր. խոնարհում
- 5- **նետել**՝ սահմ. եղ., անկատար ներկա, երրորդ դեմք, հոգնակի թիվ, դր. խոնարհում
- 6- **ման ածել**՝ ղղձական եղ., ներկա ժամանակ, երրորդ դեմք, եզ. թիվ, դր. խոնարհում
- 7- **հոգնել**՝ սահմ. եղ., վաղակատար ներկա, երրորդ դեմք, եզ. թիվ, դրական խոնարհում
- 8- **խնել**՝ անորոշ դերբայ, բացառական հոլով
- 9- **գալ**՝ հրամայական եղանակ, եզ. թիվ, դր. խոնարհում /ժողովրդական տարբերակը/
- 10- **սարել**՝ հրամայական եղանակ, եզ. թիվ, դր. խոնարհում
- 11- **ունել**՝ սահմանական եղանակ, անկատար ներկա, երրորդ դեմք, եզ. թիվ, ժխտական խոնարհում
- 12- **խնել**՝ ղղձական եղանակ, ներկա ժամանակ, երկրորդ դեմք, եզ. թիվ, դրական խոնարհում
- 13- **սարել**՝ հրամայական եղանակ, եզակի թիվ, դր. խոնարհում
- 14- **քեզերի**՝ պայմանական եղանակ, ներկա ժամանակ, երկրորդ դեմք, եզ. թիվ, ժխտական խոնարհում
- 15- **նետել**՝ պայմանական եղանակ, ներկա ժամանակ, երկրորդ դեմք, եզ. բ., դրական խոնարհում
- 16- **խնել**՝ պայմանական եղանակ, ներկա ժամանակ, երկրորդ դեմք, եզ. թիվ, դր. խոնարհում
- 17- **խսկանալ**՝ հրամայական եղանակ, եզ. թիվ, դրական խոնարհում
- 18- **խսկանալ**՝ հրամայական եղանակ, եզ. թիվ, դր. խոնարհում
- 19- **տալ**՝ անորոշ դերբայ, ուղղական-հայցական հոլով
- 20- **սիրել**՝ անորոշ դերբայ, ուղղական-հայցական հոլով

Ա 2-293. Փակագծերում տրված քայերը դնել անհրաժեշտ ձևերով:

Տասնյոթ տարեկանում Ֆիլիպոն /դառնալ/ դոմինիկյան միաբանության վանական և /վերանվանվել/ Ջորդանո: Այդ ժամանակից սկսած բոլորը նրան /կոչել/ Ջորդանո Բրունո Նոլացի... Վանականների հոյակապ գրադարանում Ջորդանոն /անցկացնել/ իր ողջ երիտասարդությունը: «Տգիտությունը, - /հեզնել/ Բրունոն,- աշխարհիս լավագույն գիտությունն է, որը /տրվել/ առանց չարչարանքի և /վշտացնել/ հոգին»: Մեծ գիտնական... Բայց ինչպիսի՞ մեծ ինկվիզիտոր /ստացվել/ այս երիտասարդ գրքամոլից: Սակայն եկեղեցին և ինկվիզիցիան շատ վաղ /կորցնել/ նրան: Մեծն Կասկածը շատ վաղ /այցելել/ պատանուն: Գիտելիքների խառնուրդից /բյուրեղանալ/ բազմաթիվ հարցեր...
.../Անցնել/ դարերը շատ բան /արժեքագրելել/ Բրունոյի արածներից, սակայն տիեզերքի անվերջության և մեր Երկրի մնան աշխարհների

բազմաթվության վերաբերյալ նրա ուսմունքը երբեք /մոռացվել/: /Ջարգաց-
նել/ Կոստանիկոսի գաղափարները՝ Բրունոն /փշրել/ երկնային ոլորտների
գմբեթները... Բրունոն /դատապարտվել/ ոչ թե այն բանի համար, որ /պնդել/
թե աշխարհները շատ են. փա՛ռք քեզ, Աստված, քո բազում գործոց համար:
Նրան /մահապատժի ենթարկել/ այդ աշխարհները երկրային աշխարհին
/մնանեցնել/ համար, մարդ արարածի բացառիկության վրա /ոտնձգություն
կատարել/ համար: Նրա գիտությունը /սպառնալ/ կրոնի գոյությանը, ուստի և
/ոչնչացվել/:

Ուր տարի բանտում /մնալ/ Նոլացին: Սուրբ հայրերը /շարունակել/
/երազել/, ու նա /ապաշխարել/: Նա շատ բան /խոստովանել/. այո՛, ինքը մեծ
/մեղք գործել/ կրոնի դեմ, այո՛, եկեղեցի /գնալ/ և շատ /սիրել/ կամանց: Բայց
իր տեսակետները, իր ուսմունքը... Ո՛չ, այստեղ ինքն իրավացի է: Նրան
/մտածել/ համար /տալ/ բառատուն օր, աստվածաբաններ /ուղարկել/ նրա
խույրը: /Մտածել/, բայց /ապաշխարել/, /երկմտել/, բայց երեսը /դառնալ/ առ
Աստված: Ոչինչ /չօգնել/: Երբ /կարդալ/ դատավճիռը, նա /ասել/. «Դուք
ավելի մեծ սարսափով /հայտնել/ դատավճիռը, քան այն ես /սեղ/»: Մահապատիժն
/ի կատար ածվել/ այգաբացին լույսը /բացվել/ պես, ու չորս
կողմը /վառվել/ անթիվ ջահեր... Լեզուն /սեղմել/ հատուկ բռնիչներով, որ
ավելորդ բառեր /չգոռալ/: Վերջին բանը, որ /տեսնել/ /շունչը պահել/
ամբոխը, այն էր, թե ինչպես Ջորդանոն /ցնցել/ գլուխը և /շոքվել/, երբ նրա
շուրթերին /մոտեցնել/ երկար ձողի վրա /ամրացվել/ խաչը:

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

**Ա 2-294. Կարդալ և ընդգծել մակբայները՝ բացատրելով նրանց իմաստա-
յին, քերականական առանձնահատկությունները:**

1. Մի՞թե չգիտես, որ երբ խավարում բացվում են նրանք, Արշալույսներն են զարկվում պատեպատ: 2. Կապույտ մշուշն է ելնում վիհերն ի վեր, ձորն ի վեր, Ուտից գլուխ ինձ նորից թախիծով է մկրտում: 3. Ու սաստիկ է երևի դողում ծառն այն մենավոր, Որ աճել էր ժայռերի հողմահարված պղնձից, Գնա՛մ, գրկեմ քնքշորեն տառապանքը նրա որբ, Որ մի վայրկյան ջերմանա իմ շոյանքից ու շնչից: 4. Տեր, ուզում էի ես հոգնածորեն պառկել ու ննջել... 5. Մի աստղ ընկավ երկնքից ու վորվեց ձորն ի վար Ու երևի ձորի մեջ դեռ հորիզում է ծափի: 6. Ծնկներդ արնած, բարձրանում ես վեր, Ավեր բերդի հետ նորից պաշարվում, Ավերվում նորից վանքի հետ ավեր, Այրված ժայռի հետ նորից ես այրվում: 7. Քրճորեն արդար ծունկի էր իջնում նա արևի դեմ, Փառաբանում էր շողն արեգական: 8. Այնպես ուզում եմ մեկ-մեկ դեմ նետել Երզը կաշկանդող այս չափն ու հանգը: /Վ Դավթյան/

Ա 2-295. Ա. Տրված բառակապակցություններում ընդգծել մակրայները, որոշել նրանց հետ կապակցված բառերի խոսքիմասային պատկանելությունը, ձևաբանական հատկանիշները:

Բ. Բացատրել մակրային հարաբերակից այլ խոսքի մասերի տարբերակման խնդիրը:

Ձ 1. Հայրաբար խրատել, մեղմորեն նայել, քնքշագին սեղմել, միանգամից հեռանալ, մեկ-մեկ հիշել, քայլ առ քայլ մոտենալ, հետզհետե նորանալ, կրկին տանջել, սաստիկ ամաչել:

Ձ 2. Արագ շարժում, դանդաղ ընթացք, լիովին ոչնչացում, հանկարծակի խոստովանություն, ուշ աշնանը, վաղ գարնանը, թեթևակի ժպիտ:

Ձ 3. Հագիվ լսելի, չափազանց գեղեցիկ, հար հոսուն, հար մնայուն, շատ խելացի, բավական երկար, գրեթե ամայի, հավիտյան լուռ, ծայրաստիճան մաքրասեր:

Ձ 4. Հագիվ 3 կմ, գրեթե 4 գիշեր, համարյա 3 շաբաթ, ընդամենը 200, ուղիղ 6 ամիս, 3 անգամ, մոտավորապես 4 թույն, շուրջ 2 տարի, մոտ 10 օր, ավելի քան 3,5 միլիոն:

Ձ 5. Համարյա միաժամանակ, գրեթե հայրաբար, չափազանց շուտ, շատ դանդաղ, ծայրաստիճան քնքշորեն, միշտ շուտ, սաստիկ արագ, բավական ուշ:

Ձ 6. Գրեթե ամբողջ /ժողովուրդը/, համարյա բոլորը:

Ա 2-296. «Արդի հայերենի բացատրական բառարանից» դուրս գրել 10-15 երկխոսքիմասային /տարարժույթային/ այնպիսի բառեր, որոնք տրված են թե՛ իբրև մակրայ, թե՛ իբրև ածական:

Ա 2-297. Ա. Տրված բառերը տարբեր նախադասություններում գործածել նշված խոսքի մասերի նշանակությամբ և բացատրել տարբերությունները:

ա/ Հայերեն, ռուսերեն /գոյական, ածական, մակրայ/

բ/ Հեռու /գոյական, ածական, մակրայ, կապ/

գ/ Առաջ, հետո /մակրայ, կապ/

դ/ Մոտ /ածական, մակրայ, կապ/¹

¹ Ժամանակ և տեղ նշանակող որոշ բառեր /այսօր, երեկ, հիմա, առաջ, վաղը... և ներս, դուրս, վեր, վերև, ներքև, ետև.../ նաև հոլովական ձևերով են գործածվում: Մանուկ Արեղյանը դրանք մակրայ չի համարել /«Հայոց լեզվի տեսություն, էջ 382-383/, Ա. Արրահամյանի «Չթերվող խոսքի մասերը...» գրքից կարելի է եզրակացնել, որ ուղիղ ձևերը համարում է մակրայ, իսկ թեքված ձևերը՝ ոչ: Ալ. Մարգարյանը և Ա. Մուքիասյանը և՛ ուղիղ, և՛ թեքված ձևերը մակրայներ են համարում: Ըստ Մ. Ասատրյանի՝ դրանք ավելի շատ մակրայներ են, քան գոյականներ. «մեր խորին համոզմամբ այս բառերի ուղիղ և թեք ձևերի միջև խոսքիմասային տարբերություններ չկան» /Ժամանակակից հայոց լեզու, 2002, էջ 338/:

Ա 2-298. Արագ, դանդաղ, ուշ, շուտ, բարեխղճորեն, շատ, քիչ մակրայների համեմատության աստիճանները կազմել. համեմատության աստիճաններ կազմել մակրայի ներխոսքիմասային յուրահատկություն՝ նմ է:

Ա 2-299. Բացատրել տրված մակրայական խմբերից յուրաքանչյուրի բառակազմության ընդհանուր օրինակաչափությունը և շարունակել՝ ավելացնելով առնվազն 4-5 մակրայ:¹

Ձ 1. Դանդաղ, կամաց, հաճախ, ետ, կանուխ...

Ձ 2. Տխուր-տխուր, արագ-արագ, մեն-մենակ, մեկիկ-մեկիկ...

Ձ 3. Կամա-ակամա, ամառ-ձմեռ...

Ձ 4. Փոքր-ինչ, դույզն-ինչ...

Ձ 5. Զարեքար, դարեդար, բերներբերան, ամսեամիս...

Ձ 6. Տնից տուն, ճակատ ճակատի, երկրից երկիր...

Ձ 7. Դես ու դեն, ամառ ու ձմեռ, տակն ու վրա...

Ձ 8. Բերանքսիվայր, հոտնկայս, մանկուց, այսուհետև, համարյա...

Ձ 9. Ի սրտե, ի վերջո, ի մոտս, առայսօր, առավել...

Ձ 10. Յմահ, ցկյանս...

Ձ 11. Սեկընդմեջ, բացեիբաց, հետզհետե, ինքնընդմեջ, կուրիկուրյ...

Ձ 12. Դեմառդեն, ժամառժամ, մերթընդմերթ, մեկառմեկ, աջուձախ, դեսուղեն...

Ձ 13. Բոպե առ բոպե, սակավ առ սակավ, արցունք առ արցունք...

Ձ 14. Սարն ի վեր, ձորն ի վար, լեռն ի վեր, դարերն ի վեր, քարերն ի վեր...

Ձ 15. Լալազին, խիզախորեն, սրտանց, հաճախակի, բազմապատիկ, գաղտնաբար, խմբովին...

Ա 2-300. Տրված նկարագրական մակրայներից ընտրել 5-ը և կազմել նախադասություններ:

Մի անգամ, քանի անգամ, հազար անգամ, ոչ մի անգամ, ամեն կերպ, մի կերպ, անսպասելի կերպով, առաջին հայացքից, օր օրի վրա, վերին աստիճանի, մեծ մասամբ, չափից ավելի:

¹ Մի շարք մակրայներ ունեն գոյության տարբերակային ձևեր՝ դեմառդեն – դեն առ դեն
մերթընդմերթ – մերթ ընդ մերթ
մեկառմեկ – մեկ առ մեկ
օրքստօրե – օր ըստ օրե
դեմհանդիման – դեմ հանդիման
հագիվ-հագ – հագիվհագ
ծառնիվար – ծառն ի վար
երեսնիվայր – երեսն ի վայր
մեն մենակ – մեն-մենակ
հեռու հեռվից – հեռու-հեռվից
գառիվեր – գառ ի վեր
վերջիվերջո – վերջ ի վերջո
բոպեառբոպե – բոպե առ բոպե
դեսուղեն – դես ու դեն
պատնիվայր – պատն ի վայր
ժամառժամ – ժամ առ ժամ
լեռնիվեր – լեռն ի վեր
աջուձախ – աջ ու ձախ
դեմ դիմաց – դեմ-դիմաց – դեմդիմաց
սարն ի վեր – սարնիվեր

Ա 2-301. Գտնել մակրայները և որոշել նրանց կազմությունը:

1. Մենք փող զարկինք, և արձագանքն ահավոր Երկրից երկիր որոտաձայն շառաչեց /ԵԶ/: 2. Մեզ բոլորիս համար սահմանված է վերուստ մի քնքշաբույր զարուն անվերադարձ /Ն/: 3. Գալիս եք միշտ ու հավիտյան և բերում եք ձեզ հետ Պարզկներ անհուն և անհատում /Ն/: 4. Առուներով, գետակներով, վտակներով անհամար Հոսում են հար ու կուտակվում քո մեջ խոհեր ու գանձեր /Ն/: 5. Հորիզոնի վրա կրկին ամպեր են մութ ծանրանում, Մահն է կրկին ռխակալել՝ մռայլ մատած դարանում /Ն/: 6. Այգը բացվեց աշխարհում, երբ դու դեռ քերթող էիր լոկ, Այժմ կեսօր է արդեն,- ժամ է դառնաս իմաստուն /Ն/: 7. Արևի նման բոցվում է, Բուպե առ բուպե բացվում է Փոքրիկ իմ, սիրուն իմ մանկիկը /Ն/: 8. Դու անդադար չափում էիր, Թե որքան է լայն իմ հոգին, Որքա՞ն են ես տանում, ներում, կրկին տանում, ներում կրկին: Արդ, երբ գիտեմ, մի հարց ունեմ Քո մնացած խղճին տալու, Արժե՞ր հոգիս փորձել այդպես Դաժանորեն ու ցավագին /ՀՀ/: 9. Բայց ես երբեք չեմ տրտնջում Իմ խառն ու դառն երազներից, Որ այլոց մոտ անառ-ձմեռ Միատեսակ սառն են լինում /Ն/: 10. Սարերից վեր, չարերից վեր, Սովորական բառերից վեր Թափառում է հեզ մի հոգի /Ն/: 11. Հին դարերից մի մեղեդի Հնչում է միշտ նվիրաբար Ու չի լռում երբեք, երբեք. Հնչում է զիլ ու տիրաբար /Ն/: 12. Շրջում էին պապերը մեր Երկրներկիր ու դարեդար /Ն/: 13. Հեռու-հեռվում մի արևոտ, Ծաղկածիծաղ հովիտ մնաց /Ն/:

Ա 2-302. Լրացնել աղյուսակը:

ՊԱՐԶ /ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ/	Բ Ա Ղ Ա Դ Բ Յ Ա Լ		
	Ածանցավոր	Բ ա բ դ	
		Վերլուծական	Համադրական

Ա 2-303. Լրացնել աղյուսակներից մեկը:

Աղյուսակ 1.

Մ Ա Կ Բ Ա Յ			
տ ե դ ի	ժ ա մ ա ն ա կ ի	ձ և ի	չափ ու քանակի

Աղյուսակ 2.

Մ Ա Կ Բ Ա Յ			
ՈՐՈՇՉԱՅԻՆ		ՊԱՐԱԳԱՅԱԿԱՆ	
որակական	քանակական	ժ ա մ ա ն ա կ ի	տ ե դ ի
հոտնկայս	առավելապես	ի սկզբանե	տմնտուն

Ա 2-304. Գործողության կատարման կամ հատկանիշի դրսևորման ժամանակային ինչպիսի՞ իմաստներ են արտահայտում մակրայական տրված քառաշարքերը:

- հավիտյան, հար, հավերժաբար, միշտ, ընդմիշտ, առմիշտ, առհավետ, հուր-հավիտյան, գիշեր-ցերեկ, օր ու գիշեր, հանապազ, ամառ-ձմեռ, անդադար, հավերժ, գիշեր ու գօր
- երբեմն, մերթ ընդ մերթ, մերթ-մերթ, ստեպ-ստեպ, ժամանակ առ ժամանակ, ժամեժամ, երբեմն-երբեմն, մեկ-մեկ
- մանկուց, վաղուց, հնուց, առաջուց, մորուց, ի ծնե, այսօրվանից, հերվա-նից, առաջ, ի սկզբանե, սկզբնապես
- ցմահ, ցգերեզման, ցայսօր, ցայժմ, առայժմ, ցարդ
- այսուիետև, այնուիետև, ապա, այլևս, էգուց, հետո, վաղը, վաղնեթ, էլ, ուշ
- ժամեժամ, օրեցօր, տարեցտարի, վայրկյան առ վայրկյան, ամսեամիս, բուպե առ բուպե, օրըստօրե, օր օրի
- հիմա, այժմ, արդ, այսօր, ներկայումս, արդեն
- վերջապես, վերջիվերջո, ի վերջո
- դեռ, դեռևս, տակավին

Ա 2-305. Տրված չափ ու քանակի /կամ՝ քանակական/ մակրայները խմբավորել ըստ իմաստային տարբերությունների /առավելագույն չափ ու քանակի, ամբողջության, մոտավորության, հաճախականության, քուրյան, սաստկացման/:

Ահագին, գրեթե, չափազանց, ամբողջապես, հազիվ, առնվազն, համարյա, հաճախ, մոտ, շուրջ, խիստ, հաճախակի, պակաս, քառիցս, առավելապես, ամբողջովին, երկու անգամ, հույժ, սակավ, քիչ, մոտավորապես, ավելի, բավականաչափ, առավել, բազմիցս, ընդամենը, լիովին, երիցս, խմբովին, լրիվ, սաստիկ, հիմնովին, գերազանցապես, կիսով չափ, փոքրիշատե, շատ թե քիչ, մեծ մասամբ, կրկին, նորից, վերստին, դարձյալ, բյուրապատիկ, երկակի, քանիցս:

Ա 2-306. Տրված բայերի հետ գործածել՝

- ա/ ժամանակի մակրայներ
ապրել, մեռնել, վառվել, արևկող անել, աշխատել, փայլատակել, ցնցել, այցելել, կանգ առնել, մտորել, առաջ գալ, հանգստանալ
- բ/ Տեղի մակրայներ
մագլցել, մայել, հայացքը հառել, տարածվել, գալ, ընկնել, թռչել, հնչել, վայր ընկնել
- գ/ Չևի մակրայներ
բայլել, գնալ, ճեմել, պատմել, լռել, խրատել, մոտենալ, բարձրանալ, վեր թռչել, լալ, կաթել, կորչել
- դ/ Չափ ու քանակի մակրայներ
հրավիրել, կրկնել, կամենալ, իջնել, տանջել, հուզվել, ամաչել, բարակել, մոռանալ, առողջանալ, հավաքել, անիծել

Ա 2-307. Կազմել բայական բառակապակցություններ:

- հետագայում, հավերժ, հավիտյան, հանապազ, հուր-հավիտյան, միշտ, ամառ-ձմեռ, գիշեր-ցերեկ, հաճախ, վայրկյան առ վայրկյան, հնուց, առայժմ, դեռ, տակավին, միառժամանակ
- առաջ, դուրս, ներս, քարեքար, տնետուն, բերնեբերան, սարն ի վեր, ջուրն ի վեր, ամենուր, դեմուդեմ, տեղ-տեղ
- քնքշորեն, հայրաբար, մեղմորեն, վճռաբար, մտովի, քաղաքավարի, քնքշազին, լալազին, միանգամից, գաղտագողի, տող առ տող, հետզհետե
- երկակի, երիցս, բազմիցս, կրկին, վերստին, նորից, դարձյալ, շատ, քիչ, բավական, սաստիկ

Ա 2-308. Տրված ընդհանրական /տարիմաստ/ մակբայներով կազմել նախադասություններ՝

- ձևի և չափի իմաստներով՝ անբողջովին, լիովին, լրիվ, թեթևակի.
- ձևի և ժամանակի իմաստներով՝ իսկույն, հանկարծ, շտապ, ստեպ-ստեպ.
- տեղի և ժամանակի իմաստներով՝ առաջ, հետո.
- տեղի և ձևի իմաստներով՝ դեմ առ դեմ, տեղնուտեղը, ներքուստ, քարեքար.
- ձևի, ժամանակի և չափի իմաստներով՝ անընդհատ, անդադար, շարունակ, մերթընդմերթ, մեկ-մեկ, շուտ-շուտ.
- չափի, ձևի և տեղի իմաստներով՝ բերնեբերան, ծայրեծայր:

Կ Ա Պ

Ա 2-309. Ա. Կարդալ և ընդգծել կապերը, բացատրել նրանց խոսքիմասային իմաստն ու շարահյուսական դերը:

Բ. Դուրս գրել կապերը և կապի խնդիրներն այն բառերի հետ, որոնց ստորադասվում են:

Հայի պես հին է երզը հայոց: Բեմի վրա չի ծնվել երզը, հայոց երզը հինավուրց: «Ապրել է շինականը բնության գրկում, և բնությունը՝ շինականի սրտում», ու ծնվել է երզը: Ծնվել է մի խոր ձորում, սարերի վրա արևամոտ, ծիրանենու տակ մի ծաղկած, տափարակում՝ ծայրը երկնի հետ շաղած, առվակների ափին բարակ ու գուլալ, գետերի վրա պղտոր ու հորդահոս, «լափին» տվող Արագի մոտ, ճամփեքի վրա գաղթի՝ փոշոտ ու քարոտ, դեգերումների ժամանակ՝ օտար երկնի տակ է հայի վիշտն ու մրմունջը երգ դարձել, դարձել «Կռունկ» ու «Անտունի», ծնվել է ուրախության ժամանակ ու հերոսության, տխրության ժամանակ է ծնվել երզը հայի, երզը հինավուրց ու նոր:

Արշալույսի հետ դաշտն է քշել սերմով ու հույսով բարձած իր սայլը հայը ու բնության վաղորդյան շուկներից ու սայլի անիվների ձայնից իր երգն է հյուսել՝ երզը բնության ու զգացմունքների... Բողբոջել է սերը սրտում մի հայուհու, ու դիմել է նա պանդխտության ցուպը առած իր պաշտելուն՝ «Չինար ես, կեռանալ մի..., հեռանալ մի..., հեռու ես, մոռանալ մի...»: Բնության զարթոնքի հետ ու գարուն օրով մերժվել է, կտորվել է մի սիրտ

ջահել, ճնձաղիկը ձյան փաթիլ է երևացել նրա աչքին, դարձել հույզ, երգ, ու ծնվել է «Գարուն ա, ձուն ա արել...»: Արբեցել է երիտասարդ հայը, խենթացել է սիրուց ու երգել ուրախ, պարել հողմի պես: Մշո դաշտում է պարել նա, Սև սարի վրա, Արագածի փեշին...

...Հին, շատ է հին երզը հայոց, հայի պես հին: Ո՞վ է եղել աշխարհի առաջին հայը՝ կի՞ն, թե՞ տղամարդ... , նրա առաջին ճիշը երգ է եղել... Ու ամեն սերունդ իր երգն է հյուսել, երգել է իր երզը՝ ուրախ կամ տխուր, զարկել լարին հայոց տավիղի ու անցել կյանքի իր ճանապարհը:

Մնացել է երզը գալիք սերունդներին, անցել բերնից բերան..., իսկ հետո մի երգասանի շուրթերի հետ, թառի հետ, գուռնի ու քյամանջի հետ բեմ էլել՝ ալեհեր ու շատ ջահել մի ժողովրդի երգ որպես... /Մ. Գալշոյան/

Ա 2-310. Դատախաչ ստորև բերված կապերն ու կապական բառերը՝ Ա. Ըստ կազմավորման աստիճանի

Իսկական կապեր	անիսկական կապեր	կապական բառեր

Բ. Ըստ շարադասության

նախադրություն	ետադրություն	երկրորդություն

Գ. Ըստ կազմության

սլաք կամ արմատական	քերականական ձևերից առաջացած	նախադավոր
տակ	չնորհիվ	բացի

Անկախ, անցած, անունից, առ, առանց, առաջ, աղընքեր, առթիվ, առջև, ավել, ավելի, բացառությամբ, բացի, գծով, դեմ, դեմ հանդիման, դեպի, դեպքում, դիմաց, դուրս, ձեռքով, երեսից, գատ, գերդ /գերթ/, գուզնբաց, ընդ, ընդդեմ, ընթացքում, ըստ, ժամանակ, կից, կողմ, կողմից, իբրև, ի դեմս, ի հաշիվ, ի հեճուկս, ինչպես, ի շահ, ի պատիվ, ի սեր, ի վար, ի վեր, ի տրիտուր, ի փառս, կապակցությամբ, կերպով, հակառակ, համաձայն, համապատասխան, համար, համեմատ, համեմատությամբ, համընթաց, հանգույն, հանդեպ, հանդերձ, հանձին, հանձինս, հանուն, հավասար, հիման վրա, հասցեին, հետ, հետևանքով, հետո, հօգուտ, ձեռքից, մասին, մեջ, մինչ, մինչև, միջև, միջոցին, մոտ, նախքան, ներքև, ներքո, նկատմամբ, նման, նպատակով, շնորհիվ, շուրջ, որպես, չափ, չնայած, չնայելով, պակաս, պահին, պատճառով, պես, սիրուն, սկսած, վար, վեր, վերև, վերաբերմամբ, վերաբերյալ, տակ, տեղ, տեղակ, ուղղությամբ, փոխանակ, փոխարեն, քան, օգտին, օրոք:

Դ. Տարբերակել կապերն ըստ իրենց արտահայտած քերականական իմաստների՝ 1. տեղի 2. ժամանակի 3. չափի 4. ձևի 5. համեմատության 6. վերաբերության 7. նպատակի 8. միասնության 9. բացառման 10. զիջման 11. պատճառի 12. հիմունքի:

■ 2-311. Ընդգծել կապերը. բացատրել դարձվածքների իմաստները:

● ♦Աշխարհը ոտի տակ առնել ♦աչքի տակ առնել ♦աստված քեզ հետ ♦արդար յուրի տեղ ընդունել ♦գլխի վրա դնել ♦դափնիների վրա հանգստանալ ♦եղունգի չափ ♦կրակի տակ առնել ♦հիմզ մատի պես ճանաչել ♦մեղրի տակ ընկնել ♦սարի պես կանգնել ♦վատ աստղի տակ ծնվել ♦ավազի վրա տուն շինել ♦դեզի մեջ ասեղ փնտրել ♦շան նման քարշ գալ:

● ♦Աչքի առաջ ունենալ ♦աչքից հեռու ♦ասուպի պես երևալ ♦արյան մեջ խեղդել ♦գլխի տակ փափուկ բարձ դնել ♦կրակի վրա յուղ լցնել ♦մահվան հետ կռիվ տալ ♦շան պես պոչը պտտեցնել ♦պատերի տակ մնալ ♦սարի նման քիկունք ունենալ ♦ջրի նման գնալ, ավազի նման մնալ ♦սրտի վրա մի քիզ յուղ բռնել ♦դունչը մեղրի մեջ թաթախել:

■ 2-312. & Ա. Կազմել նախադասություններ, որոնցում վրա կապն արտահայտում է հետևյալ հարաբերությունները՝ տարածական, ժամանակային, ձևի, համեմատության, պատճառի, ուղղության, վերաբերության:

& Բ. Իմաստային մեկից ավելի հարաբերություններ են արտահայտում նաև առաջ /2/, ի վեր /2/, տակ /2/, համար /3/, պես /3/, մեջ /2/, մոտ /3/, հետ /4/, որպես /3/ կապերը. կազմել բառակապակցություններ /փակագծերում տրված թվերը նշում են նրբիմաստների նվազագույն քանակը/:

■ 2-313. Կազմել նախադասություններ, որոնցում տրված բառերն ու բառաձևերը մեկ կապեր են, մեկ՝ այլ խոսքի մաս /գոյական, ածական, մակբայ/:

ա/ առաջ, դեմ, դուրս, ընդառաջ, հեռու, հետո, մեջ, մոտ, ներքև, շուրջ, վեր, վերև, մեկ.
բ/ անկախ, առընթեր, գուզընթաց, համաձայն, համապատասխան, հանընթաց, հավասար, մոտիկ, նման.
գ/ միջոցին, պահին, ժամանակ, չափ, տեղ, ձեռքից, պատճառով, գծով, հետևանքով, նպատակով, կողմից, ձեռքով, երեսից, անուճից, անունով.

■ 2-314. Մինչև, նախքան, քան բառերը տարբեր նախադասություններում գործածել և՛ իբրև կապեր, և՛ իբրև շաղկապներ:

■ 2-315. Տրված բառակապակցություններում որոշել կապվող բառերի խոսքիմասային պատկանելությունը:

Առ այն, առ այսօր, մինչև այժմ, դեպի ետ, մինչև հիմա, հանում հայրենիքի, երգողի մոտ, հեռանալուց առաջ, հիսուսին մոտ, փոքրի մասին, գեղեցիկի վերաբերյալ, երգողի կողքին, առանց ասելու, դրանից բացի, առանց նրա, ինձ պես, բոլորի առաջ, ընդդեմ հուսահատվածների, ի շահ ուսանողների:

■ 2-316. Բացատրել կապերի կիրառական-շարադասական յուրահատկությունները, կապի խնդրի շարադասությունը:

1. Այս գարնան հետ, այս ծաղկունքի, Այս թռչնակի, այս առվակի, Հետն այս երգի ու զարթոնքի Բացվեց լեզուն իմ մանկիկի /ՄԿ/: 2. Ու մեծացա՛ գնով ջահել քո կյանքի /Ճ/: 3. Թող որ փոխարեն գոռ մի անցյալի՝ Թագով ու բախտով, զորով ու զորքով, Դու թողել ես ինձ՝ այրող բորբոքող հայոց պատմություն՝ արեւմտերով լի /Ճ/: 4. Երանշաններ կստանան, այսպե՛ս, Բոր՛րը, Գուցե զերբերից բացի /ՊՄ/:

■ 2-317. Դուրս գրել կապերն իրենց խնդրառու բառերի հետ և որոշել, թե նախադասության մեջ ի՞նչ պաշտոն են կատարում, և կողքի բառերը ո՞ր եղովով են դրված /ձևակազմական հատկանիշները/:

1. Ես ոմանց համար կարմիր գույն ունեմ. Նման եմ բոցի, Եվ ոմանց համար որբ եմ ու տխուր Որբության նման /ՄԿ/: 2. Մեր տաճարները մենք կառուցեցինք Երկինքներն ի վեր, բարձունքի վրա, Աստծու աչքի տակ, աստըծուն մոտիկ, Բայց ավերվեցին, այրվեցի՛ն նրանք /Ճ/: 3. Միլիոն դարեր, դարեր անքնին, Այդպես եղել է, եղել «իրն ինքնին», Մեր Հայաստանը՝ առանց Հայաստան կնքվել-կոչվելու, Առանց հայերեն լեզվով օծվելու, Մասիսը՝ առանց իրեն շաղախված մեր հոգու լույսի, Սևանը՝ առանց մեր բաց աչքերից իջած մշուշի, Այս հողը, քարը, անտառը, լեռը, Այս շշուկները, այս շառաչները՝ Առանց շնչավոր մեր կարոտների /Ճ/: 4. Հիմա, երբ որ կյանքն ինձ համար Մի մոխրաթել գորգ է հիմուն, Զո հուշն է լուռ, իշխատակղ Ամենուրեք ինձ հետ լինում, Ու քնիս մեջ, սեղանի մոտ, Խնձորեմու ստափի տակ Խառնվում է իմ արցունքին Եվ իմ բախտին, և իմ գինուն /ՀՀ/:

■ 2-318. Ա. Ընդգծվածներից առանձնացնել կապերն ու կապական բառերը: Որոշել մնացածների խոսքիմասային պատկանելությունը և շարահյուսական գործառույթը:

Բ. Կազմել համանունական շարքեր:

● 1. Սարից վաղ է իջել մի մարդամոտ քամի, Ուրիշ նյութերից է գրույց բանում: 2. Առաջ է սուրում գնացքը անթեք: 3. Բայց թե լինե՛ր, Շուրջը անտառ լիներ: 4. Մի քանի ժամ հետո ես չեմ լինի, Կլինի լուռ երկինք ու դատարկ պարկու՛ծ: 5. Իմ հոգսը ես չեմ, քեզ համար եղիր, Որ հետո, հետո գղջումդ վիատ Զո փակվող վերքը անվերջ չպեղի: 6. Երբ վշտիս պահին դու աչքի տակով Հետևում ես իմ խոսուն հայաքքին... տեսնում եմ, տղաս, տեսնում եմ: Ինձ համար կյանքը սկիզբ է առնում Իմ ծնված օրից, իմ ծնված օրով... Եվ ես իմացա՛, իմացա՛ խռով՝ Դրանից առաջ եղել աշխարհում, Դարեր են եղել, անցել աշխարհով... 7. Փողոցով մի կին լալի՛ս էր անգոր, Ես նրա մոտով անցա խոզի պես... Անկյունից լացի ձայներ են լսվում, Ու լացի կողքով անցնում են մարդիկ... 8. Այնպես որ, ո՛վ մահ, տանում ես՝ տար, Բայց ի՞նչ ես ժպտում քթիդ տակին: 9. Տես, մի վայրկյան հետո Սարքեմ ու տամ քեզ մի ողջ լեռնաշխարհ: 10. Տարանցիկ քամին մեկնում է հեռու... 11. Դարի չափ ձիգ ժամ է անցել:

/Պ. Սևակ/

● 1. Ամեն իրիկուն պառկում էի ես ձորաքերանին Ու մայում տխուր, մայում վառ... /ԿԳ/: 2. Տճրում էր հետո մեղեդին այդ սուրբ... Ասես սրտի մեջ նիզակ էր խրվել /Վ/: 3. Ջգում էի մաշկով, որ երաշտը փոշոտ Բարձրանում է վերև կերպարանքով քոչի /Վ/: 4. Այդ բույրի միջով թեթև մի հով սահեց /Վ/: 5. Այդ օրը վառ սպիտակ առեջն էր ծաղկաթերթերի /Վ/: 6. Լեռնաշխարհն անգամ միտում է երկինք, քեզ հետ սաղմոսում, Իսկ զետերը խենթ հետ դառնում նորից, Երկինք են հոսում /Վ/: 7. Գարունը ելավ լացող ձյան տակից Սի որբ ու բորիկ բալիկի մամ /ՀԸ/: 8. Ամռանը եղջերվի մորթը շեկ-կարմրագույն է և փայլվում է արևի տակ ոսկեգօծ բեռեզի մամ /ՎԱ/: 9. Այս ծառը ձգտել է դեպի վեր, շարունակ դեպի վեր, դեպի արևը, որին և մեկնել էր կատարը /Վ/: 10. Հեռու, մոտիկ ընկերներին, Աշխարհներին, արևներին /ԵԶ/: 11. Իմ երջանկության չափն անչափեյի Տխուր աչքերիդ ուրախությունն է /ՀՀ/: 12. Հեռանալու համար առիթ Ու պատճառ ես փնտրում հիմա... /Վ/: 13. Ու այն երգում են մեկ անգամ, որից առաջ և հետո երգածները այդ միանգամվա մոտ ու հեռու կրկնություններն են /Վ/:

■ Գ-319. Ընդդեմ, հակառակ, անկախ, բացի, համաձայն, համապատասխան, շնորհիվ, հանդեպ, հեռու, փոխանակ կապերով կազմել բառակապակցություններ երկու դիրքերով էլ՝ թե՛ նախադաս, թե՛ ետադաս՝ ուշադրություն դարձնելով կապակցվող բառի հոլովական ձևավորմանը: Դրանք օգտագործել մախադասություններում:

■ Գ-320. Նախադիր կապերով կառույցները փոխարինել հոմանիշ՝ ետադիր կապային կառույցներով:
 ա/ նախքան հեռանալը դ/ բացի քեզանից է/ ինչպես երազ
 բ/ հանուն սիրո ե/ շնորհիվ առատածեռնության ը/ ըստ դիմումի
 գ/ ի հեծուկս հարևանների զ/ ընդդեմ բշմամու թ/ զերթ /զերդ/ գազան

■ Գ-321. Հետևյալ բառակապակցություններում ընդգծված ետադրությունները փոխարինել հոմանիշներով /այլ ետադրություններով/:
 ա/ հնագույն ժամանակներից սկսած ե/ կարևոր հարցերի վերաբերյալ
 բ/ Մայր աբոդի հովանու տակ գ/ հոբելյանական հանդիսության ժամանակ
 գ/ քաջ զինվորի մամ է/ Աստծու աչքի առաջ
 դ/ սիրեցյալից քազի ը/ այսինչ հողվածի համաձայն

■ Գ-322. Առաջին և երկրորդ դեմքի անձնական դերանուններով և մոտ, վրա, պես, չափ, համար, հոգուտ, հանձինս, ի դեմս, հանուն կապերով կազմել կապական կառույցներ:

■ Գ-323. Ընտրել այն կապերը, որոնց հետ կարող են գործածվել այս, այդ, այն դերանունները:
 Առթիվ, մասին, վրա, նպատակով, հանուն, հանդերձ, պատճառով, առ, ըստ, որպես, առանց, հավասար, բացի, համեմատ:

■ Գ-324. Լրացնել՝
 ● ա/ անկախ /ինչի՞ց/
 բ/ բացի /ումի՞ց/
 գ/ ընդդեմ /ո՞ւմ/
 դ/ համաձայն /ինչի՞/
 ե/ համապատասխան /ինչի՞ն/

● ա/ ի հեծուկս /ո՞ւմ/
 բ/ մինչև /ե՞րբ/
 գ/ առանց /ինչի՞, ո՞ւմ/
 դ/ շնորհիվ /ինչի՞/
 ե/ հակառակ /ո՞ւմ/

● ա/ հանուն /ինչի՞/
 բ/ որպես /ի՞նչ/
 գ/ /ինչի՞՞ մոտ
 դ/ /ինչի՞ն/ առընթեր
 ե/ /ինչի՞ց/ հեռու

■ Գ-325. Կապերի հոլովառության կամ խնդրառության հատկանիշից ելնելով՝ կազմել կապական կառույցներ՝ փակագծերում տրված բառերը համապատասխան ձևափոխության ենթարկելով:

● /դու/ պես, /ընտանիք/ հանդերձ, /նա /զատ, /դուք/ հետ, /ինքը/ մոտ
 ● /ես/ վրա, /հանուն/ հայրենիքի, ի /գիտություն/, մինչև /կիրակի/, /դա/ մեջ
 ● նախքան /զալ/, իբրև /ուսուցիչ/, դեպի /ես/, /ինքը/ դիմաց, դեպի /տուն/
 ● /քննություններ/ առաջ, /ես/ հետ, /ընտրություններ/ հետո, առանց /ընկեր/,
 ընդդեմ /նա/, առ /ես/, նախքան /դուք/, չհաշված /նա/, /վթար/ հետևանքով
 ● /ես/ պես, /նա/ շնորհիվ, /ընկեր/ բացի, /ծնունդ/ առթիվ, ի դեմս /դիմորդ/,
 ըստ /երևույթ/, /տեսնել/, նպատակով, ըստ /օրենք/, առանց /ժպիտ/
 ● /դուստր/ համար, /մենք/ մման, /դուք/ մոտ, /ուսկի/ մման, հոգուտ /մենք/,
 /մենք/ հետ, ի հեծուկս /ծնող/, /դպրոց/ /կից/, հակառակ /դու/, մինչև /դու/
 ● /դուք/ համար, հանձինս /դուք/, հանուն /դու/, /սեղան/ մոտ, /ձյուն/ պես,
 /ծառ/ ներքո, /ես/ առջև, /դուք/ մասին, չհաշված /մասնակից/, /խելք/ դուրս
 ● բացի /ընկերներ/, հեռու /հայրենիք/, /հայրենիք/ հեռու, /սարեր/ վերև,
 ● /հաճոյախոսություն/ հանդերձ, հակառակ /հայր/, /հայր/ հակառակ
 ● մանկություն/ սկսած, ընդդեմ /ատելություն/, /նրանք /զատ/, ի գիտություն
 /դիմորդ/, /բողոք/ չափ, հանուն /ազատություն/, /սասած/ հակառակ, հանձին
 /ուսանող/, /մտնել/ պես, /զյուր/ մեկ, հանուն /դու/, /ես/ նկատմամբ, /նա/
 փոխարեն, /դու/ մեջ, չնայած /դա/, /դուք/ վրայից, /ես/ զատ, բացի /դա/,
 հանձինս /հաղթող/

■ Գ-326. Ա. Արտագրել բանաստեղծական հատվածը՝ փակագծերում դրված բառերը գործածել մեկ համապատասխան հոլովածներով, մեկ՝ կապային կառույցով: Բացատրել ձեր կազմած երկու տարբերակների միջև եղած լեզվաճանաչական տարբերությունները:

Բ. Ի՞նչ տարբերություն կա հոլովական թեքությունների և կապերի միջև. լեզվական ո՞ր մակարդակի միավորներ են դրանք /ձևաբանական, թե՞ բառապաշարային/:

Մոլորվե՛լ եմ, մոլորվե՛լ եմ
 Զո նազերի /ծովեր/,
 Զո մազերի /անտառ/,
 Զո ճակատի /ձյուներ/
 Մոլորվե՛լ եմ, մոլորվե՛լ եմ:

Մոլորվե՛լ եմ, մոլորվե՛լ եմ
 Զո հոնքերի /շանթեր/,
 Զո աչքերի /գիշեր/,
 Թարթիչներից /փշեր/
 Մոլորվել եմ, մոլորվե՛լ եմ:

/Ս. Կապուտիկյան/

❏ 2-327. Յուրաքանչյուր կետում մեկը ճիշտ է, մյուսը՝ սխալ. արտագրել ճիշտ ձևերը և հիմնավորել ընտրությունը:¹

- ▲▼ ա/ ես՝ որպես առաջամարտիկ - ինձ, որպես առաջամարտիկ
- ▲▼ բ/ առանց ծաղիկ - առանց ծաղկի
- ▲▼ գ/ հանձին նրանց - հանձինս նրանց
- ▲▼ դ/ առանց խոսելու - առանց խոսել
- ▲▼ ե/ ի դեմս դիմորդների - ի դեմս դիմորդի
- ▲▼ զ/ ըստ ինձ - ըստ իս
- ▲▼ է/ ի թիվս վարկառուների - ի թիվս վարկառուի
- ▲▼ ը/ քո պես - քեզ պես
- ▲▼ թ/ ի գիտությունն ուսուցիչներ - ի գիտությունն ուսուցիչներին
- ▲▼ ժ/ իմ նման - ինձ նման
- ▲▼ ժա/ բացի նա - բացի նրանից
- ▲▼ ժք/ իրեն համար - իր համար
- ▲▼ ժզ/ հանձին նրա - հանձինս նրա

❏ 2-328. Ա. Ամբողջացնել առածներն ու ասացվածքները՝ իրար միացնելով աջ և ձախ սյունակների կապերը կապվող բառերի հետ /կամ հակառակը՝ կապվող բառը կապի հետ/:

Բ. Բացատրել նրանց այլաբանական նշանակությունը:

Ա. ✓1. Զուկն առանց →	Բ. ← հորից ու մորից:
✓2. Եթե երիտասարդության →	← առջև գլխարկ չի հանում:
✓3. Բարեկամը փորձանքի →	← համար լավ է, բան մի սուրու ոչխար:
✓4. Սարը շատ բարձր է, բայց ոչ որ նրա →	← մեջ է ճանաչվում:
✓5. Մախաթը պարկի →	← ժամանակ փայտ հավաքես, ծերանալիս չես մոսի:
✓6. Էժն էժի →	← մեջ չես թաքցնի:
✓7. Ով աշխատում է արևի →	← հեռու, ապրանքը՝ թանկ:
✓8. Աշխարհքում ամեն բան կճարվի, բացի →	← փուշ չի լինի:
✓9. Մարդու գինն էժան է հայրենիքի →	← տակ, կվայելի շվաքում:

❏ 2-329. Կետերի փոխարեն գրել համապատասխան կապերը:

- ✓1. Արա ինձ Ը, սովորիր քեզ Ը:
- ✓2. Իմաստունի Ը քար քաշիր, տգետի Ը մեղր մի ուտիր:
- ✓3. Կրակի Ը յուղ չեն լցնի:
- ✓4. Մտածիր ո՛չ այն Ը, որ հաղթես, այլ այն Ը, որ չպարտվես:
- ✓5. Աշխատիր ծառայի Ը, որ տիրոջ Ը վայելես:
- ✓6. Հիմարություն է աղքատ ապրել հարուստ մեռնելու Ը:
- ✓7. Սովորելը նույնն է, ինչ որ հոսանքին Ը լողանալը, մի պահ կանգ առար, քեզ ետ կտանի:

¹ Նկատի ունեցեք՝ վրա, մոտ, համար, պես, նման, հետ կապերի հետ գործածվում են առաջին և երկրորդ դեմքի դեբանունների տրական հաղվածները:

❏ 2-330. Ավ. Իսահակյանի «Աբու-Լալա Մահարի» պոեմից քաղված հատվածում վանդակներում լրացնել կապը և նրա խնդիրը:

Եվ քարավանը Աբու-Լալայի Ը Ը մեղմ կարկաչելով
 Հանգիստ, միաչափ քայլում էր առաջ հեզ լուսնկայի Ը Ը ...
 Մեխակի բույրով հովմ էր շշմջում հեքիաբներն հազար ու մի գիշերվա,
 Արմավն ու նոճին անուշ Ը Ը օրորվում էին Ը Ը ...
 Ամեն մի նոր Ը Ը նորից է պատմվում հեքիաբն այս շքեղ,
 Նորից սկսվում ու վերջանում է ամեն մի մարդու Ը Ը մեկտեղ:
 Կյանքը երազ է, աշխարհը՝ հեքիաթ, ազգեր, սերունդներ անցնող քարավան,
 Որ Ը Ը, վատ Ը Ը, չվում են անտես Ը Ը:
 Կույր ու գուլ մարդիկ, Ը Ը, Ը Ը հեքիաթն այս վեսն,
 Իրար կոկորդից պատառ եք հանում և դարձնում աշխարհն ահավոր ջեհնեմ... .

❏ 2-331. Ա. Դուրս գրել կապերը կապվող բառերի հետ. բացատրել կապերի իմաստաբանական, ձևաբանական, շարահյուսական առանձնահատկությունները:

Բ. Որոշել կապվող բառերի խոսքիմասային պատկանելությունը:

Գ. Որոշել կապերի շարադասությունը: Առանձնացնել այն կառույցները, որոնցում կապերը կարող են իրենց տեղը փոխել՝ առաջադասները դարձնելով ետադաս, և հակառակը:

Լեհաստանում՝ արևակենտրոն համակարգի հայրենիքում, կանգնած է մի քարակոթող, որի վրա փորագրված է. «Արեգակը կանգնեցնողին, Երկիրը տեղաշարժողին»: Այդ մարդը, որ երիտասարդ հասակից մինչև խոր ծերություն կրեց հոգևոր կոշում, եկեղեցու ամենավտանգավոր բշմամին էր: Իր նենգադավության մեջ հեռատես, անողորաբար դաժան եկեղեցին ճակատագրական սխալ բույլ տվեց՝ աչքաբող արեց Կուպեռնիկոսին, որը պայթուցիկ նյութ դրեց հավատի հիմքի տակ: Կուպեռնիկոսի մահից յոթանասուներեք տարի հետո միայն Արեգակը կանգնեցնողի «Երկնային ոլորտների շրջապտույտի վերաբերյալ» գիրքն ինկվիզիցիան մտցրեց արգելված գրքերի ցուցակի մեջ՝ «այսուհետև մինչև շտկումներ անելը»:

Կրթված լինելով հանդերձ՝ ամբողջովին ներծծված էր կապածների այրող բույնով: Իտալիայից Բայբիկայի ցուրտ ափերը բերեց «հերետիկոսությունների» սաղմը, սնուցեց այն: Նա՝ մեծագույն աստղագետը, երկնականարում նոր բան չի հայտնագործել. աշխարհի արևակենտրոն համակարգը նրա մտքի պայծառ փայտակունդն էր... Արդեն ծեր էր, երբ առանց երկմտելու որոշեց տպագրել իր կյանքի գլխավոր գիրքը՝ հոգուտ բոլոր մաթեմատիկոսների: Նրա աշակերտը՝ Ռետինը, մեռնող ուսուցչի մահճի մոտ ծնկաչոք խոստացավ ուրախացնել նրան իր վերադարձով: Եվ, հայացքն հառած դեպի հեռու հորիզոնները, դեպի մայր մտնող արևը, ուսուցիչը գրքին էր սպասում: Երբ Նյուրնբերգից բերեցին բաղձալի գիրքը, յոթանասուներեք մոտ արևագետն արդեն հոգեվարքի մեջ էր. առանց խոսքի ձեռքն անօգնական ու մեղմիկ քսեց կազմին, շոյեց: Պաշտպանում էր: Օրհնում էր: Նա մահացավ նույն օրը՝ գիրքը ձեռքին, գրքի հետ, գիրքը գլխից վեր պահած:

ճակատագրին այդպես էր հաճո. նույն կետին հանգեցնել նրա մահն ու անմահությունը: Գերեզմանը չի պահպանվել... Գիրքը մնացել է...

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ

Ա 2-332. Ա. Ընդգծել շաղկապները:

Բ. Բացատրել շաղկապի՝ որպես խոսքի մասի որոշման հիմունքները և նրա հարաբերակցությունը այլ խոսքի մասերի /կապերի, դերանունների, մակբայների, վերաբերականների/ հետ:

● Եվ հասկանում ես, որ մարդն ի վերջո Նորից չի սիրում, սիրում է կրկին, Քանզի կա մթին մի կախյալություն Ջղի և արյան, հոգու և կրքի. Քանզի նշանը հանման-գումարման

Այդ մենք չենք դնում լուծվելիք խնդրում, Քանզի թեպետև բախտ մենք ենք փնտրում, բայց բախտը, Բախտը, Բախտն է մեզ ընտրում...

● Ու գալու է մի ժամանակ, Երբ որ պիտի մարդիկ նաև Մերպեսներին երկրպագեն, Ո՛չ կոտորի պես, Ո՛չ էլ աստծո, Այլ... հերոսի, Որովիտև մենք լավ գիտենք, Որ շատ հաճախ Բռունցքով ենք զարկում մեխի ծակող ծայրին... Մեր բռունցքով՝ մուրճի տեղակ: Բայց դրա հետ գիտենք նաև, Բռունցքը չէ, Որ սարքվել է մուրճի ծանոթ օրինակով, Այլ մուրճն է հենց,

Որ սարքվել է մեր բռունցքի նմանությամբ, Ու մենք գիտենք.

- Եթե քամին Ընդամենը մեր մագերի հետ է խաղում, Ապա ինքը՝ եղանակը խաղ է անում... մեր գլխի՝ հետ: Բայց աստղերը իրենց կլոր-ճերմակ սանրով Հարդարում են քամուց զգված մեր մագերի Ու դրանով հավատացնում իրենց ու մեզ, Որ առայժմ մեր գլուխը իր տեղումն է... Այս հավատով ու հույսով է, բարեկամս, Որ աշխարհում մերպեսները ամեն գիշեր Աղբատ քնում ու զարթնում են հարստացած:

/Պ. Սևակ/

Ա 2-333. Բացատրել տրված շաղկապական շարքերի կազմությունը /պարզ, ածանցավոր, քերականական ձևերից առաջացած, բարդ՝ կցական, հարադրական/:

- Ձ 1. և, ու, որ, բայց, այլ, կամ, էլ, իսկ, քան, թե, ապա, եթե, իբր, միայն, մինչ, սակայն, երբեմն, ուրեմն, ևս, ուստի, հենց, ոնց
- Ձ 2. այլպես, հետևապես, մամնապես, հետևաբար
- Ձ 3. որովհետև, այնուամենայնիվ, այսուհանդերձ, համենայն դեպս, չնայած, մայած, ասես, կարծես
- Ձ 4. այնինչ, այսինքն, թեև, թեկուզ, թեպետ, մինչդեռ, մինչև, իբրև, նույնիսկ, այլև, որպեսզի, քանզի, վասնզի, թեպետև, թեկուզև, բայցևայնպես
- Ձ 5. այնպես որ, երբ որ, ով որ, ինչ որ, որտեղ որ, ուր որ, որը որ, այնքան որ, այնքանով որ, ինչպես որ, թե որ, մանավանդ որ, հենց որ, քանի որ, մինչև որ, չնայած որ

Ձ 6. բայց և, թեպետ և, թեկուզ և, և կամ, ինչպես և, նույնպես և, մամնապես և, հետևաբար և, հետևապես և, ուստի և, ուրեմն և

Ձ 7. ինչքան էլ, որքան էլ, այն էլ, կամ էլ, ինչ էլ, ով էլ, ուր էլ, որտեղ էլ, ինչպես էլ, այնքան էլ, այնպես էլ

Ձ 8. ապա թե, իբր թե, իբրև թե, միայն թե, քան թե, կարծես թե, ասես թե, կամ թե

Ձ 9. ապա թե ոչ, եթե ոչ, թե չէ, կամ թե ոչ, ոչ թե, և ոչ թե, քանի դեռ, այն է, ըստ որում, ընդ որում

Ձ 10. բայց և այնպես, մինչև իսկ, քանի դեռ, չէ որ

Ձ 11. թեպետև /թեպետ/...սակայն, թեպետև ... բայց և այնպես, չնայած ... սակայն, չնայած ... այնուամենայնիվ, թեկուզ ... բայց, թեկուզ ... սակայն, եթե ... ապա, եթե ... ուրեմն, քանի որ ... ուրեմն, քանի որ ... ուստի, որովհետև ... ուստի, ոչ թե... այլ

Ձ 12. և...և, կամ ...կամ, ո՛չ ...ո՛չ, էլ...էլ, թե...թե, մերթ ... մերթ, մեկ ... մեկ

Ա 2-334. Վերևում տրված շաղկապները դասդասել՝ լրացնելով տրված աղյուսակները:

Աղյուսակ Ա.

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ Ե Բ Ի Տ Ե Մ Ա Կ Ե Բ Ը Ս Կ Ա Ջ Մ Ո Ի Թ Յ Ա Ն			
Պարզ	Ձերսկզբում Գերմանիայի Լուսաբանություն	Ածարձակություն	ԲԱՐԴ
բայց	որովհետև	հետևաբար	կցական
			քանզի
			հարադրական
			հենց որ

Աղյուսակ Բ.

Ը Ս Կ Ա Պ Ա Կ Վ Ա Ս Լ Ե Զ Վ Ա Կ Ա Ն Մ Ի Ա Վ Ո Ղ Ե Բ Ի Տ Ե Մ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն Ը Ա Ր Ա Կ Յ Ո Ի Մ Ա Կ Ա Ն Հ Ա Ր Ա Բ Ե Ր Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ե Լ Ե Բ Ի Բ Ն Ո Ի Թ Յ Թ	
ՀԱՄԱԴԱՄԱԿԱՆ	ՄՏՈՐԱԴԱՄԱԿԱՆ
բայց	քանի որ

Աղյուսակ Գ.

Ը Ս Կ Ի Բ Ա Ռ Ո Ի Թ Յ Ա Ն Զ Ե Կ Ի		
ՄԵՆԱԴԻՐ	ԿՐԿՆԱԴԻՐ	ՋՈՒԳԱԴԻՐ
բայց	և...և	քանի որ ... ուստի

Ա 2-335. Արտագրել՝ տեսքառը հարստացնելով կրկնադիր շաղկապներով: Բացատրել նրանց կիրառական-ոճական առանձնահատկությունները:

Օտարականն այսօր հեռանում է քաղաքից. նրա հոգնած հայացքը տխուր է, հպարտ, լուսաշող: Այժմ սիրահարներինն է արևը, ծառը, կարկաչուն առվակը, երկինքը լուրթ:

Ի՛նչ գերբնական զորություն ունի լույսը. նրան են ձգտում բույսերը, մարդը, անգամ ձկները: Լույսի հետքերով երկրի վրա, տիեզերական անհուն տարածություններում իրագործվում են մարդու ամենահամարձակ երազանքները... Երազում է աղջիկը... Երազում է տղան... Նրանք չեն տեսնում

ամպերի մեջ կորած լեռների կատարները, թավուտ անտառներից գլուխները վեր ցցած ժայռերը, ծառերի վրա թափվող իրիկնային գանգերի լուսավոր փշուրները, չեն լսում առվակի նվագը, ժայռերի ծերպերում արևն օրհներգող կաքավների երգը... Երազում են սիրահարները. նրանց մանուշակագույն երազանքները թափառում են տիեզերքի անհուն տարածության մեջ և երկնքի կապույտ առվակներով իջնում աշխարհի վրա, գարնան վրա...

Ձ-336. Դուրս գրել զուգադրական շաղկապները:

1. Եթե վարպետը բարկանում է աշակերտի վրա և հանդիմանում, ապա հիշատակում է և այս փողոցի անունը. «Դու լավ կարաս Աստաֆյանը չափես» /ԱԲ/: 2. Երբ արագիլը տղմուտ հողերում այլևս գորտ չէր բռնում, ուրեմն ետ էին գնացել Արաքսի ջրերը /Ն/: 3. Ծտերն ասես ո՛չ թե երգում, Այլ «ի՞նչ ... ի՞նչ» էին ճշում անվերջ Եվ դրանով պատառոտում երկնի մովը. Իսկ լորենին ո՛չ թե երգում, Այլ «չէ՛ ... չէ՛»-ի իրենց մեխն է մխում անվերջ Այդ կապույտի պատռվածքում /ՊՍ/: 4. Ու եթե մեկը սուրճով բախտ բացեր, Ապա կարող էր զուշակել անսուտ, Որ ես ինքնակամ ու սիրահոժար Մնացած կյանքիս կեսը կտայի, Միայն թե տեսնեի կրծքիդ թուխ մանուկ /Ն/: 5. Թեպետ իրար հետ վաղուց եք ծանոթ, Թեպետ ծանոթ է պապերիդ անգամ, Բայց քրտնած գլխով տված բարկիդ Չի՛ պատասխանում /Ն/: 6. Եվ փա՛ռք աստծո, Որ աղմուկների հասունացումից Թագադրվում է ոչ թե գիշերը, Այլ օրն է ծնվում: Եվ փա՛ռք աստծո, Որ մեր հոգու մեջ Եթե կա ամիս տերևաթափի՛, Ապա կան օրեր և աստղաթափի՛ ... /Ն/:

Ձ-337. Տրված զուգադրական շաղկապներով կազմել մախադասություններ:

- թեպետ և/ ... բայց, թեպետ և/ ... սակայն, թեպետ և/ ... բայց և այնպես, չնայած ... սակայն, չնայած ... այնուամենայնիվ, թեև ... այնուամենայնիվ
- թեկուզ ... բայց, թեկուզ ... սակայն, եթե ... ապա, եթե ... ուրեմն, քանի որ ... ուրեմն, որովհետև ... ուստի
- չնայելով որ ... սակայն, ոչ թե ... այլ, ոչ միայն ... այլև, ճիշտ է ... բայց, ոչ միայն ... այլ նաև, երբ ... ուրեմն:

Ձ-338. Գիտական ոճով մի տեքստ կազմել՝ գործածելով այսինքն, այն է, ուստի, հետևաբար, ուրեմն շաղկապները:¹

¹ Ժամանակակից հայոց լեզվում կան մի շարք բառեր և կապի ու խնդրի կապակցություններ, որոնք հանդես են գալիս խոսքի նկարագրական, դատողական և այլ մասերը միացնելու, նրանց իրական և տրամաբանական հաջորդականությունը արտահայտելու համար /սրանք հարում են զուգադրական շաղկապներին և ժամանակի ընթացքում կարող են վերածվել շաղկապների/, ինչպես՝ մեկը ... մյուսը... երրորդը..., սկզբում ... հետո..., մախ... ապա..., մախ ... հետո..., մասամբ ... մասամբ..., մերթ... մերթ..., վերջիվերջո, ի դեպ, այս պատճառով, այդ պատճառով, այս նպատակով, սրա համար, դրա համար, մի կողմից ... մյուս կողմից, ոչ այն է ... ոչ այն է, ինչպես ... այնպես, որքան ... այնքան:

Ձ-339. Դուրս գրել համադասական շաղկապները և որոշել նրանցով կապակցված լեզվական միավորների /մախադասությունների և մախադասության անդամների/ արտահայտած հարաբերությունների բնույթը՝ ներհակական, միավորական, տրոհական:

- 1. Մութը դառնում է գրատախտակի ջնջոց սպումգե, Մինչդեռ երկինքը Դանդաղ պատվում է աստղաեղյամով: 2. Թողություն տուր, Տե՛ր, ծանր խավարին, Միայն թե թող նա թողնի հեռանա: 3. Ես չեմ կարող նշել ճշտված թվականը, Եվ ժամանակը ճշգրիտ, Բայցևայնպես այս հանդեսը ... Ավարտի է հասնում արդեն: 4. Ես վախենում եմ, շա՛տ եմ վախենում, Բայց ո՛չ ինձ համար, Այլ լոկ քեզ համար: 5. Նաև դու դադարիր մի քիչ, Խղճա՛ ինձ և ինձդ էլ ասա, Միրելի՛ս, քեզ բարի՛ գիշեր: 9. Իսկ աշխարհում Երջանկությունն ավելի է տարողունակ, Քան տանջանքը, Թե չէ սողուն ժամանակը այդպես արագ չէր սլանա՝ Երջանկության ժամը վայրկյան դարձնելով: 6. Նույն կյանքը հիմա Իր սքանչելի նույն ձեռագրով Գրագիտության դասեր է տալիս Թե՛ շնորհալի վագերին այգու, Թե՛ տաղանդավոր գետերին բոլոր.../Պ. Սևակ/
- 1. Եվ անբառ այս երգում կա թախիծ մի անբառ, Ե՛վ արյան հեկեկանք, Կ՛ աղերս մի տրտում /ՎԳ/: 2. Կարոտներով ու ցավերով Ճանապարհը պիտի ցողեն, Բայց և հավետ, Բայց և հավետ օրհնանքով քեզ ողողեն /Ն/: 3. Քարե մրրիկն է այստեղ ննջում թեքը ծալած, Անգամ գետակն այս կապույտ ասես թե քար է հալած /Ն/: 4. Բայց բնության օրենքներից չող դառնալն է զարհուրելի, Մահը պիտի լիներ, սակայն Մահվան ուրի՛շ տեսակ էր պետք /ՀՀ/: 5. Դու ես հիմա ճամփիդ տերը, Էլ խաթարող չունես արդեն, Դու ես կյանքիդ դատավորը, Էլ դատավոր չունես արդեն /Ն/: 6. Ապրած բոլոր տարիներս Օրհնանքով եմ հոգիս պատում, Ո՛չ ահ ունեմ, ո՛չ էլ մախանձ, Ո՛չ էլ փառքի դուռն եմ պաշտում /Ն/: 7. Շատ սերեր տեսա անգութ ու անփույթ, բայց հեշտ էր դարձել արդեն և անթով Ե՛վ սեր, և՛ երդում, և՛ կիրք, և՛ համբույր /ԳԷ/: 8. Լուռ կմնան մայրերն ու ծառերը Նորքի, Էլ չես շրջի ինձ հետ և ինձ էլ չես գրկի, Էլ չես սուլի, որ ես իջնեմ պատշգամբից /Ն/: 9. Համբուրեք հողս մորս արցունքով, Միայն մայրական արցունքն է անկեղծ /ՀԸ/: 10. Կանգնած է տրտում կանաչ եղևնին, Այնինչ լույսերը ցնծում են վրան /Ն/:

Ձ-340. Եվ, ու, կամ շաղկապներով կազմել 3-ական մախադասություններ, որոնցում դրանք արտահայտում են՝
ա/ բառերի համադասական հարաբերություններ
բ/ բարդ մախադասության մեջ մտնող մախադասությունների համադասական հարաբերություններ:

Ձ-341. Շարունակել մախադասությունների միտքը՝ ուշադրություն դարձնելով կետադրությամբ: Բացատրել կետադրությունը:

- ա/ Աշունը եկավ, և...
բ/ Աշունը եկավ և...:
- ա/ Արևը բարձրանում է հայրենի կապույտ սարերից, ու...:
բ/ Արևը բարձրանում էր հայրենի կապույտ սարերից ու...

- ա/ Խշշում էին բարդիները, և ...:
- բ/ Խշշում էին բարդիները և ...:
- ա/ Հովնաթանը տեսավ քրոջ արցունքները, և...:
- բ/ Հովնաթանը տեսավ քրոջ արցունքները և ...:

■ Գ-342. Լրացնել ստորադասական շաղկապների քերականական-իմաստային խմբերը նոր շաղկապներով:

- ա 1. Ժամանակի /օր.՝ նախքան.../
- ա 2. պատճառի և հիմունքի /օր.՝ որովհետև.../
- ա 3. պայմանի /օր.՝ թե.../
- ա 4. հակառակ հիմունքի /կամ զիջական /օր.՝ թեպետև.../
- ա 5. նպատակի /օր.՝ միայն թե .../
- ա 6. համեմատության /ձևի և նմանության/ /օր.՝ ասես թե.../
- ա 7. հետևանքի /օր.՝ այնպես որ.../
- ա 8. քացահայտման /օր.՝ այն է.../
- ա 9. մեկնական /օր.՝ որ .../:

■ Գ-343. Դուրս գրել շաղկապները, առանձնացնել ստորադասականները և որոշել նրանց արտահայտած իմաստային հարաբերությունները /քացահայտման, մեկնական, պայմանի, նպատակային, հետևանքի, զիջական, համեմատության, ձևի/:

1. Եվ հավատացեք, հասկացեք ընդմիջտ, Որ աստծուն նույնիսկ հայտնողները Շատ ավելի են գերադասելի, Վասնզի նրանց բարկացրել է ինքը՝ հավատը /ՊՄ/։ 2. Թեկուզ և ձեռքդ գրչից էլ գրկեն, Դու, միևնույն է, պիտի որ երգես /Ն/։ 3. Մի ոտ չունեն, Ուստի և ձեր երկուսի տեղ Երեքն ունեն /Ն/։ 4. Ապակիների լուրջյան վրա Անբուրմունք-անգույն ծաղկունքը ցրտի Լուռ քախծում էին, Ինչպես որ նույնիսկ բենզինն է քախծում Սառած-կանգ առած մեքենաների երակների մեջ /Ն/։ 5. Նորից երկնքում հին արշալույսն է սիգալով սիգում, Որպեսզի մեր նոր ու քաղաքակիրթ հիշողության մեջ Միշտ էլ քարո մնան առասպելները /Ն/։ 6. Թե փակել էր պետք, ես դուռը բացի, Թե պահել էր պետք, ասացի «գնա», Թե կանչել էր պետք, լռեցի խոնարհ, Թե արցունք էր պետք, ես ծիծաղեցի /ՄԿ/։ 7. Ես այնպես եմ ելնում մեր բակից, Կարծես թե մտնում եմ մեր բակը /ԳԷ/։ 8. Զանի դեռ կամ, արի խնդրով Ու վայելքով լցնենք սերը /Ն/։ 9. Միբո մահը ծանր է անչափ, Զանգի սերը չի ծերանում /Ն/։ 10. Եթե մի անարատ Ընկերոջ հետ ճամփա գնամ, Աղերսում եմ երկնավորին՝ Կյանքիս ճամփան երկար չանի /Ն/։ 11. Չայն չեմ տալիս, թեպետ հոգիս Երգով է լի, երգերս՝ շատ, իսկ դու գիտես լուռ եմ, քանզի Սերս քիչ է, մեղքերս՝ շատ .../ՀՀ/։

■ Գ-344. Գրավոր-գրական լեզուն գերադասում է զոդվածական /շաղկապական/, իսկ ժողովրդախոսակցական լեզուն՝ շարահարական /անշաղկապ/ կապակցությունները։ Ժողովրդական խոսքի վարպետներ Հ. Թումանյանի, Ավ. Իսահակյանի և Հ. Շիրազի ստեղծագործություններից ընտրել համապատասխան հատվածներ։

■ Գ-345. & Շաղկապները կապում են խոսք կազմող միավորներ, մասեր /այն է՝ ամբողջական նախադասություններ, պարբերություններ, հատվածներ/։ Գիտական աղբյուրներից ընտրել այնպիսի հատվածներ, որոնցում դրանք հենց այս նպատակով են օգտագործվել։

■ Գ-346. ♦ Ա. Օրաթերթերից ընտրել պաշտոնական ոճով գրված որևէ հոդված և եզրակացնել, թե այդ ոճում ո՞ր շաղկապներն են գերակշռում։
Բ. Որևէ օրաթերթ ընտրել և դուրս գրել որևէ հոդվածի շաղկապները՝ ներկայացնելով դրանց հաճախականության աղյուսակը։

■ Գ-347. Ա. Կարդալ և դուրս գրել շաղկապական-հարաբերական դերանունները։
Բ. Բացատրել շաղկապի և հարաբերական դերանվան ձևաբանական-շարահյուսական տարբերությունները։

1. Եվ, քեզ հովիտն այն տանեն, ուր տառապանքն է ննջում /ՎԳ/։ 2. ... Եվ այն, ինչ դու ես ինձ տվել, Ոչ կարոտ է, ոչ քախծ է, Ու ոչ էլ սե՛ր /Ն/։ 3. Եվ ես ասում եմ. Օրհնյալ եմ նրանք ու երանելի, Ովքեր օրերի քախծության միջով Ընթանալ գիտեն դեպի ակունքը.../Ն/։ 4. Շնորհիք նորից այն խոսքը միակ, Որով գնում են խոստովանություն /Ն/։ 5. Երբ աշխարհ եկավ մայրիկս բարի, Աստված շնջաջ՝ ավելորդ եմ ես /ՀԸ/։ 6. Ա՛խ, իզուր է, Շատ իզուր է որոնումը այն ամենի, Ինչ իր անցած ուղիներում Կորցրել է մարդկությունը, Որի բոլոր գրպանները Վաղու՛ց մաշված-ծակծկված են /ՊՄ/։ 7. Ես նա եմ, հենց նա՛, Ով մարդկանց մերժել չի կարողանում /Ն/։ 8. Իսկ ամեն անգամ ես իմ ձեռքին նայում եմ այնպես, Ինչպես նոր պեղած իրին է նայում հնէաբանն անփորձ /Ն/։

■ Գ-348. Բացատրել որ-ի արտահայտած իմաստային հարաբերությունները, առանձնացնել այն նախադասությունները, որոնցում որ-ը կարելի է փոխարինել այլ շաղկապներով։

1. Հանեցե՛ք ձեր դիմակները, Որ գեթ մի քիչ դյուրին շնչել կարողանաք /ՊՄ/։ 2. -Բա՛րև,- Ասեիր մահի՛ն էլ անգամ, Եվ նա հասկանար, որ քեզ մոտ գալով՝ Ինքը շտապել, Շա՛տ է շտապել /Ն/։ 3. Ոմանք գույներից նոր կյանք են ձևում, Որ մարդկանց աչքը ողջ կյանքում հազնի /Ն/։ 4. Բայց ես աշխարհ են ձևում, Որ «գրացեք» նվամ, Ես ծնվել եմ, որ գուր ու բարություն ցրեմ /Ն/։ 5. Նրանք ծնվել են, որ ապրեն հարբած, Իսկ դու, որ քեզնով երբևէ հարբեն /Ն/։ 6. Ու դալարուկ մեջքը իսկույն կեռ-մեռ անում, Սահ է սահում, Այնպե՛ս սահում, Որ մի վայրկյան ... ամենքի հետ՝ Դուրուկահարն ինքն էլ նույնիսկ չունչ է պահում /Ն/։ 7. Ա՛խ, միամի՛տ իմ պապերի Մանկաբարո ուրախություն, Որ տևում էր յո՛թ օր-գիշեր, Որ անցնում էր երգ ու պարով, Կռիվներով գինեհարույց.../Ն/։ 8. ...Ամեն՛ մոլի ուղղափառ, Բողոքական, կաթոլիկ, Լուռ զգացիմ, որ իրենք մարդ են կյանքում ու եղբայր.../Ն/։ 9. Նա, որ գալիս էր Եվրոպայի հաղթած, Հիմա հաղթության արևը սրտում... Հերոսի մնան դառնում է իր տուն /Ն/։ 10. Աշխարհն այնքան լավեց մահով, Որ դողում է իույն աշխարհի /ՀԸ/։ 11. Չեմ ասեստում, որ հնօրյա Կյանքս անցավ

աստղերի հետ /ՀՀ/ 12. Ու ես հիմա չեմ գարձանում, Որ քո մի թաս ջրի դիմաց Այսբան անվերջ թույն ես խառնում Իմ մաքրորին ու պայծառին /Ձ/ 13. Ես ցանկացա, որ բոլորն էլ Իմ չափ՝ անչափ սեր ունենան, Որ չխանդեն ուրիշներին /Ձ/ 14. Առե՛ք սերը ջահելներից, Որ ասում են՝ սերը հին է, Որ կարծում են՝ սերը նույնպես Մայթի նման հանրային է /Ձ/ 15. Օղը, որ դու թողել ես ինձ, Քո հարազատ շնչով է լի, Ճամփան, որ դու թողել ես ինձ, Մանուշակի փնջով է լի /Ձ/ 16. Եվ կգա մի օր... գիտեմ՝ հեռու չէ այդ օրը արդեն, Որ քեզ կկանչեն, որ դու գաս դողով այս հրաշք պահի, Որ կուպերիս տակ, իբրև սրբազան ու միակ պարզև, Ես այդ սուրբ պահը տանեմ աշխարհից /ՎՂ/:

Ա 2-349. Ա. Կարդալ Պ. Սևակի «Աշխարհին մաքրություն է պետք» բանաստեղծությունը, դուրս գրել որ բառով միացող նախադասությունները և քաղաղորել նրա ձևաբանական-շարահյուսական առանձնահատկությունները:

Բ. Դուրս գրել մնացած շաղկապները և նշել նրանց իմաստային, ձևակազմական-ձևաբանական հատկանիշները:

Ա 2-350. Նախադասության մասերի միջև շաղկապներ դնել՝ ելնելով դրանց մտքից /նույն շաղկապները չկրկնել/:

- 1 Երզը չի հորինվել **Ա** ցորյանի պես ծղել է՝ ժամանակին, անարատ:
- 2 Այս երեկո արեգակը երկշտ կերպով դուրս նայեց հորիզոնից **Ա** կրկին անհետացավ:
- 3 Ծիրանի լույսն ամպի տակ հանգավ **Ա** հեռու վանքից դողանջեց իրիկնային մի զանգակ:
- 4 Սերը նման է ճշմարտության **Ա** կես ճշմարտություն կյանքում չի լինում:
- 5 Չեմ ուզում քո մասին խորհել **Ա** միշտ մի խոնավ ձմեռովիկ եմ հիշում:
- 6 Նա գիտեր **Ա** որտեղ է սիրում բույն դնել ու կանչել միրհավը:
- 7 Ծերունու խոսքերը ծանր թվացին նրան **Ա** նրա բերանով արդարությունն էր խոսում:
- 8 Մի շաբաթվա արև էր պետք **Ա** քայվեին խնձորենու կարմիր թերթերը:
- 9 Կակաչները թափեցին իրենց թերթիկները **Ա** Լավարի լանջը դեղնեց **Ա** անտառը ծիրանագույն զգեստներ հագավ:

Ա 2-351. Շարունակել՝ համադաս կամ ստորադաս քաղաղորիչ-նախադասությանը՝ համապատասխան շաղկապներ գործածելով:

- 1 Երկնքի երփնավառ պարտեզների միջից դուրս եկավ արեգակը - -**Ա-Ա** - -:
- 2 Մեղմ հովիկը օրորում էր բարդիների կատարները - -**Ա-Ա** - -:
- 3 Ծերունին ապրում էր այս լեռների գրկում այն պատճառով - -**Ա-Ա** - -:
- 4 Կծպտա քեզ բախտը վերուստ - -**Ա-Ա** - -:
- 5 Ես այնքան հաճախ եմ նայել նրա տխուր աչքերին - -**Ա-Ա** - -:
- 6 Լեռներում դեռ առույց կար ու ձյուն - -**Ա-Ա** - -:

- 1 Ամենքն ինձ այնպես բարի են թվում - -**Ա-Ա** - -:
- 2 Տուր ինձ մաքրության մի կապույտ կաթիլ - -**Ա-Ա** - -:
- 3 Թափառիկ մի հով եկավ, փաթաթվեց մենավոր բարդուն - -**Ա-Ա** - -:
- 4 Մի աստղ ընկավ երկնքից - -**Ա-Ա** - -:
- 5 Ուրիշ է բախտը բանաստեղծների - -**Ա-Ա** - -:

Ա 2-352. Տրված գույգ նախադասությունները կապակցել տարբեր շաղկապներով կամ շաղկապական բառերով:

- 1 Երիտասարդը շարունակում էր քայլել. նրա հոգին տանջում էին մանկության դառը հուշերը:
- 2 Փողոցում սաստիկ ցեխ էր. նա հագավ իր կրկնակոշիկները:
- 3 Պատանին քաղցած էր. քունը չէր տանում:

Ա 2-353. ❖ Ամբողջացնել սևակյան տողերը՝ իրար միացնելով աջ և ձախ սյունակների համապատասխան նախադասությունները: Բացատրել շաղկապների դերը ձեր ընտրության հարցում:

- 1 ա/ Տե՛ր իմ աստված, դու լավ գիտես, **բ/** Որպեսզի մեր նոր ու քաղաքակիրթ հիշողության մեջ Միշտ էլ ... թարմ մնան առասպելները:
- 2 ա/ Նորից երկնքում հին արշալույսն է սիգալով սիգում, **բ/** Քան ամբողջ կյանքում ապրել միշտ որբ ...
- 3 ա/ Շատ ավելի լավ է որք մեծանալ, **բ/** Երբ որ իմ դեմ դուռը բաց չի լինում:
- 4 ա/ Քեզ եմ սիրում նույնիսկ այն ժամանակ, **բ/** Որ ինքն իր հետ մեծակ շախմատ է խաղում:
- 5 ա/ Ու ես անվերջ Ինքս եմ խոսում **բ/** -Թե ես քանի՞-քանի՞ անգամ իր փոխարեն և իմ տեղ՝ Այս սրախիճ-տատասկապատ ճանապարհը Կրկնել եմ ոտաբորիկ:

Ա 2-354. & Թե, թե չէ, եթե ... ապա շաղկապներով երկուական նախադասություններ կազմել այնպես, որ մի դեպքում դրանք արտահայտեն համադասական հարաբերություն, մյուս դեպքում՝ ստորադասական:

Ա 2-355. & Կազմել նախադասություններ՝ տրված բառերն ըստ հնարավորության գործածելով տարբեր խոսքիմասային իմաստներով /կապի, շաղկապի, բայի, դերանվան, մակբայի, վերաբերականի/:

- ա/ մինչև, նախքան, չնայած, փոխանակ **դ/** կամ, կարծես
- բ/ քանի, ինչպես, որ, որպես **ե/** էլ, ապա
- գ/ ասես /թե/, միայն, հենց **զ/** սակայն, այլ, այնուամենայնիվ

Ա 2-356. Հետևյալ բարդ նախադասություններում յուրահատուկ շարահատության պատճառով տարբեր նախադասությունների կազմի մեջ մտնող ու տարբեր հարաբերություններ արտահայտող շաղկապներ գործածվել են կողք կողքի: Գտնել դրանք և ցույց տալ, թե ինչպիսի հարաբերություններ են արտահայտում:

1. Իսկ թե հոգնել ես դու պառնգից Եվ ապառնիի հույս ունես դարձյալ, Ոչինչ չես շահի ինքդ դրանով /ՊՄ/: 2. Ու թե աստված եք՝ Ամուր փակեցեք ձեր ականջներն էլ Նրանց սողոսկուն աղոթքի դիմաց /Ձ/: 3. Դուք առայժմ դեռ լսում եք, Ուստի նաև ինձ լսեցեք Ու համեցե՛ք դիմակներդ /Ձ/: 4. Իսկ եթե հանկարծ իմ մահով խախտվի Համակշռված այս վիճակը քո, Ո՞նց պիտի լինես, Ո՞նց պիտի անես /Ձ/: 5. Եվ ի՞նչ իմանար, որ երբ ցուրտ քամին Հորդորի այսպես, որ դուռը բանամ, Ես պիտի վառեմ այդ թախիծը հին /ՎԳ/: 6. Ու թե նայենք տիեզերքից, Թ՛վա պիտի, Թե մեր երկիրն անհունության կոպից պոկված, Արտասուք է մի կապուտակ /Ձ/: 7. Եվ, թեկուզ արար աշխարհը լքեմ, Թ՛վում է՝ ես եմ լքվածը միակ /ԳԷ/:

Ա 2-357. Ա. Կարդալ տեքստը և բաց թողնված տեղերում գրել համապատասխան շաղկապներ /շաղկապները կարելի է նաև կրկնել/:

Քսանթոսը Եզոպոսին ասաց.

-Գնա թու, թ քաղնիքում շա՞տ մարդ կա:

Եզոպոսը ճանապարհին հանդիպեց քաղաքագլխին: Քաղաքագլուխը նրան ճանաչեց թ հարցրեց.

-Թ դու ու՞ր ես գնում, Եզոպոս:

-Չգիտեմ:

-Ոնց թե չգիտես, - զարմացավ քաղաքագլուխը,- ես քեզ հարցնում եմ, թ ուր ես գնում, թ դու պատասխանում ես, թ չգիտես:

- Ես անկեղծորեն երդվում եմ, թ չգիտեմ, - ասաց Եզոպոսը:

-Բռնել սրան,- հրամայեց քաղաքագլուխը,- թ տանել բանտ:

-Ուրեմն տեսար,- ասաց Եզոպոսը,- ես քեզ ճշմարիտն ասացի. ես թ չգիտեի, թ ուր եմ գնում, թ մտքովս չէր անցնում, թ բանտ կընկնեմ:

Քաղաքագլուխը նրան բաց թողեց:

Եզոպոսը գնաց քաղնիք թ տեսավ, թ լողացողները շատ են, թ քաղնիքի մուտքի առջև՝ ուղիղ ճանապարհին, ընկած է մի քար: թ ամեն ներս մտնող գաթում է այդ քարին, հայիոյում քարն այստեղ գցողին, թ ոչ մեկի մտքով չի անցնում քարը վերցնել թ մի կողմ դնել: Վերջապես մեկն էլ գայթեց, հայիոյց թ քարը վերցրեց, շարտեց մի կողմ:

Թ Եզոպոսը վերադարձավ, Քսանթոսին ասաց, թ քաղնիքում միայն մի մարդ կա:

-Ինչպես թե մի,- ասաց Քսանթոսը: - Ա՛յ քեզ հաջողություն: Շուտ հավաքիր, թ պետք է՝ Ը՛ սրբիչ, Ը՛ օճառ...:

Թ նրանք մտան քաղնիք, Քսանթոսը տեսավ, թ ասեղ գցելու տեղ չկա: Եզոպոսին ասաց.

-Ինչու՞ ինձ ասացիր, թ միայն մի մարդ կա:

-Այն քարը, տեսնու՞մ ես, ընկած էր հենց ճամփի մեջտեղում: թ բոլորն էլ այսքարում էին, թ ոչ մեկի մտքով չէր անցնում քարը մի կողմ գցել: Միայն մեկը գայթելուն պես քարը վերցրեց թ դեմ շարտեց, թ ուրիշների ոտքն էլ քարին շառնի, թ ես էլ մտածեցի, թ այդ բոլորի մեջ նա է միայն մարդ:

/Եզոպոսի առակներից/

Ա 2-358. ♦ Ա. Պատմել «Եվ դու՞, Բրուտոս...» թևավոր խոսքի «կենսագրությունը»:

Ճ Բ. Ընկերության մասին որևէ պատմություն գրել և մտածել, թե տրված առածներից ու ասացվածքներից ո՞րն է համապատասխանում գրվածի բովանդակությանը:

✓1. Ընկերոջ հինն է լավ, հագուստի՝ նորը:

✓2. Դու ընկեր եղիր ոչ միայն հացի, այլև լացի:

✓3. Ընկեր կորցնելը հեշտ է, գտնելն է դժվար:

✓4. Ընկերը փորձանքի մեջ է ճանաչվում:

✓5. Ընկերությունը ապակի է, փշրեցիր՝ էլ չես կարող կայցնել:

✓6. Ասա՛ ով է ընկերդ, ասեմ՛ ով ես դու:

✓7. Ազոավի խնամին կաշաղակը կլինի:

✓8. Հավատարիմ ընկերն ամեն ինչից թանկ է:

✓9. Սարերն ու քարերը քամուց են կործանվում, ընկերությունը՝ խոսքից:

✓10. Ընկեր չունեցող մարդն անտեր թռչում է:

Ճ Գ. Կարդալ հետևյալ տողերը և քննարկել լսարանային ընկերների հետ՝ «Քանի որ իմ ընկերը բարեկամություն է անում իմ թշնամու հետ, ապա ես պետք է բարեկամություն անեմ ընկերոջս հետ: Խո՛ւյս տուր թույն խառնած շաքարից, գգուչագի՛ր սատկած օձի վրա նստած ճանճից» /Ավիցենա/:

Ա 2-359. Ա. Կարդալ և կետադրել:

Բ. Մեկ գծով ընդգծել շաղկապները և բացատրել իմաստային, քերականական առանձնահատկությունները, երկու գծով՝ շաղկապի դեր կատարող հարաբերական դերանունները:

Կես-գիշեր:

Գարնանային այն գիշերներից երբ թանձրացյալ իրականությունը և մանիշակագույն երազը խառնվում են իրար որովհետև բույրը որ բարձրանում է նոր ծլած խոտից և խնձորենու վարդագույն ծաղկից մման է երազում այլակ-այլակ ծփացող թափանցիկ քողերի բույրի: Եվ գիշերի ծոցը լցված է մրմունջներով: Նոր բացվող ծաղիկների ծայրն է նաև պատռվող կոկոնների քաղցրածայն ցավի ճիչը: Կոկոնները ճեղքում են իրենց սրտերը քանզի ստեղծագործության անդիմադրելի անգութ և հեշտաբորբոք ցանկությունը մահ է անխուսափելի և անվախճան:

Եվ աշխարհի կտորներից մեկի տակ մարմարյա սեղանի վրա կանաչ լուսամփոփի տակ բացված է մեծ մի գիրք: Այդ գրքի վրա հակված է գիտնականի գլուխը որ հոգնած է և որի վրա ընկել է տիեզերքի առաջին ձյունը: Այդ մատյանը հղացող գլուխը ինքը նման էր մայր երկրագնդին:

...Ծանր էր այդ գլուխը գայրույթով ատելությանը լույսով և սիրով լեցուն այդ մատյանում բափվեցին հանճարեղ մի կյանքի թե արյունը թե ժպիտը և թե նրա մռայլ խոհերի լուսավոր կաթիլները...

Արևն արդեն թեքվել էր սարի ետևը բայց ծառի սաղարթների մեջ ծիրանները վառվեցին իբրև կանթեղներ վառվեցին և աստղերը խոր երկնքում: Որո՞նք են աստղերը և որո՞նք են ծիրանները: Նրանք շողում են իբրև արևի փշուրներ:

Վաղուց մթնել են սարերի կատարները, իսկ արևի շողերը դուրս են եկել լեռնային կապույտ լճակի ջրերից: Թեև մթնել է և պայծառ լճակը բայց կարծես թե դուրս է եկել նրա ալիքներից մի մերկ աղջիկ շուշանաշար լամբով: Միջնամատային իրիկնային հովը շնկչնկում է և տարուբերում աղջկա ծամերը ինչպես բոցը քամու առաջ: Բուրում է և ծամը և խոտը:

Լուսնկա գիշերում վառվում են ծիրանները և շողշողում են աղջկա աչքերը:

Հոտավետ է ամբողջ տիեզերքը: /Ըստ Վ. Թորպիլենցի/

Վ Ե Ր Ա Բ Ե Ր Ա Կ Ա Ն

Ա 2-360. Ա. Գտնել վերաբերականները /եղանակավորող բառերը/, քացատրել նրանց իմաստային և խոսքիմասային յուրահատկությունները:

Բ. Ներկայացնել վերաբերականների հարաբերակցությունը այլ խոսքի մասերի՝ մակրայների, շաղկապների, ձայնարկությունների հետ:

1. Եվ իսկապես էլ մեր թիկունքն է մութ, Անցյալը գիտենք գրքերով միայն: Գուցե առավել մեր ճակատն է մութ, Գրքերն են ճառում գալիքից նաև: 2. Սա էլ գործ է, հարկավ, Սակայն շատ լուրջ մի գործ: 3. Այսպես կծնվի ինքնաբերաբար՝ Ինչպես Հիսուսը միածին կույսից, Մինչև իսկ առանց «Եղիցի լույսի»: 4. Եվ հետամնաց արփին, վերջապես, Ծագում է դրսում: 5. Մի՞թե պաքներն իմ ժամացույցի ետ-ետ չեն գնա, Որպեսզի «կրկին եղածը լինի»... Մի՞թե այս «մի՞թե»-ն չի ծլարձակում ոչ մի բարությանը: 6. Նա թերևս պարզ տեսնում է Մի ցամաքած հատակ...ծով: 7. Ես ջանում եմ լոկ ... չլինել Ամբողջովին դառնալ դիմակ: 8. Մինչդեռ մի կարգին չգիտենք նույնիսկ, Թե այդ ինչից է մարդը ծիծաղում: 9. Ես, ինչ խոսք, այսօր պիտի բոց չուտեմ Կամ կուլ տամ դաշույն: 10. Գեթ մեկի համար, գոնե մեկի համար մի՞ լինի կյանքում Այս քո անվան պես կամ հորիզոնի... 11. Դու մի հորինված էակ ես գուցե, Որ հանդիպել ես ինձ մտքումս լոկ: 12. Ուրեմն աշխարհում իրող չկա... Ու չի լինի իրող ոչ մի հոգի: 13. Ասում եմ, իբրև, կապույտի վրա չեն նստում ճաններ... 14. Աշխարհին մանկան մաքրություն է պետք, Եվ հենց այն մանկան, Որին ամեն օր աշխարհ են բերում Նաև աշխարհի ամաքուրները: 15. Սուտ է, ուրեմն, այո՞, մանկությունից ծանոթ «Միտս վկայում է» այն խոսքը, որ գուցե մարդկայինն է բոլոր խոսքերի մեջ մարդկանց: 16. Այսուհանդերձ մի՛ մոռացիր, որ մորիկը տանիքներ է քշում-տանում: 17. Անկեղծ ասած, նրանց, իրող,

չնախանձել չի՛ կարելի: 18. Մենք հանդիպեցինք... Եվ -ահավասիկ այսպես - տապավեց Բանաստեղծության պարիսպը խարխուլ: 19. Եվ մի՞թե չարժե, Եվ չարժե՞ արդյոք, որ կյանքի հավերժ հաղթության համար Նրանք հավիտյան մեզ տանջեն այսպես: /Պ. Սևակ/

Ա 2-361. Հիշել և գրել բանաստեղծական տողեր երնեկ, թող, այսր, մի՞թե, գեթ, գոնե, միայն, կարծես, կարծես թե, ասես, անգամ վերաբերականներով:

Ա 2-362. & Բերված վերաբերականների մեծ մասը առաջացել է տարբեր խոսքի մասերից, անգամ որոշ միակազմ նախադասություններից ու դարձվածքներից: Յուրաքանչյուր շարքի համար նշել նրանց նախնական նշանակությունը: Դուրս գրել այն վերաբերականները, որոնք մեծությամբ հայերենում գուգակցում են երկու իմաստներն էլ:

ա/ արդյոք, իհարկե, ցավոք, մի խոսքով, իրավ, իրավամբ, հիրավի,

բ/ անկասկած, անպատճառ, ճշմարիտ, լոկ, սոսկ, դժվար թե.

գ/ ինչևէ, ինչևիցե, ուր է թե, ուր որ է.

դ/ խնդրեմ, կարծես, կարծեմ, կեցցես, թող, համմե, տեսնես.

ե/ ամենևին, բնավ, պարզապես, վերջապես, էլի, դժբախտաբար, ի վերջո.

զ/ նույնիսկ, անգամ, գեթ, գոնե, համեմայն դեպս, իսկ որ.

է/ ինչ խոսք, այ քեզ բան, աստված չանի, արևս վկա, տա աստված, ձայն բարբառո հանապատի:

Ա 2-363. Կազմել նախադասություններ՝ տրված բառերը գործածելով նշված նշանակություններով:

ա/ իբրև վերաբերական և մակրայ՝ անկասկած, անտարակույս, հագիվ թե, համարյա, հավանաբար, բնականաբար, հիրավի, ամենևին, բոլորովին:

բ/ իբրև վերաբերական և շաղկապ՝ այնուամենայնիվ, թեկուզ, միայն թե, ասես:

գ/ իբրև վերաբերական, մակրայ և շաղկապ՝ ապա, էլ, էլի, մանավանդ:

Ա 2-364. Կազմել նախադասություններ բառային և բառաքերականական հետևյալ համանուններով:

ա/ անգամ	բ/ հենց	գ/ կարծես	դ/ իսկ	ե/ միայն	զ/ թող
անգամ	հենց	կարծես	իսկ	միայն	թող

Ա 2-365. Տրված նկարագրական բնույթի վերաբերականներից ընտրել 4-5-ը և կազմել նախադասություններ:

Ինչ էլ լինի, ինչ գնով էլ լինի, առանց այլևայլության, ըստ երևույթին, ուր մնաց թե, ուր է թե, ով գիտի, ով իմանա:

Ա 2-366. Տրված վերաբերականները խմբավորել ըստ կազմության

ա հ ա	Բ Ա Ղ Ա Դ Բ Յ Ա Լ		
	Ա Ս Ա Ն Ց Ա Վ Ո Ր	Կ Ց Ա Կ Ա Ն	Հ Ա Ր Ա Դ Բ Ա Վ Ա Ն
	անշուշտ	նույնիսկ	ըստ երևույթին

Անշուշտ, ահա, իբր թե, լոկ, այնուհանդերձ, դժբախտաբար, իսկապես, ահավասիկ, իբրև թե, գեթ, այսուհանդերձ, բարեբախտաբար, իհարկե, երևի, միթե, գոնե, այսուամենայնիվ, ախր // ախար, իրոք, թերևս, հենց, սոպ, այնուամենայնիվ, եկ, ցավոք, իրավ, գուցե, անգամ, թող, արդարև, ըստ երևույթին, իսկ, ապա // հապա, ոչ, ցավոք սրտի, անպայման, միգուցե, նույնիսկ, մի, չէ, երանի, հազար երանի, անպատճառ, կարծես, մինչև իսկ, երնեկ, ինչ խոսք, կարծես, մինչև անգամ, ի դեպ, իրավամբ, կարծես թե, մանավանդ, ի միջի այլոց, այո, ասես, մամանավանդ, ինչևէ, երանի թե, հիրավի, արդյոք, միայն, ինչևիցե, հարկավ, իբրև, միմիայն, համենայն դեպս, երնեկ թե, չլինի թե, վայ-թե, չէ՞որ, խո // խոմ // հո, բնավ, ոչ մի կերպ, արի, դե:

Ա 2-367. ♦ Նշված վերաբերականները խմբավորել մակ ըստ ոճական-գործառական շերտերի:

Ա 2-368. Զերականական տարբեր աղբյուրներից օգտվելով՝ տրված կանոն-նախադասությունների միջնամասը լրացնել համապատասխան վերաբերականներով:

- Ձ 1. Հաստատական վերաբերականները՝, արտահայտում են խոսողի հաստատական, հավաստի վերաբերմունքը որևէ երևույթի, իրողության, եղելության նկատմամբ:
- Ձ 2. Երկրայական վերաբերականները՝ ա/ երկրայական-հավանական, բ/ երկրայական-անհավանական՝, գ/ երկրայական-հարցական, արտահայտում են խոսողի երկրայական, թեական վերաբերմունքն այս կամ այն երևույթի, իրողության, եղելության, առարկայի նկատմամբ:
- Ձ 3. Ցուցական վերաբերականները՝, արտահայտում են խոսողի վերաբերմունքը իր մոտ կամ իրենից հեռու գտնվող որևէ երևույթի, իրողության, առարկայի նկատմամբ:
- Ձ 4. Սաստկական վերաբերականները՝, արտահայտում են խոսողի սաստկական վերաբերմունքը որևէ առարկայի, իրողության կամ եղելության նկատմամբ:
- Ձ 5. Սահմանափակման վերաբերականները՝, առանձնացնում, սահմանազատում են նախադասության որևէ անդամի նշանակությունը:
- Ձ 6. Ժխտական վերաբերականները՝, արտահայտում են խոսողի ժխտողական, մերժողական վերաբերմունքը որևէ իրողության, եղելության, գործողության նկատմամբ:
- Ձ 7. Կամային /զգայական, քաղձանքի/ վերաբերականները՝, արտահայտում են խոսողի կամային, ցանկալի կամ քաղձալի վերաբերմունքը այլատեսակ իրողությունների և հասկապես գործողությունների նկատմամբ:

Ձ 8. Ձիջական վերաբերականները՝, արտահայտում են խոսողի զիջական կամ զղջական վերաբերմունքը կատարված կամ կատարվող որևէ երևույթի, իրողության նկատմամբ:

Ա 2-369. Կետերի փոխարեն հաստատական վերաբերականներ գրել՝ ընտրելով ներքևում տրվածներից /չկրկնել/:

- 1. Ֆիզիկայի պատմության մեջ,, քիչ են այնպիսի հայտնագործությունները, որոնք իրենց նշանակությամբ համեմատվեն էլեկտրոնի՝ առաջին տարրական մասնիկի հայտնագործման հետ: 2., ատոմի անբաժանելիության վարկածին առաջին հարվածը հասցրին 1834-35 թ.թ. Ֆարադեյի կատարած էլեկտրոլիզի փորձերը: 3., 1862 թ Վ. Վեբերն է առաջարկել մի վարկած, ըստ որի էլեկտրականությունն ունի ատոմային կառուցվածք: 4. Հ. Հելմհոլցը ևս հաստատեց, որ,, էլեկտրական լիցքը պետք է ունենա դիսկրետ կառուցվածք: 5., գոյություն ունի էլեկտրական լիցքի նվազագույն, այլև անբաժանելի չափ: 6. Անգլիացի Վ. Կրուքսը առաջադրել է այսպիսի վարկած. «...., մենք մեր տրամադրության տակ արդեն ունենք տարրական մասնիկներ, որոնք,, կարող են համարվել Տիեզերքի ֆիզիկական հիմքը»: 7., Քոնստանցն է համարվում էլեկտրոնի հայտնագործությունները վերջնականապես հաստատեցին էլեկտրոնի գոյությունը: 9. Հին աշխարհի աստղագիտությունը,, լուրջ իրադարձություն է գիտության կյանքում: /Անկասկած, իսկապես որ, այո, հիրավի, անշուշտ, իրոք, իսկապես, իրավամբ, անտարակույս, ինչ խոսք/:

Ա 2-370. Կարդալ և ընդգծել երկրայական վերաբերականները:

1. Ասում են՝ իբրև խարույկի վրա Ջահեղ ըմբոստի մի սիրտ են այրել, Ասում են իբրև մոխիրը նրա Խարույկից հանել ու մորմ են տարել... /ՀԸ/: 2. Մայրս կասեր՝ «Մի՞թե պիտի էլ իմ Կարսը չտեսնեն, Մի՞թե պիտի իմ հայ սրտի մայր մուրազին չհասնեն /Ն/: 3. Գուցե ճերմակ ճայերն էին, որ, տես, փինն մոտեցան /Ն/: 4. Սիրտ իմ, իբր, կյանքը թողած, վանքի մոմաքարը կուզեմ /Ն/: 5. Ո՞վ ես, արդյոք, չգիտեմ քեզ, Դու՝ անձանթ, դու՝ հեռավոր /ՄԿ/: 6. Ամպի մի պատառ արևն է ծածկում, Ակնոց է դնում արևը կարծես /ՊՄ/: 7. Քեզնից հեռու ես ապրում էի Կարծես թե ինքս էլ ինձնից հեռու /Ն/: 8. Այ գարնանք, Հո՞ երկինք չի թռել անտերը /ԿԱ/:

Ա 2-371. Ա. Հարցերի պատասխան-նախադասություններն սկսել երկրայական վերաբերականներով:

- Տիեզերքում գոյություն ունե՞ն տիեզերական թռիչքների ընդունակ «բանական եղբայրներ»:
- Տիեզերքի որևէ այլ տեղում քաղաքակրթության առաջացման ու զարգացման հավանականություն կա՞:

● Տիեզերքի ոչ երկրային բնակիչները /եթե կան/ մեզ նման հու՞յս ունեն բանական էակներ գտնել տիեզերական տարածության մեջ:

● Կզարմացնի՞՞ նրանց մեր՝ Տիեզերք դուրս գալը:

● Նրանք կվախենան՞ մեզնից, թե՞ զգվանքի կամ անտարբերության զգացմամբ կհամակվեն:

● Նրանք մեզ օգնության ձեռք կմեկնեն՞, թե՞ կոչնչացնեն, ինչպես կատարվում է գեղարվեստական գրքերում կամ կինոնկարներում:

● Հավատու՞մ եք, որ ինչ-որ ժամանակ ինչ-որ տեղում կհանդիպեք այլ-մոլորակայիններին:

● Կզարմանա՞ք, կուրախանա՞ք, թե՞ կվախենաք նրանց հանդիպելիս:

● Մենք մենա՞կ ենք ողջ Տիեզերքում:

Բ. Նույն ենթերթին պատասխանել՝ օգտագործելով հաստատական վերաբերականներ:

Ա. Կադրայ տեքստը և այնպես փոխադրել, որ հավաստի հնչի /այսինքն՝ գտնել երկբայական վերաբերականները և դրանք փոխարինել հաստատականներով. հնարավոր են կառուցվածքային այլ փոփոխություններ ևս/:

Ըստ երևույթին Տիեզերքն սկիզբ ունի. դա այն պահն է, երբ սկսեցին առաջանալ նյութի տարրական մասնիկները, և ապա՝ աստղերն ու գալակտիկաները: Թե ինչ է եղել դրանից առաջ, հայտնի չէ, և երևի թե հետաքրքիր էլ չէ, քանի որ դա կապ չունի «մեր» Տիեզերքի հետ: Այդ սկիզբը կարծես թե մենք գիտենք. դա եղել է ամենաքիչը 10 միլիարդ տարի առաջ, համենայն դեպս այդքան է աստղերի տարիքը և մեզ շրջապատող նյութի տարիքը:

Ո՞րն է մարդու տեղը տիեզերքում, և, ընդհանրապես, ի՞նչ է մարդը: Նա վերջին հաշվով տիեզերական մարմին է՝ երևի թե ամենաբարդն իր կառուցվածքով՝ չնայած փոքր չափերին:

Կա՞ն արդյոք տիեզերական երևույթներ՝ խիստ եզակի և բնավ չկրկնվող: Հազիվ թե հնարավոր լինի խուսափել այս հարցից: Մի օրինակ կարծես թե ունենք արդեն. այդ «մեծ պայթյունը» եղել է մեկ անգամ և դժվար թե այլևս կրկնվի, գոնե «մեր» Տիեզերքի կյանքում: Մարդու առաջացումը ևս կարելի է դասել անկրկնելի երևույթների շարքում. մարդը երևի թե անկրկնելի է. այդպիսին թերևս կարող է տեղի ունենալ մեկ անգամ՝ տիեզերքի միայն մի անկյունում՝ Երկիր կոչված հողակտորի վրա: Մի չնչին փոշեհատիկ տիեզերական անհունության մեջ:

...Մի՞թե մարդ-տիեզերական մարմինը մի եզակի ու անկրկնելի երևույթ է տիեզերքում, մի՞թե իր մենության ու միայնության մեջ մի ապշեցուցիչ առեղծված է նա: Ու... թերևս տիեզերական «Կարմիր գործում» գրանցվելիք մի արժեք՝ ինքնառնչազման եզր հասած...

Ճ. Կրկին անգամ կարդալ ընդգծված երկբայական միտքը և, այն նախարան դարձնելով, շարադրել խոհեղն ու զգացմունքներն այնպես, որ հաստատվի՝ մարդը եզակի ու անկրկնելի երևույթ է տիեզերքում....

Ա. Գ-373. Դուրս գրել զգացական /կամային/ վերաբերականները. ինչպիսի՞ նրբմաստեղեր ունեն դրանք:

1. Իցիվ բախտ գտնեն Մեջնունն ու Լեյլան, Իցիվ աստղանան՝ սեր մուրավելով Երկիրն բարձրանան Մեջնունն ու Լեյլան /ՀԸ/: 2. Վարդերը փուչ են, ու վարդ չեն մարդիկ,- Բայց էլի՝ երնեկ սիրահարներին: Մնացած կյանքս էլ ... կտայի նրանց, Միայն թե ետ գար գարունն իմ անգին, Թեկուզ ետ բերեր ցավերն էլ անդարձ,- Հազար երանի սիրահարներին /Ն/: 3. Երնեկ էպես՝ անվերջ քեզ հետ՝ իմ կյանքի հետ լինեի. Հազար երնեկ՝ դաշտում մենակ՝ երկնքի հետ լինեի... /ՀԹ/: 4. Ախար, բարեկամ, Ախար ինձ համար ո՞չ մի բան չարժի Փայտին տանք, ասենք, ուղեղի ծալքեր /ՊՍ/: 5. Իմ վիճակը Ձեր փոխարեն լրջանում է, Որովհետև ինձ է տրված, դժբախտաբար, Հիշեցնելու ձեզ վերստին ու վերջապես, Որ ուշացումը արթնացումի Կնճանվի մի պայթյունի /Ն/: 6. Ախր ես ինչպե՞ս վեր կենամ գնամ, Ախր ես ինչպե՞ս ուրիշ տեղ մնամ, Ախր ես ինչպե՞ս ապրեմ առանց ինձ /ՀՍ/: 7. Դժբախտաբար դեռևս տասնյոթերորդ դարում Լեոնարդո դա Վինչիի գերեզմանի տեղը կորցրին, բայց արվեստաբան Արսեն Գուսեն՝ գտնելով մի գանգ ու շիրմաքարի մի կտոր, բարեբախտաբար կարողացավ հասկանալ, որ ժամանակին շիրմաքարի վրա գրված է եղել «Լեոնարդո դա Վինչի»...

Ա. Գ-374. Կազմել նախադասություններ՝ ա/ բող, դե հապա // ապա, մի կամային վերաբերականներով: բ/ ահա և ահավասիկ ցուցական վերաբերականներով՝ բացատրելով նրանց և ցուցական դերանունների իմաստային ու գործառնական տարբերությունները:

Ա. Գ-375. Գտնել ցուցական, սահմանափակման և ժխտական վերաբերականները:

1. Ո՞չ, այսօր ես պիտի դատեմ իրե՛ր Ու դատապարտեմ առարկաների /ՊՍ/: 2. Չե՛, սիրելիս, մենք նորաստեղծ գույզ չենք, բնավ /Ն/: 3. Չե՛, շա՛տ եղավ, էլ շա՛տ եղավ այս թթվադեմ փնթփնթոցը /Ն/: 4. Ու պարպում եմ ինձ, Դարձնում մի անոթ, Որ լոկ դատարկ չէ, Այլ նաև անօղ: Եվ նոր-նոր աշխարհ եմ ստեղծում հիմա՝ Առաջմ եթե ոչ ձեզ բուրդիդ, Ապա գոնե ինձ, միայն ինձ համար /Ն/: 5. Դատավոր եմ ես քեզ կարգում Բարաքներին իմ երկրային, Ասա՛ այո, ասա՛ ոչ- Վճիռ է ինձ վերուստ տրված /ՀՀ/: 6. Ասում եմ, որ լոկ գեղեցիկ Աչքեր ունես խաղաղ նայող /ՍԿ/: 7. Ահավասիկ, ո՞վ դուք, իմ առաջին Խորհուրդը, որ գալիս է կյանքից ու դարերից... Երկրորդ խորհուրդը որ տալիս եմ ձեզ ահա, Օ՛. անհողողող պահեք իբրև պատգամ /ԵԾ/: 8. Վերադարձել ես դու կրկին ահա Անչափ դժվարին քո ճանապարհով /Ն/: 2. Ա՛խ, լոկ մայրն է սուրբ ու վեհ /ՀԸ/: 9. Ա՛խ, հույսերիդ երազներից անհամար Գեթ մի թռած-կորած երան ինձ մոտ գար, Գեթ մի կարապ ընկնի գիրկս, գեթ մի օր՝ Ինձ չթողներ վշտիս հողին գլխիկոր /Ն/:

Ա 2-376. Դուրս գրել սաստկական վերաբերականները, բացատրել նրանց խոսքիմասային, շարահյուսական և կապակցական առանձնահատկությունները:

1. Քեզ եմ սիրում նույնիսկ այն ժամանակ, Երբ որ իմ դեմ դուռը բաց չի լինում: 2. Մեղք է զբաղվել որևէ գործով, Մեղք է մինչև իսկ շոյել ու սիրվել: 3. Լույս, լույս, զվարթ, Շաղվի՛ր, Մաշվի՛ր, Թաղվիր այնպես և այնքան խոր, Որ ... ծածկամիտ ջուրն անգամ դառնա անկեղծ... հստակ: 4. ... Ու վերջերգվի մինչև անգամ այդ ճաքոցով Այն եղանակը պարզ ու բարդ: 5. Հանդիպումը բաժանման սկիզբն է հենց: 6. Ուստի մինչև իսկ սիրառատ հոգին Նորից չի սիրում, սիրում է կրկին: /Պ. Սևակ/

Ա 2-377. **Ճ** Գրել մի փոքրիկ տեքստ՝ օգտագործելով զիջական վերաբերականները /ինչև, ինչևհից, ինչ որ է, համեմայն դեպս, այնուամենայնիվ, այսուամենայնիվ, այսուհանդերձ, այնուհանդերձ, ինչ էլ լինի, ի միջի այլոց, ի դեպ, ճիշտ է, մեկ է, միևնույն է, ինչ գնով էլ լինի/:

Ա 2-378. Բացատրել ընդգծված բառերի խոսքիմասային-ձևաբանական առանձնահատկությունները:

1. Տրորում է սիրտս ասես իր ոտքի տակ Լուսամուտիս տակով անցնող ամեն անցորդ /ՊՍ/: 2. ... Սպասել-սպասում եմ, որ լոկ ասես. «Ես հասկացա, որ այլևս մենք չպիտի...» /Ն/: 3. Ու երբ բացում եմ իմ պատուհանը, Ասես բացում եմ Գծված ջերմուկի գազառատ մի շիշ /Ն/: 4. Թող զսպանակված ամենամուտ լուրթյունը գա.- Թող չղջիկի պես ձայները քնեն /Ն/: 5. Թող ծառերն անգամ հարգանքով Նրա առջև կեռանան, Միայն թե քող նա թողնի հեռանա /Ն/: 6. Տե՛ր ու սե՛ր Աստված, Իրավ չի ասված, Որ մահիճները ե՛րբ հարդարված են, Արդեն չեն ապրում, արդեն մեռած են /Ն/: 7. Մխալ է, անկասկած, և այսպես դատելը, Ուստի և այս երզը սխալից սխալ է /Ն/: 8. Իմ քնքու՛շ աղջիկ՝ հմայված գրքով, Թո՛ղ գիրքը խոժոռ, այս անգամ վե՛ր կաց, Երջենք անձրևի օրորի ներքո /ԳԷ/: 9. Չէ՛որ հավքերը, գիտե՛ս, իմաստուն, Սողոմների՛ց են երբեմն սերել /Ն/: 10. Հու՛յս կա, Որ ... մահից առաջ, /Վերջապե՛ս/, Հասկանամ նաև ... իմաստը կյանքի /Ն/: 11. Բայց, ախ, ո՛րն է իրավ, լուսին, Ո՛րն է ոսկյա, ո՛րն է սին /ՀԸ/:

Ա 2-379. **Ձ** Կարդալ տեքստը և նրան հաջորդող հարցերին պատասխանել վերաբերական բառ-նախադասություններով:

Ինչպե՞ս էր ապրում Էյնշտեյնը: Մտածում էր, գրում, ջութակ նվագում: Երբեք չէր բաժանվում ջութակից. ջութակով հյուր էր գնում: Գիտենալով նրա այդ սերը՝ Գերմանիայում նրան 15 000 մարկով առաջարկում են գնել Գվառներրի պատրաստած ջութակը:

-Ես հո բռնցքամարտիկ չեմ, որտեղի՞ց պիտի այդքան փող ունենամ,- պատասխանում է Էյնշտեյնը:

Դրանական հարցերում ոչինչ չէր հասկանում: Երբ Բեռլինում նրա աշխատավարձը բարձրացրին 3 800-ից մինչև 4500 ֆրանկ, նա զարմացավ, թե այդքան փող ի՞նչ պիտի անի: Ռ-ոկֆելերյան ֆոնդից ստացած 15 000

դրարի չեքը մոռացել և օգտագործել է որպես էջանշան: Բացարձակապես քնահաճ չի եղել: Միշտ ուղևորվում էր երրորդ կարգի վագոնով, ապրում էր էժանագին հյուրանոցներում: Երբ մի այդպիսի հյուրանոցում խնդրեց իրեն հեռախոսով միացնել բելգիական թագուհու հետ, մտածեցին, թե կատակ է անում: Թատրոնի և կինոյի նկատմամբ անտարբեր էր: Միում էր Շեքսպիրին. Հայնեին, Շիլլերին, Լև Տոլստոյին և հատկապես Դոստոևսկուն. «Դոստոևսկին ինձ ավելի շատ է տալիս, քան գիտնականը»:

Ճակատը իր քարտարանն էր, փորձասենյակը՝ գրիչը: Զննչորեն սիրում էր բնությունը: Ծխամորձ էր ծխում: Երբեք ակոհով չէր օգտագործում:

Հանրաճանաչ լինելը խանգարում էր աշխատանքին: Նա զայրանում էր. «Ինչու՞ եմ այդքան մարդիկ ընկնում իմ հետևից, թեև իրենք ոչինչ չեն հասկանում իմ տեսությունից և նույնիսկ չեն հետաքրքրվում նրանով»: 2. Չապլինը բացատրեց նրան. «Մարդիկ քեզ ծափահարում են այն բանի համար, որ ոչ ոք քեզ չի հասկանում, իսկ ինձ՝ այն պատճառով, որ ամեն մարդ հասկանում է ինձ»:

Նա հավարավոր նամակներ էր ստանում: Բրիտանական Կոլումբիայի մի խուլ բնակավայրից մի փոքրիկ աղջիկ գրում է. «Ես Չեզ գրում եմ, որպեսզի իմանամ, դուք իսկապե՞ս գոյություն ունեք»: Միշտ ասում էր, որ մահից չի վախենում, միայն թե ուզում է մի քիչ ժամանակ ունենալ՝ թղթերը կարգի բերելու համար: Մահից առաջ ասաց. «Ես կատարեցի երկրի վրա իմ խնդիրը»:

Քամին ցրիվ տվեց նրա աճյունը. դա նրա կամքն էր...

1. Էյնշտեյնը սիրու՞մ էր ջութակ նվագել:
2. Նա բաժանվու՞մ էր ջութակից:
3. Գերմանիայում նա գնե՞ց Գվառներրի ջութակը:
4. Բռնցքամարտի՞կ էր Էյնշտեյնը:
5. 15 000 դոլարանոց անդորրագիրը գրքի էջանշան լինու՞մ է:
6. Առաջին կարգի վագոնու՞վ էր ճանապարհորդում:
7. Էժանագին հյուրանոցից կարելի՞ է զանգահարել բրիտանական թագուհուն:
8. Կինո և թատրոն հաճախու՞մ էր:
9. Ծխու՞մ էր:
10. Մարդու ճակատը քարտարան կարո՞ղ է լինել:
11. Լարդատորիան /փորձասենյակը/ գրի՞չ է:
12. Հանրաճանաչ լինելը խանգարու՞մ էր Էյնշտեյնին:
13. 2. Չապլինը ճի՞շտ բացատրեց ծափահարելու սահմանները:
14. Փոքրիկ աղջիկը համոզվե՞ց, որ Էյնշտեյնը գոյություն ունի:
15. Մահից վախենու՞մ էր նա:
16. Նա իրավացի՞ է, երբ գրում էր. «Ես կատարեցի երկրի վրա իմ պարտքը»:
17. Նրա վերջին կամքը կատարվե՞ց:

Ձ 2-380. Արտագրել՝ կետերի փոխարեն ավելացնելով համապատասխան վերաբերականներ ըստ փակագծերում նշված իմաստի:

- Դարոցի գրականության ուսուցիչը Լև Դավիդովիչ Լանդաուին հարցնում է.
- Լանդաու, ..., /հաստատական/ դուք կարող եք ասել, թե ինչ էր մտածում Լերմոնտովը, երբ գրում էր «Մեր ժամանակի հերոսը»:
 - Այդ հարցին, ..., /զիջական/ կարող է պատասխանել ... /առեմնափակման/ մեկը,- պատասխանեց Լանդաուն:
 - ... /երկրայական/ այդ մեկը Դուր՝ չեք:
 - ... /ժխտական/:
 - ..., /զիջական/, ես այդպես էլ ենթադրում էի: ... /երկրայական/ ասեիք, թե ով է այդ մեկը:
 - ..., /հաստատական/ Միխայիլ Լերմոնտովը:
 - ..., /զիջական/ դուք անուղղելի եք: ..., /զիջական/ նստեցեք: ..., /զիջական/ դուք այս տարի ավարտում եք գիմնազիան: ..., /հաստատական/ շատ ցավալի է, որ Դավիդ Լվովիչ Լանդաուի նման հարգելի մարդն այսպիսի անհաջող որդի ունի:

Չ Ա Յ Ն Ա Ր Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Ձ 2-381. Ստ. Պարասանյանը ձայնարկություն է համարում այն հնչյուններն ու բառերը, «որոնք եռզու կրթերն են արտահայտում», Ա. Այտընյանը՝ «մարդու այնպիսի կիրքն ու զգացմունքը», Մ. Արեղյանը՝ «վայրկենական տպավորության տակ առաջացած բացակամշտությունները». ուրեմն՝ ձայնարկությունները մարդկային ինչպիսի՞ զգացմունքների արտահայտիչներ են:

Ձ 2-382. Ա. Գտնել ձայնարկությունները, նշել բառական-բառակազմական և խոսքիմասային յուրահատկությունները:

◆ **Բ.** Բացատրել հնչերանգի /առոգանության/ դերը նրանց ձևավորման հարցում:

● 1. - Էլ ու՞մն ասեմ յարն անուշ է, Վա՛յ լո, դեյաման-յաման: Սև մարմարվեց Սիփան սարը, Դառավ քու սև շիրմաքարը, Գլխիս փվվեց հայ աշխարհը Դեյաման, յա՛ման, յա՛ման: 3. Ծաղ-կղա՛, Կաղ-կղա՛, Ծաղ-կղա՛, Կաղ-կղա՛ - Կհիշե սիրածին, Ու սիրտը կողոպ: 4. -Օ՛, Դանթե,- շրշաց ողբ Նարեկացին,- Էլ ո՞նց հավատամ լուսնի էլ լացին: 5. Դե՛, դե՛... ձենդ, ... դու հայ, Ան քուրդ՝ մեկուճարիս մի՛ մաշիր...: 6. Դժոխք ու դրախտ իրար խառնվել, Ա՛խ, կին են դառել, - օ՛, բախտ իմ անբախտ: 7. Հե՛յ վախ, հայոց Սիփան սարը, դրախտ ասա, էլ ի՛նչ սար: 5. Անգեն թագս զինված թագի տակ է, վա՛խ, Սարիս ճամփեն, յարիս ճամփեն ... փակ է, վա՛խ, Ա՛խ, Սիփան ջան, դու էլ բանտված մնացի՛ր, Ինչո՞վ գոռամ, լեզուս թրի տակ է, վա՛խ... /նո/: 7. Ա՛յ ծովակ, սարի ծովակ, Ա՛յ Վանա բարի ծովակ, Ի՛մ յարի արցունքն ես դու... /Հ. Շիրազ/

● 1. -Ո՛ւ-ո՛ւու՛ ու՛, - գոռում էր գերեզմանատնից դուրս եկած դեր: 2. -Սա ընտանիքի հայրն է, դժբո՛: 3. Փայտփորիկները որդեր գտնելու համար

«կու՛տ-կու՛տ» իրենց կտուցներով շարունակ փորում էին ծառի բույնը: 4. - Տո՛ շա՛ ճիպո, էն հավը, որ հավ է, հենց ճառի կողքով անց է կենում, արծիվ է դառնում: 5. -Փի՛ե՛, էս փայնքոտի խելքին մտիկ... Ուրեմն ես խո՞տ եմ ուտում: 6. Կարծես հարցիս որպես պատասխան՝ լավեց երեխայի ուրախ կանչը. -Բիժո՛, բիժո՛, բիժո՛: 7. Հանկարծ վերև՝ պնդոցում, գոռոցի նման մի խուլ ձայն լավեց: -Բուու՛, բուու՛: 8. Բրդոտի հետ հատուկ լեզվով էի խոսում, երբ ասում էի՝ «բու՛հ», նշանակում էր՝ կրակում եմ, հեռու կանգնի: Երբ ասում էի՝ «գե՛շ», գնում էր, ասում էի՝ «հոո՛շ», - կանգնում էր, ասում էի՝ «հա՛յ-հավա՛ր», օգնության էր հասնում: Հանկարծ ներքևից ձայն լսեցի՝ «չըխկ-չըխկ-չըխկ»: 9. ...Ծլունգ-ծլինգ-ծլանգ, ծլանգ-ծլինգ-ծլունգ՝ պարանները ռիթմիկ քաշելուց հետո իրենց բարձր բներում երգում էին պղնձե գանգերը /նո/: 10. Մագուրը վերջացել է, փայտե սոնին տխուր երգում է. «Եվիխտ-ճվիխտ-ճվիխտ»: 11. ...Ես ջիրիդ եմ խաղում, նրանց վրա մահակով հարվածներ տալիս, որ մաքրվի՝ շըրպ, շըրպ, շըրպ: /Վ Անանյան/

Ձ 2-383. Ա. Բացատրել ձայնարկությունների շարադասությունը. նրանց գործածության ո՞ր դիրքն է առավելապես նախընտրելի:

Բ. Ո՞ր դեպքում ձայնարկությունը չի տրոհվում նախադասության մյուս անդամներից:

Ձ 2-384. Ա. Լրացնել աղյուսակը:

ԶԳՄՏԱԿԱՆ /ԲԱՏԱԿԱՆՉԱԿԱՆ/	ԿԱՄԱՅԻՆ /ԿՈՇԱԿԱՆ/	ՆՄԱՆԱՉԱՅՆԱԿԱՆ /ԲՆԱՉԱՅՆԱԿԱՆ/
վա՛շ-վու՛շ	քույի՛-քույի՛	շըրքխկ

Բ. Բացատրել ձայնարկությունների կազմությունը:

Ձ 2-385. Բացատրել տրված տարբերակային շարքերի ձայնարկությունների բառակազմական տարբերությունները՝ ուշադրություն դարձնելով դրանցից բխող նրբիմաստային տարբերություններին:

- Դեհ՛ // դե, բու՛ // բուհ՛ // բյու՛ // բյուհ՛, վի՛ // վիհ՛, ու՛ֆ // ու՛ֆֆ, օ // օօ, ֆու՛ // ֆուհ՛, ա՛ // ա՛ա, ու՛ // ոու՛ // ու՛-ու՛-ու՛..., ը // ըը, փիշի՛-փիշի՛ // փիսի՛-փիսի՛:
- Դը՛ ո // զը՛ոռ, թը՛ ո // թը՛ոռ, թը՛ շ // թը՛շշ, վա՛ շ // վա՛շշ, ճը՛ ո // ճը՛ոռ:
- Վու՛յ // վույ-վու՛յ, լո՛ // լո՛-լո՛, կը՛ ո // կը՛ո-կը՛ո, դա՛ // դա՛-դա՛:

Ձ 2-386. Գրել բացականչական ձայնարկություններ, որոնք արտահայտում են՝

- ձ 1. վիշտ, ցավ, տառապանք
- ձ 2. դժգոհություն, անբավականություն, բարկություն
- ձ 3. ծաղր, հեզմանք, արհամարհանք
- ձ 4. ափսոսանք, զղջում, կարեկցություն, ցավակցություն
- ձ 5. զզվանք, խորշանք, տհաճություն
- ձ 6. զարմանք, անսպասելիություն, անակնկալություն

- Ձ 7. ուրախություն, հրճվածք, հաճույք, բավականություն, բավարարվածություն
- Ձ 8. հիացմունք, զմայլանք
- Ձ 9. սպառնալիք, սաստում, սրտնեղություն
- Ձ 10. սարսափ, երկյուղ, վախ
- Ձ 11. անտարբերություն, համակերպում, հուսահատություն
- Ձ 12. հանդիմանություն, կշտամբանք
- Ձ 13. երկմտություն, ներքին հարցում
- Ձ 14. հետաքրքրասիրություն
- Ձ 15. պարծանք /և այլն/

Ա 2-387. ♦ Տրված դատողական բնույթի բառերով արտահայտված մարդկային զգացմունքներն արտահայտել համապատասխան ձայնարկությունների զուգակցությամբ և համեմատելով՝ բացատրել արտահայտման տարբերությունները:

- ա/ Սիրտս լալիս է անուրախ: ե/ Ի՞նչ անմահական ջուր է:
- բ/ Չանձրացել եմ անվերջ սպասելուց: գ/ Գրքերի աշխարհը տիեզերք է անեզր:
- զ/ Աշխարհի ցավերը կտրեցին իմ թևերը: է/ Սքանչացած եմ հայրենի բնությամբ:
- ը/ Սիրելիս, այդքան դաժան մի՛ եղիր: զ/ Երևի ինձ է սպասում:
- կ/ Վշտացա, շատ վշտացա, որ ինձ չլսեցին: Ճ/ Ես ուզում եմ փշրել, փշրել կյանքը:
- ա/ Նա ժայթքել ու ծխում է դեռ երկրի երեսին՝ նման բաց վերքի: բ/ Գնանք, հայր իմ, որ աչքով տեսնես, ինչ որ չես տեսել Աստուծո ղօղխրում:
- գ/ Ետ դարձիր, հոգիս ծարավ է բեռնափութության: զ/ Ետ դարձիր, հոգիս ծարավ է բեռնափութության:
- ը/ Գարուն է գալիս, և խորունկ ձորում ժամն է սրբազան խելագարության: ե/ Ես վախենում եմ քնքուշ խոսքերից:
- զ/ Սևագու՛յն քարեր, սևավո՛ր քարեր, սուզերով լի քարեր սևաքամդակ: գ/ Սի քանի ժամ հետո ես չեմ լինի, կլինի լուռ երկինք, դատարկ պարկու՛ճ:

Ա 2-388. Կազմել նախադասություններ վայ ձայնարկության տարբեր իմաստներով:¹

¹ Ըստ Է. Ադայանի բառարանի՝ վայ ձայնարկությունն արտահայտում է 10 իմաստ /ցավ, ափսոսանք, զարմանք, ուրախություն, կարեկցանք, վախ, սպառնալիք, շվարածություն, դժգոհություն, սրտնեղություն, արհամարհանք, քնծիճաղ, բարկություն, հուսահատություն.../: Նույն բառարանում վայ-ը նաև գոյական է /«Լուի՛ ազգավի են չարագուշակ կռի՛ն»/ և փոխարքերական իմաստով՝ «աուգ. ողբ», մակբայական արժեք ունի /«գործածվում է ածականների և գոյականների հարադրությամբ՝ ծաղրական իմաստով/ և դարձվածակազմիչ միավոր է:

Ա 2-389. Ա. Որո՞նք են հետևյալ կենդանիների, առարկաների, բնության երևույթների բնորոշ /կամ արձակած/ ձայները: Դրանցից գոյականներ ու բայեր կազմել:

- Կաքավի, շան, կատվի, ճնճուկի, աքաղաղի, կոունկի, ազոավի, օձի, կաչաղակի, մեղվի, ճանճի, գայլի, արագիլի:
 - Քամու, տերևների, չորացած տերևների, քրի ռոնոցի, կացնի հարվածի, բացվող դռան, փակվող դռան, զանգի, եկեղեցու զանգի:
- Բ. Նմանաձայնություններն ինչո՞վ են նմանվում ձայնարկության մյուս տեսակներին և ինչո՞վ տարբերվում նրանցից:¹

Ա 2-390. ♦ Կարդալ Շիրազի «Հուշարձան մայրիկիս» բանաստեղծություններով հյուսված պոեմը և ընտրված տողերում ախ ձայնարկության զանազան նրբիմաստները բացատրել, կազմել իմաստային փունջ և համեմատել «Արդի հայերենի բացատրական բառարանի» բացատրության հետ:

1. Սուրբ է մնում միայն սիրտը մայրական, Ա՛խ, լոկ մայրն է սուրբ ու վեհ:
2. Ա՛խ, չէ, մայրս մի հասարակ Աստվածիկ է, մի հույս ճրագ:
3. Ու բախժում եմ ես խոռով, Ա՛խ, չլինի՞ մորս պես՝ Սևան, դու էլ վառվելով Ու լույս տալով սպառվես...
4. Բայց, ավաղ, ի՞նչը ներեմ այս դարի, Ախ, քիչ մնում արև մարի:
5. Ա՛խ, մայր երգելուց ինչպե՞ս կշտանամ, Մայրս պատկերն է մայր հայրենիքիս:
6. Ա՛խ, կոծում է բարդիս դեռ՝ Թե ինչպես ձեռքն ասկյարի Հորս թաղել կիսամեռ, Չէր թողել բարը բարի...
7. Ա՛խ, նա մայրիկս էր կորած, Կորած որդուն տուն տարավ...
8. Ա՛խ, չարով են զույգն էլ հաստված:
9. Ա՛խ, չէ, աստված թե չլիներ՝ Չէին

¹ Բնության ձայներից ծնվում են բառեր: Ծոփ, ճպրոտ, մլավոց, բառաչ, կարկաչ, շառաչ, շշուկ, շշունջ, ազոավ, մկկոց, խրխինջ, փսկոց, մայրյուն, ֆշոց, խոմփոց և այլ նման բառեր. անփնճելի է, որ նմանություններ են ստեղծված:

Մեծ թիվ են կազմում նաև դարերի խորքից եկող մի շարք ջրամանների կամ կուրաների ու կուծերի անվանումները, որոնց հիմքում հենց այն ձայնն է, որ իրենց միջից դուրս է գալիս հեղուկը, ջուրը կամ գինին դատարկելիս:

Մեր նախնիները, գեղագիտական հաճույքից ելնելով, ոչ միայն կուրաների արտաքին ձևավորման են ճաշակով կատարել, այլև ջրամանների վզիկը նեղացնելով և ծակտակ են փռելներ դնելով՝ ստեղծել են գեղեցիկ, երաժշտական հաճույք պատճառով «երգեցիկ ջրամաններ»: Միս թե ինչ են գրում լեզվաբանները նման ջրամանների անունները բացատրելիս: Մեքսատիայի բարբառի բառարանի հեղինակ Կ. Գաբրիլյանը գրում է. «Բլբլբլ - նեղորան սափորիկ, դորակ, բնաձայնած ջուրը բլբլ-բլբլ ձայն հանելին կվազե»: Համեմատենք Վանի պլպլիկի և Ալաշկերտի քրքրիկի հետ: Սասունում նույնպես քրքրիկ, բզբզիկ կար. Ա. Պետրյան/, իսկ Գազանջյանը վկայում է Եվրոպիայում պլպլ կուծի մասին, որը ջուրը դատարկելիս «պլլ-պլլ» ձայն է հանում: Հիշեցնենք, որ պարսկերենում «քրքրեցեք», իսկ քրքու բառն էլ հենց այդ բնաձայնությունից ծնված անվանումն է: Հ. Աճառյանը, ի թիվս մի շարք բնաձայնական անուններ ունեցող կուրաների, հիշատակում է նաև կուլկուլը՝ կլկլ ձայնից, զիւլ-ը: Նույն բառարանում նա քերում է նաև Կարինում պատրաստվող քիքիս կավե ջրամանի հիշատակությունը:

Սեղանի թեմիսը կոչվում է նաև պինգ-պինգ, որը բնաձայնության արդյունք է այն առաջանում է գնդակին հարվածելիս և արձակված գնդակի՝ սեղանի վրա ընկնելու ձայններից:

ծնվի մայրերը մեր: 9. Ա՛խ, անգութներ, գեթ մի օր Նայեք ձեր մոր աչքերին, Որ մարդանաք դուք էլ խոր... 10. Աշխարհում, ա՛խ, մորից քաղցր՝ օ՛, նորից սիրտն է մայրական: 11. Հանեն գանձերը հայոց լեռների, Ծաղ տամ բոլորը մորս ոտքի տակ, Ա՛խ, էլի քիչ է, ա՛խ, քիչ է էլի... 12. Մայրս ծերության ձորերն է իջնում, Ա՛խ, էլ չի երթա սարը՝ բանջարի... 13. Ա՛խ, մեծացիր դու այնքան, Հսկայացիր դու այնպես, Որ լեռն, իբրև մի մանկան՝ Գրկելով էլ տուն բերես: 14. Ա՛խ, չէ՛, թեկուզ աստված ինքն էլ մի կին լինի՝ Կին կգտնես, բայց մայր երբեք չես գտնի: 15. Աստված, թե մայր ես ամենակարող, Ա՛խ, այնպես արա, որ առանց կնոջ Գեթ մի օր ապրի տիեզերքը ողջ...

- Ա 2-391. ♦ Ա. Կարդալ Դ. Դեմիրճյանի «Քաջ Նազար» պիեսը և դուրս գրել ձայնարկություններով նախադասությունները, բացատրել նրանց /ձայնարկությունների/ դերը «բազմազարկան աշխարհքի» պատկերման գործում:
- ♦ Բ. Առանձնացնել ցածր ոճին բնորոշները /հայդա.../:
 - ♦ Գ. Ո՞ր ոճում են առավելապես գործածվում ձայնարկությունները և ինչո՞ւ:
 - ♦ Դ. Ո՞ր ոճին բնորոշ չէ ձայնարկությունների գործածությունը: Ինչո՞ւ:

Ա 2-392. Տրված ձայնարկություններով կազմել և՛ գոյականներ, և՛ բայեր, օր. սը՛վ-սը՛վ – սվսվոց և սվսվալ:
Գը՛վ-գը՛վ, թը՛խկ-թը՛խկ, շը՛խկ, շը՛խկ-շը՛խկ, խը՛22, խը՛22-խը՛22, տը՛զզ, տը՛զզ-տը՛զզ, կը՛ն, կը՛ն-կը՛ն, գը՛նգ, ճը՛ռռ, ճը՛ռռ-ճը՛ռռ, ծի՛վ-ծի՛վ, ծը՛նգ, թը՛խկ, բը՛զզ:

Ա 2-393. Ա. Դուրս գրել այն բաղադրյալ բառերը, որոնց բառակազմիչ բաղադրիչներից մեկը ձայնարկություն է. բացատրել իմաստները:
Բ. Առանձնացնել նրանք, որոնք դարձվածային արժեք ունեն: Նմանատիպ այլ դարձվածքներ գրել:

- 1. Սի տեսակ ձայն են լսում, կարծես բնությունը դնկում է. «դը՛նկ-դը՛նկ»:
- 2. ... Երեք-չորս փոքրիկ ձագուկներ բույնի միջից գլուխները օրորում էին ու մանուկ ձայնով լակ-լակ անում: 3. Ուրիշներին տեսնում եմ, որ տարիներ նստել են և ախ չեն քաշում, ամա սիրտս խոսք չի հասկանում: 4. Մեկ էլ փակ դռան ետևից լսվեց մեր քաղաղի ծանոթ ծուղորուղում: 5. Ավա՛ղ և բյուր ավա՛ղ կյանքին: 6. Թափառեն ամեն տեղ, և հավերժ ապրեն, ապրեն ու լա՛մ, լա՛մ, շա՛տ լա՛մ, ա՛խ, ա՛խ, տիեզերքից էլ մեծ Ա՛խ: 7. Օ՛ֆ մի արա, որ թշնամին չլսե օ՛ֆ: Օ՛ֆ մի արա, որ թշնամին չլսե օ՛խ անե: Օ՛ֆ մի արա, որ թշնամին օ՛ֆս չանե: 8. Մեկը ա՛յ կանչեց, Մեկը վա՛յ կանչեց, Մեկը հա՛յ կանչեց. Ու հրացանս էնոնց պարպեցի. Ա՛յ կանչողը թողեց, փախավ, վա՛յ կանչողը զարկվավ, ընկավ, Հա՛յ կանչողը Հա՛յ, Հա՛յ կանչեց, Եկավ, նստավ գլխուս վրա: 9. Արունն ելավ, գո՛չ-գո՛չ գնաց Մեր մայրերուն, ձագուկներուն...

Ավ. Իսահակյան/

- 1. Չորքն հայտնվեց, Վրա տվեց Հանկարծակի, հանկարծավայ, Վայը քերեց գորքին թուրքաց: 2. Վայ-լո, այս էլ այն գլխից է, որ թե մնա ուներին՝ Վայ կբերի թե իմ գլխին, ո՛վ բեկ, թե քո հույսերին: 3. Ու փկնոտած լսում էին

հայի վայն ու մեղեդին: 4. Հայոց լեզուն թուրն է հայոց, Թուր Կեծակին ընդեն վայոց: 5. Ավա՛ղ, վայ թե ինձ չէր սիրում...,- մտորում էր մերթ այսպես: 6. Ա՛խ, թե վայ չես, հասի՛ր, իմ հայ արծվենի: 7. Վա՛յ մոր գլխին,- հառաչեցին,- Վա՛յ քո սիրած աղջկան: 8. Ա՛խ, Բինգյոյ, դու պաղ Բինգյոյ, Դու հայոց ավա՛ղ Բինգյոյ: 9. Հայ ու վայ ես, մեր թայը չես, մեր փայը չես, ձեռ քաշի: /Հ. Շիրազ/

- 1. Ո՛չ ամոթ ունի ուժեղը, ո՛չ վախ, Վայը եկել է տարել տկարին /ՀԹ/: 2. Եկար հուշիկ, անչար ավաղներով, Օրորներով ամենօրոր /ՎՏ/: 3. Էն ո՞վ խոսեց ա՛խ ու վախով, Ո՞վ ջուր խառնեց իր բաժակին /ԳԷ/: 4. Եվ վայ թե թվա, թե բոլոր մարդիկ Ինձ են կողոպտում օղը շնչելով /ՊՍ/: 5. Ով, ո՞վ և ինչո՞ւ՝ սրանց «հայ» կոչեց, Որ հանգավորվի միայն «վայ»-ով /Յ/: 6. Ափսոս, ա՛խ, հազար ափսոս Իմ կարոտ-կարոտ աչքերին /ՄԿ/: 7. Ախ, ինձ ավաղ, որ չեմ հիշում հին գայրույթիս խոսքերը բարկ /ՀՀ./: 8. Վա՛յ ինձ, միթե ես ապրեցի Ողջ իմ սերը և արդեն վերջ /Յ/: 9. Ջան ասա ինձ, ջա՛նս լսիր, Բաժակդ տուր, բաժակս լից /Յ/: 10. Մեր անկատար խոստումների Ափսոսանքի «ախն» ենք ասում /Յ/: 11. Կյանքը մորից ուրախության ծով կդառնար, թեկուզ սրտանց Ախ քաշեինք սիրո համար /Յ/: 12. Հետո անտառից վայում էր հավքը տխուր /ՎԴ/: 13. Այնպիսի վայնասուն էր գցել, որ շունը տիրոջը չէր ճանաչում: 14. Հասիր նրան ու վայը տուր: 15. Խեղճ ծերունու հայհայը գնացել է, վայվայը մնացել: 16. Մայրն ափսոսում էր իր գուր անցած կյանքի համար:

Ա 2-394. ☑♦ Կարդալ Հ. Մահյանի «Անտառում» բանաստեղծությունը և փոխադրել այն արձակ ձևով՝ մտքին համապատասխան ձայնարկություններ, ինչպես նաև վերջիններից կազմված գոյականներ, բայեր ավելացնելով:

Ա 2-395. Ա. Կարդալ: Դուրս գրել չթեքվող խոսքի մասերը:
Բ. Նշել ընդգծված բառերի ձևաբանական հատկանիշները:
Բնությանն ասես ձանձրացրել է սովորական բնավորությունների անվերջությունը: Նրան չէին բավարարում նույնիսկ բացառիկ հզոր ուղեղները: Ինչևհից, բնությունը կամեցավ բուրբ տաղանդները միավորել սուկ մեկ մարդու մեջ... Այդպիսին էր Լեոնարդո դա Վինչին:

Մու՛յլ է եղել... Օրերով չի՞ նկարել...
- Օ՛, Ձերդ գերազանցություն, ինձ մնացել է նկարել միայն Հուդայի գլուխը, - պատասխանում է Լեոնարդոն Միլանի ոքսին: - Դրա համար էլ ես մինչև անգամ գնում եմ Բուրգենտո, որտեղ ապրում եմ ձեռ քաղաքի բոլոր ստահակները և սրիկաները... Հենց որ գտնեմ հենց իմ ուզած դեմքը, մի օրում կավարտեմ աշխատանքը:

«Ավետիսի» չտեսնված դիմանկան, «Խորհրդավոր ընթրիքի» զարմանահրաշ ռիթմը և զգացմունքային շոայությունը, «Մոնա Լիզայի» ժպիտի միտիկական խորհրդավորությունը Լեոնարդո-նկարչին պարզեցին հանաշխարհային հոչակ, որը չմարեց չորս հարյուր տարիների ընթացքում: Բուրբ գիտեն նրա նկարները: Բայց ոչ բոլորը գիտեն, որ մեզ,

դժբախտաբար, հասել են միայն պատառիկներ և ապշահար ժամանակակիցների հիասքանչ վկայությունները:

Ասում են, որ իբրև թե նա միշտ կախման մեջ է եղել մեծագարմ մեկենասներից: Բարեբախտաբար ունեցել է հավատարիմ բարեկամներ: Դժբախտաբար ունեցել է նաև ռիսերիմ թշնամիներ: Նույնիսկ այստեղ էլ ճակատագիրը մի հազվադեպ բացառություն է թույլ տվել. հանճարեղ Լեոնարդոն՝ «միլանցի ջութակահարը»՝ իր ժամանակի նշանավոր երաժիշտը, խնջույքների և պարահանդեսների սիրահարը, իրոք, ունեք հանճարեղ թշնամիներ՝ Միքելանջելոներ...

Նույնիսկ այսօր էլ, երբ հայտնվում ես Կլո Լյուսե դոյակում, չես կարող մեկ անգամ ևս չգարմանալ այս հանճարի գերբնական հզորությամբ, միայն մի մաքրու մկանունքի ուժով... Մի՞թե հենց այստեղ չէ, որ հիշողությամբ ավարտել է «Մոնա Լիզան»՝ չալատկերագնելով անգամ իր այս կտավի անմեռ հռչակի մասին, որի առջև անգոր է լինելու ժամանակը: Մի՞թե... և մի՞թե զարմանալի չէր, որ մահվան շեմին նա աստծուց ու մարդկանցից ներում էր աղերսում, որ իր կյանքում այդքան քիչ բան էր արել...

/Ըստ Յա. Գոթվանով/

Շ Ա Ր Ա Հ Յ ՈՒ Ս ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Ա Շ-1. & Բացատրել հետևյալ արտահայտությունները՝

- ձ 1. շարահյուսության նվազագույն միավոր
- ձ 2. շարահյուսության առավելագույն միավոր
- ձ 3. լեզվական մակարդակներ
- ձ 4. վերշարահյուսական կամ տեքստային մակարդակ
- ձ 5. լեզվական կաղապարներ
- ձ 6. շարահյուսական կաղապարներ
- ձ 7. շարահյուսական կապակցություն
- ձ 8. շարահյուսական կապակցության միջոցներ և եղանակներ
- ձ 9. շարահյուսական կապակցության դրսևորումներ

Ա Շ-2. & Ա. Կարդալ: Ըստ նորմատիվ քերականությունների՝ «շարահյուսական կապակցումն իրացվում է ինչպես բառերի ձևափոխությունների, քերականական հարաբերություններ արտահայտող բառերի միջոցով, այնպես էլ շարադասությամբ և հնչերանգով». տեքստից ընտրել համապատասխան կապակցություններ՝ ասվածը հիմնավորելու համար:

Բ. Ընդգծվածներում որոշել շարահյուսական կապակցման եղանակները:

«Միրող քարը».
չինացիներն այսպիսի բանաստեղծական անուն են տվել բնական մագնիսին: «Միրող քարը,- ասում են չինացիները,- երկաթը ձգում է այնպես, ինչպես քնքուշ ու սիրող մայրը իր զավակներին»: Հետաքրքիր է, որ ֆրանսիացիները ևս, որ ապրում են մայրցամաքի հակադիր ծայրում, նման անուն են տվել մագնիսին. ֆրանսիական «aimant» բառը նշանակում է և՛ մագնիս, և՛ սեր: «Մագնիս» անունը՝ մագնետիզմին, ըստ Պլատոնի, եվրիպիդեսն է օգտագործել իր դրամաներում. այն անվանել է «Մագնեսիայի քար»: Բնական մագնիսների այդ «սիրող» ուժը չնչին է, ուստի շատ միամիտ է հնչում մագնիսի հունական անունը՝ «հերկուլեսյան քար»: Եթե Հին Հունաստանի բնակիչներն այդքան զարմացել են բնական մագնիսի ձգողության մեղմ ուժից, ապա ինչ կասեին նրանք, եթե տեսնեին ժամանակակից գործարանների էլեկտրամագնիսները, որոնք բարձրացնում են հսկայական մեծաքետոններ:

Ա Շ-3. & Ա. Գտնել և դուրս գրել այն լեզվամիավորները, որոնք համաձայնությամբ են կապակցված՝ առանձնակի ուշադրություն դարձնելով բացահայտչի և բացահայտյալի համաձայնության դրսևորմանը:

«Խոր ծերության ժամանակ մարդիկ ենթադրում են, թե իրենց կյանքի վերջն են ապրում, այնինչ հենց այդ ժամանակ է, որ կատարում են և՛ իրենց, և՛ թե մյուսների համար ամենաթանկարժեք և ամենամահաբաժնետ աշխատանքը: «Կյանքի արժեքը հակադարձ համեմատական է մահից բաժանող տարածության քառակուսիներին»,- գրել է Լ. Ն. Տոլստոյը:

Ծերությունը ոչ թե մարդու ապրածն է, այլ վաստակը: Լ. Տոլստոյը, Այվազովսկին, Գյոթեն ապրել են 83 տարի և մինչև կյանքի վերջին օրերը

պահպանել են իրենց աշխատունակությունը: Գյոթեն՝ գերմանացի մեծ բանաստեղծը, 82 տարեկան հասակում է ավարտել «Ֆաուստը»: Տիցիանը մահացել է 99 տարեկան հասակում. նա 95 տարեկան էր, երբ ավարտեց իր հռչակավոր նկարը՝ «Քրիստոսը փշե պսակով»: Վերդին իր գլուխգործոցը՝ «Աիդան», հանդիսատեսին ներկայացրեց 80 տարեկանում: Հանճարներից ամենաներկարակյացը՝ ռուս արվեստաբան, գրականագետ, ակադեմիկոս Գ.մ. Լիխաչովը, 100 տարեկանում շարունակում էր իր կրակոտ, հրապարակային ելույթները: Ռուսական բալետի ամենաներկարակյացը՝ մեր ժամանակակիցը՝ Իգոր Մոյսեսևը, 96 տարեկանում դեռևս բեմի վրա էր և շարունակում էր իր սաների համար բացահայտել իր արվեստի գաղտնիքները /մահացել է 2007 թ./: Իսկ երկարակյաց հայ հանճարները՝ Հ. Այվազովսկի՞ն /83 տ./, Մ. Սարյա՞նը /94 տ./, Գ. Սունդուկյա՞նը /87 տ./, Ա. Խաչատրյա՞նը /77 տ./, Վ. Համբարձումյա՞նը /87 տ./, Ավ. Իսահակյա՞նը /82 տ./, Ռ. Մամուլյա՞նը /ամերիկահայ կինոռեժիսոր, 89 տ./, Մ. Շահինյա՞նը /92 տ./, Մ. Աբելյա՞նը /79 տ./.....

☑ **Բ. Պատմել երկարակյաց հայ հանճարների մասին՝ չնոռանալով մերօրյա՝ մեր կողքին ապրող տաղանդավոր երկարակյացներին:**

☐ **Շ-4. Առանձնացնել կառավարմամբ /հովվառությանը/ կապակցված լրացում-լրացյալները՝ տարբերակելով ուժեղ և թույլ կառավարումները:**

«Տվեք ինձ հենման կետ, և ես կբարձրացնեմ Երկիրը»: Լեգենդն այս բացականչությունը վերագրում է Արքիմեդին՝ հին աշխարհի հանճարեղ մեխանիկին, որը հայտնագործել է մեխանիկայի օրենքները: Ըստ Պլուտարքոսի՝ Արքիմեդն իր ազգական ու բարեկամ Հիերոնին՝ Սիրակուզայի թագավորին, հայտնել է, որ կարելի է շարժել ցանկացած բեռ. և եթե մի ուրիշ Երկիր լիներ, ապա ինքը կանցներ նրա վրա և տեղից կշարժեր մեր Երկիրը: Արքիմեդը գիտեր, որ չկա այնպիսի բեռ, որը հնարավոր չլինի բարձրացնել ամենաթույլ ուժով, եթե օգտվենք լծակից: Բայց եթե հին աշխարհի մեծ մեխանիկն իմանար, թե ինչքան վիթխարի է երկրագնդի զանգվածը, հավանաբար կզսպեր իր հպարտ բացականչությունը:

//«Հետաքրքրաշարժ ֆիզիկայից»/

☐ **Շ-5. & Ա. Առանձնացնել առողջությանը կապակցված լրացում-լրացյալները:**

◆ **Բ. Շարունակել և ավարտել բանաստեղծական քառատողով:**

Մարդն ու երազանքներն անբաժանելի են, ինչպես անբաժանելի են մարմինն ու առողջ հոգին: Մեր երևակայությունն օժտված է մի հրաշալի ընդունակությամբ. նրա թռիչքն անսահմանափակ է՝ տիեզերական թռիչքներ և համաշխարհային տարածությունների նվաճում, մետաղները ոսկի դարձնող՝ փիլիսոփայական քար, կյանքի հավերժություն և մշտական ջահելություն... Իրականացված երազանքը նոր մեկնարկային հրապարակ է դառնում մեկ այլ՝ առավել խիզախ, հոյակապ և հանդուգն երազանքի համար: Որոշ երազանքներ արագ են իրականանում, մյուսների իրականացման համար պահանջվում են ամիսներ, տարիներ, տասնամյակներ..., իսկ

երբեմն էլ՝ դարեր /հարյուրամյակներ/: Կան մասնավոր երազանքներ, կան նաև ողջ մարդկությանը վերաբերող երազանքներ... /Ն. Աղաջանյան/

☑ **Գ. Գրել՝ ա/ ձեր մասնավոր երազանքների մասին.**

բ/ ողջ մարդկությանը վերաբերող երազանք/ներ/ի մասին:

ԲԱՍԱԿԱՊԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

☐ **Շ-6. Պատասխանել:**

ա/ Բառակապակցությունը կարո՞ղ է միաբառ լինել:

բ/ Կապերը, շաղկապները, վերաբերականները բառակապակցության անդամներ են:

գ/ Բառակապակցության անդամները ստորադասակա՞ն հարաբերության մեջ են, թե՞ համադասական:

դ/ Բառակապակցությունը նախադասության մե՞կ անդամի դեր է կատարում, թե՞ մեկից ավելի:

☐ **Շ-7. Ա. Բերված բառային կապակցություններից ընտրել բառակապակցությունները:**

& Բ. Բացատրել բառի և բառակապակցության, նախադասության և բառակապակցության միջև եղած տարբերությունները:

① Դարպասի մոտ:	② Չյուն է գալիս:	③ Չավակներից երրորդը:
Չայն տալ:	Այդքան քիչ:	Խոտերի մեջ:
Անդորր ու խաղաղ:	Հայրենի աշխարհ:	Եկան ու տեսան:
Խորհրդավոր շշուռ:	Ոսկեգույն արև:	Լուսացավ:
Միտք անել:	Գարուն է:	Գուրգուրանքի կարոտ:
Գրական թերթ:	Քույր և եղբայր:	Դանայան տակառ:
Մոտավորապես այդքան:	Քաղցր ժպիտ:	Այդ բոլորը:
Քբի տակ մռնռալ:	Մայր մեղու:	Նիրհող լեռնագագաթներ:

☐ **Շ-8. Ա. Բ. Ընդգծված բառերի իմաստն արտահայտել բառակապակցություններով՝ ուշադրություն դարձնելով կազմիչ բաղադրիչների շարահյուսական հարաբերություններին:**

Ազգ էր բնաջնջվում. այն էլ ինչ ազգ. ...եղջրավորների մեջ եղնիկն էր հալածվում արմարամ, աստղերի մեջ ուսաստղն էր ամալախեղո լինում, պտղածուկների մեջ՝ խաղողենու հետ կարող են համեմատել, քանզի եղեռնահար ազգն իմ յուր թվով կարճ է, ինչպես խաղողենու ծառորթատունկը, բայց էությանը՝ մեղրասարեր, ոգելույտով՝ գինի... ես չեմ կաղապարում ողբերգատողերի՝ թաղման տխրաթափոռի մամլվող արցունքների սորահամբերը: Ես երգ չեմ հեկեկում, ոչ էլ պոեմ է կշռութավոր, վեպի առասպելագլուխներ էլ չեմ սորա... ես չգիտեմ՝ ինչ են այս իմ հառաչանքների մքնալույս, հուշախորհրդախոր, գարհուրատեսիլ անտառները. այստեղ դուք մեղք մի փնտրեք, ո՞վ դուք միայնակներ: Այս իմ մրմունջների մարգարտաշարերում մի՛ փնտրեք չափ ու ձևը ձեր կարծեցյալ

մողե՛ննականի... Այստեղ խոցված ու խաչված ժողովրդի սիրտն է. այստեղ եղեռնապուրծ ազգի մնացյալ փրկվածների անեծքի հեծքն է անչափելի, մրմուռն է, ...խոյանքն է, պահանջն է աննահանջելի... Ես ահեղ դատաւտանամատյանն եմ արցունքաշարով որմնաշարում... Ես ա՛յս եմ գրի առնում հայոց արցունքի և ծովացյալ արյան մելանով... Սա հրաբուխն է այն գոհասրտերի, որոնք չկարողացան լուրջանն ընդդեմ ժայթքել, - աշխարհի լուրջան տողը ծանր լինելու ժայռն պատճառով... Մրմու՛րն է անչափելի, տվատաշու՛նչն է անչափելի, ատամնակրճառու՛մն է անչափելի, դիալեռնե՛րն են հայոց անչափելի. հայոց եղե՛ռնն է անչափելի. ... անարդարություններն են անչափելի:

/Հ. Շիրազ/

Ա Շ-9. Դուրս գրել բառակապակցությունները՝ ուշադրություն դարձնելով նրանց ձևափոխության արտահայտությանը: Առանձնացնել երկանդամ և բաղադրյալ բառակապակցությունները, նրանցում՝ գերադաս անդամը՝ X նշանով, ստորադասը՝ A նշանով: Ուշադրություն դարձնել երկանդամ այն բառակապակցություններին, որոնց կազմում ընդգրկված են շարահյուսական առումով անբաժանելի բառային կապակցություններ:

Չինական այբուբենը շատ բարդ է. այն ավելի շուտ բառարան է, քան այբուբեն, պահանջում է մի քանի տարի՝ լավ սովորելու համար: Քչերին է հաջողվում կատարյալ գրագետ լինել: Դրա համար այժմ չինացիներն աշխատում են պարզեցնել հիերոգլիֆները...

Չինացիները հիմնականում խոսում են յոթ բարբառով, որոնք բոլորն էլ կոչվում են չինարեն: Մի բարբառով խոսողը մյուսի լեզուն չի հասկանում, բայց երբ մեկը գրում է, մյուսը կարողանում է կարդալ և հասկանալ: Դրա գաղտնիքը՝ գրի՝ հիերոգլիֆի մեջ է: Հիերոգլիֆը՝ չինական այբուբենի «տառը», մեծ մասամբ բառի, երբեմն նույնիսկ նախադասության իմաստ ունի: Այն գծանկար է, որի վրա ընդհանուր գծերով տրված է որևէ առարկայի, գործողության կամ գաղափարի խորհրդանիշը: Կարելի է առանց չինարենի հնչյունական համակարգը իմանալու, միայն սովորելով հիերոգլիֆների իմաստները, կարդալ չինարեն և հասկանալ, ճիշտ այնպես, ինչպես քվարանական նշանները հասկանալի են բոլոր ազգերի համար:

/Ըստ Գ. Պարսիզյանի/

Ա Շ-10. Տրված բառակապակցությունների գերադաս և ստորադաս եզրերը լրացնել ստորադաս անդամներով:

Ճառագայթների խրճեք, շիկնած այտեր, արտասովոր ամպ, հավվող աստղեր, դայլայլներից արթնանալ, անձայն արտասվել, թափառել պուրակներում:

Ա Շ-11. Ա. Խմբավորել բառակապակցությունները՝ ա/ ըստ բաղադրիչների կապակցելիության սերտության աստիճանի /ազատ և կայուն բառակապակցություններ/.

բ/ ըստ գերադաս բաղադրիչի խոսքիմասային պատկանելության /գոյականական, ածականական, բայական, մակբայական, դերանվանական.../.

գ/ ըստ բաղադրիչների քանակային կազմի:

Անսահման հեռու, երկու քայլ առաջ, հիմ-հիմ դարեր, արձանի մման անշարժ, փոքր-ինչ գունատ, 5 օր չքնել, տեղաշարժել երկրագունդը, յոթնդանոց երկարաճիտ կոշիկներ, մարդկության մեքենայական ստրուկներ, մարմինների անկման հանելուկ, բնաջնջված հրեշներ, նյութի ատոմամոլեկուլային կազմություն, ժամացույցի սլաքին հակառակ, ներդաշնակ փոփոխության լարման աղբյուր, ցավին անտարբեր, ծծմբական թթու, գոհար աստղեր, խելքից պակաս, հազիվ ընթեռնելի, երիցս նզովյալ, մոտավորապես երեսուն, համարյա բոլորը, հանգամանորեն բացատրել, գրեթե ոչինչ, հանդիպելիս գլխարկը հանել, գտնել այիքի տարածման արագությունը, առաջարկել մագի հաստությունը չափելու եղանակ, փորձնականորեն հաստատել Մաքսվելի վարկածը, դավին անտեղյակ, աններդաշնակ էլեկտրական տատանումների ներդաշնակ վերլուծություն, Արարատի մման ճերմակ գագաթ, փոթորիկ մի բաժակ ջրում, երեք անգամ դանդաղ, լույսի քվանտային տեսություն, քերականորեն ճիշտ, ծայրահեղ վախկոտ, ծաղրի առարկա դառնալ, չափազանց ուշ:

Ձ Բ. Դուրս գրել երկանդամ բառակապակցությունները և լրացնել հետևյալ աղյուսակը՝

Բառակապակցության ստորադաս անդամի քերականական նշանակությունը	օրինակներ
1. առարկայի հատկանիշ	
2. առարկայի պատկանելություն	
3. մասի և ամբողջի հարաբերություն	
4. նյութի, բաղկացության հարաբերություն	
5. գործողության հատկանիշը	
6. այն առարկան, որի հետ կապված է գործողությունը	
7. գործողության հանգամանքներ	
8. հատկանիշի աստիճանը	
9. հատկանիշի պատճառը	

Ձ Գ. Ընդգծել բազմաբաղադրիչ /ոչ երկանդամ/ բառակապակցությունների նվազագույն երկանդամ կազմիչները և շարունակել լրացնել աղյուսակը:

- Ա** Ը-12. & Կազմել բառակապակցություններ հետևյալ կաղապարներով՝
 ա/ գերադաս անդամ + ստորադաս անդամ.
 բ/ ստորադաս անդամ + գերադաս անդամ.
 գ/ գերադաս անդամ + 1-ին ստորադաս անդամ + 2-րդ ստորադաս անդամ.
 դ/ բառակապակցությամբ արտահայտված ստորադաս անդամ + գերադաս անդամ.
 ե/ գերադաս անդամ + բառակապակցությամբ արտահայտված ստորադաս անդամ.
 զ/ բառակապակցությամբ արտահայտված գերադաս անդամ + ստորադաս անդամ.
 է/ բառակապակցությամբ արտահայտված գերադաս անդամ + բառակապակցությամբ արտահայտված ստորադաս անդամ:

Ա Ը-13. Լրացնել նախադասությունները՝ կետերի փոխարեն գրելով բազմանդամ բառակապակցությամբ արտահայտված լրացումներ:

1. գիշերը գունատվեց:
2. կապտին էր տալիս լեռը:
3. ձորում հավում էին ամպի ծվեմները:
4. Առումները թավալվում էին դաշտերի մեջ:
5. հնչում էր քամու երգը:
6. Գիտական աշխարհը տագնապի մեջ էր:

Ա Ը-14. Տրված բառերը խմբավորել ըստ խոսքիմասային պատկանելության և դրանք դարձնել բառակապակցությունների՝ ա / գերադաս անդամ. բ / ստորադաս անդամ:

Հարձակում, անտեղյակ, ծանոթ, շատ, առաջ, մարդ, տխուր, փոքր, անմահանալ, հպարտ, հզոր, հնչել, արթուն, դեմ-դիմաց, արագ, հաճախակի, գազաթ, իմաստություն, մահ, ավելի, աղոթք, խոսել:

Ա Ը-15. Ա. Վերհիշելով գրել Ե. Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի» բանաստեղծությունը՝ առանձնացնելով գոյականական բառակապակցությունները:

Բ. Ընդգծել ոչ երկանդամ /բազմանդամ/ բառակապակցությունները և գրել նրանց նվազագույն արտահայտությունները:

☑ ❖ Գ. Փոխադրել այն՝ ոչ երկանդամ բառակապակցությունների փոխարեն գրելով նվազագույն /կամ միջուկային/ արտահայտությունները և համեմատել ստացվածը բնագրի հետ:

Ա Ը-16. Ա. Դաստիարակ գոյականական բառակապակցություններն ըստ հետևյալ կաղապարների՝
 ա/ ուղղական հոլովով գոյական + գոյական դ/ ածական + գոյական
 բ/ տրական հոլովով գոյական + գոյական ե/ թվական + գոյական

գ/ բացառական հոլովով գոյական + գոյական զ/ դերանուն + գոյական
 է/ գործիական հոլովով գոյական + գոյական թ/ դերբայ + գոյական
 լ/ ներգոյական հոլովով գոյական + գոյական ժ/ մակբայ + գոյական

Վերադարձ արտասահմանից, ակամա զարմանք, մորուքով մարդ, արև աղջիկ, մուլեգնող քամի, արծաթ մագեր, հոգնած մարդ, արագ քայլ, առավել աղքատություն, քիչ հոգս, գալիք օր, գրելիք նամակ, վիճելու անհրաժեշտություն, թիթեղից տնակ, որոշ մարդիկ, արևմտյան կողմ, 100 տարի, իմ գիրքը, գլխարկով տղա, մեր երագանքը, յուրաքանչյուրի աշխատանքը, ամբողջ աշխարհը, նկարելու վարպետություն, կսկիծը սրտում, անցուղարձ փողոցում, ոչ մի շերտ, անակնկալ հանդիպում, ազգությամբ հայ, հրավառություն Երևանում, անընդհատ վեճ, ցանկացած պահ, ներդաշնակության օրենք, կախված գնդիկ, օդի դիմադրություն, գզվածքների մոխիր, ձգողականության օրենք, աղբյուրի ակ, ձայնային ալիք, իրձերի իրձ, նավթի լամպ, երջանկության ծառ, լուրջան երկինք, Պլանկի վարկած, զանազան մնացորդ, ամպի ծվեմ, պղնձից գնդիկ, գերմոդ աստղեր, տրամության ժանյակ, շարժում ատոմում, ծաղկի տուն, արևի գինի, անցում դաշտով, հացի պատառ, ցրում ճառագայթներով:

& Բ. Տրական հոլովով ստորադաս լրացում ունեցող գոյականական բառակապակցություններում որոշել գերադաս եզրի հետ ունեցած շարահյուսական հարաբերությունների բնույթը /հատկացուցչային, ծագման, հեղինակային, պատճառի, ենթակայական, խնդրային, փոխարինության, որոշչային, համեմատության, պարագայական նպատակի, միջոցի և այլն/:

Ա Ը-17. Կազմել և գրել բառակապակցություններ՝ որոշելով ստորադաս եզրի հոլովաձևը:

- ա/ սիրել /ընկեր, հայրենիք, մայր, գիրք, քույր.../
 բ/ գրել /նամակ, բանաստեղծ, մատիտ, լսարան, արտասահման, հաճույք.../
 գ/ հեռանալ /քաղաք, մեքենա, գիշեր, վախ, հայրենիք.../
 դ/ մոտենալ /գնացք, մարդ, ըմբռնում, սեր, տիաճություն, սեղան.../
 ե/ տնկել /ծառ, այգի, ինքնամոռացում.../
 զ/ մայել /մայր, կինոնկար, հետաքրքրություն, լսարան.../
 է/ անցնել /գետ, կամուրջ, վերջնագիծ, վախ, հարց.../
 ը/ աշխատել /համալսարան, գիշեր, հրաման, փող, տիաճություն.../
 թ/ պաշտպանել /հայրենիք, նվիրվածություն, թշնամի, զենք.../

Ա Ը-18. Ա. Գոյական ստորադաս անդամ ունեցող բայական բառակապակցությունները դասարանի ըստ արտահայտած խնդրային և պարագայական հարաբերությունների, օր.՝ գիրք կարդալ - խնդրային, սիրով կատարել - պարագայական:

& Բ. Որոշել բաղադրիչների կապակցման եղանակը:

Սենյակը զարդարել, բաժակով խմել, արտասուքով թրջել, նամակ գրել, ընկնել փոսը, ծառ տնկել, ախորժակով ուտել, մտքում պահել, ատել թշնամուն, վարդաջրով ցողել, հոգով թեթևանալ, կես ժամում հասնել, 5 օր գնալ, սիրով կատարել, ուղարկել հացի, մտքով սլանալ, գերվել երաժշտությամբ, պատրաստվել հարսանիքի, հավաքվել տնակում, կախարդվել հնչյուններով,

կասկածել ընկերոջը, երկինք սլանալ, ճանձրույթից հորանջել, անցնել գետով, հարվածել գնդակին, գարնանը ծաղկել, գիշերով հեռանալ, քթի տակ փնթփնթալ, բարերից մաքրել, վերադառնալ բաղաճից, ուրախությունից պարել, բաքնվել բարեկամներից, վշտից խելագարվել, զգուշանալ վտանգից, հրաժարվել պարզկից, ճաշից հետո վերադառնալ, քամու նման սլանալ:

ԱՅՑ-19. ♦ Տրված բառակապակցությունները փոխարինել հոմանիշ «ածական + գոյական» բառակապակցություններով: Ո՞ր դեպքերում են իմաստային տարբերություններ առաջանում:

ընկերոջ ժպիտ → մրգով կարկանդակ → աղվեսի հայացք →
 արևի գինի → սիրո նամակ → ծերունու հեռատեսություն →
 մորուքով մարդ → լույսի շող → ոսկուց մատանի →
 Հայաստանի արև → շերտավոր գաթա → արծաթ գդալ →
 մանկան ժպիտ → ծովիքերով գլխաշոր → փայտից տուն →

Ն Ա Խ Ա Դ Ա Ս ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

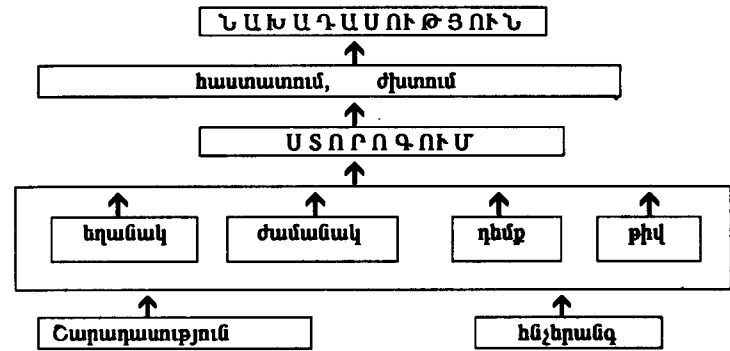
ԱՅՑ-20. Կարդալ ստորև բերված սահմանումները և բնութագրել նախադասությունը:

1. «Նախադասությունը ստորոգումով, հնչերանգային ավարտվածությամբ և բառերի կանոնավոր դասավորությամբ /կամ առանձին բառով/ ձևավորված լեզվական հաղորդակցման նվազագույն միավորն է» /Մ. Պապոյան, Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն/:
2. «Նախադասությունը բառերի կամ բառի միջոցով հաղորդման մի այնպիսի միավոր է, որ ունի միանգամայն ստորոգում ժամանակի ու եղանակի միասնությամբ և հնչերանգային ավարտվածություն՝ հաղորդողի վերաբերմունքով հանդերձ» /Մ. Աբրահամյան, Վ. Առաքելյան, Վ. Քոսյան, Հայոց լեզու/:
3. «Բառերով արտահայտված յուրաքանչյուր ամփոփ միտք կոչվում է նախադասություն» /Գ. Սևակ/:
4. «Բառերի կապակցությունը կամ բառը, որն արտահայտում է ավարտուն միտք, կոչվում է նախադասություն» /Մ. Աբրահամյան/:

ԱՅՑ-21. Ինչպես է կոչվում այն նախադասությունը, որը՝

1. ունի միայն մի ստորոգում.
2. ունի երկու և ավելի ստորոգումներ.
3. կազմված է միայն ենթակայից և ստորոգյալից.
4. բացի գլխավոր անդամներից ունի նաև լրացումներ.
5. երկու գլխավոր անդամներից մեկը զեղչված է.
6. երկու գլխավոր անդամներն էլ բառային արտահայտություն ունեն.
7. ունի միայն մեկ կենտրոնական անդամ.
8. բայ -ստորոգյալը կամ բաղադրյալ ստորոգյալի հանգույցը ժխտական խոնարհմամբ է արտահայտված.
9. որի այս կամ այն անդամ/ները բաց է/են/ թողնված, բայց խոսքային իյուավածքում ընկալվում է /են/:

ԱՅՑ-22. Օգտվելով գծապատկերից /որը բերված է Խ. Բաղիկյանի և Ա. Պապոյանի գրքից/ փորձել բնութագրել նախադասությունը՝ նշելով նրա իմնական հատկանիշները և բերականական կարգերը:

ԱՅՑ-23. & Ա. Ստորոգումն արտահայտվում է՝

1. օժանդակ բայերով /երկու ժամանակներով, դեմքերով և քվերով/
2. բայի դիմաթվային վերջավորությունների միջոցով
3. վերացական բայերի միջոցով
4. միադիմի բայերով
5. հնչերանգով՝ անդեմ նախադասություններում:¹

Կարդալ հատվածը և նշել յուրաքանչյուր նախադասության ստորոգման դրսևորման միջոցը:

Օրեցօր ժամանակի գույնն ու շունչը դառնում են օդի պես շարժուն, և մարդիկ օդի հետ շնչում են նաև ժամանակի բարդ մտածողությունը: Երկիր մոլորակը թենիսի առաձգական գնդակի պես մատներին խաղացնող մարդու մտքի և հոգու հակասությունն ավելի խորն է: Հրթիռը տիեզերք ուղարկողն ամենաշատը կարիք ունի ջերմ մտերմության, անբասիր սիրո, հոգեկան անդորրի ու միասնության: Եվ Երկիր մոլորակ վերադարձող հրթիռը գոհունակություն է բերում մարդու մտքին, բայց ոչ զգացմունքներին: Իսկ այսօրվա մարդն էլ նույն մարդն է՝ նախամարդու նման միս ու արյունից, և իր զգացմունքներին հագուրդ ու գոհացում տալու համար նախամարդու չափ

¹ 1. «Նոսոքի էությունը ստորոգումն է: Առանց ստորոգման խոսք չկա» /Մ. Արեղյան/: 2. «... Ստորոգում՝ ահա այն կախարդական գավազանը, որը սովորական բառին կամ բառակապակցությանը մի հատուկ կյանք ու էություն է ներշնչում՝ դրանք դարձնելով մտքի ձևավորման ու հաղորդակցման միջոց» /Մ. Ասատրյան/: 3. «Նախադասության էական կողմը ստորոգումն է. առանց ստորոգման նախադասությունը լոկ բառակապակցություն է... Նախադասությունը հանդես է գալիս որպես բայական բառակապակցություն + ստորոգման դրսևորման բոլոր միջոցները» /Գ. Ջահուկյան/ .../:

անգոր է: Ուրեմն հիմա որտե՞ղ որոնել մարդու երջանկությունը, տիեզերքում, լուսնի վրա: Ո՛չ, այս երեքում մուրաբակի վրա: Դարձյալ մնում է մի բուռ հողի խորհուրդը, իսկ հինգ միլիարդից՝ միայն մեկ մարդու ներաշխարհը: Աշխարհը շատ բան է կորցրել և շատ բան է գտել: Հարկավոր է լիովին գտնել աշխարհի գտածը և մասունքի պես բաշխել բոլորին: Եվ չպետք է մոռանալ, որ երկինքը բոլորինն է, մինչդեռ երկրի վրա սահմաններ կան:

/Հատ Մ. Գալշոյանի/

Ո՞ր **Ը-24.** **❖** Կարդալ նախադասությունները և ցույց տալ յուրաքանչյուր կառուցվածքային տիպի նրբինաստային և հուզաարտահայտչական յուրահատկությունները, մաս ոճական-կիրառական տարբերությունները:

1. ա/ Ես անպայման պիտի գնամ:	բ/ Ես չեմ կարող չգնալ:
2. ա/ Եվ ի՞նչ չի մոռացվում աշխարհում:	բ/ Ամեն ինչ մոռացվում է աշխարհում:
3. ա/ Տղան հանդիպեց հորը:	բ/ Տղան հանդիպեց հոր հետ:
4. ա/ Ծաղիկները չպոկե՛լ:	բ/ Ծաղիկները մի՛ պոկեք:
5. ա/ Անընդհատ անձրևում է:	բ/ Անընդհատ անձրև է գալիս:
6. ա/ Նա չի կարող չխոսել:	բ/ Նա պիտի խոսի:
7. ա/ Ո՞վ կարող է տարվա եղանակները փոխել:	բ/ Ոչ ոք չի կարող տարվա եղանակները փոխել:
8. ա/ -Դու ե՞րբ ես եկել: - Երեկ:	բ/ Ես երեկ եմ եկել:
9. ա/ Ինչքա՞ն եմ սիրում նրան:	բ/ Շատ եմ սիրում նրան:
10. ա/ Ինչպիսի՞ անհարմար վիճակ:	բ/ Շատ անհարմար վիճակ էր:
11. ա/ Այստեղ ինչե՞ր կան:	բ/ Այստեղ ինչե՞ր կան:
12. ա/ Չէիք ձանձրանա դու գիտությունից, եթե ունենալիք բշտամիներ մեծ:	բ/ Կձանձրանալիք դու գիտությունից, եթե չունենալիք բշտամիներ մեծ:

Ո՞ր **Ը-25.** **❖** Դուրս գրել ժխտական նախադասությունները /բաղադրիչ նախադասությունները/ ու վերածել դրականի, և հակառակը՝ դրական նախադասությունները՝ ժխտականի: Համեմատել և հակադրել. ձևաբանական ի՞նչ ցուցիչներով են հակադրվում ժխտական կառուցվածքի նախադասությունները դրականներին: /Հիշեցե՛ք՝ միշտ չէ, որ հաստատումն արտահայտվում է դրական կառուցվածքի նախադասությունների միջոցով, իսկ ժխտումը՝ ժխտական նախադասությունների միջոցով/:

● «Որոշակ,- Ջոնին է դիմում ծերունի Ջասպեր Մեք-Գրիգորը,- երբ դու հասնես իմ տարիքին, կիմանաս, որ կարևորը երգերը չեն, էականը հացն է»: Եվ ծերունուն չի կարելի չհավատալ ոչ լոկ այն պատճառով, որ նա այս մտքին է հասել երկարատև և փորձաշատ կյանքից հետո, այլև այն պատճառով, որ ինքներս ենք եզրակացնում նույնը...

Չի կարելի ահավոր չհամարել մի աշխարհ, ուր մարդը գրկված է իր ցանկացած ձևով մեռնելու իրավունքից էլ: Ծերուկ Մեք-Գրիգորը պարտավոր է մեռնել ոչ այլուր, քան ծերամոցում: Այս էլ ոչինչ: Նա միաժամանակ շեփորահար է, և իբրև սրտակտոր ճիչ է հնչում նրա խոսքը. «Նրանք չե՛ն

բողնում, որ ես նվագեմ»: Այսբանից հետո մի՞թե նա իրավունք չունի եզրակացնելու, որ «երգե՛րը չեն կարևոր»:

Ոչ միայն իր մաշկի վրա, այլև իր սրտի թաղանթով նույն ցավն է զգում նաև բանաստեղծ Բեն Ալեքսանդրը: «Հա՛ց: Հա՛ց,- բացականչում է նա: - Աստվա՛ծ իմ, որքա՛ն վայրագորեն է հացը մարտուն սրտի հետ»: Եվ ո՛չ նա, ո՛չ էլ մեկ ուրիշը չեն կարող գոհացուցիչ պատասխան տալ նրա այն հարցին, որ նույնպիսի մի ճիչ է հոգու. «Ինչո՞ւ նրանք բարձրաձայն փառաբանում են ամեն բան, բացի այն բանից, որ կատարյալ է»:

Բայց մի՞թե մարդիկ իսկապես կարիք չունեն արվեստի, մի՞թե հացն իրոք այնքան է կարևոր, որ երգերին գրկում է կարևորությունից. մի՞թե հացի ու սրտի բանավեճի մեջ սիրտը չունի ոչ մի գորեղ կռվան:

Եթե իր այս հարցին բացասական պատասխաներ՝ Սարոյանը Սարոյան չէր լինի, որովհետև հերքած կլիներ իր իսկ փիլիսոփայությունը... /Պ. Սևակ/ ● Եղբայրներ, եկեք շիրիմ չորոններ, Դու չե՞ս հավատում, նայիր, բարեկամ, Չխորհե՛նք, թե ի՞նչն ինչպե՞ս է եղել, - Զանգուն է նրան խեղդել չարանեճգ, Թե՛ Մասիս լեռան լանջին է մեռել... Լոկ մի՛ բան չկա՝ Ինչո՞ւ լուռ կառչենք մահվան ճամփեքին, Զկա շիրմաքա՛ր... Երբ Աբովյանը ո՛րջ է մնացել: Էլ ինչո՞ւ սեղմենք նրա կյանքը մեծ ... Մահվան ճամփեքին թիվ-համար չկա՛, Օրորոցի ու շիրմի արանքում... Անմահությունը միայն մե՛կն ունի,- Ծնվել է ու մնալ հավիտյան անմե՛ռ - Որ ծնվել է նա՛ այս ճո՛ճքն է վկա, Ո՞վ չի երազի մեզանից կյանքում... Իսկ մահ վկայող գեղեզման չունի՛... /Գ. Էմին/

Ո՞ր **Ը-26.** Կարդալ և բնութագրել յուրաքանչյուր նախադասության կառուցվածքը. ի՞նչ դեր ունեն ստորոգումը, հնչերանգը և շարադասությունը նախադասության ձևավորման գործում:

Ճշտապահությունը Աճառյանը մարդու նկարագրի ամենաէական հատկանիշներից մեկն է համարում, նրա հաջողության գրավականը, աշխատասիրության ուղեցույցը, և ինքն էլ եղել է ճշմարտության չափանիշ... Ուսանողների պատմելով՝ նա երբեք դասերից չի բացակայել, նույնիսկ մեկ րոպեով չի ուշացել:

- Եթե ես դասից ուշանամ թեկուզ երկու րոպե, իմացեք, որ արևը կանգ է առել, երկրագունդը դադարել է պտտվելուց,- կատակով ասել է նա:

Եվ ահա մի օր նա երկու րոպե ուշացումով է մտնում լսարան:

- Տղե՛ք, արևը երկու րոպե կանգ է առել, - ասել է տղաներից մեկը:

-Ոչ թե ես եմ կանգնեցրել արևը,- ասել է Աճառյանը,- այլ Մանուկ Աբեղյանը /Դասի գալիս հանդիպել է Մ. Աբեղյանին.../:

Իսկ Աճառյանի աշխատասիրությունը... Ի ծնե աշխատասեր Աճառյանը տանել չէր կարող ծուլությունն ու անբանությունը. դրանք համարում էր մարդու ամենամեծ դժբախտությունը, պակաս չարիք չէր համարում նաև հոռետեսությունն ու կյանքի դժվարություններից ընկճվելը, սարսափելի չէր սիրում նվնվացող մարդկանց...

Ժամանակի անիմաստ կորուստը նույնպես անհարիր էր համարում խելացի ու գիտությամբ զբաղվող մարդու համար... Ժամանակը խնայելու համար առաջարկում էր որոշ շաղակրատ մարդկանցից ազատվելու նպատակով բարեկամաբար հասկացնել նրանց, որ ինքը գործ ունի, աշխատելու է: Պատմում են, որ նրա տուն է գալիս մի կին՝ առանց զանգահարելու, և ուզում է ուղիղ 5 րոպե խել նրա ժամանակից՝ ինչ-որ բան հարցնելու համար: Կինը ծեքծեքումներով 5 րոպեում հագիվ վերարկուն է հանում, հայելու առաջ մազերը հարդարում: Աճառյաճն այդ ընթացքում, ժամացույցը ձեռքին, կանգնում է նրա կողքին, և հենց որ ժամանակը լրանում է, ասում է.

«Է՛հ, տիկին, Ձեր խնդրած հինգ րոպեն լրացավ, ես պետք է աշխատեմ:

Ասում է ու սուսուփուս նստում գրասեղանի առաջ:

«Գիտնականը պետք է ունենա պատասխանատվության ու գիտական բարեխղճության զգացում՝ նախ իր խղճի և ապա՝ ապագայի առաջ, - ասում էր նա ու ավելացնում, - Ժամանակը խստագույն դատավորն է մարդկանց արարքների»:

/Ըստ Խ. Բաղիկյանի/

Ա Ը-27. & Նախադասությունների տիպաբանական վերլուծություն կատարել:

1943 թ., չունենալով ո՛չ սեփական կացարան, ո՛չ փող, Նյու Յորքի հյուրանոցներից մեկում իր մահկանացուն կնքեց «էլեկտրոտեխնիկայի պոետը»: Նա կյանքից հեռացավ լուռ ու անկատ:

Նրա անվան հետ բազմաթիվ լեգենդներ ու առասպելներ են կապված: Մինչև այսօր էլ չեն դադարում վեճերը նրա գիտական ժառանգության շուրջը, որից, ավա՛ղ, շատ քիչ բան է պահպանվել: «Մեծ մենակյացը» դեռևս մանկության տարիներից իր ընդունակությունների խորհրդավորությամբ զարմացնում, անգամ վախեցնում էր իրեն շրջապատող մարդկանց: Մի անգամ նա մեծ դժվարությամբ կարողացավ տանը պահել իր հյուրերին, որոնք շտապում էին կայարան. ավելի ուշ հայտնի դարձավ, որ գնացքն աղետի է ենթարկվել: Նա տեսնում էր մթության մեջ...

1884 թ. մեկնեց Ամերիկա՝ Թոմաս Ալվա Էդիսոնի մոտ: Նյու Յորք հասավ՝ զրպանում ունենալով միայն 4 ցենտ և Էդիսոնին հասցեագրված մի նամակ. «Ես ճանաչում եմ երկու մեծ մարդկանց, որոնցից մեկը Դուք եք, երկրորդը՝ այս երիտասարդը»... Բայց նա հեռացավ Էդիսոնից: Մնանկացած գիտնականը անգամ հրաժարվեց Նորեյլան մրցանակից /տրվել էր իրեն և Էդիսոնին/, և այն ոչ մեկին չշնորհվեց...

Նրա մահից հետո էլ օրագրերի ու գծագրերի զգալի մասը առեղծվածային հանգամանքներում անհետացավ: Որտե՞ղ են դրանք. ինչպիսի՞ զաղտնիքներ են պարունակում... Ասում էին, որ կյանքի վերջին տարիներին նրան հաջողվել է «մահվան ճառագայթներ» ստանալ: Ասում էին նաև /ոչ անհիմն/, որ նրա լաբորատորիայում իբրև թե կործանարար զենք է ստեղծվել, և որ ամերիկյան կառավարությունը զենքը «հույժ գաղտնի» մակագրությամբ պահպանության է հանձնել:

Տեսլան՝ 20-րդ դարի ամենաառեղծվածային գիտնականներից մեկը, հավատացած էր, որ տիեզերքից ինչ-որ մեկի կողմից հաղորդվող ռադիոազդանշանները մարդիկ ի վերջո կվերծանեն, և խորհելով այլ-մոլորակայինների հետ հաղորդակցվելու մասին՝ գրում է. «Հանուն պատմական այս մեծ առաքելության, հանուն նրա, որ իրականանա այս հրաշքը, ես իմ կյանքը կտայի»:

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ՏԵՄԱԿՆԵՐՆ ԸՍՏ ՀՆՉԵՐԱՆԳԻ

Ա Ը-28. Նախադասության հնչերանգային տեսակները բնութագրող կանոն-նախադասություններում Ա և Բ բաղադրիչ-նախադասությունների ուղղակի համակցումը ճիշտ չէ: Վերադասավորել դրանք և բնութագրել նախադասության տեսակներն ըստ խոսքի նպատակադրման և հնչերանգի:

Ձ 1. Ա. Պատմողական են այն նախադասությունները, →

← Բ. որոնք արտահայտում են հարցում:

Ձ 2. Ա. Հարցական են այն նախադասությունները, →

← Բ. որոնցով հաստատվում կամ ժխտվում է այս կամ այն իրողությունը:

Ձ 3. Ա. Հրամայական են այն նախադասությունները, →

← Բ. որոնք արտահայտում են հիացմունք, կոչ, զարմանք, ցանկություն, մաղթանք:

Ձ 4. Ա. Բացականչական են այն նախադասությունները, →

← Բ. որոնք արտահայտում են խոսողի կամքը, խնդրանքը, հրամանն ու առաջադրանքը որևէ գործողություն կատարելու կամ չկատարելու:

Ա Ը-29. ❖ Ա. Առոգանության կարդալ և ուշադրություն դարձնել յուրաքանչյուր նախադասության հնչերանգային ձևավորմանը: Նախադասությունների հնչերանգային ձևավորմանը բառային ու քերականական ի՞նչ միջոցներ են օժանդակում:

❖ Բ. Առոգանության նշանների առավել օգտագործումը բանաստեղծական ի՞նչ նպատակներ է հետապնդում:

Ասում են՝ թե մի բան կա լոկ,
Որ առանձնապես ու մեն-մենակ են սովորում
Գիտությունը տառապանքի...
Ու կակիժն է տառապանքի հովեր առնում:
Ա՛խ, տե՛ր Կակիժ, հարկավոր չէ՛,
Բավական է, տե՛ր, ողորմյա՛:
Այս դժվարին գիտության մեջ
Հմտացել եմ ես շա՛տ վաղուց,
Ու չլիներ թե ինքնածին բարությունս,
Կարող էի ի՛նքս դառնալ
Ուսուցչապետն այս գիտության,
Որ առանձնապես ու մեն-մենակ են սովորում:

Ա՛խ, տե՛ր Կակիժ,
Այսքանն արդեն բավական է,
Էլ ավելին հարկավոր չէ՛, տե՛ր, ողորմյա՛...
Չե՛մ ուրանում.
Ես քո նախկին ու մշտական հպատակն եմ.
Ուրեմն այլևս ինչի՞՞ համար
Ուժը փորձել հպատակի հյու մեջքին:
Ինչի՞՞ համար, տե՛ր, ողորմյա՛...
Ա՛խ, տե՛ր Կակիժ,
Քո բարձունքից ամենագոր
Մի պահ մնա՛ հեզ ու հյու հպատակիդ.
Դժվա՛ր բան է մարդ լինելը,
Դժվար է, տե՛ր... /Պ. Սևակ/

Ա **Ը-30.** Ա. Կարդայ և վերլուծել տեքստն ըստ կազմիչ նախադասությունների հնչերանգային առանձնահատկությունների:

Բ. Առանձնացնել պատմողական նախադասությունները և բնութագրել դրանք ըստ՝ ա/ խոսողի նպատակադրայնության. բ/ կառուցվածքային առանձնահատկությունների. գ/ հնչերանգային յուրահատուկ դրսևորումների. դ/ ոճական գործառության /ո՞ր ոճերում է գործառվում/:

Գ. Յուրաքանչյուր պատմողական նախադասությունում /կամ բարդ նախադասության բաղադրիչ նախադասությունում/ ընդգծել ստորոգյալը և բացատրել ձևակազմությունը: Եզրակացնել՝ ո՞ր եղանակների բայերն են դառնում մեծ նախադասությունների ստորոգյալ:

Հալլեյը ոգևորված է. նա գնում է Նյուտոնի մոտ: «Գիսավորը կարող է շարժվել նաև փակ՝ էլիպսաձև ուղեծրով, ես գտել եմ պարբերական գիսավոր»: Նյուտոնը լսում է սառն անտարբերությամբ...

1704 թվական... Հալլեյը հոգնած տեսք ունի, բայց փույթ չէ, նա ավարտել է իր հաշվարկները: Ու ներկայացնում է Թագավորական ընկերությանն իր կյանքի ամենախիզախ հայտարարությունը. «Այ՛ս գիսավորը կվերադառնա 1758թ. սկզբին: Եվ եթե նա վերադառնա, ապա այդ դեպքում մնացած գիսավորները նույնպես պետք է վերադառնան»: Նա կանգ առավ 76 տարվա վրա՝ որպես այդ գիսավորի պարբերության առավել հավանական մեծություն: Այդ ժամանակ Հալլեյը 48 տարեկան էր: Կապրի՞ ևս 54 տարի, որպեսզի սեփական աչքով տեսնի ու համոզվի իր հայտնագործության ճշտության մեջ. նա չէր կարող հուսալ: Բայց առանց դրա էլ նրա վաստակը մեծ էր: 1720 թ. Հալլեյին ընտրեցին «թագավորական աստղագետ» և աստղադիտարանի տնօրեն՝ ցմահ: Նա մահացավ 86 տարեկան հասակում կաթվածից՝ մինչև վերջ էլ համոզված լինելով, որ այդ գիսավորը՝ իր գիսավորը, կվերադառնա: Կվերադառնա՞... Կվերդառնա՞...

Վերադարձավ...

Եկավ բաղձալի օրը. հաստատվեց Հալլեյի փայլուն կանխատեսումը:

Հետո, շա՛տ հետո մարդկության մշակույթի գանձարան կմտնի այդ հրաշալի անունը՝ «Հալլեյի գիսավոր»: Ի՞նչ իմանար բազմաչարշար Հալլեյը, որ առջևում է հրթիռների ու արբանյակների դարաշրջանը: Եվ մի՞թե կարող էր ենթադրել, որ մեր օրերում նրա գիսավորի սպասվելիք այցը երախտապարտ մարդկությունը կդիմավորեր արբանյակների մի ամբողջ էսկորտով:

Դ. Ընտրել 3-4 պատմողական նախադասություն և վերածել հարցականի՝ նշելով կատարված փոփոխությունները:

Ե. Դուրս գրել այն նախադասությունը, որը համապատասխանում է տրված կաղապարին՝

1.

Ո՞վ -- Ի՞նչ է անում -- Ինչպիսի՞ -- Ինչպե՞ս:

2.

Ե՞րբ -- ո՞ւմ -- Ի՞նչ արեցին -- Ի՞նչ -- և -- Ինչի՞ -- Ի՞նչ -- Ինչպե՞ս:

Ա **Ը-31.** Քանի՞ հարց կարելի է տալ յուրաքանչյուր պատմողական նախադասության համար. գրել դրանք՝ հիմք ընդունելով «անդամների թիվ + 1» կաղապարը:

1. «Մեղիչեյան աստղերի» լուրը կայծակի արագությամբ տարածվեց Եվրոպայի բոլոր ծայրերում:

2. Նյուտոնի միտքն ու զգացմունքներն ուղղված էին դեպի երկինք, դեպի տիեզերական գաղտնիքները:

3. Տիեզերքի ներդաշնակությունն ունկնդրող Էյնշտեյնը չէր կարող ներդաշնակություն չորոնել նաև մարդկային կյանքում:

Ա **Ը-32.** Կազմել հարցական նախադասություններ, որոնք գործածվում են՝ ա/ չիմացածը իմանալու նպատակով.

բ/ ենթադրությունը որոշակիորեն իմանալու նպատակով.

գ/ այս կամ այն գործողությունը կատարելու հորդոր, խնդրանք արտահայտելու նպատակով.

դ/ որևէ երևույթից, գործողության կատարումից դժգոհություն արտահայտելու նպատակով.

ե/ հետադրական նպատակով.
զ/ զարմանք արտահայտելու նպատակով:

Ա **Ը-33.** Կազմել 3-ական նախադասություններ, որոնք արտահայտում են՝ ա/ բուն կամ հավաստիական հարցում /այս դեպքում խոսողը ցանկանում է իր հարցի պատասխանը իմանալ, տեղեկություն ստանալ իր չիմացածի մասին/.

բ/ հետադրական /կամ ճարտասանական/ հարցում /այս դեպքում խոսողը հարցադրումը կատարում է ոչ թե պատասխան ստանալու նպատակով, այլ ցանկանում է ունկնդիրների ուշադրությունը հրավիրել ասույթի միջուկի վրա/.

գ/ լրացական հարցում /այս դեպքում խոսողը ավելի է սաստկացնում իր հարցումը և կրկնակի հարցադրման միջոցով էլ ավելի է սրում հարցի բնույթը/:

Ա **Ը-34.** Ա. Տրված նախադասություններում ընդգծել հարցում պարունակող միավորները և բացատրել հարցական նախադասությունների ձևակազմությունը, իմաստային նրբերանգները:

◆ **Բ.** Գրել տրված հարցերի ամենակարճ ու ամենաերկար պատասխանները և փորձել ներկայացնել պատասխան-նախադասությունների կառուցվածքը:

1. Որո՞նք են երկրագնդին սպառնացող 10 աղետները:
2. Ի՞նչ հայտնագործեց ռուս գիտնական Դ. Ի. Մենդելեևը:
3. Ի՞նչ անուն ստացավ Ռեզերֆորդի առաջարկած ատոմի կառուցվածքի մոլորակային մոդելը:
4. Առաջին արհեստական արբանյակը աշխարհի ո՞ր մասում է արձակվել:
5. Համաձայ՞ն եք, որ սառը ջուրը ավելի արագ է մարում կրակը, քան տաքը:
6. Արդո՞ք բնության մեջ թագավորում է միայն ոչնչացման, մահացման միտումը:
7. Մի՞թե Տիեզերքի զարկերակը գնալով թուլանում է:
8. «Մաքսվելի դև» մաթեմատիկական մոդելը Չեզ ծանոթ է, այնպե՞ս չէ:

անում ապացուցելու՝, Որ այնտեղ է լոկ սխրանքն սկսվում, Որ վերջանում է ամեն հնար... 8. Եվ մի ժողովուրդ, որ իր գոյությամբ հանապազօրյա հաց էր միշտ եղել մի հսկայական կայսրության համար, մի ո՞րջ ժողովուրդ մեռնում էր հիմա հանապազօրյա հացի՝ կարոտով... 9. Ու ես ո՞նց կուզեի, Ո՞նց կուզեիր և դու, Որ մա լինեիր իմը, Որ ինձ «հայրի՛կ» կանչեիր, «Հայրիկ» այնպե՛ս կոչեիր, Այնպե՛ս գոչեիր, Որ աշխա՛րհը լսեիր հոր անունը: /Պ. Սևակ/

☐ C-39. Ա. Կազմել հրամայական նախադասություններ, որոնք արտահայտում են՝

- ▶ հրաման, կարգադրություն
- ▶ պահանջ, դիմում
- ▶ թույլտվություն
- ▶ հանդիմանություն
- ▶ կոչ
- ▶ համաձայնություն
- ▶ հորդոր, խնդրանք, աղերսանք
- ▶ արգելք, մերժում
- ▶ ցուցում
- ▶ հրավեր, առաջարկ
- ▶ առաջադրանք
- ▶ պատգամ, խորհուրդ

Բ. Որո՞նք են նման նախադասությունների ձևավորման ամենակարևոր հատկանիշները:

☐ C-40. Ա. Ընդգծել հրամայական բայաձևերը, նշել նրանց ձևաբանական հատկանիշները:

◆ Բ. Ընդգծված բայաձևերն արտաբերել մեկ հրամայական տոնայնությամբ, մեկ հորդորական և բացատրել արտասանական-հնչերանգային-իմաստային տարբերությունները: Չեր կարծիքով բանաստեղծն ի՞նչ տրամադրությամբ է իր մտքերը թրթին հանձնել: Ինչո՞ւ հրամայական եղանակի բայերը շեշտադրված չեն. ձևաբանական-արտասանական նորմը՝ «հրամայական եղանակի բայաձևերը միշտ շեշտ են կրում», բանաստեղծական դաշտում ինչո՞ւ է անտեսվել:

Լու՛յս առավոտի,
Դու, որ նման ես օրհնության,
Իջիր աշխարհին, իջիր լիաբուռ,
Իջիր ու թաքուն փոխվիր բարության,
Հասկ դարձիր,
Փեթակ
Ու լեռան աղբյուր...

Կայծակով խոցված
Եվ արտասուքի ցողով ջրդեղված
Ինձ այն բախտը տուր,
Որից հրաշք է ծնվում աշխարհում...
Լու՛յս առավոտի,
Երբ մա արթնանա, թառիր կոպերին
Եվ փոփր վրան իբրև օրհնություն մի
արևավոր...

Եվ այսպես դանդաղ,
Այսպես տխրորեն մխալու տեղակ
Տուր ինձ մի վսեմ, անմոխիր այրում,

Ու լուռ շշնջա, որ ների հոգում,
Քնքշորեն ների
Սերն իմ ուշացած, սերն իմ մեղավոր:
/Վ. Դավթյան/

☐ C-41. ◆ Ա. Կարդալ բևավոր խոսք-հրամայական նախադասությունները: Բացատրել նրանց ոճական-կիրառական յուրահատկությունները. ի՞նչ առանձնահատկություններով են հակադրվում պատմողական և հարցական նախադասություններին:

Բ. Ընդգծել հրաման արտահայտող բառերը: Առանձնացնել նրանք, որոնցում հրամանն արտահայտվում է լրացուցիչ միջոցներով /ո՛չ հրամայական եղանակի ձևերով/:

- /1. Ահա թե որտեղ է թաղված շան գլուխը: /Ըստ գեղմանական ավանդության/
- /2. Ահա Հողոսը, ցատկի իր: /Եզոպոս, «Պարծենկոտը»/
- /3. Աճեցե՛ք և բազմացե՛ք: /Աստվածաշունչ/
- /4. Այսպե՛ս են կորչում մեծությունները: /Գ. Մահարի/
- /5. Անցի՛ր, սև՛ ամպ, դու իմ սրտից, բացվի՛ր, երկինք կապուտակ: /Հովհ. Հովհաննիսյան/
- /6. Արևս մի՛ ծածկիր: /Դիոգենեսի սրտասխանը Ալ. Մակեդոնացուն/
- /7. Արի՛, արի՛, անբախտ մորթուր: /Հ. Թումանյան, «Կիկոսի մահը»/
- /8. Բարկացե՛ք, բայց մի՛ մեղանչեք: /Աստվածաշունչ/
- /9. Ես ո՛չ առաջինն եմ, ո՛չ էլ վերջինը: /Պուշկին, «Եվգենի Օնեգին»/
- /10. Կա՛մ վահանով, կա՛մ վահանին: /Պլուտարքոս/
- /11. Կա՛նգ առ, ո՛վ ակնբարթ, ինչ գեղեցիկ ես դու: /Գ. Երեմյան, «Ճառաստ»/
- /12. Կա՛ ոչ, կա՛ ոչ, ա՛յ ոչ ու փուչ: /Հ. Թումանյան, «Իմ ընկեր Նեստն»/
- /13. Օ՛, բախտ իմ դժխեմ, ինչո՞ւ ծնվեցի, որ հենց ե՛ս ուղղեմ: /Շեքսպիր/

Գ. Աստվածաշունչից դուրս գրել 10-15 հարցական և հրամայական նախադասություններ:

☐ C-42. ◆ Ա. Կարդալ Պ. Սևակի «Եռաձայն պատարագից» ընտրված նախադասությունները, ուշադրություն դարձնել ընդգծված բառերի հնչերանգային ձևավորվածությանը և փորձել մեկնաբանել հեղինակային ոճ-արտահայտչական-հնչերանգային յուրօրինակությունը:

1. Նրանք՝ բլուրք-բլուրդ, նրանք՝ ազգ-ազի՛նք, և չվախճանվեց նրանցից ոչ որ իր անկողնու մեջ մահով բնական: 2. Եվ լցվել էին բոլոր բանտերը մարգարեներով՝ խոսքի՛ ու երգի՛, մտքի՛ ու ձեռքի՛, հու՛յս ու հավատքի՛ մարգարեներով... 3. ...Այս ես եմ ասում անդու՛լ-անդաղա՛ր-անվե՛րջ զնգացող իմ անբուն զանգով... Սիսն ու Մասիսն են դողանջում անվե՛րջ-անդաղա՛ր-անդու՛լ... 4. Բեկանեմ շանթեր և լեզվիս վրա, իմ թվա՛տ-կակա՛զ-կա՛յ ընկած լեզվի...

◆ Բ. Կարդալ պոեմն ամբողջությամբ և բացատրել հայ ժողովրդի կյանքի ամենաուղբերգական իրողության նկարագրության մեջ բանաստեղծի վերաբերմունքի դրսևորման հնչերանգային միջոցները:

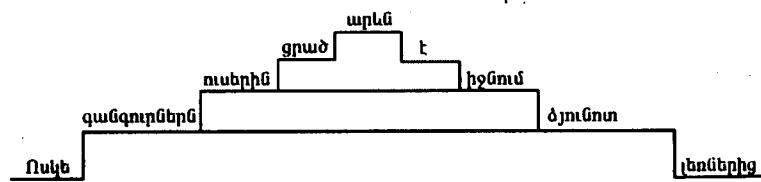
☐ C-43. & Գտնել խառը երանգի նախադասությունները. ո՞ր երանգի բաղադրիչ նախադասությունն է առավել առանցքային մտքի կրողը: Խաչի՛ր ինձ քո կրծքի վրա և օժի՛ր իմ հոգեվարքը քո կուսական բույրերով... Ինձ խաչի՛ր քո կրծքի վրա և փաթաթիր շուշաններով...

Ես մայիսով կպճնեմ մահվան միզամած սիրտը...
 Քո մեն-մի մրմունջից ես քնարնե՛ր կստեղծեմ...
 Ինչո՞ւ չարթնացար, մինչև որ ես քեզ չհամբուրեցի...
 Ինչո՞ւ չքնեցիր, մինչև որ ես քեզ չհամբուրեցի...
 Ինչո՞ւ ես արտասվում քաղցրորեն, երբ ես դողդոջուն համբույրով մրմնջում եմ՝ «Ես քեզ սիրու՛մ եմ...»:
 Ինչո՞ւ իմ բացակայությունը միայն դու՛ ես երգում...
 Ինչո՞ւ դու կին ես և այնքա՛ն քաղցր...
 Ինչպե՛ս է, որ դու կին ես և այնքա՛ն քաղցր... /Ըստ Վ. Թորոլենցի/

Ա Ը-44. & Ա. Նախադասության հնչերանգային տեսակներից յուրաքանչյուրով կազմել 2-ական նախադասություններ, որոնք՝
 ա/ պարզ համառոտ են ե/ պարզ ընդարձակ են ը/ բարդ համադասական են
 բ/ ժխտական են գ/ միակազմ են թ/ երկկազմ են
 զ/ դիմավոր են ռ/ անդեմ են ժ/ հաստատական են
 յ/ բարդ ստորադասական են

Բ. Նշել յուրաքանչյուրի կառուցվածքային առանձնահատկությունները և հնչերանգային դրսևորումները:

Ա Ը-45. & Հայտնի է, որ հնչերանգը քերականորեն չի նշույթավորվում. գրավոր խոսքում նրա ելևէջումները և սկիզբն ու ավարտը ցույց տալու համար զանազան միջոցներ են ընտրվում՝ կորագծեր, սլաքներ և այլն: Տրված օրինակի մնամողությամբ ներկայացնել նախադասությունների հնչերանգային ձևավորվածությունը՝ /տես Ա. Գուրուպադյան, էջ 68/: Օր՝. Ոսկե զանգուրներն ուսերին ցրած՝ Արև՛ն է իջնում լեռների ուսից... /ԳԷ/:

1. Արևի ճառագայթներից լուսավորված տերևները մնան են հրդեհի բոցերից հապճեպորեն կտրված լեզուների:
2. Երկնահույ պլեռների գրկում տրտմօրոր ծփում է արցունքից գոյացած լիճը:
3. Երեկոյան ծաղիկներն այնքա՛ն գեղեցիկ են:
4. Բարձունքներին հասնելու համար պիտի սեփական քներ ունենալ:
5. Ո՞վ կտա ինձ առավոտներն իմ մանկության:

Ա Ը-46. & Ա. Տերյանական քառատողի միտքն արտահայտել հաղորդակցական տարբեր երանգներով /հարցական, բացականչական, հրամայական/ հաղորդակցական ի՞նչ դեր է կատարել և ինչպիսի՞ նպատակներով է գործածվել նույն քառային կազմն ունեցող քառատողերից յուրաքանչյուրը:
Բ. Հնչերանգային տարբերություններն ինչպե՛ս են արտահայտվում գրավոր խոսքում:
 Բարակ ամպերը մաղում են ոսկի,
 Ջրերը անուշ հեքիաթ են ասում,
 Կարոտ է սիրտս մտերիմ խոսքի,
 Հոգնատանջ հոգիս բախտ է երագում:

**Պ Ա Բ Ջ Ն Ա Խ Ա Դ Ա Ս Ո Թ Յ Ո Խ Ն
 Ն Ա Խ Ա Դ Ա Ս Ո Թ Յ Ա Ն Գ Լ Խ Ա Վ Ո Բ Ա Ն Դ Ա Մ Ն Ե Բ**

Ա Ը-47. Ա. Արտագրել հատվածը՝ գրելով յուրաքանչյուր նախադասության միայն գլխավոր անդամները /սրանք կազմում են նախադասության միջուկը կամ քերականական հիմքը/:
 Շքեղ դրյակ կար՝ մարմարակերտ, բարձրաբերձ, արծվի քների վրա: Սլացիկ սոճիների, սոսիների, ֆիսկիների ու ցարասիների ստափյունն էր լավում գիշերցերեկ: Նրանց թավշյա տերևների վրա մշտամրմունջ շատրվանների ցողերն էին շողշողում, կարկաչուն, ականակիտ աղբյուրներն էին քչքչում:
 Հակինթե վարդերի ու դրախտային ծաղիկների բույրը օվկիանացել էր այնտեղ: Մարմարյա պարիսպներից դուրս արևակեզ լեռներն ու կիրճերը թաթախվել էին նեկտարի մեջ: Գիշերները լուսնկայի շողերը արծաթագոծ թելերով հեքիաթային շղարչներ էին հյուսում և պարուրում չքնաղ դրյակը: Առավոտյան աղջամուտից մինչև երեկոյան մթնշաղ դրյակից լավում էին քթռուն օրհորդների գվարթ ծիծաղը և թմբկաթաղանթ քթռագնող անհոգ ու սրտաբուխ կարկաչը: /Ըստ Ավ. Իսահակյանի/

& Բ. Նշել յուրաքանչյուր նախադասության քառային միավորների և նախադասություն կազմող անդամների քանակը:
Գ. Անվանել վերջին՝ ընդգծված նախադասության անդամները և փորձել բնութագրել նախադասության անդամ հասկացությունը:

Ա Ը-48. & Նախադասության թվարկված անդամների անվանումների մեջ առանձնացնել նրանք, որոնք հատուկ են՝
 ա/ նախադասությանը
 բ/ բառակապակցությանը
 գ/ և՛ նախադասությանը, և՛ բառակապակցությանը:
 Եմբակա, ստորոգյալ, որոշիչ, հատկացուցիչ, բացահայտիչ, կապի խնդիր, խնդիր, պարագա, ստորոգելի, կողմնակի ենթակա, կողմնակի խնդիր, կողմնակի պարագա, կողմնակի վերադիր:

Ա C-49. Ընտրել Համո Սահյանի բանաստեղծությունների որևէ շարք և դուրս գրել 3-ական պարզ նախադասություններ, որոնցում ենթական՝
ա/ գործողություն կատարող, մի բան անող առարկա է.
բ/ իր վրա ուրիշի գործողությունը կրող առարկա է.
գ/ այն առարկան է, որի գոյությունը հաստատում կամ ժխտում է ստորոգյալը:

Ա C-50. Կազմել պարզ համառոտ նախադասություններ, որոնցում ենթական ունի արտահայտության հետևյալ կաղապարները՝
ա/ *անձ ցույց տվող հասարակ գոյական՝ անորոշ առմամբ, եզակի թվով*
բ/ *բաղադրյալ հատուկ գոյական՝ որոշյալ առմամբ*
գ/ *պարզ հատուկ գոյական՝ անորոշ առմամբ*
դ/ *հասարակ գոյական՝ որոշյալ առմամբ, հոգնակի թվով*
ե/ *հասարակ գոյական՝ անորոշ առմամբ, եզակի թվով*
զ/ *իրի անուն՝ որոշյալ առմամբ, հոգնակի թվով*
է/ *անձի առումով գոյական՝ որոշյալ առմամբ, եզակի թվով:*

Ա C-51. Համեմատել՝
1. ա/ Կատարվում էին Արամ Խաչատրյանի ստեղծագործություններից:
բ/ Կատարվում էին Արամ Խաչատրյանի ստեղծագործությունները:
2. ա/ Պատկերասրահում ցուցադրվելու են Մինաս Ավետիսյանի նկարներից:
բ/ Պատկերասրահում ցուցադրվելու են Մինաս Ավետիսյանի նկարները:
3. ա/ Ցերեկություն արտասանվեցին Պ. Սևակի և Համո Սահյանի ստեղծագործություններից:
բ/ Ցերեկություն արտասանվեցին Պ. Սևակի և Համո Սահյանի ստեղծագործությունները:

Ա C-52. Կազմել նախադասություններ, որոնցում ենթական արտահայտված է՝
ա/ անձնական դերանուններով /բոլոր դեմքերով, թե՛ եզակի, թե՛ հոգնակի թվերով/
բ/ անձնական դերանունների և ինքը դերանվան համապատասխան ձևերի զուգորդությամբ.
գ/ անձնական դերանունների հոգնակի ձևերի և ամենը, բոլորը որոշյալ դերանունների զուգորդությամբ.
դ/ հոգնակի անձնական դերանունների և փոխանուն քանակական թվականների զուգորդությամբ.
ե/ անձնական դերանունների փոխանուն սեռականով.
զ/ առարկա ցույց տվող ցուցական դերանուններով.
է/ անձնական դերանվան բացառական հոլովի և որոշյալ, ժխտական դերանունների կապակցությամբ:

Ա C-53. Ա. Գտնել ենթակաները, որոշել արտահայտության ձևերը /ուշադրություն դարձնել փոխանունության և ինքնանվանողական գործառույթին/
Բ. Բառակապակցությամբ արտահայտվածներում բառակապակցական վերլուծություն կատարել:
● 1. Հպարտ, բյուրեղյա քո ծաղկամանում Ահով նվիրած իմ ծաղիկները Օրերով անջուր, անջուր են մնում /ՄԿ/: 2. Ես փակեցի՝ աչքս պատկերի դեմ քո ճիշտ, Որ քեզ տեսնեմ, ինչպես ուզում եմ ե՛ս... /Ճ/: 3. Դու իմ սրտումն ես, դու իմ շնչումն ես, Իմ տխրությունն ես, դու իմ խնդումն ես, Դու երգիս մեջ ես, դու վերքիս մեջ ես /Ճ/: 4. Թե հազարն էլ լոխմանան՝ Ոչ որ վիշտդ չի հասկանա /ՀԸ/: 5. Երբ որ նայում եմ մորս երեսին՝ Ամենքն ինձ այնպես բարի են թվում /Ճ/: 6. Թո՛ղ մեռնի չարը, որ բարին ծաղիկ /Ճ/: 7. Եվ ծաղիկեցին, դառան ծառ երեք տարվան, երեքն էլ /Ճ/: 8. Եվ անբառ էր ամեն ինչ և ամեն ինչ անանուն, Ամեն ինչ գույն էր ու ձայն ու ամեն ինչ՝ մեղեդի /ՌԴ/:
● 1. Ինչ-որ բան սխալ է ճշմարտի մեջ անգամ, Եվ ստույգ կոչվածն է ստուգվել աղերսում: 2 Իսկ անկեղծ խոսելը սխալ ու սխալ է: Հետո ի՞նչ դուրս եկավ, Մխալ է ատելը, Մխալ է սիրելը, Այրվելը, Մխալը: 3. Ա՛խ, այս անվերջ «պիտի»-ն վերջ ունենա պիտի... 4. Մի՞թե այս «միթե»-ն Չի ծլարձակում ոչ մի բարությամբ: 5. «Հե՛յ-հե՛յ» կանչելն, անշուշտ, Նույնպես գործ է: 6. Այս «մի»-ն ու «չի»-ն աջից-ձախից Իբրև 2 փակագծեր Անլուծելի խնդրի մման Մեր ողջ կյանքն են մեջտեղ գցել: 7. «Հարկավոր չէ»-ն իր իսկ կամքին հակառակ Ինքն իրենից թաքուն անգամ Ի վերջո Վերափոխվում ու դառնում է «ի՛նչ ուզում է թող լինի»: 8. Տեսնում եք՝ «կրելը» գրական է, իսկ «քաշելը» ոչ: 9. ...Չմոռանանք մաև, որ «մենք մեր յուրով տապակվեմք»-ը եթե փիլիսոփայություն է, ապա փիլիսոփայությունն է թշվառության: 10. Բայց այդ «ինչու»-երը անթիվ են: 11. Թևերն է ծալում ուժասպառ Լո-լո՛-ն, Կոկորդն է ցամբում Վայ-աման-վայ-ի, Նորից է ճշում ուրախ Նայ-Նա՛յ-ը: 12. Զուպեսների անունն ի՛նչ էլ դրած լինեն, Իմպեսները միշտ կոչում են նրանց ... Մարիա՛մ: /Պ. Սևակ/

Ա C-54. Դարձվածաբանական բառարաններից դուրս գրել 5-10 դարձվածք և ենթակայի պաշտոնով օգտագործել նախադասությունների մեջ. ընդգծել քերականական հիմքը:

Ա C-55 Ա. Վերևում բերված հատվածներից դուրս գրել ստորոգյալները և որոշել նրանց արտահայտության ձևը:
Բ. Առանձնացնել ստորոգյալի այն ձևերը, որոնցով դրսևորվում է՝
ա/ ենթակայի կատարած գործողությունը.
բ/ ենթակայի ով կամ ինչ լինելը.
գ/ ենթակայի ինչպիսին լինելը:

ԱՑ-56 Դուրս գրել բաղադրյալ ստորոգյալները՝ ուշադրություն դարձնելով հատկանիշի արտահայտության ձևին և վերագրման ձևակազմությանը. ո՞ր բայերն են հանգույցի՝ ստորոգիչի դեր կատարել:

1. Արդյո՞ք հիշում ես, անտառ էր, առու... Հեքիաթի պես էր - երազի մեծան. Խաղաղ երեկոն խոսում էր անձայն, Արդյոք հիշում ես. - հեռու՝ էր, հեռու /ԱՏ/: 2. Ես մի ճամփորդ եմ մթնում մոլորված, Ու հոգնած սիրտս դարձել է խոնարհ /Յ/: 3. Ու գիտեմ հիմա. - մի սովորական Աղջիկ էիր դու, մեծան ամենքին - Ա՛խ երանի չէ՞ր բյուր ու բյուր անգամ, Որ կույր ու անգետ լինեի կրկին /Յ/: 4. Դու այսօր այնքան մաքուր ես, Մասիս, Գույներդ այնպես ջի՛նջ են, նրբերանգ /ՄԿ/: 5. ...Մա՛րդ եղիր, որդիս, մա՛րդ մեծ կյանքում... /Յ/: 6. Մայրենի լեզուն տարբեր է լինում, Մայրերի լեզուն աշխարհում մու՛յնն է... /Յ/: 7. Հայաստան աշխարհ, Դու մերը եղար ու մերը չեղար... Դու մոտիկ եղար՝ Սրտիդ տրոփը մեր կոշտ ձեռքերին հաղորդելու չափ, Եվ հեռու եղար... Հայաստան աշխարհ, Դու այսպես եղար, Եվ դրա համար մենք քեզ սիրեցինք /Յ/: 8. Աշխարհի յոթ հրաշալիքներ, Հրաշքը մարդու լուսին ելնելն էր /ՀԸ/: 9. Մերն է, ասին, համբույրն ու սերն աշխարհում, Սիրուց վեր է սիրո ընկերն աշխարհում /Յ/: 10. Գալիք վայրկյանդ թվում է ոսկի, Երբ որ գալիս դառնում է արծաթ /Յ/: 11. Երգ իմ, մեծան ես քո ստեղծողին, Նրա պես բռնն ես և աշխարհքինն ես, Քո այս աշխարհի հող ու քարինն ես, Դու ոտքից գլուխ քո այս դարինն ես /ՀՄ/: 12. Մի տնից չենք, մի ձեռով ենք, Այս հին գինուց մենք գինով ենք /ԳԷ/: 13. Բայց ոչ ես եմ քո «դու»-ն, ոչ էլ դու՛ իմ «ես»-ը ... /Յ/: 14. Բախտ բերելս ո՞րն է, Նրան ձեռք են բերում /ՊՄ/: 15. Իսկ դու ուրիշինն ես, Իսկ դու ուրիշինն ես... Եվ մա ով է՝ գիտեմ: Պարզ է. մա ո՛չ կարիճ, Եվ ո՛չ էլ իժ է մա: Գուցե վատ չէ այնքան, Գուցե լավն է անգամ, Բայց քեզ համար օտա՛ր-ուրի՛շ է մա /Յ/: 16. Ես ո՛չ փոքրոգի եմ, Ո՛չ տգետ եմ, Սակայն արի և տես, որ խանդոտ եմ /Յ/:

Գ. Ի՞նչ նկատառումներով է ենթական ստորոգյալից հետո շարահատվում, օժանդակ բայը՝ դերբայից առաջ, հանգույցը՝ ստորոգելիից առաջ:

ԱՑ-57. Գրել բաղադրյալ ստորոգյալ ունեցող այնպիսի նախադասություններ, որոնցում հանգույցի դեր են կատարում անել, դառնալ, թվալ, համարվել, հանդիսանալ, երևալ, կոչվել, հռչակվել, ճանաչվել, ձևանալ, մնալ, ստանալ, անվանվել, նշանակվել, առաջադրվել վերացական բայերը:

ԱՑ-58. Գրական աղբյուրներից դուրս գրել նախադասություններ, որոնցում բաղադրյալ ստորոգյալն ունի հետևյալ կաղապարները՝
ա/ բառի հոլովածն + եմ հանգույց.
բ/ հատկանշանիշ բառ + լինել.
գ/ ինքնանվանողաբար կիրառված բառ, հնչյունակապակցություն + եմ հանգույց.

ԱՑ-59. Դարձվածաբանական բառարաններից ընտրել 5-10 դարձվածք և կազմել նախադասություններ՝ դրանք դարձնելով բաղադրյալ ստորոգյալի կազմիչ՝ ստորոգելի:

ԱՑ-60. & Դարձվածաբանական բառարաններից ընտրողաբար դուրս գրել դարձվածքներ և կազմել 5 նախադասություն այնպես, որ թե՛ ենթական և թե՛ ստորոգյալի մասն արտահայտվեն դարձվածքով:

ԱՑ-61. Ա. Նախադասություններ կազմել՝ ընդգծված բառերը ենթակա, իսկ փակագծերում տրվածները՝ ստորոգյալ դարձնելով /ուշադրություն դարձնել վերջինիս թվի քերականական կարգի դրսևորմամբ/:

Բ. Պարզաբանել շարահյուսական այն իրողությունը, որը կոչվում է քակառություն:

●► ազգ /հպարտանալ/
► Միագյալ Նահանգները /չգիջել/
► վարդանանք /աջակցել/
4. գոռք /կովել/
► Աշտոր կամ Արամը /գալ/
► ամենքս /շտապել/
► ավագամի /ժամանել/
► Երկիր մոլորակ /պտտվել/
► հայերը /գերադասել/
► նախիր /բարձրանալ/
► աշակերտություն /որոշել/
●► արև /ժպտալ/
► գլուխ /կանգնել/
► և՛ տղան, և՛ աղջիկը /հեռանալ/
► ամենքը /հիանալ/
► չորս գինվոր /մտնել/
► գողոցների մեծ մասը /չկրկնել/
► ես, դու և մա /գնալ/
► երկու կաթիլ /վորվել/
► հինգ հոգի /պակասել/
► կամ անձրևը, կամ ձյունը /վնասել/
► բուրդ /հեռանալ/
► կաշին ու ոսկորը /մնալ/
► /լազ ու կոծ /բարձրանալ/
► լուրաբանչուր ոք /հավատալ/
► տոմսեր /վաճառել/
► ղեղորայք /ստանալ/
► մտավորականություն /աջակցել/
► հայերս /երազել/
► համայնք /մասնակցել/
► մայրը երեխաների հետ /գրոսնել/
► բուրդը /գնալ/
► դու և մա /չիհիշել/
► ամեն ոք /իրավունք ունենալ/
► առուններ /կարկաչել/
► սեր ու հավատ /փրկել/
► սարեր ու ձորեր /կանաչ հագնել/
► ոչ ոք /չկարդալ/
► լուրաբանչուրս /ուզել/
► «Մթնշաղի անուրջները» /գրվել/
► հանդիսականների կեսը /հեռանալ/
► մերոնք /սիրել/
► աչքերս /հոգնել/
► երգը և երաժշտությունը /փրկել/ |
|--|

ԱՑ-62. Կազմել պարզ համատոտ նախադասություններ հետևյալ մասնակաղապարներով կամ ենթակաղապարներով՝
ա/ գոյական ենթակա + պարզ ստորոգյալ
բ/ դերանուն ենթակա + պարզ ստորոգյալ
գ/ գոյական ենթակա + բաղադրյալ ստորոգյալ, որի ստորոգելին արտահայտված է գոյականով /և՛ ուղիղ, և՛ թեք ձևերով/, դերանունով, ածականով
դ/ փոխանվանաբար գործածված ածական ենթակա + պարզ ստորոգյալ
ե/ փոխանվանաբար գործածված թվական ենթակա + բաղադրյալ ստորոգյալ

Ա **Ը-63.** Արտագրել՝ փակագծերում տրված բայերը համաձայնեցնելով ենթակաների հետ: Ուշադրություն դարձնել ենթակայի և ստորոգյալի շարադասությանը:

Ես /կրակել/ իմ մանկության ընկերոջ, իմ սիրելի շան ճակատին... Ապա խելագար վագրով /սլանալ/ դեպի անտառ, /նետվել/ թփերի մեջ և երես խոնավ հողին քսելով՝ դառնազին /հեկեկալ/:

Ես /կրակել / իմ առաջին սիրո վրա ու նրա ողբերգական մահն /ողբալ/ իմ պատանեկան անարատ հոգու ամբողջ ուժով...

Իմ գիժ, իմ գիժ պատանեկություն, որ մեր ջրվեժների պես փրփրադեղ /եմ/ ու մեր եղնիկների մման թեթևասույր: Հորդացած գարնան ջրերի մման զգացմունքներս /դուրս գալ/ իրենց ափերից ու /արմատահան անել-տանել/ եզերքին բուսած ծառ ու ծաղիկ, կանաչ ու թուփ:

Բողար ջան, մայիսի շաղոտ լուսաբացի և աշնան անձրևոտ գիշերների իմ ընկեր: Դու էլ /գոհ գնալ/ իմ գիժ զգացմունքների գիժ հորդումին: Ու ինձ /թվալ/, որ նրան /գոհ գնալ/ և իմ առաջին սերը, որ /փթթել/ շա՛տ վտանգավոր տեղ՝ իմ հոգու լեռնային հեղեղատի ափին...

Այս դեպքից քսան տարի /անցնել/: Հորդացած ջրերը /հանդարտվել/, և ես /դառնալ/ չափավոր ու խոհուն: Կյանքը /խուզվել/ երևակայությանս թևերը, և նա այլևս /չճախրել/ ամպերից վեր. հիմա նա ներքևում է՝ երկրի վրա...

Ու այժմ ես հաճախ /հարցնել/ ինքս ինձ. «Մի՞թե ես որևէ /կայծ առջ քերել/ այդ աղջկա հոգում... Տեսնես՝ կարեկցության զոնն մի շող /անցնել/ նրա հոգով, կարեկցություն՝ ոչ թե սպանվողի, այլ իմ նկատմամբ. չէ՞ որ նա /հասկանալ/, անշուշտ /հասկանալ/, որ ես /կրակել/ իմ սրտին, և ե՛ս եմ կարեկցության արժանի իմ փոթորկվող հոգով...»:

Ու մեկ էլ /հարցնել/ «Կա՞ արդյոք նա, /հիշել/ ինձ...»:

Իմ գիժ, իմ գիժ ջահելություն, որ երազուն /եմ/ ու խաղաղ... **Կ. Անանյան/**

ԳՈՅԱԿԱՆԿԱՆ ԱՆՂԱՄԻ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Ա **Ը-64.** Կազմել նախադասություններ, որոնցում որոշիչն արտահայտված լինի՝ ա/ ամսականով /թե՛ որականական, թե՛ հարաբերական/.

բ/ թվականով.

գ/ հատկանշային նշանակություն ունեցող դերանվամբ.

դ/ դերբայով /անկախ դերբայներով՝ քացի համակատարից/.

ե/ գոյականով /ուղղական, սեռական-տրական, քացառական, գործիական հոլովներով/.

զ/ մակբայով /բայանուն գոյականների հետ/.

է/ հոլովակապային կառույցով.

ը/ դերբայական դարձվածով.

թ/ դարձվածքով.

ժ/ ինքնանվանողաբար գործածված միավորով /հնչյուն, բառ բառակապակցություն/:

Ա **Ը-65.** Տրված որոշիչ-որոշյալ կապակցություններում որոշել որոշիչ արտահայտության ձևը:

Մեղմ հովիկ, ամենանուրբ լարեր, մագաղաթյա գիր, մայրական գիրկ, քառասուն օր, այնպիսի ձայն, յոթ շաբաթ, «Իմ գիրն ուրիշ գրեն է» տողով, նույն վայրկյանին, ամեն բառ, թղթից տնակ, սարի պես տղամարդ, երեքական գիրք, ամեն մի խոսք, ծեղուկ ձկնորս, խոցված սիրտ, անբուն գիշերներ, համայն աշխարհը, ծաղիկ հասակ, բոլոր ժամանակներում, մի բուռ հող, աստղալից երկինք, ոտքի ճանապարհ, որևէ բան, մի քանի տետր, «ու» տառով, ինչքա՞ն մարդ, ո՞ւմ գիրքը, կանչող զանգակ, գոհար աչքեր, «Եկա, տեսա, հաղթեցի» արտահայտությունը, կապույտ աչքերով աղջիկ, սպարապետ Վարդան, երկու կաթիլ արցունք, ձեռնափայտով ծերունի, արագ ընթացք, գալիք երջանկություն, իններորդ ալիք:

Ա **Ը-66.** Ա. Դուրս գրել որոշիչներն իրենց որոշյալների հետ՝ նշելով բառաքերականական հատկանիշները: Որոշիչ կապակցման եղանակը:

Բ. Փոխադրել՝ փոխելով որոշիչների շարադասությունը՝ առաջադասը՝ հետադաս դնելով, հետադասը՝ առաջադաս /թե՛ հնարավոր է/:

& Գ. Ընդգծել այն անդամները, որոնք ունեն և՛ որոշիչ, և՛ հատկացուցիչ լրացումներ. նման կապակցություններում շարադասական օրինաչափությունը ներկայացնել:

Բարձրանում ենք Մեծ Լոռեցու առաջին ապրումների կախարդական օրրանը՝ Դսեղ: Սա այն ճանապարհն է, որով մարդ չի կարող անցնել առանց սրտաթրթիռ զգացմունքների, առանց թումանյանական վառվռում պատկերների: Ծամփեզրին դու տեսնում ես գեղուղեշ ծառեր, նոթերը կիսած քարափներ, կարկաչուն առվակներ, խոխոջուն աղբյուրներ, լուռ ու խոսուն հուշարձաններ: Եվ ինքնըստինքյան պատկերացնում ես՝ ահա այստեղ է, որ Գիրքըն ասել է. «Ապի՛, ծարավ եմ». այս էլ այն բարձրաբերձ քարածայռը՝ ձորի հանդիպակաց ափերին վեր խոյացած, որտեղից տարաբախտ Անուշն է իրեն հանձնել ամենակուլ անդունդին. այս էլ այն վիթխարի ընկուզենին, որի շվաքուն խնջույքի են նստել գյուղի մեծերը և նահապետական խորախորհուրդ օրհնությամբ բարեմաղթել մանուկ տաղասացներին: Խոր, լայնաբերան ձորով հոսում է Դեբեղը՝ մեղմ ու հանդարտ, սրընթաց ու ահագնադողորդ, փրփրադեղ ալիքներով, ծեծում է, ծեծկոտում է ափերը ծեռուտ, վշշում ու հեծծում:

Ի վերջո երևում է գյուղը: Քո դեմ հեքիաթային, հովվերգական մի աշխարհ է՝ իր բանաստեղծական տրամադրություններով: Մի ընդարձակ հարթության վրա անվորով տարածվել է հինավուրց Դսեղը՝ նման բնակերտ մի ամրոցի: Շուրջը սարեր են՝ կարծես հարբած շարքերով պար բռնած, արտեր են՝ ծայրեիծայր երփներանգ, բարձրանուշ ծաղիկներով, արտույտների, կտցարների գարնանային ցմծերգով, ծղրիղների թախծանուշ ձայնով: Քամին օրորում է արտերը հասած, և ոսկեվարս հասկերը ծուփ-ծուփ ալիքվում են, մեղմ սոսափյունով հոսում, հոսում:

Ահա գյուղամերձ բարձունքը՝ Դիդը, ահա փոքրիկ լիճը՝ աչքի պես վճիտ, հայելու բեկբեկուն արփիափայլով... Հեռվում՝ հորիզոնի վրա, բարձրագահ բազմել են սիգապանձ լեռնագագաթները՝ Լավարը, Չափնդաղը, Գարախաչը, Քողաքարը: Նայում ես շուրջդ և ինքնաբերաբար ըմբռնում, թե ինչն է իմաստավորել բանաստեղծի մանկության աշխարհը:

/Ըստ Նվարդ Թումանյանի/

ԱՇՊ Ը-67. Կարդալ և ավելացնել բազմակի որոշիչներ /համասեռ և անհամասեռ/:

Իջնում է երեկոն 0, 0 աշխարհի ու 0, 0 ծովի վրա, և գույները մզանում են: Երեկոն՝ 0, 0, 0, ընդունում է ծովի շոյանքներն 0 ու 0, 0 մրմունջները: Ծովը չի սրտնեղում ու չի նետվում ափերի վրա՝ 0, 0, 0:

Պատուհանից երևում է ծովը՝ 0, 0:

Տանը երգեհոն կա: Երգեհոնը հիշեցնում է հայոց շարականները՝ 0, 0, և սրբազանը սկսում է բամբ ձայնով երգել: Նա անէացած նայում է 0 0 երկնքին՝ 0, 0, և 0 0 ամպերի նշմարվող ողկույզներն արբեցնում են նրա սիրտը մի անանուն տեմպերով: Հետո ծունր է իջնում 0, 0, երեկոյի և 0 0 ծովի առջև և աղոթում: Սա աղոթք է՝ 0, 0, 0: Գոհության աղոթք՝ ուղղված Արարչին:

Իսկ 0 0 սյուրը՝ 0, 0, բերում է զանազան բույրեր՝ 0, 0:

ԱՇՊ Ը-68. Ա. Ընդգծվածների կողքին փակագծերում տրված որոշյալները ճիշտ թվով դնել:

Բ. Դուրս գրել այն կապակցությունները, որոնցում որոշիչները, ըստ իրենց բառիմաստային առանձնահատկությունների, պահանջում են և՛ եզակի, և՛ հոգնակի թվերով որոշյալներ:

● ▶ սև-սև /այք/	▶ տեսակ-տեսակ /ծաղիկ/	▶ մեծամեծ /նվեր/
▶ թեր ու դեմ /կարծիք/	▶ անուշ-անուշ /երագ/	▶ փունջ-փունջ /վարդ/
▶ բազմաթիվ /հարց/	▶ անհամար /ժառ/	▶ գանազան /հարց/
▶ բազմաձև /խիճ/	▶ որևէ /խոսք/	▶ հաստ ու կենտ /անցողք/
▶ անթիվ /աստղ/	▶ միլիոնավոր /մուրացկան/	▶ մեծ ու փոքր /սար/
▶ լավ ու վատ /օր/	▶ մեկ /աշխարհ/	▶ քսան /աշակերտ/
● ▶ երկու /փողոց/	▶ հազար ու մի /հանելուկ/	▶ անցած-գնացած /օր/
▶ ամեն /հայ/	▶ բոլոր /երեխա/	▶ այս /գիրք/
▶ յուրաքանչյուր /ուսանող/	▶ ողջ /մարդկություն/	▶ ամեն մի /կին/
▶ կարմիր ու կանաչ /լույս/	▶ կարմիր-կանաչ /հասակ/	▶ ոչ մի /լուր/
▶ այսպիսի /երաշք/	▶ արևայլ /խնդիր/	▶ որևէ /տեսակետ/
▶ ինչ-ինչ /պատճառ/	▶ ամբողջ /աշխարհ/	▶ երկու բաժակ /գինի/

ԱՇՊ Ը-69. Դարձվածաբանական տարբեր բառարաններից ընտրել 10-15 դարձվածք և կազմել կապակցված խոսք այնպես, որ դրանք հանդես գան որոշիչ դերում:

ԱՇՊ Ը-70. Ա & Հատկացուցիչ-հատկացյալ կապակցություններում բացատրել հատկացուցիչների իմաստային հարաբերությունները /մասնական /մասի և ամբողջության/, պատկանելության, ենթակայական, առարկայական, նյութի, սերման կամ ծագման, պարունակության, տարածական, ժամանակային, որակային կամ հատկանշային, արժեքի կամ զգի, բացահայտման և այլն/:

Ուսանողի տետրը, սարի գազաթը, Քրիստոսի համբարձունը, հարազատների կարոտը, կաղնու ստվերը, բերքահավաքի շրջանը, ճեմելու սրահ, ծովի քամի, ձնոտան բույր, աշնան արև, արծվի հայացք, ջրի գին, որդու լուսանկարը, բազավորի զավակները, արևի ճառագայթներ, թշնամու խումբ, այգու կեսը, կավի աման, արծաթի գդալ, ճաշի ափսե, գինու թաս, այգու ծառեր, բաժակի հյութը, երեխայի ձայն, Շիրվանգաղեի պատմվածքները, Այգեկցու առակները, հացի կտոր, զինվորի քաջություն, վուշի թել, գարու հաց, գարեջրի բաժակ, շշի գինին, դաշտերի ծաղիկները, ձիու թամբ, խաղի հրապարակ:

ԱՇՊ Ը-71. Ա. Ջերականների մի խումբ հատկացուցիչ-հատկացյալ կապակցության եղանակը համարում է խնդրառությունը /Մ. Ասատրյան, Ռ. Իշխանյան, Խ. Բաղիկյան/, իսկ մյուս խումբը՝ առդրությունը /«Ժամանակակից հայոց լեզու», հ. 3/: Ո՞ր տեսակետն է ձեզ համար ընդունելի:

Բ. Դուրս գրել հատկացուցիչ-հատկացյալ կապակցությունները, որոշել հատկացուցչի խոսքիմասային պատկանելությունը և քերականական ձևը, կապակցման եղանակը:

Լուսնկա գիշերները երիտասարդը ծովափին՝ խարույկի մոտ, ձկնորսների հետ ունկնդրում էր նրանց քաղցրահնչյուն սագի հոգեհմա ելևէջները... Նա լսում էր անտուն, հալածական քամու հազար-հազար մեղուչ ձայները. նա հոգեխաչ ականջ էր դնում աստանդական քամու հրաշալի սրնգին, որ հնչում էր անընդմեջ կախարդական աշխարհների, մրկածուփ ծովերի, անհայտ սարերի, ամայի անապատների երազանքներից և վշտերից: Իսկ առավոտից մինչև երեկո նա թափառում էր սար ու ձոր՝ լսելու բնության երգերը հազարալեզու, կարկաչը աղբյուրների, շառաչը ջրընկեցների, հառաչը արտերի: Նա հանգչում էր ու նիրհում սաղարթախիտ ծառերի ստվերներում, որոնց ճյուղերի վրա օրորվում էին հավքերը բանաստեղծ և դայլայլում սերն ու իղձերը իրենց: Նա նիրհում էր գով ծառերի տակ, և մեծ բնությունն իր անտառներով ու երկնակարկառ գազաթներով, իր ծովերով ու անապատներով, իր հավքերով ու արշալույսներով, իր ամպերով ու հողմերով նրան երազանքներ էր բերում, արնանման, շքեղ, սավառնաթև երագներ:

Նրա դուռը բաց էր իր սրտի պես, բոլոր վշտահար սրտերը նրա մոտ էին լալիս, նրա կրծքին հանգչում: Բոլոր թափառական գուսանները նրա մոտ էին վայր դնում իրենց մաշված ցուպերը և երգում նրա համար անճանաչ սրտերի, վիրավոր բլբուլների անըջանքներից ու մորմոքներից, թալուկ վարդերի, սիրահար եղնիկների տրտունջներից ու ցնորքներից:

Եվ հեռավոր գյուղերի ու քաղաքների երգիչները նրա համար էին երգում, որովհետև նրա հոգին լսում էր նրանց երգերը: Բնության ամեն մի ձայն, ամեն մի շրշյուն, ամեն մի հնչյուն լսելի էր, հասանելի նրա հոգուն:

/Ըստ Ավ. Իսահակյանի/

Ա C-72. Կետադրել: Դուրս գրել հատկացուցիչ-հատկացյալ կապակցությունները և որոշել եզրերից յուրաքանչյուրի բառաքերականակամ հատկանիշները: Ո՞ր դեպքում է հատկացուցիչը հետո բուժ դրվում:

Նկարիչը մեծագույն հափշտակությամբ սկսել էր կարգի բերել իր Արարատյան դաշտավայրի բնանկարները: Ահա Մասիսի երկնի կապույտի մեջ կորած գազաթը վեհաշուք ու վեհատես: Այդ նկարը աշխատանոցի սվաղը թափված պատերին շունչ ու լույս էր հաղորդում: Ահա Արարատյան դաշտավայրի գույն ու երանգ բույր ու շունչ պարզևող ծաղիկները: Ահա արահետների օձի նման ոլոր-մոլոր սողացող թելը: Արտերի դեռ մանգաղի երեսը չտեսած ոսկին ծփում էր ու ծածանվում:

Ահա գեղուկների՝ կյտր երդիկներով գետնափոր խրճիթները որոնցից անեզր խեղճության ու չարքաշ կյանքի սիրտ մրմռացնող երգն էր ծորում:

/Թելադրության նյութերի ժողովածուից/

Ա C-73. & Տրված բառերից կազմել բառակապակցություններ և բացատրել շարադասության ընդունված կարգը՝ ա/ անհամասեռ որոշիչների բ/ միևնույն անդամին լրացնող հատկացուցչի և որոշչի:

Ձ 1. ♦ լեռներ, գագաթ, բարձր ♦ կիսաբաց, մատյան, էջեր ♦ դողդողացող, մոմեր, թրթիռ ♦ բնակիչ, գյուղ, նախկին ♦ լեռնային, կիրճ, խոր ♦ շքեղ, արծաթյա, մատանի ♦ վազուր, գարնանային, երկինք ♦ վերջին, շողեր, արև ♦ ծաղկազարդ, դաշտեր, ցողաթաթախ, հայրենի ♦ կարաս, հոգեհմա, երգ, թախծաթով

Ձ 2. ♦ աղջիկներ, երեք, հրաշք ♦ համաշխարհային, պատերազմ, երկրորդ ♦ աթոռ, դրվագազարդ, վեց ♦ երեքական կիլոգրամ, միրգ, չոր,

Ձ 3. ♦ հուշ դարձած, տուն, հայրական ♦ գինի, յոթնամյա, արյունը թունդ հանող ♦ սև և երկար արտևանումներով երիզված, աչքեր, վառվում:

Ա C-74. Գեղարվեստական գրականությունից դուրս գրել 2-ական նախադասություններ, որոնցում՝

● բացահայտիչն արտահայտված է հասարակ գոյականով, բացահայտյալը՝ դերանվամբ.

● բացահայտիչն արտահայտված է դերանվամբ, բացահայտյալը՝ հասարակ գոյականով.

● թե՛ բացահայտիչը, թե՛ բացահայտյալն արտահայտված են հատուկ գոյականներով.

● բացահայտիչն արտահայտված է քաղաղրյալ հատուկ գոյականով, բացահայտյալը՝ հասարակ.

● բացահայտիչն արտահայտված է հասարակ գոյականով, բացահայտյալը՝ հատուկ.

● բացահայտյալն ընդհանուր, ամբողջական, հավաքական առարկաների, երևույթների, իրողությունների անվանում է, իսկ բազմակի բացահայտիչները՝ այդ ընդհանուրը կազմող մասերը.

● բացահայտիչն ընդհանրացումն է բազմակի բացահայտյալների:

Ա C-75. Ընդգծել բացահայտիչ-բացահայտյալ կառույցները, նշել քերականական, դիրքային կամ շարադասական, արտասանական առանձնահատկությունները:

Անժամանակ ծնված խելագար հանճարը՝ Բլեզ Պասկալը, կարողացավ իր ամենավեսմ զբաղմունքը դարձնել դա՛՝ օգնել խեղճերին ու տկարներին: Կանցնի ևս 100 տարի, աշխարհ կգա մի ուրիշ ֆրանսիացի խենթուկը՝ Սեն-Սիմոնը, և Պասկալի այսքան պարզ ու հասկանալի մտքերը՝ սիրիք մարդուն և ընդհանուր բարօրության մեջ փնտրիք և քո երջանկությունը, կդառնա առաղձը, հենքը մի ամբողջ գաղափարախոսության՝ սեն-սիմոնիզմի: Իսկ ավելի ուշ մեր մեծ քնարերգուն՝ Մեծարենցը, կպոռթկա ինչպես հոգու ճիչ.

Տու՛ր ինձ, Տե՛ր, ուրախությունն անանձնական....

Ա C-76. Տրված մասնական բացահայտչով կապակցությունները գործածել նախադասությունների մեջ՝ տարբեր դիրքերում /առաջադաս, միջադաս, ետադաս/ որպես ապահով թաքստոց, իբրև մերժված ու տառապած հոգի, որպես քարքարոտ երկրի, ինչպես ազնիվ հայ:

Ա C-77. Տեքստից դուրս գրել բացահայտիչ-բացահայտյալ կապակցությունները, առանձնացնել մասնական բացահայտիչներն իրենց բացահայտյալների հետ: Փոխադրել տեքստը՝ վերջիններս դարձնելով բուն բացահայտչով կապակցություններ:

Նոբելյան մրցանակը իբրև ողջ աշխարհում ճանաչված ամենապատվավոր պարգև, կրում է շվեդ ճարտարագետ-քիմիկոս Ալֆրեդ Նոբելի անունը: Նոբելների մշանավոր գերդաստանից՝ գիտնականների և ձեռներեց մարդկանց ընտանիքից է սերել Ալֆրեդը: Ինքը՝ Ալֆրեդ Նոբելը, գյուտարար էր, դիմամիտի՝ ուժամակի ստեղծողը: Հանքարդյունաբերության համար ստեղծված այդ պայթուցիկ նյութը՝ որպես հրազենի շարժիչ ուժ, լայնորեն օգտագործվեց պատերազմների և ահաբեկչությունների ժամանակ:

Ալֆրեդ Նոբելն իր կտակով մի խոշոր գումար է հատկացրել ամենակամավոր մարդկանց՝ գիտնականներին, գրողներին, արվեստագետներին, խաղաղության համար մարտնչողներին:

Նոբելյան մրցանակը՝ իբրև Նոբելի կամքի արտահայտություն, առաջին անգամ շնորհվել է 1901 թ. դեկտեմբերի տասին՝ մրցանակը սահմանողի մահվան տարեկիցի օրը, և դարձել է ամենամյա: Այդ գործը տնօրինում է Նոբելի հայրենիքի՝ Շվեդիայի գիտությունների թագավորական ակադեմիան:

Նշանակված օրը՝ հանդիսավոր արարողության ընթացքում, նորեկյան մրցանակը՝ իբրև ամենապատվավոր գնահատական, և դրամական պարգևը՝ մի քանի տասնյակ հազար ամերիկյան դոլար, սահմանված ծիսակարգով համձնում են նորընծա դափնեկրին: Արարողությունը՝ որպես դարակազմիկ երևույթ, իրենց ներկայությամբ պատվում են 2 երկրների՝ Օվեդիայի և Նորվեգիայի քազավորները:

ԱՍ Ը-78. & Ա. Լրացնել նախադասությունները՝ կետերի փոխարեն գրելով այնպիսի բառեր կամ բառակապակցություններ, որոնք կոնկրետացնեն, մասնավորեն ընդգծված բառերի իմաստը /ուշադրություն դարձնել կետադրությամբ/ օր.՝ Այգու խորքում **Ս** քազմել էին գյուղի մեծերը:

Այգու խորքում՝ ծեր ընկուզենու տակ, քազմել էին գյուղի մեծերը:

1. Լեռնային ճանապարհից վերև **Ս** նշմարվում էր մի եկեղեցի: 2. Վերևում **Ս** փրփուրի նման ճերմակ ամպերն էին սահում: 3. Ներքևում **Ս** այնքան շատ մանուշակներ կային: 4. Այս գիշեր **Ս** երկնքի աստղերն այնքան շատ էին, որ քվայ՝ երկինքը հյուսված է միայն աստղերից: 5. Արշալույսից առաջ **Ս** սրինգս պիտի նվագեն, որ թռչեն-գան քնքուշ սոխակներն ու դեղձամիկները: 6. Այգու խորքում **Ս** առվակ էր խոխոջում, և ջրերի կարկաչը, միախառնվելով տերևների խշշյունին, ստեղծում էր ինչ-որ խորհրդավոր տրտմություն: 7. Կեսգիշերին **Ս** օվկիանոսը մոռնչաց, և մրրկահույզ ալիքները հուժկու հորձանքով հարձակվեցին նավի վրա:

Բ. Ընտրել 3 նախադասություն և այնպես վերակազմել, որ բացահայտիչը, բացահայտյալ ունենալով հանդերձ, նաև բացահայտյալի դերով հանդես գա:

ԱՍ Ը-79. Կազմել նախադասություններ, որոնցում բացահայտիչը բացահայտյալի հետ կապակցված է այսինքն, այն է, այս է, ուրեմն, ինչպես, օրինակ, իմա / իմացի/ մեկնական բառերով:

ԱՍ Ը-80. Արտագրել՝ փակագծերում տրված բացահայտիչները համաձայնեցնելով բացահայտյալների հետ /դեմքով, քվով, հոլովով/:

Բ. Ընդգծված նախադասություններում փոխել բացահայտչի և բացահայտյալի շարադասությունը՝ ուշադրություն դարձնելով նրանց իմաստային, շարահյուսական, ոճական տարբերություններին:

1. Երեք մարմինների՝ /Երկիր, Արեգակ, Լուսին/ խնդիրը երկնային մեխանիկայի ու մաթեմատիկայի ամենաբարդ բնագավառներից մեկն է: 2. «Ես՝ /Նյուտոնի աշակերտ/, ամենայն վստահությամբ հանդգնում եմ հայտարարել, որ այս գիսավորը կվերադառնա 1758 թ. սկզբին»: 3. Նրանք՝ /աստղագետ-տեսաբան/ ապացուցեցին, որ նեյտրոնային աստղը 20-րդ դարի մեծագույն հայտնագործություններից մեկն է: 4. Հայլեյի գիսավորի լեզունդար հերոսուհու՝ /Հորտենզիա Լեպոտ/ փառքին ու բախտին հասնելու համար նրան՝ /Ժակլին Բելլ/, պակասում էր մի բան՝ նա ֆրանսուհի չէր: 5.

Բոլոր ժամանակների ամենահանդուգն աշխարհակալը՝ /Ալեքսանդր Մակեդոնացի/, իր բարձի տակ կողք կողքի պահում էր դաշույնն ու Հոմերոսի «Իլիականը»: 6. Հիմա արդեն դժվար է հավատալ, որ առաջին հերթին իր՝ /Նյուտոն/ հայրենիքում՝ /Անգլիա/, տիեզերական ձգողության օրենքն ունեցել է կատաղի հակառակորդներ: 7. Հայերը ծիր Կաթինը անվանել են «Հարդազողի ճանապարհ»՝ ընդունելով այն առասպելը, ըստ որի պատերազմի աստվածը՝ /Վահագն/ խիստ ծնունդը գողացել է Բաբելոնի տիրակալի /Բաբելոն/ հարողը և ճանապարհին քափել: 8. Ռիբոյի գրախանութի կազմարարի աշակերտի՝ /Մայրի Ֆարադեյ/ մասին է Ստոյետովը գրել. «Ամենաերջանիկ աստղագետից՝ /Գալիլեյ/ հետո աշխարհը չէր տեսել այդքան ապշեցուցիչ ու բազմազան հայտնագործություններ, որ դուրս եկան մի գլխից, և հազիվ թե շուտով տեսնի երկրորդ Ֆարադեյին»:

ԱՍ Ը-81. Կետադրել՝ ուշադրություն դարձնելով այն դեպքերին, երբ բուն բացահայտիչը նախադասության մյուս անդամներից չի տրոհվում: Եզրակացնելով գրել այն կանոն-կետերը, ըստ որոնց բացահայտիչը չի տրոհվում նախադասության մյուս անդամներից /ա. 1. ա. 2. ա. 3. ա. 4/:

Գալիլեո Գալիլեյը ամենաերջանիկ աստղագետը հակառակ իր ըմբոստ ու հպարտ խառնվածքի վայելում էր Տոսկանայի ու Ֆլորենցիայի այն ժամանակվա տիրակալների Մեդիչիների ընտանիքի համակրանքը իսկ ամենակրտսեր Մեդիչիի Կոզիմոյի հետ մույնիսկ բարեկամական կապեր ուներ: Եվ ահա Գալիլեյը որոշում է ընդառաջել իր բարեկամներին և Յուպիտերյան արբանյակները կոչել «Մեդիչեյան աստղեր» անունով: «Մեդիչեյան աստղերի» լուսնային բնապատկերի Կաթնծիրի աստղային կուտակումների լուրը կայծակի արագությամբ տարածվեց ամբողջ Եվրոպայում: Ֆրանսիայի կայսրը Ռուդոլֆ Երկրորդն էլ էր հետաքրքրվում Գալիլեյով ու նրա գործերով...

Առաջացավ աստղադիտակ ձեռք բերելու պահանջ բոլորն էլ ուզում էին իրենց աչքերով տեսնել անհավատալիքն ու աներևակայելիքն: Ազնվագարն իշխանուհին Մարիա Մեդիչին ստանալով Գալիլեյի ուղարկած աստղադիտակը չի համբերում մինչև որ այն տեղակայվի ինչպես հարկն է և ծնկի է իջնում՝ ժամ առաջ լուսնին նայելու համար: Ֆրանսիական արքունիքի պալատականներից մեկը հատուկ նամակ է գրում Գալիլեյին խնդրելով որ երթբական նոր աստղին որն անկասկած կհայտնաբերի նա Գալիլեյը շնորհի իրենց արքայի Հենրիխ Չորրորդի անունը:

Բայց իրեն Գալիլեյին «Մեդիչեյան աստղերը» բոլորովին ուրիշ բան էին ասում...

❏ **Ը-82. Ա. Կարդայ, դուրս գրել յուրաքանչյուր նախադասության /բաղադրիչ նախադասության/ զլխավոր անդամները, որոշել արտահայտության ձևերը:**

❖ **Բ. Ստորոգյալի ո՞ր տեսակն է առավել չափով օգտագործվել տեքստում. կա՞յ ունի խոսքի այս ոճի հետ:**

Գ. Դուրս գրել գոյականական անդամի լրացումները՝ իրենց լրացյալներով, նշել տեսակը և ձևաբանական հատկանիշները:

Պոեզիայում շատերն են դիմել «տիեզերական չափումների»... Ալբերտ Էյնշտեյնը հարաբերականության տեսությունը հասկանալու համար խորհուրդ է տալիս կարդալ Դոստոևսկի: Տարօրինակ խորհուրդ է...

... Բախ, Հենդել, Բեթհովեն. զուր չեն ասել՝ «աստվածային երաժշտություն»: Եվ մարդուն տիեզերական անհունության հասցնող Մոցարտը՝ վճիտ, բյուրեղային: Մի՞թե այս հսկաների զգացած ու ընկալած տիեզերքը արտահայտված են յուրմենքի լեզվով, նույնը չէ, ինչ Նյուտոնի ու Էյնշտեյնի տիեզերքը՝ ներկայացված մաթեմատիկայի լեզվով: Մի՞թե հնարավոր է պատկերացնել Դանթեի «Աստվածային կատակերգությունը» և այդ գործի՝ Գյուստավ Դորեի մոնումենտալ պատկերազարդումները՝ առանց մխրճվելու տիեզերական հորձանուտի մեջ: Պիկասոն իր «Գերմիկայով» դեռևս 1937 թ. կանխազգաց ատոմային պատերազմի արհավիրքի: Զգիտես՝ Չգիտես՝ զարմա՞նք է այն տիեզերքի ուժի առաջ, թե՞ սարսափ՝ զալիքի հանդեպ: Իսկ մի՞թե «տիեզերական» չէ Վան Գոգի երևակայությունը. նա ոչ միայն զգացել է տիեզերքը, նրա անհունությունն ու բազմազանությունը, նրանում փոթորկվող գարիտների ուժերը, այլև գտել է այդ ամենը ոչ գիտական լեզվով արտահայտելու կերպը՝ այն էլ ինչպիսի՜ ապշեցուցիչ ուժով: Այն աստղագետը, որը դժվարանում է պատկերացնել, թե ինչ բան է տիեզերքը, ...թող մայի նրա «Աստվածային գիշերը» /1888թ., հունիս/, որն իսկապես աստվածային գիշեր է, թող մայի ու մտածի...

Հապա Վան Գոգի Արեգակը: Նա նկարում է Արեգակի դիմանկարը՝ հզոր, հուրհրացող՝ որպես արքան տիեզերքի: Իզուր չեն Վան Գոգին անվանել «արևապաշտ»:

Տիեզերական սուր զգացողությունը բնորոշ է նաև Գոգենին... Տիեզերական զուլխագործոցում՝ նրա «Նիրվանայում», տիեզերքի կենտրոնում «Լուսին» երկիրն է: Իսկ նրա հոգեկան կտակի՝ «Որտեղի՞ց ենք մենք», «Ո՞վ ենք մենք», «Ո՞ր ենք գնում մենք» կոմպոզիցիայի միտումը մարդուն տիեզերական առեղծվածներից մեկը համարե՞լը չէ:

Հապա պոեզիա՞ն: Վարուժանը, որ «հեթանոս» պոետ է, մի՞թե չի երագում այնպիսի մարդ ու մարդկություն, որն «արժանի ըլլա արևի շուրջը դառնալուն»: Նրա համար ամենափոքր մասշտաբը տիեզերքն է, ամենափոքր «կշռաքարը»՝ Արեգակը: Իսկ մի՞թե մարդու և տիեզերքի միասնությանը միևրված մի վիթխարի հիմն չէ Նարեկացու «Մատյան ողբերգությունը»... «Կարող էինք լինել մենք աստված նույնիսկ», - ասում է նա ու սարսափում իր իսկ ասածից:

Տիեզերական է նաև Ավ. Իսահակյանի մտածողությունը՝ «Տիեզերքի պեճոճ հյուսվածքն են ես»...

Տիեզերական առեղծվածներով զբաղվող ոչ մի գիտնական չի կարող իր տեսադաշտից դուրս թողնել այս ամենը. այո՛, Ալբերտ Էյնշտեյնի հարաբերականության տեսությունը հասկանալու համար պետք է կարդալ Դոստոևսկի...

Բ Ա Յ Ա Կ Ա Ն Ա Ն Դ Ա Մ Ի Լ Բ Ա Յ ՈՒ Մ Ն Ե Բ

❏ **Ը-83. & Ա. Կարդալ և ընդգծել՝ ա/ դիմավոր բայերի լրացումները՝ մեկ գծով. բ/ դերբայական ձևերի լրացումները՝ երկու գծով:**

Բ. Առանձնացնել խնդիրները. ի՞նչ հիմունքով ենք սահմանազատում խնդիր և պարագա լրացումները:

Գ. Բացի բայից՝ այլ խոսքի մասերով արտահայտված անդամները կարո՞ղ են խնդիր և պարագա լրացումներ ունենալ:

Մարոյանը լավ գիտե մարդուն. նա մարդու գիտակն է: Ինչպես կարելի է պատշաճը չմատուցել այդ մեծ տիեզերքին՝ տիեզերքը ստեղծող տիեզերքին, չապշել, չզարմանալ նրա անսահման հնարավորությունների, անըմբռնելի բազմազանության վրա, ու ստեղծված ներդաշնակության վրա նաև. նա կախում էր գլուխը՝ մտմտալով. «Մեր տգիտությունը մեզի կապրեցնի»:

...Հոգով կենսախիճը, էությանը անչար Հայը գիտեր զրուցելու գաղտնիքը, նա կարող էր ժամերով լարված պահել իր զրուցակցին լսելու իր ապշեցուցիչ ձիրքով: Նա ուշադիր դիտում էր մարդուն, քննում, քրքրում ու նրա խորաթափանց հայացքից, խորունկ ու բարի աչքերից չէր վրիպում ոչինչ՝ հմայիչն ու վեհը, գեղեցիկն ու վսեմը, կեղծն ու արտահայտելին... Ու այսպես, շարունակվում է զրույցը՝ մարդու մասին, տիեզերքի մասին, սկզբի ու վերջի մասին... «Եթե հանկարծ մարդը վերանա, տիեզերքն էլ բան մը կպակսի», - հարցնում էր ու ինքն էլ հետևություն անում. «Ըսել է, մարդն ու աստղը տիեզերքի համար միևնույն բանն են»: Դա համընկնում էր մարդուն միշտ բարձր, միշտ վեհ, «աստղի կողքին» տեսնելու իր հայեցողության հետ:

..Մարոյանը տխուր մարդ էր. նրան ծանոթ էր տխրության փիլիսոփայությունը... Գիտեր, որ աշխարհում «Ինչ-որ տեղ ինչ-որ բան սխալ է», ու միևնույն ժամանակ չէր կորցնում հավատը մարդու հանդեպ: Բայց քանի որ չափազանց անկեղծ էր ու պարզ, նա չէր կարող պահել իր տազնապը, վաղվա օրվա հանդեպ ունեցած իր թաքուն անհանգստությունը: Եվ, ով գիտե, գուցե այդ անհանգստությունն էր, որ նրա մեջ խնորեց արևելյան իմաստությամբ հունցված խոսքերը, «Կրնա ըլլալ, որ այս օրը մեր կյանքի ամենալավ օրն է»:

/Ըստ Գ. Գուրգաղյանի/

❏ **Ը-84. Լ. Եզեկյանի «Հայոց լեզու» գրքից օգտվելով՝ բնութագրել «սեռի խնդիրներ» և «բնության խնդիրներ» արտահայտությունները և գրել խնդիրներին տրվող հարցերը:**

Ա **Ը-85.** Ա. Կարդայ, դուրս գրել ուղիղ խնդիրներն իրենց խնդրառու քայերի հետ. քայի ո՞ր սեռի քեկադրանքով է դրվում ուղիղ խնդիրը, հոլովական ինչպիսի՞ ձևավորվածություն ունի և ի՞նչ հարցերի է պատասխանում:

Միրտոն գնացել էր ծաղիկներ քաղելու. ամբողջ այգին ծածկված էր դրանցով: Ո՞ր ծաղիկն ավելի շատ կուրախացնի Սոկրատեսին: Մի անկյունում՝ մարմարե բեկորների արանքում, գտավ մի մեծ դեղին անթառամ. շողողացող ոսկե ակն, ոսկե արեգակ...

Ուզեց կռահել ու պոկել, քայց շտկվեց: Ո՛չ: Դեռ չէ: Թե չէ կթառամի: Այնտեղ կգնա մայրամուտից առաջ...

-Միրելի՛ս, թանկագինս, ուզում եմ քեզ հրաժեշտ տալ վերջինը...

Միրտոն հանեց կրծքի վրա պահած անթառամը: Սոկրատեսը վերցրեց այն, նայում էր հուզված.

-Ինչպե՞ս իմացար, որ բոլորից շատ հենց այս ծաղիկն եմ սիրում:

-Ես գիտեմ, թե դու ինչքան ես սիրում արևը:

Սոկրատեսը վերցրեց թույնով լի գավաթը, գնեց դրվագված նախշերը, ժպտաց. ախր ինքը գուշակել էր, որ թույնն իրեն կմատուցեն գեղեցիկ ամանով: Մի հայացք գցեց արեգակնային ծաղիկի վրա, շարժումով գոհա-հեղում կատարեց ի պատիվ նրա ու մի թափով խմեց: Եվ սկսեց քայլել քարացած ընկերների շարքի առջևով: Հետո դանդաղ, դժվարությամբ մոտեցավ մահճին, պառկեց, դեղին մագերի փունջը սեղմեց կրծքին: Թունավորողը շոշափեց, թե մինչև որտեղ է նրա մարմինը կորցրել զգացողությունը:

Ընկերները կամացուկ մոտեցան: Սոկրատեսը անթառթ նայում էր Միրտոյի ծաղիկին:... Սոկրատեսը ժպտաց:

-Ուզո՞ւմ ես էլի ինչ-որ բան ասել, թանկագինս,- ցածրաձայն հարցրեց ինչ ընկերը:

Սոկրատեսը հայացքը չէր կտրում անթառամից:

-Ամեն մարդու մեջ արև կա, միայն թե թողնե, որ լույս տա...

/Յոզեֆ Տոման, Միրտսլավա Տոմանովա/

Բ. Ընդգծված նախադասությունը բանավեճի նյութ դարձնել:

Ա **Ը-86.** *Դիմավոր քայ + ուղիղ խնդիր* կադապարով կապակցություններ կազմել, որոնցում ուղիղ խնդիրը՝

ա/ իրանիչ գոյական է՝ արտահայտված իրի առումով

բ/ իրանիչ գոյական է՝ արտահայտված անձի առումով

գ/ անձնանիչ գոյական է՝ արտահայտված անձի առումով

դ/ անձնանիչ գոյական է՝ արտահայտված իրի առումով:

Ա **Ը-87.** Գիտահանրամատչելի գրականությունից դուրս գրել նախադասու-թյուններ, որոնք իրենց կազմում ունեն հետևյալ կադապարները՝

ա/ ստորոգյալ + բացառական հոլովով դրված ներգործող խնդիր.

բ/ ստորոգյալ + գործիական հոլովով դրված ներգործող խնդիր.

գ/ ստորոգյալ + հոլովակապային կառույցով արտահայտված ներգործող խնդիր /կողմից, ձեռքով/:

Ա **Ը-88.** Տրված քայերին տրական հոլովով ձևավորված անուղղակի խնդիր-ներ ավելացնելով՝ բառակապակցություններ կազմել և որոշել նրանց իմաստային կառուցվածքը /հարաբերությունները/.

ա/ մատուցել, տալ, հանձնել, վաճառել, նվիրել, առաջարկել, կտակել, վարձատրել.

բ/ մոտենալ, մերձենալ, այցելել, բախվել, կաշել, ընդհարվել, հանդիպել.

գ/ կցել, գամել, մեխել, ձուլվել, հյուսվել, կապել.

դ/ մասնակցել, աջակցել, աշխատակցել, ուղեկցել, ցավակցել.

ե/ ասել, լսել, հաղորդել, հայտնել, թելադրել, հրամայել, պատասխանել, խոստովանել, հեռագրել, բարևել.

զ/ մնանվել, համապատասխանել, հավասարվել, ընկերանալ, բաղդատել.

է/ վերածվել, փոխարինվել, փոխակերպվել.

ը/ ուղղել, ուղղվել, դիմել.

թ/ ձգտել, կարոտել, ծարավել, նախանձել, հավատալ, խղճալ, աղաչել, խնդրել:

Ա **Ը-89.** Կազմել մեկական նախադասություններ անուղղակի խնդիրներով /հանգման, մատուցման, վերաբերության, անջատման, ներգործման, միջոցի, սահմանափակման, համեմատության.../ և որոշել նրանց արտահայտության ձևը:

Ա **Ը-90.** Գեղարվեստական գրականությունից դուրս գրել նախադասու-թյուններ, որոնցում հանգման, անջատման, միջոցի, վերաբերության անուղ-ղակի խնդիրներն արտահայտված լինեն հոլովակապային կառույցներով:

Ա **Ը-91.** & Ապրել, աշխատել, հոգալ, նայել քայերի տարբեր սեռիմաստ-ներով /չեզոք և ներգործական/ կազմել բառակապակցություններ, դրանցով էլ՝ նախադասություններ:

Ա **Ը-92.** Կազմել նախադասություններ, որոնցում տեղի պարագան արտահայտված լինի՝

ա/ տեղի մակրայներով.

բ/ ցուցական և հարցահարաբերական դերանուններով.

գ/ գոյականի տրական, հայցական, բացառական, գործիական, ներգոյական հոլովներով.

դ/ կապական կառույցներով.

ե/ բառակապակցություններով:

Ա **Ը-93.** Գտնել տեղի պարագաները, որոշել արտահայտության ձևերը:

Կրիան էր շարունակ մտքերիս մեջ: Այնտեղ, ուր թողեցինք նրան, իմ մանկության օրերի ոտք դրած վայրերն էին. ինչ-որ մեղեդի կար այդ բլուրների մենության, ամայության, բնակավայրերից հեռու լինելու մեջ: Դա ժամանակի ընթացքն է, որ զգում ես, քանի դեռ մամուկ ես, երբ ընկերներից ետ մնացած կանգնած նայում ես ու խորհում, թե ինչ է լինելու մութն

ընկնելուց հետո. այդքան ծանոթ, ուրախալի, արևով ողողված այս լանջերն ինչպես են ընկղմվում խավարի մեջ, դառնում ուրիշ, անծանոթ, վախեցնող, մոտեցող երեկոն սկսում է ահաբեկել քեզ, և դու փախչում ես դեպի ընկերներդ, դեպի տուն, դեպի ձերտնոց: Այդ մեղեդին ամեն մեկը միայն այդ տարիքում է լսում, իսկ երբ այլևս մեծ ես, գիտես, որ խավարում ոչ մի խորհրդավորություն չկա...

Ուրեմն մեր գյուղի տակը քար է, իսկ դրսում համարյա քար չկա, հարթ սևահող է: Պատկերացնում էի այդ քարը, այդ պինդ ապարը, որի վրա մեր պապերը քայլեցին հազարավոր տարիներ և չիմացան, որ ոտքի տակ քար է: Պատկերացնում էի՝ ինչպես հատիչը կրճտում է խորքերում, խողովակն իջնում է քարի միջով, պատկերացնում էի՝ քարի ճեղքերում ջուր է ամբարված, ապա պատկերացնում էի՝ ինչպես պղտոր ալիքներով ջուրը պիտի հորդի խողովակից: Բոլոր կողմերից հավաքված մարդիկ կնայեն, և նրանց հայացքի ներքո ջուրը կսկսի պարզել...

Հոկտեմբերին կրկին անցնում եմ նույն վայրերով... Հեռուներում մեր գյուղն էր՝ խոր ձորերի մեջ, էլ ավելի հեռվում Քյունքաթի անտառապատ սարն էր, որի լանջին հախճապակե սկուտեղի նման սալտակին էր տալիս Թռածի փոսը, որը... երկնաքարի բախումից գոյացած հսկայական մի խառնարան է իրականում, որի հատակին աղբյուր կա. միայն խառնարանի հատակին է ջուր հավաքվում: Կրիան հավանաբար հեռացել է այս տեղերից, թերևս բնագոյաբար ճանապարհ էր բռնել դեպի Էրզաք [եռը]...

Ես հեռվից, շատ հեռվից, հարյուր տրեկոմ, երկու հարյուր տարվա հեռավորությունից, արդեն ոչ աշխարհից, նայում էի ծանոթ սարերին ու սարերը չէի ճանաչում... Ովքե՞ր են ապրում սարերից այն կողմ, ի՞նչ մարդիկ են. առաջ այնտեղ մեր գյուղն էր:

/Զորայր Խալափյան/

ՈՒՇ Ը-94. Կետերի փոխարեն տեղի պարագաներ ավելացնել:

1. Թեյը որպես դեղաբույս, առաջին անգամ հայտնվեց Ո: 2. Երբ 1969թ. ամերիկացի տիեզերագնաց Արմստրոնգը ոտք դրեց Ո, նրա մտքով չէր էլ անցնում, որ այդ առաջին քայլը իրեն կդարձնի մեծ կարողության տեր, կարողություն, որ կտակվել էր 1891 թ. Ո: 3. Դիվային եռանկյունին գտնվում է Ո: 4. Ատլանտիդայի լեզենդը, որը ծնունդ է առել հնադարյան Ո, մինչև այժմ էլ ապշեցուցիչ հետաքրքրություն է առաջացնում Ո: 5. Ամենամեծ գրադարանն աշխարհում ԱՄՆ-ի Կոնգրեսի գրադարանն է, որը գտնվում է Ո: 6. Ամենաշատ բառեր օգտագործված են Հոմերոսի «Ո» և «Ո»: 7. Ամենամեծ ուսումնական հաստատությունը Լոնդոնոսովի անվան պետական համալսարանն է, որը գտնվում է Ո: 8. Նոբելյան մրցանակը շնորհվում է Ո: 9. Տասնիններորդ դարի սկզբին Ո անտառահատ Կարլ ֆոն Դրեյզը ստեղծեց առաջին հեծանիվը: 10. Հոդոսի կոթողը գտնվում է Ո, եգիպտական բուրգերը՝ Ո, Ալեքսանդրիայի փարոսը՝ Ո:

ՈՒՇ Ը-95. Գրել նախադասություններ, որոնցում ժամանակի պարագան արտահայտված է՝

ա/ ժամանակի մակրայով
բ/ գոյականի հոլովածներով
գ/ դերբայով
դ/ կապով ու կապի խնդրով
ե/ բառակապակցությունով

ՈՒՇ Ը-96. Դուրս գրել տեղի և ժամանակի պարագաներն իրենց խնդրառու բայերի հետ և որոշել նրանց արտահայտության ձևերը:

Սիենայում տարվա մեջ մեկ օր միայն Արեգակը հայտնվում է ճիշտ գլխավերևում՝ զենիթում: Մի քանի հարյուրամյակներ առաջ էլ Էրաստոս-թենեսի նախորդները մտածել են այս մասին, ու առաջին հերթին ինքը՝ երկրաչափության աստվածը՝ Պյութագորասը: Մտածել են ու չեն գտել լուծումը: Իսկ ինքը գտավ լուծումը. Սիենայում ամառվա արևադարձի օրը՝ կեսօրին, Արեգակը գտնվում է զենիթում:

...Վերջապես եկավ երկար սպասված օրը /մեր օրացույցով՝ հունիսի 22-ը/: Առավոտից երկինքը պարզ էր ու հստակ: Արեգակը դանդաղ բարձրանում է, նրան զուգընթաց կարճանում է ստվերը: Ստվերի՝ իր ամենակարճ պահին հասնելու պես նա արտաբերում է անկյունաչափի ցուցմունքը՝ 7,5°: Այս արտառոց ու աննախադեպ հայտնագործությունն արվել է ավելի քան 2000 տարի առաջ՝ մ. թ. ա. 250թ... Գիտության պատմությունն այնքան էլ հարուստ չէ այդ հեռավոր ժամանակներում արված հայտնագործություններով: Դա մտքի սխրանք էր, որ ծնվեց հին-հին դարերում և հասավ մինչև մեր ժամանակները: Այսօր, երբ կա ժամացույց ու թեոդոլիտ, երկրի չափերը կարող է որոշել ամեն մի ուշիմ աշակերտ: Էրաստոսթենեսի ժամանակ թեոդոլիտին փոխարինել է ջրհորը, իսկ ժամացույցին՝ ուղիղ ցցված ձողը: Այսօր այդ նույն դպրոցականը միայն ժպիտով կարող է նայել այդպիսի չափողական տեխնիկային: Բայց նա չի կարող չխոնարհվել այն հզոր մտքի առաջ, որ մարդկության քաղաքակրթության այդ հեռավոր ժամանակներում կարողացել է հասնել տիեզերական առեղծվածների վերժամանանը:

Դարերի հեռվից էլ նա սովորեցնում է մտածել, մտածելիս էլ՝ գործնական լինել:

...Խոր ծերության շրջանում Էրաստոսթենեսին հասնում է ծանր դժբախտություն. նա կուրանում է: Երկու աչքից: Ընդմիջտ: Եվ մի օր, բաց անելով երակը, վերջ է տալիս իր կյանքին: Նա աշխարհ էր եկել, որպեսզի տեսներ արևը...

ՈՒՇ Ը-97. Տրված ժամանակի պարագա-բառակապակցություններով կազմել նախադասություններ՝ ուշադրություն դարձնելով կետադրությանը:

Դեռ բլրի կատարին չհասած, մանկությունս հիշելիս, երկար տարիներ հետո, տանը նստած, հանկարծ նկատելով մոտեցող անձանոթին, վերջին խոսքի վրա, նախքան բակ մտնելը, այդ օրից ի վեր, դեռ ջուրը չտեսած, դեռ վերջին խոսքի հնչյունը չմարած:

Ա **Ը-98.** Կազմել ձևի պարագա ունեցող նախադասություններ, որոնցում դրանք արտահայտված են՝

ա/ ձևի մակրայով	ե/ որակական ածականով
բ/ դերանունով	զ/ բաշխական թվականով
գ/ դերբայով	է/ կապային կառույցով
դ/ բառակապակցությամբ	ը/ դարձվածային արտահայտությամբ

Ա **Ը-99.** Տրված կրկնավորները կիրառել ձևի պարագայի պաշտոնով և ուշադրություն դարձնել գործողության հատկանիշի դրսևորմանը:

▶ ուրախ-ուրախ	▶ տխուր-տխուր	▶ հպարտ-հպարտ	▶ լուրջ-լուրջ
▶ ամուր-ամուր	▶ շիթ առ շիթ	▶ կաթիլ առ կաթիլ	▶ էջ առ էջ:

Ա **Ը-100.** Գտնել ձևի պարագաները, որոշել արտահայտության ձևերը:

1. Միրսա կարոտով կանչում է քեզ՝ եկ: 2. Կյանքս հավետ քեզ անժամոք տաճարում Կանթեղի պես առկայծում է քո դիմաց: 3. Մեկը իմ սիրտը փշրելով անցավ: 4. Դու մոտեցար մեղմ, համրաքայլ, Որպես քնքուշ իրիկվա փայլ: Անակնկալ բախտի մնան Հայտնվեցիր պայծառ-անձայն. Անջատվեցիմք համր ու հանդարտ... 5. Դու գնում ես՝ չգիտեմ ուր, Լուռ ու տխուր, Հեզ գունատվող աստղի մնան: Ես գնում եմ տրտում-մեմակ, Անժամանակ Ծաղկից ընկած թերթի նրման: Դու գնում ես՝ չգիտեմ ուր, Մրտակտուր Լացող պահած իմ հայացքից: Ես գնում եմ լուռ-անտրտում... 6. Դու անհոգ նայեցիր իմ վրա Ու անցար քո խաղով կանացի. Ես քեզնից դառնացած հեռացա... 7. Թովիչ քնքշությամբ հանգչող աշխարհում Երեկոն վառեց լույսեր դժգունակ... 8. Քո պայծառ գահից մեղմորեն իջիր... 9. Տխուր կժպտաս դու հոգնածորեն Ու հոգնածորեն դուռը կըբանաս, Մրտիս մութ ցավը անխոս կիմանաս, Եվ արցունքներդ հանդարտ կըծորեն: 10. Քնքշաբույր ծաղկանց հրեղեն խաղով Ժպտում եմ նորից անտառ ու ձորակ, Եվ հեղեղները խոսուն-սառնորակ Ողջունում եմ ինձ զվարթ ծիծաղով: 11. Աշնան տխրահեծ անձրևի մնան, Անձրևի մնան լալիս եմ անվերջ Այն հնչյունները մեղմ ու միաձայն: 12. Սառն աչքերով եմ նայում ես հեռվում Մեռած օրերիս ցնորքին հիմա:

Կ. Տերյան/

Ա **Ը-101.** Կազմել նպատակի պարագա ունեցող նախադասություններ, որոնցում դրանք արտահայտված են՝

ա/ գոյականի տրական հոլովով.
բ/ անորոշ դերբայի տրական հոլովով.
գ/ հանուն, համար, նպատակով կապերով և նրանց խնդիրներով:

Ա **Ը-102.** Կազմել պատճառի պարագա ունեցող նախադասություններ, որոնցում դրանք արտահայտված են՝

ա/ գոյականի բացառական հոլովով.
բ/ անորոշ դերբայի բացառական հոլովով.

գ/ պատճառով, հետևանքով, ձեռքից, երեսից կապական բառերով և կապի խնդիրներով.

դ/ բառակապակցությամբ:

Ա **Ը-103.** Գրել հիմունքի և հակառակ հիմունքի /զիջման/ պարագա ունեցող 2-ական նախադասություններ:

Ա **Ը-104.** Կազմել չափ ու քանակի պարագա ունեցող նախադասություններ, որոնցում դրանք արտահայտված են՝

ա/ նորից, կրկին, քիչ, անընդհատ, անդադար, անչափ, բազմիցս, կիսով չափ, գիշեր-ցերեկ, օրնիբուն, օրեր ու շաբաթներ, հրճվելու աստիճան, երկրորդ անգամ բառերով և բառակապակցություններով.

բ/ թվականի կամ մակրայի և անգամ քառի կապակցությամբ /հազար անգամ, շատ անգամ.../.

գ/ թվականի և չափ արտահայտող գոյականի կապակցությամբ /2 ուրլի. 3 մետր.../.

դ/ ժամանակային նշանակություն ունեցող գոյականների ուղղական, գործիական և ներգոյական հոլովածների և թվականի, դերանվան կամ մակրայի կապակցությամբ /ողջ գիշեր, 3 օրով, շատ օրեր.../.

Ա **Ը-105.** Յուրաքանչյուր կետից ընտրել 2 կապ /կամ կապական բառ/ և կազմել կապական կառույց: Դրանք օգտագործել նախադասությունների մեջ՝ որոշելով ձևավորված պարագայի տեսակը, օր.՝ առաջ –տարիներ առաջ - Տարիներ առաջ նա հեռացել էր քաղաքից: /Ընդգծվածը ժամանակի պարագա է/:

ա/ Վրա, դեպի, առաջ, առջև, մեջ, դիմաց, ներքև, միջև, ի վեր, ի վար, տակ, քով, մոտ, կողքը, դեմ, ներս, դուրս, դեպի, մինչև:

բ/ Անց, ժամանակ, հետո, առաջ, ընթացքում, մինչև, սկսած, միջոցին, պահին, նախքան, վրա, ի վեր, մոտ, օրոք:

գ/ Ըստ, համաձայն, շնորհիվ, հիման վրա, առիթով, համեմատ, նայած, կարծիքով:

դ/ Հակառակ, փոխանակ, ի հակադրություն, չնայած, չնայելով, փոխարեն, ի հեճուկս, հանդերձ:

ե/ Պատճառով, ձեռքից, երեսից, հետևանքով:

զ/ Համար, հանուն, ի, նպատակով:

է/ Պայմանով, դեպքում:

ը/ Ինչպես, անկախ, վրա, տակ, կերպով, համընթաց, պես, մնան, որպես:

թ/ Չափ, անգամ:

ժ/ Հետ, հանդերձ, միասին:

Ա **Ը-106.** Ա. Կարդալ և ընդգծել բայական անդամի լրացումները, որոշել նրանց բառաքերականական հատկանիշները, շարահյուսական գործառնությունը:

Ուտքը շենից դուրս դնելուն պես ջրվեժը խշշաց ականջների մեջ: Մի պահ նրան թվաց, թե իրոք ջրվեժի ձայնն է... Ջրվեժի ձայնն է... Քեռի Թորոսիկի

շուրթերը շարժվեցին, բայց ձայնը ականջը չընկավ, ականջներում ջրվեժի խշշոցն էր... Իսկ որտեղի՞ց, ո՞ր սարի քիկունքից, ո՞ր ձորից է գալիս հասնում գյուղ, որ ինքն առաջին անգամ է լսում... Հետո գլխի ընկավ, որ դա արշալույսի ձայնն է:

Հետո նայեց երկինք: ...Միայն Լուսաստղն էր թրթռում Հայոց լեռնապարհին... Մի՞շտ է այդպես եղել... Մի՞շտ Լեռնապարհին ու հենց այդպե՞ս... Ջրվեժի ձայնը... Երկնքում ու երկրի վրա դեռ որքան բան կա, որ քեռի Թորոսիկը չի նկատել, չի զգացել... Աղոթարանի ձայնը... Մի՞շտ է այդպես եղել:

Հրաշք է աշխարհը:

Հրաշք է երկինքը, որ պայծառ օր է խոստանում, հրաշք է երկիրը, բացկուրծք սարերը, որ լուսաբացին կապույտ հորձանք էին արձակել: ...Հրաշք էր մութ անձավներում խցկված ձորը. ձորով գետի պես արշալույսն էր հոսում, հրաշք էին իմաստուն քարերը, արշալույսի սարսուռով բռնված ծառերը, խոտերը, ընկուզենին... Հրաշք էր աշխարհի գետերի ու ջրվեժների տնագն անող Թորոսիկ առվակը...

Այսպիսի հրաշք-արշալույս Զեռի Թորոսիկն առաջին անգամ էր տեսնում:

Չնայած ողջ գիշեր արևի մասին էր մտածել, այնքան երկար էր գիշերը, արևն՝ այնքան հեռու: Զեռի Թորոսիկը Էրզրի չափ կարոտել էր արևին և իրեն անկողնուց դուրս գցեց արևացայտը տեսնելու, բայց հիմա ուզեց, որ աղոթարանը երկարի:

Հրաշք էր արշալույսը՝ ջրվեժի նման հզոր, չմփչմփան, նորածնի պես անմեղ-անարատ – կարծես աշխարհի առաջին լուսաբացն է՝ զուլալ ու անարատ, անմեղ ու անարատ...

Հետո... հետո այսպիսի արշալու՞յս... անմեղ, անվրդով, անարատ... Որտեղի՞ց է ծնվում այսպես անարատ, ո՞ւմ ժառանգն է: Ուրեմն... ուրեմն – Զեռի Թորոսիկը թող հոգուն մեղք գործի - ուրեմն արշալույսը խաբում է... Թե չէ, ահա, Զեռի Թորոսիկը խեղդվում է, իսկ արշալույսը այսպես անմեղ ու անվրդով... Հետո մի կերպ շունչ առավ, ճիզով բարձրացրեց գլուխը և արցունքակալված աչքերով նայեց աշխարհին... Իսկ արևացայտը... արևածագը... Արևը, ահա նորածին Արեգակը... Տես՝ մորեներկ, լողացած այս հրաշք մանկիկը... Ինչո՞վ է մեղավոր...

-Էս արդար Արեգակն ի՞նչ մեղք ունի...

/Մ. Գալշոյան/

Բ. Վերոբերյալ հատվածից դուրս գրել անվանաբայական /բաղադրյալ/ ստորոգյալներն իրենց լրացումներով:

Թ Ե Ր Ի Ն Ա Խ Ա Գ Ա Ս ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Ա Ը-107. Ա. Յուրաքանչյուր նախադասությունը /բաղադրիչ նախադասությունը/ բնութագրել ըստ անդամների առկայության:

Ձ ❖ Բ. Առանձնացնել թերի նախադասությունները և նշել դրանց կառուցվածքային, հնչերանգային առանձնահատկությունները: Թերի նախադասությունը լեզվի ո՞ր գոյաձևում է առավել գործածելի և ինչո՞ւ: Փորձել բացատրել խոսքի «տնտեսման օրենքը»:

Գ. Դուրս գրել զեղչված ենթակայով և զեղչված ստորոգյալով նախադասությունները և բացատրել նախադասության գլխավոր անդամների զեղչման դեպքերը:

Մասրենու խոնարհ մի թուփ է փարթամորեն պերճանում Մխիթարի թարմ շիրմի մոտ: Լուսաբացին լեռնալանջը հերկելու գնացող շինականը այդ շիրմին թափած ծաղիկներ տեսավ:

Այդ նույնը տեսավ ուրիշ օրեր ևս...

Դրանք լեռնային ծաղիկներ էին, որ ամեն լուսաբացի Գոհարը աչքից ծածուկ բերում, իր արցունքների հետ շաղ էր տալիս Մխիթարի գերեզմանին և ապա իր հոր ամբոցի բարձր աշտարակից հսկում նրա անդորրը:

Լուսաբացին անուշ հորովել էր ծորում լեռնալանջի արտերից ու ժայռի վրա բարձրացող շիրմի մոտ ծեր գուսանը հյուսում էր իր գեղջկական երգը՝ անցած-գնացած քաջության գործերի մասին:

Լուսաբացին զինավառ շինականները, երդման խոսքեր շուրթերին, սրբացած շիրմի մոտով գնում էին դեպի Արաքսի կիրճը... Վերադառնում էին նոսրացած շարքերով, բայց հաղթանակած: Ապա գնում, անցնում էին հուշ դարձած, իրենցից առաջ եղած սերունդների նման...

Նոր կտրիճներ էին աշխարհ գալիս Սյունիքում և նոր աղջիկներ: Նոր ծաղիկներ էին ցանում լեզենդ դարձած ռամիկ գորավարի շիրմին:

Նոր թշնամիներ էին գալիս Հայոց աշխարհի վրա, ու նոր քաջեր էին նրանց դուրս մղում իրենց հիմնավորց հողից:

Այսպես ապրեցինք դարեր... /Ըստ Ս. Խանգաղյանի/

Ա. Առօրյա կարգալուծում ուշադրություն դարձնելով հնչերանգին:

Բ. Գտնել թերի նախադասությունները /բաղադրիչ-նախադասությունները/, անվանել բացակաող անդամները/ բացատրել հնչերանգի դերը նման նախադասությունների ձևավորման հարցում:

Գ. Բնութագրել թերի նախադասությունները /ըստ կազմության, հնչերանգային առանձնահատկությունների, ասվածի և իրականության հարաբերության/:

- Ուզու՞մ ես՝ քեզ սիրեմ: - Ասում եմ՝ քեզ սպանիր:
 - Ուզում եմ... - Կապանեմ:
 - Նորի՞ց եմ ուզում հարցնել: - Ասում եմ քեզ՝ մեռիր:
 - Հարցրո՞ւ: - Կմեռնեմ:
 - Ասե՞նք թե բակում եմ դուռը: - Իսկ եթե ես կործանվե՞մ:
 - Ներս կթողնեմ: - Կփրկեմ:
 - Ասե՞նք թե կանչում եմ: - Իսկ եթե պա՞տ հայտնվի քո դեմ:
 - Կզամ: - Կտեղաշարժեմ:
 - Իսկ եթե դժբախտություն լինի: - Եթե հանգույցի հանդիպես:
 - Թող լինի դժբախտություն: - Կքանդեմ հանգույցը:
 - Իսկ եթե խաբեմ: - Եթե հարյուր հանգույց հանդիպի:
 - Կմեռնեմ: - Եվ հարյուրը:
 - Երգի՞ր, - հրամայում եմ քեզ: - Սիրե՞լ խոստանամ քեզ:
 - Կերգեմ: - Սիրե՞լ:
 - Փակի՞ր ընկերոջդ առջև քո դուռը: - Չի՞ լինի:
 - Կփակեմ: - Ինչո՞ւ:
 - Ես ստրուկներին տանել չեմ կարող:
- /Ըստ Ռ. Ռոժդեստովենկոյ/

Ա. Արտագրել՝ վերականգնելով պակասող անդամները, և համեմատել. ո՞ր դեպքում է խոսքը կորցնում իր դիպուկությունը, արտահայտչականությունը և դառնում միապաղաղ, միալար, կրկնվող ու ձգձգված:

Սև դարերի խորքից գալիս է մի գիրք: Դարերի միջից թափանցող լույսի է նման՝ դողդողում է, բայց գալիս է. թե ինչ վտանգներ է անցնում, չի տեսնում նա: Ո՛չ ձմեռ, ո՛չ խավար: Ո՛չ կրակն է այրում նրան, ո՛չ շոգը խեղդում: Հրա՞ջքն է պահում նրան, թե՞ պատահմունքը: Բայց սերունդները խնամում են նրան, թաքցնում, փրկում և ավանդում հետնորդներին, ձեռքեծեռք անցկացնում դարերի փորձանքներից, անցկացնում հուր, սուր, ջուր:

Ժպտում է գիրքը: Միամի՞տ է նա, անհո՞գ է նա, խորամա՞ց է նա և գիտե՞ իր գործը կարգադրել: Թե՞ իմաստուն է, հայտնի է իրեն իր ճանապարհի գիրքը:

Նման արևի լույսին, որ անհոգ խաղում է փրփրած ծովի կատաղի ալիքների վրա: Դեղնում են ալիքները, կապտում, փրփրալի ժայթքում, գոչում, բռնցքվում արևի դեմ, բայց նա ժպտում է: Վտանգ չի իմանում նա, ատելություն չի դիպչում նրան, ալիք չի փշրում նրան:

Հազար ձեռքեր պահել, շոյել, շոշափել են այդ ծաղիկները՝ կյանքի գեղեցկությունը, հազար-հազար աչքեր նայել են նրանց հետևից սիրով ու բախիծով: Մոխրացել են հազար ձեռքեր, տեճալի աչքեր, և մնացել է այս ջերմ գիրքը:

... Բնաջնջվում է մի ամբողջ ժողովուրդ: Ոչ թե մի գիրք: Թճնաճոթներն ահեղ վիճակում են, «նա կորա՞ծ է»... - ո՛չ, «նա փրկվա՞ծ է», «... հրա՛ջք է, թե փրկվի...»:

Մի կարմիր հողմ փոթորկալի թերթում է ոսկելույս թերթերից գրքի, որ ընկած մի մեծ ճանապարհի վրա նայում է նրան մտերմորեն: Նա փրկված է իրեն միշտ փրկող ժողովրդի հետ:

Երկաթե գրադարաններում լուծում են դարերը: Մի այլևից գլուխ հակված է պատմության անդունդը և խոր հովտում տեսնում է ծաղիկներ, ծաղիկներ, ծաղիկներ... /Դ. Դեմիրճյան/

Ա. Արդյոք մի՞շտ տեղերում են նախադասությունները:

ԵՐԿԿԱԶՄ ՆԱՆԱՐԱՍՈՒԹՅՈՒՆ	ՄԻԱԿԱԶՄ ՆԱՆԱՐԱՍՈՒԹՅՈՒՆ
Հիանալի՞ մարդ:	Մութ գիշեր ... խավար...
Եղանակն անտանելի էր:	Ամառային օր...
Ինձ համալսարանից կանչել են:	Օրը մթնեց:
Մթնեց:	Երկար ժամանակ այդ մասին չէին խոսում:
Գրքի մասին արդեն խոսվել է:	Ցրտելու է:
Քիչ խոսիր, շատ լսիր:	Անձրև է գալիս:
Անձրևում է:	Մութն ընկավ:
Ջրի մեջ կոկորդիլոսի հետ մի՞ վիճիր:	Ծուռ փայտին մի՞ հենվիր:
Ծագում է մանուկ արևը գարնան...	Ոչ մի երգ չենչեց այդ օրը:
Ո՛չ մի երգ...	Չարժե մտնել նրա համար:
Հարևաններն այդ մասին երկար ժամանակ չէին խոսում:	Մարդ ի՞նչ իմանա իր գլխի գալիքը:

Ա. Գեղարվեստական աղբյուրներից ընտրել միակազմ նախադասություն-բանաստեղծական տողեր այնպես, որ դրանք կազմության լինեն՝

- ա/ պարզ համառոտ /5 նախադասություն/
- բ/ պարզ ընդարձակ /5 նախադասություն/
- գ/ բարդ /3 նախադասություն/
- դ/ բարդ նախադասության բաղադրիչ /3 նախադասություն/:

Ա C-121. **Ձ** ♦ Մտավորապես գրել անվանական և բայական անդեմ նախադասությունների այն շարքը, որը, ըստ ձեզ, կօգտագործվի՝
 ա/ բժշկական ասպարեզում /ասենք՝ վիրահատության ժամանակ.../
 բ/ մարզական ասպարեզում /ասենք՝ ֆուտբոլային խաղի ժամանակ.../
 գ/ բուռնական միջավայրում /ասենք՝ գրավոր քննություն հանձնելիս.../:

Ա C-122. Արդյոք վերնագրերը /«Մթնշաղի անուրջներ», «Դեպի լյան Մասիս», Հեռանալ» և այլն/
 ա/ անդեմ նախադասություններ են.
 բ/ բառեր են /բառակապակցություններ են/
 գ/ միջին օղակ են բառի /բառակապակցության/ և անդեմ նախադասությունների միջև:

Ա C-123. Կարդալ Մ. Գալչոյանի «Քեզ վերևից չպետք է նայել» ակնարկների բովանդակությունը կազմող վերնագրերը և բացատրել դրանց ձևակազմությունը:

►Քեզ վերևից չպետք է նայել ►Ցանկանում եմ, որ դուք նման լինեք ձեր հորը
 ►Կանաչ, վիթխարի ընկուզենու տակ ►Անձրևի մասին ►Մայրական կապով.
 ►Ծխասյուները ►Անվախճան գիշերում ուղեկցող լույսը ►Նրա ձեռքերում դանակը կյանք է
 ►Սի բաժակ թեյ ►Ծիրանի ծառ ►Խոսքով քեռու այգին
 ►Իր ճամփան գտած մարդը ►Հորովելին ու կալի երգին վերջ չկա ►Կյանքին դաջված ոտնահետքեր ►Լեռների որդեգիրները ►Հետքեր հողի վրա
 ►Գարնան հյուրընկալները ►Հովվական մեղեդի ►Լեռնային քայլերգ ►Նոր չեն անապատում ►Անապատից քաղցրություն քաղող մարդիկ ►Եվ ամառն է այդ ձեռքերում
 ►Կանաչափ առվի երթը ►Շուրթեր օրհնանքի և ճշմարտաբառ
 ►Տաք ձեռքերով մարդիկ ►Հպարտ ժողովուրդ ենք ►Դու՛ նայի, դու... «Անանուն» դրոշմանիշներով ►Խիզախների առաջին տունը ►Նոր Կաղնուտը.
 ►Հանգրվաններ ►Դարիք ... Հայաստան ►Լեռներ թամբող մարդը
 ►Արագածի բացված գրկում ►Սելավի նրբերանգ գոտին ►Կատարում եմ Հայկուշ մայրիկի պատվերը ►Ամեն մարդ աշխարհում իր անկյունն ունի
 ►Ոսկեվազի դուստրը ►Ճանապարհը սրտով է անցնում ►Հայի պես հին է երգը հայոց ►Կյանքի ոլորաններով ►Գարնանը կհանդիպեն
 ►Պատվանդանները ►Լուրթ երկնքի տակ, մայր հողի վրա ►Բարև, հորեղբայր Չավեն ►Դու ճիշտ ես, Աշոտ ►Արաքս, գիժ Արաքս ►Փոթորիկ ►Անթեղված ոգի ►Արարատյան դաշտ ►Ապարան ►Թալին ►Քարակերտ ►Ընծայագիր.
 ►Անհանգիստ մարդու դիմանկարը ►Պորտալար ►Ձեռքերը:

Ա C-124. Ա. Տրված բառ-նախադասությունները /Բառ-նախադասություն են կոչվում այնպիսի բառերը կամ առանձին մասերի չբաժանվող ամբողջական բառակապակցությունները, որոնք լրացումներ չեն ընդունում/ դասդասել ըստ աղյուսակի՝

Հ Ա Ս Տ Ա Տ Ա Կ Ա Ն	Ժ Խ Տ Ա Կ Ա Ն	Հ Ա Բ Ց Ա Կ Ա Ն
---------------------	---------------	-----------------

Այո՛: Հա՛: Ինչպես չէ՛: Ինչու չէ՛: Իհարկե՛: Աստված մի արացե՛: Անշուշտ: Միգուցե՛: Ոչի՞նչ: Գուցե՛: Հարկավ՛: Լավ՛: Ինչպե՞ս: Անկասկած: Բնավ՛: Այն էլ ինչպես՛: Դե իհարկե՛: Պարզ չէ՞: Ոչ: Չէ՛: Հազիվ թե՛: Բոլորովին: Ամենևին: Դժվար թե՛: Քավ լիցի: Աստված չանի: Այո՞: Ո՞չ: Հերիք է՛: Հաստա՞տ: Հապա: Դի՞շտ: Հապա՛: Ինչպե՛ս թե ինչ:

♦ Բ. Խոսքի ո՞ր ոլորտին են բնորոշ բառ-նախադասությունները. ո՞րն է նրանց գործառական արժեքը:

Գ. Հնարավո՞ր է բառ-նախադասություններին լրացումներ ավելացնել կամ դրանք ընդարձակել:

Ա C-125. **Ձ** Նախադասություններ կազմել՝ տրված բնութագրումներին համապատասխան:

1. պարզ ընդարձակ, լրիվ, երկկազմ, պատմողական
2. պարզ համառոտ, թերի, երկկազմ, հրամայական
3. պարզ ընդարձակ, միակազմ, դիմավոր ընդհանրական, պատմողական
4. պարզ, լրիվ, երկկազմ, հարցական
5. բարդ /երկբաղադրիչ/ նախադասություն, որի մի նախադասությունը պարզ համառոտ է, լրիվ, երկկազմ, հարցական, մյուսը՝ պարզ ընդարձակ, թերի, երկկազմ, պատմողական
6. բարդ նախադասություն, որի առաջին նախադասությունը պարզ ընդարձակ է, միակազմ, անդեմ, հրամայական, երկրորդը՝ պարզ ընդարձակ, երկկազմ, լրիվ, պատմողական

ԴԵՐԲԱՅԱԿԱՆ ԴԱՐՉՎԱԾ

Ա C-126. Ա. Գրել այն դերբայները, որոնք կարող են դերբայական դարձված կազմել:

Բ. Դրանցով 2-ական երկանդամ և բազմանդամ դարձվածներ կազմել և օգտագործել նախադասությունների մեջ:

Ա C-127. Կազմել դերբայական դարձվածներ նշված կաղապարներով՝
 ա/ անորոշ դերբայ + լրացում + լրացման լրացում.
 բ/ համակատար դերբայ + լրացում.
 գ/ համակատար դերբայ + բազմակի լրացումներ.
 դ/ հարակատար դերբայ + լրացում + լրացում + լրացման լրացում.

ե/ լրացում+ենթակայական դերբայ + լրացում + լրացման լրացում.
զ/ համակատար դերբայ + կողմնակի ձևի պարագա + կողմնակի տեղի պարագա.
է/ լրացում + կողմնակի անջատման անուղղակի խնդիր + անորոշ դերբայի տրական հոլով + պատճառով:

Ա C-128. Կազմել նախադասություններ՝ տրված դերբայական դարձվածներն ունենալով նախադասության սկզբում, մեջտեղում, վերջում:
Մառախուղի մեջ անհետացող, քո մասին մտածելիս, ձյունի արցունք թափող, տարիների մոխիրների տակից արթնացնելով մանկության կրակները:

Ա C-129. Ընդգծված դերբայով կազմել դերբայական դարձված /այն դարձնել գերադաս անդամ/ ա/ օգտագործելով փակագծերում տրված բառերը՝ մտքին համապատասխան ձևափոխելով.
բ/ ինքնուրույնաբար կազմելով:

● 1. Գիշերները, երբ խոսող աստղերն էին թափվում, հավաքում էի, դնում բարձիս տակ /անթև, երագ, հետ, թեթև-թեթև, թրթրո/: 2. Երկնքի հեքիաթն էին պատմում ձյան հավվող փաթիլները /սրանչելի, օրորում/: 3. Հոգուս անձավում հիմա լախի է շիկնած մի բառ /գինի, մորմոք, սեր, կարոտ/: 4. Արևը լեռներից կանթեղներ է շինել՝ օծելու համար /լուռ, գիշերային, տխուր, մթություն/: 5. Կաթնալույսը, ծիպալով ու ծավալվելով, հետզհետե պայծառանում էր /1. ալիք առ ալիք, և, թախիծ, լի շարունակ. 2. երկինք, ու, երկիր, մեղմ, խայտանք, արանք/:

● 1. Հնձած արտերի վրայով անցնելիս ծղրիղները երգում էին մոխրագող աստղերի տրտմածոր երգը: 2. Արթնանալով՝ ծովակը կամացուկ շարժվում է, հետո հուզվելով, խուլ հառաչում է: 3. Մոռացված անտառում ճամփա չկա, և կենդանիները չեն խրտնում գոռոցներից: 4. Մի պահ արթնացա փչող սառը քամուց: 5. Ես անթաքույց հետաքրքրությամբ, ոգևորված կարդում էի հայոց պատմությունը:

Ա C-130. Ամբողջացնել նախադասությունները և որոշել դերբայական դարձվածների շարահյուսական գործառույթը:

1. Դրախտային այգին մտնելը 0:
2. Դրախտային այգին մտնել 0:
3. Դրախտային այգին մտնելուն պես 0:
4. Դրախտային այգին մտնելով 0:
5. Դրախտային այգին մտնելուց հետո 0:
6. Դրախտային այգին մտնելու համար 0:
7. Դրախտային այգին մտնելու պատճառով 0:
8. Դրախտային այգին մտնելուն 0:
9. Չմայած դրախտային այգին մտնելուն 0:
10. Դրախտային այգին մտնելու ժամանակ 0:

11. Դրախտային այգին մտնելիս 0:
12. Դրախտային այգին մտնող 0:
13. Դրախտային այգին մտած 0:
14. Դրախտային այգին մտնելու փոխարեն 0:
15. Հենց դրախտային այգին մտնելիս 0:

Ա C-131. Նախադասության ընդգծված անդամներից առաջ կամ հետո կամ և՛ առաջ, և՛ հետո ավելացնել դերբայական դարձվածով արտահայտված լրացումներ:

1. Այգին ծածկվել էր մատղաշ սաղարթով: 2. Բարդին անընդհատ վերընձյուղվում է ու մնում Հայոց աշխարհի ու հավերժության հասակակիցը: 3. Ընկուղենիներն ասես ճերմակ ամպերն էին քշում: 4. Այստեղից սկիզբ է առնում մի ճամփա ու կորչում ծառերի մեջ: 5. Աշնանը աշխարհի բոլոր գույները հավաքվում են գյուղի թիկունքին և սարերից հորդում երփներանգ ջրվեժի պես:

Ա C-132. Փոխադրել տեքստը՝ ավելացնելով դերբայական դարձվածներ /յուրաքանչյուր նախադասությանը, յուրաքանչյուր բաղադրիչ-նախադասությանը/:

Ես ուզում եմ խոսել քեզ հետ: Անսահման տարածություն է մեզ բաժանում իրարից: Բայց ես կխոսեմ, ես պիտի խոսեմ, որպեսզի զբաղեցնեմ աչքերս, ու արցունքներս չհորդեն: Նայում եմ երկնքին ու մտածում, որ այս թուպեիս գուցե քո հայացքն էլ է դեգերում այնտեղ: Ինձ թվում է՝ եթե երկուսս էլ միաժամանակ մայենք երկնքին, ապա անշուշտ կտեսնենք իրար: Այս ի՞նչ է, աչքերս արցունքով են լցվում: Օ՛, ո՛չ... Երկնքից ձյուն է մաղում: Քո գլխին էլ է իջնում: Իսկ իմ գլխի ձյունը հավվում է, որովհետև «գլուխս տաքացած» է: Չյունը արցունքի նման հոսում է մազերիցս... Արցո՞ւնք, ո՛չ, ո՛չ..

Մենյակում ծաղիկներ կան: Թերթիկները թաց են, իսկ իրեն ժպտում են մոռայ ճերմակությամբ, ժպիտ արցունքների միջից... Ապակիների եղյամը կհավի, ծորակը կաթիլ-կաթիլ արցունք կծորա, երկինքը ձյունի արցունք կթափի: Չէ՛, ավելի լավ է արտասվեի... /Ըստ Հ. Դուրյանի/

Ա C-133. & Ա. Կազմել դերբայական դարձվածով այնպիսի նախադասություններ, որոնցում դերբայական դարձվածն ունի՝

- ա/ կողմնակի ենթակա
- բ/ կողմնակի ուղիղ խնդիր
- գ/ կողմնակի անուղղակի խնդիրներ
- դ/ կողմնակի պարագաներ
- ե/ կողմնակի ստորոգելի

Բ. Բացատրել տրոհվող դերբայական դարձվածների կետադրությունը և եզրակացնել, թե ի՞նչ պաշտոններ կատարող դերբայական դարձվածներն են տրոհվում:

Ա C-134. Գեղարվեստական գրականությունից քաղված օրինակների միջոցով ներկայացնել այն դեպքերը, երբ դերբայական դարձվածը չի տրոհվում:

Ա C-135. Ա. Կետադրել:

Բ. Առանձնացնել 3 նախադասություն՝ դերբայական դարձվածի տարբեր դիրքերով՝ մեկ նախադաս, մեկ միջադաս, մեկ ետադաս. յուրաքանչյուրում 2 ձևով փոխել դերբայական դարձվածի շարադասությունը:

Գիտության տաճարը գրում է Էյնշտեյնը բազմաբարդ կառույց է: Տարբեր են այնտեղի կենվորները և տարբեր են նրանց այնտեղ բերող ուժերը: Ոմանք գիտությամբ են զբաղվում իրենց մտավոր առավելության գիտակցված հպարտությամբ ոմանք էլ իրենց մտքի պտուղները այստեղ գոհ են բերում զուտ օգտապաշտական նպատակների: Եթե Աստծու հրեշտակը գար այդ տաճարը և այնտեղից վտարեր այդ երկու տիպի մարդկանց՝ ապա տաճարը ...կդատարկվեր...

Տաճարից վտարված մարդկանց բավարարում է մարդկային գործունեության ամեն մի բնագավառ իսկ հրեշտակի գթությանը արժանացած գիտնականները մեծ մասամբ ինքնամոտի ու աշխարհից մեկուսացած մարդիկ են: Ինչն է նրանց տաճար բերել: Առօրյա կյանքից հեռանալու անվերջ փոփոխվող քմահաճույքների կապակցներից ազատվելու ձգտումը: Այդ պատճառը հոգու մուրբ լարեր ունեցող մարդկանց մղում է դեպի օբյեկտիվ ընկալման և ըմբռնման աշխարհը: Դա կարելի է համեմատել քաղաքի բնակչին նրան շրջապատող աղմկալի ու պղտոր միջավայրից հանող և դեպի խաղաղ ու բարձրալեռ բնաշխարհը մղող կարոտի հետ՝ ու հայացքը մարդու անվերջ ձգտող տիեզերքի գաղտնիքները քննող անշարժ մաքուր օդի միջով թափանցում է հեռունները և գոհանում է հանդարտ ուրվագծերով հավերժությանը պատկանող:

Գիտության այդ տաճարի մշտական բնակիչը դարձած Էյնշտեյնն իր ողջ կյանքում նախանձել է Սպինոզային իր ապրուստը ապակիներ հղկելով վաստակող հոգեկան բավարարվածության համար փիլիսոփայական գործեր գրող փիլիսոփային: Նա ներքուստ վիրավորվում էր դառնությամբ հիշելով որ գիտության համար իրեն վարձատրում են որ ինքն ապրում է ֆիզիկայի հաշվին: Երազում էր լինել ցրիչ կամ ջրկիր դրանով վաստակելով իր ապրուստը և զբաղվել գիտությամբ առանց նրանից անձնական սպասելիքներ ունենալու:

/Ըստ Ս. Ավետիսյանի/

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ԲԱԶՄԱԿԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Ա C-136. Կազմել՝

Ա. բազմակի ենթականերով նախադասություններ, որոնցում դրանց կապակցման միջոց են դարձել՝

ա/ և, թե, ոչ, կամ կրկնադիր շաղկապները

բ/ ոչ թե ...այլ. ոչ միայն...այլև, ինչպես...այնպես էլ զուգադրական շաղկապները.

Բ. բազմակի ստորոգյալներով՝ և՛ անվանական, և՛ բայական, նախադասություններ, որոնցում կապակցման միջոց են՝

ա/ կրկնադիր /կրկնվող/ շաղկապները.

բ/ և, ու, բայց, իսկ, սակայն, ոչ թե ... այլ շաղկապները:

Ա C-137. Գիտահանրամատչելի աղբյուրներից դուրս գրել 5-ական նախադասություններ, որոնցում բազմակի անդամների կապն իրացվում է՝

ա/ շարահարությամբ

բ/ համադասական շաղկապներով

գ/ միաժամանակ և՛ շարահարությամբ, և՛ շաղկապներով:

Ա C-138. ♦ Ա. Գտնել բազմակի անդամները, որոշել նրանց շարահյուսական դերը և արտահայտության ձևը, երկրորդական անդամների՝ գերադասելի հետ կապակցության եղանակը, բացատրել կառուցվածքային /բառով, թե՞ բառակապակցությամբ է արտահայտված/ առանձնահատկությունը, ոճական արժեքը:

Բ. Ընդգծել բազմակիության արտահայտության միջոցները և ներկայացնել կաղապարը՝ օգտագործելով \square նշանը, ինչպես օրինակ՝ Դու սեղ ես երգում, աստղեր ու համբույր: - \square , \square ու \square :

Կոմիտասը տրոբեց ճակատը, զլուխը բարձրացրեց, աչքերը բացելու փորձ արեց, բայց գլխապտույտ ունեցավ, միջօրեն երեքաց, աչքադեմով սորսորացին սև ու արնագույն շերտերը: Ամսից ավելի էր՝ շենից շեն էին մտնում, բայց հավաքած երգերից քչերն էին անխառն: Թե սիրո էր՝ խոսք ու մեղեդու մեջ բաժանման ցավ կար, օտար ճամփեքին հոգևարքող պանդուխտի կարոտ: Թե աշխատանքի ու բնության՝ խոսք ու մեղեդու մեջ նաև անհույս զանգատ, և՛ ահ, և՛ լաց, և՛ ցասում: Սիրո, բնության ու աշխատանքի մասին երբևէ ծնված երգերը, մաքուր ու անխառն երգերը հիմա երգվում են անցած-գնացածի պես: Շինականը դրանց խառնում է իր այսօրվա թե՛ կորուստը, թե՛ ցավը: Շինականի այդ երգերը լսելու ու հասկանալու համար պետք էր ետ գնալ, որոնել, գտնել ու ճանաչել էն օրերի ժամանակն ու մարդը, բնությունն ու մարդը: Երգի կորցրածը պետք է որոնել երգի միջոցով, գտնել ու վերադարձնել երգին: Ամեն շինական հոգու մեջ մի երգ ունի, շատ կամ քիչ՝ ունի: Եվ հիմա երգը հայ շինականի հոգում փակում է աչքերը, ննջում... պետք է փրկել:

-Մի երգ ասա, լսենք, Գրիգոր...

-Էհ, վարդապետ, դու էլ ժամանակ ես գտել երգեր գրելու, էլ չես հարցնում ո՛չ կալ, ո՛չ կութ, ո՛չ հավես...

Գրիգորը ռիթմիկ շարժեց գլուխն ու սկսեց...

Աջը արագ շարժվում էր տետրին. Կոմիտասը լուսնի շողերով երգն էր նոտագրում ու երգի հետ՝ այդ գիշերվա արձակ շշուկները՝ տերևների սվավոյցը, առուների՝ միջօրեի կորած շունչը, արտերում հալված մանգաղների զրնգոցը, որ բարդոցների բույրով գալիս էր, ուսապարկի մեջ այդ գիշեր լռած սրնգի կանչը, արևահար խոտերի, կալերի ու տավարի բույրը... շինականների դաղրած շունչն ու երազները և բոլորը՝ լուսնի շողերով օծուն: Գրիգորը ավարտել էր երգը, իսկ Կոմիտասի աջը դեռ շարժվում էր: Հետո նա քարձրացրեց գլուխը, և խոնավ հնչյուններով լցված աչքերը շշմջացին.

... Ես ձայնագրեցի այս գիշերը...

/Շատ Մ. Գալշոյան/

Գ. Վերջին մախադասությունը հարստացնել քազմակի անդամներով:

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅԱՆ ՏՐՈՎՎՈՂ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐ

Ա Ը-139. Գտնել՝

ա/ տրոնիվոդ անդամները.

բ/ մախադասության անդամ չհամընթացող տրոնիվոդ բառերը և եզրակացնել, թե մախադասության ո՞ր միավորներն են տրոնիվոդ:

Բ. Բացատրել տրոնիվոդ պատճառները /շարադասությունը, լրացման ընդարձակությունը, իմաստային ծանրաբեռնվածությունը, լրացման տեսակը, լրացյալի ընդարձակությունը.

Օ՝ հրաշալի գիշերը, որի անեզրությունը՝ մութ ու թավշյա, վերևից լուսավորվում է աստղերի լույսով, իսկ ներքևում՝ երկրի վրա, կայծոռիկն է իր կասկածոտ լույսով ուղեցույց դառնում:

Գիշերը՝ հավիտենական սիրահարը արշալույսի, գեղեցիկ, սլացիկ, մաքուր արշալույսի՝ լուրթ երկնքով ու ջերմ արևով զարդարուն, որին հետապնդում է գիշերը՝ խավար ու անթափանց...

Խեղճ, հուսակորույս, կույր գիշեր, մինչև ե՞րբ ես դու հեկին հետապնդելու և որոնելու հորիզոնի վրա հագիվ նշմարվող սպիտակ շղարշը լույս առավոտի: Ասա՛, խավարը ե՞րբ է հասել լույսին, որ այդպես համառում ես և քո անուկ ու հուսահատ հետապնդումը վերջացնում ամենօրյա մահով՝ քո հուսահատ սրտի արցունքով թրջելով անտարբեր երկրի երեսը: Հագիվ հասած սիրուհուդ, հագիվհագ մրմնջալով՝ «Ես սիրում եմ...»՝ մահանում ես ու չքանում արևի՝ այգաբացն ազդարարող առաջին շողից ջերմագին արցունքիդ թանկագին ցողը թողնելով դաշտերի վրա՝ որպես կարճատև ապացույց քո մշտնջենական սիրո, որն անհագուրդ ընկնում է արևի՝ լույսով լեցուն առաջին ճառագայթը... Չես հասնի, գիշեր, դու առավոտին, մի հետապնդիր անհնարինը /նոտ է վախճանը/. մնա՛, գիշեր, և մխիթարվիր նրանով, որ կույր աչքը, երևի թե, ավելի պայծառ է տեսնում հոգու խավարի խորքերը:

Ա Ը-140. Գեղարվեստական գրականությունից կոչական ունեցող բանաստեղծական տողեր հիշել և գրել. ո՞րն է կոչականի դերը մախադասության մեջ /գործառական արժեքը/:

Ա Ը-141. Նորագույն քերականություններից մեկում գրված է. «Կոչականի վերաբերյալ լեզվաբանական գրականության մեջ միասնական կարծիք չկա. որոշ լեզվաբաններ այն մախադասության անդամ չեն համարում: Գուցե այս տեսակետը գալիս է ռուս լեզվաբան Ա. Պեշկովսկու այն թյուր կարծիքից, թե կոչականը մախադասության մարմնի մեջ խրված գնդակ է. այսինքն՝ մախադասության համար օտար, խոթք մարմին է: Մակայն իրականությունն այն է, որ, ինչպես ապացուցում են ռուս և հայ մի քանի լեզվաբաններ, կոչականը մախադասության կարևորագույն անդամներից մեկն է, որովհետև նրա և ենթակայի ու ստորոգյալի միջև կա ինչպես իմաստային, այնպես էլ քերականական կապ» /Ա. Պապոյան, Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն/:

Ա. Չեր կարծիքով ի՞նչ ապացույցներ պետք է ներկայացնեն այն լեզվաբանները, ըստ որոնց՝
ա/ կոչականը մախադասության անդամ չի կարող համարվել.
բ/ կոչականը մախադասության անդամ չի կարող չհամարվել:
Բ. Չեզ համար ո՞ր տեսակետն է ընդունելի:

Ա Ը-142. Ա. Կարդայ, ընդգծել կոչականները, որոշել նրանց արտահայտության ձևը, շարահյուսական կառուցվածքը /միայնա՞կ է, թե՞ լրացում-ներով/, քացատրել կետադրությունն ու շարադասությունը:

Բ. Ո՞ր խոսքի մասերն են կոչականի դերով հանդես գալիս:

● 1. Գարուն, արևդ տա՛ր աշխարհներին, Ինձ մի մանուշակ թող միայն...
2. Սիրտ իմ, խրատիր այս խենթ աղջկան: 3. Ա՛խ, չէ՛, ներիր, Անահիտ, սիրուց դարձա խենթախոս... 4. Օ՛, բախտ իմ անբախտ, Ու ես հավիտյան քեզ եմ շղթայվել, Դու իմ միատեղ դժոխք ու դրախտ, Օ՛, կին, դրախտն է քեզնով կախարդվել, Եվ կախարդվողն է հավիտյան հաղթվել: Ինչո՞ւ ես այսպես, խոսի՛ր, ո՛վ աստված: 5. Դուք էլ մոտեցեք, հեռավոր աստղեր, Իրար խառնվեք, ջրեր գլզվան, Իմ սեր, գիրկս եկ... 6. Արդյոք ի՞նչ ես, ի՞նչ ես դու, անեղծելի առեղծված, Ո՛վ կրքերի դու ծով, կին, կրքերի կույր գերի, Չճշին ասեմ, բայց դե է չնչինությունը անաստված, Ո՛վ մշտաբուն գաղտնապահ դու՝ հայտնի ցոփ կրքերի: 7. Ծովը գնացող գարունքվա գետեր, Իմ սիրտըն էլ ձեզ հետ ծովերը տարեք, Ծովը գնացող գարունքվա գետեր, Իմ սիրտըն էլ ձեզ հետ ծովերը տարեք: 8. Օրհնվես, գիշե՛ր, հավերժ օրհնվես, Օրհնվես խավար, անիծվե՛ս, լուսին... /Հ. Շիրազ/

● 1. Դու տեսնո՞ւմ ես հիմա, իմ սիրելի՛, Թե մեզ ու՛ր հասցրեց քո ուշացած սերը, Բո ուշացած սերը, Դու՛ չուշացած իմ սեր: 2. Երուսաղեմում երբևէ չեղած աղջիկներ՝ խարտյաշ, Դուստրե՛ր Հյուսիսի. Երուսաղեմում երբևէ չեղած Երուսաղեմի դատերն են փնտրում: 3. ...Դու օգտվեցիր, թվաբանություն: 4. Վարդապետ իմ խեղճ, Բայց և բախտավո՛ր, Բայց և բախտավո՛ր, որ չփոխիր... 5. Դե եկ, մահացա՛ծ, ու մի՛ համբառնա, դե արի՛, պանդուխտ, երկիր մի դառնա... 6. -Ումու՛ դ ջան, նահին Բո ցավը տանի: /Պ. Մևակ/

բ/ Մինչև 20-րդ դարի վերջերը, թվում էր, աշխարհի երևույթների ողջ բազմազանությունը կարելի է բացատրել Նյուտոնի համակարգի շրջանակներում:

● ա/ Վերջապես երևաց երկար սպասված գիսաստղը: բ/ Վերջապես, երևաց երկար սպասված գիսաստղը:

■ C-153. Ա. Կազմել մախադասություններ՝ որպես միջանկյալ կառույցներ օգտագործելով հետևյալ բառերը՝

ա/ Ըստ սովորության, անշուշտ, միով բանիվ, արդարև, ըստ երևույթին, տարօրինակ բան, վերջին հաշվով, ի լրացումն, սիրով, ներողություն, առաջինը... երկրորդը, չկասկածեք:

բ/ Ամենայն հավանականությամբ, հավատա, սակայն, ուրեմն, ապա, մի, ասենք թե, այնպե՞ս չէ, ոչ մի, այսպես, ասես, թող, ըստ էության, քո արև, ես իմ հոգին, այ քեզ բան, ըստ օրինաց, մախ և առաջ:

բ. Եզրակացնել, թե միջանկյալ կառույցները դատողական ինչպիսի՞ մրքերանգներ են հաղորդում խոսքին:

■ C-154. Կետերի փոխարեն գրել խոստով կամային՝ մտային կամ հուզական վերաբերմունքն արտահայտող բառեր կամ բառակապակցություններ /միջանկյալ բառեր, արտահայտություններ կամ ներդրյալ բառեր/:

Եկան (...) անլուսին գիշերները: Գալիլեյը դիտակն ուղղում է երկնքի պատահած ուղղությամբ, այնտեղ, որտեղ, ..., անգեռն աչքով աստղ չի երևում բնավ, և համատարած լուսավոր, կաթնագույն բիծ է միայն: Եվ պետք է պատկերացնել նրա գարմանքը (...), երբ այդ լուսավոր բիծը նրա աչքերի առջև տարրալուծվում է անթիվ-անհամար աստղերի, որոնցից ամենապայծառն անգամ,....., անմատչելի է անգեռն աչքով: Գալիլեյը, ..., հայտնագործել է աստղակույտեր՝ լավ պատկերացնելով այդ հայտնագործության վիթխարի նշանակությունը (...):

■ C-155. Տրված բառակապակցություններն ու մախադասություններն օգտագործել իբրև ներդրյալ կառույցներ՝

ա/ (ամենաերջանիկ աստղագետը).

բ/ (հակառակ իր ըմբոստ ու հպարտ խառնվածքի).

գ/ (հայոց պատմության լուռ վկաները).

դ/ (մանկությունս ե՛տ բերեք).

ե/ (երկրագունդը 4,5-5 միլիարդ տարեկան է).

զ/ (Էյնշտեյնի, Պլանկի, Ջինսի երաժշտական հակումները, այն, որ նրանցից մեկը եղել է օժտված ջութակահար, մյուսը՝ դաշնակահար, երրորդը՝ փայլուն երգեհոնահար, որոշակի դեր են խաղացել նրանց գիտական որոնումներում). եր/ (ջրի հետ առնչվող առաջին խոշոր գիտական իրադարձությունը կապված է Արքիմեդի հետ).

ը/ (հայկական հին ճարտարապետությունը պետք է դիտել որպես մարդկության կուլտուրայի խոշոր երևույթներից մեկը):

■ C-156. Ա. Կարդալ, ընդգծել մախադասության հարակից միավորները:

բ. Բացատրել նրանց ձևակազմությունը և կետադրությունը:

1. Հորիզոնական-միջօրեական սեղմ օղակներում (Նայեցեք մի պահ այս գլորուսին) Խեղճ երկրագունդն է կապվել-կապանքվել: 2. Լավագույն ժպիտ ասվածը, անշուշտ, Փակ աչքերովն է... Լավագույն աչքերն այն է, երևի, որ չի ունենում հսկա կայարան: ...Լավագույն դիմակն այն է, անկասկած, Որ կոչվում է դեմք: 3. Մրանք, կարճ ասած, ու՛ժ չեն ունենում Իրենց ու իրար տանջելու՝ համար... 4. Իսկ ծաղրարար ու չար քամին Խռովել է միանգամից (Արդյոք ինչի՞ց, արդյոք ինչո՞ւ) Ու խաղում է պոչուկի հետ շան լակոտի: 5. Իսկ անցած սերերն, ի՛նչ է, չեն մեռնում, Իսկ եթե մույնիսկ, աստված չարասցե, մեռնում են նրանք, Դարձյալ ապրում են մեր տարրդունակ հիշողության մեջ: 6. Վախենում են վաղ գարունից, որովհետև, ճիշտն ասած, Վախենում են, որ չբացվի, այլ տրաքի սիրտս գոց:... 7. Դու՛ էլ, սիրելիս, եկել ես այդպես, Եվ եկել, կարծես, իմ հրավերով կամ հրամանով... Պիտի գնաս, Որ ես անվերջ իմ մտքի մեջ (Թութակի պես կամ անվտանգ խելագարի) Նույնը կրկնեն. «Շատը գը-նաց, քի-չը մը-նաց»: 8. Էլեկտրահար մարդուն, գիտես, հողում բաղում Եվ դրանով հարություն են տալիս կրկին: 9. Ա՛խ, տրվեր ինձ պարզ տեսնելու Կարողությունն աստվածային: 10. Տե՛ր իմ աստված, դու լավ գիտես, Թե ես քանի՛-քանի՛ անգամ Այս սրախիճ-տատասկապատ ճանապարհը Կրկնել են ոտաբոքիկ: 11. Եինում էին նաև կամուրջ՝ «Դժոխք-Դրախտ» ուղեցույցի սահմանի մոտ, Մի ահավոր գետի վրա, Որի անունն, աստված վկա, մոռացել են: 12. Ա՛խ, տե՛ր Կսկիծ, Այսքանն արդեն բավակա՛ն է, Էլ ավելին հարկավոր չէ՛, տե՛ր, ողորմա... 13. Իսկ եթե դեռ պիտի խաղաք, Է՛հ, խաղացեք, խնդրե՛մ, ինչքան սրտներդ ուզի: 14. Ես, ինչ խոսք, այսօր պիտի բոց չուտեմ Կամ կուլ տամ դաշույն... 15. Եվ փա՛ռք աստծու, Որ մեր հոգու մեջ Եթե կա ամիս տերևաթափի, Ապա կան օրեր և աստղաթափի... 16. Իսկ ե՛րբ են մարդիկ թաքցնում դեմքը: Գուցե ամորի՞ց (Ես չեմ ամաչում իմ սիրո համար): Գուցե կարոտի՞ց (Ես ուզում եմ քեզ տեսնել բաց աչքով): 17. Եվ անկարող են նաև քրքջալ (Քրքիջի համար ուժ է հարկավոր): 18. Հպարտ են ես իմ փայփայած նպատակով, թեկուզ նրան չհասնեն էլ (մեղքը կրճկնի ո՛չ իմ վզին): Թեկուզ նույնիսկ իզուր անցած Ուրախ ու նուրբ իմ կատակով (Տափակները չհասկացա՛ն): /Պ. Մևակ/

■ C-157. Ա. Դուրս գրել հոլոված բառաձևերը և որոշել նրանց շարահյուսական գործառույթը:

բ. Բնութագրել մախադասություններն ըստ կառուցվածքի և գործառույթի /հաստատական-ժխտական, պարզ-բարդ, երկկազմ-միակազմ, համառոտ-ընդարձակ, հարցական-հրամայական և այլն/:

«Նվաճի՛ր քեզ՝ հենց քեզ համար, խնայի՛ր ու կուտակի՛ր ժամանակդ, որը մախկինում քեզանից տարել են կամ էլ գողացել, որն անտեղի է անցել: Ինքդ համոզվիր այն բանում, որ ես ճշմարտությունն եմ գրում. ժամանակի մի մասը մեզանից խլում են ուժով, մի մասը կողոպտում են, իսկ մի մասն էլ անտեղի է

անցնում: Սակայն ամենամայատվաբերը մեր սեփական անվտուրությունից առաջացող ժամանակի կորուստն է: Նայիր, խնդրեմ, ավելի ուշադիր. մեր կյանքի առավել շատ ժամանակը մենք վատ գործերի վրա ենք վատնում, ոչ քիչ ժամանակը՝ անգործության վրա, իսկ ամբողջ կյանքը՝ ոչ այն գործերի վրա, որոնք պետքական են: Կարո՞ղ ես արդյոք դու ցույց տալ ինձ մի մարդու, որը գնահատում է ժամանակը, որը գիտեմա՝ ինչ արժե յուրաքանչյուր օրը, որը հասկանա՝ ինքը մահանում է ամեն ժամի հետ: Հենց դրանում է մեր դժբախտությունը, քանի որ մենք մահը հեռվում ենք տեսնում: Այնինչ նրա ավելի մեծ մասը մեր թիկունքում է: Չէ՞ որ կյանքի անցած բոլոր տարիները պատկանում են մահվան:

Մեր բոլոր ունեցածները, Լուցիլիո՛, օտար են, մերը չեն. միայն ժամանակն է մերը: Բնությունը մեզ միայն ժամանակ է տվել, որը հեռանում է, գնում է մեզանից: Ոչ ոք հարուստ չի ծնվում: Ով էլ որ լույս աշխարհի գա, միևնույն է, պետք է բավարարվի կաթով ու մի կտոր լաթով: Այսպես ենք մենք սկսում, բայց հետո մեզ նույնիսկ թագավորությունն էլ փոքր է թվում: ...Սեփական թերություններն իմանալը առողջության ճանապարհի առաջին քայլն է: Չէ՞ որ սեփական թերությունները չիմանալու դեպքում հնարավոր չէ նրանց վերացնել:

Որքան կարող ես, ինքդ քեզ շատ ջրի երես հանիր, ինքդ քո դեմ հանցանշաններ փնտրիր: Սկզբում հանդես եկ որպես մեղադրող, հետո՝ դատավոր և միայն ամենավերջում՝ որպես պաշտպան:

/Սեմեկայի քարոսխոսական մամուլներից/

ԱՇՇ-158. Ի մի քերելով հոլովների շարահյուսական կիրառությունների մասին ձեր գիտելիքները՝ շարունակեք բազմակի անդամներով՝

- Ձ 1. Ուղղական-հայցական հոլովով դրվում են....
- Ձ 2. Մեռական-տրական հոլովով դրվում են
- Ձ 3. Բացառական հոլովով դրվում են....
- Ձ 4. Գործիական հոլովով դրվում են....
- Ձ 5. Ներգոյական հոլովով դրվում են...

ԱՇՇ-159. Ա ♦ Գտնել շրջուն շարադասությամբ արտահայտված անդամները և գրել սովորական շարադասությամբ: Բանաստեղծությունը փոխադրել սովորական շարադասությամբ /արձակի վերածելով/, համեմատել և փորձել քացատրել դրանց նրբինաստային, հուզարտահայտչական, հնչերանգային տարբերությունները:

♦ Բ. Գիտական, վարչագործառական, հրապարակախոսական, գեղարվեստական ոճերից որի՞ն է բնորոշ սովորական շարադասությունը, որի՞ն՞ շրջունը:

Հավու՞մ է սրտիդ սառույցն անարև
Սիրույս արևի հիքց ու բովից.
Դիպչու՞մ է հոգուդ ավերին քարե
Այրող ավիքը իմ սիրո ծովի.

Լուս՞մ ես վագրի մոնչյունն ահեղ,
Որին Նիմվեոն թողիր կամովին...
Բիայնո ծովի ա՛փն եմ միտ բերում՝
Սիրույդ մրրի կն եմ երագում անքուն.

Անուան արևի տա՛պն է ինձ այրում՝
Քո հու՛րն եմ տենչում քնած թե արթուն.
Էզ առյուծնե՛րն եմ սրտիս լեռներում
Կրքից մոնչյում ու հողը քանդում:
Բե՛ր, Արա՛, սիրույդ ծովը Բիայնա

Եվ մարի՛ր տենչիս հրդեհը վայրի.
Արքայուհու հետ արքա՛ կդառնաս,
Իսկ թե Արքա ես՝ Արքա՛-Արքայից...
Իմ ձեռքի տակ է աշխարհը արար,
Իսկ քո ձեռքի տակ ... տե՛րը աշխարհի:
/Գ. Էմին/

ԱՇՇ-160. Ա. Կարդալ Պ. Սևակի «խոսքը»: Գտնել պարզ նախադասությունները և նշել նրանց քերականական հիմքը և քացատրել ձևակազմությունը:

Բ. Դուրս գրել անդեմ նախադասությունները:

Գ. Ընդգծել հարակից միավորները:

Դ. Ընտրել այն պարզ նախադասությունը, որն իր անդամների քանակով գերազանցում է մյուսներին և շարահյուսական վերլուծություն կատարել. կազմել գծապատկերը: Բացատրել կետադրությունը:

Խոսքս «Հառաչանքի» այն հատվածի մասին է, որ /սկսած 1903-ից/ Թումանյանը գրել է իր ժողովածուների սկզբում՝ «Նախերգանք» վերնագրով... Մի կողմից՝ «ոգևորության հզոր թևեր», իսկ մյուս կողմից՝ «հեզ հայրենիք». մի կողմից՝ «ներշնչվածություն» /«լեռնե՛ր, ներշնչված դարձյալ ձեզանով»/ և բանաստեղծական «վսեմ հաճույք» /«լցրեք պոետիս հաճույքը վսեմ»/, մյուս կողմից՝ «հին տրստություն՝ վեհափառ դայակ մանուկ օրերիս» և «որբացած հոգի»:

...Ուրեմն՝ ապագա թումանյանագիտությունը պիտի ենթարկվի եռանկյունաչափության օրենքներին և ոչ երկրաչափության...

Մնում է ավելացնելու, որ «Հառաչանքը» Թումանյանի միայն մի պոեմի վերնագիրը չէ. այդ խորագրի տակ կարելի է դնել Թումանյանի ստեղծածի առնվազն մեկ-երրորդը՝ սկսած «Գութանի երգ»-ից ու «Հին օրհնություն»-ից, հասնելով «Մարո»-ին ու «Լոռեցի Սաքո»-ին, ընդգրկելով «Անուշ»-ն ու «Գիքոր»-ը:

Թումանյանն ունի ևս երկու վերնագիր, որոնք իրենց հերթին համապատասխանաբար կարող են ընդգրկել նրա ստեղծագործության երկու երրորդը: Դրանք են «Դեպի անհունը» և «Հայրենիքիս հետ»-ը: Ուրեմն՝ «Հառաչանք», «Դեպի անհունը», «Հայրենիքիս հետ», այսինքն՝ դարձյալ այն երրորդությունը, այն եռանկյունաչափությունը, որ տեսանք «Նախերգանք»-ում...

Եվ Թումանյանի արածն այլ բան չէր, քան իր վիթխարիության մեջ մի վերմարդկային հառաչանք՝ մեր ժողովրդի անմարդկային բախտի ու կյանքի տեսադաշտի վրա, մի հառաչանք, որ ծավալվում է «Գութանի երգից» ու «Հին օրհնությունից» սկսած մինչև «Հայրենիքիս հետը», և եթե ընդհատվում է /այդ անընդհատ հառաչանքը/, ապա դա էլ /այդ վայրկեանական ընդհատումն է/ ունի իր բառեղեն արտահայտությունը, որ տեղավորվում է մեկ տողում:

Ապրեք երեխեք, բայց մեզ պես չապրեք...

Ե. «Ապրեք երեխեք, բայց մեզ պես չապրեք...». ինչո՞ւ ամեն մի անցնող սերունդ իրեն հաջորդողին հենց այսպես է օրհնում...

Զ. Կարո՞ղ է ժամանակներ լինել, որ ասեն՝ «Ապրեք երեխեք ու մե՛զ պես ապրեք...»...

ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Ա Ը-161. Ա. Կարդալ և առանձնացնել պարզ և բարդ նախադասությունները: Ընտրել հակադրական մեկ զույգ և բացատրել նրանց քերականական կառուցվածքային, բովանդակային-իմաստային և ոճական-հաղորդակցական տարբերությունները:

Բ. Բարդ նախադասությունների բաղադրիչ նախադասությունների քանակը որոշել. կարելի՞ է բարդ նախադասության բաղադրիչ նախադասությունները համարել լիարժեք նախադասություններ: Ինչու՞:

Կան բանաստեղծներ, որոնք մի ամբողջ աշխարհ են վերապատկերում: Մեծ են կոչվում նրանք: Եվ իսկապես էլ մեծ են: Բայց, դժբախտաբար, շուտ են հնանում, որովհետև, բարեբախտաբար, նորանում է աշխարհը: Կան բանաստեղծներ էլ, որոնք մի նոր աշխարհ են ստեղծում: Այսպես՝ բարի և մեծասեր սարգն է գործում իր ուստայնը, և անմակդիր մեղում՝ իր մոմն ու ակնամոմը: Հետմահու դժբախտներ են այդ կարգի բանաստեղծները. ոչ միայն հնանում են, այլև հետզհետե մոռացվում, որովհետև հիշողները պարտավոր չեն ապրել մի աշխարհում, որ անիրական է և կամ օտար:

Կան բանաստեղծներ էլ, որոնք ո՛չ աշխարհ են պատկերում, ո՛չ էլ աշխարհի ստեղծում: Նրանք բացում են իրենց աշխարհը: Եվ սրանք չեն մոռացվում, որովհետև չեն հնանում: Իսկ եթե հնանում են, ապա սոսկ այնքանով, որքանով հնանում է նաև առավոտը...

Պետրոս Դուրյան... Սա աշխարհ չպատկերեց: Եվ աշխարհ չստեղծեց սա: Սա բացեց իր աշխարհը, որ իրենից հետո կոչվեց ու կոչվելու է իր իսկ անունով՝ դուրյանական: Այդ աշխարհը:

«Բույլ մը նայվածք, փունջ մը ժպիտ», «եթեր մը տրոփ», «եղեմ մը շունջ», - ահա այդ աշխարհը...

Լուսին կար այդ աշխարհում, լուսին, որ Դուրյանի ժամանակներում քրքից էր սարքված...

Դուրյանի աշխարհում լճակ կա, և ի՛նչ լճակ: Եթե մի չար հրաշքով գոլորշիանան աշխարհի բոլոր լճակները՝ Դուրյանի «Լճակ»-ով կարելի է վերաստեղծել դրանք...

...Մեր քնարերգության Վահագն է նա՝ այն «խարտյաշ պատանեկիկ»-ը...

«Ամպրոպ մը սաստ», որպեսզի կարողանանք արժանի դառնալ նրա հետևորդը կոչվելու՝ առանց «Երկինքի հիվանդության» հրդեհելու մեր կյանքը արվեստի մեջ և վազելու «ի բոցոյն...»:

/Պ. Մևակ/

Գ. Ինչպես հասկանալ՝ «Բարդ նախադասության բաղադրիչների կապն այնքան էական է, որքան որ պարզ նախադասության համար նրա անդամների կապը» /Ս. Աբրահամյան, Ն. Պառնասյան, Հ. Օհանյան, Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, հտ. 3. 1976, էջ 118/:

Ա Ը-162. Բացատրել զուգահեռ նախադասությունների կառուցվածքային, քերականական, ոճական տարբերությունները: Ուշադրություն դարձնել ստորոգումների քանակին:

1. ա/ Տասնմեկերորդ դարում մի քանի վանականներ որոշում են, որ Աղստևի հովտում վանք կառուցեն: բ/ Տասնմեկերորդ դարում մի քանի վանականներ որոշում են Աղստևի հովտում վանք կառուցել:

2. ա/ Հնուց ի վեր մարդիկ ձգտել են հասկանալ ծերացման բուն պատճառները, որպեսզի կարողանան իրականացնել երիտասարդությունը կրկին վերադարձնելու հավերժական երազանքը: բ/ Հնուց ի վեր մարդիկ ձգտել են հասկանալ ծերացման բուն պատճառները՝ երիտասարդությունը կրկին վերադարձնելու հավերժական երազանքն իրականացնել կարողանալու համար:

3. ա/ Այն պատմությունը, որ ես լսեցի դժբախտ ծերունուց, շա՛տ, շա՛տ տխուր էր: բ/ Դժբախտ ծերունուց լսածս պատմությունը շա՛տ, շա՛տ տխուր էր:

4. ա/ Մենդելեևը, որ պատկառելի ու հանրահռչակ պրոֆեսոր էր, մինչև ականջները սիրահարվել էր իր ուսանողուհուն: բ/ Մենդելեևը՝ պատկառելի ու հանրահռչակ պրոֆեսորը, մինչև ականջները սիրահարվել էր իր ուսանողուհուն:

Ա Ը-163. Ա. Գիտական տարբեր աղբյուրներից ընտրել 5-ական բարդ նախադասություններ, որոնց բաղադրիչ նախադասությունները կապակցված են՝ ա/ սպասարկու հատուկ բառերով /գողվածական կամ նշույթավոր/, բ/ առանց սպասարկու հատուկ բառերի /շարահարությամբ կամ աննշույթ/:

Բ. Չողվածական կապակցություններում նշել սպասարկու բառերի /հարաբերականների, մեմադիր և կրկնադիր համադասական և ստորադասական շաղկապների/ տեղը:

Ա Ը-164. Տրված զույգ նախադասություններով կազմել և՛ բարդ համադասական, և՛ բարդ ստորադասական նախադասություններ:

1. ա/ Հենրիխ Հերցը դարձավ համաշխարհային փառքի արժանացած գիտնական: ➔

➔ բ/ Սաստիկ վշտացավ նրա խառատագործության ուսուցիչը:

2. ա/ Գիտության երկարատև պատմության ընթացքում շատ հայտնագործություններ են արվել: ➔

➔ բ/ Յուրաքանչյուրն ունեցել է իր ճակատագիրը, իր սեփական կյանքը:

3. ա/ Անճրկի մանր կաթիլներ թափվեցին: ➔

➔ բ/ Մեմուսյան թախիծը թակեց դուռս:

4. ա/ Այս գիշեր զարնան բույր կար օդում: ➔

➔ բ/ Զմեռը հալվող ձյան տեսքով լալիս էր մայրերի վրա:

Ա Ը-165. & Թե, մինչդեռ, եթե...ապա, թե չէ շաղկապներով կազմել թե՛ համադասական և թե՛ ստորադասական նախադասություններ:

Ա C-166. Կարդայ տեքստը, առանձնացնել բարդ նախադասությունները և որոշել նրանց բաղադրիչների շարահյուսական հարաբերությունները, վերջիններիս արտահայտման եղանակներն ու միջոցները: Ինչո՞վ է տարբերվում պարզ նախադասությունը բարդ նախադասության բաղադրիչ նախադասությունից:

Կարկատած, բայց մաքուր բաճկոնով փոքրիկ տղան կառքերի աղմուկի միջով քայլում էր Լոնդոնի փողոցներով, սայթաքում թաց սալաքարի վրա՝ կրծքին պինդ սեղմելով գրքերի կույտը: Քայլողը Մայքլ Ֆարադեյն էր՝ Ռիբոյի գրախանութի կազմարարի աշակերտը: ... Հաճախ են մտածում՝ եթե Ֆարադեյն աշխատեր ոչ թե կազմարարի, այլ, ասենք, կոշկակարի մոտ, եթե չկարդար մադամ Մարսեի՝ բնության հրաշալիքների մասին պատմող գրքերը, եթե չտեսներ իր պաշտելի կուտքին՝ սըր Հեմֆրի Դևիին՝ մեծ քիմիկոսին, ինչպե՞ս կդասավորվեր նրա ճակատագիրը... Ոչ, նա չէր կարող չդառնալ հետազոտող. փոքրիկ կազմարարի մեջ ապրում էր համարը՝ նույնքան տկար, որքան և հզոր՝ նման արևը ձգտող անզուպելի ծիլին, որին չէր կարելի պահել հատիկի մեջ...

...Ըստ էության Ֆարադեյը էլեկտրականության և մագնիսականության վերաբերյալ գիտությունը նեղիկ ու ծուռուծուռ լաբորատոր կածաններից դուրս բերեց մի լայն ճանապարհ, որ ձգվում էր դեպի 20-րդ դար...

Ա C-167. ♦ Ավ. Իսահակյանի «Արու-Լալա Մահարի» պոեմից դուրս գրել ատյթները /կամ ատյթի արժեք ունեցող միավորները/ և դրանցում առանձնացնել բարդ կառուցվածք ունեցողները, որոշել բաղադրիչ նախադասությունների հարաբերությունը, բացատրել նրանց ճանաչողական և դաստիարակչական արժեքը:

ԲԱՐԴ ՀԱՍՏԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Ա C-168. Ա. Կարդայ և որոշել նախադասությունների կառուցվածքային տեսակները, բացատրել նրանց կառուցվածքային-քերականական տարբերությունները:

Բ. Առանձնացնել բարդ համադասական նախադասությունները՝ նշելով կառուցվածքային հատկանիշները: Ընդգծել նրանք, որոնցում բաղադրիչ-նախադասությունների դիրքերի փոփոխությունը կամ անհնար է, կամ առաջ է բերում իմաստային փոփոխություն:

Կես ժամ առաջ ինքնաթիռը լողում էր քո բարձրիկ երկնքում: Քո երկնքի կապույտ հերկում արև կար ցանված, և կար ճերմակ-ճերմակ ամպ:

¹ /«Ատյթը խոշոր մտածողների և գրական-հասարակական, քաղաքական նշանավոր գործիչների կողմից սեղմ ձևակերպված, գեղեցիկ արտահայտված իմաստալից մտքեր ու դատողություններ են, բարդախորտակա սկզբունքներ... Ունեն ճանաչողական ու դաստիարակչական անժխտելի արժեք» /Պ. Պողոսյան, Խոսքի մշակույթի և ոճագիտության հիմունքներ, 2, 1991, էջ 211/:

Հիմա նստած եմ գրասեղանի առջև, և դու, երկիր Հայաստան, աչքերիս հայելու մեջ ես: Քո ձորերը՝ ոլորապտույտ, խորը, հիմա՝ լցված ձնհալի ջրերով: Չորեր, որ այդպես՝ հազար տեղից, հազար թևերով գրկել են քեզ: Քո լեռնաշղթաները թև թևի տված «Բերդ պարն» էին բռնել արեգակի հետ. բաշկիմակի փոխարեն ամպի ճերմակ ծվեմներն էին խելահեղ թափահարում:

Ինքնաթիռը խուսանավում էր քո սարերը, Հայաստան. կանգնած են նրա երկնային ճանապարհին: Սարերը՝ պրկված բուռնցքների պես ցցված դեպի երկինք: Սարերը՝ քարակոփ: Սարերը՝ գանգուրների մեջ արևի շողեր քանոդ: Սարերը՝ աշխարհի արևածագը առաջինը տեսնող...

Ինքնաթիռը լողաց Սևանի վրայով: Սևանը ափեսափ ծնծողաց, և մտածեցի. «Աշխարհի ջրերի կողքին անձրևի մի կաթիլ է: Անձրևի մի կաթիլ՝ պոկված երկնքից՝ դրա համար կապույտ, դրա հետ արևափայլ, բայց ծիածանով լեռներն իրար կապող: «Ծովը հայոց»: Եվ ծով էր՝ արևն էր սուզվել ջրի մեջ և չէր հասել հատակը, լողում էր, որ չխեղդվի...

Քո երկնքի կապույտ հերկում արև կար ցանված, և կար ճերմակ-ճերմակ ամպ... Բայց քեզ, Հայաստան, քեզ վերևից չպետք է նայել: Պետք է կանգնել քո ձորի ափին և գլխապտույտ ունենալ: Պետք է կանգնել քո սարի փեշին ու չտեսնել գագաթը: Պետք է կանգնել ծովի եզրին ու չտեսնել ծայրը...

Ինքնաթիռում ես ավելի լավ հասկացա «Դու փոքր ու մեծ իմ Հայաստան» բառերի իմաստը: Հասկացա, որ դու սրտի չափ փոքր ես, աշխարհի չափ մեծ.....
/Ըստ Մ. Գալշոյանի/

Ա C-169. Գեղարվեստական գրականությունից դուրս գրել 5 բարդ համադասական նախադասություն, որոնցում կապակցման եղանակը շարահարությունն է: Բացատրել կապակցման առանձնահատկությունները՝ ա/ իմաստային կապը
բ/ հնչերանգը
գ/ բայ-ստորոգյալի եղանակաժամանակային որոշակի գործառնությունը:

Ա C-170. Բազմակի ենթակառուցված և բազմակի ստորոգյալներով նախադասություններ գրել և բացատրել կառուցվածքային տարբերությունները:

Ա C-171. Հիշել և գրել բանաստեղծական հատվածներ, որոնք բազմաբաղադրիչ համադասական նախադասություններ են, և որոնցում կապակցումն իրացված է թե՛ շարահարությամբ, թե՛ սպասարկու բառերով:

Ա C-172. Գրել 2-ական բարդ համադասական նախադասություններ, որոնցում նշվում են՝
ա/ համաժամանակյա, այսինքն՝ միաժամանակ կատարվող գործողություններ.
բ/ տարաժամանակյա, այսինքն՝ հաջորդաբար կատարվող գործողություններ:

ԱՍ Ը-173. Տրված նախադասությունները լրացնել և՛ տարժամանակություն, և՛ համաժամանակություն արտահայտող բաղադրիչ-նախադասություններով, օր. Առավոտյան թռչունը կարողում է արշալուսյան իր մեղեդին...

→1. Առավոտյան թռչունը կարողում է արշալուսյան իր մեղեդին, իսկ հողի աշխատավորի շուրթերից ծորում է հորովելը:

→2. Առավոտյան թռչունը կարողում է արշալուսյան իր մեղեդին, իսկ գիշերային լուսատուն արդեն լքել էր երկնքի տարածքները:

ա/ Գիշերային մթության մեջ նեղ լուսամուտից երևում է լուսն արոտ լամպերի...

բ/ Միանգամից ձյուն չի գալիս...

գ/ Օդի մեջ ճովողում էին արտույտները...

դ/ Աստղերը՝ երկնքի այդ վառ-վառ ծաղիկները, բուրում էին եթերային ոլորտում...

զ/ Շուտով բնությունը կարթնանա ձմեռային խորը քնից...

ԱՍ Ը-174. Գտնել ընդհանուր ենթակայով /միավորյալ/ և տարենթակա համադասական նախադասությունները, համեմատել դրանք և բացատրել կառուցվածքային-քերականական, կետադրական յուրահատկությունները:

Ժայռերի շրթան ձգվում էր հեռուն, բայց մեր բլրի կատարից գրկելու չափ մտտիկ էին երևում հեռուն ու հեռացողը: Վահանը հափշտակված, ամեացած մայրն էր՝ հայացքը դարձնելով շուրջբոլորը, և ինքնաբերաբար արտասանում էր. «Թումանյանի «Փարվանայից»... «Բարձրագահ Աբուլն ու Մթին սարեր...»: Հոգնաբեկ արևը թեքվում էր դեպի Աբուլ լեռը, գագաթները հրդեհվում են և դժգունում, անբջային կիսալույսերով կամաց-կամաց իջնում է մթնշաղը, և տներում վառվում են նավթի ճրագները: Աստղերը մեկը մյուսի հետևից շողում են ու փայլվում, հովիվները խարույկ են վառում Աբուլի վրա, երեկոն գիշեր է դառնում խավարչտին, ամենուրեք խորախորհուրդ լռություն է տիրում. միայն ձորի առուն է մրմնջում՝ միրիսի մեջ սուզված, ու լճից շվշվում է գեփյուտի մեղմ սրինգը:

ԱՍ Ը-175. Կազմել բարդ համադասական նախադասություններ, որոնց բաղադրիչ-նախադասությունների կապակցումն իրացվում է՝

ա/ մենադիր շաղկապներով /և, ու, էլ, նաև, ևս, այլև, մինչդեռ, բայց, սակայն, իսկ, կամ, և կամ, կամ թե չէ.../.

բ/ կրկնադիր շաղկապներով /և՛...և՛, թե՛...թե՛, կամ՛...կամ՛, ո՛չ...ո՛չ, է՛լ...է՛լ/.

գ/ գուգադիր շաղկապներով /ոչ միայն...այլ նաև, ոչ միայն...այլև, ոչ թե...այլ, եթե ոչ...ապա, եթե...ապա/:

ԱՍ Ը-176. Բարդ համադասական նախադասություններում բաղադրիչ նախադասությունների իմաստային ինչպիսի հարաբերություններ են կանխորոշում շաղկապների հետևյալ խմբերը:

ա 1. և, ու, իսկ, ևս, էլ, նաև, այլև, և...և, թե...թե, ոչ...ոչ, ոչ միայն...այլև

ա 2. կամ, և կամ, կամ...կամ, կամ թե, կամ թե չէ

ա 3. Իսկ, սակայն, բայց, այլ, մինչդեռ, այնինչ, ապա, բայց և այնպես, այնուամենայնիվ, ոչ թե, այլ ոչ թե, ոչ թե...այլ, և ոչ թե

ա 4. այսինքն, այսինքն թե, այն է, ասել է թե, իմա՛

ԱՍ Ը-177. Գեղարվեստական գրականությունից ընտրել «իսկ» շաղկապով կապակցված բարդ համադասական այնպիսի նախադասություններ, որ մի դեպքում արտահայտում են ներհակական հարաբերություն /3/, մյուս դեպքում՝ հավելական /3/:

ԱՍ Ը-178. Կազմել միավորական կապակցությամբ բարդ համադասական նախադասություններ, որոնցում դրսևորված համաժամանակյա հարաբերությունը արտահայտված լինի 3 ընդհանուր ժամանակներից յուրաքանչյուրով՝ ներկայով, անցյալով, ապառնիով:

ԱՍ Ը-179. Կազմել բարդ համադասական նախադասություններ, որոնցում բաղադրիչ նախադասությունները կապակցվում են՝

ա/ մեկը...մեկը, մեկը...մյուսը, ոմանք...ոմանք, սա...նա, առաջինը... երկրորդը...երրորդը և շատը...քիչը կապակցություններով:

բ/ Իսկ, բայց, սակայն, այլ, մինչդեռ, այնինչ, ապա, բայց և այնպես, և սակայն, այնուամենայնիվ, թե չէ, եթե ոչ, և ոչ թե, այլ ոչ թե, բայց ոչ, եթե...ապա շաղկապներով:

գ/ Այսինքն, այսինքն թե, այն է, ասել է /թե/, իմա՛, այլ խոսքով, մի խոսքով, ուրիշ խոսքով, այլ կերպ ասած, այսպես ասած մեկնական շաղկապներով և շաղկապական կապակցություններով:

դ/ ուստի /և/, ուրեմն/և/, և այդ իսկ պատճառով, /և/ դրա համար, դրա համար էլ, որը...որը կապակցություններով:

ԱՍ Ը-180. Առած-ասացվածքների համապատասխան մասերն ընտրել և իրար միացնել: Ստացված բարդ համադասական կառուցվածք ունեցող նախադասություններում որոշել բաղադրիչ-նախադասությունների իմաստային հարաբերությունները. ինչպիսի՞ շաղկապ կարելի է տեղադրել յուրաքանչյուրի կազմում:

✓1. Այլուրը մենք մաղեցինք →	← գրքի պակասից՝ հոգին:
✓2. Գեյլն ամպ օր կուգե →	← փախլավան ուրիշը կերավ:
✓3. Ծները կովեցին →	← գողը՝...մութ գիշեր:
✓4. Հացի պակասից մարմինն է մեռնում →	← չհասկացողին՝ հազար ու մին:
✓5. Գիտունի հետ քա՛ր քաշիր →	← ո՛չ տատասկից՝ թուգ:
✓6. Ո՛չ փշից խաղող կքաղվի →	← անգետի հետ փլավ մի՛ ուտիր:
✓7. Հասկացողին մին ասա →	← անցողի գործը հաջողվեց:

☐ C-181. Ինչպես են ավարտվում բարդ համադասական կառուցվածք ունեցող հետևյալ ասացվածքներն ու խրատները:

- ✓ Չուկը ջրում է ապրում, ... → Չուկը ջրում է ապրում, բայց պղտորում է ջուրը:
✓ 1. Քիչ ուտելը մարմնին է օգուտ, ... :	✓ 7. Թրի կտրածը կլավանա, ... :
✓ 2. Օրենքը պահիր, ... :	✓ 8. Ճշմարիտ խոսքը գեղեցիկ չէ, ... :
✓ 3. Իմաստունի հետ քար քաշիր, ... :	✓ 9. Տասը չափիր, ... :
✓ 4. Ցերեկը աչքեր ունի, ... :	✓ 10. Քարեկամի հետ քեֆ արա, ... :
✓ 5. Ո՛ւշ արի, ... :	✓ 11. Թուկի երկարն է լավ, ... :
✓ 6. Առարկայի նորն է լավ, ... :	✓ 12. Արա՛ ինձ համար, ... :

ԲԱՐԴ ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

☐ C-182. Ա. Գտնել ստորադասական հարաբերությանը կապակցված նախադասությունները. ո՞ր բարդ նախադասությունն է կոչվում ստորադասական:

Բ. Առանձնացնել երկբաղադրիչ բարդ ստորադասական նախադասությունները, մեկ գծով ընդգծել գերադաս բաղադրիչը, երկու գծով՝ ստորադասը:

Գ. Բացատրել նրանց կառուցվածքային ու իմաստային տարբերությունները, յուրաքանչյուրի շարահյուսական դերը բարդ նախադասության մեջ:

Մինչև օրս էլ բժշկության խորհրդանիշը եղել է մնում է օձը: Ինչո՞ւ հատկապես նա է փաթաթված Էսկուլապի թասին, ի՞նչ նշանակություն ունի այդ խորհրդանիշը: Ժողովրդական բանահյուսությունից մեզ հասած բազմաթիվ առասպելներ օձերին ներկայացրել են խորհրդավոր բողոք պարուրված, դրանց վերագրվել են մարդկային հատկություններ՝ իմաստություն, կախարհանք: Բոլոր օձերին համարել են թունավոր, չնայած, ինչպես հայտնի է, օձերի 2500 տեսակներից իրոք թունավոր են միայն 700-ը: Օձի պաշտամունքը հատկապես մեծ չափերի է հասել Հին Հունաստանում: Մեզ հասած հնագույն պատկերներից գիտենք, որ օձը հույների համար իմաստության, առողջության և բժշկության խորհրդանիշ էր: Պատահական չէ, որ և՛ իմաստության աստվածուհի Աթենասը, և՛ առողջության աստվածուհի Հիգիենան, և՛ բժշկության աստված Էսկուլապը միշտ պատկերվել են օձերի հետ: Այդ կենդանիների բուժիչ հատկությունների մասին համոզվածությունն այնքան մեծ է եղել, որ դարեր շարունակ գավաթին փաթաթված օձը ծառայել է որպես բժշկության խորհրդանիշ: Անգամ օձի խայթոցը համարվել է աստվածների կողմից թելադրված, որոնք վեր էին օրենքներից և չէին պատժվում: Երբ Եգիպտոսի թագուհի Կլեոպատրան գերի ընկավ, մի գյուղացու միջոցով բերել տվեց ակնոցավոր օձ ու մահացավ նրա թունավոր խայթոցից: Հավանաբար Կլեոպատրան գիտեր, որ ակնոցավոր օձի խայթոցը սակավ ցավոտ է, և մահվանից հետո մարմինը չի այլանդակվում...

Դ. Տեքստում գտնել ստորադաս նախադասություններ, որոնք լրացնում են՝
ա/ գլխավոր եզրի այս կամ այն որոշակի անդամին.
բ/ գլխավոր եզրի մի խումբ անդամների /որոշակի բառակապակցության/
գ/ գլխավոր նախադասությանը՝ իր ընդհանուր ամբողջության մեջ:

☐ C-183. & Տրված համադասական նախադասությունների միտքն արտահայտել ստորադասական հարաբերությամբ: Որոշել բաղադրիչ նախադասությունների հարաբերության բնույթը:

- ① Տեղատարափ անձրև սկսվեց. մեր անուրջները մի պահ անեացան:
② Բարձրաբեր լեռների կատարների հետևից դանդաղորեն բարձրանում է արևի ոսկեգոծ գունդը, և ծիածանի բազմերանգ ճառագայթներով ողողվում է լճի հայելանման մակերևույթը:
③ Սքանչելի հանգստավայր է մեր հայրենի գողտրիկ անկյուններից մեկը՝ Ծաղկածորը. պտղավետ այգիները, վայրի ծառերը, սառնորակ աղբյուրները, ջինջ ու կենարար օդը դրախտային տեսք են տալիս ծաղկածիծաղ այս վայրին:
④ Մենք այգի հասանք. արևն արդեն գլորվել էր ծառերի կատարներից:
⑤ 1980 թ. Ամերիկայում դեպի տիեզերք թռիչքի էր պատրաստվում մի մարդ. նա հայ էր:
⑥ Եվ ինձ պետք չէ դրախտ կամ եղենական այգի. Զաղաքամերձ անտառ և այգիներ կային /ՊՄ/:

☐ C-184. Տրված տեքստից դուրս գրել բարդ ստորադասական նախադասությունները՝ առանձնացնելով շաղկապներով կապակցվածները հարցա-հարաբերական դերանուններով կապակցվածներից՝ տարբերակելով շաղկապական և հարաբերական նախադասությունները /ընդգծված գիտանունները առաջինը Մ. Աբեղյանն է օգտագործել/ և ուշադրություն դարձնել նրանց կիրառական յուրահատկություններին:

Գիտահանրամատչելի գրականության մեջ համեստ չղջիկը հռչակված է իր լուկացիոն ընդունակություններով, որովհետև զարմանալի ճարակությամբ թռչում է մթության մեջ և իր ճանապարհին չի բախվում ոչ մի խոչընդոտի: Գիտնականներին վաղուց է հետաքրքրել այն, թե ինչպես է չղջիկը կարողանում առանց խոչընդոտների դիպչելու թռչել մթության մեջ: Սկզբում ենթադրում էին, որ նա չափազանց սուր տեսողություն ունի: Ստուգելու համար բռնեցին մի չղջիկ, որի աչքերը կապեցին և բաց թողեցին: Արդյունքները ապշեցուցիչ էին, բանի որ նա ոչ մի բանի չէր դիպչում, անգամ կեր էր ճարում: Բայց երբ կապեցին ականջները, լսելու հնարավորությունից զրկված չղջիկը անճար դարձավ... Չղջիկը չկարողացավ թռչել մահ այն դեպքում, երբ բացեցին ականջները, բայց կապեցին բերանը: Ակներ և էր, որ չղջիկը ինչ-որ անլսելի ձայներ է արձակում, որոնց միջոցով էլ կողմնորոշվում է տարածության մեջ: Դիտումներն ու հետազոտությունները ցույց տվեցին, որ չղջիկը արձակում է ուլտրաձայներ, որոնց հաճախականությունը հասնում է 50 կՀց-ի, և որոնք մարդը չի լսում: Չղջիկը կարողանում է համեստորեն օգտագործել ուլտրաձայներ արձակելու և ընդունելու իր ընդունակությունը, որը լրացնում է նրա մյուս զգայարանները:

Այնպես, ինչպես չղջիկն է օգտվում արձագանքից, նույն ձևով էլ մթության մեջ թռչում է հարավամերիկյան գվալարո թռչունը, նույն ձևով խոչընդոտներ է հաղթահարում դելֆինը: /Հետաքրքրաշարժ ռադիոտեխնիկայից/

Ա C-185. Գլխահանրամատչելի արդյունքներից դուրս գրել բարդ ստորադասական նախադասություններ, որոնցում բաղադրիչների կապակցումն իրացվում է՝
 ա/ մենադիր ստորադասական շաղկապներով /որ, թե, եթե, մինչ, մինչև, մինչև որ, մինչդեռ, հենց /որ/, նախքան, որպեսզի, որովհետև, թե չէ.../.
 բ/ զուգադիր ստորադասական շաղկապներով /եթե...սպա, թեկուզ /և...բայց /սակայն/, քանի որ...ուստի, որովհետև...ուստի.../.
 գ/ հարաբերական դերանունների և որ շաղկապի՝ թարմատարի կապակցությամբ /վերջինս զուրկ է կապակցական դերից/:

Ա C-186. Ամբողջացնել նախադասությունները՝ ավելացնելով գլխավորները:
 Հենց որ արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Երբ արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Թեև արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Քանի որ արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Մինչ արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Եթե արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Չնայած որ արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Ինչքան արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:
 Ինչ է թե արևը բարձրանում է սարերի հետևից, --0-0--:

Ա C-187. Լրացնել նախադասությունները և բացատրել կապակցող նշույթների շարահյուսական-իմաստատարբերակիչ նշանակությունը:
 1. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, երբ --0-0--:
 8. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, եթե --0-0--:
 3. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, հենց /որ/ --0-0--:
 4. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, որովհետև --0-0--:
 5. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, քանի որ --0-0--:
 6. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, չնայած /որ/ --0-0--:
 7. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, թե որ --0-0--:
 8. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, ինչը --0-0--:
 9. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, ինչպես --0-0--:
 10. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, մինչդեռ --0-0--:
 11. Մայրն աշխարհով մեկ է լինում, թե ինչ է --0-0--:
 12. Եթե մայրն աշխարհով մեկ է լինում, ապա --0-0--:
 13. Թեկուզև մայրն աշխարհով մեկ է լինում, սակայն --0-0--:

Ա C-188. Տրված նախադասությունները բարդ ստորադասական նախադասությունների մեջ գործածել մեկ իբրև գերադաս բաղադրիչ-նախադասություն, մեկ էլ իբրև ստորադաս բաղադրիչ-նախադասություն:
 1. Ծերուկ ժայռի ստվերում դողդողում էր դալուկ մանուշակը:
 2. Գիտնականներն զգայուն կերպով ունկնդրում են Տիեզերքի զարկերակը:
 3. Այդ պահին ոչ մեկի մտքով չանցավ չափել առաջին տիեզերագնացի սրտի զարկերը:
 4. Ֆրիդրիխ Ցանդերը /գերմանացի հրթիռագետ/ իր զավակներին կոչեց աստղերի անուններով՝ Աստրա և Մերկուրի:

Ա C-189. Կազմել բարդ ստորադասական նախադասություններ, որոնցում կապակցումն իրացվում է տրված հարաբերյալ-հարաբերական կադասաբով: Բացատրել հարաբերականների երկակի գործառույթը:
 ▶ ...նա, ով... : ▶ ... այնպիսի..., ինչպիսի...:
 ▶ ...այն /և/, ինչ...: ▶ ...այնտեղ, ուր...:
 ▶ ...այնպես, ինչպես...: ▶ ...այնքան, որքան... :
 ▶ ...նրան, ում...: ▶ ...քեզանից, ումից...:
 ▶ ...նրանով, որով... : ▶ ...այնտեղից, ուր... :
 ▶ ...ինչը, որ...: ▶ ...այնչափ, որչափ...:

Ա C-190. Ա. Գտնել շարահարությամբ կապակցված կախյալ /ստորադաս/ նախադասությունները՝ ուշադրություն դարձնելով հնչերանգին և բաղադրիչ նախադասությունների բայ-ստորոգյալների եղանակաժամանակային արտահայտությանը: Հատկապես ո՞ր ոճին է հատուկ շարահարական կապակցությունը:
 «Փառքն էլ է գոհեր պահանջում»: Եթե խոսենք փառքին հետապնդելու մասին, ապա այստեղ էյնչտեյնը խաղացել է ոչ թե որսորդի, այլ որսի դեր: Բոլորը համոզված էին՝ հարաբերականության տեսության հեղինակը՝ 20-րդ դարի Կոպեռնիկոսը, ժամանակի հերոսն է: 1933թ. էյնչտեյնը քրում է Գերմանիան: Նա համոզված էր՝ Հիտլերն ապրում էր Գերմանիայի դատարկ ստամոքսի վրա, իսկ մարդու համար պարզ էր՝ ստամոքսը քաղաքականության մեջ վատ խորհրդանիշ է: Ասում են՝ երբ գերմանացի խոշորագույն մաթեմատիկոս Դավիդ Հիլբերտին հարցրել են, թե տուժե՞լ է արդյոք Պրուսական ակադեմիան էյնչտեյնի և մի քանի հրեա գիտնականների՝ ԱՄՆ տեղափոխվելու պատճառով, նա համարձակ պատասխանել է. «Ո՛չ, չի՛ տուժել, այն պարզապես դադարել է գոյություն ունենալուց»:
 էյնչտեյնը վախենում էր, որ բանականության ուժի պտուղը՝ նորագույն ֆիզիկան, յուրաքանչյուր վայրկյան կարող էր ատոմային ռումբի վերածվել և պայթել մարդկության գլխին: Նշանակում է՝ մեղավոր է լինելու նաև ինքը, առավել ևս: Հայտնի է՝ այս շրջանում է սկսվում նրա ակտիվ պայքարը հանուն խաղաղության: Մեծ գիտնականը խորապես կարծում էր՝ ատոմային ռումբի գյուտը մարդկության համար ավելի վտանգավոր չէ, քան լուցկու գյուտը. խոհեմաբար օգտագործեն՝ առաջընթաց կապրեն: «Մարդկության

հետագա զարգացումը, - գրում է Էյնշտեյնը,- կախված է նրա բարոյական հիմունքներից, այլ ոչ թե տեխնիկայի զարգացման մակարդակից»: Բայց և այնպես ատոմային ռումբը պայթեց Հիրոսիմա և Նագասակի քաղաքների վրա, և թվաց՝ աշխարհի վերջն է եկել: Այս փաստը սովորի մեծ կախված մնաց Էյնշտեյնի կյանքի վերջին օրերի վրա, և նա ցավով է եզրակացրել՝ հենց գիտնականի՝ մատն է սեղմել ատոմային ռումբի կոճակը: Ասում են՝ այս տպավորության տակ է Էյնշտեյնը գրել, որ մարդկությունը կրակի հայտնագործությունից հետո դեռևս բանական ոչինչ չի ստեղծել, և զգուշացրել է՝ ատոմային զենքի մրցավազքը մարդկությանը կտանի կործանման, և չորրորդ համաշխարհային պատերազմում մարդիկ կկռվեն քարե զենքերով ու մահակներով:

/Ըստ Ս. Ավետիսյանի/

Բ. Գրել շարահարությանը կապակցված նախադասությունների զոդվածավոր տարբերակները:

Ա. Գրել ենթակայական ստորադաս կապակցությամբ բարդ ստորադասական նախադասություն, որում գերադաս նախադասության բայ ստորոգյալը՝

ա/ չեզոք սեռի է /թվալ, լինել, պատահել, արժենալ, մնալ.../

բ/ ասացական, հասկացական կամ զգացական իմաստներ արտահայտող կրավորակերպ չեզոք սեռի է /ասվել, պատմվել, հաղորդվել, գեկուցվել, իմացվել, հասկացվել, զգացվել, հայտարարվել, կարգադրվել, հրամայվել, որոշվել, պահանջվել.../

գ/ բաղադրյալ ստորոգյալ է՝ կազմված ածական կամ գոյական ստորոգելից /որպես ստորոգելի կարող են հանդես գալ հետաքրքիր, ցանկալի, գերադասելի, նախընտրելի, ճշմարիտ, ցավալի, ցանկություն, օրենք, կարգ, փաստ, օրինաչափություն, զարմանք և այլ բառեր/:

Բ. Ենթակայական կախյալ բաղադրիչ ունեցող նախադասություններում գլխավոր բաղադրիչը ենթակա կարող է ունենալ, թե՞ ոչ: Ինչո՞ւ: Ի՞նչ է նշանակում «ձևական ենթակա» արտահայտությունը:

Ա. Գրել ստորոգելի կախյալ կապակցությամբ 3 բարդ ստորադասական նախադասություններ այնպես, որ կախյալ եզրը մեկ առարկայական իմաստ ունենա, մեկ՝ հատկանշային, երրորդ դեպքում՝ պարագայական: Բացատրել մեծ նախադասությունների կառուցվածքային, քերականական և շարահարասական յուրահատկությունները:

Բ. Ստորոգելիական կախյալ բաղադրիչով բարդ նախադասության գլխավոր բաղադրիչը կարող է պարզ ստորոգյալ ունենալ: Ինչո՞ւ:

Ա. Գ-193. Գտնել գլխավոր նախադասության ենթակային կամ գոյականով արտահայտված որևէ անդամի լրացնող երկրորդական նախադասությունները, որոշել բնույթը /որոշիչ, հատկացուցիչ, բացահայտիչ երկրորդական նախադասություններ/: Առանձնացնել որոշիչ ստորադաս նախադասությամբ կապակցությունները և նշել կառուցվածքային հատկանիշները:

Մետրապ Մաշտոցը, որ մեծերի մեծն է, ծնունդների ծնունդն է, միշտ մահերով անցած մեր ժողովրդի համար ծնունդ է առհասարակ: Մետրապի ծնունդը ծնունդն է Վարդանի, ծնունդն է Մովսես Խորենացու և Շիրակացու, Նարեկացու և Մանվել ճարտարապետի, Քուչակի և Սայաթ-Նովայի, Թումանյանի և Կոմիտասի, որ ձայնն է Հայաստանի՝ զուսպ, խոր, առնական, բայց փխրուն, տաք, կարոտած, լի հառաչանքով...: Ծնունդն է Չարենցի, որ ընդգրկման ու ընդվզման իր հրաբուխային թափով ասես ծնունդն է մի վիթխարամիլոն, հզոր ժողովրդի, Թամանյանի, Մարտիրոս Սարյանի, Վիկտոր Համբարձումյանի, Պարույր Սևակի, որ իր փոքրիկ, սրտաչափ սենյակում հեռուներից բերեց-բնակեցրեց աշխարհի խորհող մեծերին, իսկ երբ գնաց աշխարհի հեռուները, իրենով տարավ-ներկայացրեց Հայաստանը՝ իր բիրիական իմաստությամբ ու իր մանուկ երազներով... Ծնունդն է նրանց, ովքեր ապրում են այն երկրի տակ, որտեղ աստղերը խոսում են Համբարձումյանի լեզվով...

Ժամանակն ու պատերազմները խորտակեցին մեր հոյակերտ տաճարներն ու ոստանները: Վաղուց մարել-կորել են այն ծափերը, որ Արտաշատի պալատական կամարների տակ դրոշում էին ի պատիվ Արտավազդ արքայի հեղինակած բառերախաղի: Օտարամուտ երաժշտության ելևէջների մեջ, որ մեղկ էին ու ծորուն, հաճախ խառնվել-խամրել են մեր հորովելաշունչ մեղեդիները: Եվ միայն խոսքը՝ մեր բառն ու բանը, երկաթագիր մատենագրությունը, մեր տաղն ու բանաստեղծությունը, հասել է մեզ այնպես, ինչպես որ կար: Բա՛ռը, հայրենի բա՛ռը, որ քարից էլ ամուր է դառնում, երբ գրվում է տառերով, երբ իրենով կազմավորվում է տող, պատում, բանաստեղծություն: Բա՛ռ, հայրենի բա՛ռ, որ չե՛ս փշրի բաբանների հարվածով, չե՛ս տորի ծանրաթափ փղերի սմբակների տակ, չե՛ս պոկի հինավուրց վանքի պատերից... Արդ, մնաց մեր դպրության ոսկեդարը՝ ոսկի, մեր բյուրեղյա Նարեկը՝ անփշրելի, միջնադարյան մեր մեծագանձ տաղերությունը՝ անկողոպուտ: Մնաց և մնալով՝ տարավ-բացեց աշխարհին մեր էությունը՝ մեր բարձրագույն միտքը, մեր սիրտը, որ սիրով է լի, մեր հոգին, որ արդարն է երազել միշտ. այն ամենը, ինչ բարձրացնում է մեզ՝ բոլոր բարձրերին հավասարեցնելով:

Այս եղավ Մետրապը մեր ժողովրդի համար: /Ըստ Ս. Կապուտիկյանի/

Ա. Գ-194. Ամբողջացնել նախադասությունները բացահայտիչ ստորադաս նախադասություններով:

1. Մասիսը, որ --Ո-Ո--, հայոց պատմության լուռ վկան է:
2. Ես, որ --Ո-Ո--, սիրում եմ իմ երկիրը, իմ հողն ու ջուրը:
3. Արմենը, որ--Ո-Ո--, քնքշությամբ նայեց ծերացող մորը:

4. Նրանք, ովքեր --0-0-- ցրվեցին աշխարհով մեկ:
5. Իրիկնապահին, երբ --0-0-- , երևաց գյուղի միակ եկեղեցու գմբեթը:
6. Վաղ առավոտյան, հենց որ --0-0-- , երիտասարդը հեռացավ քաղաքից:
7. Այգում, որտեղ --0-0-- , որդին տեսավ կռացած մորը:

Ա Ը-195. & Ա. Գեղարվեստական կամ գիտական գրականությունից ընտրել և գրել քայական անդամի լրացում ստորադաս նախադասություններով այնպիսի կապակցություններ, որոնց կախյալ եզրերը լրացնում են գերադաս նախադասության՝

- ա/ խոնարհված քայով արտահայտված /ստորոգյալի/ պարզ ստորոգյալի
- բ/ քայական քաղաղդյալ ստորոգյալի
- գ/ դերբայով արտահայտված անդամի
- դ/ իր կազմի մեջ քայական քաղաղդիչ ունեցող անդամի:

Բ. Բայական անդամի լրացում հանդիսացող ստորադաս նախադասությունները բաժանել մակ ըստ բնույթի՝ ա/ քայական անդամի խնդիր ստորադաս նախադասություն լրացում, բ/ քայական անդամի պարագա ստորադաս նախադասություն լրացում, և նշել նրանց իմաստակառուցվածքային առանձնահատկությունները:

Ա Ը-196. Կազմել ուղիղ խնդիր ստորադաս նախադասությամբ բարդ ստորադասական նախադասություններ, որոնց գերադաս նախադասության ստորոգյալ-լրացյալը արտահայտում է՝

- ա/ նյութական, առարկայական գործողության իմաստ /տալ, վերցնել, ընտրել, քանդել, շենացնել, նվազել, քամուն տալ, ջարդել, փշրել, շահել, տանուլ տալ.../.
- բ/ կամային իմաստ /կամենալ, պահանջել, կարգադրել, հրամայել, խնդրել, հորդորել, աղերսել.../.
- գ/ զգայական իմաստ /սիրել, հարգել, ստել, տեսնել, նկատել, արհամարհել, .../.
- դ/ ասացական իմաստ /ասել, հաղորդել, պատասխանել, հայտարարել, հաղորդել, գրել.../.

հասկացական-իմացական իմաստ /իմանալ, հասկանալ, կռահել, ըմբռնել, մտաբերել, գուշակել, հիշել, խորհել.../:

Ա Ը-197. Ամբողջացնել նախադասությունները՝ ավելացնելով խնդրային /ուղիղ և անուղղակի/ ստորադաս նախադասություններ:

1. Հիշեցնե՞ք նրանց, --0-0--:
2. Ծերունին հիշեց այն, --0-0--:
3. Հեթիաթները պատմի՞ր նրանց, --0-0--:
4. Եշուկներ պտտվեցին այն մասին, --0-0--:
5. Տղան հեռացավ նրանցից, --0-0--:
11. Այդ միտքը ջերմորեն ընդունվեց նրանց կողմից, --0-0--:
12. Տառապյալ մորը հուսադրում էին նրանով, --0-0--:
6. Ես ուզում եմ, --0-0--:
7. Նա չգիտեր, --0-0--:
8. Ուզում եմ հավատալ...:
9. Եվ գզում եմ ես հիմա, --0-0--:
10. Ամեն ինչ սկսվեց նրանից, --0-0--:

Ա Ը-198. Կազմել անջատման անուղղակի խնդիր ստորադաս նախադասությամբ բարդ նախադասություններ, որոնց գերադաս նախադասություններում ստորոգյալ են դառնում հետևյալ քայերը՝

- ա/ հեռանալ, փախչել, անջատվել, բաժանել, պոկել, թաքցնել, հափշտակել, գատել, առանձնանալ
- բ/ առաջանալ, ծագել, ծնվել, սերել
- գ/ իմանալ, լսել, տեղեկանալ, հարցնել
- դ/ վախենալ, երկյուղել, զգուշանալ, խուսափել, սարսափել, քաշվել, ամաչել, նողկալ, զզվել:

Բ. Որոշել նրանց իմաստային տարբեր հարաբերությունները. ի՞նչ է ցույց տալիս անջատման խնդիր ստորադաս նախադասությունը:

Ա Ը-199. & Ա. Կազմել բարդ ստորադասական նախադասություններ, որոնցում որ քառը գերադաս նախադասությանն է կապել՝

- ա/ ենթակա երկրորդական նախադասություն
- բ/ ստորոգելի երկրորդական նախադասություն
- գ/ որոշիչ երկրորդական նախադասություն
- դ/ հատկացուցիչ երկրորդական նախադասություն
- ե/ ուղիղ խնդիր երկրորդական նախադասություն
- զ/ հանգման անուղղակի խնդիր երկրորդական նախադասություն
- է/ անջատման անուղղակի խնդիր երկրորդական նախադասություն
- ը/ միջոցի անուղղակի խնդիր երկրորդական նախադասություն
- թ/ վերաբերության անուղղակի խնդիր երկրորդական նախադասություն
- ժ/ պատճառի պարագա երկրորդական նախադասություն
- ժա/ նպատակի պարագա երկրորդական նախադասություն
- ժբ/ պայմանի պարագա երկրորդական նախադասություն

& Բ. Նմանատիպ աշխատանք կատարել՝ որպես կապակցման միջոց օգտագործելով թե շաղկապը:

Ա Ը-200. Գտնել, թե ո՞ր նախադասություններն ունեն ժամանակի պարագա ստորադաս նախադասություն:

1. Երբ գարուն է լինում, տաքանում են Օրանջիայի քարերը... 2. Թվում էր, թե մոռացված մի անկյուն էր այն օրերից, երբ դեռ մարդը չկար: 3. Այն ժամանակ, երբ շեն էր Մանասի խրճիթը, Օրանջիայի ձորակում մասրենիներ չկային: 4. Իսկ երբ քամին ցրում է ամպերը, ձորում հալվում են ամառի ծվեները... 5. Այս չոր ծիրանի տակ նստած, գարնան այս պայծառ օրը, երբ ուրախ արևը մեղմել էր քարերի մռայլությունը, ես գրում եմ իմ մանկության, ծիրանի ծառի և իմ ընկեր Անդոյի մասին: 6. Ամռան շոգին, երբ արևն այնքան մոտ է, ջերմությունը՝ շատ, երբ շները շոգի տան ստվերում պառկում են,... առվի եզերքին միշտ էլ կարելի է տեսնել Լառ-Մարգարին...: 7. Լուսնյակ գիշերներին, երբ գյուղը քնած էր բեզարած մրափով, հովը սառնություն էր բերում՝ ցերեկվա շոգից խանձված դաշտերին, ... Լառ-Մարգարը մինչև լուսաբաց աշխատում էր: 8. Հետո երկար ժամանակ վառ մնաց այն օրը, երբ

անհանգիստ կարոտով թափառել էր փողոցներում... 9. Սայլերի ճոճոցն սկսվում էր շատ կանուխ՝ զարնանային մշուշի այն կախարդական ժամերին, որ քունն այնքան էր քաղցրանում, որ դառնում էր անդիմադրելի: /Ա. Բակունց/

ԱՍ C-201. Երբ, մինչև, մինչև որ, նախքան, մինչդեռ, քանի, քանի դեռ, հենց, հենց որ սպասարկու բառերով կազմել նախադասություններ՝ ուշադրություն դարձնելով բաղադրիչ-նախադասությունների ստորոգյալների արտահայտած ժամանակային հարաբերություններին /համաժամանակյա՞ են, տարածամանակյա՞, հաջորդո՞ւմ են, թե՞ նախորդո՞ւմ/:

ԱՍ C-202. Բարդացնել տրված պարզ նախադասությունները՝ ավելացնելով «ինչո՞ւ» հարցին պատասխանող ստորադաս նախադասություններ՝ թե՛ նախադաս, թե՛ միջադաս և թե՛ վերջադաս դիրքերում /կարելի է նաև ավելացնել հարաբերյալներ/, մաքտնանշել իմաստակառուցվածքային հատկանիշները /ստորադաս նախադասության բնույթը, կապակցման եղանակներն ու միջոցները, շարադասությունը/:

- 1. Ու թափառում են ես փողոցներում:
- 2. Լեռան կատարին թառած աստղերը անբնությունից ա՛չք էին թարթում:
- 3. Անհիծյա՛լ լինի այս դժբախտ ... բախտը:
- 4. Ծո՛վ, դու իմ ցասումն առած կրծքիդ տակ, գազազում ես խենթ:
- 5. Կանգ առ, անցորդ, գեթ մի վայրկյան, աղբյուրի մոտ այս դիմացի:
- 6. Իմ տղամարդ տեղով ուզում են լաց լինել:
- 7. Եվ հյուսիսում այս պաղ գարնան վերահասից ծառերն են լաց լինում:

ԱՍ C-203. Կազմել նպատակի պարագա ստորադաս նախադասություն ունեցող բարդ ստորադասական նախադասություններ տրված կապակցական կաղապարներով՝ նշելով իմաստակառուցվածքային առանձնահատկությունները:

1. ..., որպեսզի ...:	4. ..., որ ...:	7. ..., թե ինչ է:
2. ...այն նպատակով, որ ...:	5. ..., ինչ է թե ...:	8. ..., թե ...:
3. ...նրա համար, որ ...:	6. Որպեսզի ..., ...:	

ԱՍ C-204. Գրել՝
ա/ ձևի պարագա կախյալ նախադասությամբ բարդ ստորադասական նախադասություններ ինչպես, որպես, որ, ասես թե, կարծես /թե/, իբր, ինչ ձևով, ինչ կերպ շաղկապներով ու շաղկապական բառերով:
բ/ չափի պարագա կախյալ նախադասությամբ բարդ ստորադասական նախադասություններ, որոնցում կապակցումն իրացվում է ինչքան, ինչչափ, որքան, որչափ հարաբերական դերանուններով և որ, մինչև /որ/, քան շաղկապներով:

ԱՍ C-205. Ա. Գրել 2-ական բարդ ստորադասական նախադասություններ, որոնցում տեղի պարագա կախյալ նախադասությունները, պայմանավորված գերադաս բաղադրիչի բայ-լրացյալի բառային իմաստով, արտահայտում են տարածական հետևյալ հարաբերությունները՝
ա/ այն տեղը, որի շրջանակներում, ներսում, միջում, մակերեսին և այլն կատարվում է գործողությունը՝ բուն տեղի պարագա,
բ/ այն տեղը, դեպի որը ուղղվում է գերադաս բաղադրիչի բայ-լրացյալի գործողությունը՝ ուղևորման կամ ժամանման տեղի պարագա,
գ/ այն տեղը, որտեղ ավարտվում է գործողությունը՝ վերջնակետի տեղի պարագա,
դ/ այն տեղը, որտեղից սկսվում է գերադաս բաղադրիչի բայ-լրացյալի արտահայտած գործողությունը՝ ելման տեղի պարագա,
ե/ այն տեղը, որի միջով անցնում է գործողությունը՝ ուղեկցման /անցման/ տեղի պարագա:

Բ. Ընտրել 3-4 նախադասություն և գրել հնարավոր շարադասական տարբերակները:

ԱՍ C-206. Ա. Լրացնել նախադասությունները, որոշել ստորադաս եզրերի բնույթը և կազմել կապակցական կաղապարները:

- ✓ 1. Եթե թռչունները ցածր են թռչում , --0-0--:
- ✓ 2. Եթե ձեռքդ քոր է գալիս, --0-0--:
- ✓ 3. Եթե աչքերդ սառչում են, --0-0--:
- ✓ 4. Եթե գորտերը կոկոսում են, ուրեմն --0-0--:
- ✓ 5. Եթե մրջյունները թաքնվում են իրենց բներում , --0-0--:
- ✓ 6. Երբ արագիլները գարնանը չեն վերադառնում իրենց բները, --0-0--:
- ✓ 7. Երբ Նոր տարվա գիշերը՝ ժամը 12-ին, ընտանիքի անդամները հավաքվում են իրենց հայրական տանը, --0-0--:
- ✓ 8. Երբ որ հայ կանայք նոր թխած լավաշը անցորդներին կամ հարևաններին չեն տալիս, --0-0--:
- ✓ 9. Եթե տանը մրջյունները շատ են, ապա , --0-0--:
- ✓ 10. Եթե սպանում եք իշամեղվին , --0-0--:
- ✓ 11. --0-0--, թե հանդիպես դատարկ դուլներով կնոջ:
- ✓ 12. --0-0--, թե տան դռան վերևի մասում փուշ կամ ասեղներով բարձիկ կախեք:

Բ. Բացատրել ժողովրդական կամխազուշակույունների իմաստը:
Գ. Եթե ուրիշ կամխազուշակույուններ գիտեք, գրե՛ք դրանք:

ԱՍ C-207. Կազմել նախադասություններ տրված կապակցական կաղապարներին համապատասխան:

1. Թեև ..., ...:	5. Թեկուզ /և/ ..., ...:	9. Չնայած /որ/ ..., ...:
2. Թեև ..., բայց /սակայն/ ...:	6. Թեպետ /և/, ...:	10. ... թե չէ, ...:
3. Ինչ /է/ ..., ...:	7., ուր /է/ ...:	11., որտեղ /է/ ...:
4. Երբ /է/ ..., ...:	8. ..., որքան /է/ ...:	12. Բայց ..., ինչքան /է/ ...:

Ա C-208. Լրացնել պարագա կախյալ նախադասություններով և նշել իմաստակառուցվածքային հատկանիշները:

1. Միշտ հաճելի է այնտեղ, որտեղ --0-0--:
2. Ամեն անգամ սիրտս լցվում է թախծոտ կարոտով, երբ --0-0--:
3. Նա վերջերս տխուր էր այն պատճառով, որ --0-0--:
4. Ես ներում եմ քեզ, քանզի --0-0--:
5. Նրանց գրույցը կարճ տևեց, որովհետև --0-0--:
6. Կինն այն չէր կարող այդքան երկար դիմանալ, մանավանդ որ --0-0--:
7. Ի՞նչը կհաղթի կյանքում հերոսին, թե --0-0--:
8. Աշխատանքները շարունակվեցին, չնայած որ --0-0--:
9. Նա միշտ այնպես էր նայում, ինչպես --0-0--:
10. Նա այդ օրն այնքան գեղեցիկ երգեց, որ --0-0--:
11. Նա շատ խելացի երիտասարդ է, ուստի --0-0--:
12. Տղան անընդհատ հարվածում էր և գայրանում, որ --0-0--:

Ա C-209. Ընթացնել և ավարտել՝ օգտագործելով միայն բարդ ստորադասական նախադասություններ:

Մի պատանի գրոսնում էր սարի լանջում, ծաղիկների մեջ: Նրա հանդեպ երևաց մի ծերունի, որի ալեծածան միտքը մինչև գետին էր հասնում: Պատանին մինչև այդ օրը չէր տեսել մի այդպիսի ալևոր մարդու. շատ զարմացավ և, մի փոքր հետո սիրտ առած հարցրեց.

- Պապի, ո՞վ ես դու:

- Ես բախտի ոգին եմ, - պատասխանեց նա:

- Բախտի՞, ուրեմն դու գիտես, թե ինչպե՞ս է իմ բախտը լինելու, ինչպիսի՞ ապագա պիտի ունենամ և ինչպիսի՞ վերջ. ասա՛ ինձ, պապի, աղաչում եմ...

- Միրելիս, դժվար է ինձ ասել, քանի որ եթե սկզբից իմանաս քո ամբողջ կյանքը, նա կկորցնե քո աչքերում իր արժեքը, - պատասխանեց ծերունին: - Ընտրված, ահա այս սարը, տեսնու՞մ ես, քո դիմացը. բարձրացիր, սա՛ է քո բախտի ճանապարհը. եթե ուզում ես կյանքդ երկար տևի՝ դանդաղ, ծանր բարձրացիր, իսկ եթե ուզում ես շուտ հասնել քո բաղձանքներին, արագ բարձրացիր և, եթե գոհ լինես բախտիցդ, կա՛նգ առ...

Այսպես ասավ ծերունին և անհայտացավ...

Պատանին սկսեց բարձրանալ...

/Ավ. Իսահակյան/

Ա C-210. Ա. Կազմել բարդ ստորադասական նախադասություններ, որոնցում ստորադաս եզրը՝

ա/ վերջադաս է

բ/ միջադաս է

գ/ նախադաս է

Ձ. Բացատրել ստորադասական նախադասության բաղադրիչների շարադասական օրինաչափությունները:

Ա C-211. Հետևյալ բարդ ստորադասական նախադասություններում ընդգծել ստորադաս նախադասությունները և փոխել նրանց շարադասությունը / 2 ձևով/: Ընթացնել ստորադասական փոփոխությունը կարո՞ղ է փոխել երկրորդականի իմաստը և բնույթը:

1. Գարնան մի գիշեր ձյան մթնոլորտում, Երբ երկչոտ սերս քեզ կնկնացի, Դու ինձ մերժեցիր կատակով անգութ.../ԳԷ/: 2. Ամեն անգամ, երբ թարթում ես Ինձ լացացնող աչքերդ անուշ, Գող թարթիչներդ իմ կարճ կյանքից Մի տարվա կյանք են գողանում /Ն/: 3. Ես տառապալից իմ փորձից գիտեմ, Որ խաբուսիկ են օտար սերերը՝ Աստղերի նման.../ՊՄ/: 4. Օ Սուլամի՛թա, Հապա շու՛ռ արի, որ ես քեզ տեսնեմ /Ն/: 5. Խելառն այն ժամ է լուռ իմաստնանում, Երբ ձյունը սրտի գլխին է դնում... /ՀԸ/: 6. Քեզ կինն աստղի պես կնճա անհաս, Թեկուզ հանճարեղ աստղագետ դառնաս /Ն/: 7. Աշխարհը, հավանաբար, դեռ այնքան էլ հին չէ, որովհետև մարդիկ դեռևս չեն կարողանում թռչել /Գեորգ Զրիստոֆ Լիխտենբերգ/: 8. Որտեղ ուժն է թագավորում, այնտեղ օրենքն անգոր է /Մեհանդր/:

Ա C-212. Ա. Կարգալ, գտնել բազմաբաղադրիչ բարդ նախադասությունները:

Բ. Նշել յուրաքանչյուրի բաղադրիչ նախադասությունների քանակը, պարզել նրանց միջև եղած հարաբերությունների բնույթը և այդ հարաբերությունների արտահայտման միջոցները:

Գ. Ընթացնել վերլուծել այն նախադասությունը, որը բաղադրիչ նախադասությունների քանակով գերազանցում է մյուսներին:

Դ. Կազմել ընդգծված նախադասության գծապատկերը:

Բանաստեղծական առասպել կա բավական թույլ աստղերից բաղկացած մի համաստեղության մասին, որն անվանվել է Վերոնիկայի Վարսեր և գտնվում է Որսկան Ընեթի ուղղությամբ դեպի ներքև: Առասպելը պատմում է, որ այդ աստղերը՝ որպես համաստեղություն, տարանջատվել են եգիպտացիների կողմից մ. թ. ա. 3-րդ դարում, երբ երկիրը կառավարում էր Պտղոմեոս Երրորդը, որն էլ Ալեքսանդրիայի նշանավոր գրադարանի հիմնադիր Պտղոմեոս Երկրորդի որդին էր:

Երիտասարդ փարավոնի կինը՝ Վերոնիկան, հայտնի էր իր հեքիաթային գեղեցկությամբ օժտված վարսերով, որոնց մասին երգեր էին հյուսում բանաստեղծները, որոնց հրաշք գեղեցկությունը տեսնելու էին գալիս հեռավոր երկրների արքաներն ու քուրմերը:

Փարավոնի անհոգ կյանքը երկար չտևեց: Նա իր գործով մեկնեց արշավանքի, և Վերոնիկան, որ տարիներ շարունակ անհամբեր սպասում էր ամուսնուն, հուսահատվելով՝ երդում է տալիս, որ եթե փարավոնը վերադառնա, իր վարսերը կգոհաբերի սիրո աստվածուհու տաճարին: Պտղոմեոս Երրորդը վերադառնում է հաղթանակով: Վերոնիկան իրականացնում է իր երդումը: Խնջույքի թեժ պահին հայտնում են, որ վարսերն անհետացել են պալատից, սակայն պալատի աստղագուշակն ասում է, որ Վերոնիկայի վարսերը գողացված չեն, որ դրանք երախտապարտ սիրո աստվածուհին տեղափոխել է երկինք, որպեսզի դարձնի համաստեղություն:

Ա **Ը-213.** & **Ա.** Գեղարվեստական գրականությունից ընտրել և գրել 3-ական՝ ա/ բազմաբաղադրիչ բարդ համադասական նախադասություններ, բ/ բազմաբաղադրիչ բարդ համադասական նախադասություններ, որոնց բաղադրիչները բարդացված են ստորադասական կապակցությամբ, գ/ բազմաբաղադրիչ բարդ ստորադասական նախադասություններ:

& **Բ.** Բացատրել յուրաքանչյուր տեսակի իմաստակառուցվածքային հատկանիշները:

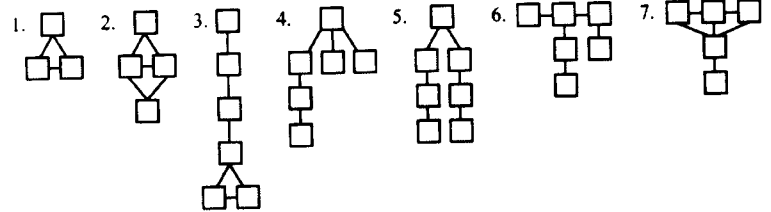
Ա **Ը-214.** Որոշել հետևյալ բազմաբաղադրիչ նախադասություններում բաղադրիչների միջև եղած շարահյուսական հարաբերությունները, նշել կապակցման եղանակներն ու միջոցները, կազմել գծապատկերները:

Ա. 1. Ես չգիտեմ հաստատ՝ ճի՞շտ է այն խոսքը հին, Թե ինչ-որ մութ մի ուժ, խորհրդավոր մի ձայն Հանցագործին ձգում ու տանում է այնտեղ, Ուր գործել է նա իր հանցանքը սև /ՌՄ/: 2. Եվ այդ «բորբ»-ի հուժկու արձագանքը /«բոսոր»/ Արդեն լուսաբացի կիսաքնում «Բարի լույս» է հնչում բոլոր կանանց համար, Որոնց ես չեմ սիրում, որովհետև Զեզ եմ սիրում մույնիսկ այն ժամանակ, Երբ որ իմ դեմ դուռը բաց չի լինում: /ՊՍ/: 3. Ու վերքերը դառնում են երգ, Ու երգերը դառնում են վերք, Ու սրտերը՝ ծանր մի քար, Երբ զինվոր են տանում յարին /Ճ/: 4. Այնտեղ ամառային ստվերն անգամ Թեթև հագուստի հետ մտնում վեճի Ու հաղթում էր նրան Եվ ստիպում, Որ կանաչի վրա կարկատանվենք՝ Ստեղծելով մի հին բարձրաբանդակ /Ճ/: 5. Սև են աչքերը իմ աչքերի պես, Եվ գիտեմ նայել այնպե՛ս տրտմորեն, Որքան տրտում է սիրտըս ա՛յն պահին, Երբ ինձ թվում է, թե չե՛ս սիրելու /Ճ/: 6. Ասում են՝ հին վերքը հաճախ է ցավում, Երբ եղանակը ամպոտ է ու վատ /ԿՄ/:

Բ. & Երբ վերջալույսն է մխրճվում ամպերի մեջ՝ սանրի նման, Ու հոտոտող բարակ քամին, շնիկի պես, կանգ է առնում, Ամեն թփի, ծառի, գուղձի և ամեն մի մարդու առաջ, Ու երբ ցուրտը երիտասարդ ցույց է տալիս իր ուժն արդեն՝ Ստիպելով շապիկ կոճկել ու մրմնջալ խոսքեր դժգոհ, Ու երբ մթան թավշի վրա օրվա հաչոցն է խլանում, Իսկ հատուկենտ լույսերն ասես դառնում են հին զարդանկար,- Միամի՛տ են դառնում նորից, Հավատում են արդարության, Ու թվում է, թե ես պիտի իմ ... բնական մահով մեռնեմ /ՊՍ/:

Ա **Ը-215.** & **Կազմել տարանոց բարդ համադասական նախադասություններ այնպես, որ իրենց կազմում ունենան՝ ա/ մեկ երկբաղադրիչ բարդ ստորադասական և մեկ պարզ նախադասություններ. բ/ երկու երկբաղադրիչ բարդ ստորադասական նախադասություններ. գ/ մեկ երկբաղադրիչ բարդ ստորադասական և մեկ համաստորադասական բարդ նախադասություններ. դ/ մեկ երկբաղադրիչ բարդ ստորադասական և մեկ ենթաստորադասական նախադասություն:**

Ա **Ը-216.** & **Կազմել բազմաբաղադրիչ բարդ նախադասություններ տրված գծապատկերներով /քառակուսիները նշում են բարդ նախադասության պարզ նախադասությունները, հորիզոնական գծերը՝ համադասական հարաբերությունը, ուղղահայացը կամ շեղը՝ ստորադասականը/:**

Ա **Ը-217.** & **Ա.** Կարդալ: Որոշել նախադասությունների կառուցվածքային տիպերը, հնչյունագային տեսակները, դասակարգել բարդ նախադասությունները, նշել բաղադրիչների կապակցման եղանակներն ու միջոցները:

Բ. Առանձնացնել բարդ ստորադասական նախադասությունները, որոշել ստորադաս նախադասությունների բնույթը և շարադասությունը: Փոխակերպել պարզի: Բացատրել հակադրական գույգերի կառուցվածքային, քերականական, իմաստա-ոճական տարբերությունները:

Գ. Ընտրել 2-3 նախադասություն և շարահյուսական վերլուծություն կատարել:

Դ. Ընդգծված նախադասության գծապատկերը կազմել:

Սիրում եմ անձրևը, երբ նոսր վարազույրներով կախվում է սևագորշ ամպերից և տիեզերական ցնցուղի նման իր տարափի տակ առնում հանդ ու անդաստան:

Սիրում եմ շոնդալի անձրևը՝ ջրառա՛տ, ծա՛նր, որ աղմկալի հարվածում է տանիքներին ու ջրհորդաններով գահավիժում ցած... Սիրում եմ անձրևը՝ ամառվա երկարատև երաշտին, երբ բոշնած բույսերը ուշքի են գալիս և վերակենդանացող արարածների նման «օխայ» են քրթմնջում հրճվանքով: Երբ պապակված հողը կլանում է երկնային շիթերն այնպիսի ազահությամբ, որ ոչ մի առվակ չի գոյանում երկրի վրա: Սիրում եմ գարնանամուտի անձրևը, որին ուղեկցում են ամպերի առաջին որոտներն ու հրեղեն կայծակները, որոնք կարծես գարնան առաջին համբավաբերներն են, նրա հաղթական մուտքն ազդարարողները: Օ՛, այնպիսի շքեղ երևույթ աշխարհի վրա, որպիսին գարունն է, պետք է, որ այդպիսի շոնդալի համբավաբերներ ունենա...

Սիրում եմ անձրևը իր բոլոր ձևերով, իր բոլոր արտահայտություններով և՛ հախուռն ու ջրառատ, և՛ կարճատև տեղատարափը, որ դեռ չդադարած ծիածանն է շքեղ կամարներ կապում մեր ձորերի վրա: Սիրում եմ և՛ գարնան ուրախ անձրևը, որ անթիվ կյանքեր է արթնացնում երկրի վրա, և՛ աշնան մեկամաղձոտ ու տևական անձրևը, որ թախիժ է բերում ու տխուր հուշեր:

... Ասում են՝ ես անձրևի տակ եմ ծնվել, և, երբ աշխարհ եկա, առաջին ձայնեղը, որ լսեցի, ամպի գոռոզն էր և անձրևի շոնդալի թնկահարությունը... Այո՛, աշխարհ գալուն պես ես լողացել եմ անձրևի ջրով: ... Եվ ամեն տեղ, ուր

էլ որ լինեն, երբ որոտում է ամպը, թնդում է սիրտս բերկրանքից: Գուցե այն պատճառով, որ իմ աշխարհի գալը նա՛ է ողջունել իր որոտով... Ուր էլ որ լինեն, անձրևն սկսելուն պես մի առանձին հաճույքով պիտի կանգնեն նրա տակ... Գուցե դրա պատճառն ա՛յն է, որ մինչև գործը հասներ մեր գյուղի քահանային, անձրևն է մկրտել ինձ՝ երկնքից իջած իր անարատ ու զուլալ ջրերով...

Դուրս ելնեն. սկսվեց անձրևը...

Կ. Անանյան/

ՈՒՐԻՇԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ԽՈՍՔ

Ա Ը-218. Գտնել ուրիշի /մեջբերվող/ խոսքերը, որոշել նրանց իմաստակառուցվածքային տեսակները՝ ուղղակի՞ է, թե՞ անուղղակի, բնութագրել կիրառական – ռճական տարրերությունները:

❖ **Բ.** Ի՞նչ նկատառումներով է մեջբերվում ուրիշի կամ իր իսկ ասած կամ գրած խոսքը:

Մարմարե սանդուղքների վրա կանգնել էր ուղեվարը ու պատմում էր Ակրոպոլիսի մասին: Պատմում էր, որ այն կառուցվել է Քրիստոսի ծննդից առաջ՝ հինգերորդ դարի կեսերին. կառուցվել է 40 տարում՝ հռչակավոր քանդակագործ Ֆիդիասի ղեկավարությամբ: Ակրոպոլիսը խորտակել են երկրաշարժն ու թուրք բարբարոսները:

Պատմում էր ուղեվարը՝ ձայնի մեջ զայրույթ ու անխուսճ: Բայց այս շքեղ ավերակներն ինձ ուրիշ բան էին ասում՝ խորտակված շքեղության իրենց մարմարե լեզվով...

Պարթևոնի տաճարը տանող ճանապարհներն ինձ ասում են, որ այստեղ կանգնել է հույն հռչակավոր գրող Արիստոֆանը, մուրուքն առել է բռան մեջ, նայել Միջերկրականի կապույտ հորիզոնին ու ասել. «Տե՛ր, եթե այս հրաշքը ստեղծվել է մարդու ձեռքով, ապա նա ավելի աստված է, քան դու»:

Եվ եթե մի հրաշքով՝ նույն Արիստոֆանը հայտնվեր այս ավերակների վրա, ապա պիտի գոչեր. «Տե՛ր, եթե դու հանդուրժել ես այս ավերումը, ուրե՛նք դու չկաս»:

Ա Ը-219. **Ա.** Ստեղծագործարար փոխադրել հետևյալ գրույցի բովանդակությունը՝ այն հարստացնելով մեջբերվող խոսքով՝ լինի ուղղակի, թե անուղղակի:

Մի շատ աղքատ մարդ կար: Հայտնի էր, որ կարողալ գիտեր: Նաև ասում էին, թե մի գիրք ունի, որով կարող է երազներ մեկնել:

Մի անգամ փաշան մի զարմանալի երազ տեսավ: Նա կանչեց իր երկրի բոլոր կախարհներին, որպեսզի նրանք մեկնեն ինչ երազը: Ոչ ոք չկարողացավ գոհացնել փաշային. նա սաստիկ զայրացավ: Վախեցած պալատականներից մեկը հասկացրեց, որ իր երկրում մի երազահան էլ կա: Եվ փաշան անմիջապես սուրհանդակ ուղարկեց այդ աղքատ մարդու հետևից:

Վախեցած աղքատը կանգնեց երկրի տիրակալի առջև, դողացող սրտով լսեց նրա երազը....

Աղքատ երազահանի մեկնաբանությունը լսելուց հետո փաշան դառնությամբ հասկացավ, որ նա ճիշտ է. երկրում սկսվել էր համընդհանուր ստի, ուխտադրժության, երկերեսության և ամեն տեսակ կեղծիքի ժամանակը:

Փաշայի նվերներից աշխարհի չափ ուրախացած աղքատը գոհունակությամբ հեռացավ պալատից:

❖ **Բ.** Փորձեք գուշակել, թե փաշան ի՞նչ երազ տեսած կլինի:

Ա Ը-220. Հայկական որևէ օրաթերթից ուրիշի խոսք պարունակող հատված /կամ հատվածներ/ ընտրել և քացատրել վերջիններիս գործառական արժեքը կրագրության մեջ:

Ա Ը-221. Ուրիշի ուղղակի խոսքը հեղինակի խոսքին կապակցող բայերի տարբեր իմաստային խմբերից ընտրել երկուսը և դարձնելով հեղինակային խոսքի ստորոգյալ՝ կազմել նախադասություններ:

ա/ ասել, արտասանել, բարբառել, հայտնել, պատասխանել, վերապատմել, գրել, կարդալ, վերաշարադրել, ավելացնել, կրկնել...

բ/ մտածել, խորհել, մտքերի գիրկն ընկնել, երազել, հիշել, կռահել, գլխի ընկնել, մտորել, գիտեճնալ...

գ/ կարգադրել, զեկուցել, աղաչել, թախանձել, պաղատել, հոխորտալ...

դ/ կանչել, բացականչել, գոռալ, բղավել, գոչել, ձայն տալ...

ե/ շշուշուլ, կմկմալ, կրկնել, մոթմոթալ, մոռոռալ, ծղրտալ, հառաչել...

զ/ ընդհատել, միջամտել, մեջ ընկնել, վրա բերել, շարունակել, համառել, պնդել, առարկել, ավելացնել, հարել, նկատել...

է/ հարցաքննել, հարցնել, դիմել, շեշտել...

Ա Ը-222. Ա Ընդգծել ուրիշի ուղղակի խոսքը, քացատրել նրա կապակցումը հեղինակային նախադասության հետ. ո՞ր բայերն են նման դեր կատարել:

1. Ակամա հիշում են Օմար Խայամին. «Եթե իմ ձեռքը հասներ ճակատագրի տախտակին, Կզրեի այն նորից՝ համաձայն իմ տենչանքի»:

2. Մասիսներն ու Արագածը եթե լեզու առնեին, վաղուց էին որոտացել. «Հանգի՛ստ թողեք մեզ»:

3. Ռուս մանուկներն անգիր գիտեն Տուրգենևի հետևյալ խոսքը. «Պահպանեցեք լեզվի մաքրությունն իբրև սրբություն, երբեք մի՛ գործածեք օտար բառեր»:

4. Թեև Հերբերտ Ուելսը /վիպասան/ հիանալիորեն հասկանում էր ռադիոակտիվության էությունը, այնուամենայնիվ կարողում ենք. «Այժմ ոչ ոք չգիտե, ոչ ոք անգամ չի ենթադրում, թե ինչ կերպ կարելի է ստիպել այդ մի բուռ նյութին՝ արագացնելու իր մեջ բանտարկված էներգիայի պաշարների արձակումը»:

5. Դեռևս 1919 թ.՝ ատոմային ռումբի ստեղծումից շատ առաջ, Անդրեյ Բելին արտասանել է. «Աշխարհը ծվատվում է Կյուրիի փորձերում, Ինչպես ատոմային ռումբը պայթած»:

6. Այնքան էլ շատ տարիներ չէին անցել այն օրվանից, երբ հնչեց անգլիացի քսանչորսամյա մաթեմատիկոսի ձայնը. «Մթափվե՛ք, նայե՛ք, թե ինչի կողքով եք անցնում. ձեր առջև մեծ Ֆարադեյի մեծ ուսմունքն է...»:

7. Խիզախ գիտնականը՝ Գիժեսկին, իր բանաստեղծություններից մեկում խոստովանել

է. «Օ՛, դու, որ տեսար բծերն արևի Տիեզերական կամքով անվեհեր, Ի՞նչ իմանայիր, որ շատ մոտ էին Տառապանքներդ, օ՛, Գալիլեյ...» 8. Ու ես կանչեցի, երբ լեռան վրա Լրիվ չքացավ ստվերը նրա. -Օ՛, կանգնի՛ր, վարպետ, դեպի ո՞ր աշդպես: Ու նա նայեց՝ «Դեպի քավարան...» /ՀԸ/:

Բ. Կազմել նախադասություններ, որոնցում ուրիշի ուղղակի խոսքը հեղինակային խոսքի հետ կապակցվում է ընտրված բայերի դերբայական ձևերով:

Ա Ը-223. Առանձնացնել ուրիշի ուղղակի խոսքերը, որոշել հեղինակային նախադասությունների դիրքը՝ ուշադրություն դարձնելով հեղինակային խոսքի ձևակազմությանը:

Վիլիելմ Կոնրադ Ռենտգենի մեծ հայտնագործությունը հետաքրքրեց նաև Գերմանիայի ռազմական գործիչներին: Վիլիելմ Երկրորդ կայսրն այցելում է գիտնականին և հարցնում.

-Կցանկանայի՞ք, հեր Ռենտգեն, տեղափոխվել Բեռլին:

-Ի՞նչ անհրաժեշտություն կա, ի՞նչ կայսր: Ես պաշտոնի չեմ ձգտում:

Գիտնականի առարկություններին ուշադրություն չդարձնելով՝ կայսրը շարունակում է.

- Այժմ Գերմանիայի կայսրությանն անհրաժեշտ են այնպիսի հրանոթներ, որոնք մեզ հպատակեցնեն Ֆրանսիան, Լա-Մանշի վրայով ոչնչացնեն Անգլիան և խեղճացնեն Ռուսաստանին: Պետք է մտածել նաև Գերմանիայի հզորացման մասին: Եթե Չեզ հաջողվել է թափանցել մարդու մեքսը, կարծում եմ՝ կարող եք և պետք է թափանցեք ավելի հեռուն: ...Դուք պետք է մասնակցեք գալիք պատերազմին Չեր մտահղացումներով:

Երկար լսելուց հետո Ռենտգենը քաղաքավարությամբ մերժում է.

- Իմ ժողովրդի շահերն ինձ թույլ չեն տալիս պատերազմի մասին մտածել: Ես իմ ճառագայթներով նայում եմ մարդու օրգանիզմի խորքը, մտածում նրա կյանքը երկարացնելու մասին, իսկ պատերազմ նշանակում է մահ, արյուն, սով, մայրերի ողբ, որբացած ու անօթևան երեխաներ... Գիտնականին վայել չէ մարդասպանությամբ զբաղվել...

Ռենտգենն իր խոսքը դեռ չէր ավարտել, երբ կայսրը շրջվում է ու հեռանում:

Այս միջադեպը ծանր ազդեցություն ունեցավ գիտնականի վրա. հանրահռչակ գիտնականը մահացավ մոռացության և ծանր աղքատության մեջ:

Ա Ը-224. Ստորև Ա կետում ներկայացված են հեղինակային, Բ կետում՝ ուրիշի ուղղակի խոսքերը: Փորձեք զուգակցել դրանք:

Ա -1. Գալիլեյը, վեր կենալով հատակից, իբրև թե բացականչել է →

Ա -2. Ալբերտ Էյնշտեյնը գրել է →

Ա -3 ← հայտարարել է Արքիմեդը /ըստ ավանդության/:

Ա -4. Խնջույքի ժամանակ Դիոգիենը, մատովակից բաժակն առնելով, գինին թափում է հատակին՝ ասելով →

Ա -5. Արքիմեդը մորեմերկ վազել է Սիրակուզայի փողոցներով՝ հաղթակաճորեն բացականչելով →

Ա -6. ← գրում է Իոհան Կեպլերը:

Ա -7. Նիկոլայ Կոպեռնիկոսը ոչ մի կասկած չունեի իր ճշմարտության վերաբերյալ →

Ա -8. Մերգեյ Կորոյովը մի առիթով նշել է →

Բ - 1. ← «Երբ թափում եմ, միայն ինքն է կորչում, իսկ եթե խմեմ, ինձ էլ հետը կկորցնի»:

→ Բ - 2. «Է՛ վրիկա»:

← Բ - 3. «Եվ, այնուամենայնիվ, նա /երկիրը/ պատվում է»:

← Բ - 4. «Աշխատել նշանակում է մտածել»:

← Բ - 5. «Ես չափեցի երկիրը»:

→ Բ - 6. «Մենք երազում ենք հասնել մոլորակներին»:

← Բ - 7. «Ուղեծրի կենտրոնում արեգակն է»:

← Բ - 8. «Տվեք ինձ հենման կետ, և ես երկրագունդը կշրջեմ»:

Ա Ը-225. Ա. Հեղինակային խոսքի վերլուծություն կատարել, առանձնացնել գլխավոր անդամները:

❖ Բ. Լրացնել բաց թողնված ուրիշի ուղղակի խոսքերը՝ ուշադրություն դարձնելով կետադրությանը:

❶ Ենթադրի «Հուլիոս Կեսար» ողբերգության մեջ Կեսարը, դիմելով Բրուտոսին, ասում է --0-0--:

❷ «Դամոկլյան սուր» արտահայտությունը մինչև օրս էլ գործածվում է. ասում են --0-0--:

❸ Ֆիլիպ կայսրը Լակոնիայի սպարտացիներից իր մասնակին մեկ բառով արտահայտված պատասխան է ստանում --0-0--:

❹ Պոնտոսի թագավոր Փառնակի նկատմամբ իր տարած արագ հաղթանակի մասին /մ. թ. ա. 47 թ./ Հուլիոս Կեսարը հայտնում է --0-0--:

❺ Մտքերի գիրկն եմ ընկնում՝ Պ. Սևակի բանաստեղծա-փիլիսոփայական հետևյալ տողերը կարդալով --0-0--:

❻ --0-0-- ասել է Հին Հունաստանի մեծագույն մաթեմատիկոս և մեխանիկ սիրակուզացի Արքիմեդը:

❼ Մեր քնարերգության Վահագնի՝ Պ. Դուրյանի հետ մեկտեղ տառապեցինք «Երկնքի հիվանդությանը», նրա հետ մեկտեղ գոչեցինք --0-0--:

❽ Հազար անգամ իրավացի է Եղիշե Չարենցը, երբ Հովհ. Թումանյանին այսպես է մեծարել --0-0--:

Ա Ը-226. ❖ Լրացնել այլաբանական իմաստ ունեցող ժողովրդական պատրաստի հակիրճ, իմաստուն խոսքը, բացատրել գործառական /խրատական/ և ոճական արժեքը:

✓1. Ծառն աստծու մոտ գանգատ գնաց կացնից, ասաց՝ --0-0--:

✓2. Մեկի միրուքը վառվեց, մյուսն ասաց՝ --0-0--:

✓3. Գալիլեյ գլխին ավետարան կարդացին, գայր թե՛ --0-0--:

✓4. Իշին հարսանիք կանչեցին, ասաց՝ --0-0--:

- ✓5. Զամին մարագին ասաց՝ դուր քաց, դարման եմ բերում, մարագը թե՛ --0-0--:
- ✓6. Անամոթի երեսին բքեցին, ասաց՝ --0-0--:
- ✓7. Լեզուն գլխին հարցրեց, թե ի՞նչ է հալը, ասաց՝ --0-0--:
 Բ. Ընդգծվածների կառուցման եղանակը ո՞ր ոճին է առավելապես բնորոշ:
 Գ. 4 - 7 նմանատիպ օրինակներ ինքներդ կազմեք:

Ա Ը-227. ♦ Ա. Ճանաչողական ու դաստիարակչական արժեք ունեցող ասույթ-նախադասությունները վերածել ուրիշի ուղղակի խոսքով նախադասությունների: Ի՞նչ են սովորեցնում դրանք:

✓1. Ինչը թշնամուց ցանկանում ես բաքցնել, բարեկամներիդ չպետք է ասես: /Աստաք/ ✓2. Չգիտենալն ամոթալի և վնասակար չէ: Ամեն ինչ իմանալ ոչ որ չի կարող, իսկ ամոթալի և վնասակար է ձևացնել, թե գիտես այն, ինչ որ չգիտես: /Լ. Տոլստոյ/ ✓3. Սիրտն իր բանականությունն ունի, որն անհայտ է մեր բանականությանը: /Պասկալ/ ✓4. Ամեն մեկի կյանքում պետք է մի փոքր ամպամած եղանակ լինի: /Լեոգֆելդ/ ✓5. Ոչ մի բան այնպես չի հարբեցնում, ինչպես դժբախտության գինին: /Բալզակ/ ✓6. Սխալվելը մարդկային է: /Մենեկա Ավագ/ ✓7. Շատ խոսելը հանճարի նշան չէ: /Թալես/ ✓8. Եթե իրավամբ հանդիմանես, օգտակար թշնամի կլինես, իսկ եթե ստությանը գովես՝ վտանգավոր բարեկամ: /Թալես/ ✓9. Բառը գործի սովերն է: /Դեմոկրիտ/ ✓10. Չզուրկությամբ խոստացիր, բայց խոստացածդ կատարիր: /Մենեկա/

☑ Բ. Երբ Թալեսին հարցնում են, թե ինչն է, որ ամեն մարդ ունի, ասում է. «Հույսը, որովհետև հույս ունեն մահ նրանք, որ ոչինչ չունեն»: Արիստոտելն ասում է. «Հույսն արթնության երազն է»: Շեքսպիրն ասում է. «Հույսը նեցուկն է սիրահարվածի»: Իսկ Ավ. Իսահակյանը փիլիսոփայում է. «Հույսով մեռնելը անհույս ապրելուց լավ է»: Իսկ ի՞նչ կարող ես ասել դու...

Ա Ը-228. ♦ ☑ Տեքստն արտագրել այնպես, որ նոր աստղակերպի անվանակոչման իրողությունը հայտնի դառնա 2 մարդու խոսակցությունից:

Անցյալ դարի վերջին վիեննացի աստղագետ Պալիսը հայտնաբերեց նոր աստղակերպ: Գիտնականն աստղադիտական հզոր գործիքներ ձեռք բերելու միջոցներ չունեց: Նա հայտարարեց, որ վաճառում է երկնային նոր մարմնին անուն տալու իրավունքը: Իսկույն հայտնվեց գնորդը: Դա բարոն Ալբերս ֆոն Ռոտշիլդն էր: Միլիոնատիրոջ ցանկությամբ աստղակերպն անվանվեց իր կնոջ՝ Բետինայի անունով:

Ա Ը-229. Ա. Կարդալ երկու տեքստերը. ո՞րն է մեմախոսություն, ո՞րը՝ երկխոսություն:

● «Եթե մարդը միայն ինքն է երջանիկ ու երջանիկ է, երջանկությունը կորցնում է իր նշանակությունը: Դա նման է նրան, որ ինչ-որ մեկը սպիտակ կավճով գրի սպիտակ պատի վրա. ոչ որ չի կարող կարդալ գրվածը: Գիշերը նույնպես անհրաժեշտ է, ինչպես ցեղեկը: Եվ հուսահատության օրերը նույնպես անհրաժեշտ են, ինչպես ուրախության օրերը: Եվ աստիճանաբար,

երբ նկատում ես կյանքի ոիթմը, զգում ես երկակիության ոիթմը, հակադրությունների ոիթմը, դու դադարում ես հարցնել: Դու տիրում ես խորհրդին... Այդ ժամանակ էլ զարմանում ես, թե որքան մեծ է կյանքի օրհնությունը. նույնիսկ հուսահատությունը, տխրությունը կմաքրվեն: Չեմ ասի, թե տխրությունը չի լինի, նա կգա, բայց նա արդեն իմ թշնամին չի լինի: Ես նրա հետ կընկերանամ, որովհետև կտեսնեմ նրա օգուտը. ես կկարողանամ տեսնել նրա գեղեցկությունը, կկարողանամ հասկանալ, թե ինչու՞ նա կա, և ինչու՞ է նա երբեմն անհրաժեշտ»:

● -Կարելի է սովորել՝ նայելով ցանկացած առարկայի,- մի անգամ ասաց ուսուցիչն իր աշակերտներին. - ամեն ինչ աշխարհում գոյություն ունի, որպեսզի սովորեցնի մեզ: Ոչ միայն այն, ինչ արել է Աստված, այլև այն, ինչ արել են մարդիկ, իմաստնացնում է մեզ...

-Այդ ինչպե՞ս,- անհամբերությամբ ընդհատեց աշակերտներից մեկը: - Օրինակ՝ ի՞նչ է սովորեցնում երկաթուղին:

- Որ մի ակնթարթ ուշանալով կարելի է ամբողջը բաց թողնել:
- Իսկ հեռագի՞րը:
- Որ ամեն մի բառ հաշվի է առնվում:
- Իսկ հեռախո՞սը:
- Որ այնտեղ լսում են, թե մենք այստեղ ի՞նչ ենք խոսում:

Բ. Մեմախոսության վերջին նախադասությունը շարահյուսական վերլուծության ենթարկել: Մեմախոսությունը ձևափոխել այնպես, որ երկխոսություն դառնա /գրել այն/:

Գ. Արտագրել երկխոսությունը՝ լրացնելով հարգական արտահայտություններով:

Դ. Ինչո՞ւ երկխոսության մեջ պարտադիր չէ, որ յուրաքանչյուր ուղղակի խոսք ուղեկցվի հեղինակային նախադասությամբ:

♦ Ե. Գրել այն արտահայտությունների շարքը, որոնցից մեկը պետք է ընտրել աշակերտը՝ ուսուցչի խոսքն ընդմիջելու համար:

Ա Ը-230. Ա. Գիտական կամ գեղարվեստական աղբյուրներից դուրս գրել 2-ական ուրիշի ուղղակի խոսք պարունակող նախադասություններ, որոնցում՝

- ա/ ուրիշի ուղղակի խոսքը գտնվում է հեղինակային նախադասությունից առաջ.
- բ/ ուրիշի ուղղակի խոսքը գտնվում է հեղինակային նախադասությունից հետո.
- գ/ հեղինակային նախադասությունը գտնվում է ուղղակի խոսքի միջում.
- դ/ ուղղակի խոսքը գտնվում է հեղինակային խոսքի միջում:

Բ. Յուրաքանչյուրի դեպքում բացատրել գրության, կետադրման, հնչեղանակային ձևավորման յուրահատկությունները:

Ա **Ը-231.** ♦ **Անուղղակի խոսքը փոխակերպել ուղղակիի, նշել կառուցվածքային փոփոխություններն ու ոճական տարբերությունները:**

1. Նիս Բորը «Հշողություններ Ռեզերֆորդի մասին» գրքում ասել է, որ ատոմային էներգիան չի կարող գործնականորեն կիրառելի լինել: 2. Ակադեմիկոս Պ. Լ. Կասյիցան, Անգլիական արքայական ընկերության նիստի ժամանակ դիմելով հրավիրվածների բարձր ժողովին, Ռեզերֆորդի մահվան տարեդարձի օրն ասաց, որ իրենք հույս ունեն, որ մարդիկ այնքան խելք կունենան, որ գիտատեխնիկական հեղափոխությունը դենն ճիշտ ուղու վրա՝ համուն մարդկության երջանկության: 3. Ինչպե՞ս չհիշել Նյուտոնին, որ շատ բան է տեսել որովհետև կանգնած է եղել գիզամտների ուսերի վրա: 4. Սի անգամ Վ. Ի. Կուրչատովը հայտարարել է, որ անհանդուրժելի է այն միտքը, թե կարող է ատոմային կամ ջրածնային պատերազմ սկսվել, և որ իրենք, տեսնում են, որ ատոմային կամ ջրածնային զենքի գործարկումը կտանի դեպի անհամար թշվառություններ: 5. Երբ Հայնրիխ Հերցը դարձավ համաշխարհային փառքի արժանացած գիտնական, նրա խառատագործության ուսուցիչը սաստիկ վշտացավ՝ ասելով, որ նրանից հրաշալի խառատ դուրս կգար:

Ա **Ը-232.** ♦ **Ա. Վ. Դավթյանի «Իրիկնային տեսիլը» վերաշարադրել արձակ ձևով՝ ուղղակի խոսքերը փոխակերպելով անուղղակիի:**

Իրիկնային հոգնաբեկ քամին տվախում է խուլ,
Ու իմ մոխրացած գլուխը արդեն թեքվում է բարձին,
Բայց հայտնվում է ծանոթ մի տղա ու ասում տխուր.
- Ո՞ր է հրաշքն այն, որ դու խոստացար ինձ լուսաբացին...

Դու ինձ ասացիր, որ հեռու -հեռվում մի հովիտ կա տաք,
Այնտեղ կապույտ է, կապույտի կոպին աստղ է նորածին,
Կանաչների մեջ քեզ է սպասում մի այլ հովատակ.
Ո՞ր է հրաշքն այն, որ դու խոստացար ինձ լուսաբացին:

- Ների՛ր ինձ, տղաս, կար այդ հովիտը, հովատակն այդ կար,
Մատներս նույնիսկ շոյել են նրա աչքերը հրկեզ,
Նա շատ էր վայրի, մորթին շողուն էր ու աստղանկար,
Երևի բռնել, լկամ են դրել ու տարել կրկես:

- Դու ինձ ասացիր՝ սերը հրաշք է, սերը՝ քնքշություն,
Ու ճանապարհիս ինձ է սպասում հավերժ կանացին,
Սակայն ես գտա խուսափող մի հուր, խանդի մաղձ ու թույն,
Ո՞ր է հրաշքն այն, որ դու խոստացար ինձ լուսաբացին:

- Ների՛ր ինձ, տղաս, առաջին սերս հողմերը տարան,
Ու տարան անփույթ, տարան իբրև ծուխ ու աշման տերև,
Եվ մինչև հիմա իմ մեջ լալիս է կարտոը արյան,
Եվ ոչինչ, ոչինչ հիմա չեմ կարող ես էլ հետ բերել:

- Դու ինձ ասացիր, որ կպարզեն լույսի հացն առատ,
Եվ կգունարեն աստղային գինին այդ արդար հացին,
Բայց հացիս՝ որոն, լեղի խառնեցին գինուս անարատ.
Ո՞ր է հրաշքն այն, որ դու խոստացար ինձ լուսաբացին...

Իրիկնամուտի հոգնաբեկ քամին տվախում է խուլ,
Եվ իմ մոխրացած գլուխը արդեն թեքվում է բարձին,
Ծայրածայր ձգվում ու հեծկլտում է հառաչն այդ տխուր.

- Ո՞ր է հրաշքն այն, որ դու խոստացար ինձ լուսաբացին:

& Բ. Առանձնացնել այն նախադասությունները, որոնք կա՛մ չեն փոխակերպվում, կա՛մ փոխակերպելիս դժվարություններ են առաջանում: Բացատրել՝ ինչո՞ւ:

Ա **Ը-233.** **Կետադրել. բացատրել ուրիշի ուղղակի խոսքի կետադրությունը /ինչո՞ւ մի դեպքում այն առնվում է չակերտների մեջ, մի այլ դեպքում՝ գրվում գծիկով և նոր տողից, երրորդ դեպքում՝ հեղինակային խոսքից անջատվում բութով/:**

Ա. 1. Քայլում էր ուղեմուղի Վարագը ծերունու հետևից և մտածում Միթե այս դժոխք աշխարհում դեռ մնացել են սայիտակ ծաղիկներ միթե բոլորը չէ որ կարծրել են արյունից խանձվել հրդեհներից: 2. Աշխարհահողջակ Հաֆիզի գարնանքին ու գայրույթին սահման չկար նա գրեց Թող վարդը իր թփին եթե քաղվի կմեռնի և դու չես տեսնի նրա գեղեցկությունը չես առնի նրա հոտը: Թող վարդն իր թփին: 3. Դու հոգիս ես ուզում բայց ես այն բաժանել եմ բոլորին և քեզ սալու ոչինչ չի մնացել ասաց երգիչը և նիրհեց բազմասփյուռ ծաղիկների մեջ Արագածի գմբուխտ լանջին: 4. Երբ Լանդաուսի հարցրել են թե որն է առավել կարևորը սերը թե գիտությունը պատասխանել է երկուսն էլ:

Բ. Դիմելով Ջորդանո Բրունոյին՝ սխոլաստ մտածողներից մեկը բացականչում է

Նման կարգի պնդումներով Դուք ուզում եք աշխարհը տակնուվրա անել:

Քեզ թվում է թե վատ կլինեք եթե որևէ մեկը ցանկանար տակնուվրա անել արդեն իսկ գլխիվայր շուռ տված աշխարհը պատասխանում է գիտնականը:

Ա **Ը-234.** **& Գիտական կամ գեղարվեստական աղբյուրներից ընտրել մեջբերվող ուղղակի խոսքով նախադասություններ, որոնցում մեջբերվող նախադասությունը կառուցվածքով՝**

- ա/ պարզ է
- բ/ միակազմ է, բառ-նախադասություն է, թերի է
- գ/ բարդ համադասական է
- դ/ բարդ ստորադասական է /իր տարբեր տեսակներով/
- ե/ պարբերույթ է /մեկ կամ մեկից ավել/:

Ա **Ը-235.** **Կարդալ՝ առանձնացնելով ուրիշի ուղղակի խոսքերն ըստ հետևյալ կադապարների՝ ա/ «ՀԵ + ՈՒԽ». բ/ «ՈՒԽ + ՀԵ». գ/ «ՈՒԽ + ՀԵ + ՈՒԽ»:**

Բլեզ Պասկալի «Խորհրդածությունները» դարձավ վիթխարի, աննախադեպ մի իրադարձություն. քաղաքակիրթ աշխարհը ապշած է...

«Խոնարհվում եմ մեծագույն հանճար Պասկալի առջև», - անմիջապես արձագանքեց Լամբերտին: Դավամբերը գրեց. «Նա բարձրացրել է ճշմարտությունը մեզնից թաքցնող վարագույրի ծայրը»: «Երբ ես կարդում եմ Պասկալ-

շարունակում է Ստեֆանը, - ինձ թվում է, որ ես նորից եմ կարդում ինձ»: Էմիլ Ջոլան ևս չթաքցրեց իր հիացմունքը. «Պասկալը հանդգնում է պայքարի մեջ մտնել աստծո հետ: Նա լսեց ճշմարտության ձայնը ամեն տեսակ մոլորությունների միջից»: «Պասկալի գրքերը շատ են օգնել ինձ իմ կատակերգության բացասական կերպարները ստեղծելիս»,- խոստովանեց Մոլիերը: Վոլտերը չի կարողանում զսպել իր հիացմունքը. «Ի՞նչ կուրացուցիչ լույս է Պասկալը. նա միայնակ կանգնած է իր դարի ավերակների վրա»: Եվ պոռթկում է իր հզոր ձայնով.

-Խելագար հանճար՝ անժամանակ ծնված:

Տոլստոյը «Խորհրդածությունները» համարում էր «զարմանալի մի երևույթ», «մարգարեական»: Պասկալը կարծես հիպնոսացրել էր նրան. «Օ՛հ, Պասկալ, ի՞նչ գրող է, ի՞նչ միտք, ի՞նչ մարդ»:

Ամենասպառիչը Շեվալյեի բնորոշումն էր. «Պասկալը ֆրանսիացիների համար այն է, ինչ Պլատոնը՝ Հունաստանի համար, Դանտեն՝ Իտալիայի, Մերվանտեսը՝ Իսպանիայի, Շեքսպիրը՝ Անգլիայի»:

Բայց Պասկալը եղավ ոչ միայն ֆրանսիացիներինը. նա եղավ աշխարհինը... /Գ. Գուրգադյան/

Կ Ե Տ Ա Դ Բ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ԱՍԿ-236. Լրացնել՝

ա/ Տրոհության նշաններն են՝ 0, 0, 0:

բ/ Բացահայտության նշաններն են՝ 0, 0, 0:

գ/ Առոգանության նշաններն են՝ 0, 0, 0:

ԱՍԿ-237. Ա. Կետադրել. անհրաժեշտ տեղերում վերջակետ դնել. բացատրել վերջակետի գործածության դեպքերը:

Բ. Այս տեքստում պարբերություններն առանձնացված չեն. առանձնացնել նաև պարբերությունները. քանի՞ պարբերություն կա /ո՞րն է պարբերության առանձնացման նպատակը/:

Սենեկան պնդում է չափազանց թանկ բաներ են կեղեքում սեփական մարմնի գերում նրան ով շատ է դողում կյանքի վրա և ամեն ինչ չափում է նրա չափերով մարմնի նկատմամբ ունեցած չափազանց մեծ սերը մեզ անհանգստացնում է սարսափներով, ծանրաբեռնում է հոգսերով անպատվության է մատնում ում համար մարմինը շատ թանկ է նրա համար ազնվությունը ոչ մի արժեք չունի արգելված չէ մարմնի մասին հոգ տանելը սակայն երբ այդ պահանջում են բանականությունը արժանապատվությունն ու հավատարմությունը նրան պետք է կրակի մեջ նետել հինավուրց խրատը երեք բանի անուն է տալիս որոնցից պետք է խուսափել դրանք են ատելությունը արհամարհանքը և մախանձը չչափավորված գայրույթը անխոհեմություն է ծնում չափից դուրս բարկությունը անխոհեմությամբ է ավարտվում այդ

պատճառով էլ գայրույթից պետք է խուսափել ոչ միայն հանուն զսպածության այլև ի սեր առողջության հիմարությունը ստորացուցիչ զգալի տեսիլ երևույթ է և ենթակա է շատ թաքուն կրքերի եթե ցանկանում ես բոլորի նկատմամբ իշխանություն ձեռք բերել ապա ինքդ քո նկատմամբ իշխանությունը տուր բանականությամբ նա քեզ կսովորեցնի ինչ անել և ինչպես անել կատարել վարժությունները որպեսզի ձեռքերը ուժեղանան քիկունքը լայնանա կողքերը ամրանան սրանք կրթված մարդու համար հիմար և անարժան գործեր են որքան էլ քեզ հաջողվի ճարպ կուտակել և մկաններդ ամրացնել միևնույն է դու չես կարող համեմատվել բուսած ցուլի ոչ քաշի և ոչ էլ ուժի հետ դրա հետ մեկտեղ մարմնի ծանրությունը մեծամալով ճնշում է հոգու վրա և նրան գրկում շարժունակությունից այդ պատճառով էլ ճնշի մարմինդ և տեղ բաց արա հոգուդ համար

Բ. Դի՞շտ է արդյոք այս մեծ մտածողի պնդումը. հայտնի քո կարծիքը:

ԱՍԿ-238. Կարդալ բութի գործածության դեպքերը և յուրաքանչյուրի վերաբերյալ 2 մախադասություն կազմել:

Բութը դրվում է՝

- Ձ 1. բացահայտյալի վրա՝ բացահայտիչից անջատելու համար.
- Ձ 2. մախադաս և հետադաս տրոհված դերբայական դարձվածների և մախադասության հիմնական մասի միջև.
- Ձ 3. ըստ, նայած, համապատասխան, համաձայն, հակառակ, հանդերձ, չհաշված և նման կապերով ձևավորված մախադաս ու հետադաս տրոհված հիմունքի ու զիջման պարագաների և մախադասության մյուս անդամների միջև.
- Ձ 4. անորոշ առումով թվարկված հետադաս բազմակի ենթականերից առաջ.
- Ձ 5. թվարկմանը մախորդող բառի վրա, եթե թվարկվող բազմակի անդամները համարակալված են.
- Ձ 6. մախադասության մեջ իրար հետ չկապվող, բայց իրար հաջորդող բառերից առաջինի վրա՝ իմաստային շփոթումը կանխելու համար.
- Ձ 7. թվարկում արտահայտող մախ, ապա, առաջին, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ և նման այլ բառերի վրա.
- Ձ 8. մեկնական այսպես, այսպիսով, այն է, այսինքն, որոնք են, օրինակ և նման բառերի վրա.
- Ձ 9. մախադասության զեղչված անդամի կամ զեղչված բառի փոխարեն.
- Ձ 10. շատ հակիրճ, առավելապես մեկ բառով արտահայտված մեջբերվող ուղղակի խոսքից առաջ, երբ այն դրվում է առանց չակերտների.
- Ձ 11. կապակցված խոսքից դուրս գործածվող տեղեկատու արտահայտություններում՝ տեղեկույթ պահանջող բառի կամ կապակցության վրա.... /Ըստ Լ. Եզեկյանի «Հայոց լեզու» բուհական դասագրքի/.

Ա C-239. Կարդալ և ըստ օրինակների բացատրել չակերտների գործածության դեպքերը:

Չ 1. «Ձուրը չի բափվում պտտվող անոթից, քանի որ դրան խանգարում է պտույտը»,- երկու հազար տարի առաջ գրել է Արիստոտելը:

Չ 2. Էյնշտեյնը մեծ ջերմությամբ էր հիշում «Ոլիմպիոս ակադեմիան», ուր նրանք բարձրաձայն կարդում ու քննարկում էին Մախի և Ավենարիուսի աշխատությունները, Միլի «Տրամաբանության համակարգը», Հյունի «Մարդկային իմացության բնույթի մասին» տրակտատը, Ամպերի, Հելմհոլցի աշխատությունները, Պուանկարեի «Գիտությունը և հիպոթեզը», ինչպես նաև Մոֆոլկեսի «Անտիգոնեն», Սերվանտեսի «Դոն Կիխոտը»:

Չ 3. 1976 թ. Մարսի վրա վայրէջք կատարած «Վիկինգ - 1» և «Վիկինգ - 2» տիեզերանավ-լաբորատորիաների օգնությամբ մենք ունենք Մարսի գունավոր լուսանկարները: Այսպես կստեղծվեն նոր գիտական ամսագրեր՝ «Մարսաբանություն», «Մարսյան ֆիզիկա», «Մարսյան հանրաբանություն», «Մարսյան բյուրեղագիտություն» և այլն:

Չ 4. Ոչ մի ճշմարիտ բանաստեղծ ... չի կարող իրեն պահել «արքիմեդաբար» /եթե «պաշարված է հայրենի քաղաքը»/: Բայց որքան էլ Արքիմեդը «զինվոր դառնա», Արքիմեդը չի կարող դադարել Արքիմեդ լինելուց, որովհետև նա ծնվել էր իր «էվրիկան» գոռալու համար:

Չ 5. Լինել նորարար՝ չի նշանակում ասել «ոչ»: «Ոչ» են գոռում պոռոտախոսները կամ պարզապես հովկույները: Նորարարը «ոչ» չի գոռում, նորարարն ասում է՝ «այո, բայց»... Եվ չի ասում՝ «Օվսաննա», այլ հարցնում է՝ «հո՞ երթաս»: Եվ չի մրմնջում՝ «փառքդ շատ, Տե՛ր», այլ գոչում է՝ «Շոշափեցե՛ք զվս և տեսեք»: /Պ. Սևակ/

Ա C-240. Ա. Կետաղրել:

Բ. Բացատրել ստորակետի գործածության դեպքերը. Կա՞ն դեպքեր, որոնց համապատասխան օրինակներ չկան տեքստում:

Արդյոք մի բան հասկանում եք հայից: Որքան տարօրինակ հանելուկային արարած որքան խաբուսիկ... Անհանգիստ դեմք ունի չի թողնում նկարես: Թվով գրեթե ամենափոքրն է տառապանքով ամենամեծը: Ժամանակով ամենահինն է վիճակով ամենից անփոփոխը: Ամենից անպաստն իր երկրի դիրքն է ինքն ամենից համառ կառչեց նրան: Որքան անհույս է թվում իր ապագան բայց և որքան հուսացող է նա: Իր կյանքում նա երկու բան չտեսավ մեկ բախտ մեկ էլ հուսահատություն:

Տեսել եք նրա բնակարանը խլուրդի ծակուտ: Բայց անցիր նրա երկրով... Ինչ հիասքանչ վանքեր հոյակապ աշտարակներ գողտրիկ խաչքարեր... Լցրել է իր երկիրը եկեղեցիներով բայց տարին մի անգամ չի մտնում

աղոթելու աղոթք չի անում առօրյա կյանքում բայց այս չաղոթող ցեղի Նարեկացու շուրթերից թռավ աղոթքի ամենաբարձր թռիչքն առ Աստված...

Տանել չի կարողանում ծես ձև աստիճան բաղաբավարություն: Ռամիկ է գերազանցապես: Քաղաքականության մեջ մի բանում է շատ հոգածու անկեղծ լինել: Այնքան անկեղծ է ու միամիտ որ անկասկածելի խորամանկի և կեղծավորի տպավորություն է թողնում:

Խենթ ու խոնարհ է իր Մասունցի Դավթի մման և նրա պես անսպասելի ըմբոստ հարվածող: Երբ վրա է հասնում գերագույն վտանգը հերոսանում է հանկարծ և ծառանում վիշապի մման: Բարի է առհասարակ շոյիր և կկողոպտվի բայց և առհասարակ ինքն է բարեկամ քեզ իսկ քո բարեկամությունը վանում է: Տաղանդ է իր դեմ ատելություն ստեղծելու: Ուրիշի հաջողության մեջ նախանձոտ է: Եթե գժտվի մեկի հետ ոխակալ է: Ամեն հայ մի հայ ունի որի հետ թշնամի է մինչև մահ: Սա նրա անհրաժեշտությունն է:

Հայի ամենամեծ առաքինությունն էս ուզում ամենաներողամիտ ցեղը աշխարհիս վրա... Մեկուսի է բարի և ազատասեր:

Ինձ թվում է թե մի շատ մեծ վիրավորանք կա հայի սրտի խորքում բաքնված և դա այն արծվի վիրավորանքն է որին ցած են բերել բարձր լեռներից: Թփրտում է ընկնում քարի աղբի մեջ կեղտոտվում թևերը կոտրում: Կերակուր են մեկնում չի ուզում: Չի սիրում ոչ ստրկություն ոչ երջանկություն գերադասում է տառապանք և ազատություն: Մաղձոտ է բայց չունի գժուծ ատելություն որ բարձր լեռներից անձանոթ զգացում է: Գերի արծվի խոր վիշտն է իր սրտի մեջ: Սա Հայկն է որին զրկել են իր կյանքի միակ պայմանից:

Եթե դուք սիրում եք կյանքը ասում է նա իր նեղիչներին ես սիրում եմ կյանքից ավելի թանկ բանը Ազատությունը: /Ըստ Դ. Դեմիրճյանի/

**Տ Ե Զ Ս Տ Ա Բ Ա Ն ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն
Ո Ճ Ա Բ Ա Ն ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն**

Ս-ՈՃ -1. Ըստ Հր. Աճառյանի՝ «Լեզուն ունենում է նաև ընդհանուր հատկություններ, որոնք սեփական են հենց լեզվին և ըստ այսմ պարտադիր կերպով երևան են գալիս նույն լեզվով խոսող բոլոր անհատների մեջ: Այդ հատկությունները կոչվում են ընդհանուր հատկություններ» /ԼԶՀԼ. Ներածություն, էջ 251/: /+/ նշանով առանձնացնել լեզվի ընդհանուր հատկությունները:

1. արտահայտման միակերպություն
2. պարզունակություն
3. անավարտվածություն
4. քառապաշարի աղքատություն
5. գեղեցկություն
6. հարստություն /քառամթերքի/
7. առատություն
8. ավարտվածություն
9. անպատկերավորություն
10. խրթնաբանություն
11. ճոխություն /ձևաշատություն/
12. համառոտություն
13. երկարաբանություն
14. կանոնավորություն
15. հստակություն
16. ավելորդաբանություն
17. անորոշություն
18. անճշտություն
19. անտրամաբանականություն
20. ամբողջականություն
21. ձգձգվածություն
22. սեղմություն

Ս-ՈՃ.-2.

Ա Կարդալ Հր. Աճառյանի «Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի» աշխատության «Ներածությունից» քաղված երկաքարան խոսակցության օրինակները /էջ 307-308/ և եզրակացնել, թե տեքստին բնորոշ ո՞ր հատկանիշները պահպանված չեն:
Ա Խմբագրել և վերնագրել:

Ա. « Խոսակցություն ասածդ երկու կողմից պետք է լինի. մեկը երբ մեկին մի բան է ասում, նա էլ սրա պատասխանը պետք է տա, երբ նա է սրան բան ասում, սա նրա պատասխանը պետք է տա. օրինակ, եթե ես քեզ մի բան ասեմ, դու իմ պատասխանը պետք է տաս, եթե դու ինձ մի բան ասես, ես պետք է քեզ պատասխան տամ:

Եթե մեկը մեկին մի բան ասի, և նա նրա պատասխանը չտա, կամ թե սա նրան մի բան ասի և նա սրա պատասխանը չտա, օրինակ, եթե ես քեզ մի բան ասեմ, և դու նրա պատասխանը չտաս, կամ եթե դու ինձ մի բան ասես, և ես քեզ պատասխան չտամ, այն խոսակցությունն առաջ չի գնա»:

Բ. Մի պառավ կին մի պառավ կնոջ ասաց. «Է՛յ, պառավ կին, ես ասում եմ պառավ կին, որովհետև պառավ կին ես և ոչ թե երիտասարդ կին. եթե երիտասարդ կին լինեիր, պառավ կին չէի ասի, այլ երիտասարդ կին, բայց որովհետև երիտասարդ կին չես, այլ պառավ կին, ես էլ ասում եմ պառավ կին:

Նմանապես ես էլ պառավ կին եմ, ուստի դու էլ ինձ պիտի ասես պառավ կին և ոչ թե երիտասարդ կին. եթե երիտասարդ կին լինեի, պառավ կին չէի ասի, այլ երիտասարդ կին. բայց որովհետև երիտասարդ կին չեմ, այլ պառավ կին, դու էլ ասում ես պառավ կին:

Երկուսս էլ պառավ կին ենք, ուստի երկուսս էլ իրար պիտի ասենք պառավ կին և ոչ թե երիտասարդ կին. եթե երկուսս էլ երիտասարդ կին լինեինք, իհարկե, պառավ կին չպիտի ասեինք, այլ երիտասարդ կին, բայց որովհետև երկուսս էլ երիտասարդ կին չենք, այլ պառավ կին, ուստի երկուսս էլ իրար պիտի ասենք պառավ կին...

Եվ այսպես ամեն պառավ կին, եթե պառավ է, պառավ ենք ասում, և եթե երիտասարդ է, երիտասարդ ենք ասում, անկարելի է պառավ կին ասենք, եթե երիտասարդ կին է, և երիտասարդ ասենք, եթե պառավ կին է:

ՀԻՇԻՐ՝ ա/ «Ոճաբանությունը գիտություն է լեզվական միջոցների նպատակահարմար գործածության մասին» /Գ. Բ. Ջահուկյան, Ֆ. Հ. Խլղաթյան, Հայոց լեզու / իններորդ դասարան/, էջ 25/ և բ/ «Ոճաբանությունը որպես լեզվական գիտաճյուղ զբաղվում է լեզվական յուրաքանչյուր միավորի դրսևորման եղանակներով ու ձևերով, նրա արտահայտչական առանձնահատկություններով» /Լ. Եզեկյան, Ոճագիտություն, 2003, էջ 7/:

ՄՏԱԾԻՐ՝

Ֆրանսիայի քազավոր Լյուդովիկոս Տասնչորսերորդը ի թիվս այլ քնահաճույքների սիրում էր նաև քանաստեղծություններ գրել: Մի անգամ նա իր մոտ է

կանչում հայտնի բանաստեղծ և գրականության տեսաբան Բուարյին և կարդալով հերթական բանաստեղծությունը՝ պահանջում է կարծիք հայտնել: Բանաստեղծությունը շատ թույլ էր, բայց հզոր արքային զայրացնել չէր կարելի: Իսկ Բուարյն էլ չէր ուզում ստել: Մի քանի վայրկյան հետո նա պատասխանեց և՛ ճշմարտությունն ասելով, և՛ արքային չվիրավորելով:

Օ♦ Ի՞նչ ասաց Բուարյն... /Պատասխանը ներքևում տրվածներից մեկն է/:

ա/ -Աստված իմ, ինչպիսի անհեթեթություն...
բ/ -Ես բանաստեղծություններ այլևս չեմ գրելու... ես գրաքննադատ չեմ...
գ/ -Իմ արքա, հրաշալի է, հոյակապ է...
դ/ -Լավ էիք կարդում, տե՛ր արքա, բայց ես չկարողացա ընկալել Ձեր պայծառափայլ խոսքը...
ե/ -Ո՛վ արքա, Դուք հանճար եք հանճարների մեջ... Բոլոր ժամանակների բոլոր բանաստեղծները պիտի գլուխ խոնարհեն Ձեր առջև...
զ/ -Ես՝ հռչակավոր բանաստեղծս, ոչնչանում եմ Ձեր գրչի փայլից...
է/ -Ապուշություն, բացարձակ ապուշություն...
ը/ -Տե՛ր իմ արքա, Դուք հզոր եք, հզոր՝ հզորագույնների մեջ, բայց ձեր այսօրվա կարդացած բանաստեղծությունը Ձեզ նման հզոր չէ, ուժեղ չէ...
թ/ -Ո՛վ արքա, Դուք այս անգամ կանցել եք վատ ոտանավոր գրել, և դա լիովին հաջողվել է Ձեզ...
Օ♦ Ինչպիսի՞ արտահայտություններ կարելի է օգտագործել՝

ա/ Անհամ ճաշից հրաժարվելու համար՝ հակառակ նրան, ով դեմքը ծամածռելով ափսոսն մի կողմ է կրում և տհաճությամբ ասում.- «Շատ անհամ է...»:

բ/ Տեղ ու անճաշակ հագնված ինչ - որ մեկի հետ խոսելիս՝ հակառակ նրան, ով զգվանքով գլուխը շուռ է տալիս:

գ/ Տեղ ու զգալիս խոսակցից ազատվելու համար՝ հակառակ նրան, ով զայրության արթնկում է. «Ի՞նչ ես ապուշ-ապուշ դուրս տալիս, ես ժամանակ չունեմ»:

Օ♦ Բեղինսկին, կարդալով Պաշկինի «Գիշերային գեփյուռը», գրել է. «Ի՞նչ է սա. պոեզիա», նկարչություն, երաժշտություն. և՛ մեկը, և՛ մյուսը, և՛ երրորդը՝ միացած իրար, ուր նկարը խոսում է հնչյուններով, հնչյունները կազմում են նկար, իսկ բաները փայլում են գույներով»: Հայ քնարերգությունից ընտրել մի այնպիսի բանաստեղծություն, որը կհամապատասխանի այս բնութագրմանը:

Օ♦ Մ. Սարյանին «գույների կախարդ» են անվանում, Այվազովսկուն «ծովերի արքա», Բեթովենին՝ «հնչյունների արքա»: Բազմադարյան հայ գրականության մեջ ո՞ր բանաստեղծին կամ արձակագրին կարելի է անվանել «խոսքի արքա» կամ «բառերի տիրակալ»:

Օ♦ Շրջատություններից մեկը դարձնել վերնագիր և տեքստ կազմել:

1 /♦/ այս նշանը ունեցողները հնչյունական, բառագիտական-քերականական, ոճական վարժություններ են:

Յ-ՈՃ.- 3.

Ա Կարդալ տեքստը:

Ա Պահպանված են տեքստին բնորոշ հատկանիշները:

Ա Բնութագրել այն՝ ըստ՝

ա/ գործածության ոլորտի

բ/ խնդիրների,

գ/ լեզվաոճական յուրահատկությունների:

Ա Որոշել թեման, հիմնական միտքը. ո՞ւմ է հասցեագրված:

Ա Առանձնացնել հիմնական մասերը և վերնագրել յուրաքանչյուրը:

Ա Դուրս գրել հիմնարարները:

Ա Ընդգծել հեմակետային նախադասությունը /նախադասությունները/:

Ա Նշել տվյալ ոճին ներկայացվող պահանջները:

Շվեյցարական Ալպերում ճանապարհորդներին ծաղիկները չբաղելու կոչ են անում: Այդ կոչերն արված են ազգային հոգեբանությունը հաշվի առնելով: Ֆրանսերեն մակագրությունն ասում է. «Ծաղիկներով հիացեք, բայց մի՛ սպանեք նրանց»: Կոչն անգլերեն հնչում է որպես քաղաքավարի խնդրանք. «Խնդրում ենք՝ ծաղիկները մի՛ քաղեք»: Գերմաներեն արգելքը կտրուկ է. «Մի՛ քաղեք ծաղիկները»: Եթե ռուսերեն մակագրություն լիներ, հավանաբար այսպես կհնչեր. «Չի՛ կարելի քաղել ծաղիկները»: Եթե հայերը գրեին, ապա....

Աշխարհահռչակ Հաֆիզը զարմանքով ու զայրույթով գրել է. «Թող վարդն իր բփին. եթե քաղվի, կմեռնի, և դու չես տեսնի նրա գեղեցկությունը, չես առնի նրա հոտը: Թող վարդն իր բփին»:

Սասաղիի հայրենիքում այն երևի այսպես է հնչել. «Թող վարդն իր բփին»...

Մեծ լեզվաբանի՝ Հր. Աճառյանի համար ծաղիկը կենդանի արարած է. «...Ծաղիկը... չպետք է տրորել... տրորվելիս նա լուռ արտասվում է՝ երբեմն ցույց տալով իր արտասուքի շիթերը»:

Օ♦ Եթե հայերը գրեն, ապա... թերի նախադասությունը լրացնել համանիշ նախադասություններով և բացատրել յուրաքանչյուրի հուզարտահայտչական յուրահատկությունները, նաև ոճական-կիրառական տարբերությունները:

Օ♦ Մեր մայրաքաղաքում մնանատիպ ի՞նչ մակագրությունների եք հանդիպում. այս առումով բացատրել մեր ազգային՝ հայկական հոգեբանությունը:

Օ♦ Գրի՛ առնել այլևայլ առարկաների, իրողությունների վերաբերող կոչեր, խնդրանք-մակագրություններ և ներկայացնել շարահյուսական համանիշների շարքերով:

1 Ծանոթություն

Յ-ՈՃ.-

Այսուհետև այս նշանն ունեցող հաջորդող վարժություններում կատարել նույն հանձնարարականները:

Հպարտանում եմ ազգիս կենսունակության համար, որը, չնայած քաղաքական կոտորակման, կարողացել էր պահպանել իր բարոյական ամբողջությունը իր մասնիկներում անգամ, այն էլ՝ աշխարհի մի այնպիսի վայրում և այնպիսի մի ժամանակ, ուր քիչ թե շատ տանելի բարվոք կենցաղը պայմանավորված էր ամեն ժամ սայթաքումների դիմադրելու առաքինությամբ...

Բարձր, բարձր պահիր քո սիրտը, իմ արի՛ ու բարի՛ ժողովուրդ, և լսի՛ր իմ պաղատագին խորհուրդը. մի անդրդվելի համոզումով, քո կամքի գորությամբ ջնջի՛ր նախ քո սեփական հոգու քարտեզից քեզ ցանուցրիվ անող բոլոր անպտուղ սահմանները, որ կարողանաս հավիտյան պահել քո անբողոքությունը՝ հակառակ բոլոր սահմանների: Միրի՛ր քո լեզուն, նրա մշակողներին, քո հեռավոր զավակներին մի՛ անջատիր մերձավորներից. քո վաղեմի զինամշանի արծի՛վը հիշի՛ր, նրա նման միշտ հեռուներին՝ նայիր, որպեսզի տեսնես մոտերը: Մավորի՛ր սիրել ինքդ քեզ, որ կարողանաս սիրել մարդուն և սիրվես նրանից:

Միրի՛ր այն փոքրիկ պարտեզը, որ պապերիդ ժառանգությունն է. նորը շինելիս հինը մի՛ քանդիր, քանզի անթիվ են գերեզմանները քո հողի տակ, ոտդ գգու՛յշ դիր, որ չկոխտես սուրբ նշխարները քնած պապերիդ:

Վահրամ Փափազյան/

- 1 ♦ Ընդգծված բառերը ենթարկել են չյունաբանական վերլուծության:
- 2 ♦ Գտնել ածանցավոր բառերը և բաժանել ձևայինների:
- 3 ♦ Դուրս գրել միավանկ և մեկուկեսականի բառերը:
- 4 ♦ Բացատրել սփյուռք, նշխար, բիբլիական լեռ, բիբլիական երկիր, արամյան զավակներ բառերի և շրջատությունների իմաստը:
- 5 ♦ Գրել նշխար բառի հոմանիշները:
- 6 ♦ Դուրս գրել կապերն ու շարկապները:
- 7 ♦ Հրամայական նախադասություններում ընդգծել ստորոգյալները՝ քացատրելով արտահայտության ձևը:
- 8 ♦ Շարահյուսորեն վերլուծել վերջին նախադասությունը և կազմել գծապատկերը:

10 ♦ ԲԱՏԱՏԱՐԵՆՆԵՐԻ ԹԵՔԵԿՅԱՆԻ «Ա՛զգ իմ, ՄՓՅՈՒՌՔ դարձար»՝ ցավով ու դառնությամբ լի քացականչության իմաստը: Սփյուռքի երիտասարդ բանաստեղծներից մեկը գրել է. «Իմ երկիրս տխուր է, քանի որ ես այդտեղ չեմ...»: Գրի՛ր՝ «Ես այստեղ եմ, բայց երկիրս տխուր է»:

11 ♦ ԳՐԵԼ այն երգը, որի մասին խոսվում է. «Չարմանալի ժողովուրդ եմ այս հայերը: Հավաքվում են, ուտում, խմում, քեֆ անում, բայց վերջում հայտնի մի երգ ունեն ինչ-որ սև թռչունի մասին, երգում են էլ երգը ու խմբով լաց են լինում: Իսկ հրաժեշտ տալիս ասում են իրար. «Ի՛նչ հրաշալի երեկ անցկացրինք»:

12 ♦ Թվել երկրում բնակվող թռչունների անուններ և փորձիր ներկայացնել, թե նրանցից ո՞րն ի՞նչ է խորհրդանշում. ժողովրդական ի՞նչ հավատալիքներ ու սնահավատություններ են կապված նրանց հետ:

13 ♦ Ըստ Վ. Պետրոսյանի՝ անգլիացի վիպասան Ջ. Օրթոքը գրել է. «Ես եղել եմ Հայաստանում ու միշտ մտածել եմ, ի՞նչ կանեի, եթե ես հայ լինեի, ինչքանով կապրեի իմ ազգի հոգսերը, ինչքանով՝ մարդկության, ի՞նչ կանեի, որ միշտ մնար իմ լեզուն, դավանանքը, ինչպե՞ս կվերաբերվեի աշխարհին, որ անտարբեր եղավ մեր ազգային ողբերգությանը... Հազար ու մի այսպիսի հարցեր, իսկ պատասխաններ չկան... Դժվար է գտնել: Համենայն դեպս, եթե ես հայ լինեի, ինձ երջանիկ չէի համարի մինչև այն պահը, քանի դեռ իմ ազգի թափառական քարավանները չեն հավաքվել իրենց պապենական հողի վրա»: ԴՈՒ ՀԱՅ ԵՄ և Ո՞Ր ՊԱՀԻՆ ՔԵՉ ԵՐՋԱՆԻԿ ԿՀԱՍՏԱՐԵՍ..., ԵՐՋԱՆԻԿ ՀԱՅ ԿՀԱՍՏԱՐԵՍ...

14 ♦ ՄՏԱԾԻՐ այս մասին՝ «Ես ձեզ չեմ ասում՝ վերադարձե՛ք... չեմ ասում նաև՝ մի՛ գնացե՛ք... ես ասում եմ՝ մտածե՛ք զավակների՛ մասին, որոնք օտարության մեջ մի օր ձեր երեսին կչայրտեն միամիտ ու ողբերգական մի հարց. – Որտե՞ղ է մեր տունը»/ Վ. Պետրոսյան/: Մտածիր ու շարադրիր քո մտածմունքները՝ դրանք միահյուսելով նաև «Ինչպիսի՞ն է մեր տունը...» և «Ինչպիսի՞ն կուզենամ լինի մեր տունը...» հարցերին:

Բ. - Ո՞րն է, բարո, մեր հայրենիք.

-Էն, որ ունի բարձր երկինք, Էն, որ ունի ամպ ու արև՝ Յուր թագաբժան գլխու վերև. Էն, որ ունի լեռն Արագած՝ Հայ թագուհու զմրուխտ հագած, Որ կսպասե իր արքային, Արքան՝ գերի այրոց գահին: Էն, որ տեսքով իր Սևանի, Մազերն արծակ ու գեղանի Լացող հարսի կնմանի, Որ կսպասե՝ ողջ ազգովին Իր մեծաքույր Վանա ծովին: Էն, որ ունի աշխարհի թագ՝ Քանց թագավոր Մասիս ճերմակ, Դերմակ Մասիս, սիրտը մրմուռ,

Գլուխը վեր, դրախտի դուռ: Էն, որ ունի Մասիսն ի վար Հին-հին բերդեր, վանքեր մթար, Որ ավերակ, բայց դեռ դարեր Լուռ կաղոթեն երկինքն ի վեր, Էն, որ ունի Արագ. Տղմուտ, Եվ ափերը մամռոտ ու մութ Գերեզմաններն են պապերուդ... Մատուռներն են հայոց ոգուդ, Էն, որ Ղազրեկն ու Արագած՝ Արտերու մեջ՝ ախպեր կանգնած՝ Չեռ կզարնեն գինով թասին Ու կծենեն մեր Մասիսին, Թե՛ «Հե՛յ, բարո, բավ չէ մենակ Պանդուխտ մնաս ամպերու տակ...»:

Ը. Շիրազ/

15 ♦ Բանաստեղծական տողեր գրել՝ շարունակելով լրացնել «Էն, որ ունի...» կառույցը:

16 ♦ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ Ավ. Իսահակյանի խոսքը. «Հայաստան աշխարհ, Դու աղամանդե լեռների՛ այդ հավերժական սյուների վրա բարձրացած երկնասույգ աշխարհ, փիրուզե աշխարհ, դու աշխարհների մեջ անպարտելի կանգնած առաքինի նահապետ..., դու լույսի՛, ազնիվի՛ և մաքրության ջրաբաշխ..., դու ...»: Հայաստան աշխարհ, Դու...

Ս-ՈՃ.-5.

Ա. Գերմանացի մի հնախույզ հետաքրքրվում է հնագիտական արժեք ունեցող իրերով: Երբ Էջմիածնում նրան ներկայացնում են Խրիմյանին, վերջինս դիմում է բարձունքին:

- Ըսեք, որ ես բանկազին հնութիւն մը ունիմ, բանի՞ տարվան կենթադրե՛:
- Հինգերորդ դարի՞, - փորձում է գուշակել հնագետը:
- Անկից ալ հին, - հուշում է կաթողիկոսը:
- Քրիստոսի ժամանակվա՞:
- Անկից ալ հին:

Հնախույզի աչքերը վառվում են հետաքրքրությունից, որ աստիճանաբար փոխվում է ոգևորության:

- Տեսնե՛ն, Վեհափա՛ռ, ի՞նչն է այդ բանկազին հնությունը:
- Իմ ազգս է, - կշտամբող շեշտով պատասխանում է Հայրիկը,-
Քրիստոսեն ալ հին, Մովսեսեն ալ: Ան իմ թշվառ ազգն է: Անտեսած այս
բանկազին հնությունը՝ հին քար մը կամ առարկա մը փնտռելու կենիք:

ՆՍ. Բաղիկյան/

❖ Ընդգծված նախադասությունների միտքն արտահայտել գրական արևելահայերենով:

❖ Կարդալ Պ. Մևակի «Մենք քիչ ենք, բայց հայ ենք» բանաստեղծությունը՝ ուշադրություն դարձնելով հնչեղանգային առանձնահատկություններին:

❖ Անգիր սովորել նրա հետևյալ տողերը՝

Չարմանքով եմ ես միշտ նայում քո անցյալին,
 Բո անցյալին՝ և՛ տանջալից, և՛ պանծալից:
 Ինչպե՞ս ես դու, մեղվի նման, անզամ թույնից
 Նեկտար քաղել, մեղր քամել դառնությունից՝
 Պանդխտության քո կսկիծը դարձրել «Կռունկ»
 Եվ «Հորովե» դարձրել վերքը, ցավի խորունկ:
 Հազար անգամ դու ընկնելով՝ ինչպե՞ս ելար,
 Ո՞նց ապրեցիր՝ հազար անգամ երբ դու մեռար:

❖ Մևակյան «եռադղանջ զանգի ասմունքը»՝ «եռաբանյա ասքի դողանջը»՝ «եռամատնյա խաչակնքումի շնչող սավերը»՝

- Ո Ղ Բ Ա Մ Մ Ե Ռ Ե Լ Ո՞ Ց...
 - Բ Ե Կ Ա Ն Ե Մ Ը Ա Ն Թ Ե Բ...
 - Կ Ո Չ Ե Մ Ա Պ Բ Ո Ղ Ա Յ...,
- բնաբան դարձնելով՝ շարադրիր քո խոհերը...

Ս-ՈՃ.-6.

Մարդուն ապրելու համար տուն է հարկավոր. հայի համար այդ տունը միայն մի հասցե ունի... Նա ապրել է իր համար, երևի ունեցել է և՛ տուն, և՛ փող: Թվացել է, որ կարելի է այդպես էլ ապրել, ու հանկարծ, չգիտես երբ, գարթնել է հայրենիքը: Օտարության մեջ ապրող մարդու համար հայրենիքի սերը բարձրված հիվանդության է նման: Նա նման է գուցե հողացավի, որ արևոտ օրերին իրեն զգացնել չի տալիս, բայց բավական է ամձրևի՝ կնվա: Օտարության մեջ ապրողի համար հայրենիքի սերը գուցե նման է մարդու կտրած ձեռքին, որի չեղած մատները շարունակում են «ապրել» մինչև վերջ: Մարդուն անընդհատ թվում է, թե մատները շարժվում են, կծկվում, բացվում: Հայրենիքը ցավող ատամ չէ, որ համես կամ փոխարինես ոսկե ատամով: Եթե մարդը, գոնե իր ներսում, շարունակում է մարդ մնալ, հայրենիքը շարունակում է ապրել նրա մեջ՝ իբրև սրտի մի անկյունը բաշված սրբություն, իբրև գաղտնի տեղ, որ մի օր իրեն զգացնել կտա: ... Չէ՞ որ Հայրենիքը հենց այն է, որ չի տեղավորվում աշխարհի ամենամեծ քարտեզի վրա, բայց մարդու բոցքաչափ սրտում տեղավորվում է:

ԿԼ. Պետրոսյան/

- ❖ Դուրս գրել բարդ բաղաձայններ ունեցող բառերը:
- ❖ Ընդգծել ներքին հոլովման պատկանող գոյականները:
- ❖ Կազմել անկանոն և պակասավոր բայերի հրամայական եղանակի եզակիի ձևերը:

❖ Գտնել միակազմ նախադասությունները:

❖ Հաշվի առնելով, որ հրապարակախոսական ոճում գործում են և՛ տեղեկատվությունը, և՛ քարոզչությունը, և՛ գնահատողական վերաբերմունքը, տեքստում առանձնացնել այս բաղադրամասերը:

- ❖ Հողված գրել «Հրապարակախոսական և գեղարվեստական ոճերի մասնությունների և տարբերությունների մասին» և կարդալ լսարանում:
- ❖ Մամուլի լեզուն ոճական ի՞նչ առանձնահատկություններ ունի: Բանավեճային քննարկման թեմա՝ դարձնել «Արդի հայ մամուլը և նրա լեզուն»:
- ❖ «Աշխարհը տագնապի մեջ է» վերնագրով հրապարակախոսական ելույթ պատրաստել:

❖ Մուշեղ Իշխանի «Հայ մամիկին աղոթքը» կարդալուց հետո փորձել բանաստեղծորեն արտահայտել, թե 21-րդ դարակազմի «հայ մամիկի»՝ հայ մոր շուրթերից ի՞նչ աղոթքատողեր կհնչեն...

Ալ կը բավե՛, Տե՛ր աստված, մեր տուն ու տեղ դարձուր մեզ,
 Թշնամիս իսկ մեզ նման ուրիշի դուռ չձգես...
 Ո՛չ հանգիստ կա, ո՛չ ալ քուն ցուրտ հարկին տակ օտարին,
 Ա՛խ, յոթն օրեն ավելի հյուր չպահես ո՛չ որին...
 Տու՛ր որ, Աստված, ամեն սիրտ վառի իր սուրբ օջախեն,
 Որ չմարի մոմի պես կյանքի դաժան հովուն դեմ:
 Ծնող մանուկն առջի հեղ տեսնե տնակն հայրական,
 Եվ ծերունին իր տան մեջ փակե՛ աչքերն հավիտյան:

S-ՈՃ.-7.

Վաղը ուշ կլինի...

Երբեք չեմ մտածել, թե ինչու եմ սիրել ու շարունակում եմ սիրել ծնողներինս: Որդիական սերը տարբեր է լինում: Ես ծնողներիս ավելի սրտասուք սիրեցի, երբ նրանք արդեն հեռացել էին աշխարհից:

Հայրս ... ինքն իրեն առողջ էր ցույց տալիս և, ուռած ոտքերը թաքցնելով կարպետի տակ, թույլ չէր տալիս բժշկի և դեղերի համար «ավելորդ» ծախս անել: Ինձ համար, ավելի ճիշտ իմ ուսման համար, նա գրկվեց ամեն ինչից: Մի՞թե առանց ուսումի չէի կարող մնալ: Առանց ուսումի կարող էի՞նք ապրել ե՛ս էլ, հայրս էլ և բոլորն էլ: Ուղղակի կույր պետք էր լինել շտեսնելու համար հորս խոր հուզմունքը, երբ նա բաժանվում էր այգուց ու միակ եզից... Այո՛, այդ ամենը անում էր ինձ համար, իսկ ես նույնիսկ «շնորհակալ եմ» չասացի: Ու մինչև օրս տխուր զգացմունքներս դեմ եմ անել կոկորդիս, որ հայրս այլևս երբեք չպիտի կարողանա լսել այդ:

Ավարտեցի միջնակարգ դպրոցը, սկսեցի հասկանալ հորս գոհողությունը: Սրտումս երախտագիտության զգացում արթնացավ: Որոշեցի առաջին իսկ վաստակովս հորս համար խնձոր գնել: Այսօր կգնեմ, վաղը կգնեմ... Մի օրից մյուսը հետաձգեցի, մինչև որ գարնանային մի օր իմացա, որ հայրս գիշերը մահացել է: Այդ չգնված խնձորներն էլ հորս մահից քսան տարի հետո դեմ եմ անել կոկորդիս և տանջում եմ ինձ:

...Միտում ու հարգում էի մորս, բայց մի օր նրան չդիմեցի «սիրելի մայրիկ» կամ «մայրիկ ջան» բառերով: Այս խոսքերն էլ կոկորդումս մնացին... Եվ ես ցավում եմ, որ այլևս չեմ կարող ասել այդ խոսքերը: Այսօր մտածում եմ, թե ինչ մեծ հաճույքով և սիրով կարող էի արտասանել այդ բառերը, բայց մայրս չկա այլևս:

Ահա թե ինչու բոլոր նրանց, ովքեր դեռ հայրեր ու մայրեր ունեն, ուզում եմ ասել.

.....
Վաղը գուցե արդեն ուշ կլինի, և երախտագիտության ու սիրո խոսքերը, որոնք չեք ասել, պիտի ծանրաման ձեր սրտերին, և աշխարհում այլևս ոչ մի բան չի կարող սփռվել ձեզ:

Եթե ցանկանում եք խնձոր գնել ձեր հոր կամ մոր համար, մի վայրկյան իսկ մի հետաձգեք: Այսօր ես կարող եմ բեռներով խնձոր գնել, բայց ու՞մ տամ:

Եթե ցանկանում եք շնորհակալություն հայտնել, այդ բանն անհապաղ արեք, որովհետև հաջորդ վայրկյանը կարող է արդեն ձեզ և ձեր ծնողներին հավերժ գրկել այդ հաճույքից:

/Ըստ Ն. Հայթովի/

- ◆ **Լրացնել ընդգծված նախադասության միտքը:**
- ◆ **Է. Աղայանի բառարանից դուրս գրել հայր և մայր սկզբնաբաղադրիչներով բառեր և բացատրել նրանց կազմությունը:**

◆ **Ի՞նչը կարող է մայրական կամ մայրենի լինել, ինչը՝ հայրենի կամ հայրական:**

◆ **Դուրս գրել 5 դիմավոր բայ և նշել ձևաբանական հատկանիշները:**

◆ **Ընդգծել եռաբաղադրիչ բարդ ստորադասական նախադասությունները և որոշել ստորադաս եզրերի բնույթը:**

◆ **Կարդալ հետևյալ հեռաբառերը. ո՞ր բանաստեղծի՝ մտքը նվիրված ո՞ր ստեղծագործության մասին է խոսքը:**

1. Պանդուխտ, ազիկ, տխուր-տրտում, մխշուն, մարմանդ, հավք ու հովեր, պապակ-սիրտ, անխոս, անուշ, երագ, լինել, երնել, թռչել...

2. Անգին, խորշոմներ, բբենի, ստվեր, անուշ, որդի, հեծեծել, օրրել, դառնաղի...

3. Չյուն, կուտակվել, փետուր, հրեշտակ, մարմարվել, շիրմաքար, գերեզման, մայր, Աստված, ցաված, մեղամաճյուն, փաթիլվել...

4. Հույս, մատուռ, օրորոց, ամրոց, մայր, արծվաբույն, ծառա, արքա, աղբյուր, ճրագ, արեգակ, հաց, աստված, տուն...

Բ. Կարդալ և խորհել Աուերբախի տողերի շուրջը. «Մարդ ինչ էլ անի, նրա գործերը, նույնիսկ ամենաաչքի ընկնողները, ոչինչ չարժեն, եթե նա չի կատարել ծնողների հանդեպ իր պարտքը»:

Կինս ըսավ. «Խմենք, մա՛րդ, Խմենք կենացը նորեն Մեր գավակին ու թռռան»: ... Եվ լուրջան մեջ հանկարծ Ավետաբեր հեռաձայն՝ «Հըրո՛ պապա, հըրո՛ մամ, Շնորհավոր Նոր Տարի, Հուսամ, որ լավ անցուցիք Ձեր երեկոն Կաղանդի...»: Այո՛, մենք հոս այս տարի, Սեղանի շուրջ Կաղանդի Բուրվեցանք ուր հոգի - Կինս ու ես լռակյաց, Երկու բաժակ կիսով լի Եվ չորս պատեր մերկացած՝ Ուրբ անձ: /Մուշեղ Իշխան/

Այս տարի Սեղանի շուրջ Կաղանդի Բուրվեցանք ուր հոգի- Ես ու կինս լռակյաց, Երկու բաժակ կիսով լի Եվ չորս պատեր մերկացած՝ Ուրբ անձ... Ժամերն հետին հին տարվան Դանդաղորեն, ծանրորեն Դարձան դիակ անկենդան, Բայց Նոր Տարին տիրական Ներս չմտավ մեր սեմեն: Կաղանդ պապան խելացի Ինչո՞ւ մեզի գար այցի. Երկու պանդուխտ ալեհեր Սենավորիկ երկու ծեր...

Պ S-ՈՃ.-8.

Ա. Եփրատն անցնելիս Ալեքսանդր Մակեդոնացին պաշարեց հայկական մի բերդ: Հայերն անասան էին, բերդը՝ անառիկ: Պաշարման չորրորդ օրը մակեդոնացիները շատ զարմացան. բերդի աշտարակից հայերը կախեցին մի մեծ լավաշ:

- Բերդի պաշտպանները երևի անճմատուր են լինում,- գեկուցեցին Մակեդոնացուն,- նրանք լավաշ են կախել աշտարակից:

Ալեքսանդր Մակեդոնացին խելացի մարդ էր. նա անմիջապես հասկացավ հայերի մտադրությունը:

- Վերացրե՛ք պաշարումը, և շարժվե՛նք առաջ, - կարգադրեց նա, - հայերը հացապաշտ ժողովուրդ են, իսկ հացը խաղաղության խորհրդանիշն է: Նրանք հաշտություն են ուզում և լավաշով հասկացնում արյան ու կռվի անհեթեթությունը:

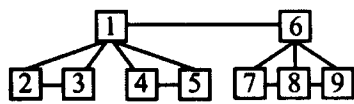
Ասում են՝ հենց մի փշուր հաց է գետին ընկնում, երկնքից մեզ համար անտեսանելի հրեշտակ է իջնում և կանգնում հացի փշուրի վրա, որ այն ուռնատակ չիճի, չպղծվի: Մարդիկ պետք է հրեշտակներին օգնության շտապեն. հացը գետնից վերցնեն ու մի բարձր տեղ դնեն:

Ասում են նաև, որ երբ մեկը հացի մնացորդը դնել է շարում կամ խառնում աղբին, զայրացած աստվածուհու ձեռքից գրտնակն անմիջապես դուրս է պոճնում և սրընթաց հարվածում հացն անարգողի ճակատին. հացը գետնին զցելը մեղք է, քանի որ այն թոնիր է մտել, մաքրվել, սրբացել:

Պատմում են, որ երբ Չարենցի մասին մի գրաքննադատ կծու խոսքեր է ասել, նա որոշել է հենց Արոլյան փողոցում առավել դառը խոսքերով պատասխան տալ: Բայց երբ հայտնվել է գրաքննադատը՝ ձեռքին մի մատնաքաշ, Չարենցի լեզուն ասես կապ է դնել: Իր վրա սևեռված հարցական հայացքներին Չարենցը պատասխանել է.

-Հացը խանգարեց: Չեմ կարող թեկուզ մի չար խոսք ասել այն մարդուն, որի ձեռքին հաց կա. ԵՄ ԱՍՏՉՈՒՄ ԵՄ ՀԱՅԻՑ:

- Օ♦ Ի՞նչ է խորհրդանշում հացը՝ լավաշ-հացը:
- Շ♦ Ընդգծվածները բառակազմական վերլուծության ենթարկել. ընտրել նրանցից երեքը և հնչյունական վերլուծություն կատարել:
- Յ♦ Դուրս գրել ոչ նյութական խոսքի մասերին պատկանող բառերը և որոշել նրանց կազմությունը:
- Թ♦ Ընդգծել ստորոգյալները և բացատրել նրանց ձևակազմությունը: Առանձնացնել այն ստորոգյալները, որոնք արտահայտված են դարձվածքով:
- Պ♦ Բացատրել բութի գործածության դեպքերը:
- Գ♦ Գտնել և շարահյուսորեն վերլուծել այն նախադասությունը, որն ունի հետևյալ գծապատկերը՝

- Չ♦ «Ասում են...»-ով սկսվող նախադասությունը ենթարկել շարահյուսական վերլուծության և կազմել գծապատկերը:
- Թ♦ Ո՞ր նախադասությունը կարելի է որպես վերնագիր օգտագործել:

Բ. Հացորդաբար ներկայացնել լավաշի ստեղծման ընթացքը /խոսքը վերաբերում է այս՝ և՛ նշանով սկսվող նախադասություններին/
Մեր լավաշ հացը մեր պատմությունն է՝ կրակի բոցում թրծված ու հառնած, մեր լավաշ հացը՝ մեր Հաց-հավատը, մեր սեղանից ու մեզնից անբաժան է: Իսկ գիտե՞ք՝ այնքան էլ դժվար չէ ընթացքը լավաշներ թխել...

- և՛ 1. Բընցրաչափ գնդիկներ են անում:
- և՛ 2. Տաշտի մեջ հունգուն-շաղախում են խմորը:
- և՛ 3. Վերցնում են այլուրը, ավելացնում մի քիչ աղ, մի քիչ ջուր ու թխում:
- և՛ 4. Թոնիր-սիրո կրակի բոցում առաջին լավաշը, ասում են, միշտ «կուտ է գնում»:
- և՛ 5. Ամենից առաջ թթխմուն են պատրաստում:
- և՛ 6. Թողնում են, որ հանգստանա՞ն-հասունանա՞ն...
- և՛ 7. Երբեմն այնքա՞ն են սպասում, որ անհամբեր խմորը, լավաշ դառնալու պոռթկումով արբեցած, տաշտի եզրերով դեպի թոնիր է շտապում:
- և՛ 8. Հացահատիկի աստվածուհի Աշորայի ձեռնափայտով գրտնակով, խմորը բացում են, դարձնում լավաշաձև:
- և՛ 9. Թոնրի ջերմությունից լավաշանում է խմորը, հայանո՞ւմ, սրբանո՞ւմ...
- և՛ 10. Վերջապես թոնիրն ընթռչխնում է խմոր-լավաշի համբույրը:
- և՛ 11. Հետո երկրորդ, երրորդ, չորրորդ ... հարյուրերորդ, հազարերորդ... ծաղիկ-լավաշները շարվում են թոնրի շուրջուրոտը ու սպասում...
- և՛ 12. Վառում են թոնիրը, և նրա այրող շուրթերն սպասում են խմոր-լավաշի համբույրին:

- Յ♦ Ուրիշ ի՞նչ հայ-խորհրդանիշներ գիտեք:
- Թ♦ Հացի մասին ուրիշ ի՞նչ ավանդություններ, պատմություններ, ավանդույթներ /սովորույթներ/ գիտեք. գրեք դրանք: Ի՞նչ է նշանակում «աղու-հացով դիմավորել» արտահայտությունը. նշել այն իրադրությունները, երբ ասվում են այս խոսքերը:
- ՓՓ♦ ԸԱՐԱԴՐԵԼ խոհերը՝
- 1. Սևակյան տողերի շուրջը՝ «Առաջին սերը, Ինչպես որ հացը, Ինչ էլ որ անես, Միշտ կուտ է գնում»:
- 2. Վ. Մարոյանի հեքուսներից մեկի բացականչության շուրջը. «Հա՛ց, հա՛ց, բացականչում է բանաստեղծ Բեն Ալեքսանդրը, - ասված իմ, որքա՞ն վայրագորեն է հացը մաքառում սրտի հետ»:
- 3. Ս. Կապուտիկյանի բանաստեղծական տողերի շուրջը՝ «Հացն է ձեզ հացի տեր անում, Սուրբ հացից ճանփան մի՛ շեղեք, մեր արդար բառը հիշեցե՛ք Ու հացին արժանի եղեք»:

ՍՏ-ՈՃ-9.

Ա. Մի անանուն ծերունի կար, որը ո՛չ տուն ուներ, ո՛չ հաց: Բայց ուներ մի քանի ճշմարտություններ, որ ձեռք էր բերել իր բազմաշարչար կյանքի ընթացքում: Եվ պարկը ուսին, գավազանը ձեռքին, ալեգարդ գլուխը խոնարհած՝ շրջում էր գյուղերն ու քաղաքները, կանգնում էր մեծ ճանապարհների վրա, խրճիթների թե դարպասների առջև, որպեսզի ցույց տար իր գաղտնի գանձերը:

Եվ մի անգամ՝ մի տոնավաճառի օր, երբ շուկայի մեծ հրապարակում խոնավել էր ժողովրդի ծովածավալ բազմությունը, երևաց նա մարդկանց մեջ և հին, հզորածայն գանգի պես որոտաց.

- ...Ձղջացե՛ք և ապաշխարեցե՛ք, որովհետև մոտ է արդարության թագավորությունը: Չրկվածը պիտի ոտքի կանգնի և, երկաթե խարազանը ձեռքին, հատուցման դատը պիտի տեսնի. այն ժամանակ է, որ լինելու է լայն ու կրճտելի ատամների...

...Եվ գնաց՝ սպիտակ ալիքները խոժոռ ճակատին հողմավար: Եվ երբ երեկո եղավ, կանգ առավ մի լեռան լանջին՝ քարերով ծածկված մի առապարի մեջ: Այա բարձրացավ մի ժայռի վրա, որի շուրջը արձանացած, հորձանուտի պես ցանուցիր քարաժայռերը համր ու մռայլ հայացքով նայում էին ծերունուն...

/Հատ Ավ. Իսահակյանի/

Օ♦ Փորձիր գրել 7 «ճշմարտություն», որոնք, ըստ ձեզ, պետք է հնչեին ծերունու շուրթերից:

Չ♦ Ի՞նչ է նշանակում «Պլատոնն իմ քարեկամն է, քայց ճշմարտությունն ավելի մեծ քարեկամն է» թևավոր խոսքը:

Բ. Մի երևելի մարդ Իմաստունին խնդրեց խորհուրդ տալ իրեն, թե ինչպե՛ս լավ անցկացնի իր ժամանակը: Նա զգում էր, որ իր օրերը կլանված են իր ձեռնարկությամբ, և ինքը մշտապես ձգտում է անշարժ մտել՝ այլոց պատկառանքը նվաճելու համար, մինչդեռ իր կյանքը գնալով ավելի ու ավելի անուրախ, ձանձրալի էր դառնում:

Իմաստունը լռելյայն ութ սիմվոլ նկարեց ու դրանք տվեց այդ մարդուն...

Ց♦ Մտածիր, թե ի՞նչ էին խորհրդանշում այդ սիմվոլները, և ի՞նչ հասկացավ այդ մարդը: Դժվարանալու դեպքում ընտրիր տրվածներից 8-ը. մնացածներին իմաստը քացատրիր:

- ✓ Զվի մեջ մազ մի՛ փնտրիր:
- ✓ Ժամանակը ռսկի է:
- ✓ Երբ քաժակ ես լվանում, քաժակ լվա:
- ✓ Մասնատված ապրելով հեռու չես գնա:
- ✓ Զախորդ օրերը կուզան ու կերթան:
- ✓ Ոչ ոք իր մահից առաջ երանելի չէ:
- ✓ Սքանչելի Հոմերոսն էլ երբեմն միրհում է:
- ✓ Այս օրը չի կրկնվի:
- ✓ Վատ է այն զինվորը, որը չի ցանկանում զենքրալ դառնալ:
- ✓ Ակնթարթը գանձերից քանկ է:

- ✓ Այս օրն այլևս չի գա:
- ✓ Յուրաքանչյուր բռնիքն անզին գանձ է:
- ✓ Տանջվիր... Հուսա... /Ավ. Իսահակյան/
- ✓ Ում որ վախն է արժանի՝ վախ, ում որ պատիվ՝ պատիվ:
- ✓ Ունայնությունն ունայնությանց /և ամենայն ինչ ընդունայն է/:
- ✓ Օրը օրին է սովորեցնում:
- ✓ Զաներեք տարի է անցել, և անմահության համար դեռևս քան չի արված /Ավ. Մակեդոնացի/:

Հ Ի Ը Թ Ե Զ «ԴՈՒ ԿԱՐՈՂ ԵՍ ՈՉ ԾԻՇՏ ԲԱՆԱՎԻՃԵԼ ԵՍ ԱՄՅՐ ԼՆԹԱՑՁՈՒՄ ԿՈՐՏՆԵԼ ԸՆԿԵՐՈՋԻ» /Ջ. Լիբրոց/

Բանավիճելու արվեստը լեզվական կուլտուրային տիրապետելու բավազույն վկայությունն է: Բանավիճելու համար հոգեկան հավասարակշռությունը պետք է պահպանել, լեզվական վարքի կանոններին հետևել և «յախված-ձևված» խոսել, խոսափել բարձրատուն խոսքից, չգոռալ-գոռոզոտալ, չվիրավորել դիմացինի արժանապատվությունը, կարողանալ համարժեք-տարրությամբ լսել և տեղի-անտեղի շրջադասել խոսքը, չնճշել հակառակ կողմին դիմային ծամածոթություններով, դիմաշարժությամբ...

Բանավեճի յուրաքանչյուր մասնակից պետք է կարողանա դիմացինի ուշադրությունը սևեռել իր խոսքի վրա, կարողանա հայացքը «խոսուն» դարձնել, չդիմել խոսքի ցածր ոճին, հարգալից վերաբերմունք ցուցաբերել ցույց տալով, որ հասկանում է կամ փորձում է հասկանալ, հարցեր տալ և հարցերին պատասխանել, ցանկության դեպքում արտահայտել իր անհամաձայնությունը քայց պատշաճ ձևով:

Բանավիճելու իրադրության մեջ կարելի է առանձնացնել մի քանի արտահայտություններ, որոնք օգտագործվում են բանավիճողների կողմից՝ բանավիճային նյութը քննարկելու և ձգտումներով կատարելու ընթացքում:

- Եկեք ճշտե՛ք մանրամասները... → Եթե ես Չեզ ճիշտ եմ հասկանում...
- Կարո՞ղ եմք կարծել... → Դուք կոնկրետ առաջարկություններ ունե՞ք...
- Ես դրանում հաստատապես համոզված եմ... → Պատճառ չկա անհամազուտանալու...
- Եթե դուք ուշադրություն դարձնեք հետևյալ... → Կարծում եմ՝ մենք կշահենք, եթե...
- Զեզ սա կարող է հետաքրքրել... → Հավանաբար ձեզ համար ցանկալի կլինի...
- Հավատացե՛ք, որ սա ամենից կարևորն է... → Դուք, իհարկե, կհամաձայնեք, եթե...
- Դուք հավանաբար գիտեք, որ... → Դժվար թե մենք կարողանանք հարցախարել...
- Հիմա դուք կհամոզվե՞ք... → Հակառակ բոլոր կասկածների...
- Փորձը օգնում է պնդելու... → Սա պահանջում է քացուցիչ քննարկում...
- Դուք չե՞ք կարծում... → Հնարավորության դեպքում կաշխատե՞ք...
- Դա արդյոք չի՞ նշանակում... → Կարծում եմ՝ հնարավոր է այլ տարբերակներ փնտրել...
- Դժվար թե դա հնարավոր լինի... → Ցավոք սրտի...
- Ցանկալի չի լինի... → Ոչ ձեր մտքով...
- Ես հասկանում եմ ձեզ, քայց... → Ես համամիտ եմ, /նայն կարծիքն եմ/ և...
- Բանն այն է... → Դժբախտաբար ստիպված եմ հակառակել...
- Հնչում է հաստատ, քայց... → Որոշակի հակասություններ եմ առաջա՞նում...
- Ես ընդունում եմ..., քայց... → Հետևությունն այն է, որ...
- Ակնհայտ է... → Այստեղից հետևում է /կարելի է եզրակացնել/...
- Կարելի է հաստատել, որ... → Ինչպես հաստատվե՞ց...

Օ♦ «Կարո՞ղ է «անմեղ սուտն» արժեք ունենալ» թեմայով բանավիճել՝ պահպանելով բանավիճելու կանոնները, չմոռանալով՝ որ բանավիճային խոսքային իրադրությունը բաղկացած է հետևյալ մասերից՝

1. բանավիճելու թեմայի, նպատակի, առարկայի ընտրություն

2. ընդդիմադրին համոզելու ընթացք
3. ընդդիմադրի փաստաթղթերին ոչ լիովին համաձայնելը
4. անհամաձայնության արտահայտում
5. իրադրության գնահատում
6. եզրակացություն և եզրահանգում /հետևություն/:

**Գ. Կարդալ «Չվիճելու արվեստը» ժամանակակից առակը և եզրակաց-
մել՝ վիճե՞ց ծերունին:**

Մի լեռնային գյուղում մի մարդ էր ապրում, որը հայտնի էր նրանով, որ ոչ մեկի հետ ոչ մի անգամ չէր վիճել: Եվ ահա նրա մոտ մի թղթակից եկավ:

-Ասացե՛ք, ճիշտ է, որ Դուք 90 տարուց ավելի ապրում եք և ոչ մի անգամ ոչ մեկի հետ չեք վիճել:

-Այո՛, ճիշտ է:

-Ի՞նչ է, նույնիսկ սեփական կնո՞ջ հետ:

-Նույնիսկ կնոջս:

-Ու ոչ էլ Ձեր երեխաների՞:

-Ոչ էլ երեխաներիս հետ:

-Եվ ի՞նչ, 90 տարվա ընթացքում բացարձակապես ոչ մեկի հետ չե՞ք
վիճել, - արդեն բոլորովեց թղթակիցը:

-Դե, այո, - հանգիստ պատասխանեց ծերունին:

Թղթակիցը՝ լարված ու նյարդայնացած, սկսեց գոռոգալ.

-Ախր չի կարող պատահել, որ Դուք Ձեր ամբողջ կյանքի ընթացքում ոչ
մեկի հետ ոչ մի անգամ վիճած չլինեք:

-Վիճել եմ, վիճել եմ, վիճել եմ..., - հաշտվողաբար պատասխանեց
ծերունին:

⑤ Փորձել տարբերակել վիճել-ը բանավիճել-ուց և վիճաբանել-ուց:

⑥ Գրել կապակցված խոսք, որի հենակետային նախադասությունը
կդառնա ճշմարտության վերաբերյալ 3 ասույթներից որևէ մեկը.

✓ Ճշմարտությունը ջան է, որը փայլատակում է խավարում, բայց այն չի
ցրում: /Հելվեցիոս/

✓ Արժե լսել միայն նրան, ում խոսքը ենթարկված է միայն մտքին, իսկ
միտքը՝ ճշմարտությանը և բարությանը: /Ֆենելոն/

✓ Ճշմարտությունը շատ երես ունի. այդ պատճառով ականջիդ մեկը
բարեկամիդ տուր, մյուսը՝ թշնամուդ: /Ավ. Իսահակյան/

⑦ «Առաջ, Հայաստան» և «Պայքար, պայքար, մինչև վերջ պայքար»
կարգախոսները բանավիճելու թեմա դարձնել՝ պահպանելով բանավիճելու
արվեստին տիրապետելու բոլոր օրինաչափությունները:

Չ S-ՈՃ.-10.

Մի վաճառական իր որդուն ուղարկեց բոլոր մարդկանցից ամենա-
խմաստունի մոտ՝ Երջանկության Գաղտնիքը գտնելու: Իմաստունն ուշադիր
լսեց պատահում, բայց ի պատասխան ասաց, որ ինքը ժամանակ չունի
Երջանկության Գաղտնիքը բացելու համար: Եվ առաջարկեց նրան զբոսնել
դղյակում և երկու ժամ հետո նորից գալ:

-Բայց ես ուզում եմ քեզ մի բան խնդրել, - ավելացրեց իմաստունը՝
պատահումն մեկնելով փոքրիկ մի գոլա, որի մեջ նա երկու կաթիլ յուղ
կաթեցրեց: - Ջրոսանքի ողջ ընթացքում այս գոլաը բռնիր ձեռքիդ այնպես, որ
յուղը չթափվի:

Պատահին սկսեց բարձրանալ ու իջնել դղյակի աստիճաններով՝ հայացքը
չկտրելով գոլայից: Երկու ժամ անց նա նորից վերադարձավ իմաստունի մոտ:

-Դե ի՞նչ, - հարցրեց վերջինս, - դու տեսա՞ր իմ ճաշասենյակի գորգերը: Դու
տեսա՞ր այգին: Դու նկատեցի՞ր սքանչելի մագաղաթներն իմ գրադարանում:

Պատահին ամաչելով ստիպված էր խոստովանել, որ ոչինչ չի տեսել:
Նրա միակ հոգսը յուղ չթափելն էր:

-Դե ի՞նչ, վերադարձիր ու ծանոթացիր իմ տիեզերքի հրաշքների հետ,-
ասաց նրան իմաստունը: - Չի կարելի վստահել մի մարդու՝ չծանոթանալով
այն տանը, որում նա ապրում է:

Հանգստացած պատահին վերցրեց փոքրիկ գոլան ու նորից գնաց
շրջելու դղյակում՝ այս անգամ ուշադրություն դարձնելով ամեն ինչին:

Վերադառնալով իմաստունի մոտ՝ նա մանրամասնորեն նկարագրեց այն
ամենը, ինչ տեսել էր:

-Իսկ ո՞ր է այն երկու կաթիլ յուղը, որ ես վստահել էի քեզ, - հարցրեց
իմաստունը:

Եվ պատահին, նայելով գոլային, տեսավ, որ ամբողջ յուղը թափվել է:
-Ահա հենց դա էլ այն միակ խորհուրդն է, որ կարող եմ ես տալ քեզ.

Երջանկության Գաղտնիքն այն է, որ նայես աշխարհի բոլոր հրաշքներին՝
միաժամանակ երբեք չմոռանալով քո փոքրիկ գոլայի մեջ եղած երկու կաթիլ

յուղի մասին: /Արևելյան ասուլ/

① «Երջանկության գաղտնիք-բանալին» թեման քննարկել լսարանում:

② Նախադասությունների կառուցվածքային վերլուծություն կատարել:

③ Արտագրել՝
ա/ ուրիշի ուղղակի խոսքով նախադասությունները փոխակերպելով անուղ-
ղակիի.

բ/ բարդ ստորադասական նախադասությունները դերբայական դարձ-
վածով նախադասությունների վերածելով.

գ/ դերբայական դարձվածները նախադասության փոխակերպելով:

④ Ընդգծված նախադասությունը վերլուծել ըստ կազմիչ անդամների և
կազմել գծապատկերը:

⑤ Համառոտել պատումը:

Տ-ՈՃ.-11.

Ա. ● Աշխարհն, ատում են, միշտ պտտվում է, Երբ կարմիր գինին իմ գավաթում է, Զգիտեն, գուցե պտտվում է, Ես հաստատ գիտեմ, որ պտտվում է: /Ջամալ /

● -Շարժում չկա,- բարբառեց մորուքավոր մի գիտուն. Մյուս գիտնականն սկսեց նրա առաջ լուռ շրջել՝ Ավելի լավ դժվար էր այս խոսքերի դեմ վիճել, Եվ բոլորը գովեցին պատասխանն այդ իմաստուն: Զվարճալի այս դեպքը, որ պատահել է հնում, Հիշեցնում է, պարոնայք, ինձ մի ուրիշ օրինակ. Թեև արփին պտտվում է շարունակ, Բայց և այնպես Գալիլեյն անհերքելի է մնում:

/Պուշկին/

● Որ այս երկիրը գաւնդ ու կլոր է՝ Որ պտտվում է հողագունդը այս, Գիտեն բոլորը. Գիտե և ... տղաս, Իսկ ես ... քերես բոլորի՜ց ավել,- Բայց ես բոլորից լավ եմ իմանում,- Զանի՜ անգամ ենք, Երբ համբուրվում ենք, Իրարից գատվել, Թվում է՝ Հեռացել, Հողը մեր ոտքի տակից Իրարից կողմեր՝ գնացել, Մահում է, Սակայն... իրա՜ր ենք մորից պատահել... Գնում... /Գ. Էմին/

● Ես գիտեմ, անգին, այս երկրագունդը Ես գիտեմ՝ եթե երկրագունդն էլ Պտտվում է միշտ շուրջն արեգակի, Զիլներ սիրույց ինձ պես մոլորված, Ինչպես ես՝ խենթըս ու անհագու՜րդըս, -Վաղու՜ց դեպի նոր արև՝ կղիմեր, Զեռքերս պարզած քո վա՜ր կրակին. Եվ չէին կոչի նրան ... մոլորակ: /Գ. Էմին/

● Գիտական ոճով ներկայացնել Երկրի պտտվելու այս իրողությունը. Բացատրել այս ոճի առանձնահատկությունները:

● Ուշադրություն դարձնել «մոլորակ» բառի գեղարվեստական ստուգաբանությանը և բացատրել բառի համանունական այս եզրի իմաստը:

● կետի հատվածում կառուցվածքային վերլուծություն կատարել: Դուրս գրել նախադասության գլխավոր անդամները՝ ուշադրություն դարձնելով ստորոգյալի ձևակազմությանը: Կազմել գծապատկերը:

● կետից դուրս գրել գոյականները և նշել ձևաբանական հատկանիշները:

● կետից դուրս գրել դերանունները և որոշել նրանց ձևաբանական հատկանիշները:

● կետից դուրս գրել բայերը և նշել նրանց ձևաբանական հատկանիշները: Նույն հատվածում կետադրական վերլուծություն կատարել:

● Բնագիտական և գեղարվեստական աղբյուրներից ընտրել տերևաթափը նկարագրող հատվածներ և համեմատել:

● Տերևաթափը նկարագրող մի փոքրիկ բանաստեղծություն հորինել:

Տ-ՈՃ.-12.

● Գրել կարծիք-գրախոսություն՝ եզրակացնելով, թե ինչպես պետք է գրվի այն, և այս դեպքում ինչպիսի՞ արժեք ունեն լեզվական վարքի կանոններին հետևելը, էթիկայի կանոնների պահպանումը:

Մարդկությանը գերխնդիրներ են պետք...

Ամեն մի իրականացված գերխնդիր մի արտառոց երևույթ է դառնում հոլացման հանդգնությամբ, իրականացման անսպասելիությամբ. այն օժտված է հնայելու, ապշեցնելու, հիպնոսելու հատկությամբ:

Գերխնդրի սկիզբն, իհարկե, մարդն է: Ինչ-որ տեղ ապրող ու ինչ-որ ազգային պատկանելությամբ: Բայց երբ գերխնդիրն իրականացվում է, այն կարող է որոշ ժամանակ անց մույնիսկ կորցնել իր ազգային պատկանելությունը, դառնալ համամարդկային արժեք: Անցնում են դարեր, ու խմորվում է մի ուրիշ երևույթ. հետաքրքրության ու ճանաչման ձգտում հանդեպ այն ժողովուրդն ու նրա պատմությունը, որն ստեղծել ու իրականացրել է այդ խնդիրը. այդպես է գալիս ժողովրդի անմահությունը...

Յուրաքանչյուր իրականացված գերխնդիր մի հարվածով, մի հզոր ցատկով մարդկությանը բարձրացնում է մի աստիճանով վեր: Նա հարկադրում է նորովի նայել աշխարհին, նոր իմաստ, նոր բովանդակություն հաղորդել արդեն եղածին ու գիտեցածին: Ուստի հարկավոր է, որ գերխնդիրը միշտ առաջ ընկնի իր ժամանակից: Այդ դեպքում նա իր ետևից կտանի կյանքը: Բայց... այն չպետք է անցնի բացարձակ անհնարիության սահմանը:

Ատոմային էներգիայի գաղափարը չէր կարող առաջանալ Արիստոտելի մեջ: Իսկ մեր ժամանակներում դեպի այլ աստղային համակարգեր տիեզերանավ ուղարկելը կարող է դառնալ սուկ գիտաֆանտաստիկ պատմվածքների նյութ: Միևնույն ժամանակ ամեն մի իրականացված գերխնդիր ինքնըստինքյան անկրկնելի է. կրկնօրինակը չունի ամենակարևորը՝ մոլիշ ուժ լինելու հատկությունը. մեր ժամանակ իմաստից զուրկ է բուրգ բարձրացնելը, թեկուզ ավելի մեծ, քան Զեոփսը, կամ թե նույն մարմարից մի նոր Պարթենոն կառուցելը...

Առաջընթացի համար լվացքի մեքենայի կողքին տիեզերանավ է հարկավոր, մանկամտորի կողքին՝ տարրական մասնիկների հզոր արագացուցիչ: Հարկավոր է նաև գերխնդիր. մեր՝ երկրային քաղաքակրթության կողքին մի նոր՝ այլ որակի քաղաքակրթություն... Մարդկությանը գերխնդիրներ են հարկավոր...

● Հատվածը գիտական ոճի ո՞ր տեսակն է /գիտաառումնական՞, գիտահանրամատչելի՞/:

● Գրել թեգիսները:

● Նշված լեզվաոճական առանձնահատկություններից առանձնացնել գիտական ոճին բնորոշները:

▲ Ոճական գունավորման առումով համեմատաբար չեզոք է:

▲ Հաղորդակցական գործընթացում առաջնայինը երկխոսությունն է, ուր դրսևորվում են խոսողի անհատականությունն ու ինքնատիպությունը:

▲ Զևազորվում է միայն գրական լեզվի օրինաչափություններով. ունի նորմատիվ բնույթ:

▲▼ Բնորոշ են շարադրանքի վերացարկում-ընդհանրացումը, պատճառա-
հետևանքային կապը, ճշտությունն ու ճշգրտությունը:

▲▼ Կարևոր են խոսքի միօրինակությունն ու կաղապարայնությունը:

▲▼ Գործառական ոճերի համակարգում աչքի չի ընկնում իր նորմավորվա-
ծությամբ:

▲▼ Բառապաշարի հիմնական շերտը կազմում են տերմինները, զբաղմուն-
քային կամ մասնագիտական բառերը:

▲▼ Գերակշռում են շարահյուսական բարդ կառույցները՝ հիմնականում
պատմողական բնույթի:

▲▼ Կարևոր նշանակություն է ստանում մաս խոսքային միջավայրը,
խոսող-խոսակից-միջավայր փոխհարաբերությունը:

▲▼ Սովորաբար գուրկ է հուզաարտահայտչական երանգավորումից:

▲▼ Հիմնական շերտը կազմում են հարադիրները, կրկնվող բարդու-
թյուններն ու դարձվածքները, ժողովրդական խոսքը՝ առածներ, ասացվածք-
ներ, անեծքներ, օրհնանքներ...

▲▼ Բառերի շարադասությունը կայուն է և սովորական:

▲▼ Ակնառու է քերականական միջոցների ու ձևերի խնայողությունը՝
«տնտեսումը»:

◆ Խոսել այն աղետների մասին, որոնք կարող են սպառնալ Երկիր
մոլորակի գոյությանը:

◆ Կարդալ սևակյան «կրակ գոյո» մտքերը, դրանք հիմնամիտք դարձնելով՝
գրել գեկուցում՝ լսարանում կարդալու համար: Վերնագրել այն և դուրս գրել հիմնա-
բառերը: Բացատրել գեկուցում-ի և գեկույց-ի միջև եղած տարբերությունները:

Ի՞նչ է սպասում այս մոլորակին,-

Ի՞նչ պատասխանեն:

Ի՞նչ է լինելու այս աշխարհի հետ...

Ի՞նչ է բուսնելու այս թշվառ հողին,

Եվ ի՞նչ լեզվով են խոսելու այստեղ...

Կրակն են ընկել մտքերի ձեռքից:

◆ Մի քանի աղբյուրներից օգտվելով՝ պատրաստել գրավոր գեկուցում
/հաղորդագրություն/ հետևյալ թեմաներից որևէ մեկի շուրջը /մեջքերումներ
կատարելիս ճիշտ ձևով ներկայացնել օգտագործված աղբյուրները/
ա/ «Միակազմ նախադասությունները և նրանց գործածությունը

խոսքում»,

բ/ «Մտորոզյալի տեսակները և նրանց դերը խոսքի տարբեր ոճերում»,

գ/ «Կոչականի արտահայտությունը խոսակցական ոճում»:

◆ 21-րդ դարում ապրող երիտասարդ, ի՞նչ գերխնդիրներ կան այսօր
մեր՝ երկրաբնակներիս կյանքում, և ի՞նչ «գերխնդիրներ» ունեն դու...

◆ Շարունակել՝ գրելով գիտաֆանտաստիկ ոճով՝

Երկիր մոլորակի շրթ բնակիչները՝ ապագա մարսաբնակները, հասնելով
Մարս ...

□ S-ՈՃ.-13.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԸ ԼԵՉՎԻ ՄԱՍԻՆ

Հոդված 1. Հայաստանի Հանրապետության լեզվական քաղաքականությունը

Հայաստանի Հանրապետության պետական լեզուն հայերենն է, որը
սպասարկում է հասարակության կյանքի բոլոր ոլորտները: Հայաստանի
Հանրապետության պաշտոնական լեզուն գրական հայերենն է:

Հայաստանի Հանրապետությունը աջակցում է իր սահմաններից դուրս
բնակվող հայերի շրջանում հայոց լեզվի պահպանմանն ու տարածմանը:

Հայաստանի Հանրապետությունը նպաստում է հայերենի ուղղագրու-
թյան միասնականացմանը:

Հոդված 2. Կրթության լեզուն

Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող կրթական և
ուսումնական համակարգերում դասավանդման և դաստիարակության լեզուն
գրական հայերենն է:

Հայաստանի Հանրապետության բոլոր միջնակարգ, մասնագիտական-
տեխնիկական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում հայոց
լեզվի ընդունելության քննությունը և հայոց լեզվի ուսուցումը պարտադիր են:

Հոդված 3. Քաղաքացիների լեզվական պարտականությունները

Պաշտոնատար անձինք և սպասարկման առանձին ոլորտներում աշխա-
տող Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները պարտավոր են տի-
րապետել հայերենին:

Հայաստանի Հանրապետությունը ներկայացնող անձանց պաշտոնա-
կան ելույթների լեզուն հայերենն է, եթե դա չի հակասում տվյալ միջազգային
ատյանում ընդունված կարգին:

Պաշտոնական խոսքում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի-
ները պարտավոր են ապահովել լեզվի անաղարտությունը:

Հոդված 4. Հաստատությունների լեզվական իրավունքներն ու պարտա-
կանությունները

Հայաստանի Հանրապետության պետական մարմինները, ձեռնարկու-
թյունները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները պարտավոր են.

ա. գործավարությունը կատարել հայերեն,

բ. համագումարներում, նստաշրջաններում, ժողովներում, գիտաժողով-
ներում, հրապարակային ատենախոսությունների և պաշտոնական ու զանգ-
վածային այլ միջոցառումների ժամանակ ապահովել ոչ հայերեն ելույթների
գույառնե հայերեն թարգմանությունը,

գ. ցուցանակները, ձևաթղթերը, դրոշմանիշները, մամականիշները, կնիք-
ները, միջազգային փոստային ծրարները ձևավորել հայերեն՝ անհրաժեշտու-
թյան դեպքում գույառնե լեզվի այլ լեզուներով:

Հոդված 5. Պետական լեզվաքաղաքականության իրականացումը

Պետական լեզվաքաղաքականությունը իրականացնում է Հայաստանի
Հանրապետության Կառավարությունը ...

Կրճատումներով /

Երևան. 17 ապրիլի 1993 թ. /Լրացումները 2005 .:/

① ♦ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանվում է պատասխանատվություն լեզվի մասին օրենքի պահանջները խախտելու դեպքում: Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենքից առանձնացնել տուգանքի նշանակում առաջացնող լեզվախախտումները՝ սահմանված տուգանքաչափերով:

② ♦ Լեզվական քաղաքականության, լեզվավիճակի, լեզվահարաբերությունների կարգավորման ոլորտում կա՞ն բացթողումներ. եթե այո, ապա ի՞նչ հոդվածներ կսահմանենք...

③ ♦ Կարդալ ՀՀ Սահմանադրության «Մարդու և քաղաքացիների հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները» գլուխը և նշել բառաքերականական ու ռճական առանձնահատկությունները:

④ ♦ Կարդալ գիտական ռճով ներկայացված տեքստը և վերաշարադրել պաշտոնական ռճով:

Խոսքի մեջ հաճախ են օգտագործվում բառեր, բառակապակցություններ, նախադասություններ, հրոնք քերականորեն կապված չեն նրա հետ: Տրոհե՞լ վերնագիրը, թվարկումները մեծատառով սկսել, վերջում կե՞տ դնել, ստորակե՞տ, վերջակե՞տ, թե՞ չտրոհել: Եվ, վերջիվերջո, որո՞նք են նախադասության հետ քերականորեն չկապվող միավորները: Կետադրական վիճելի հարցերը կարգավորելու և անհիմաստ ուղղագրական գուգաձևությունները վերացնելու նպատակով Տերմինաբանական կոմիտեին ներկայացվեց Ս. Աբրահամյանի կազմած նախագիծը, որը հաստատվեց 1982 թ.: Այդ որոշման մեջ հստակորեն սահմանվեցին խոսքի հետ քերականորեն չկապվող միավորները: Դրանք են՝ վերնագրերը, ինքնուրույն կիրառություն ստացած կոչերը և տեղեկատու իմաստ արտահայտող նախադասությունները, ազդագրերի, նկարների, քանդակների անվանումները, հոդվածի /ստեղծագործության/ հեղինակի, պաշտոնական հաղորդման /որոշման, հրամանագրի, ծանուցման, հայտարարության և այլն/ պատասխանատու անձի, կազմակերպության և ղեկավար մարմնի անունները, ինչպես և մեջբերված աղբյուրի անվանումը, գրքերի, թերթերի և այլ հրատարակությունների ու այլ կարգի տեղեկատու տվյալները, բառերի, բառակապակցությունների պարզ թվարկումները: Ըստ սահմանված կանոնի՝ նրանցից հետո տրոհության որևէ նշան չպետք է դնել, բացառությամբ այն տողասկզբի վերնագրի, որին անմիջապես հաջորդում է շարադրանքը /տրոհվում է վերջակետով/:

Մեկ այլ կանոնի համաձայն՝ խոսքի հետ քերականորեն չկապվող միավորները գրվում են մեծատառով, բացառությամբ իրար տակ թվարկվող բառերի ու բառակապակցությունների, ներդրյալ մեկնական դերով հանդես եկող անկախ գործածվող և փակագծերի մեջ առնվող բառերի ու բառակապակցությունների: Ինչ վերաբերում է գծապատկերներում և առհասարակ սխեմաների ձևերով ներկայացվող թվարկումներին, ապա գիտական բնութագրումները պետք է սկսել մեծատառով, իսկ դրանց հիման վրա առանձնացվող միավորները կամ օրինակները՝ փոքրատառով:

Տ-ՈՃ.-14.

Մի անգամ հայր ու որդի իրենց իշուկով շոգին ճամփորդում էին քաղաքի փոշոտ փողոցներով: Հայրը նստած էր էշին, իսկ որդին սանձից բռնած գնում էր նրանց հետ:

-Խեղճ տղա,- ասաց անցորդներից մեկը,- նրա փոքրիկ ոտքերը հազիվ են հասնում էշի հետևից: Դու ինչպե՞ս կարող ես ծույլ-ծույլ նստել էշի վրա, երբ տեսնում ես՝ տղադ ուժասպառ է եղել:

Հայրը նրա խոսքերը սրտին մոտ ընդունեց: Երբ անկյունում նրանք շոջվեցին, նա իջավ էշից ու տղային կարգադրեց հեծնել էշին:

Շատ շուտով նրանց մի ուրիշ մարդ հանդիպեց: Նա բարձրաձայն ասաց. Ի՞նչ ամոթ է: Փոքրը սուլթանի պես նստել է էշին, իսկ նրա խեղճ ծեր հայրը վագում է ետևից:

Տղան շատ վշտացավ այդ խոսքերից ու հորը խնդրեց իր ետևում նստել էշին:

-Բարի՛ մարդիկ, դուք երբևէ նման բան տեսե՞լ եք,- չաղբայի տակից ձայնեց մի կին: - Այսպես տանջել կենդանուն: Ոնց որ բազմոցի վրա նստած լինեն: Օ՛, խեղճ կենդանի:

Ոչ մի բառ չասելով, ամոթահարված՝ հայր ու որդի իջան էշից:

Հագիվ էին նրանք մի քայլ արել, երբ հանդիպած անցորդներից մեկը սկսեց ծիծաղել նրանց վրա.

-Էս ձեր էշն ինչու՞ ոչինչ չի անում, ոչ մի օգուտ չի տալիս ու նույնիսկ ձեզնից ոչ մեկին չի տանում:

Հայրը էշին մի լրիվ խուրձ դարձան տվեց ու ձեռքը դրեց որդու ուսին:

-Ինչ էլ որ մենք անելու լինենք,- ասաց նա,- անպայման կգտնվի մեկը, որը մեզ հետ համաձայն չի լինի: Ես կարծում եմ, որ մենք ինքներս պիտի որոշենք, թե ինչպես ճանապարհորդենք:

① ♦ Դուրս գրել հնչյունափոխված բառերը:

② ♦ Ընդգծել դերանունները և որոշել ձևաբանական հատկանիշները: Առանձնացնել հոլովվողները և նրանցից մեկը հոլովել:

③ ♦ Դուրս գրել բայերը՝ նշելով ձևաբանական հատկանիշները:

④ ♦ Ընդգծել պարագաները և որոշել նրանց արտահայտության ձևը:

⑤ ♦ Առանձնացնել ուրիշի ուղղակի խոսքով նախադասությունները, ընդգծել հեղինակի խոսքը և փոխել շարադրությունը /երկու ձևով/: Դրանք վերածել անուղղակի խոսքի:

⑥ ♦ Էշ բառով դարձվածքներ գրել և բացատրել նրանց իմաստը:

⑦ ♦ Ընդգծել հետևություն արտահայտող նախադասությունը և այն սկիզբ դարձնելով՝ գրել մի փոքրիկ պատմություն:

Բ. Հազարտունուկը գրոսնում էր իր հարյուր ոտքերի վրա, հենց դրա համար էլ նրան հազարտունուկ են ասում: Հրաշք բան է՝ գրոսնել՝ ունենալով հարյուր ոտք, այնու նույնիսկ մի գույգ ունենալու դեպքում դրանք կտռավարելն այնքան էլ հեշտ չէ: Իսկ հարյուր ոտքերից գլուխ հանելն իսկապես որ գրեթե անհնար է: Բայց հազարտունուկին դա առանց դժվարության հաջողվում էր:

Աղվեսի հետաքրքրասիրությունը շարժվեց. չէ՞ որ աղվեսները միշտ հետաքրքրասեր են: Աղվեսը նայում էր, ուսումնասիրում, վերլուծում, բայց չէր կարողանում հավատալ դրան:

- Սպասիր, ես կամենում եմ հարցնել քեզ: Դու ինչպե՞ս ես կառավարում այդ ամենը, ինչպե՞ս ես որոշում, թե որ ոտքդ որից հետո շարժես: Հարյուր ոտք... Դու այնքան սահուն ես քայլում...

Հազարոտնուկը շփոթվեց, փակեց աչքերը և փորձեց գնալ: Դա շատ դժվար էր, գրեթե անհնար: Նա ընկավ գետնին. ինչպե՞ս գլուխ հանել հարյուր ոտքերից: Աղվեսը ծիծաղեց, իսկ զայրացած ու շփոթված հազարոտնուկը սկսեց լաց լինել, բայց...

❖ ♦ Ի՞նչ արեց և ի՞նչ պատասխան տվեց հազարոտնուկը:

❖ ♦ Բառարաններից օգտվելով՝ փորձել ներկայացնել հազար թվականն ունեցող բաղադրյալ բառերի ամբողջությունը՝ բառակազմական փունջը:

❖ ♦ Ստորև տրված ասույթներն ու առած-ասացվածքները կարո՞ղ են ամփոփիչ նախադասություն դառնալ թե՛ Ա և թե՛ Բ տեքստերի համար:

- ✓ Ավելի լավ է լինել նախանձի առարկա, քան կարեկցանքի: /Հերոդոտ/
- ✓ Մարդը պետք է լինի իր կյանքի տիրակալը և իր խղճի գերին: /Էբներ-Էշենբախ/
- ✓ Մեծ կասկածամտությամբ աչքի են ընկնում նրանք, ովքեր քիչ բան գիտեն: /Բեկոն/
- ✓ Հասկանալու համար, որ երկինքն ամեն տեղ կապույտ է, պետք չէ շուրջերկրյա ճանապարհորդություն կատարել: /Գյոթե/
- ✓ Մի թթու խոսք ընդունակ է մթազնել մեծագույն երջանկությունը: /Հոմերոսի լա Սերնա/
- ✓ Բարձրագույն իմաստությունը ինքն իրեն ճանաչելն է: /Հեգել/
- ✓ Խելացի չէ ձիերը փոխել գետն անցնելու ժամանակ: /Ա. Լինկոլն/
- ✓ Մոլորություններն էլ օգտակար են լինում, քանի դեռ մենք երիտասարդ ենք, միայն թե դրանք չպետք է քարշ տալ մինչև ծերություն: /Գյոթե/
- ✓ Վիշտը նրան է մաշում, ով խոնարհությամբ է հանձնվում նրան: /Շեքսպիր/
- ✓ Ամեն տեսակ սուսկ քաղում են, բայց ոչ բոլորն են կողովը ցնում:
- ✓ Փոխանակ կասկածելու ավելի լավ է հարցնել:
- ✓ Ամեն գլուխ իր գլխացավն ունի:
- ✓ Ամեն քերան տուպակ չէ, որ կարես:
- ✓ Արագ ման գամ, կասեն՝ զիժ է, կամաց ման գամ, կասեն՝ քոտ է:
- ✓ Տուն քանդողի տունը աստված կքանդի:
- ✓ Ամեն թռչուն իր կտուցով կտառի:
- ✓ Ուրիշի համար լացողը իր աչքերից կզրկվի:

♦ ԲԱՆԱՎԻՃԵԼ՝

1. «Իմ շրջապատի մարդի՞կ են որոշողը, թե՞ ես»
2. «Բա՞խտն է որոշողը, թե՞ ես»
3. «Ամտեսե՞լ հասարակական կարծիքը, թե՞ ոչ»

Չ S-ՈՃ.-15.

Մի անգամ Հնդկաստանի թագավորներից մեկին ուղարկեցին երեք լրիվ միատեսակ արձանիկներ, չորս կիսանդրիներ և նամակ: Գրության մեջ ասված էր, որ արձանիկներից ու կիսանդրիներից յուրաքանչյուրն ունի իր նշանակությունը և արժեքը: Թագավորը կանչեց իր բազում խորհրդականներին ու հրամայեց գտնել տարբերությունները: Ուսյալ այրերն այդպես էլ չկարողացան ո՛չ արտաքին, ո՛չ էլ ներքին տարբերություններ գտնել: Միայն Բիրբալ անունով մի իմաստուն շարունակում էր չիանձնվել: Նա արձանիկների ականջներում մի քանի փոքրիկ անցքեր գտավ և դրանց մեջ ոսկյա բարակ լար մտցրեց: Առաջին արձանիկի դեպքում լարի ծայրը դուրս եկավ մյուս ականջից, երկրորդինը՝ բերանից, իսկ երրորդի մոտ՝ պորտից: Ինչ վերաբերում էր կիսանդրիներին, ապա մեկի ուղեղատուփը լիքն էր, իսկ աչքերը փակ էին, մյուսի ուղեղատուփը դատարկ էր, սակայն աչքերը բաց էին, երրորդի թե՛ ուղեղատուփն էր լիքը, և թե՛ աչքերն էին բաց, չորրորդի և՛ աչքերն էին փակ, և՛ ուղեղատուփն էր դատարկ: Մի փոքր մտածելով՝ նա ասաց.

- Առաջին արձանիկը խորհրդանշում է այն մարդուն, որի մի ականջից մտնում է, մյուսից դուրս թռչում: Երկրորդը հիշեցնում է այն մարդուն, որը, հազիվ լսելով ասվածը, միանգամից շտապում է պատմել ուրիշներին: Դե, իսկ երրորդ արձանիկը նման է նրան, ով լսածը աշխատում է անցկացնել սեփական սրտի միջով: Այդ արձանիկը երեքից ամենաարժեքավորն է:

-Իսկ կիսանդրիները՝

-Մարդիկ չորս տեսակ են լինում: Առաջին խումբն այն մարդիկ են, ովքեր ինչ-որ բան գիտեն, բայց չգիտեն, որ դա գիտեն: Այդ մարդիկ քնած են. նրանց հարկավոր է արթնացնել: Երկրորդ խումբը նրանք են, ովքեր ոչինչ չգիտեն, և գիտեն, որ ոչինչ չգիտեն: Այս մարդկանց հարկավոր է օգնել: Երրորդ տիպը նրանք են, ովքեր ինչ-որ բան գիտեն և գիտեն, որ դեռ չա՛տ բաներ էլ չգիտեն: Սրանք ուսյալ մարդիկ են: Եվ վերջապես մարդիկ կան, ովքեր ոչինչ չգիտեն, և չգիտեն, որ ոչինչ չգիտեն: Սրանց ոչնչով օգնել հնարավոր չէ:

❖ ♦ Գտնել այն բառերը, որոնք «ր + բաղաձայն» են՝ յունականակցությունն ունեն, և բացատրել նրանց ուղղագրությունն ու ուղղախոսությունը:

❖ ♦ Ընդգծել են՝ յունականակցված բառերը:

❖ ♦ Գտնել քանակային իմաստ արտահայտող բառերը և որոշել նրանց խոսքիմասային պատկանելությունը:

❖ ♦ Դուրս գրել բացառական, գործիական, ներգոյական հոլովով դրված բառերը և որոշել նրանց շարահյուսական կիրառությունները:

❖ ♦ Բացատրել բուրժի գործածության դեպքերը:

❖ ♦ Ընդգծել ժխտական նախադասությունները և բացատրել ձևակազմությունը:

❖ ♦ Գտնել անդեմ նախադասությունները:

Ս-ՈՃ.-16.

Անցորդ:

Եթե անգամ ծարավ չեն քո շուրթերը, անտարբեր չանցնես այս աղբյուրի մոտով: Ով էլ որ լինես՝ հոգնած ճամփորդ, թե քամու պես շտապող սիրահար, դալար պատանի, թե հողին բարևող ծեր իմաստուն, իմացիք մի բան. քեզ համար է այս աղբյուրը: Իր կյանքի վաթսուհին՝ զգրորդ ամառնամուտին՝ այս աղբյուրը քեզ համար է շինել ուստա Մեհրաբը:

Իմացիք սա, ո՛վ անցորդ:

Իսկական մարդու կենսագրությունը կիսատ չենքի է մնան. չի ավարտվում երբեք, և անգամ մահը անկարող է այս շենքը դագաղ դարձնելու: Դու նայում ես այդ կիսապտ շենքին, և սիրտդ ժպտում է կյանքի գույներով, կյանքի, որ վերջ չունի և չունի տանիք: Իսկական մարդիկ չեն հասնում տանիքին, որովհետև նրանց տանիքը երկինքն է:

... Ես նայում եմ վարպետի թաց մատներին, ծերունական մանրաքանդակ դեմքին, երկնքի կտորներ հիշեցնող աչքերին, և ինձ հանկարծ թվում է, որ նա՝ Մեհրաբ Միրզախանյանը, հին-հին դարերից է եկել սոճիների այս կանաչ պուրակը: Ինձ թվում է՝ նա՝ ուստա Մեհրաբն է կառուցել Գառնիի հեթանոսական տաճարը, նրա մատներն են ժայռերի մեջ փորել Գեղարդի հրաշքը, ինձ թվում է՝ նրա մուրճի հետքերն են կրում Չվարթնոցը, Անին, Էջմիածինը...

Մովորական այս հայ վարպետը դառնում է իմ ժողովրդի հավաքական դիմանկարը՝ ինչ-որ անօգնական բարություն աչքերում և մուրճը՝ կոշտացած, հանճարեղ մատների մեջ ամուր սեղմած:

Ես ուզում եմ խոնարհվել վարպետի առաջ, համբուրել այդ կոշտացած, իմաստուն մատները, ինչպես մայրս է համբուրում Մեսրոպ Մաշտոցի շիրիմը...

Անցորդ:

Եթե անգամ ծարավ չեն քո շուրթերը, անտարբեր չանցնես այս աղբյուրի մոտով: Ով էլ որ դու լինես՝ հոգնած ճամփորդ թե՛ քամու պես շտապող սիրահար, ծաղկուն պատանի թե՛ հողին բարևող ծեր իմաստուն, իմացիք մի բան. քեզ համար է այս աղբյուրը:

/Վ. Պետրոսյան/

- ① ♦ Դուրս գրել ածանցավոր քառերը:
- ② ♦ Ընդգծել դիմավոր քայերը և նշել ձևաբանական հատկանիշները:
- ③ ♦ Կազմել գոյականների տրական հոլովը:
- ④ ♦ Բացատրել կետադրությունը:
- ⑤ ♦ Գտնել ամենաշատ քաղաղրիչ-մախադասություններ ունեցող մախադասությունը և շարահյուսական վերլուծություն կատարել:
- ⑥ ♦ Անցորդ կոչականին լրացումներ ավելացնել:
- ⑦ ♦ Ի՞նչ է նշանակում «ծողին բարևող ծեր իմաստուն» արտահայտությունը:

Ս-ՈՃ.-17.

Լեռներ, ներշնչված դարձյալ ձեզանով,
 Թընդում է հոգիս աշխուժով լցված
 Ու ջերմ ըղձերը, բախտից հալածված,
 Չեզ մոտ են թըռչում հախտուն երամով...
 ...Ձե՛զ, ձեզ վերըստին, ամպամած լեռներ,
 Կյանքի տխրության ամպերի տակից
 Ես ձայն եմ տալիս ու ծանրաթախիծ
 Հոգուս ձայները ձեզ բերում նըղեր...
 ...Մթնեց: Ծերունին լուռ չարչարանքով
 Մի քանի կոճղեր դրեց կըրակին,
 Նորից բարևեց իր երկրի կարգով
 Ու բարի մաղթեց ջահել դոնադին:
 ... - Ի՞նչ ես կորցրել, - ընչի ման գալի,
 Խոսեց ծերունին դառը խնդալով,-
 Բա մեռած հո չենք, ապրում ենք, էլի,
 Ամեն մեռնողի երանի տալով:

Մեր ապրուստն ի՞նչ է. - մի կտոր չոր հաց,
 Էն էլ հըրեն հա՛ - երկընթից կախված:
 Մի մարդ որ նըրա երեսը պահի՝
 Նըրա ապրուստը ի՞նչ պետք է լինի...
 Ես քեզ օրինակ: Էս խոր ձորերում
 Էս է չորս քսան տարիս լըրացավ,
 Ոչ մի խնդություն տեսա իմ օրում,
 Ոչ էլ մի անգամ աչքս լիացավ:
 ... Մի՛նը իր կամքին՝ ինչ ասես անի,
 Մյուսը խոսելու իրավունք չունի.
 Ես չասեմ, դու հո կարդացող մարդ ես,
 Էն ո՞ր աստվածն է կարգ դըրել էսպես...
 Երկուն էլ հայ եմ, ունեն մի հավատ,
 Էլ ընչի մուժիկ, կամ էլ ի՞նչ քավադ.
 Նըրա աքի՛նը կարմի՞ր է մերից,
 Թե՞ ավել հունար դուրս կըզա ձեռից:

/Հ. Թումանյան/

① ♦ Տարբերվում է արդյոք հեղինակի լեզուն իր հերոսի լեզվից /համեմատել և հակադրել/: Նշել թե՛ մեկի, թե՛ մյուսի բնորոշ հատկանիշները: Բնութագրել խոսակցական լեզուն՝ այն հանդիսադրելով գրական լեզվին:

② ♦ Մանրամասնորեն վերլուծել ծերունու լեզուն՝ կարդալով պոեմն ամբողջությամբ. կա՞ն քառեր, արտահայտություններ ու քերականական ձևեր, որոնք այսօր գործածական չեն, և ինչո՞ւ. ինչպե՞ս են կոչվում դրանք:

③ ♦ Օգտվելով Լ. Եզեկյանի «Ոճագիտություն» բուհական դասագրքից՝ զեկուցում պատրաստել «Գեղարվեստական ոճը և նրա առանձնահատկությունները» թեմայով՝ ուշադրություն դարձնելով նրանում լեզվի մյուս գոյա-ձևերի դրսևորման հարցերին:

Աշխատանքի ընդունվելու համար մենք պարտադիր ներկայացնում ենք դիմում՝ ուղղված այդ հաստատության ղեկավարին, ինքնակենսագրություն, իսկ պահանջվելու դեպքում՝ բնութագիր /դպրոցից, բուհից, նախկին աշխատավայրից/, երաշխավորագիր, աշխատանքային գործույժ /եթ ունենք/, գիտական աշխատանքների ցուցակ և այլն: Մեր դիմումի վրա այդ հիմնարկի ղեկավարը մակագրում է՝ տալով իր համաձայնությունը և կարգադրելով գործավարին՝ հրամանագրել: Ապա տրվում է գրավոր հրաման, և մենք սկսում ենք աշխատել: Աշխատանքային գործունեության ընթացքում մենք վերադասին երբեմն գրավոր զեկուցագիր /պահանջ, առաջարկ/, հաշվետվություն ենք ներկայացնում մեր կատարած աշխատանքի որևէ փուլի, գործուղման արդյունքների մասին: Կարող են ստուգվել մեր կամ մեր բաժնի գործերը, և այդ դեպքում ստուգողները գրում են արձանագրություն, ակտ: Վերադասը կարող է ամել գրավոր կարգադրություն, կայացնել պարտադիր կատարման որոշում: Հաշվապահության ելքի ու մուտքի մատյաններում գրառվում են ֆինանսական հաշիվները, աշխատավարձի հրամաններ ու ցուցակներ են կազմվում: Մի հիմնարկ մյուսին կարող է ուղարկել պաշտոնական մամակ՝ որևէ առաջարկով, արտաքին գործերի նախարարությունը կարող է նուտա հղել մի այլ երկրի նախարարության և այլն:

Վ. Գաբրիելյան, «Գրավոր խոսք»/

Օ♦ Նկարագրել հիշատակված փաստաթղթերի կառուցվածքը՝ համապատասխան մտաշածկերով:

Շ♦ Տարբեր հաստատություններից տարբեր տիպի բլանկներ /ձևաթերթեր/ վերցնել և նկարագրել նրանց կազմության ձևը:

Յ♦ Ի՞նչ է ցանկացել ասել Էնգելը՝ իր ընկերոջը գրելով. «Ներիր, որ շատ ընդարձակ ստացվեց մամակս. ժամանակ չկար մտածելու»:

Զ♦ Կարդալ Չ. Չապլինի մամակը դատերը, արտագրել այն և նրանում ընդգծել բարոյախրատական նախադասությունները:

Ը♦ Մեծերի «Նամականի»-ներից ընտրել և գրել մամակներ՝ անձնական և պաշտոնական բնույթի: Ծի՞շտ է արդյոք Պ. Սևակը, երբ գրում է. «Մարդ անձնական մամակում լինում է ինչպես իր տանը. փոքր-ինչ անփույթ, բաց, կարճ՝ մի այնպիսի վիճակում, որով փողոց դուրս չեն գալիս»:

Թ♦ Ընտրել թեմաներից մեկը և մամակ գրել՝ ուղղված՝
ա/ գալիքի գանգրահեր տղային
բ/ քո երագների տիրակալին
գ/ Մարսի բնակիչներին
դ/ ի՞նքը քեզ:

Ր♦ Տեղեկատվական տեքստեր են երկտողը /համառոտ մամակը/, բացիկը, հեռագիրը, ծանուցագիրը, ազդ-հայտարարությունը, հրավիրատոմսը, համակարգչային և քջջային հեռախոսների օգնությամբ ուղարկված հաղորդագրությունները, քաղաքականության մեջ օգտագործվող բաց-մամակը. ներկայացնել յուրաքանչյուրի ձևակազմությունը:

Սիրելի՛ բարեկամ.

Հանձնի է տխրել, երբ մխիթարվելու հույս կա: Տառապող մարդն իսկապես երջանիկ է, եթե ունի բարեկամներ: Առաքելական ճշմարտությամբ լի Չեր մամակը մի քիչ հանգստացրեց ինձ: Բայց ինչպե՞ս ոչնչացնեն իմ կրած հոգեկան բուռն հուզումների հետքերը: Ինչպե՞ս մխիթարվել, երբ մեկ ամսում սպառեցի մարդու երջանկության համար մեծագույն աղբյուրը, և դա ինձ չբերեց ոչ՝ երջանկություն, ոչ՝ հույս, այլ միայն համոզվածություն, որ այն մեկընդմիջտ ինձ համար սպառվել է:

Օ, բարոզեցեք այժմ խաղաղություն: Կարեկցանք պահանջեցեք տառապալներից: Ո՛չ, ատելություն և ուրիշ ոչինչ: Ով խորապես չի ապրում ներկան, չի կարող իսկապես սիրել ապագան... Ես ուզում եմ վրիժառու լինել տառապանքիս համար... Կան մարդիկ, որոնց գուցե վիճակված է բարիք գործել, բայց երբեք այն չզգալ: Կարծում եմ՝ ես պատկանում եմ նրանց թվին:

Չէի ցանկանա հավատալ քո անողոր կամխազուշակությանն այն մասին, որ հասել է իմ աշխատանքի վախճանը: Մակայն խոստովանում եմ, որ նրանում ճշմարտության մաս կա: Գիտնական դատնալու համար հարկավոր է մոռանալ ամեն ինչ, բացի գիտությունից: Այդ ունակությունը պակասում է ինձ: Իմ սիրտը ապստամբում է բանականության դեմ: Բայց ես քեզ մնան չեմ ավելացնում. «Եվ շատ ավիտոս»:

Ներիր ինձ, Օգյուստ... Իմ սրախոսություններն անմեղ են, ծիծաղը՝ անլաց...

Վերընթերցելով քո մամակը՝ ես ուշադրություն դարձրի մի նախադասության վրա: Դու ինձ մեղադրում ես, որ ես արբեցած եմ ձեռքերս, սիրտս, գլուխս ապականող աշխարհի նեխիչ շնչով... Արբեցած: Ես հիասթափված եմ ամեն ինչից, նույնիսկ պատվասիրությունն ինձ դավաճանեց: Ինչպե՞ս կարող է ինձ ապականել այն աշխարհը, որն ինձ համար զգվելի է: Մտածիր...»

Ըն՝ է. Գալուս

Երեքշաբթի, 29 մայիսի, 1832թ.

Օ♦ Պահպանված են տեղեկատվական տեքստին բնորոշ հատկանիշները: Ներկայացնել մամակ գրելու մշակված կայուն ձևը:

Շ♦ Կարդալ և պատասխան-մամակ գրել:

«Խաղաղ իրիկունով նստեցե՛ք դաշնամուրի մոտ, կիսախավարի մեջ նվագեցե՛ք որևէ մեղմ, թախծոտ, զգվող մի բան: Եվ եթե Չեր արցունքներն ակամա հոսեն, հիշեցե՛ք, որ հեռվում մեկը նստել ու թախծում է և երբեմն մտաբերում է Չեզ: Դուք Չեզ անպայման լավ կզգաք:

Առանձնացե՛ք երբեմն թախծի ու տխրության պահին և արտասվեցե՛ք ու անրջե՛ք. չե՞ որ դա հոգու պահանջն է և նույնիսկ անհրաժեշտ է, որքան սնունդը:

Հետո մենության անապատից վերադարձե՛ք մարդկանց մեջ՝ նորոգված ու լուսավոր, բարությանը ու սիրով լի:

Գրեցե՛ք ինձ: Մի՛ բարկացե՛ք և մի՛ նախատեք ինձ մամակիս անկանոնության և անընթեռնելիության համար»:

Հանեցեք Պեչորիին ուսումնական ծրագրերից. նա մեր ժամանակի հերոսը չէ: Եկեք անկեղծ լինենք: Ասացեք՝ ժամանակակից դպրոցականներին հետաքրքրո՞ւմ են օրլոմովները, պեչորիները՝ իրենց հեռավոր խնդիրներով և հոգսերով: Այսօր բոլորովին այլ ժամանակներ են: Այդ օրլոմովները ուսուցիչներին էլ այլևս չեն հետաքրքրում: Բայց դուք, սիրելի՛ ուսուցիչներ, շարունակում եք ապրել նրանց կյանքով կամ փորձում եք ապրել, նրանց համար «երկուսներ» եք նշանակում, որովհետև նրանք ձեզ ... «կերակրում են»: Համձնարարելի են ծրագրով: Երբ հիանում եք դեկաբրիստներով, չե՞ք մտածում, որ նրանք ծայրահեղական-տեռորիստներ են... Մեր մեջ չե՞ք սերմանել, թե բոլոր թագավորները /ցարերը/ վատն են, որովհետև թագավորներ են...

Յուրաքանչյուր ժամանակ առաջադրում է իր հերոսներին և հակահերոսներին, և շատ կարևոր է սովորել գնահատել նրանց արարքները: Ի՞նչ է նշանակում «Աֆղանստանի սինդրոմ», կամ «սինդրոմ Չեչնիայի»: Մեր մարմնի ո՞ր օրգաններն են ցավում՝ էլի չենք կարողանում կարգավորված բացատրել բժշկին: «Սովորեցրե՞լ են», «սովորե՞լ ենք» ... Մեր օրերում շուկայական հարաբերությունների եռուզեռում շատ քչերը գիտեն՝ ինչպե՞ս «փող աշխատել», իսկ ինչպե՞ս հարստանալ և շարունակել մարդ մնալ՝ ընդհանրապես ոչ ոք չգիտի: Մենք՝ աշակերտներս, պատասխանների ենք սպասում...

Եթե չդառնանք մաթեմատիկոսներ, ֆիզիկոսներ կամ քիմիկոսներ, ապա մեզ արդյոք պետք կգամ այն գիտելիքները, որոնք այդպես համառորեն և տքնաջանորեն սովորեցնում են դպրոցում, բուհերում: Ի՞նչ ասել գերազանց գնահատականներով ավարտած ինժեներ-տեխնիկին, որը կարողանում է միայն էլեկտրական լամպը փոխել...

Երևի թե պետք չէ մանկավարժ-առարկայագետներն այդպես համառորեն պայքարեն, որ յուրաքանչյուր աշակերտ լավ իմանա հենց իրենց առարկան: Գուցե հարկ է հասնել այն բանին, որ յուրացվի միայն այն, ինչ անհրաժեշտ է և հանդիպում է կյանքում:

Լ. Ի. Նիկոլայիչ/

Օ♦ Հայտնե՞ք ձեր կարծիքը ձեր ռուսուցիչների, դասախոսների և մեծերի հարցի շուրջը:

Օ♦ Նույն հարցի շուրջը ձեր ուսուցիչների, դասախոսների և մեծերի կարծիքը փորձե՞ք ներկայացնել /«Ո՞վ է նա՞՝ մեր ժամանակի հերոսը» կամ՝ «Ի՞նչ և ինչպե՞ս են սովորեցնում դպրոցում, բուհում»:

Օ♦ Ինչպես բացատրել ավագ սերնդի հավերժական տրտումը՝ «մենք ձեր տարրիմ...», «մեր ժամանակներում...»...

Օ♦ Ինչո՞ւ եք դուք՝ երիտասարդներդ, անվերջ արդարանում՝ «Ի-ե, մեր ժամանակներն ուրիշ են...», «ձեր ժամանակներն անցել են...», «մենք դուք չենք...»:

Օ♦ Ինչպե՞ս հասկանալ. «Ի՞նչ տարօրինակ են այս երիտասարդները. անցյալն ատում են, ներկան՝ արհամարհում, ապագայի նկատմամբ անտարբեր են»: /Օսկար Ուայլդ/

Եվ Հր. Աճառյանը սիրեց իր սանին: Հետո այդ սերը պիտի վերածվեր այնպիսի մի համագործակցության, որը... շարունակվելու էր հոգեհարազատ խնամակալի ջերմությամբ ու ծնողական հոգատարությամբ սանին շրջապատած ուսուցչի նույնիսկ... մահից հետո, և շարունակվում է մինչև այսօր:

Աղայան-գիտնականը... խառնվածքով որոնող հեղինակ է: Նրա ամբողջ ստեղծագործական կյանքը գիտական ճշմարտությանը հասնելու ձգտման ու մաքառումների մի գեղեցիկ օրինակ է...

Էդ. Աղայանի անունը ... անբաժան էր Հր. Աճառյանի՝ իր ուսուցչի անունից: Վերջինս, իր կենդանության օրոք վիթխարի քանակությամբ աշխատություններ տպագրելով հանդերձ, հայտնի է, որ շատ բան էլ թողեց կիսատ ու թերակատար: «Ձեռագրերս թողնում եմ Էդ. Աղայանին՝ խմբագրելու և հրատարակելու», - գրել է Հր. Աճառյանն իր կտակում:

Նա մեր այն գործիչներից է, որոնք հայոց գիտության համարումն ու համբավը դուրս են բերում ոչ միայն հանրապետության, այլև միության սահմաններից, տարածում աշխարհի հորիզոնականներում:

Ճիշտ է, որ արդեն իսկ մեծ է նրա երախտիքը հայրենական գիտության զարգացման գործում, սակայն ճիշտ է և այն, որ նա այժմ, գտնվելով իր ուժերի առավել ծաղկման շրջանում, ասելիք ու անելիք դեռ շատ ունի...

Ուստի և ցանկանք մեր սիրելի ուսուցչին, գիտնականին ու մարդուն հոգու կորով ու առողջություն, երկար տարիների երջանիկ կյանք ու պայծառ մտահղացումների իրականացում: 1973 թ. մայիս, ք. Երևան

Ա. Պապոյան /Էդ. Աղայանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ/

Օ♦ Ձեր ֆակուլտետի ուսանողական խորհուրդը որոշել է նշել ձեր դասախոսներից մեկի ծննդյան 60-ամյակը.

ա/ Գրել հայտարարություն՝ նշելով կայանալիք միջոցառման տեղը, ժամանակը և առիթը, կազմակերպող մարմնի անունը, անհրաժեշտ տեղեկություններ հաղորդելով մասնակիցների մասին:

բ/ Հրավիրատուներ բաժանել. ներկայացնել երավիրատուն գրելու կանոնակարգը: գ/ Ընորհավորական բացիկ ուղարկել ուսանողական խորհրդի անունից:

դ/ Պաշտոնական ելույթի խոսք գրել և բացատրել շնորհավորական այս տիպի խոսքի ոճական առանձնահատկությունները. առանձնացնել հեռակետային բառերն ու արտահայտությունները:

Օ♦ Ընորհավորական խոսքին սովորաբար հաջորդում է բարենադիբության պահը /վարվելակերպի այնպիսի իրադրություն, երբ խոսողն ու խոսակիցը/ները/ միմյանց լավն ու բարին են ցանկանում. հետագա հաջողություններ մաղթում/: Ընորհավորական խոսքը երբեմն զուգակցվում է նվերի համձման արարողության հետ: Բարենադիբանքների ամուսնում են նաև բաժակաճառերը: Գրել շնորհավորական, բարենադիբական, նվերատվական, բաժակաճառային հիմնամասխադասություններ և որոշել դրանցից յուրաքանչյուրի կիրառական-գործառական յուրահատկությունը:

S-ՈՃ.-22.

Ա. Բառերը, ինչպես և մարդիկ, ունեն իրենց կենսագրությունը, իրենց ճակատագիրը: Որոշ բառեր հարուստ ծննդաբանություն ունեն, որոշ բառերի համար կարելի է վկայագիր, անձնագիր, աշխատանքային գրքույկ բացել, որտեղ նշված կլինեն ծննդյան թիվը, տեղը, ժամանակը, ազգությունը, օգտագործման վայրը և գործածության ոլորտը... Մեզ հայտնի են նրանց ծնողները, նրանց ծագումը: Օրինակ՝ **ի մ պ ր ե ս ի ո ճ ի զ մ** բառի համար կարող ենք գրել՝

Ծննդյան թիվը՝ 1874 թ.:
Հայրենիքը՝ Ֆրանսիա:
Ծննդավայրը՝ Փարիզ:

Ստեղծվել է քննադատ Լեռուայի կողմից /Յուցահանդեսում նկատել է Կլոդ Մոնեի «Ծագում է արևը» նկարը. նրա անմիջական բացականությունն էլ հիմք է ծառայել այս բառի ծննդյան համար/:

Դարեր առաջ այն կարծիքը կար, որ օղը միատարր է: Հուանդացի բնագետ Յան Բատիստ վան Հելմոնդտը /1577-1644/ եզրակացրեց, որ օղը բաղկացած է երկու տարրերի միացությունից. մեկն այրվող է, մյուսը՝ ոչ: Քիմիկոսը գրում է. «Մինչ այս անհայտ նյութը ես անվանում եմ **գազ**»: Մեկ այլ տեղ նա հայտնում է, որ այդ անունը փնտրելիս մտածել է հունարեն «քառս» և գերմաներեն «դուխ» բառերի մասին: Հին հունարենում «քառս» նշանակել է «փոշոտ ամպերով ծածկված փայլող տարածություն», իսկ «դուխ»-ը գերմաներեն հնչում էր «գայտ»... Պարզ է դառնում, որ **գազ** տերմինը ամբողջովին «որը» չէ, այլ ունի այլազգի ծնողներ: Սակայն նոր բառը դրանից հետո երկար ժամանակ չէր օգտագործվում, և վերածնվեց հռչակավոր Լավուազյեի կողմից 1789 թ.: Այն մեծ տարածում գտավ, երբ ամենուրեք սկսեցին խոսել առաջին օդապարիկներով թռիչքներ կատարած եղբայրների՝ Մոնգյուֆիների մասին:

1726 թ. Լոնդոնում նոր գիրք է հայտնվում՝ «Գուլիվերի ճանապարհորդությունը...», որի հերոսը ճակատագրի բերումով հայտնվում է **Լիլիպուտիայում**: Մինչև այսօր լեզվաբանները չեն կարողանում որոշել այս բառի ծագումը. ոչ մի եվրոպական լեզու չունի այն սեփականելու հիմքերը: Իսկ հեղինակն իր գաղտնիքը չի բացահայտել: Եմթադրություններ կան, որ այդ բառը հեղինակը ստեղծել է շվեդական «լիլա» և «ուտտե» բառերից, որոնք երկուսն էլ նշանակում են «մանկիկ», «նորամանուկ», «փոքրիկ»: Իտալերեն լեզվում ևս կա «պուտտո» բառը, որը նույնպես նշանակում է «նորածին»...

- Տեսնո՞ւմ եք՝ բառերն արժեն, որ իրենց համար գլուխ կտրեն...
- ①◆ Այս տեքստը կարելի՞ է ավարտված համարել: Ինչո՞ւ:
 - ②◆ Եթե կարող եք, գրեք 1-2 բառի ծննդաբանությունը:
 - ③◆ Բացատրել կետադրական նշանների գործածության դեպքերը:

S-ՈՃ.-23.

Լրացնել՝

- ա/ մեկուսեց նախադասություններ ավելացնելով /●/.
- բ/ գրելով վերջնամասը / ●, ● /.
- գ/ գրելով սկզբնամասը /●/.
- դ/ գրելով միջնամասը /●, ●, ● /.
- ե/ շարունակելով պարբերությունները /●, ●/:

● Նախշագարդ փաթիլը մատեց պատուհանագոգին և սկսեց ակնդետ մայել: ... Այն փայլվում էր գույնզգույն լույսերից: ... Փաթիլն այդքան գեղեցիկ ծառ չէր տեսել: ... Փաթիլը մայում էր մանուկների հրճվալից դեմքերին և մտածում, որ այդպիսի ծառերը երևի միայն տանն են աճում: ... Ձյունիկ-փաթիլը շատ էր ուզում մոտիկից տեսնել պերճաշուք ծառը: ... Տղայի գլխարկից դանդաղորեն սահեց, բայց ծառից առկաթող շլացուցիչ փայլից ակնթարթորեն փակեց աչքերը: ... Սկսեց հափշտակությամբ մայել ծառից թափվող ոսկեգօծ անձրևին, բազմերանգ գնդիկներին ու խաղալիքներին: ... Հանկարծ զգաց, որ շնչահեղձ է լինում: ... Ո՛չ, ներսում շատ շոգ էր: ... Ձյունիկը բախժոտ ժպտաց և ուշաթափվեց: ... Ոչ որ չնկատեց համարձակ փաթիլի երջանկությունն ու մահը:

● Օ՛, բնություն, իմաստուն ես դու: Երբեմն ըմբոստացել եմ քմահաճ խաղերիդ դեմ, բայց իմաստուն ես դու: Երկնքի՞ն ես շատ անձրև տվել, թե՞ աչքին արցունք: Զգիտեմ: Բայց դրանք իրար նման են: Մեկ են: Երկուսն էլ կլոր են մեր աշխարհի պես, երկուսն էլ՝ բյուրեղ ու բարի՞, բարի: Ծնվում են ամալ ու դրոտից, ընկնում, ու միշտ՝ աչքը պապակ հող կա, թևաթափ կանաչ ու մաղիկ:

Արտասուքը հոգու երկնքից պոկվող անձրև է.....:

● Մի անգամ ճամփա են ընկնում Արդարությունը և Անարդարությունը, և, ինչպես պետք էր սպասել, նրանց միջև կռիվ է ծագում: Անարդարությունը սպանում է Արդարությանը, և որպեսզի հանցագործության հետքերը ծածկի, ողջակիզում է նրա դին: Արդարության բարեկամները երկար որոնումներից հետո գտնում են նրա աճյունը և մի բուռ մոխրից սարքում են թանաք: «Այն օրից ի վեր,- եզրահանգում է արաբ մեծ իմաստասերը,- Արդարությունը մեռած է աշխարհում, նա ապրում է միայն գրքերի մեջ»:

Առայժմ երկրագունդը դժվար թե գտնա.....:

● Հուշերը մոտիկ հարևանների մեծան են, նրանք ներս են գալիս նաև այն ժամանակ, երբ շատ կուզենայիր մեծակ մնալ քո չորս պատերի մեջ, նրանք գալիս են նույնիսկ առանց զանգը տալու.....:

Բայց նա այլևս չէր վախենում հուշերից. երբ մարդ կարողանում է պատմել առանց գունատվելու, նշանակում է՝ հուշերն անգոր են արդեն:

● Չյուն է թափվում լույսի նման: Բայց սև է վանքը, և մութ՝ նկուղը, որի մեջ բանտարկված է ձեռագրերի հետ մի գիրք և ոչնչանում է խոնավից: Ասում են՝ այդպես է լինում միշտ. ոչնչանում են մագաղաթները խոնավից: Այդ գրքում.....:

Մի կարմիր հողմ փոթորկալի թերթում է ոսկելույս թերթերը գրքի: Նա փրկված է իրեն միշտ փրկող ժողովրդի հետ:

Երկաթե գրադարաններում «լուծում են դարերը»: Մի ալեհեր գլուխ հակված է պատմության անդունդը և խոր հովտում տեսնում է ծաղիկներ, ծաղիկներ, ծաղիկներ... /Ն. Դեմիրճյան/

● Պահիր նամակները: Նամակի հետ ժամանակն ես ծրարում, հուշեր, դեմքեր: Պահիր, մի օր ցանկություն կունենաս ընթերցելու, վերապրելու ապրածը: Կամ թե՛ պատահականորեն կընկնի ձեռքը, և այնպես կսեղմվի սիրտդ, որից և՛ ցավ կզգաս, և՛ ուրախություն:

Գրքերի արանքում երևաց մի կապույտ ծրար.....:

Պահեք նամակները: Նրանց մեջ հիշողություններ են ծրարվում: Հիմա առջևս մի կապույտ ծրար կա՝ ժամանակը դեղին է մաղել վրան: Նայում են երկար և երկու ձեռքով ծածկում լուսանկարը: /Մ. Գալաթյան/

● Ամեն մարդ աշխարհում իր քարանձավն ունի. քարանձավ՝ իր ներքինը, իր աշխարհը, իր հայացքը, և այդ քարանձավից է նայում մեծ աշխարհին...:

Նայում է ու տեսնում.....:

Տեսնում է ու հասկանում.....:

Հասկանում է ու գայրանում.....:

Չայրանում ու հեռանում.....:

●..... Ինքն ապրել էր գլուխը հողի վրա թեքած, աշխարհին նայել պարզ, միամիտ ու ամենը: Իսկ հիմա սկսեց մի տեսակ խռովել աշխարհից: Որ այս աշխարհը անցավոր է, նա վաղուց գիտեր, բայց որ աշխարհը նաև հանցավոր է, նրա համար զուտ նորություն էր:

● Ծառերի, բարձրիկ թփերի ճյուղերի մեջ խաղում են մայրամուտի դեղին ցուլեր: Ծառերի ուտերից սև թավիշներ են սահում, և նրանց տակ մարում է արախետի ճերմակը:

Աշնան անտառ է՝ աշնան գույներով.....:

Բուրում է մեծ մառան անտառը.....:

Մոռացված, հեռու անտառ է: Ծամփա չունի.....:

Աշնան արևն անցնում է՝ անտառում թողնելով միայն իր ջերմությունը:

Մեկ-մեկ հանգչում են բարձր կատարների մոմերը.....:

Չեն շտապում: Ո՞ր շտապեն, ինչո՞ւ: Անցած օրերի երգն են որոնում այստեղ և Աստղի լույսը.....:

Տ-ՈՃ.-24.

Ա. Լեզվական թափփվածությունը անցել է բոլոր սահմանները: Առաջին հերթին երիտասարդների միջավայրում: Մինչդեռ խոսքը հայոց լեզվի մասին է, աշխարհի ամենահարուստ, ամենակատարյալ լեզուներից մեկի, համբավ ձեռք բերած լեզվի մասին: Ահա թե ինչպես է բնորոշում հայոց լեզուն բոլոր ժամանակների լեզվաբանության հսկաներից մեկը՝ Նիկողայոս Մառը 1825 թ. Փարիզում հայերեն լեզվով կարդացած իր հրապարակային դասա. խոսության ընթացքում. «Ի՞նչ առասպելական հորիզոններ են բաց անում մարդկության կարևորագույն հասարակական գործիքի՝ խոսքի նկատմամբ այդ զարմանալի ժողովրդի միայն լեզվական հարստությունները, և ի՞նչ ահռելի նյութ է ընձեռում սեփական և ուրիշ ազգերի կուլտուրական կապերն ու արմատները ի հայտ բերելու համար»: Հայ չլինելով՝ խոսքի ու լեզվի այդ տիտանը, այնուամենայնիվ, չի կարողանում զսպել առ հայոց լեզուն ունեցած իր զգացմունքները, որպեսզի չբացական չի ամբողջ ձայնով մեկ՝ «Բացառի՛վ, ապշեցուցիչ երևույթ»:

Ո՞վ է մեղավոր... Ի՞նչ անել... Դառնալ երիտասարդներին, նայել նրանց աչքերին ու ճշալ. բաց արեք Միսաք Մեծարենցի պատահական էջը, կարդացեք ու տեսեք, թե ի՞նչ հրաշք է հայոց լեզուն, ի՞նչ պոեզիա ու երաժշտություն, ի՞նչ քնքշանք ու կարոտ, կարդացեք ու, եթե կարողանաք գեթ փոքր-ինչ հասկանալ ու զգալ, ապա մտածեք, թե ինչ եք կորցնում և ինչպե՞ս եք ձեզ աղքատացնում: Բաց արեք Վահրամ Փափազյանի հուշագրությունը, կարդացեք ու տեսեք, թե ի՞նչ է հայերեն արձակը, շարադրանքի ի՞նչ ճոխություն, պատկերների ի՞նչ բազմազանություն...:

...Պետք է ծնկաչոք խնկարկել այդ սրբությանը: /Գրիգոր Գուրգադյան/

◆ Բացատրել «Իմ լեզուն է իմ թշնամին» արտահայտության իմաստը:

● Գրել կապակցված խոսք՝ բնաբան դարձնելով սևակյան տողերը՝

Անցյալին պարզված դու մեր լսափող

Եվ մեր խոսափող գալիքին ուղղված...

Բ. Արևմտահայերեն հատվածը վերածել արևելահայերենի՝ նշելով կատարված փոփոխությունները:

Ձեռքերու բանաստեղծությունը հին, հի՛ն երգ մըն է ինձի համար: Բայց վաղուց, շատ վաղուց ջնջված էր անոր խազերուն երազը օրերես: Եվ ատկե ետքը հաճախ դիտած են մարդոց ձեռքերը՝ լսելու համար այդ տիեզերական բանաստեղծությունը ու վերադառնալու անոր հաճախանքին: Ու կարոտցած են այդ երգին, բանաստեղծության, ձեռքերուն, մարդոց հրաշագործ, բայց արյունաբաթախ ձեռքերուն ու կարոտցած են մանավանդ կարոտնալուն:

... Իսկ այդ կարոտը զիս կը տանի այլ կարոտներու՝ հին այլ հարուստ, բայց և տխուր պատմության մը: Մեր պատմության: Կարոտը մեր պատմության տարերային բառերն են կն է, որ դարերու ընթացքին բալած է այս ժողովուրդին հետ երկրե երկիր, քաղաքե քաղաք, սիրտե՛ սիրտ ու չարչարված է անոր հետ: Չարչարված է անոր հետ ու պանդուխտի գուպը ձեռքին մեռած է երբեմն օտար և այլամերժ երկինքներու տակ: Բայց աղետոր անոր

չարունակած է ապրիլ այլ սրտերու մեջ ու դարերով ճամփա կտրած է՝ գալով հասնելու ինձի:

Հասնելու համար ինձի:

Որ ես վերականգնեմ զայն ու վառեմ ջահը, վառեմ բոլոր, բոլոր ջահերը ու քայլեմ հաղթական՝ զարնանային այս փողոցներում մեջ:

Քալեմ զարնան հետ ու մատչիմ բառի տազնապին: Ու բանամ կուրծքը անոր, պեղեմ սիրտը պատմության, որպեսզի բառը վերածեմ օրհնության ու բալասանի ու խնկեմ, խնկարկեմ, փառքը երգեմ մեր պատմության ու կարոտին: /Գուրգեն Աճեմյան/

① ♦ Բացատրել երկու տարբերակների հնչյունաբանական, բառակազմական-ձևակազմական, քերականական և ոճական տարբերությունները:

② ♦ Նորի՞ց կարդալ ընդգծված հատվածը և գրել այլ բառեր՝ «հայի սրտի մեջ ապրած ու ապրող», «հայի հետ չարչարված ու չարչարվող»...

③ ♦ «Մեկ ազգ՝ մեկ միասնական լեզու» կարգախոսը դարձնել բանավիճային քննարկման քե՞նա: Ո՞րն է ելքը: Ի՞նչու՞:

Գ. Կ Ա Ր Դ Ա :

Երդվում եմ ծնունդովս կամու՞րջ դառնալ քո դարեդար անցումին, քար դառնալ քո պարսպացյալ ամրությանը, աղոթարա՞ր լինել քո սրբազնագույն տաճարին: Երդվու՞մ եմ:

... Երդվում եմ շուրթերովս բորբոք պահել քո վահագնաբոց կրակը, շքանշանի պես կրել քո ոսկին, լցվել քո լույսով ու քնքշությամբ՝ ինչպես վաղորդայնի օդով, զրահավորել հոգիս քո արի գեղեցկություններով:

Երդվու՞մ եմ:

... Երդվում եմ պահպանել քեզ որպես սերմդեսերունդ փոխանցված և ինձ վստահած տոհմանման սրբություն, նվիրումովս լրացնել քո մասունքանման կորուստները, նորոգել քո մագաղաթյա ազնվականությունը նոր ժամանակների հյուսք ու ավիշով, քեզնով արտասանել միայն արդարության խոսքեր: Երդվում եմ կրել քեզ շնչովս, արյունովս, այրումովս և ինձնով տանել-հաղորդել՝ զավակներիս քո հավերժական կենդանությունը:

Երդվու՞մ եմ:

/Ս. Կապուտիկյան/

Դ. Գ Ր Ի Ր՝ «Երդվում եմ»:

ԴՈՒ ՊԻՏԻ ՀՆՉԵՄ, ՀՆՉԵՄ...

ՀԱՄԱՌՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ԱԲ - Ակսել Բակունց
- ԱԻ - Ավետիք Իսահակյան
- ԳԷ - Գևորգ Էմին
- ԳՄ - Գեղամ Մարյան
- ՀԹ - Հովհաննես Թումանյան
- ՀՀ - Հրաչյա Հովհաննիսյան
- ՀՇ - Հովհաննես Շիրազ
- ՀՍ - Համո Սահյան
- ՄԳ - Մուշեղ Գալշոյան
- ՌԴ - Ռազմիկ Դավոյան
- ՄԿ - Միլվա Կապուտիկյան
- ՎԱ - Վախթանգ Անանյան
- ՎՄ - Վահան Միրաքյան
- ՎՊ - Վարդգես Պետրոսյան
- ՎՏ - Վահան Տերյան
- ՊՍ - Պարույր Սևակ

- Հ - հնչյունաբանություն
- Ձ - ձևաբանություն
- Շ - շարահյուսություն
- Տ-ՌՃ - տեքստաբանություն-ոճաբանություն
- ն - նույն հեղինակի /նույնի/

Գ Ր Ա Կ Ա Ն ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ԲԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

- Աղայան Է. - Արդի հայերենի բացատրական բառարան /ԱՀԲԲ/, 1-2 հ., 1976:
 Աղաջանյան Խ. - Նույնանունների և դարձվածքների համառոտ բացատրական բառարան, Եր., 1989:
 Աղաջանյան Խ., Աղաջանյան Ջ. - Հայերենի հականիշների համառոտ բառարան, Վանաձոր, 1998:
 Բաղիկյան Խ. - Ուսումնական դարձվածաբանական բառարան, Եր., 2002:
 Բեդիրյան Պ. - Հայերենի թևավոր խոսքեր, Եր., 2003:
 Էլոյան Սեդա - Արդի հայերենի նորաբանությունների բառարան, Եր., 2002:
 Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան /ԺՀՀԲԲ/, 1-4 հ.հ., 1969-1981:
 Մարգարյան Ա., Հայրապետյան Ա. - Օտար բառերի բացատրական բառարան, Եր., 2004:
 Մեյքիսանյան Փ. - Հայերենի ուղղագրական նոր բառարան, Եր., 2005:
 Մուքիսյան Ա., Գալստյան Ս. - Հայոց լեզվի դարձվածաբանական բառարան, Եր., 1975:
 Մուքիսյան Ա., Մուքիսյան Զ. - Արդի հայերենի ուղղագրական-ձևակազմական բառարան, Եր., 2002:
 Մաքաչետոյան Ռ. - Արևմտահայերեն- արևելահայերեն ուղղախոսական - բացատրական բառարան, Եր., 2000:

ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ

- Արեղյան Մ. - Հայոց լեզվի տեսություն, Եր., 1965:
 Աղայան Է. - Լեզվաբանության հիմունքներ, Եր., 1987:
 Բաղիկյան Խ. - Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն, Եր., 2008:
 Եզեկյան Լ. - Հայոց լեզու, Եր., 2005:
 Եզեկյան Լ. - Ոճագիտություն, Եր., 2003:
 Պապոյան Արտ., Բաղիկյան Խ. - Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն, Եր., 2003:
 Ջահուկյան Գ. - Ժամանակակից հայերենի տեսության հիմունքները, Եր., 1974:
 Մուքիսյան Ա. - Ժամանակակից հայոց լեզու, Եր., 1982, 1989, 1999, 2002:
 Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատու /1956 - 2006/, Եր., 2006:

ՉԵՈՆԱՐԿՆԵՐ

- Աղիլխանյան Ա., Գրիգորյան Ն. - Ժամանակակից հայոց լեզվի գործնական պարապմունքների ձեռնարկ, Եր., 2002:
 Գալստյան Ս. - Ժամանակակից հայոց լեզվի գործնական աշխատանքների ձեռնարկ, Եր., 2003, 2007:
 Պապոյան Արտ. - Ժամանակակից հայոց լեզվի գործնական աշխատանքների ձեռնարկ, Եր., 2004:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՈՒՏԶ	4
ՀՆՉՅՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	5
Հնչյունաբանություն	5
Հնչյունափոխություն	18
Շեշտ, վանկ, տողադարձ	22
ԲԱՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ	26
Բառապաշար և իմաստաբանություն	26
Բառակազմություն	45
Հապավումներ	64
Դարձվածաբանություն	66
Բառարանագրություն և բառարանագիտություն	77
ՉԵՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	79
Չևաբանություն	79
Գոյական	85
Ածական	106
Թվական	121
Դերանուն	132
Բայ	147
Մակբայ	173
Կապ	178
Շաղկապ	186
Վերաբերական	196
Ձայնարկություն	204
ՇԱՐԱՀՅՈՒՍՈՒԹՅՈՒՆ	211
Շարահյուսություն	211
Բառակապակցություն	213
Նախադասություն	218
Նախադասության տեսակներն ըստ հնչերանգի	223
ՊԱՐՁ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ	231
Նախադասության գլխավոր անդամներ	231
Գոյականական անդամի լրացումներ	236
Բայական անդամի լրացումներ	245
Թերի նախադասություն	253
Դերբայական դարձված	259
Նախադասության բազմակի անդամներ	263
Նախադասության տրոհվող անդամներ և հարակից միավորներ	264

ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ	272
Բարդ համադասական նախադասություն	274
Բարդ ստորադասական նախադասություն	278
ՈՒՐԻՇԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ԽՈՍՔ	292
ԿԵՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ	300
ՏԵՋՏԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՈՇԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	304
ՀԱՄԱՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	339
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	340

Զ. ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ

**ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԵՎ
ԽՈՍՔԻ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ
ԶԵՆՆԱՐԿ**

Սրբագրիչ՝ Կ. Դանիելյան
Համակարգչային շարվածքը՝ Լ. Ղամբարյանի

Պատվեր՝ 253: Տպաքանակ՝ 500:
Չափսը՝ 60x84/16:
21.5 տպ. մամուլ:

Տպագրված է «Տիգրան Մեծ»
հրատարակչության տպարանում